

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**MEVLANA'NIN MESNEVİ'SİNDE YER ALAN
ANLATIMA DAYALI METİNLERİN TÜRKÇE DERS
KİTAPLARINDA KAYNAK METİN OLARAK
KULLANILABİLİRLİLİĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatma DÜZCAN

**Enstitü Anabilim Dalı : Türkçe Eğitimi
Enstitü Bilim Dalı : Türkçe Eğitimi**

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR

HAZİRAN 2010

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**MEVLANA'NIN MESNEVİ'SİNDE YER ALAN
ANLATIMA DAYALI METİNLERİN TÜRKÇE DERS
KİTAPLARINDA KAYNAK METİN OLARAK
KULLANILABİLİRLİLİĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatma DÜZCAN

Enstitü Anabilim Dalı : Türkçe Eğitimi
Enstitü Bilim Dalı : Türkçe Eğitimi

Bu tez 03/06/2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Yılmaz DAŞÇIOĞLU
Jüri Başkanı

Kabul
 Red
 Düzeltme

Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR
Jüri Üyesi

kabul
 d
 Düzeltme

Yrd. Doç. Dr. Havva YAMAN
Jüri Üyesi

Kal
Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Fatma DÜZCAN

20. 05. 2010

ÖNSÖZ

Günümüzde çocuk edebiyatı alanında meydana gelen gelişmeler ve araştırmacıların çocuğu merkeze alan çalışmaları, çocuğun önemsendiğinin bir göstergesidir. Çocukların gerek duyuşsal, bilişsel ve sosyal gelişiminde gerek eğitim ve öğretiminde, edebiyatın olumlu işlevi yadsınamaz bir gerçektir. Bu nedenle serbest okuma kitapları ve Türkçe ders kitaplarında yer alan kaynak metinler, her yönüyle çocukların gelişimine katkı sağlayacak düzeyde olmalıdır.

Çocuklar, serbest okuma kitapları ve Türkçe ders kitaplarında yer alan kaynak metinler aracılığıyla hayata hazırlanmakta, edebi bir zevk kazanmaktadır. Bu özellikleri kendi kültür değerlerimiz vasıtasıyla kazandırmak, ulusal kültürümüzün öğrenilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu değerlerimizden birini de Mevlana ve en önemli eseri Mesnevi oluşturmaktadır.

2007 yılının UNESCO tarafından “Dünya Mevlana Yılı” kabul edilmesi, ülkemizde ise Mesnevi’nin ilköğretim ve ortaöğretim öğrencileri için hazırlanan “100 Temel Eser” arasında yer alması, sahip olduğu önemin bir göstergesidir. Ülkemizde ve dünyada önemi kabul edilmiş bir eserden çocukların eğitiminde yararlanılması gerekmektedir.

Mesnevi, farklı yaş gruplarından her okuyucuya hitap edebilen ve severek okunan bir eser olmuştur. Çocuklar için yazılmadığı hâlde en etkili okuyucusunu çocuklar arasından bulmuştur. Çocuklar tarafından okunan bu metinlerin çocuk edebiyatı nitelikleri göz önüne alınarak incelenmesi gerekmektedir. Bu ihtiyacın bir sonucu olarak Mesnevi’nin ilk üç cildinde yer alan anlatıma dayalı metinlerin çocukların duyuşsal, bilişsel ve sosyal gelişimlerine katkısı incelenmiş, Türkçe ders kitaplarında kullanılıp kullanılmayacağı değerlendirilmiştir.

Çalışma süresince benden ilgi, yardım ve teşviklerini esirgemeyen danışmanım Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR’e, çalışmamın ilk aşamasında danışmanlığını yapan ve görüşleriyle yol gösteren kıymetli hocam Doç. Dr. İsmail GÜLEÇ’e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca eğitim ve öğretim hayatım boyunca yardımlarını hiç esirgemeyen aileme özellikle de ağabeyim Erdem DÜZCAN’a teşekkür ederim.

Fatma DÜZCAN

20 Mayıs 2010

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	x
TABLO LİSTESİ	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xii
ÖZET	xiii
SUMMARY	xiv
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: 11-14 YAŞ GRUBU ÇOCUKLAR VE ÇOCUKLARA YÖNELİK	
TÜRLER.....	15
1.1. 11-14 Yaş Grubu Çocukların Gelişim Özellikleri.....	15
1.1.1. Bedensel Gelişim	21
1.1.2. Bilişsel Gelişim	23
1.1.3. Duyuşsal Gelişim.....	25
1.1.4. Sosyal Gelişim	29
1.2. Çocuklara Yönelik Anlatıma Dayalı Türler.....	31
1.2.1. Hikâye.....	31
1.2.1.1. Kahramanlar.....	34
1.2.1.2. Olay	36
1.2.1.3. Zaman	37
1.2.1.4. Mekan	38
1.2.1.5. İletiler.....	39
1.2.2. Masal	41
1.2.2.1. Kahramanlar.....	47
1.2.2.2. Dil ve Anlatım	48
1.2.2.3. İletiler.....	50
1.2.3. Fabl	52
1.3. Anlatıma Dayalı Çocuk Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler	55
1.3.1. Konu.....	57
1.3.2. Kahramanlar	60
1.3.3. Dil ve Anlatım.....	62
1.3.4. Tema ve Ana Fikir.....	64
1.3.5. Plân	66

1.4. Türkçe Ders Kitaplarında Bulunacak Okuma Metinlerinin Özellikleri	66
1.5. Çalışmamızda Göz Önünde Bulundurulacak Ölçütler.....	69

BÖLÜM 2: MEVLANA'NIN MESNEVİ'SİNDE BULUNAN ANLATIMA

DAYALI METİNLERİN İNCELENMESİ

2.1. Milli Eğitim Bakanlığının Tavsiye Ettiği Anlatıma Dayalı Türler.....	71
2.1.1. Mesnevi'de Yer Alan Hikâyelerin İncelenmesi	71
2.1.1.1. Aişe'nin Mustafa'dan "Bugün Yağmur Yağdı, Mezarlığa Doğru Gittiğin Halde Elbiselerin Nasıl Islak Değil?" Diye Sormasının Hikâyesi.....	71
2.1.1.2. Arkadaşlarının Zünnun-i Mısnî'nin Durumunu Sormak İçin Tımarhaneye Gelmeleri.....	77
2.1.1.3. Azrail'in Bir Adama Bakması, O Adamın Süleyman'ın Sarayına Kaçması, Tevekkülün Çalışmaya Yeğlenmesinin ve Çalışmanın Yararının Azlığının Anlatılması	82
2.1.1.4. Bağnazlığı Yüzünden Hıristiyanları Öldüren Yahudi Padişahın Hikâyesi	86
2.1.1.5. Bahçıvanın Sufi, Fakih ve Aleviyi Birbirinden Koparması.....	98
2.1.1.6. Bedevinin Çuvala Kum Doldurması ve Filozofun Onu Eleştirmesi.....	104
2.1.1.7. Bey İle Namaz Düşkünü Olup Namaz ve Duayı Çok Seven Kölesinin Hikâyesi.....	109
2.1.1.8. Bilal'in Mutluluk İçinde Vefat Edişi	113
2.1.1.9. Bir Adamın Musa'dan Hayvanların Dilini Öğrenmek İstemesi.....	116
2.1.1.10. Bir Aşığın Sevgilisinin Yanında Aşk Mektubu Okumakla Meşgul Oluşu Ve Sevgilisinin Bundan Hoşlanmamasına İlişkin Öykü "Medlul Varken Delil İstemek Çirkindir, Bilinmesi Gerekene Ulaştıktan Sonra Bilgi Almaya Çalışmak Kınanası Bir İştir	126
2.1.1.11. Bir Kişinin Yüce Allah Günahından Dolayı Beni Cezalandırmaz Diye İddia Edişi ve Şuayb'ın Ona Cevap Verişi.....	130
2.1.1.12. Bir Şeyhin Bayezid'e "Kabe Benim, Benim Çevremi Tavaf Et" Demesi.....	134
2.1.1.13. Bir Şeyhin Çocuklarının Ölümüne Ağlamayışı.....	137
2.1.1.14. Çobanın Yakarışına Musa'nın Karşı Çıkması	141

2.1.1.15. Çocuğu Yaşamadığı İçin Ağlayıp İnleyen Kadının Hikâyesi.....	148
2.1.1.16. Çıplak Yıkanırken Meryem'e Ruhu'l-Kudüs'ün İnsan Suretinde Görünmesi ve Meryem'in Yüce Hakka Sığınması	151
2.1.1.17 Davut Zamanında “Bana Zahmetsiz Helal Rızık Ver.” Diye Gece Gündüz Dua Eden Kişinin Öyküsü.....	155
2.1.1.18. Donmuş Ejderhayı Ölü Sanıp İplerle Bağlayarak Bağdat'a Getiren Yılan Avcısının Öyküsü	170
2.1.1.19. Duyu Gözlerinin, Salih'i ve Devesini Hakir ve Düşmanlığa Değmez Görmesi	178
2.1.1.20. Düşmanın Müminlerin Emiri Ali'nin Yüzüne Tükürmesi ve Müminlerin Emiri Ali'nin Elinden Kılıcı Atması	183
2.1.1.21. “Düşmanım Nuh'un Gemisini İstemem” Diyerek Yüzmeye Koyulan Kenan'ın Hikâyesi.....	189
2.1.1.22. Efendisinin Lokman'ın Zekâsını Sınaması	195
2.1.1.23. Firavun'un Musa'yı Tehdit Edişi.....	201
2.1.1.24. Firavun'un Rüyasında Musa'nın Gelişini Görmesi ve Çözüm Düşünmesi	210
2.1.1.25. Halkın Ululaması ve Müşterilerin Rağbetleri Nedeniyle İnsanın Kuruntudan Rahatsızlanması ve Hoca Hikâyesi	218
2.1.1.26. Hamza'nın Zırhsız Olarak Savaşa Girmesi.....	227
2.1.1.27. Hırsız Bulup Yakalamak Üzere Olan Ev Sahibine Birinin Seslenmesi Üzerine Hırsızın Ortadan Kaybolması	231
2.1.1.28. İsa'nın Ahmaklardan Dağa Kaçışı	236
2.1.1.29. İsa Dinini Yok Etmeye Çalışan Bir Başka Yahudi Padişahının Hikâyesi	241
2.1.1.30. İsa'nın Yoldaşının Ondan Kemikleri Diriltmeyi Öğretmesini İstemesi.....	246
2.1.1.31. Kadı Tarafından Görevlendirilen Tellalların Şehrin Çevresinde Bir Müflisi Teşhir Etmeleri.....	250
2.1.1.32. Kalk Namaz Vakti Diye İblis'in Muaviye'yi Uyandırması	259
2.1.1.33. Kayıp Devesini Arayıp Soran Kişinin Hikâyesi.....	268
2.1.1.34. Kaza Gelince Aydın Gözlerin Bağlandığını Anlatan Hüthüt ile Süleyman'ın Hikâyesi.....	274

2.1.1.35. Kazvinlinin Omzuna Aslan Resmi Dövmesi Yaptırması ve İğne Yarası Yüzünden Pişman Olması	279
2.1.1.36. Konuk Öldüren Mescit ve Orada Konuk Olan Ölümüne Susamış Pervasız Âşık	285
2.1.1.37. Kölelerle Kapı Yoldaşlarının “Getirdiğimiz Turfanda Meyveleri O Yedi.” Diye Lokman’a İftira Etmelerinin Hikâyesi	291
2.1.1.38. Köylünün Şehirliyi Kandırması ve Çokça Israr Edip Dil Dökerek Davet Etmesi	295
2.1.1.39. Mustafa’nın Ayakkabısını Kartalın Kapıp Havaya Götürmesi ve Havada Baş Aşağı Çevrilince Ayakkabının İçinden Kara Bir Yılanın Düşmesi	307
2.1.1.40. Mustafa’nın Hasta Bir Sahabeyi Ziyarete Gitmesine ve Hasta Ziyaretinin Yararına Dair	311
2.1.1.41. Münafıklara ve Onların Dırar Mescidini Yapışlarına İlişkin Hikâye	316
2.1.1.42. Öğüt Verenin Öğüdünü Tutmayıp İhtiras Yüzünden Fil Yavrusu Yiyenlerin Öyküsü	323
2.1.1.43. Ömer Zamanında, Yoksulluk Gününde Allah İçin Mezarlıkta Çenk Çalan Yaşlı Çalgıcının Hikâyesi	330
2.1.1.44. Padişahın Hasta Cariyeye Aşık Olması ve Onu İyileştirmek için Tedbir Alması	340
2.1.1.45. Padişahın Yeni Aldığı İki Köleyi Sınaması	352
2.1.1.46. Palavracı Bir Adamın Her Sabah Kuyruk Derisiyle Dudak ve Bıyığını Yağlayarak Arkadaşlarının Arasına Gelip Şunu Yedim, Bunu Yedim Demesi	361
2.1.1.47. Peygamberin Müminlerin Emiri Ali’nin Seyisinin Kulağına: “Ali’nin Öldürülmesi Senin Elinden Olacak, Sana Haber Ettim Demesi	367
2.1.1.48. Peygamberin Susuzluktan Bitkin Düşüp Ölümün Eşiğine Gelen ve Develerle İnsanlarının Dilleri Dışarı Sarkan Kervanın İmdadına Yetişi	372
2.1.1.49. Rum Elçisinin Müminlerin Emiri Ömer’e Gelmesi ve Ömer’in Kerametlerini Görmesi	377

2.1.1.50. Rumlularla Çinlilerin Ressamlık Bilgisinde İddiaya Girmelerinin Hikâyesi	382
2.1.1.51. Sadr-ı Cihan'ın Töhmete Uğrayıp Can Korkusuyla Buhara'dan Kaçan Vezirinin Hikâyesi.....	386
2.1.1.52. Sağırın Hasta Komşusunu Ziyarete Gitmesi	396
2.1.1.53. Saraylıların Padişahın Has Kulunu Kıskanmaları	400
2.1.1.54. Sivrisineğin Rüzgar Karşısında Süleyman'dan Yardım İstemesi.....	404
2.1.1.55. Sorusuna Cevap Arayan Kişinin Kendini Deli Gösteren Büyük Zatı Hile İle Konuşturması.....	409
2.1.1.56. Sufilerin Sema Edebilmek İçin Yolcunun Bineğini Satmaları.....	413
2.1.1.57. Sufinin Uşağa, Bineğine İyi Bakmasını Öğütlemesi ve Uşağın Lâhavle Çekmesi	421
2.1.1.58. Şeyh Ahmet Hadraveyh'in Allah İlhamıyla Alacaklılar için Helva Satın Alması	429
2.1.1.59. Şeytanın Kureyş'e Ahmet ile Savaşa Gelin, Size Yardımlar Eder, Kabilemi Yardıma Çağırırım, Deyip de İki Ordu Karşı Karşıya Gelince Kaçması	436
2.1.1.60. Uyurken Ağzına Yılan Giren Adama Bir Beyin Eziyet Etmesi.....	439
2.1.1.61. Valinin Adama, Diktiği Dikeni Yoldan Sökmesini Emretmesi	445
2.1.1.62. Yoksul Bir Bedevinin Hikâyesi, Darlık ve Yoksulluk Nedeniyle Karısıyla Onun Macerası.....	449
2.1.1.63. Yusuf'un Yanına Misafir Gelmesi ve Yusuf'un Ondan Armağan İstemesi.....	464
2.1.2. Mesnevi'de Yer Alan Masalların İncelenmesi	469
2.1.2.1. Sebe Halkının Hikâyesi ile Onların Ahmaklıkları ve Peygamberlerin Öğütlerinin Ahmaklara Etki Etmeyişi	469
2.1.2.2. Meyvesini Yiyenin Ölümsüzleştiği Ağacı Aramak.....	475
2.1.3. Mesnevi'de Yer Alan Fablların İncelenmesi.....	483
2.1.3.1. Av Hayvanlarının Aslana Tevekkül Etmesini ve Çalışmayı Terk Etmesini Söylemelerinin Anlatılması	483
2.1.3.2. Ayının Dostluğuna ve Vefasına Güvenmek	495
2.1.3.3. Bakkal ile Papağan Hikayesi, Papağanın Dükkanda Yağı Dökmesi	503

2.1.3.4. Çakalın Boya Küpüne Düşüp Boyanması ve Çakallar Arasında Tavsuluk Savlaması	508
2.1.3.5. Farenin Devenin Yularını Çekmesi ve Kendisiyle Gurur Duyması.....	514
2.1.3.6. Katırın Ben Çok Tökezliyorum Da Sen Pek Tökezlemiyorsun Diye Deveye Yakınması.....	520
2.1.3.7. Köpeklerin Her Kış, Yaz Gelince Kışlık Ev Yapacağız, Diye Ahdetmeleri Hikâyesi.....	523
2.1.3.8. Kurtla Tilkinin Aslanın Yanında Ava Gitmesi.....	527
2.1.3.9. Padişahın Doğanının Baykuşların Mekanına Düşmesi	533
2.1.3.10. Padişahın Doğanı Yaşlı Kadının Evinde Bulması	538
2.1.3.11. Seyislerin Işık Çalmaları Yüzünden Tayın Su İçmekten Ürkmesine Dair Misal	543
2.1.3.12. Tamamı Kelile ve Dimne Kitabında Anlatıldığı Üzere “Ben Gökteki Ay Tarafından Sana Gönderilen Elçiyim. Şu Su Kaynağından Uzak Dur” Demesini Söyleyerek Bir Tavşanı Filin Huzuruna Elçi Olarak Gönderen Tavşanların Hikâyesi.....	547
2.1.3.13. Tutsağı Olan Papağanının, Ticarete Giderken Hindistan’daki Papağanlara Kendisiyle Haber Gönderdiği Tacirin Hikâyesi.....	551
2.2. Milli Eğitim Bakanlığının Tavsiye Etmediği Anlatıma Dayalı Türler	
2.2.1. Mesnevi’de Yer Alan Fıkra ya da Özlü Sözlerin İncelenmesi.....	561
2.2.1.1. Aişe’nin Mustafa’ya “Nasıl Oluyor Da Seccade Olmadan Her Yerde Namaz Kılıyorsun?” Demesi.....	561
2.2.1.2. Alışverişte Zarar Etmekten Kurtuluş Yolu.....	561
2.2.1.3. Arkadaşıyla Bir İş Konusunda Kavga Eden ve Kendisinin De Aynı Hataya Düştüğünün Farkında Olmayan Hintlinin Hikâyesi	563
2.2.1.4. Azgının Galipken Mağlup ve Muzaffer Esir Oluşu Hakkında	564
2.2.1.5. Babasının Cenazesi Önünde Ağlayan Çocukla Cuha’nın Hikâyesi	566
2.2.1.6. Bâyezid Hikâyesi	570
2.2.1.7. Bir Kimsenin Az Ağla Yoksa Kör Olursun Diye Bir Zahidi Korkutması	572
2.2.1.8. Bir Kuşun Kendi Cinsinden Olmayan Bir Kuşla Uçup Yayılmasının Nedeni	572

2.2.1.9. Bir Sevgilinin Gurbetten Dönen Aşığına Şehirlerden Hangisinin Güzel, Kalabalık, Görkemli, Nimeti Bol ve Gönül Açıcı Bulduğunu Sorması	574
2.2.1.10. Çocuğun İri Cüsseli Adamdan Korkması ve Adamın, Korkma Çocuk, Benim Erkekliğim Yok Demesi	575
2.2.1.11. Dağ Keçisinin Öyküsü	576
2.2.1.12. Delinin Calinus'a Yakınlık Göstermesi ve Calinus'un Korkması.....	578
2.2.1.13. Delkak'ın Bir Fahişeyle Evlenmesinin Nedenini Seyyid Ecel'e Açıklaması.....	581
2.2.1.14. Doğanın Kazları Sudan Bozkıra Çağırması.....	581
2.2.1.15. Dostunun Kapısını Çalan Kimsenin Hikâyesi.....	584
2.2.1.16. Dua Edenin Allah Demesi Hakkın Cevap Vermesinin Ta Kendisidir.....	587
2.2.1.17. Eşek Kıssası.....	588
2.2.1.18. Filin Şekli ve Niteliği Konusundaki Görüş Ayrılığı.....	589
2.2.1.19. Gece Yarısı Duvarın Dibinde Ne Yapıyorsun Diye Sorulunca Davul Çalıyorum Diye Cevap Veren Hırsızın Hikâyesi.....	592
2.2.1.20. Hakk'ın Musa'ya, Bana Günah İşlemediğin Bir Ağızla Dua Et Diye Buyurması.....	595
2.2.1.21. Hal Diliyle Konuşmak ve Konuşulanı Anlamak	596
2.2.1.22. Halifenin Leyla'yı Görmesinin Hikâyesi	600
2.2.1.23. Hastaların Duasıyla Şifa Bulmak Amacıyla İsa'nın İbadet Evinde Her Sabah Toplanmaları	601
2.2.1.24. Hayretin Tartışma ve Düşünmeye Engel Olduğuna İlişkin Bir Mesel	602
2.2.1.25. Hırs ve Heves Yüzünden İhtiyatı Terk Eden Kuşun Durumunun Vehameti	603
2.2.1.26. Hikâye	605
2.2.1.27. Hikâye	606
2.2.1.28. Kadının Kadılıktan Yakınması ve Naibin Ona Cevap Vermesi	607
2.2.1.29. Kâfir Kadın Süt Emen Bebeğiyle Mustafa'nın Huzuruna Gelince Peygamberin İsavari Mucizesiyle Bebeğin Konuşması	610

2.2.1.30. Köpeğin Yoksul Bir Köre Saldırması	611
2.2.1.31. Kör Dilencinin İki Körlüğünün Olduğunu Söylemesi.....	614
2.2.1.32. Köylünün Karanlıkta Kendi İneği Sanarak Aslanı Okşaması	617
2.2.1.33. Kuyumcunun İşin Sonunu Görerek Teraziyi Ödünç Alan Kişiyle Ona Göre Konuşması.....	618
2.2.1.34. “Küfre Rıza Göstermek Küfürdür” Hadisiyle “Benim Kazama Razı Olmayan Benden Başka Tanrı Aramalıdır” Hadisi Arasındaki Uyum.....	620
2.2.1.35. Lokman’ın Davut’u Halkalar Yapıyor Görünce Soru Sormayıp Sabretmenin Rahata Ermeye Neden Olacağını Düşünerek Sabretmesi	622
2.2.1.36. Mecnun’un Leyla’nın Mahallesinde Yaşayan Köpeği Okşaması.....	625
2.2.1.37. Muhtesibin Kör Kütük Sarhoş Birini Zindana Götürmeye Çalışması.....	628
2.2.1.38. Musa’nın Peygamberliğine ve Hakka Yakınlığına Karşın Hızır’ı Aramasının Sırrı.....	629
2.2.1.39. Oğuzların Öteki Korksun Diye Bir Adamı Öldürmeyi Amaçlamaları.....	631
2.2.1.40. Ormanda Gitmekte Olan Atlıdan Korkan Okçunun Hikâyesi	633
2.2.1.41. Ömer’in Zamanında Şehre Ateş Düşmesi	634
2.2.1.42. Ömer Zamanında Bir Kişinin Hayali Hilâl Sanması.....	635
2.2.1.43. Peygamberin Mucize Göstermesi, Taş Parçalarının Ebu Cehil’in Elinde Dile Gelmesi ve Taş Parçalarının Muhammed’in(S.A.S) Onun Risaletinin Hak Oluşuna Tanıklık Etmesi	637
2.2.1.44. Samimi Kişinin Cemaat Namazını Kaçırışına Hayıflanmasının Erdemi.....	638
2.2.1.45. Sevgili Açısından Sevenlerin Yanlışının Yabancıların Doğrusundan Daha İyi Olduğuna Dair	639
2.2.1.46. Sirtında Mahmud’un Davulu Çalınan Deveyi Kovmak için Tef Çalan Tarla Bekçisinin Hikâyesi	641
2.2.1.47. Sineğin Gevşek Tevilinin Değersizliği	644
2.2.1.48. Suç İsnat Ederek Annesini Öldüren Kişinin Halk Tarafından Kınanması.....	645

2.2.1.49. Sufinin Boş Sofraya Olan Aşkın Hikâyesi	646
2.2.1.50. Sufilerin Şeyhin Yanında Çok Konuşan Sufiyi Yermeleri.....	649
2.2.1.51. Susuz Kimsenin Duvar Üstünden Suya Kerpiç Atması	650
2.2.1.52. “Suyunuz Çekiliverirse” Ayetinin Okunmasına Felsefecinin İtiraz Etmesi	653
2.2.1.53. Şeyh İle Padişah	654
2.2.1.54. Temsil.....	655
2.2.1.55. Usta ve Şaşı Çıracık Kıssası	657
2.2.1.56. Üzümü Ayrı Adlarla Taniyan Dört Kişinin Kavgası	658
2.2.1.57. Vahiy Işığının Kendisine Vurması, O Ayeti Peygamberden Önce Okuması ve “Öyleyse Ben De Vahiy Mahalliyim” Demesi Nedeniyle Vahiy Kâtibinin Dinden Çıkması.....	661
2.2.1.58. Yahya'nın Anne Karnındayken Mesih'e Secde Edişi	663
2.2.1.59. Yaşlı Adamın Hekime Sıkıntılarından Yakınışı ve Hekimin Ona Cevap Verişi.....	664
2.2.1.60. Yılan Avcısının Başka Bir Yılan Avcısından Yılan Çalması	667
2.2.1.61. Yılan Kıssası	669
2.2.1.62. Yoksulları Dikkate Almadan Bahçelerdeki Meyveleri Toplamak için Açgözlülük Eden Darvanlıların Öyküsü	671
2.2.1.63. Yüce Hakkın Musa'ya Niçin Ziyarettime Gelmedin Diye Vahyetmesi	672
2.2.1.64. Zeyd'in Hikâyesi.....	673
2.2.2. Mesnevi'de Yer Alan Menkıbelerin İncelenmesi	675
2.2.2.1. Dağda Halvete Çekilen Dervişin Hikâyesi	675
2.2.2.2. Dakûki ve Kerametleri Hikâyesi.....	682
2.2.2.3. Enes'in Ateş Dolu Tandıra Attığı Sofra Bezinin Yanmaması	697
2.2.2.4. Gemide Suçlanan Dervişin Kerametleri	700
2.2.2.5. Hacıların Çölde Yalnız Buldukları Zahidin Kerametleri Karşısında Şaşkınlıkları	704
2.2.2.6. İbrahim Edhem'in Deniz Kıyısındaki Kerametleri.....	708
SONUÇ ve ÖNERİLER	713
KAYNAKÇA	727
EKLER	735
ÖZGEÇMİŞ.....	737

KISALTMALAR

TDK	: Türk Dil Kurumu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TDEA	: Türk Dili Edebiyat Ansiklopedisi
TDKTAS	: Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü
TDET	: Türk Dünyası Edebiyat Tarihi

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: 6. Sınıf Milli Eğitim Yayınları Türkçe Ders Kitabı (2008).....	4
Tablo 2: 6. Sınıf Koza Yayınları Türkçe Ders Kitabı (2008)	5
Tablo 3: 7. Sınıf Milli Eğitim Yayınları Türkçe Ders Kitabı (2008).....	5
Tablo 4: 7. Sınıf Pasifik Yayınları Türkçe Ders Kitabı (2008)	5
Tablo 5: 8. Sınıf Pasifik Yayınları Türkçe Ders Kitabı(2009)	5
Tablo 6: 8. Sınıf Batu Yayınları Türkçe Ders Kitabı (2008).....	5
Tablo 7: Öğrencilerin Kelimeleri Tahmin Etme Düzeylerine İlişkin Tablo	73
Tablo 8: Mesnevi’de Yer Alan Hikâyelerin Tablosu	717
Tablo 9: Mesnevi’de Yer Alan Masalların Tablosu.....	721
Tablo 10: Mesnevi’de Yer Alan Fablların Tablosu	721
Tablo 11: Mesnevi’de Yer Alan Fıkra ya da Özlü Sözlerin Tablosu.....	722
Tablo 12: Mesnevi’de Yer Alan Menkıbelerin Tablosu.....	726

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Cevapların Dağılımı.....	76
-----------------------------------	----

Tezin Başlığı: Mevlana'nın Mesnevi'sinde Yer Alan Anlatıma Dayalı Metinlerin Türkçe Ders Kitaplarında Kaynak Metin Olarak Kullanılabilirliği

Tezin Yazarı: Fatma DÜZCAN

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR

Kabul Tarihi: 03.06.2010

Sayfa Sayısı: xiv (ön kısım) + 737(tez) + 2(ek)

Anabilim Dalı: Türkçe Eğitimi

Bilim Dalı: Türkçe Eğitimi

Mevlana'nın Mesnevi'sinde Yer Alan Anlatıma Dayalı Metinlerin Türkçe Ders Kitaplarında Kaynak Metin Olarak Kullanılabilirliği'nin incelendiği bu çalışma ile Türkçe ders kitabı hazırlayanlara, Milli Eğitim Bakanlığına (Talim ve Terbiye Kuruluna), Mesnevi metinlerinden öneriler sunmak; anne babalara ve Türkçe öğretmenlerine çocuk eğitiminde yararlanabilecekleri metinler tespit etmek, amaçları güdülmüştür.

Bu doğrultuda Mesnevi'nin altı cildi taranmış; ancak araştırmamız ilk üç ciltle sınırlandırılmıştır. Çalışmamızda öncelikle 11-14 yaş grubu çocukların gelişim özellikleri, çocuklara yönelik türler ve anlatıma dayalı okuma metinlerinde bulunması gereken özellikler hakkında doküman taraması yapılmıştır. Doküman taraması sonucunda çalışmamızda göz önünde bulundurulacak ölçütler tarafımızdan belirlenmiştir. Mevlana'nın Mesnevi'sinde yer alan anlatıma dayalı metinlerin her biri belirlediğimiz konu, ana düşünce, yan düşünceler, olayın geçtiği yer ve zaman, kahramanlar, deyim ve atasözleri, bilinemeyecek kelimeler ve edebi ifadeler başlıkları altında incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda anlatıma dayalı metinlerin Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılıp kullanılmayacağı nedenleriyle birlikte değerlendirme kısmında açıklanmıştır.

Mevcut ilköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarını incelediğimizde Mesnevi'den hiçbir metne yer verilmediği görülmektedir. Bu açıdan çalışmamızda tespit ettiğimiz metinler önem taşımaktadır.

Araştırmamızda şu sonuçlar elde edilmiştir:

1. Her metin taşıdığı özelliklere bağlı olarak türlere ayrılmıştır. Anlatıma dayalı metinlerin sayıları belirlenmiş ve bu metinler tablolar halinde gösterilmiştir.
2. Mesnevi'nin ilk üç cildinde 148 tane anlatıma dayalı metin tespit edilmiştir. Mesnevi'de 63 hikâye, 13 fabl, 2 masal, 64 fıkra ya da özlü söz ve 6 tane de menkıbe türünde metin tespit edilmiştir.
3. Kaynak metin olarak kullanımı uygun bulunan metinlerin çocuklara birtakım hedef ve davranışları kazandırabilecek nitelikte olduğu belirlenmiştir.
4. Mesnevi'deki metinler çocukları ahlaki değerler, sosyal ve kültürel özellikler bakımından bilgilendirirken; kıvrak zeka, mizah gibi unsurlar aracılığıyla eğlendirmektedir. Bu durum anlatıma dayalı metinlerin Türkçe ders kitaplarında kullanılmasını desteklemektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, Türkçe Dersi, Mevlana, Mesnevi

The Title of the Thesis: Possibility of Using Narration-based Texts in Mevlana's Mesnevi as Source Text

Author: Fatma DÜZCAN

Supervisor: Associate Professor Mehmet ÖZDEMİR

Date of Acceptance: 03.06.2010

Nu. of P.: xiv (preface)+737(thesis)+2(appendix)

Department : Turkish Language Education

Subfield: Turkish Language Education

The purpose of this research is to study the possibility of using Narration-based texts in Mevlana's Mesnevi as source text for Turkish language text-books to present Turkish text-book writers, Ministry of National Education (Board of Instructions Curriculum) with suggestions from Mesnevi, to provide parents and Turkish Language teachers with text they can use in instructing their children/students.

In order to achieve our purpose six volume of Mesnevi have been scanned but the study has been restricted to the texts based on narration within the first three volumes of Mesnevi. Qualitative research method has been used in our research. First a resource scan regarding the nature of growth/development of children aged between 11 and 14, types (of literature) for children in this age group, narration based types and characteristics/features which should exist in reading material based on narration has been completed. As a result of the document scan, the criteria to be taken into account have been set by the author. Each and every narration-based text in Mevlana's Mesnevi has been evaluated under the headings of defined subject, main theme, supporting/secondary themes, place and time where the event/s take/s place, characters, idioms and proverbs, words whose definitions may not be understood, literary expressions. As a result of this examination/research the answer to the question of whether or not based texts in Mevlana's Mesnevi can be used as source text for Turkish language text-books is causatively explained under the evaluation section.

When the existing Turkish language text-books for the second level primary education are examined it can be seen that no texts from Mesnevi are included. Therefore the texts identified in this study take on a new significance.

Through our research, the conclusions listed below have been reached:

1. Every text has been categorized based on its characteristics. Narration based texts have been quantified and these texts have been shown in charts.
2. 148 narration-based texts have been identified within the first three volumes of Mesnevi. 63 stories, 13 fables, 2 tales, 64 anecdotes and 6 epics/legends have been found to exist in Mesnevi.
3. It has been established that texts found to be appropriate as source-texts are of such nature to enable children to gain a set of aims and behaviors.
4. The texts in Mesnevi in from children in the area of ethical Values, social and cultural attributes in addition to entertaining them through quick wit and humor. This condition supports the use of narration-based texts in Turkish language text-books.

Keywords: Turkish, Turkish Course, Mevlana(Rumi), Mesnevi,

GİRİŞ

İnsan, akli ve düşünce gücü sayesinde diğer canlılardan üstün bir özelliğe sahiptir. İnsanoğlu, bu özelliği sayesinde dünyayı kendi isteklerine, tercihlerine göre değiştirmiş, yenilemiş ve kurgulamıştır. İnsanoğlu maddi hayatında değişiklikler yaparken manevi hayatını da anlamlandırma çabası içerisine girmiştir.

İşte insanın hayatı anlamlandırması, hayatına çeşitli güzellikler katmak istemesinin bir sonucu olarak sanat ortaya çıkmıştır. Birçok alandan yararlanarak insan, kendini ifade etmeye başlamıştır. Ancak insanın kendisini anlatmasının en güzel yolu - birçok şeyin başlangıcı olduğu gibi - yine yazı olmuştur. Yazının bulunmasından sonra insanlar duygu ve düşüncelerini sadece konuşarak değil yazarak da ifade etmeye başlamıştır. Bu yüzden duygu ve düşünceler, estetik değerler de dikkate alınarak daha kalıcı hale getirilmiştir. Böylelikle edebi eserler ortaya çıkmıştır.

Güzel sanatların önemli dallarından biri olan edebiyat, birçok araştırmacı tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Türkçe Sözlük'te edebiyat, "Olay, düşünce, duygu ve imajların dil aracılığı ile biçimlendirilmesi sanatı, yazın, literatür" şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 1998).

Kavcar'a göre edebiyat, "Çağlar boyunca insanoglunun duyduğu, düşündüğü ve yaptığı her şeyi en zengin ve en etkili bir biçimde ortaya koyan bir sanattır. Eğitim bakımından değeri insana çok çeşitli duyma, düşünme ve hayal etme örnekleri vermesidir" (akt:Sever, 2003:3).

Yukarıdaki görüşlerden yola çıkarak edebiyat ile ilgili birçok tanımın yapıldığını söyleyebiliriz. Edebiyatın kesin bir tanımı yapılamamakla birlikte yapılan tanımlardan yola çıkarak çeşitli ortak özelliklere ulaşabiliriz. Bunlardan biri duygu ve düşüncelerimizi yansıtması, kalıcı hale getirmesidir. Bunu yaparken daha estetik bir gaye taşıması, bünyesinde çeşitli güzellikler barındırması diğer belirleyici özelliğini oluşturmaktadır.

Edebiyat, estetik bir değer taşımasının yanı sıra insanlara yaşamı öğretmesi bakımından da önemlidir. Oğuzkan (2006:7), bu durumu şöyle açıklamıştır:

“Çocuklar hayatı ve yaşama yollarını öğrenmek için edebi eserlere muhtaçtırlar. Edebiyat, çocuğu yaratıcı etkinliklere teşvik eder, çocuğun anadilinin gelişmesine katkıda bulunur. İnsana, hayatta rehberlik yapar.” Bu öneminin yanı sıra edebiyat, her şeyden önce güzel ve anlamlı bir dil demektir. Çocuğa dilini öğretecek en güzel araç, edebiyattır. Özyer’e göre;

“Edebiyat ile çocuk, dilini, dilinin nitelik listesini de geliştirip, zenginleştirecektir. Üstelik edebiyat, çocuğa dilini öğretirken, onu katı kurallar içinde sıkımayıp, aksine bu katı kuralları üstelik bir de yumuşatarak çocuğa sunacaktır. Böylece çocuğun kelime hazinesinin gelişmesine, düzgün ve anlamlı cümleler kurmasına, yani dil bilgisi kurallarıyla tanışıklığına, hep edebiyat yardımcı olacaktır” (Özyer, 1997:325).

Dil ve kültür birliğinin en önemli sağlayıcısı olan edebiyat, en iyi yöntem ve eserler aracılığıyla çocuklara sunulmalıdır. Okuma öğretimi ile edebiyat öğretiminin yan yana olması gerektiğini söyleyen Şirin, çocukların eğitim ve öğretiminde edebiyatın ne denli önemli olduğunu ayrıca vurgulamıştır (Şirin, 2007:32).

Edebiyat ve okuma öğretiminde en etkili araçlardan biri Türkçe ders kitaplarında kullanılan kaynak metinlerdir. Özdamar’a göre çocuğu dünyaya getirerek ona can veren anne, ona ilk edebi zevki veren ve aynı zamanda onu eğiten ilk öğretmendir de (Ceyhan, 1999:85). Ailede başlayan eğitim, okulla birlikte daha düzenli ve etkili bir hâle gelmektedir. Böylece ailede annenin söylediği ninnilerin, büyüklerin anlattığı masalların ve hikâyelerin yerini okulda daha plânlı ve yazılı olan metinler alır. Böylece edebiyat ve okuma öğretimi daha nitelikli ve etkili bir şekilde çocuklara verilmeye başlanır. Bu sebeple okuma ve edebiyat öğretiminde kaynak metinler -çoğu öğrencinin sadece okuma metinleriyle okuma alışkanlığını kazandığı düşünülürse- büyük öneme sahiptir.

Karaaliöğlü (1980:83), bir edebiyat metninin tanımını; “Bir yazının bir eserin öz ibaresi, ileri sürülen fikri anlatmak için kullanılan kelimelerin tümü sayılır” diyerek yapmıştır. Türkçe Sözlük’te metin, “Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin tümü” cümlesiyle açıklanmıştır (TDK, 1998).

Çocukların dünyasında önemli bir yere sahip olan edebi metinler, düşünce yazılarının yanı sıra hikâye, masal ve fabl gibi anlatıma dayalı türleri de kapsamaktadır. Çocukların salt bilginin yanı sıra eğlenme, zevk alma ihtiyaçlarını karşılayan bu metinler, güzel örnekler arasından seçilmelidir. Çocuklara yönelik iyi bir edebi metnin oluşturulması ise yetişkinlere nazaran daha önem verilmesi

gereken bir husustur. Mevlana bu önemi Mesnevi’de “Bir çocukla işim olduğunda çocukların diliyle konuşmalıyım” sözüyle vurgulamıştır (Kırlangıç, 2007b:225). Böylelikle Mevlana, konuşmanın yanı sıra çocuğa yönelik hazırlanan edebi metinlerin de çocuğun anlayabileceği bir dille hazırlanması gerektiğini belirtmiştir.

İyi bir edebi metnin özellikleri ve çocuğa uygunluğu farklı görüşlerle değerlendirilebilmektedir. İyi bir metnin okuyucuda olumlu etkilenmeler yaratması, ona farklı görüşler kazandırması ortak bir isteğin sonucudur. Bu bağlamda kaynak metinlerin öğreticiliğinin yanı sıra eğitici bir yanının da olduğunu yadsımamak gerekmektedir. Özyer (1997:325), çocukların okudukları kitaplarda, biraz da olsa kendilerini bulduklarını bu nedenle de edebiyatın rolünün büyüklüğünü görmezlikten gelemeyeceğimizi ifade etmiştir.

Araştırma konumuzun temelini oluşturan Mevlana’nın Mesnevi’sinde yer alan anlatıma dayalı metinler, yazıldığı dönemin izlerini taşımakla birlikte günümüz insanına önemli mesajlar da sunmaktadır. Birçok araştırmacı Mesnevi’de yer alan metinlerin çocukların eğitimindeki yerini belirlemek amacıyla çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmaların içeriklerini, Mesnevi metinlerinin eğitici yönünün gösterilmesi, metinlerin çocuk edebiyatı yönünden uygunluğunun incelenmesi ve bilgi, akıl gibi konularda çocuklara kazandırdıklarının belirlenmesi oluşturmaktadır. Farklı başlıklarla adlandırılan bu çalışmalar, hem yetişkinlere çocuk yetiştirme düzeyinde bilgiler sunmakta hem de çocukların ahlaki ve toplumsal yönden eğitilmesinde Mesnevi metinlerinin önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

“Bir süre sonra ya da ecelden sonra meyve verebilmesi için önce bilgi, sonra iş lâzımdır.

Ey akıl sahipleri, meslek edinmede, o işin ehli olan, düzgün bir kişiden yardım isteyin.

Ey kardeş, inciyi sedefin içinde ara; mesleği meslek sahiplerinden iste.

“Öğüt verenleri gördüğünüzde insafa gelin, öğrenmeye çalışın, çekinmeyin” (Örs, 2007b:112).

Mevlana Mesnevi’de yer alan bu beyitleriyle, bilginin ve insanın hayat boyu sürmesi gereken öğrenme isteğinin ne denli önemli olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda araştırmalara gerek duyulmaksızın Mevlana, sözleriyle adeta çocuk eğitiminde kendi eserinden yararlanılması gerektiğini bizlere hissettirmiştir.

Mevlana'nın sözlerini destekleyici düşünceleri günümüz eserlerinde de görmek mümkündür. Kavcar'a göre:

“Edebi eserlerin büyük bir bölümü, insanları çeşitli bakımlardan eğitmek amacıyla yazılmıştır. Türk edebiyatında Yunus Emre birçok şiirini ve Risalettin Nushiyye (Öğüt Kitabı) adlı eserini, Mevlana Mesnevi'sini, Nabi Hayriyye'sini, Namık Kemal tiyatro eserlerinin çoğunu, Ahmet Mithat romanlarını, Tevfik Fikret Haluk'un Defteri'ni ve Şermin adlı eserlerini, Mehmet Akif Safahat'ını ve daha birçok şair ve yazar eserlerini hep insanlara nasıl yaşanılması, nelere değer verilmesi gerektiğini öğretmek amacıyla yazmıştır” (akt:Ceyhan, 1999:86).

Mevlana, anlatıma dayalı metinleri, anlatmak istediklerini okuyucuya ulaştırmak için bir araç olarak kullanmıştır. Metinlerin sonunda verdiği hikmetler aracılığıyla söylemek istediklerini, olayların asıl özünü, anlam değerini okuyucunun bulmasını kolaylaştırmıştır.

Bilgiyi, akli ve eğitimi bu kadar önemseyen bir düşünürün eserleriyle çocukların buluşturulması, onların birçok kazanımı edebi metinlerle kazanmasını sağlayacaktır. Mevlana'nın kültürümüzü yansıtan önemli bir isim olduğu belirtilmesine, eserlerinin çocuklar tarafından okunması gerektiği üzerinde durulmasına rağmen ders kitaplarında Mesnevi'den hiçbir metne yer verilmemiş olması dikkat çekicidir.

Aşağıda, örnekleme yöntemiyle seçtiğimiz ilköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan anlatıma dayalı metinler, kitaplarda bulunuş sırasına göre gösterilmiştir.

Tablo 1: 6. Sınıf Milli Eğitim Yayınları Türkçe Ders Kitabı (2008)

Metin Adı	Metnin Türü	Metnin Yazarı
1. Çocuk Kitaplığında Sabah Tartışması	Hikâye	Mehmet Güler
2. Kitap Kuşum Uçuverdi	Hikâye	Nurefşan Çağlaroğlu
3. Ömür Boyu Mutluluk	Hikâye	Fadime Çetin
4. Meşe ile Saz	Fabl	La Fontaine
5. Bir Masal Ülkesinde Anadolu	Masal	Mehmet Önder
6. İstanbul Liseli Küçük Hasan	Hikâye	İsmail Bilgin
7. Eskici	Hikâye	Refik Halit Karay

Tablo 2: 6. Sınıf Koza Yayınları Türkçe Ders Kitabı (2008)

Metin Adı	Metnin Türü	Metnin Yazarı
1. Eskici	Hikâye	Refik Halit Karay
2. Keloğlan ile Sihirli Kuş	Masal	Anonim
3. Geleceğin Dünyası	Fantastik Hikâye	Ruth Musgrave
4. La Fonten Orman Mahkemesinde	Fabl	Yalvaç Ural
5. Süpermen İstanbul'a Düştü	Mizahi Hikâye	Muzaffer İzgü
6. Çocuk ile Geyik	Hikâye	Sennur Sezer- Adnan Özyalçın
7. Prensi Olmayan Masal Kitabı	Hikâye	Fatih Erdoğan
8. Masal Adam	Masal	Marcello Argilli

Tablo 3: 7. Sınıf Milli Eğitim Yayınları Türkçe Ders Kitabı (2008)

Metin Adı	Metnin Türü	Metnin Yazarı
1. Bülbül İle Bağcı	Masal	Beydeba
2. Miras Keçe	Hikâye	Kenan Hulusi Koray
3. Karada Yüzen Donanma	Hikâye	Yavuz Bahadıroğlu
4. Yeşil Gözlü Kardan Adam	Hikâye	Tacettin Şimşek
5. Son Kuşlar	Hikâye	Sait Faik Abasıyanık
6. Emine Teyze'nin Çilek Reçeli	Hikâye	Miyase Sertbarut

Tablo 4: 7. Sınıf Pasifik Yayınları Türkçe Ders Kitabı (2008)

Metin Adı	Metnin Türü	Metnin Yazarı
1. Haritada Bir Nokta	Hikâye	Sait Faik Abasıyanık
2. Dostluğun Değeri	Fabl	Beydeba
3. Dedemin Pili Bitmesin	Hikâye	Üzeyir Gündüz
4. Balıkçıl	Fabl	La Fontaine

Tablo 5: 8. Sınıf Pasifik Yayınları Türkçe Ders Kitabı(2009)

Metin Adı	Metnin Türü	Metnin Yazarı
1. Yetim Kalan Ağaçlar	Hikâye	Murat Başaran
2. Seyfi Baba	Şiir/Manzum Hikâye	Mehmet Akif Ersoy
3. Miras Keçe	Hikâye	Kenan Hulusi Koray
4. Çok Sesli Ziyaret	Hikâye	Cüneyd Suavi

Tablo 6: 8. Sınıf Batu Yayınları Türkçe Ders Kitabı (2008)

Metin Adı	Metnin Türü	Metnin Yazarı
1. İmza Günü	Hikâye	Mehmet Güler
2. Son Kuşlar	Hikâye	Sait Faik Abasıyanık
3. Güneş Battı	Masal	Bedrettin Karaçam
4. Bir Osman Masalı	Masal	G. Lee, A. Lifeson, N. Peart

Görüldüğü gibi hikâye, masal ve fabl türüne ait metinler, yerli ve yabancı olmak üzere hem günümüz yazarlarından hem de edebiyatımızda büyük yer edinmiş

yazarlardan alınan örneklerle Türkçe ders kitaplarında yer almıştır. Eserlerinde geçmişle geleceği birleştiren; kültürümüzün özelliklerini sunmanın yanı sıra günümüzün yaşayışına dair özelliklere de işaret eden Mesnevi metinlerine yer verilmemiştir.

Problem Durumu

Kendine mahsus bir dünyası olan çocuk, hayalleri, umutları, çocukça sevinçleri; bazen yetişkin gibi görebilmeleri ve düşünebilmeleriyle büyük bir dünyanın sahibidir. Bu nedendir ki her geçen gün çocuğun kişilik özelliklerini geliştirici, içinde bulunduğu yaşın ve gelişim evresinin özelliklerine uygun, ona yaşamsal deneyimler sunabilecek eserler ortaya konulmaktadır.

Çocuk duyarlılığını yitirmemiş her yaştan yetişkin yazar ve şairin vücuda getirdiği çocuk edebiyatının temel kaygısı, kullanılan dil ve seçilen temalar bakımından çocuğa görelilik ilkesidir (Şimşek, 2002:540).

Hikâye, masal, fabl ve geleneksel kültürümüzde büyük yeri olan kıssalar çocukların edebi bir zevk kazanmasında -amacı doğrudan doğruya eğitmek olmasa da- hayal güçlerinin, dil becerilerinin ve yaratıcı düşünme yetilerinin gelişmesinde büyük bir yere sahiptir. Bu özelliklerinin yanı sıra çocukları sıkmayan, eğlenceli anlatımları, çok okunan türlerden olmalarını sağlamıştır.

Çocukların ailede tanıdığı bu türler gerçek mânada okul yaşantısında öğrenilmektedir. Okuma yazma öğrenen çocuk, Türkçe derslerinde işlenen kaynak metinler aracılığıyla bu edebi türleri daha iyi kavramaktadır. Birçok araştırma, okuma alışkanlığının düşük oranlarda olduğunu göstermektedir. Bu sebeple çoğu öğrencinin okudukları, Türkçe ders kitaplarında yer alan kaynak metinlerle sınırlı kalmaktadır. Bu durumu göz önüne aldığımızda Türkçe ders kitaplarında yer alan kaynak metinlerin büyük bir öneme sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Çalışmamızın hedef kitlesini oluşturan 11-14 yaş grubu çocukları, Türkçe derslerinde kullanılan kaynak metinler aracılığıyla okuma kültürlerini daha üst seviyeye çıkarmaktadırlar. Bu metinler aracılığıyla yaşantı sahibi olmadan deneyim sahibi olmakta, birtakım gelişim özelliklerini kazanmaktadırlar. Bu konuyla ilgili Çokum'un söyledikleri edebi türlerin çocukların yaşamında ne kadar büyük bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

“Çocuk bütün eksiklerini, muhtaç olduğu şeyleri hayal dünyasında tamamlamaya çalışır. Bunun içindir ki masallar ve hikâyeler, çocuk kahramanlarına yetişkin bir kimsenin başarabileceği işler yükler, olmayacak seyahatler yaptırır, erişilmez Kaf dağlarına ulaştırır, bilmem hangi ülkenin başına hükümdar olarak getirir. Bu yol herhalde çocuğu yarınki hayatında güçlü, iradeli bir insan yapabilmek için seçilmiştir” (Çokum, 1987:231).

Şirin’in (1998b:61) dediği gibi kitapları sevmeyi, seçmeyi bilmek, okuma alışkanlığı, olgunluğu ve zevkine ulaşmak, okunan kitaplarla hayat arasında bağlar kurmak, okuma yeteneğini geliştirebilen çocuk merkezli eğitimle gerçekleştirilebilir. Çocuklara bu yetenekleri kazandıracak olan da çocuk merkezli eğitim içerisinde yer verilecek olan kaynak metinlerdir.

Belirlenen program doğrultusunda hazırlanan ders kitaplarında tema ve metin seçimi öğretmene bırakılmamaktadır (Demirel ve Şahinel, 2006:21). Bu nedenle her çocuğun gelişim özelliğine uygun olan kaynak metinlerin Türkçe ders kitaplarında kullanılması gerekmektedir.

Türkçe ders kitaplarında yer verilen kaynak metinler titiz bir çalışmanın sonucunda seçilerek, çocukların okumasına sunulmaktadır. Bu metinler çocukların bilişsel, duyuşsal ve dilsel özelliklerine uygun olmalı, onların olumsuz etkilenmelerine sebebiyet vermeyecek ve kavrama düzeylerinin çok üstünde ya da altında olmayacak şekilde belirlenmelidir. Bu nedenle de öncelikle 11-14 yaş grubu çocuklarının gelişim özelliklerinin çok iyi bilinmesi gerekmektedir. Seçilen her metin çocuklara edebiyatın farklı güzelliklerini sunmalı, onda edebi bir zevk uyandırmalıdır.

Geleneksel kültürümüzden seçilen örnekler çocukların eskiye dair yaşantımız ve kültürümüz hakkında bilgi sahibi olmasını sağlayacağı gibi modern alanda yapılan çalışmalar da içinde bulunduğumuz zamanın tanınmasında büyük bir fayda sağlayacaktır. Geleneksel kültürümüz içinde büyük bir yere sahip olan kişilerden biri de Mevlana’dır. En önemli eserlerinden birini Mesnevi oluşturmaktadır. Tasavvuf öğretisinin en güçlü temsilcilerinden olan Mevlana, eserini çocuklar için yazmamış olsa da onların eğitimine büyük katkı sağlayacak hikmetlere ve metinlere yer vermiştir.

Dünya edebiyatı açısından büyük bir öneme sahip olan Mevlana’nın Mesnevi’si ilköğretim okullarında çocuklara tavsiye edilen 100 Temel Eser arasında yer almaktadır. Buna rağmen her yönüyle önemi kabul edilmiş bir eserin çocukların

ders kitaplarında yeteri kadar yer verilmemesi büyük bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Çeşitli kazanımların Mesnevi’de yer alan metinler aracılığıyla çocuklara kazandırılması hem etkililiğini arttıracak hem de çocukların kendi kültürümüze yönelik bilgi ve görgü edinmesini sağlayacaktır. Bu çalışma aracılığıyla çocukların bilişsel, duyuşsal ve dilsel gelişimlerine, kavrama düzeylerine uygun olmak şartıyla Mesnevi’de yer alan metinlerin kaynak metin olarak kullanılabilirliği değerlendirilmiştir.

Çalışmanın Önemi

Bütün sanat dalları farklı açılardan da olsa gerçek ve kurmaca düşünceler aracılığıyla dünyanın insana ve insanın insana anlatılmasını amaç edinmiştir. Bu sanat eserleri bir nevi iletişim ögesi işlevini görmektedir. Edebiyat ise insanların kendilerini ve yaşamlarını anlatabildiği en etkili yoldur. Sadece güzelin ya da duygu ve düşüncelerin yer aldığı bir sanat dalı olmayan edebiyat, aynı zamanda bir eğitim aracı olmuştur. Ceyhan’a (1999:86) göre tarih boyunca edebiyatın kendisi eğitimin aracı ve yaşama geçirilme biçimidir. 11-14 yaş grubundaki çocukların eğitimin en etkili aracıyla tanışması ve onu sevmesi ise bu dönemde olduğunda kalıcı hale gelecektir.

Bir toplumu oluşturan insanın, kişiliğinin gelişmesinde çocukluk çağının ve o dönemde almış olduğu eğitimin büyük önemi vardır. Normal büyüyen bir çocuğun doğal ihtiyaçlarının yanı sıra, ruhsal ve zihinsel ihtiyaçları da vardır. İşte bu zihinsel ihtiyaçlarının karşılanmasında çocuğun en büyük yardımcısı edebiyattır (Özyer, 1997:324). Hedef kitlemizi oluşturan 11-14 yaş grubu çocukları gelişimlerinin en hassas dönemini yaşamaktadırlar. Bu dönemde edindikleri bilgiler ileriki yaşamlarında daha donanımlı hale gelmelerini sağlayacaktır.

Kendi yaşantısından yola çıkarak farklı yaşantıları da öğrenmek isteyen insan, okuduklarında geçmişi, şimdiki ve geleceği bütünleştirmektedir. Göktürk, bu doğrultuda okumayı şöyle nitelendirir:

“Okuma edimi başka bir yönüyle, okurun öznel geçmişi, şimdiki, geleceğiyle de ilgili olmaktadır. Gerçekte her okur, kendi kişisel konumuna, duygusal yapısına, düşünsel yetisine göre yaşar bir metni. Bu açıdan, bir bakıma her okur kendini okur bir metinde” (Göktürk, 2001:134).

Okumanın gerçek zevkine ve faydasına ulaşmak, okuduğumuzla kendimizi ve yaşantımızı ilişkilendirmek, çocuklukta kazanılabilecek davranışlardır. Çocukların

okumanın bu yönlerini kazanmaları onlara yönelik sunulacak yazınsal metinlerin niteliğiyle ilgilidir. Ancak dünyada ve özellikle ülkemizde çocukluk kavramı ve çocukların önemi geç fark edilmiştir. Çocukların fark edilmesinden sonradır ki “çocuk edebiyatı” kavramı oluşmaya başlamıştır. Şirin’e göre;

“Çocukluk tarihi araştırmaları çocuk yüzyılıının ortalarından bu yana yoğunlaşmış bulunuyor. Adeta çocukluğun yok oluşu fark edilmeye başlanınca, çocukluk ilgi odağı durumuna gelmiş oluyor. Çocukluk tarihinden öğrendiğimiz bilgiler sınırlı olmasına rağmen, çocukluğun kültürel bir oluşum olarak ortaya çıktığını kabul edebiliriz” (Şirin, 1998a:97).

Çocukluğun fark edilmediği yıllarda çocuklara yönelik eserler de sunulmamıştır. Bu sebeptendir ki çocuklar yetişkinler için yazılan eserleri okumaya başlamıştır. La Fontaine, fabllarını çocuklar için yazmadığı halde, asıl okuyucusu, seveni çocuklar olmuştur (Şirin, 2007:24).

Ancak 19.yy ve sonrasındaki gelişmelerle çocuklara yönelik hazırlanan eserlerde artış olmuştur. Yazınsal eserlerin içerikleri çocuklara yönelik hazırlanmaya ve onların gelişimsel özelliklerini göz ardı etmeyen niteliklerden oluşmaya başlamıştır. Çocukları hedef almayan eserlerde ise onların yaş seviyelerine ve özelliklerine uygun bir şekilde sadeleştirilme yoluna gidilmiştir.

Eserleri aracılığıyla ahlaki değerleri kazandırmaya çalışan Mevlana, Türk kültürü açısından büyük bir öneme sahiptir. Adına en çok araştırma yapılan, düşünceleriyle yetişkinlerin ve bizatihi çocukların eğitiminde büyük rolünün olduğu gösterilmeye çalışılan en önemli eseri ise Mesnevi’dir. Böyle bir eserin çocuklar tarafından tanınması ve eğitimlerinde kullanılması büyük bir gerekliliktir. Kültürümüzün önemli eserlerinin çocuklara sunulması hakkında Enginün şunları belirtir:

“Bir milletin veya bütün insanlığın malı olan büyük eserler, çocuklar için daima yeniden işlenmektedir. Çocuklar için yeni baştan işlenip yazılan bu eserler, çocukları hem büyük eserlerle küçük yaşta beslemekte, hem de onları ileride bu ortak eserleri aslından okuyacak şekilde yönlendirmektedir. Böylece kademe kademe milletin ve insanlığın büyük eserlerini okuyan çocuk, kültürlü bir yetişkin olmakta ve kendisi gibi aynı kitaplarla beslenen yetişkinlerle ortak kültüre sahip kılınmaktadır” (Enginün, 2004:387).

Bu düşünceden yola çıkarak Mevlana’nın Mesnevi’sinden seçilen anlatıma dayalı metinlerin kaynak metin olarak kullanılmasının çocukların eğitiminde faydalı olacağını söylemek mümkündür.

Fuat Dağtekin, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin iletlediği değerler adlı çalışmasında sekizinci sınıf ğrencilerine, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin hangi konuları içermesini istedikleri sorulmuştur.

“ğrencilere on dört tane konu seçeneği sunulmuş ve bunlardan c konu tercihi yapmaları istenmiş. (demokrasi, hayvan sevgisi, Türk büyükleri, spor yazıları, bilim ve teknoloji, komşuluk, Türk gelenek ve görenekleri, din ve ahlaki yazılar, bilgisayar ve internet, hobi dünyası, arkadaşlık, insan sevgisi, çizgi kahramanlar, insan ve evre). Öğrencilerin %40’ı bilim ve teknoloji, %36’sı spor, %36’sı bilgisayar ve internet konularını tercih etmiştir. Çalışmada komşuluk konusunu içeren metinler hiçbir ğrenci tarafından istenmemiştir. Oysa Türk kültüründe komşuluk; duyarlılık, paylaşma, dayanışma değerlerini içinde barındırmaktadır. İnsan sevgisi, hayvan sevgisi, din ve ahlaki konulu metinleri isteyenlerin oranı %10’un altındadır. Buradan da anlaşılmaktadır ki öğrenciler temel değerlerden gittikçe uzaklaşmaktadır” (akt:şen, 2008:769).

Birçok sebep çocukları, Türk kültürünün özelliklerinden, toplumsal ve ahlaki değerlerden uzaklaştırmaktadır. Bu sebeple kültürümüzün anlatıldığı, ahlaki değerlerin konu edildiği metinlerle çocukların buluşturulması gerekmektedir. Bu sebeple aklın ve bilginin değeri, eğitimin gerekliliği, dilin mahiyeti ve gücü, düşüncenin ve çalışmanın önemi, sevginin ve aşkın gücü, dostluk ve arkadaşlık, ahlaki yönden insanın sahip olması gerektiği özellikler gibi konuların işlendiği Mesnevi metinlerinin kaynak metin olarak kullanılması çocukların bu değerlerle yetişmesini sağlayacaktır. Nitekim sadece öğretimin temel alınmadığı mesnevi metinlerinde yaşantı zenginliği sunulmakta ve zevkli bir okuyuşun kapıları aralanmaktadır.

Mevlana’nın bütün hayatı, yetişme ve insan yetiştirme, insanlara gerçeği açıklama çalışmalarıyla geçmiştir. Mevlana, bizim insanımızdır. Söylediklerinin oğu Farsça olsa da o dönemin Anadolu insanının hepsine hitap etmiştir. Kaldı ki ona göre esas olan anlamdır, diller sadece kabuktur (Ergün, 1991:7). Mevlana’nın eğitimci yanı hakkında Ceyhan (1999:93) şunları söylemiştir:

“Mevlana için ‘Peygamber değil, fakat kitabı var’ denilmesi eserinin önemini gösterir. Mevlana, her çeşit sevgisizliğe, bağnazlığa, ktlğe karşı insani değerleri şiir, musiki ve raks içinde birleştirip dile getiren şair, bir eğitimcidir.”

Mevlana, insanlara verilebileceklerini, yazdıklarının içine sindirmiştir. Metinleri düşüncelerini insanlara iletme amacıyla aracı seçmiştir. Bu metinlerin yetişkinlerden ziyade birçok kazanımın etkili olacağı 11-14 yaş grubu çocuklarına sunulması daha etkili olunmasını sağlayacaktır.

Çalışmanın Amacı

Çalışmamızın amacı *Mesnevi*'de yer alan anlatıma dayalı metinlerden Türkçe ders kitaplarında kullanılmak üzere çocuklar için uygun olanları tespit etmek ve bu metinleri çocuk psikolojisi, çocuk edebiyatı ölçütleri çerçevesinde incelemektir. Böylelikle tespit edeceğimiz metinlerle Milli Eğitim Bakanlığına, Türkçe ders kitapları hazırlayanlara kaynak metin oluşturmak konusunda yardımcı olmaktır. Ayrıca öğretmenlere, anne ve babalara çocuklara okutacakları metinler önermektir.

Mevlana'nın *Mesnevi*'sinde yer alan anlatıma dayalı metinlerin birçoğu ayetlerle ve peygamber kıssalarıyla ilgilidir. Bu çalışmada metinlerin hangi ayet ya da hadisle ilgili olduğunu ortaya koymaktan çok, onlardan ders kitaplarında faydalanılıp faydalanılamayacağı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın Sayıtları

Mevlana'nın *Mesnevi*'sinde yer alan anlatıma dayalı metinlerin ilköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılabilirliğinin incelendiği bu çalışmada şu çalışmalar yapılmıştır.

1. *Mesnevi*'nin altı cildi taranmış; ancak ilk üç cildi incelenmiştir.
2. *Mesnevi*'nin ilk üç cildinde yer alan anlatıma dayalı metinler, tek tek incelenmiş ve her metnin hangi türe dahil olduğu belirlenmiştir.
3. Bu çalışmada ilköğretim ikinci kademe Türkçe derslerinde okutulması gereken türler arasında yer almayan menkıbe ve fıkra ya da özlü söz türlerine dahil metinler ayrıca incelenmiş ve bu metinlerin çalışma kitaplarında ya da ders kitaplarında kullanılabilirliği değerlendirilmiştir.
4. Her bir metin tarafımızdan belirlenen ölçütler doğrultusunda tek tek incelenmiştir.
5. *Mesnevi*'nin ilk üç cildinde yer alan metinler, türleri bakımından kendi içlerinde sınıflandırılarak, tablolar halinde gösterilmiştir.
6. Metinler üzerinde yapılan incelemeler ışığında her metnin kaynak metin olarak kullanılmaya uygun olup olmadığı nedenleriyle birlikte açıklanmıştır.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Mevlana'nın Mesnevi'sinde yer alan anlatıma dayalı metinler Derya Örs ve Hicabi Kırlangıç'ın Ekim yayınlarından çıkan Mesnevi şerhi esas alınarak incelenmiştir. Güleç'e göre Mesnevi'de 324 anlatıma dayalı metin yer almaktadır (Güleç, 2008:35). Bu metinlerin her birinin incelenmesi kapsamlı bir çalışmayı gerekli kılmaktadır. Bu sebeple çalışmamız Mesnevi'nin üç cildindeki anlatıma dayalı metinlerle sınırlandırılmıştır.

İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarında yer verilmesi gereken türler şöyle belirlenmiştir:

6. sınıflarda: şiir, hikâye, anı, masal, fabl, deneme, tiyatro, mektup

7. sınıflarda: şiir, hikâye, anı, deneme, tiyatro, sohbet(söyleşi), gezi yazısı, biyografi

8. sınıflarda: şiir, hikâye, anı, makale, roman, deneme, sohbet(söyleşi), eleştiri, destan (MEB, 2006:57).

Bu belirlemeye göre çalışmamızın asıl bölümünü hikâye, masal ve fabl türündeki metinler oluşturmaktadır. Ancak Mesnevi'de bulunan diğer türlerin de çalışmamızın ikinci kısmında incelenmesi uygun görülmüştür.

Çalışmanın Yöntemi

Bu araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri geçmişte ya da halen var olan bir durumu olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Tarama araştırmacısı, önceden tutulmuş çeşitli kayıtlara (yazılı belge vs.) başvurarak elde edeceği dağınık verileri, kendi gözlemleri ile bir sistem içinde bütünleştirerek yorumlamak durumundadır (Karasar, 2000:77).

Mesnevi'de yer alan metinlerin kaynak metin olarak kullanılabilirliğinin belirlenmesi amacıyla öncelikle 11-14 yaş grubu çocuklarının bilişsel, duyuşsal, sosyal ve dilsel anlamda gelişimsel özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Bu nedenle çocukların gelişimsel özellikleri ayrı ayrı ele alınmıştır.

Mesnevi'nin ilk üç cildinde yer alan her metin, hiçbir değişiklik yapılmadan, beyitler hâlinde yazılmıştır. Ancak metnin konusu dışında ele alınan düşünceler

çıkarılmış, metne dahil olan olayların anlatıldığı beyitler esas alınmıştır. İmlâ ve noktalama açısından kaynak kitaba sadık kalınmıştır.

Mesnevi’de anlatıma dayalı metinler farklı türlerde adlandırılmış olsa da bu metinler tarafımızdan, kaynak kitabın tasnifine uygun olarak, kendi seçtiğimiz başlıklar altında işlenmiştir. Anlatıma dayalı metinler (hikâye, masal, fabl ve menkıbe) konu, ana düşünce, yan düşünceler, olayın geçtiği yer ve zaman, kahramanların incelenmesi, metinde kullanılan deyimler ve atasözleri, bilinemeyecek kelimeler ve edebi ifadeler başlıkları altında incelenmiştir. Mesnevi’de bulunan, fıkra ya da özlü söz olarak nitelendirdiğimiz metinler sadece konu, ana düşünce ve yan düşünceler başlıkları altında incelenmiştir.

Son olarak yukarıda belirtilen ölçütler ışığında Mesnevi’de yer alan metinlerin kaynak metin olarak kullanılmasının uygunluğu değerlendirilmiştir. Edebi türlerde bulunması gereken, hedef kitleye uygun özellikler bu değerlendirmelere dahil edilmiştir.

Böylelikle uygun bulunan metinler, ilköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılması amacıyla belirlenmiştir.

İlgili Araştırmalar

Mesnevi metinleri ile ilgili yapılan çalışmaları çeşitli makaleler ya da bir metin üzerine yazılan yazılar oluşturmaktadır. Türkçe eğitimi alanında Mesnevi’nin eğitici yönü üzerine yapılan yüksek lisans tez çalışmaları ise sınırlıdır.

Tok’un (2007) *“Mevlana’nın Mesnevi’sindeki Hikâyelerin Çocuk Edebiyatı Açısından Değerlendirilmesi”* konulu yüksek lisans tez çalışmasında Mevlana’nın Mesnevi adlı eseri Veled İzbudak’ın Mesnevi adlı eseri esas alınarak taranmıştır. Çalışma, Mesnevi ile ilgili yayımlanmış hikâye kitaplarında en çok yer alan kırk hikâyeye sınırlı tutulmuştur. Bu çalışma aracılığıyla Mesnevi’de yer hikâyelerin çocuklara edebi bir zevk kazandırılmasına ve kişilikli, kimlikli bireyler olarak yetiştirilmesine sağladığı katkı ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre çocukların çıkarabileceği ana fikir ve iletiler bakımından Mesnevi’nin zengin bir yapıya sahip olduğu görülmüştür. Böylelikle Mesnevi’nin çocuk edebiyatı açısından önemli olduğu ve her kesime hitap etmeyi başarabilen bir eser olduğu ortaya konulmuştur.

Erkek'in (2008) *"Mevlana'nın Mesnevi'sinden İlköğretim Okulları için Seçilen Öykülerin Eğitsel Yönünün İncelenmesi"* konulu yüksek lisans tez çalışmasında ilköğretim okulları için seçilen Mesnevi hikâyelerinin çeşitli açılardan eğitsel yönleri değerlendirilmiştir. Çalışma, Mesnevi'de yer alan hikâyelerin eğitsel yönü incelenerek eğitime olan katkısını vurgulamak amacıyla hazırlanmıştır. Araştırmada Mehmet Zeren'in hazırladığı "Mevlana'nın Mesnevi'sinden Seçme Hikâyeler", Emine Sevim'in hazırladığı "Mesnevi'den Seçme Hikâyeler", Sadık Yalsızuçanlar'ın hazırladığı "Mesnevi'den Hikâyeler" adlı kitaplar incelenmiştir. Bunun dışında bulunan "Mesnevi'den Hikâyeler" kitapları incelemeye dahil edilmemiştir. Çalışmanın sonucuna göre ortaya konan eğitsel unsurlar Mesnevi'de yer alan hikâyelerin derinliğinin anlaşılması için hem öğrenenlere hem de öğretenlere kolaylık sağlayacaktır.

Özden'in (2009) *"Türkçe Kaynak Metinlerin Türkçe Öğretiminde Kullanılabilirliği"* konulu doktora tez çalışması on dört kısa hikâyeye dayanmaktadır. Çalışma sadece Mevlana'nın Mesnevi'sini değil; 14. yüzyıla ait mesnevi türüne yönelik metinleri konu edinmiştir. Bu metinler, 12-14 yaş grubu çocukların anlayabileceği şekle getirilmiş ve resimlendirilmiştir. Çalışmanın sonucuna göre ele alınan metinler, Türkçe derslerinde kullanılabilir niteliktedir. Metinler, kültür aktarımının sağlanmasında yararlanılabilecek ve dil eğitiminin amaçlarına hizmet edebilecek niteliktedir. Özden'in Mevlana'nın Mesnevi'sinde yer alan bir hikâyeyi çocukların eğitiminde kullanılması için uygun görmesi, bu çalışmanın desteklenmesi açısından önem taşımaktadır.

Mesnevi metinleriyle ilgili farklı çalışmalar yapılmış olsa da kaynak metin olarak uygunluğunun incelenmesi konusunda çalışma örneği yoktur. Bu sebeple çalışmamızın sonunda Türkçe ders kitaplarında yer alabilecek Mesnevi metinlerinin tespit edilmesi önem taşımaktadır.

BÖLÜM 1: 11-14 YAŞ GRUBU ÇOCUKLAR VE BU ÇOCUKLARA YÖNELİK TÜRLER

1.1. 11-14 Yaş Grubu Çocukların Gelişim Özellikleri

Mevlana'nın *Mesnevi*'sinde yer alan anlatıma dayalı metinler ilköğretim II. kademe Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak önerilmektedir. Oldukça hacimli bu eserden hangi metinlerin seçileceği konusu önemlidir. Bu eserden rast gele metin seçilmemeli, 11-14 yaş grubu çocukların bedensel, bilişsel ve duyuşsal gelişim özelliklerine uygun metinler seçilmelidir.

Şimdiye kadar birçok araştırmacı, insan ve onun özelliklerini, gelişimini incelemek amacıyla çeşitli çalışmalar yapmıştır. Ancak öncelikle insanın ne olduğu ve onu diğer canlılardan ayıran özelliklerin incelenmesinin yerinde olacağını düşünmekteyiz.

Türkçe Sözlük'te insan, "İki eli olan, iki ayak üzerinde dolaşan, sözle anlaşılan, akıl ve düşünme yeteneği olan en gelişmiş canlı" olarak tanımlanmıştır (TDK, 1998).

Yavuz, insanı sadece doğup büyüyen, belli bir zamandan sonra fizyolojik ve biyolojik gelişimini tamamlayan ve zamanı gelince de yaşlanıp ölen bir canlı olarak tanımlamamıştır. Bize insanı anlatırken onun ruhsal özelliklerini de ön plana çıkarmıştır. Yani insan aynı zamanda düşünen, anlayan, ilgi duyan, hisseden, hayal kuran, seven ve buna benzer birçok ruhsal özelliklerle donatılmış bir canlıdır (Yavuz, 1992:12).

Şu halde insan ruh ve beden denen iki temel unsurdan oluşmaktadır. Bu yüzden her iki unsurun da insan yaşamında büyük bir etkiye sahip olduğunu söyleyebiliriz. İnsanın gelişimini bir bütün olarak kavrayabilmemiz için fizyolojik olduğu kadar psikolojik gelişimini de bilmemiz gerekir. Çünkü fizyolojik gelişim insanın davranışlarını hem dolaylı yoldan hem de doğrudan etkilemektedir (Yavuzer, 2007:33).

İnsanın ruhsal hayatını bütün ayrıntıları ile, olduğu gibi anlamaya ve anlatmaya çalışan bilim psikolojidir. Gelişim psikolojisinin görevi ise kişinin ya da kişilerin hatta toplumların, sağlamların ve hastaların kısaca insan ve insanlığın gelişmesini biyolojik, ruhsal, sosyal, kültürel v.b. açıdan incelemektir (Yavuz, 1992:11).

Bir insan, bedensel ve ruhsal anlamda belli bir olgunluğa ulaşması için çeşitli gelişim dönemlerinden geçer ve bu gelişim dönemleri her insan için aynıdır. Bu yüzden insanı daha iyi kavrayabilmemiz için çağımızın küçük yetişkinleri yani çocukları ve onların fizyolojik ve psikolojik gelişimini kavramamız gerekir.

Çocuğun edebiyatın içine nasıl dahil edildiği, çocuğun eğitimi ve onun gelişimi konusuna geçmeden önce çocuğun, çocukluğun ne olduğu hakkında bilgi vermenin yararlı olacağını düşünmekteyiz. Çocuğun tanımı yapılırken çok çeşitli ifadelere başvurulmuştur.

Yavuzer'e (2002:1) göre " Bireyin doğum döneminden başlayarak ergenlik evresine kadar süregelen gelişim dönemine" çocukluk denir.

Aytaş ve Yalçın'a (2005:13) göre çocukluk bedensel ve zihinsel gelişim bakımından insanoğlunun 0-16 yaş grubu için kullandığı temel bir kavramdır.

Çocuğu, belki de bizim içinde yer almadığımız bir zamana gönderdiğimiz canlı elçiler olarak tanımlayan Neydim, çocukluk kavramının sosyal yapı ve psikolojik bir varlık olarak 16. yy da ortaya konmuş olduğunu ve günümüze kadar gelişme gösterdiğini belirtmiştir. "Çocuk kavramı Rönesans'la birlikte kullanılmaya başlanmış ve aydınlanma döneminde bugünkü içeriğini kazanmıştır. Postman'a göre çocukluk düşüncesi, Rönesans'ın en büyük buluşlarından biridir, belki de en insanca olanıdır" (Neydim, 1998:10).

Çocuk psikolojisi, bireyin doğum öncesi döneminden başlayarak ergenlik çevresine kadar süregelen gelişimini ele alır. Bir bilim dalı olarak Çocuk Psikolojisi, büyüme ve olgunluk aşamalarını, çevresel faktörlerin bireyin gelişim biçimlerine olan etkisini, çocukla toplumun diğer üyeleri arasındaki duygusal ve sosyal etkileşimi konu edinir (Yavuzer, 2007:15).

Tarihsel anlamda bakıldığında çocuk psikolojisi alanında birçok çalışmaların yapıldığını görmekteyiz. Araştırmacıların çocuğa yönelmelerinin, onları keşfetmelerinin nedeni her dönemde farklı olsa da bu alanda yapılan çalışmalar günümüzde çocukların yetiştirilmesi ve eğitilmesi alanında bize birçok fayda sağlamıştır. Daha o yıllarda Platon, çocukların farklı yeteneklere sahip olduğunu ve onların bu farklılıklarını dikkate alarak eğitmek gerektiğini dile getirmiştir. Yine aynı şekilde o yıllarda Gazzali, çocuğun eğitimini yabancı ısırgan otlarını

ayıklayan bir bahçıvanın faaliyetine benzetmiştir. Ondan yıllar sonra buna benzer bir benzetmeyi büyük eğitimci Pestalozzi de yapmıştır.

“Pestalozzi çocuk eğitimini çiçek yetiştirmeye benzetir. Yetiştirici toprağı kazar ve tohumu eker. Filizlenmesi için gerekli koşulları sağlar ve bekler. Bitkiyi kötü dış etkenlerden korur. Zamanında sular, gübreler, toprağı çapalar, asalak otları ayıklar. Kısacası bitkisine sevgi ve özenle bakar. Ama ne çok dokunup örseler ne de başboş bırakıp kurutur. Çocuk yetiştirmek de bu denli beceri isteyen her şeyden önce de ilgi, özen ve sağduyu isteyen bir iştir” (Yörükoğlu, 1989a:173).

Çeşitli düşünür ve araştırmacıların bu düşüncelerinden yola çıkarak çocuk psikolojisi ve eğitimi alanında hem batıda hem de doğuda çeşitli çalışmaların yapıldığını ve bu konu hakkında görüşlerin belirtildiğini görmekteyiz.

Batı’da başlangıçta bir değer olarak görülmeyen çocuk, yetişkinlerden farklı bir yere koyulmamıştır. Çocuğun okul hayatı olmadığı gibi yetişkinler gibi çalışmakta hatta onlar gibi giydirilmektedir. Ortaçağ bilimleri uzmanı James A. Shultz’a göre antikçağdan 18.yy’a kadar olan yaklaşık 2000 yıl boyunca Batı’da çocuklar eksik yetişkinler olarak görülmüş ve yetersiz, tamamen yetişkinlere bağımlı oldukları düşünülmüştür. Çocuk yetiştirmeye yönelik kitap olmadığı gibi, çocuklar okul ortamından da uzak kalmışlardır. Bu yüzden ortaçağda yazılı bir çocuk kültürü olmadığı gibi çocukluğun edebiyatı da yoktur (Şirin, 2007:28).

Doğu’da ise çocuğa her zaman değer verilmiş, çocuk aile içinde saygın bir yere sahip olmuştur. Türk- İslam düşünür ve eğitimcileri çok eski dönemlerden itibaren çocuğun eğitimine ilişkin önerilerde bulunmuştur. Çocuk gelişimi amacıyla birçok eser de verilmiştir. Gazzali, eğitimi taş üstüne nakışlar yazmaya benzeterek eğitimin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymuştur. Bu konuda Gazzali şöyle der: “Çocuk ana baba elinde bir emanettir. Kalbi kıymetli bir cevher gibi temizdir. Mum gibi her şekli alabilir. Bütün yazı ve şekillerden uzaktır. Temiz bir toprak gibi olup, hangi tohum atılırsa büyür” (Yavuzer, 2007:18).

Döllenmeden ölüme kadar insanın nitelik ve nicelik boyutundaki tüm değişiklikleri gelişim psikolojisinin konuları içinde yer alır. Doğumdan sonra insanoğlu çeşitli değişiklikler geçirerek yürümeyi, konuşmayı öğrendiği gibi; eğitim sürecinde de bilişsel, sosyal ve motor beceriler geliştirir. Gelişime paralel olarak ortaya çıkan davranış değişiklikleri yaşlara, aylara göre belirli özellikler gösterir (Aydın, 2005:3).

Çocuk dünyaya, gelişimini tamamlamış olarak gelmez. Onun gelişip şekillenmesi ve oluşumunu tamamlayabilmesi için uzun bir gelişim sürecine ihtiyacı vardır. Bu gelişim bir bütünlük içinde cereyan eder. Organizma gelişirken ruhsal hayat da gelişmektedir. Çünkü bedensel ve ruhsal gelişmeyi birbirinden ayırmak mümkün değildir. Her iki gelişmenin çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerinin kendine özgü özellikleri vardır.

Yapılan gözlemler belli gelişim dönemlerinde ortak eğilimlerin ve davranış kalıplarının bulunduğunu ortaya koymuştur (Yörükoğlu,1989a:27). Dünyadaki her çocuk bu gelişim dönemlerinden geçmektedir. Ancak çocukların gelişim hızları her zaman aynı değildir. Bireysel farklılıklar, çevresel faktörler, geçirilen hastalıklar çocukların gelişimlerinin de birbirinden farklı olmasına neden olmaktadır. Bu faktörler bazı çocuklarda olumlu etki yaparken bazı çocuklarda ise olumsuz etkiler oluşturmaktadır. Bu yüzden çocuğun ilk dönemleri eğitimlerinde, yetiştirilmelerinde büyük öneme sahiptir. Böylelikle çocuklar fizyolojik gelişimlerini tamamlarken ruhsal açıdan da sağlıklı bireyler olarak yetişmektedir.

Aydın, gelişim dönemlerinde insan türüne has bazı özelliklerin olduğunu ve bu özelliklerin tüm insanlar için geçerli olduğunu söyler ve gelişimin özelliklerini şöyle ifade eder:

- Gelişim sürekli bir oluşumdur.
- Gelişim yaşam dönemlerine göre farklılık gösterir.
- Organizmanın değişik özelliklerinin gelişimi değişik zamanlarda artış gösterir.
- Gelişimde iki farklı yön vardır. Büyüme baştan ayağa doğru; gelişim ise içten dışa doğrudur.
- İç ve dış faktörler gelişimde rol oynar.
- Gelişim birbirini etkileyen ve karmaşık bir yapıdadır (Aydın, 2005:30-31).

Yörükoğlu da bu durumu yapı taşlarına benzeterek açıklamaya çalışmıştır. Gelişme dönemleri üst üste konan yapı taşları gibi düşünülürse, çarpık olarak yerleştirilen taşların bir süre sonra dengeyi bozup yıkılabileceği göz önüne getirilebilir. Alttaki yapı taşlarının sağlamlığı ve düzgünlüğü tüm yapının dengeli

olarak yükselmesini güvence altına alır. Başka bir deyişle bir dönemde ortaya çıkan özellikler bir sonraki dönemin özelliklerine eklenmekle kalmaz; kazanılan davranışlar yeni niteliklerle yoğrularak kişiliğe sindirilir (Yörükoğlu, 1989a:30).

Gelişim sosyal, bilişsel ve biyolojik alanlarda görülen değişikliklerdir. Bu alanlarda çocuklarda meydana gelen değişiklikler ve çocukların davranışlarının nedenleri çeşitli teorilerle ve gelişim evreleriyle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu açıklamaların ışığında bilgi edinebilmek için gelişim evrelerinin hangi yaş gruplarına karşılık geldiğinin bilinmesi gerekmektedir. Ancak bu konuda kesin bir düşüncenin olduğunu söylemek güçtür. Araştırmacılar kendi çalışmalarını doğrultusunda görüşler sunmuşlardır.

Yaşam boyunca gözlemlenen gelişim dönemleri birçok araştırmacıya göre değişiklik göstermekle birlikte genel niteliklerle şu şekildedir.

1. ÇOCUKLUK

a. Bebeklik	(Doğuştan iki yaşına kadar)
b. İlk çocukluk	(2-7 yaş)
c. Okul çocukluğu	(7-11 yaş kızlar
7-13 yaş erkekler)

2. ERGENLİK

a. Buluş (erinlik) ya da
ergenliğin başları	(11-13 yaş kızlar
13-15 yaş erkekler)
b. Ergenliğin ortaları	14-16 yaş kızlar
15-17 yaş erkekler
c. Ergenliğin sonları	16/17-21 yaş

3. YETİŞKİNLİK

4. ORTA YAŞLILIK

5. YAŞLILIK

6. İHTİYARLIK

(Kulaksızoğlu, 2008:34)

Yaş gruplarına baktığımızda inceleme alanımızı teşkil eden çocukların son çocukluk, erinliğin başlarını ya da ergenlik dönemini yaşadıklarını görmekteyiz. Bu nedenle inceleme alanımıza giren çocukları ergen ya da genç kavramlarıyla, yaşadıkları dönemi de ergenlik dönemi ya da gençlik dönemi olarak nitelendirmek doğru olacaktır.

Ergenlik kavramı ve tanımı, araştırmacılar tarafından farklı şekillerde ortaya konmuştur. Birçok yönden gelişimin en hızlı olduğu dönemlerden biri olan ergenlik dönemi araştırmacılarca insanın en önemli dönemleri arasında kabul görmüştür. Bu nedenle ergenlik kavramı ve tanımı birçok araştırmacı tarafından ele alınmış ve farklı şekillerde ortaya konmuştur.

Ergenlik, insanda bedence, boyca büyümenin hormonal, cinsel, sosyal, duygusal, kişisel ve zihinsel değişme ve gelişmelerin olduğu, buluşla başlayan ve bedence büyümenin sona ermesi ile sonlandığı düşünülen özel bir evredir (Kulaksızoğlu, 2008:34).

Yavuz'a (1992:25) göre hem fizyolojik değişikliklerin açıkça belirginlik kazandığı hem de yeni ruhsal güçlerin harekete geçtiği bir dönemdir. Bu döneme insanda "gerçek benin ya da kişiliğin doğuşu" gözüyle bakılmaktadır.

Yavuzer'e (2000:262) göre ergenin gelişimi ve olgunluğu genellikle devam edegelen bir süreçtir. Farklı dönemler arasında bir süreklilik vardır.

Bu farklı düşüncelerden yola çıkarak ergenlik döneminin gelişim ve değişim açısından çok önemli bir evre olduğunu söyleyebiliriz. Bu dönem insanının gelişimi geçirilen diğer dönemlerin bir toplamı olacağı gibi, geçirilecek dönemlerin de temeli olacak niteliktedir. Çünkü bu dönemde yaşanan olaylar, öğrenilen bilgiler ve hissedilen duygular bireylerin gelecek yaşantısında büyük bir etkiye sahip olacaktır.

Çalışmamızda hedef kitleyi oluşturan 11-14 yaş grubu çocukları bu sebeplerden dolayı önemli bir dönemi yaşamaktadırlar. Onların bu dönemde yaşadıkları sıkıntılar, üzüntüler, mutluluklar, hedefler; bilişsel ve duyuşsal açıdan hangi ruh

hali içerisinde olduğunu gösterecektir. Bu nedenle onların gelişimlerini şu başlıklar altında değerlendirilecektir.

1.1.1. Bedensel Gelişim

Birey, en hızlı değişiklikleri ergenliğin başlarında yani erinlik döneminde gerçekleştirir. Bireyde meydana gelen değişikliklerin ve gelişmelerin başlangıcını ise bedensel gelişim oluşturur. Birey bir dizi hızlı bedensel gelişim ve değişim sürecine girer. Bu değişimler büyük ölçüde bir insanın yetişkin boyuna, ağırlığına, bedensel ve cinsel özelliklerine kavuşmasını sağlar (Gander ve Gardiner, 2007:440).

Ergenin bedeninde ilk göze çarpan özellikler boyunda ve kilosunda gerçekleşir. Büyüme hızındaki başlangıç kızlarda, erkeklerden yaklaşık iki yıl önce başlar. Kızlar için on, erkekler için on iki yaşları buluş ve buluş öncesi bedensel farklılaşmaların başladığı yıllardır. Bu yaşlarda kız ve erkek çocuklarda iştah artışı görülür. Adeta vücut hızlı geçecek bir büyüme dönemine hazırlık yapmaktadır (Kulaksızoğlu, 2008:39).

Bu gelişim sürecinde erkeklerden daha kısa olan kız çocukları erkeklerden daha erken erinliğe girdikleri için daha uzun ve daha ağırdırlar. Ancak erkeklerde de kendini gösteren hızlı değişim bir süre sonra onların kız çocuklarını geçmesini sağlar. Erinlikteki hızlı beden gelişimi ve hormonların faaliyeti ile fiziki olgunluk aşamasına ulaşılır (Aydın, 2005:174).

Bedensel anlamda ergenlerde görülen bu değişiklik onların psikolojik anlamda farklı tepkiler oluşturmalarına sebep olur. Bu değişikliklerin bir bölümü sevinç, bir bölümü de üzüntü kaynağı olabilir (Yörükoğlu, 1989b:36).

Ergenlik döneminde birey bedeninde olan değişikliklerin farkındadır. Ancak her ergen, içinde bulunduğu durumdan memnun kalmaz. Kimi boyunun çok uzun olmadığından kimi de çok kilolu olduğundan şikayet eder. Onların bu tutumları kendi bedensel özelliklerini başkalarıyla kıyaslamalarına sebep olmaktadır. Akranlarının bedenleriyle kendi bedenlerinde gördükleri farklılıklar kaygı duymalarına sebep olmaktadır.

Ergenlerin bedenlerinde meydana gelen değişimler onların kendileriyle olan meşguliyetlerini arttırır. Bireyin bedenine odaklanmış olan ilgisi erinlik dönemiyle başlar ve ergenliğin sonuna kadar devam eder. Bedene olan ilgi erinlik döneminde

yoğun olmakla birlikte bireyler, vücutlarıyla ilgili bir memnuniyetsizlik yaşarlar. Uzun süre kendileriyle ilgilenir, başkalarının kendilerini beğenmesi için ayna karşısından ayrılmazlar. Çekici bir beden yapısına sahip olma en önem verdikleri düşünce hâline gelir. Bu, bireylerin kendi hakkındaki duygularını da etkilemektedir.

Bedensel anlamda meydana gelen değişiklik duyguların ve davranışların da değişmesini beraberinde getirir. Ergenler bu hızlı ve birbiri ardınca gelen değişikliklere uyum sağlamakta zorlanırlar. Onların bedenleri hakkındaki memnurlukları ya da memnuniyetsizlikleri kişiliklerini, olumlu benlik kavramını, saygısını kazanmalarını da etkiler. Bedenlerinin görünümünden memnun olan ergenlerin, kişilik gelişimleri de bu doğrultuda olumlu olur.

Beden imajı algısı, erinlik döneminde özümlemesi kritik bir psikolojik olgudur. Olumlu beden imajının yerleşmesi, olumlu benlik kavramı ve benlik saygısıyla birlikte oluşur. Bu durum gencin arkadaş ilişkilerine, kendini daha özgür hissetmesine ve başarılı algılanmasına sebep olur (Aydın, 2005:177).

“Yüzün ve vücudun görünüşü, saçın şekli, boy ve ağırlık onların çok ilgilendikleri konular arasına girer. Kültürün ve modanın etkisiyle ideal olarak kabul edilen vücut yapısının etkisinde kalan genç bir ideal vücut imgesi geliştirebilir. İdeal olanla kendi arasındaki uyumsuzluk ortaya çıktığında bunu kabul etmek ve kendi hakkında olumlu bir ‘vücut imgesi’ geliştirmek ergenin yerine getirmesi gereken gelişim görevidir” (Kulaksızoğlu, 2007:41).

Ergenlerin bedenlerine olan aşırı düşkünlükleri çevrelerinde ya da televizyon ve dergilerden gördükleri kişilerle özdeşim kurmalarına sebep olur. Beğendikleri beden yapısına sahip kişiler gibi olmaya çalışmalarını düşünce ve davranışlarının değişmesine sebep olur. İçinde buldukları bu durum kendi özelliklerini kabul etmede zorluk çekmelerine sebep olacağı gibi ruhsal durumlarını da olumsuz yönde etkiler. Böylelikle bireyler hem aile hem de okul yaşantılarını olumsuz yönde etkilenmesine sebep olabilirler.

Gençlerde meydana gelen bedensel değişikliklerin onların diğer gelişimlerini de etkileyeceğini bilmemiz gerekmektedir. Oldukça zor ve önemli bir dönemi geçiren ergenlerin içinde bulunduğu durumu anlamamız ve anne-babaların, öğretmenlerin ve çevrelerindeki diğer yetişkinlerin onlara yardımcı olması gerekmektedir.

1.1.2. Bilişsel Gelişim

Biliş kavramı dünyayı tanıma, anlama ve öğrenmeyi içeren tüm zihinsel faaliyetler karşılığı kullanılan bir kelimedir. Çocukların çevrelerini, dünyayı tanıma, algılama, anlama ve öğrenme becerileri düşünme özellikleriyle ilişkili bir süreçtir (Aydın, 2005:53).

Çocukların bilişsel gelişimlerinin açıklanması için birçok kuram oluşturulmasına rağmen çocukların düşünme yetenekleri konusunda gözlem ve araştırmalar yaparak inceleyen İsviçreli psikolog Jean Piaget'nin kuramı en kapsamlı ve en etkili yaklaşım olarak kabul edilmektedir.

Piaget'nin kuramına göre bireyler birtakım gelişim dönemlerinden geçmektedirler. Bu gelişim dönemleri sırasıyla şöyledir:

- a. Duyusal motor dönemi
- b. İşlem öncesi dönem
- c. Somut işlemsel dönem
- d. Soyut işlemsel dönem

Bu kurama göre hedef kitlemizi oluşturan bireyler soyut işlemsel dönemi yaşamaktadır. Bu dönem 11-12 yaşlarıyla başlamakta ve 14-15 yaşlarında kararlılık kazanmaktadır. Piaget, bu dönemi somut ve şimdiki gözlemlerden çıkan önermeler hakkında varsayımlar ileri sürmeyi ve akıl yürütmeyi sağlayan bir düşünce dönüşümü diye nitelendirmektedir (Gander ve Gardiner, 2007:461).

Ergenin bu dönemde kazandığı en önemli özellik soyut düşünebilmesidir. Birey, bir yetişkin gibi düşünme özelliklerini kazanır. Zihinden işlemler yapabilir, hipotezler geliştirerek problemlere mantıklı çözümler getirebilir ve farklı açılardan düşünebilir.

Birçok açıdan düşünebilme ergene yeni bir düşünce esnekliği kazandırır. Çocukta eylem çerçevesiyle sınırlı olan düşünme, ergende yerini zihinde birçok seçeneği gözden geçirip incelemeye, kuramlar biçimlendirmeye, düşsel dünyaları kavramaya bırakır (Yavuzer, 2007:267).

Düşsel dünyaları kavramaya çalışmaları onları somut kavramların ardındaki soyut anlamlara ulaşmak istemelerine sebep olur. Bireyler olayların ardındaki nedenlere ulaşmaya çalışır. Bu amaçlarını gerçekleştirmek için de birden fazla soyut düşünce üretebilir ve her birini deneyerek amaçlarına ulaşabilirler.

Ergenlerin bir olaya farklı açılardan bakabilmeleri daha önce var olan düşüncelerini ve içinde yaşadıkları toplumu da eleştirmelerine yol açar. Eleştirel bir açıdan bakabilmeleri tarafsız bir bakış açısı kazandırır. Bu onların kendi hayatlarını da olumlu, olumsuz açıdan değerlendirmelerini sağlar. Daha önce şimdiki zamanla sınırlı olan düşünceleri geleceğe yöneliktir. Gelecekle ilgili soyut düşünebilir, çeşitli ihtimaller üzerinde durarak akıl yürütebilirler.

Ergenlerin geleceğe bakma ve karmaşık sorunlara çözümler üretme yeteneği onların yaşamlarına derin değişimler getirmektedir. Çoğu zaman ana babalarını ve diğer yetişkinleri hayrete düşürecek biçimde daha önce kabul ettikleri kararları ve değerleri sorgular, tartışır, bunlara karşı çıkarlar (Gander ve Gardiner, 2007:466).

Soyut işlemler dönemini yaşarken ergen, ben merkezci bir düşünce yapısı da oluşturur. Kendisinin olduğu kadar başkalarının da onunla ilgilendiğini düşünür. Herkesin onu izlediğini, davranışlarını takip ettiğini hisseder. Elkind, ergenlerin içinde bulunduğu bu durumu “düşsel seyirci” olarak adlandırır. Bireyler hayali seyirciler oluşturur ve bu kişilerin her zaman kendisini izlediğini düşünürler. Bu düşüncenin bir uzantısı şeklinde ergenler ne anne ve babalarının ne de arkadaşlarının kendisini anlamayacağını düşünür. Düşüncelerinin ve duygularının sadece kendilerine özgü olduğunu ve başka hiçbir kimsenin bunları yaşamadığını düşünür (Aydın, 2005:183). Ancak bireyler ergenliğin son dönemine doğru bu durumu da atlatırlar. Herkesin kendileri gibi olduğunu ve hiç kimsenin onları izlemediğine kanaat getirerek daha gerçekçi bir yapıya ulaşırlar.

Piaget'nin gelişim dönemlerini her birey ekonomik ve kültürel özelliklerine, aile yaşantılarına göre farklı şekillerde geliştirebilir. Bu nedenle her birey aynı yaşta soyut işlemsel dönemi yaşayamamaktadır. Nitekim bu dönemde soyut işlemsel dönemi yaşayan bireylere sunulan eğitimin de soyut temellere oturması gerekmektedir. Bireyler soyut kavram ve etkinliklerle karşılaştıkları taktirde bu dönemin özelliklerini kullanma fırsatı bulacaklardır. Derslerde ergenlere bu olanağın sunulması büyük fayda sağlayacaktır. Ancak yine de bazı bireylerin soyut

işlemsel döneme daha geç ulaştığı ve bu nedenle bazı kavramların böyle bireylere zor ve soyut gelebilmesi olası bir durumdur. Bu nedenle bireysel farklılıkların dikkate alınması gerekmektedir (Bacanlı, 2005:69).

Bu gelişim döneminde bireyler deyimler ve atasözlerinin kelimelerle ifade edilen anlamının ardında daha farklı bir anlam olduğunu bilir. Teşbihleri ve benzetmeleri kavrayabilir. Bir yazılı metnin, bir tiyatro eserinin veya bir filmin ana fikrini kolaylıkla bulabilir (Kulaksızoğlu, 2007:1389).

Mevlana, kahramanlardan, olaylardan oluşan metinlerin ardında bir anlama ulaşmayı hedef edinmiştir. Bu dönem çocuğunda özellikle soyut düşüncelerin yoğunlukta olduğu metinlerin kullanılması onların hayal güçlerini, problemleri ve sorunları çözümleme yeteneklerini, akıl yürütmelerini daha da etkin bir şekilde kullanmalarını sağlayacaktır. Kelime ve cümlelerin ardındaki soyut anlamlara ulaşabilme becerisini kazandıkları, metinlerin ana fikirlerini bulmada zorluk çekmedikleri için Mevlana'nın Mesnevi'sinde yer alan metinlerin kaynak metin olarak kullanılmasının uygunluğunun incelenmesi amaçlı olan çalışmamız, bu doğrultuda önemli ve olumlu bir kıstası oluşturmaktadır.

1.1.3. Duyuşsal Gelişim

Bedensel ve bilişsel anlamda bireylerde gördüğümüz değişimler ve gelişimler onların duygusal gelişimini de etkilemektedir. Her yönden geçirilen değişim duygusal anlamda çocukluk dönemiyle ergenlik döneminde belirgin farkların oluşmasına ortam hazırlamaktadır.

Hall'in "fırtına ve stres" dönemi olarak ifade ettiği ergenlik dönemi yeni ruhsal tepkilerin ve davranışların belirmeye başlamasıyla farklı duyguların bir arada yaşandığı bir dönemdir. Bu gelişim döneminde dengeli ve uyumlu ilkokul çocuğu gider, yerine oldukça tedirgin, kuruntulu, çabuk tepki gösteren, güç beğenen bir ergen gelir (Açıl ve Purtaş, 2008:37).

Öfke, kızgınlık, sevinç, üzüntü gibi duygularda, ifade ederken bir yoğunluk göze çarpar. Artan duygululuk, coşku hali ergende duygularını dışa vurma ve ifade etme ihtiyacı doğurur. Olumsuz duygular el, kol hareketleri ve bağırma gibi sözlü ve sözsüz davranışlarla dışa vurulurken; heyecan, coşku gibi

duygular şiir, öykü yazma ya da günlük tutma gibi etkinliklerle kendini gösterir (Kulaksızoğlu, 2007:67).

Duygulardaki bu yoğunluk her şeyin tutarlı olduğunun bir göstergesi değildir. Çünkü ergenlerin duygularında bir kararsızlık hâkimdir. Öyle ki gün içerisinde dahi duygularında belirgin değişiklikler yaşanır. İnişli çıkışlı bir duygu yaşamına sahiptirler. Çabuk sevinir ve çabuk üzülürler. Birden sinirlenir, olur olmaz şeyi sorun yaparlar. Tepkileri önceden kestirilemez. Bireyin duygusal anlamdaki bu değişiklikleri yaşantısını büyük ölçüde etkiler. Çalışma düzeni bozulur, derslere olan ilgisinde azalmalar başlar. Bu ister istemez başarının da düşmesine sebep olur (Yörükoğlu, 1989b:38).

Ergenlik döneminde bireylerin en çok ihtiyaç duyduğu sevgidir. Bireyler sevme ve sevilme ihtiyaçlarını çevrelerindeki kişilerin davranışlarında ve kendilerine olan yaklaşımlarında arar. “Bir çocuk sevilmediğini hissettiği sürece kendini değersiz ve yetersiz hisseder” sözüyle sevginin önemini belirten Freud, böylelikle bu dönemde bireylerin sevgiye olan gereksinimini de göstermiş olmaktadır. Sağlıklı bir bireyin oluşması için ailelerin ve arkadaş çevresinin ergenlere gereken sevgiyi göstermesi ve bunu onlara hissettirmesi gerekmektedir. Aksi takdirde ergenler başkalarının sevgisini kazanmak, dikkatleri üzerlerine çekmek için uygunsuz davranışlarda bulunabilirler.

Çocukların, ergenlik dönemlerinde gösterdikleri birçok davranış aile ortamlarına olan bir tepkidir. Başkalarının onlara değer vermesi, onları önemsemesi yakın çevrelerinde göremedikleri ilgiyi dışarıda bulmaları olumsuz davranışların oluşmasına sebep olur (Cüceloğlu, 2008a:87).

Ergen bu dönemde her yönden aileden bağımsız yaşamak ister. Ancak içinde bulunan saklı bir duygusallık aileyle olan ilişkisini kesmesine izin vermez. Bireylerin bağımsız olma istekleri isyankar, otoriteye karşı gelmelerine sebebiyet verse de anne ve babanın destek, ilgi ve sevgisine ihtiyaç duyar (Yavuzer, 2008:51).

Bu dönem hayranlıkların ve tutkuların yoğun olduğu bir dönemdir. Gençler bir öğretmene, bir sanatçıya, çevrelerinde gördükleri bir kişiye ya da bir roman kahramanına hayranlık duyar, onun gibi olmaya çalışırlar. Beğendikleri

kişilerin giyim-kuşamlarını, konuşmalarını ve davranışlarını taklit etmeye başlarlar. Hayranlık duydukları kişileri doğru ya da yanlış, iyi ya da kötü bütün yönleriyle kabul eder, onlarla özdeşim kurarlar. Onların bu davranışlarının sonucundan olumlu etkilenmeleri için örnek aldıkları kişilerin olumlu davranışlara sahip olması gerekmektedir. Her ne kadar bu duruma müdahale etmek imkânsız olsa da bu yaş grubu çocuklarının okudukları metinlere ve kitaplara dikkat etmek yapabileceğimiz bir şeydir. Çocuklar okudukları hikâye, masal ya da herhangi bir yazınsal türde yer alan kahramanların davranışlarından, özelliklerinden etkilenebilmektedirler. Bu nedenle onlar için seçilen metinlerde, duygusal ve kişisel gelişimlerine katkı sağlayacak kahramanların ve olayların bulunmasına dikkat etmek gerekmektedir.

Birçok araştırmacı ergenlerin bu dönemde aşırı bir duygusallık yaşadıkları düşüncesinde birleşmektedir. Bu aşırı duygusallık onların korku, karamsarlık, kaygı ve kırılganlık gibi duygular yaşamalarına sebep olmaktadır. Bu dönemde ergen birtakım korku ve kaygılarla karşı karşıya kalır. Yaşın ve eğitim basamağının büyümesiyle birlikte gelecek kaygısı oluşmaya başlar. Özellikle de sınav ve başarı kaygısı son çocukluk ve ergenlik döneminde ortaya çıkan, sınavdaki muhtemel başarısızlıkla ilgili olumsuz duygu, düşünce ve davranışlardan kaynaklanır (Kulaksızoğlu, 2007:72).

Ergen bu dönemde aşırı hassas ve kırılgan bir yapıya sahiptir. En küçük bir olay üzülmeye ve kırılmaya sebep olabilir. Bu üzülmeye ve kırılmalarının sebebi çok çeşitli olmakla beraber genellikle arkadaş ilişkilerinden kaynaklanır.

Arkadaş çevresiyle sürekli bir ilişki içerisinde olan ergen, akran gruplarına katılmak için büyük istek duyar. Bu akran gruplarına çeşitli sebeplerden dolayı alınmaması, reddedilmesi üzüntü ve kırgınlıkla sonuçlanmasına sebep olur.

Ergenlerin üzüntü, kırgınlık ve kaygı gibi olumsuz duygulardan kurtulmaları bir bakıma çevresindekilerin desteği ve güveni sayesinde azaltılabilmektedir. Özellikle ailenin ergene güven duyduğunu hissettirmesi duygusal yönden rahatlamasına ve sağlıklı bir birey olarak gelişmesini sağlayacaktır.

Sağlıklı gelişmiş bir insanın bilinci her yönüyle sağlıklı bir iletişim içerisindedir. Bu iletişim neşeli, oyuncu, gerçekçi, neşeli ve koşulsuz sevgiye dayanır. Böyle insanın yüzü güler, gözleri ışıltar ve enerjiktir. Yaşamdan zevk alır. Kimseyi yargılamaz, şikayet etmez. Yaşamında ortaya çıkan zorlukları karamsarlık kaynağı yapmaz; aksine bu zorlukları yenmesini öğrenerek daha güçlü bir insan olacağını düşünür (Cüceloğlu, 2008a:51).

Ergenlik döneminde birey kendi kendisiyle ve çevresiyle savaş halindedir. Bazı bireyler bu dönemi gürültülü atlatırken bazıları da daha az çalkantılı bir şekilde atlatırlar. Gençlerdeki bu değişiklik ve tedirginliği, tutarsız davranışları Yörükoğlu, kitabında bir söylenceyle tanımlamıştır. Yangın alevi gibi değişkenlik gösteren gençler için Anadolu'da "delikanlılık" tabirinin kullanıldığını belirtmiştir (Yörükoğlu, 1989b:41).

Onun dediği gibi böyle tanımlanan bireylerin hareketleri her zaman göz ardı edilir ve bu özelliklerinin belli bir dönem sonra geçeceği düşünülür. Bu nedenle gençlere büyük önem veren kültürümüzün, dilimizin -Türkçemizin- büyüklüğünü ve zenginliğini böylelikle bir kez daha görmüş olmaktadır.

Ergenlik döneminde gençlerin hayal güçleri de çok gelişmiştir. Her yönden duygu ve düşünceleri değişkenlik gösterdiği için güçlü bir hayal gücüne de sahip olurlar. Bu yüzden bu dönem gençlerine verilen eğitimde bu özelliklerin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Çabuk etkilenen, kırılan ve duygulanan bireyler olarak tanımlanan bu gençler öğrenim gördükleri sınıfta karşılaştıkları çeşitli metinlerden, kaynaklardan, okuma parçalarından hatta öğretmenlerinin davranışlarından dahi etkileneceklerdir. Bu nedenle 11-14 yaş grubu çocukların bedensel, bilişsel ve duyuşsal özelliklerinden yola çıkarak Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin ve okudukları kitapların onların buldukları yaşın özelliğine göre hazırlanması gerekmektedir. Mesnevi'den bu özellikleri taşıyan metinlerin seçilmesi amaca uygun olacaktır.

1.1.4. Sosyal Gelişim

Sosyal gelişim, bireyin diğer gelişim dönemlerine paralel olarak gelişme gösterir. Bu aşamada bireyin topluma girmesi sağlanmış olur. Ergenin

yaşantısındaki tüm deneyimleri sosyal gelişimini etkileyen ve belirleyen unsurlardır.

Birey başlangıçta ailenin duygu ve düşünceleri çerçevesinde hareket eder. Aile bireyleri arasında karşılıklı bir iletişim olması birbirlerinin etkilenmesine yol açmaktadır. Bu dönemde etkilenme süreci aileyle sınırlıdır. Toplumun en küçük parçası olan ailede görevlerini ve sorumluluklarını yerine getirmeye çalışır.

Bu görevler her aile sistemi içerisinde açıktan açığa konuşan ya da açıkça konuşmayan herkesin uyması gereken kurallar ve görevlerdir (Cüceloğlu, 2008a:68).

Buluğ çağına gelen bir birey aileyle olan ruhsal bağı koparmaya ve bağımsızlaşmaya başlar. Kişiler arası ilişkileri gelişir. Topluma uyum sağlamaya ve toplumsal sorumlulukları üstlenmeye başlar. Yanında bir yetişkin olmaksızın olayları ve kişileri gözlemlemeye başlar.

Ergenlik döneminde aileden uzaklaşan birey arkadaş çevresine, çeşitli akran gruplarına ilgi duymaya başlar. Ergenin yavaş yavaş arkadaş çevresi genişler. Zamanının çoğunu arkadaşlarıyla geçirir. Bu dönemde bireyin dayanabileceği en önemli güven kaynağını arkadaşlık oluşturur. Her konuda dengesizlik içinde olan birey, arkadaşlık konusunda dengesizlik içinde değildir. Bu yaşlarda akranların çocuk üzerindeki etkisi ailesi kadar hatta bazı ülkelerde daha fazladır (Cüceloğlu, 2008b:363).

Bu dönemde her bakımdan arkadaşlara verilen önem artar. Anne-baba ve çevrelerindeki yetişkinlerdense arkadaş grubunda etkin olan düşünceler savunulmaya başlanır. Birey istediği akran grubuna katılabilmek için onlar gibi düşünmeye onlar gibi davranmaya başlar. Grup ortak bir arzu, istek çerçevesinde bir araya gelir.

Ergenlerin sosyal gelişim içinde aldıkları kültüre, ekonomik özelliklere ve çevrenin özelliklerine göre değişiklik gösterir. Bu gelişimin sağlıklı bir şekilde tamamlanabilmesi için ailelerin gereken duyarlılığı ve özveriyi bireylere göstermesi gerekmektedir.

Ele aldığımız bu özelliklerden yola çıkarak Türkçe dersine yönelik olarak 11-14 yaş grubu çocukların bedensel, duyuşsal, bilişsel ve sosyal gelişimlerine uygun olacak, bu gelişim süreçlerinde onlara yardımcı olacak kaynak metinlerin seçiminde dikkat edilmesi gereken kıstaslar tarafımızdan şu şekilde tespit edilmiştir.

1. Soyut düşünmeye olan yatkınlıkları kelimelerin, cümlelerin ve metinlerin ardındaki anlamlara ulaşabilmelerini sağlayacaktır.
2. Aşırı kırılğan yapıya sahip olmaları en küçük eleştiriyi bile kendi benliklerine yapılan bir saldırı olarak değerlendirmelerine sebep olur. Bu doğrultuda metinlerde ele alınan olayların ya da kahramanların özelliklerini, kişiliklerine yönelik bir ifade olarak ele alabilirler.
3. Değişken duygu yapılarına sahiptirler. Olaylara aşırı derecede tepki gösterir, çabuk üzülür, çabuk sevinirler. Onların bu özelliği çocuk kitaplarındaki ya da çeşitli yazınsal türlerde ele alınan kahramanlardan ve olaylardan çabuk etkilenmelerine sebep olur.
4. Sorgulayıcı, eleştirici yönleri belirgin olduğu için metinlerde yer verilen olayları ve fikirleri tartışarak bir sonuca, ana fikre, ulaşırlar.
5. Hayal güçlerinin gelişmiş olması metinlerdeki kahramanlarla ve olaylarla benzerlik ve ilişki kurmalarını kolaylaştırır.
6. Bu dönemde akran gruplarına ve arkadaşlık ilişkilerine olan aşırı ilgi grupla yapılan çalışmaların etkili olmasını ve dayanışmanın artmasını sağlayacaktır.
7. Arkadaş ilişkilerine verdikleri önem arkadaşlık, dostluk gibi kavramların anlatıldığı metinlere ilgiyi arttıracaktır.
8. Ergenlik döneminde kimlik arayışında olmaları okuduklarından ve izlediklerinden çok çabuk etkilenmelerine ve bu özelliklerden örnek almalarına sebep olacaktır. Bu nedenle onların yaş ve gelişim özelliklerine uygun kahramanlara ve olaylara yer verilmelidir.
9. Soyut kavram ve düşüncelerin metinlerde yer alması bu dönemdeki özelliklerini geliştirici bir öneme sahiptir.

10. Akıl yürütmeleri, mantıklı çözümler üretmeleri, farklı yolları deneyerek çözüme ulaşmaları anlam karışıklığının olduğu metinlerde çaba göstermelerini ve bundan da zevk almalarını sağlayacaktır.
11. Bu dönemde duygu ve düşüncelerine, davranışlarına yeni bir yön vermek istemeleri, başkalarıyla kendilerini kıyaslamaları, sahip olmak istedikleri özelliklerin metinler yoluyla bireye ulaştırılması, okuduklarından ve dinlediklerinden yaşantılarına uygun olanları seçmelerini sağlayacaktır. Bu da istekleri doğrultusunda değişimler yaşamalarını sağlayacaktır.
12. Duygudaşlık kurarak olumsuz bazı tutum ve davranışlardan, düşüncelerden uzaklaşacaklardır. Olayların ve yaşantıların kahramanlar aracılığıyla kendilerinde meydana gelebilecek etkilerini görme fırsatına sahip olacaklardır.
13. Bu dönemde öğrenme düzeylerinin yüksek oluşu anlatılar aracılığıyla bilgi sahibi olmalarını kolaylaştıracaktır.

1.2. Çocuklara Yönelik Anlatıma Dayalı Türler

Öğretimin yeterli olmadığı anda eğitici özelliğiyle öne çıkan edebiyat, çocuğun bilişsel ve duyuşsal özelliklerini geliştirmesine yardımcı olmaktadır. Çocuğa ulaşmak amacıyla da edebi türleri bir araç olarak kullanmaktadır. Çocukların severek okuduğu, kavramakta zorluk çekmediği türleri anlatıma dayalı metinler oluşturmaktadır. Bunlar hikâye, masal, fabl ve geleneksel kültürümüze ait kıssalardır. Mesnevi’de yer alan anlatıma dayalı metinleri incelemeden önce bu türlerin çeşitli özellikleri hakkında bilgi verilmesi uygun olacaktır.

1.2.1. Hikâye

Her yönüyle güzelin insana sunulması, insanın da güzeli ister hale gelmesine yol açmıştır. Güzellik kavramının öncelikle çocuk yaşlarda oluşmaya başladığını söyleyebiliriz. Güzeli bir oyuncak, güzel bir ezgi, güzel bir yüz ya da doğaya ait güzel bir görünüş çocuğun ilgisini çekebilmektedir. Doğuştan var olan bu duygunun geliştirilmesi ve ileriki yaşlara taşınması ise en önemlisidir. İşte çocukta bu güzellik duygusunu geliştiren edebiyattır (Şimşek, 2007:540).

Dilsel bir ürün olarak güzelin sunulmaya çalışılması çeşitli edebi türler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu edebiyat ürünlerinden en çok kullanılanı ve çocuklar tarafından en çok sevileni hikâyedir. Bunun yanı sıra çocuğun eğitimi açısından büyük bir öneme sahip olduğu birçok eğitimcinin ve araştırmacının kabul ettiği bir olgudur.

Çocuk eğitimi açısından sayısız olanakları içeriğinde barındıran hikâyenin öncelikle nasıl bir edebi tür olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Temeli çok eskiye dayanan hikâyenin tanımı birçok araştırmacı ve yazar tarafından yapılmaya çalışılmıştır.

Hikâyenin tanımına Kamus-ı Türki'de "Nakletme, bir vak'a ve sergüzeşti sırasıyla anlatma; hakiki veya uydurma ve ekseriye hisse kapmağa mahsus sergüzeşt ve vukuat, kıssa" olarak yer verilmiştir (TDET, 2002:314).

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde (1998), "bir olayın sözlü veya yazılı olarak anlatılması ve gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düz yazı türü, öykü" olarak tanımı yapılmıştır.

Devellioğlu (2004:369) hikâyeye; anlatma, masal, roman, olmuş bir hadise olarak dört ayrı biçimde açıklama getirmiştir.

Bu tanımlardan yola çıkarak hikâye kavramı üzerinde şimdiye kadar birleşilen bir tarifin olmadığını söyleyebiliriz. Farklı açılardan bakılarak yapılan bu tanımlarda ortak bazı özelliklerin olduğu da dikkat çekmektedir. Hikâyenin bir vak'aya – olaya- dayanması hemen hemen her tanımın içinde karşılaşılan bir özelliktir.

Hikâyenin sözlü ve yazılı bir biçimde anlatılabileceği ifadesi hikâyenin çok eski zamanlara ait bir tür olduğunu ortaya koymaktadır.

"Başlangıçta eğlendirmeyi amaç edinen en eski sanatlardan biri olan hikâye, her asırda örneklerini sunmuştur. İnsanların öteden beri birbirlerine anlatacak hikâyeleri olagelmıştır. Henüz yazılı metinler ortaya çıkmadan bir araya gelen insanların yazdıkları olayları birbirlerine nakletmeleri hikâye sanatının ilk nüvesini oluşturmuştur. Sözlü hikâye sanatı zamanla mitleri, efsaneleri, destanları, fıkra ve kıssaları oluşturmuştur" (TDEA, 1981:226).

Dünya edebiyatında ilk edebi örneklerin mitolojik eserler olduğu savunulmakla beraber, birçok milletin edebiyatının destanlarla başladığı bilinmektedir (Albayrak, 2004:231). Nitekim Türkler arasında çok eski bir gelenek olarak kabul gören

hikâyenin yazılı ilk örnekleri olarak *Dede Korkut Hikâyeleri* kabul edilmektedir. Dönemin yaşayışından örneklerin sunulduğu bu eser, tıpkı hikâyeler gibi gerçekçi konular içermekteydi.

Destan döneminin sonlarına doğru halk hikâyeleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu hikâyelerde tıpkı destan gibi epik konular işlenmekle beraber modern anlamdaki tip ve olaylar da işlenmiştir.

Yaşayış biçimleri ve sahip olunan dinsel ve kültürel özellikler insanların edebi alanda ortaya koyduğu ürünleri çokça etkilemektedir. Bu sebeptendir ki İslamiyet'in, Türkler arasında benimsenip yayılmasından sonra Hint geleneğinin yanında Arap hikâye geleneğinin tesirleri görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde Türkler arasında bu dillerden yapılmış tercümele yaygınlaşmıştır. Kelile ve Dimne, Tut-i name bunlar arasındadır. Bu tercümelerin yanı sıra ileride Divan edebiyatımızın mesnevi türünü olgunlaştıracak olan manzum hikâyeler yazılmaya başlanmıştır (Türk Dili ve Edebiyatı, 1981:227).

Dönemsel olarak hikâye türünde meydana gelen bu değişikliklerden yola çıkarak bu türün Tanzimat dönemine gelinceye kadar hikâyenin özelliklerine genel çizgilerle uygun olan mesnevilerle, halk öyküleri, dinsel ve tarihsel öykülerle karşılaştığını söyleyebiliriz. Tanzimat döneminde Batı'dan yapılan roman çevirileri öykü "hikâye" adıyla adlandırılmıştır. Robinson Cruise'nin çevirisi "Hikâye-i Mağdurin" diye yapılmıştır. Bu dönemde başarılı öykü örneğini Sami Paşazade "Küçük Şeyler" eseriyle vermiştir. Onun ardından Nabizade Nazım gerçekçi öyküler yazmaya başlamıştır (Aşıkoglu, 1997:216).

Servet-i Fünun dönemine gelindiğinde daha gerçekçi ve modern hikâyeler yazılmaya başlanmıştır.

Anlatılanlar ve her dönemde gerçekleşen değişiklikler hikâyenin de çeşitlerinin olduğunu göstermektedir. Edebiyatımızda sıkça kullanılan edebi türlerden biri olan hikâye üç grupta değerlendirilmiştir:

- a. Klasik Hikâyeler : Divan edebiyatı nazım şekillerinden mesnevi tarzı ile yazılmış ve bir olaya dayalı olan eserlerdir.
- b. Modern Hikâyeler : Kişileri, olayları, zaman ve mekanı belli olan takviyeli eserlerdir. Bunlar genellikle kısa metinlerdir.

- c. Halk Hikâyeleri : Nazım, nesir karışık olması ve bazılarının ilk söyleyenlerinin belli olmasıdır (TDET, 2002:314).

Bu sınıflandırmadan yola çıkarak klasik tarzda yazılan hikâyelerin çalışmamızın içeriğine en uygun hikâye türünü oluşturduğunu söyleyebiliriz. Anlatıma dayalı her metni meydana getiren unsurlar vardır. Kişiler, olay, zaman, mekân ve iletiler bu unsurlardır. Çocuklara yönelik hikâyelerde bulunması gereken özelliklerin belirtilmesinden önce bu unsurların açıklanması uygun olacaktır.

1.2.1.1. Kahramanlar (Kişiler)

Her edebi tür ister olaya ister duruma dayansın mutlaka kişilere ihtiyaç duyar. Edebiyatın önemli ve yaygın türleri arasında olan hikâyenin de en önemli unsurlarından biri seçilen kahramanlar ve onların sahip olduğu karakterlerdir.

Kısa yazılan bir tür olması sebebiyle hikâyede yer alan kişiler sınırlıdır. Kalabalık bir şahıs kadrosuna yer verilmez. Gerçekten yaşamış, kimlikleri ve kişilikleri olan insanları konu edinen, vakaya dayalı bu anlatımlarda bir ana kişi ve yardımcı kişiler bulunmaktadır.

Kişiler ve kişileştirmeler sırasında hareketi sağlayanlardan birisi, tip veya karakter halinde daha öne çıkmakta, vaka onun etrafında oluşmaktadır. Vakaya dayalı metinlerde olay örgüsünün yürütücüsü olarak öne çıkan figürlere merkez kişi yahut ana karakter veyahut baş kahraman denilmektedir (TDEKTAS, 2004:295).

Baş kişinin dışında olay sırasında ortaya çıkan fakat olayın akışına doğrudan bir etkisi bulunmayan kişiler de yardımcı kişilerdir. Bu kişilerin görevleri hikâyeyi kişi unsuru bakımından zenginleştirmek, baş kişiye yardımcı olmaktır (Gürel ve diğ., 2007:109).

Kahramanlar, çocukların en çok ilgisini çeken hikâye unsurudur. Beğendiği kahramanlar gibi olmak isteyen çocuk, bir nevi bu kahramanlarla özdeşim kurar. Kahramanların çeşitli özelliklerine, yaşadıklarına imrenir ve onlar gibi olmak için çaba sarf eder. Bu nedenle çocuklara yönelik hazırlanan eserlerde seçilen kahramanlara ve bu kahramanların taşıdığı fiziksel ve ruhsal niteliklere dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu konuda Ciravoğlu (2000:78) şunları söylemektedir:

“Yerine göre edebi eserde çocuk kendini kahramanın yerine koyar ve ona özenir. Kahramanlarımız olumlu bir kahraman olduğu sürece, çocuk olumlu bir karakter kazanmaya başlar.”

Hikâye kahramanları arasında geçen olaylar ve kahramanların özellikleri açık bir şekilde ifade edilmelidir. Karmaşık ilişkilerin yaşandığı ve kişi sayısının fazla olduğu hikâyeler çocukların yaşadıkları anlamasında zorluk çekmesine sebep olmaktadır. Bu nedenle hikâyelerde karmaşık olmayan ilişkilere ve az sayıda kahramana yer verilmelidir.

Hikâyedeki kahramanların tanıtılması Özdemir’e göre iki şekilde yapılmaktadır. “Hikâyedeki kişilerin karakteri çizilirken doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki yöntem kullanılmaktadır. Doğrudan çizimde yazar kişinin tensel ve tinsel görünümünü belirli bir açıdan ortaya koyar. Tensel ve tinsel özelliklerinin yanı sıra giyim kuşamını, belirli davranışlarını da sergiler” (Özdemir, 2002b:223).

Kahramanlar, eserlerde fiziki ve ruhsal açıdan fazla ayrıntıya girilmeden tanıtılmalıdır. Kahramanların sadece belirli bir zaman diliminde yaşadıklarına uygun nitelikleri ifade edilmelidir. Bu nedendir ki her kahraman tek bir karakter sergiler. Derin ruh tahlillerine girilmez. Hayattan alınan bir kesit yoğunlaştırılır. Batılı bir yazarın deyişiyle hikâye hafif olmalıdır; ama tüy gibi değil, kuş gibi (Karataş, 2004:202).

Kahramanların fiziksel ve ruhsal anlamda taşıdığı nitelikler çocuklar açısından çok önemlidir. Kahramanların olaylar karşısındaki tutumları, diğer kişilerle olan ilişkileri çocuklara örnek teşkil edecek özellik taşımaktadır. Bu nedenle metnin temelini oluşturan konunun sağlam karaktere sahip kişiler aracılığıyla verilmesi çok önemlidir. İyi-kötü duygular, yardımseverlik, dostluk, büyüklere saygı, vatan sevgisi, ahlaki birtakım nitelikler, bu kahramanların sahip olduğu davranış örüntüleriyle kazandırılacaktır. Kahramanların taşınması gereken bu özellikleri Oğuzkan şöyle ifade eder:

“Hikâye ve romanlar, çocukların sınırlı hayat tecrübelerini zenginleştirir; türlü insan tipleri üzerinde düşünmelerine imkân sağlar. Geliştirmekte olduğu değer yargılarının daha açıklık kazanmasına yardımcı olur. Böylece çocukların içinde yaşadıkları toplumsal ve kültürel ortama uymalarını büyük ölçüde kolaylaştırır” (Oğuzkan, 2006:100).

Yukarıda ele aldığımız bütün bu özelliklerin kahramanlarda yer alması, çocukların bu kahramanlardan olumlu yönde etkilenmesine, eleştirel ve yaratıcı düşüncelerini geliştirmelerine yardımcı olacaktır.

1.2.1.2. Olay

Her hikâye bir olay ya da durum üzerine kurulmuştur. Olay, ortaya çıkan, oluşan durum, ilgiyi çeken veya çekebilecek nitelikte olan her türlü iş, hâdise, vak'a (TDK, 1998). Durumun tanımı ise şu şekilde yapılmıştır:

“Bir zaman kesiti içinde bir şeyi belirleyen şartların hepsi, vaziyet,hâl, keyfiyet, mevki, pozisyon” (TDK, 1998).

Olay, hikâyenin en önemli unsurlarından biridir. Çocuklara verilmek istenen ana düşünce olaylar çerçevesinde şekillenecektir. Çocuklar metinde anlatılan olaylar aracılığıyla kendi yaşamlarına dair iletilere ulaşabileceklerdir. Bu nedenle hikâyelerde yer verilen olay ve durumların çocukların gelişimsel özelliklerine, ahlak kurallarına, gelenek ve göreneklerimize uygun olması gerekmektedir.

Olaylar verilmek istenen ana düşünceyle ilişkili olmalıdır. Birbirinden bağımsız, ana düşünceye uygun olmayan olaylar, çocukların verilmek istenen duygu ve düşüncelere ulaşmakta zorlanmasına ve okuma isteğinden uzaklaşmasına sebep olacaktır.

Hikâyenin yaslandığı her olay ya da durum insanla ilgilidir. Bu nedenledir ki her olay gerçekte insanın eyleme dönüşmüş tutkuları, özlemleri, düşleri ya da istemleridir. Bu yönden bakıldığında her olay bir sorunu beraberinde getirir. Bu sorun insanın insanla, doğayla, toplumla ve kendisiyle olan çatışmasını içerir (Özdemir, 2002b:222).

Çeşitli özellikleri bakımından romanla benzerlikler gösteren hikâye, ondan daha kısa olmasıyla farklılık göstermektedir. Hikâyenin kısa olması anlatılan olayların da ona uygun olmasını gerektirmektedir. Mehmet Kaplan *Hikâye Tahlilleri* adlı eserinde; hikâyelerde insanlar arasındaki anlaşmazlık ve çatışmanın tuttuğu yerden, geniş bir dünyayı dar hacme sıkıştırmak zaruretinde oluşun hikâyecinin tekniğini tayin ettiğini belirtir (TDEA, 1981:226). Bu sebeptendir ki her hikâyede genellikle tek bir olay ve tek bir konu yer almaktadır. Seçilen konu ya da olay yüzeysel yönleriyle anlatılır, ayrıntıya fazla yer verilmez. Bu yönden bakıldığında

karmaşık olayların ve iç içe girmiş ilişkilerin yer aldığı metinler çocukların kavramakta güçlük çekmesine sebep olmaktadır.

Gerçekten yaşanmış olayların, kimlikleri ve kişilikleri olan insanları konu eden hikâyelerde, hikâyecinin iyi bir gözlem gücüne sahip olması gerekmektedir. Kaplan'a göre hikâyeci, insanı ilim adamlarından daha iyi anlar. Çünkü onun konusu genel olarak insan değil özel olarak insan, yani şahsiyet ve ferttir (TDEA, 1981:226).

Gözlem gücünün yanı sıra hikâyeci gerçekten yaşanmış ve yaşanması olaylara kendi yorumunu, hayal gücünü de yerleştirmesi gerekmektedir. Nitekim çocuklara sunulacak bir eserin onlara ait özellikleri ve onların penceresinden bakan bir dünyayı anlatması gerekmektedir. Çocuklar kendi yaşamlarından izlerin olduğu metinleri daha istekle okuyacak ve kendilerini o esere daha yakın hissedeceklerdir.

Hikâyelerde dikkat edilmesi gereken en önemli unsur konu seçimidir. Çocuklara yaşantı zenginliği sunan hikâyeler, çocukların ilgisini çekecek, onlarda yüksek bir merak hissi uyandıracak konulardan oluşmalıdır. Hikâyenin bazı bölümlerinde yer verilen gülünç konular, çocukların neşelenmesine yardımcı olacaktır. Eğlenmenin yanı sıra hikâyenin çocukları bilgilendirdiği ve düşünce dünyasını geliştirdiği üzerinde duran Ciravoğlu bu konu hakkında şunları dile getirmiştir:

“Çocukların düşünce dünyalarının gelişmesi için onların seviyesine göre gözden geçirilmiş hikâyeler, gereklidir. Çocuklar bu edebi eserlerden sadece bilgi edinmezler, daha da önemlisi eğlenerek öğrenme becerisini edinirler. Böylece çocuklar düşünce dünyalarına yararlı bir uğraş içinde olduklarını duyumsarlar. Çocuklar bu sayede çeşitli konulara ilişkin kavrama ve karşılaştırma imkanı bulabilirler” (Ciravoğlu, 2000:78).

1.2.1.3. Zaman

Hikâyede olayın başladığı andan bittiği yere kadar geçen süre zaman olarak nitelendirilmektedir. Her olay belli bir zaman diliminde gerçekleşmektedir. Kastedilen zaman belli bir zaman dilimi olabileceği gibi belirsiz bir zaman da olabilmektedir. Bunun yanı sıra anlatılan olayın niteliğine göre zamanın kapsamı da değişmektedir. Zaman, uzun bir süreyi kapsayacağı gibi bir saati hatta bir ânı kapsayabilmektedir. Bu nedenle hikâyeci olayların akışına göre zaman ögesini de düzenlemektedir.

Konusu tarihi veya yaşanan gerçekliklere dayandıran eserler bir kenara, vakaya dayalı anlatmalarda olayların oluş zamanı da anlatış zamanı da anlatıcının/yazanın kurgulama özgürlüğüyle biçimlenmiş bir gerçeğimsilik taşımaktadır (TDEKTS, 2004:296).

Bazı hikâyelerde zaman unsuru açık bir şekilde belirtilirken bazı metinlerde kahramanların konuşmalarından, giyimlerinden, meydana gelen toplumsal olaylardan, düşünsel çatışmalardan zaman unsuruna ulaşabilmektedir (Gürel ve diğ.,2007:111). Nitekim çocuklar olayın yaşandığı andan yola çıkarak ana düşünceye ve anlatılan olay hakkında farklı varsayımlara ulaşabilmektedir.

Zaman bir olayın ne zaman ve hangi durumlarda gerçekleştiğinin en önemli kanıtıdır. Bazı metinlerde geçmişe yönelik anlatımlara ya da metnin içinde geçmişe dair geri dönüşümlere yer verilmektedir. Bu tarz anlatımlarda geri dönüşümler aşırıya kaçılmadan verilmeli, metne sindirilmelidir. Zaman, çeşitli ipuçlarıyla çocuklara sezdirilmelidir.

1.2.1.4. Mekan

Hikâyenin diğer bir unsuru mekân, yani olayın geçtiği yerdir. Genellikle zamanla birlikte yer verilen mekân unsuru olayın içeriğine göre değişiklik göstermektedir. Yer, dar bir mekân –oda, ev, okul vs.- olabileceği gibi geniş bir mekân –köy, şehir veya bir yerleşim yeri- da olabilmektedir.

Zaman unsurunda olduğu gibi mekân unsuru da olayların akışına göre değişiklik gösterebilmektedir. Olay birden fazla mekânda gerçekleşebilmektedir. Hikâyecinin mekânda gerçekleşen bu değişimi okuyucuya sezdirmesi gerekmektedir. Olaylar ve insanlar arasındaki ilişkilerin daha iyi kavranabilmesi için buna ihtiyaç vardır.

Mekânların tasvir edilmesinde farklı yöntemler kullanılabilir. Eserin yapısına göre bazen geniş tasvirlerle bazen de kısa tasvirlerle yer verilmektedir. Bu hikâyenin türüne göre de değişiklik göstermektedir. Modern hikâyelerde yer ve zaman büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle bu tür hikâyelerde yer ve zaman okuyucuya belirtilir. Nitekim klasik hikâyelerde yer ve zaman çok önemsizdir. Bu tür hikâyelerde önemli olan olaydır ve olayın nezdinde okuyucunun çıkarması gereken derstir.

1.2.1.5. İletiler

Her edebi eser okuyucusuna bazı duygu ve düşünceleri aktarmak amacıyla kaleme alınmaktadır. Hikâyelerin de birer iletisi vardır. Bu iletiler ya bir olaya ya da insanlık durumuna dönüştürülerek hikâyenin dokusu içinde verilir (Özdemir, 2002b:226).

Bazen örtük bazen de açık bir şekilde ifade edilen iletileri iki bölüme ayırmak mümkündür.

- a. Ana düşünce
- b. Yan düşünceler

Ana düşünce eserin genelinde verilmek istenen iletiyi kapsamaktadır. Göğüş (1998:8), ana düşüncenin tanımını “bir yazının vermek istediği bilgi, savunduğu düşünce” olarak yapmaktadır. Her edebi eser bir ana düşünce üzerine kurulmalıdır. Hikâyelerde ana düşünceye hikâyecinin metin içinde anlattığı olay doğrultusunda ulaşılmaktadır. Bu nedenle olay ve anlatılmak istenen ana düşüncenin birbiriyle ilişkili olması, birbirinden uzak doğrultuda olmaması gerekmektedir. Özellikle çocuklara yönelik hazırlanan edebi eserlerde ana düşünceye ulaşılması için girift olay ve karmaşık ilişkilere yer verilmemelidir.

Yan düşünce ise ana düşünceyi daha iyi açıklamak amacıyla onun etrafında yer alan iletilerdir. Bu iletiler genellikle iyi bir gözlem ve inceleme sonucunda ulaşılabilecek niteliktedir.

Ana düşünce ve yan düşünceler bazen açıkça verilebileceği gibi bazen de hikâyenin geneline sindirilmektedir. Çocuklara yönelik hazırlanan eserlerde bu iletiler açıkça verilmemektedir. Çocuklar okuduklarından yola çıkarak kendi hayal güçlerini kullanarak düşünce yapılarını geliştirerek ana düşünceye ulaşmalıdır. Bu onların hem soyut düşünme yetilerinin gelişmesini hem de farklı düşüncelerin ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

Hikâye türüne yönelik anlatılanlardan yola çıkarak Mesnevi’de yer alan sadece hikâye türüne uygun metinlerin değil anlatıma dayalı her metnin ana düşünce ve yan düşünceleri belirtilmiştir. Çocuk gözüyle bakarak, çocukların bulabileceğini düşündüğümüz bu iletiler ana düşünce ve yan düşünceler başlıkları altında

değerlendirilmiştir. Yan düşünceler metnin temelinde anlatılan düşünceden –ana düşünce- yola çıkılarak önem sırasına göre belirtilmiştir.

Yukarıda vermeye çalıştığımız hikâyenin özellikleri ışığında çocuklara yönelik yazılan hikâyelerde bulunması gereken özellikleri şu şekilde ifade edebiliriz.

1. Hikâyenin konusu, anlatılan olaylar ve seçilen kahramanlar hedef kitlenin ilgilerine ve kavrayış gücüne uygun olmalıdır.
2. Hikâyede hedeflenen doğrudan doğruya bilgi vermek değildir. Bu nedenle hikâyeler çocuğu eğlendirecek, ona estetik bir anlayış kazandıracak şekilde oluşturulmalıdır.
3. Hikâyeler eğlendirirken bilgilendirme esasına yönelik oluşturulmalıdır. Çocuklara verilmek istenen bilgiler ve öğretiler metnin içine sindirilmelidir. Bu kavramlara ve düşüncelere çocuğun kendisinin ulaşması sağlanmalıdır.
4. Olaylar; karmaşık bir yapı arz etmemeli, çocukta ilgi uyandıracak, merak ve heyecan unsurlarını harekete geçirecek nitelikte oluşturulmalıdır.
5. Karakter ve yer tasvirlerine, kahramanların özelliklerine ve ruh çözümlmelerine gereğinden fazla yer verilmemelidir. Bu yöntemlerin gereğinden fazla kullanılarak çocukların sıkılmalarına sebebiyet verilmemelidir.
6. Ana düşünce ve olay birbiriyle ilişkili olmalıdır. Ana düşünceyle uygun olmayan olaylara yer verilmesi, çocukların anlatılmak istenene ulaşamamasına ya da yanlış bir düşünceye ulaşmasına sebep olmaktadır.
7. Seçilen konular, kahramanlar ve anlatılan olaylar çocuğun dünyasına yakın olmalıdır. Kendi yaşantısından izlerin bulunduğu eserler çocukta okuma isteğini daha da arttıracaktır.
8. Çocukların düzeyine uygun olmayan, onların olumsuz etkilenmesine sebebiyet verecek ideolojik, politik konulara ve olaylara yer verilmemelidir.
9. Hikâyenin bazı bölümlerinde çocukların neşelenmesini sağlamak amacıyla gülünç olaylara ya da konulara yer verilmelidir.

10. Soyut işlemler dönemini yaşayan çocuklar, bu dönemde soyut kavramlarla karşılaştığı taktirde zihinsel gelişimini hızlandıracaktır. Bu nedenle çocukların kavrama düzeylerini aşmayacak nitelikteki soyut konu ve düşüncelere yer verilmelidir.
11. Konu çocuğun hayal gücünü, muhakeme yeteneğini geliştirecek nitelikte olmalıdır.
12. Gerçek yaşamdan uzaklaşan motiflerin kullanılması, metnin giderek masalsı bir havaya bürünmesi hikâyenin inandırıcılığını kaybettirmektedir. Bu nedenle anlatılan olaylar ve ele alınan konular, seçilen kahramanlar çocuğun dünyasında çelişki yaratmamalıdır.

1.2.2. Masal

İnsanlığın temellerinin, köklerinin sürekli bir inceleme alanı yapıldığı ancak tam bir cevabının bulunamadığı günümüzde Türk kültür ve ürünlerine ait araştırmalar güncelliğini korumaktadır. Kesin bir kanıtın bulunamadığı bu araştırmalarda, araştırmacılar çareyi metin okumalarında bulmaktadır. İşte böyle bir durumda karşımıza yazılı metinlerin yanı sıra büyüklerimizden duyduğumuz anlatılar çıkmaktadır. Nitekim her bir masal, her bir tekerleme bizlere masalın temelini, kaynaklarını ve özelliklerini anlatır niteliktedir.

Geçmişle, çocukluğumuzla kurduğumuz bir köprünün üzerinde yer alan masal nasıl çıkmıştı ortaya, nelerden beslenmişti ve bu kadar etkili bir tür olmak için nelere katlanmıştı? Bu soruların hepsi geçmişten bu yana araştırmacılar tarafından sorulmuş; ancak kesin bir cevap bulunamamıştır. Çocukların ve çocuk yetişkinlerin severek okuduğu masal türünün ortaya çıkışını, temellerini ve özelliklerini bu bölümde anlatmaya çalışacağız. Başlangıçta masal kavramının ne olduğunun açıklanmasının, onun derinliklerine inebilmenin baş şartı olduğu ortadır.

Dilimize masal olarak geçen ve Arapça bir sözcük olan “mesel” birçok dilde farklı şekilde kullanılmıştır. Bu kelime için Çuvaş Türkleri “hallap”, Kazaklar, Kırgızlar ve Kazanlılar “erteg, ertegi”, Teleutlar “çorçek”, Doğu Türkistan Türkleri “çoçek” kelimelerini kullanmaktadır (Elçin,1998:368). Adlandırmadaki bu farklılık masalla ilgili yapılan tanımlamalarda da kendini göstermektedir. *Kamus-i Türki*'de “Adap

ve ahlak ve nesâyih mütalık küçük hikâye” olarak tanımlanmıştır (Sami, 1317:1289).

Türkçe Sözlük'te “Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen, olağandışı olayları anlatan hikaye” olarak verilen tanımın ikinci bölümünde “öğüt verici, ahlak dersi veren alegorik eser” ifadesi geçmektedir (TDK, 1998).

Masal araştırmacılarının öncülerinden biri olan Pertev Naili Boratav *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı* adlı eserinde masalla ilgili şu açıklamayı yapmıştır:

“Nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan, kısa bir anlatı.” olarak tanımlar ve devam eder: “Hayal ürünü sözünü sadece olağanüstü şeyler anlamına almamak gerekir. Masal olağanüstü çeşidinde de gerçekçi çeşidinde de, anlattığı olayların gerçeğe uyarlık derecesi ne olursa olsun, onların hayal yaratması oldukları izlenimini veren, bir anlatı türüdür” (Boratav, 1973:80).

Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü'nde de yine bu tanıma benzer bir açıklama yapılmıştır. “Genellikle halk tarafından oluşturulan, ağızdan ağıza ve kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların, olağanüstü yaratıkların veya tanrıların başından geçen ve tamamen hayal ürünü olan gerçek ve gerçektışı olayların iç içe anlatıldığı hikâye” (Albayrak, 2004:363).

Şirin ise masalın çeşitli özelliklerinden yola çıkarak okuyucuya farklı tanımlar sunmuştur. Bu tanımlarda göze çarpan düşünce daha çok insanların duygusal yönlerine göndermeler yapılmasıdır. Ona göre masal, insanların söze dönüşmüş hatıraları, binbir hayal kuyusu ve gerçeği soyutlayarak bilinçaltında resimleme sanatıdır (Şirin, 2007:31).

Güney (1992:IX), masalın tanımını yine masal tadında açıklamıştır:

“Bizim de masal dünyamız var; uçsuz, bucaksız bir dünya bu! Keloğlan'ı da içine alır, Koroğlu'nu da; peri kızını da içine alır, dev anasını da; seni de içine alır; beni de; gene de bir fındık kabuğuna sığar, yedi dünyaya sığmaz.” Güney'in bu tanımı masallarla ilgili birçok özelliği okuyucuya sunmaktadır.

Bu tanımlardan anlıyoruz ki başlangıçta masallar sözlü edebiyat ürünleridir. Sözlü edebiyat ürünleri içerisinde de en etkili olanıdır diyebiliriz. Çünkü masallar

insanlık kadar eskidir. Temeli anlatıma dayandığı için ağızdan ağıza söylenerek bizlere ulaşmıştır.

Masala asıl tadı veren ve bu türü günümüze getiren masal anlatıcılarıdır. Masal anlatıcıları, her masalı kendi üsluplarıyla zenginleştirenlerdir. Anlatıcının masalı anlatırken kullandığı ses tonu, dili kullanma becerisi, mimikleri ve hareketleri dinleyenleri daha çok kendine bağlamış ve masala olan beğeniye daha da arttırmıştır.

“Çocuk veya büyük kişi, bu dili ustaca kullanmasını bilenlerin masallarını daha büyük bir tatla dinler. Olayların birbirine bağlanışından, düz anlatma ile konuşmaların, şiirli ifadelerin iyi denkleştirilmesinden gelen çeşni, masalcıdan masalcıya başka başkadır. Her yiğidin bir yoğurt yeyişi olduğu gibi her masalcının da kendine göre bir üslubu vardır” (Boratav, 2007:18).

Güney (1992:IX), bu konuya “asıl tadı anlatılışındadır bunların; hele masal ağzıyla iki tekerleyip bir yuvarlamasını bilen masal ustalarından dinlenirse tadına doyum olmaz doğrusu” sözleriyle açıklık getirmektedir.

Masalların yazıya geçirilmesinden ve teknolojik ürünlerin yaşama olan etkisinden dolayı masal anlatıcılığı eski önemini kaybetmiştir. Eflatun Cem Güney’in dediği gibi anlatılmak için masallar “masal anaları” nı beklemektedir.

Masallarda yer, zaman ve kahramanlar belirsiz olduğu için masalın tarihi gelişimi hakkında tam bir belirleme yapılamamaktadır. Ancak bilinmeyenler insanoğluna her zaman daha gizemli gelmiştir. Bu gizemin de çözümünü bulmak isteyen insanoğlu, masalların ortaya çıkışı ve tarihi gelişimi hakkında birçok araştırma yapmıştır. Bunun sonucunda masalların kaynağı konusunda birçok farklı görüş ortaya çıkmıştır. Masalların kaynağı ve yayılışı hakkında ilk değerli inceleme Grimm Kardeşlerindir (Meriç, 2008:228).

Masalların kaynağı konusu gündeme gelince, genellikle üç dönem ve her biriyle ilgili birkaç ad hatırlanır. Gedeon Huet’in sınıflaması şöyledir:

- A. Tarih Öncesi Görüş /Mitoloji Okulu
- B. Tarihi Görüş / Hindoloji Okulu
- C. Etnografik Görüş / Antropoloji Okulu (Akt., Sakaoglu, 2007:5).

Hangi kaynaktan beslenirse beslensin masallar geçmişten günümüze kadar büyük küçük herkesin zevk aldığı bir tür olmuştur. Bu sebeple Enginün (2004:388) masalı, büyük ile küçüğün karşı karşıya geldiği, kaynaştığı eser olarak nitelendirmiştir. İlk masal örnekleri arasında yer alan eserler birçok dile çevrilmiş ve dünyanın her yerindeki çocuklar ve büyükler tarafından seyerek okunmuştur.

Meriç (2008:228) masalın kaynağını “Masal insanla çağdaş, ama en çok boy atıp kök saldığı ülke: Doğu.” sözleriyle dile getirmiştir.

Binbir Gece Masalları, Binbir Gün Masalları, Tutiname v.b. bütün dünyayı etkilemiş ünlü Doğu masallarıdır. Bunların Avrupa edebiyatında özellikle 19. yüzyılda büyük etkisi görülmüştür. Birçok Avrupalı yazar Doğu masallarına benzer hikâyeler yazmışlardır (Erendor ve Alpaslan, 1978:150).

Sözlü edebiyatta büyük bir öneme sahip olan masallar yazıya geçirildikten sonra da bu önemini kaybetmemiştir. Türk masalları Cumhuriyet Dönemi’nde yazıya geçirilmeye başlanmıştır. Bu dönemde derleme, yayınlama ve inceleme çalışmaları yoğunlaşmıştır. Ziya Gökalp, Eflatun Cem Güney, Tahir Alangu, Naki Tezel derledikleri masalları edebi bir biçim vererek yayınlamıştır (Boratav, 2001:3).

Masalların kaynağı konusunda farklı görüşler olduğu gibi tasnifinde de birçok farklı görüş öne sürülmüştür. Bu tasniflerden en önemlilerinden biri Stith Thompson’a aittir. Thompson, masalları şu şekilde sınıflandırmıştır:

1. Hayvan Masalları
2. Asıl Halk Masalları
3. Güldürücü Hikayeler, nükteli fıkralar
4. Zincirlemeli Masallar
5. Sınıflandırmaya Girmeyen Masallar (Akt., Albayrak, 2004:366)

“*Milletler Arası Masal Kataloğu*”nda Boratav, masalları şu çeşitlere ayırmıştır:

1. Hayvan Masalları
2. Asıl Masallar; Olağanüstü Masallar, Gerçekçi Masallar
3. Güldürücü Hikayeler, Nükteli Fıkralar, Yalanlamalar

4. Zincirlemeli Masallar (Boratav, 2001:3)

Anlatıma dayalı bir tür olan masal, hangi çeşidiyle yazılırsa yazılsın, diğer anlatıma dayalı türlerde olduğu gibi bir yazı plânına sahiptir.

Gökşen, masalları üç ana bölüme ayırır:

1. Döşeme
2. Gövde ya da gelişme bölümü
3. Üç elma (Gökşen, 1966:50).

Hiç kuşkusuz masalın en önemli bölümünü içinde bir tekerlemenin yer aldığı döşeme bölümü oluşturmaktadır. Tekerleme, 13. yy dan bu yana Anadolu'nun halk geleneğinde yaşamaktadır. Bu yönüyle tekerlemeler kültürümüze özgü olan en önemli halk edebiyatı ürünlerindedir. Tekerleme bölümü masalın giriş kısmında verilen ve dinleyiciyi ya da okuyucuyu masala hazırlayan bölümdür. Türk masallarının en belirgin özelliği olan tekerlemeler anlatıcının dili kullanma becerisinin de katkısıyla farklı uzunluklarda olabilir.

“Tekerlemeler, çeşitli ses tekrarlarından, söz sanatlarından ve kelime oyunlarından yararlanılarak meydana getirilirler. Tekerlemelerin bir diğer özelliği de genellikle gerçek dışı anlamlara dayalı, kalıp sözler olmalarıdır” (Artun, 2004:209).

Dinleyici ya da okuyucunun masala bağlı kalmasını sağlamanın en iyi yolu masala giriş yapmaktır. Tarık Dursun K. ya göre masalın giriş bölümünde anlatıma katılan olağanüstülük ile dinleyicinin düş gücünü yoğunlaştırmak ve ilgisini sürekli canlı tutmak temel amaçtır (Sever, 2003:142).

Tekerlemelerde kullanılan kelimeler, ifadeler dinleyeni her şeyin imkân dahilinde olduğu dünyaya inandırmıştır. Dinleyici hayal ettiği hatta hayal bile edemediği farklı bir ortama girmek üzeredir. Artık imkansızlık yoktur. Bir anda yerin yedi kat altına inebilir, bir anda da göğün yedi kat üstüne çıkabilirsiniz. Zihninizi olağanüstülüklerle uğraşırken kendinizi estetik bir heyecana kaptırırsınız (Bilkan, 2009:39).

Tekerleme bölümünde bile dinleyicilere gerçek olmadığını bildiren masallar bazı araştırmacılar ve eğitimciler tarafından çocuklar için uygun görülmemektedir. Masalın çocuklar için zararlı olduğunu düşünen Rousseau, masalların çocuklar tarafından okutulmaması gerektiğini savunmuştur.

“Bütün çocuklara La Fontaine’in masalları belletiliyor; fakat onların bu masalların söylemek istediklerini anladıklarını pek sanmıyorum. Diyelim ki anlıyorlar; ama bu daha fenadır. Çünkü hikayedeki ahlaki sonuçlar öyle karışık yollardan ortaya çıkıyor ki bu dolambaçlı yolu takip ederek sonuca ulaşmayı başaran çocuklar öğrendikleriyle fazilete değil kötülüğe yönlendirilmiş oluyorlar.” (Rousseau, 2008:92).

Böylece Rousseau, çocuklara sadece çocuklar için yazılmış eserlerin okutulması gerektiğini savunmuştur. Bu görüşe karşılık Şirin, masal kitaplarının çocukların en çok okuduğu tür olduğunu belirtir. Çocukların La Fontaine’in eserlerinden farklı tatlar alabildiğini söyler. Çocukların masalları okumasına engel olmayı çocukça bir sınırlandırış olarak ifade eder. Bir çocuk tilkinin, tavşanın, kuzunun gerçekten konuşacağına inanmaz ama buna ihtiyaç duyar (Şirin, 2007:137).

Enginün (2004:388), bu konuda şunları söyler:

“Masalların zararlı olduğu bana daima çok budalaca geldi. Masallar kadar insanı hayata hazırlayan, duygularını besleyen bir başka tür yoktur. Bu bereketli kaynak, geleceğin insanını şekillendirir.”

Asıl masal bölümünde olaylar anlatılır. Anlatıcı bu bölüme yine bir tekerlemeyle geçiş yapar. Masalın en uzun bölümüdür ve bu bölüme geçerken genellikle “ülkenin birinde, günün birinde” gibi söz açıcı başlangıçlar yapılır. Bu bölümde entrikalar, heyecan verici olaylar ayrıntılı bir şekilde anlatılır.

Sonuç bölümünde anlatılanlar sonuca bağlanır. Bu genellikle okuyucunun ya da dinleyicinin beklemediği bir sonuçtur. Gökşen’e (1966:52) göre bu bölüm üç elma, bir tür gönül alma ve masalın dua bölümüdür. Burada iyi temenniler okuyucuyla paylaşılır. Genellikle gökten üç elma düşer ya da “onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine” gibi tekerlemelerle masal sonlandırılır.

Masalın çocukların eğitiminde büyük bir yere sahip olduğu birçok eğitimci ve yazar tarafından belirtilmiştir. Ancak diğer türlerde olduğu gibi masalları da çocukların yaş ve dil seviyelerine göre seçmemiz gerekmektedir. Bir çocuğun seviyesine en

uygun olan masalı seçmek amacıyla masalların incelenmesinde belli başlı kıstaslara yer vermek gerekmektedir.

1.2.2.1. Kahramanlar

Masalın kendine has bir yapısı vardır. Gerçekle düşü birbirine bağlayan masalarda çevremizde görmediğimiz kahramanlar ve özellikleriyle karşılaşırız.

Masallar, imkânsızın kapılarını açmaktadır. Hayvanlar konuşur, kılıktan kılığa girer, bir sözle tüm istenenler gerçekleşir, kurbağa prene dönüşür, varlıklar ve olaylar alıştığımız ölçülerin dışına çıkar. Büyük çok büyük, küçük çok küçük olur. Çocuklar babalarının beşiğini sallar, devler insanların kurtarıcısı olur. Bu gibi özelliklerden yol çıktığımızda masalların diğer olay yazılarından farklılık gösterdiğini söyleyebiliriz.

“Masal kişileri tarihsiz ve mekansız kişilerdir. Bu kişilerin ırk, dil ve dini belirgin değildir. Ancak bir padişah, bir tüccar, bir oduncu gibi adsız kişiler olarak karşımıza çıkan bazı masal kahramanlarının isimleri ise anlatıcı tarafından verilir. Masal kahramanlarına isim verilmesinin nedeni ise masalın hatırlanması, anlatımı kolaylaştırması ya da kahramanın belli bir özelliğini belirtmek içindir” (Bilkan, 2009:103).

Masallarda belirli bir kişiden ya da mevkiden bahsetmek yanlıştır. Masallarda her tabakadan, her işten kişiler mevcuttur: Padişahlar, vezir, bezirgan, köylü, esnaf, hoca, hırsız, kadı, şeyh, derviş gibi rollerin yanı sıra insanın zayıfı, kuvvetlisi, akıllısı, aptalı, safı, kurnazı, doğrusu, eğrisi, zalimi, adili adıyla değil de yaptığı işle yargılanmak üzere masal boyunca oyununu gösterecektir. Masal her çeşit insanı; örnek edilmeye değeni ve kaçınılması, şerrinden korunulması gerekeni de dinleyicinin karşısına çıkarır. Boy ölçüşen bu iki zıt karakterlerden sonunda iyi olanı üstünlüğü kazanacaktır. Burada temel amaç kötülerin özelliklerinin verilmesinden sonra affedilmesi, kusurlar ve cezalar üzerinde fazla durulmaması gerektiğinin kavratılmasıdır. Buradan da masalın iyimser ve hoşgörülü bir yapı gösterdiğini söyleyebiliriz (Boratav, 2007:24).

Bu konuyla ilgili başka bir görüşe göre masalın her bir kahramanın dünya görüşü, onların olaylara nasıl yön verdikleri, sonucu nasıl şekillendirdikleri önemlidir. Çünkü çocuğa iyi ile kötü bu kahramanlar aracılığıyla anlatılmaktadır. Masalın ana fikrini etkileyen felsefe, iyi insan olan kahramanın bakış açısidir. Sonucu belirleyen odur. Aynı masalı defalarca dinleyen çocuk bu felsefeyle bu dünya

görüşüyle şekillenir, insanları ve dünyayı o pencereden görmeye başlar. (Gürel ve diğ., 2007:56).

Masalların biçim bilimi ve olağanüstü masalların yapısını inceleyen V. Propp, masal incelemesinde öncelikle kahramanların işlevlerini saptamaktadır. Propp'a göre işlev kişinin eylemidir ama bu eylem de olay örgüsünün akışı içindeki anlamına göre belirlenmiştir. Yani Propp'a göre kişilerin eylemleri masalların asıl bölümleridir. Propp bu eylemleri kişilerin özelliklerinden soyutlayarak ele alır ve her eylemi anlatının akışı içindeki yerini dikkate alarak belirler. Bunun sonucunda da 30 işlev saptar. Bütün masalarda bu işlevlerin hepsine rastlanmaz ancak en az biri her masalda bulunmaktadır. Çünkü Propp'un belirttiği bu işlevler her masalın sürekli varolan ortak öğeleridir (Propp, 2008:XI).

Gerçek yaşamda çocuklar için her zaman nesnelere, varlıklar ve insanlar karşıtlarıyla vardır. İnsanlar ya iyidir ya da kötüdür. Çocuğun değerler sistemindeki bu düşüncesi masalın bazı özellikleriyle örtüşmektedir. Çünkü masalarda her zaman güçlünün karşısında bir güçsüz, akıllının karşısında bir aptal, zengininin karşısında bir fakir bulmak mümkündür. Bu karşıtlar her ne kadar masalın tek yanlı bakış açısını gösteriyorsa da çocuk gerçekliği açısından kendi içinde tutarlı ve önemli noktalarlardır. Çünkü çocuk masalla birlikte gerçek hayatın bir modelini yaşar (Dilidüzgün, 2003:26).

1.2.2.3. Dil ve Anlatım

Anne ve babalar çocukları dünyaya geldiği andan itibaren onlar için en iyisini ve en güzelini tercih etme çabası içine girerler. Gelişim süreci içinde çocuklarda görülmesi istenen en güzel unsurlardan biri dilin gelişimidir. Belli bir yaşa kadar sadece anne ve babanın konuşmalarından, dili kullanma becerilerinden etkilenen çocuk, okuma ve yazma dönemine geldiğinde kitaplarla tanışır. Kitap okumanın; kelime hazinesini zenginleştirme, dili kullanma becerisini arttırma özelliklerinin yadsınmadığı günümüzde çocuklar çeşitli türlerden kitaplarla karşılaşmaktadırlar.

Sever'e (2003:137) göre çocuk edebiyatı ürünleri çocuğa göre durumlar oluşturarak Türkçenin anlatım gücünü yansıtır, söz varlığının öğelerini örneklendirir. Hemen

bütün milletlerde çocuk edebiyatı ürünlerinin ilk ve en önemlisi olarak masallar kabul görmektedir.

Muhsine Helimoğlu Yavuz'a göre masallarda kullanılan dil yalın bir Türkçedir. Anlatımda betimlemeler çok az yer kaplar. Masalın bütününe hareketli bir dil hakimdir. Eylem ağırlıklı olduğu için sıfatlardan ziyade fiiller çokça kullanılır. Bu da hareketliliği sağlayan temel bir ögedir (Akt., Sever, 2003:143).

Çocuğun hayal kitabıdır masallar. Hayallerin hepsi birer birer sözcüklere dökülür ve anlatıcısının dilinde, söyleyişinde can bulur yeniden. Bu özellikleri en güzel hisseden de yine çocuklardır. Şirin (2007:47), "Masalı en güzel hisseden, yaşayan ve çocukluğunun renkleriyle boyayan çocuktur. Çocukluğunda masal okuyan bir çocuk gelecekte bu masalları unutsa bile, masalların fısıldadığı gerçeği her zaman yanında taşır" der.

Boratav, masalların dil unsurunu etkilemesini şöyle anlatır:

"Çocuğa anadilinin, bir işçi elindeki alet gibi nasıl kullanıldığını ilk öğreten, ona bu türün türlü hünerlerini, kıvraklığını zenginliğini, inceliğini ilk gösteren, kişiyi kendi dilini konuşmayanlardan uzaklaştırıcı, onu konuşanlara yaklaştırıcı duyguyu -ninnilerin, tekerlemelerin, türkülerin yanı başında, ama herhalde onlardan daha geniş ölçüde- ilk aşıl原因an masallardır" (Boratav, 2007:17).

Masallarda kullanılan dil, çocuklara kendi kültürlerinin sosyal ve kültürel özelliklerini kazandırmada büyük öneme sahiptir. Masalcı sadece kişilere can vermekle yetinmemiş kendi toplumunun dilini konuşurmuş ve bu toplumun sevinçlerini, dertlerini, şakalarını dile getirmiştir. Muhsine Helimoğlu Yavuz, bu durumu şöyle ifadelendirir:

"Masallar ait oldukları toplumların gelenek-görenek-inançlarını, sosyal-kültürel-ekonomik yapılarını yansıtan, pek çok motiflerden oluşur. Böyle olunca da insanın serüvenini geçmişten günümüze, günümüzden de geleceğe taşır dururlar. Bu taşıyıcılık işlevi özellikle, sosyolojik, psikolojik, etik ve kültürel açıdan çok önemlidir." (Helimoğlu Yavuz, 1994:7).

Masallardaki sembolik anlatımlar devrik cümle yapısı, deyim ve atasözleri gibi dil hususiyetleri konuşma dilinin rahatlığı içinde ortaya konmaktadır. Bu tabii ifade biçimi masalın dil eğitimindeki önemini arttırmaktadır (Bilkan, 2009:87).

Masallarda kullanılacak olan güçlü bir dil becerisi çocuklara anlatım gücünü ve güzelliğini gösterecektir. Aynı zamanda anlatıcının dile olan hakimiyeti çerçevesinde de dinleme becerileri edineceklerdir.

1.2.2.3. İletiler

Her edebi türün, okuyucusuna vermek istediği iletileri vardır. Masallar ortaya çıktıkları kültürlerin ve toplumların özelliklerine göre iletiler vermektedir. Dünyadaki çeşitli masalların verdiği iletiler farklı olduğu gibi; ülkemizin doğusu-batısı, kuzeyi-güneyinde anlatılan masalların da iletileri birbirinden farklıdır. Çocuklara küçük yaşlarda verilmek istenen davranış örüntüleri, masallardaki kahramanlar aracılığıyla verilmeye çalışılır. Bu nedenle masalın ortaya çıktığı toplumun gelenek ve görenekleri, sosyo-kültürel özellikleri, inançları masalların yapısına yansımıştır.

Genellikle güzel sonla biten masallar, kuşaktan kuşağa söylene söylene kılık değiştirseler bile anlatım biçimleri pek değişmez. Masallarda, halk hikâyeleri, destanlar, baladlardaki gibi ulusal töreler, ulusal özellikler görülmez; tersine bütün uluslara ortaklaşa olan duygular, özlemler işlenmiştir (Erendor ve Alpaslan, 1978:149). Nitekim Gökşen (1966:46), masalı milletlerin ortak malı saymanın yanlış olduğunu ifade etmiştir. Çünkü aynı konu, aynı ana fikir başka başka milletlerin masallarında bulunsa bile üslup, dil ve işleniş bakımlarından önemli ayrılıklar göze çarpar.

Masal, çocukların bir olayın veya nesnenin sebebini sadece hayal gücünden yararlanarak yorumlamasını sağlamaktadır. Ancak toplumlarda meydana gelen olayların sebepleri de bazı hayali anlatımlarla eski dönemlerdeki mitolojik eserlerle anlatılmıştır. Bu anlatımlar zamanla değişiklik göstererek günümüzde masal ve hikâye adını almışlardır. Bu nedenle mitlerde ve efsanelerde ele alınan bazı sembollere masallarda da rastlanmaktadır. Bu sebeple zamanı ve mekânı belirsiz olan masallarda toplumların ortaya çıkışları hakkında bilgiler verildiğini söyleyebiliriz. Bu çerçeveden bakıldığında zaman masalların sadece çocuklar için değil yetişkinler için de yararlı olabilecek bir tür olduğunu söyleyebiliriz. Ancak asıl okuyucusunu çocuklar oluşturmuştur.

Refik Özdek eserinde, kendi kültürünün ürünlerini toplamaya çalışan kahramanına şunları söyler:

“Sen masalları çocuklar için yazılmış safсата mı sanırsın? Masallar bana yazılmıştır, sana yazılmıştır, bütün gelecek kuşaklara yazılmıştır. Bir derstir onlar. Yol gösterirler. Zor günlerde insanın titreyip kendine gelmesini sağlar, dertsiz günlerinde yarınları da düşünmesini anlatır. *Masalların çoğu bir tarihtir, bir özlemdir, bir öğüt ve elin yiğitlerine bir vasiyettir*” (Özdek, 1994:155-156).

Masallar ders verme, eğitime, sonuç çıkarma amacına hizmet eden bir özelliğe sahiptir. Bir ibret dersi verme amacı belirgindir. Bu bazı eğitimciler tarafından eleştirilse de masallardan çıkarılan iletilerin çocuklar üzerinde büyük katkısının bulunduğu bir gerçektir. Mevlana, masalların bu özelliğini yine Mesnevi metinlerinde şöyle dile getirir:

“Çocuklar masallar anlatırlar. Aslında masallarında birçok sır ve öğüt gizlidir.

Masallarda boş sözler söylenir ama bu sözlerin bir hikmeti olabilir. Öyleyse bütün harabelerde hazine ara” (Kırlangıç, 2007b:226).

Çocukların hayal dünyası çok geniştir. Bu nedenle de masallarda anlatılan olağanüstülükler çocuklara tuhaf gelmemektedir. Çocuklar kendilerini bu anlatımlara daha yakın görmektedir. Dile getiremedikleri soyut kavramları masallar aracılığıyla somutlaştırmaktadır.

Masallardaki korku, gerilim, serüven çocuğun ruhsal gelişimi bakımından önemlidir. Çocuk masal kahramanlarıyla bütünleşerek zorlukların üstesinden gelmeyi, başarma denemelerine girişmekte ve böylece kendisine güven hissi de kazanmaktadır. Masaldaki iyi-kötü savaşında, hep iyinin kazanması, çocuğun hayatını da etkilemekte ve çocuk günlük hayatında sürekli “iyi rolü” oynamayı benimsemektedir (Bilkan, 2009:32).

Muhsine Helimoğlu Yavuz, bu durumu şöyle açıklar:

“Masallarda genellikle iyilik, dürüstlük, adalet ve çalışkanlık üstün gelmekte ve yine çoğunlukla mutlu sonla bitip, iyiler hak ettikleri yerlere ulaşırken, kötüler de cezalarını çekmektedirler. Bu da henüz gelişmekte olan çocuk ruhlarının, bilinçlerinin doğrudan ve haklıdan yana tavır koymaları doğrultusunda yönlendirilmeleri bakımından yararlı olacaktır. Her ne kadar büyüdükten ve hayat cangılında savaşmaya başladıktan sonra masal gerçeği ile yaşam gerçeğinin çoğu zaman çeliştiğini göreceklere de o zaman takvim ve kültür yaşları bunun nedenini, niçinini kavrayıp çözecek olgunluğa erişmiş olduğundan bu çelişkinin nedenlerini anlayabileceklerdir. Önemli olan onlara güzel ve sağlam değerler kazandırabilmektir. Bunun da en kolay ve en etkili yolu masallardan geçer” (Helimoğlu Yavuz, 1994:8).

Masallar, kültürel özelliklerin ve kişisel özelliklerin kazanımını sağlayan iletilerin yanı sıra farklı amaçlar amacıyla da kullanılmıştır. Eski dönemlerde kaleme alınan masalarda halk, yöneticilerine söyleyemediği gerçekleri, onlarda olmasını istedikleri özellikleri masallar aracılığıyla dile getirmiştir. Bu yüzden adalet, sadakat, merhamet, ihanet, cömertlik gibi kavramlar masalarda çokça işlenmiştir. İnsanları doğru yola yöneltmek, iyiyi kavratmak yolunda masallar bu yüzden çok önemli bir yere sahiptir.

Mevlana, Mesnevi'sinde az sayıda masala yer vermiştir. Bu masalarda yukarıda ifade edilen ölçütlerden bazıları kullanılmamıştır. Masalın en önemli bölümünü oluşturan tekerleme kısmı Mesnevi metinlerinde yer almamaktadır. Buna rağmen hayvanların konuşturulması, olmayacak olayların yaşanması gibi olağanüstü özellikler bu metinlerin masal türü içerisinde yer almasını sağlamıştır.

1.2.3. Fabl

Türkçe dersi çocukların etkili konuşma, yazma, okuma ve dinlemeden oluşan dört beceriyi geliştirmelerinin yanı sıra milli, ahlaki ve sosyal değerlerini geliştirmeyi de amaç edinmiştir. Bu kazanımlar birtakım etkinlikler ve materyaller aracılığıyla gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Kullanılan bu materyallerin başında ders kitabı gelmektedir. Çocuklar ders kitaplarında yer verilen kaynak metinler aracılığıyla hem Türkçe dersine yönelik kazanımları edinecek hem de milli, ahlaki ve sosyal değerlerin kazanımını sağlayacaktır. Bu değerlerin kazanılmasında kullanılan en önemli ve etkili türlerden biri fabllardır. Mesnevi'de en fazla yer verilen türlerden biri olması bakımından önemlidir.

Fabl, çoğunlukla manzum, sonuçta ahlâki bir ders çıkarılan alegorik hikâye (TDK, 1998). Bir başka tanıma göre konu edindiği olay, daha çok insanın fonksiyonunu üstlenmiş hayvanlar arasında geçen, insanlara ibretli bir ders, bir öğüt, bir ahlak dersi vermeyi amaçlayan öğretici, politik küçük manzum masaldır (Karataş, 2004:153).

Fablı, hayvanlar, bitkiler ve cansız nesnelere arasında geçtiği hayal edilen vakaların hikâyesi olarak tanımlayan Kudret, fablın bir çeşit masal olduğunu söylemiştir. Diğer masallardan ayrılan özelliği de sonunda bir ahlak ve ibret dersinin bulunmasıdır (Kudret, 1980:151).

Tanımlardan anlaşılabilceği gibi araştırmacılar benzer ifadelerle fablın açıklamasını yapmıştır. Birçok çocuk edebiyatı yazarı, fabl türünü masalımsı eserler adı altında değerlendirmiştir (Ciravoğlu, 2000; Oğuzkan, 2006). Fabl için masal ve öykü arası bir tür değerlendirmesi yapanlar da bulunmaktadır (Nas, 2004; Güteryüz, 2006). Bu sınıflamadan ayrı olarak fabl türünü masal türünün çeşitlerinden hayvan masalları içerisinde açıklayan araştırmacılarımız da olmuştur. Okur (2006:292), fablları hayvan masalları içerisinde değerlendirmiş ve hayvan masallarının çocukların vazgeçemediği bir anlatı türü olduğunu ifade etmiştir.

Üzerinde farklı değerlendirmeler yapılırsa da fabl türü hayatla ilgili birtakım dersler vermesi, insani ve kültürel değerlerin kazandırılmasında kullanılan önemli türlerden biridir. Asıl amaç okuyucuya ana fikri sezdirmek, ders vermektir. Bu sebeple kahramanlar ve olay ikinci planda kalmakta, metin sadece araç vasfı taşımaktadır. Yer ve zaman ise belirsizdir.

Fabl, insanların özellikle de çocukların sevdiği ve zevkle okuduğu türlerden biri olmuştur. İnsanlara ait değerlerin hayvanlara aktarılması, onların konuşutulması ve şiirsel bir dilin kullanılması bu türe olan beğenin de artmasını sağlamıştır. Hayvanların kahraman olarak seçilmesi ile ilgili Okur şunları söylemiştir:

“Hayvan masallarındaki her bir hayvan aslında alegoriktir. İnsanların olmasını veya olmamasını istediği durumlar hayvanların büründüğü kişiliklerle verilmeye çalışılır. Bu masallarda kahraman olarak hayvanların seçilmesinin en önemli nedeni, insanların özelliğini taşıyor olmasıdır. Örneğin tilki kurnazlığın, yılan aldatıcılığın, aslan kuvvet ve otoritenin, kurt ve kaplan zalim bir insanın, geyik, leylek ve eşek aptallığın temsilcisidir” (Okur, 2006:293).

Kahraman olarak seçilen hayvanların her biri insana ait olan özellikleri simgeler. İnsanlara ait özellikler hayvanlara aitmiş gibi gösterilerek doğruluk, dürüstlük, alçakgönüllülük, yardımseverlik gibi olumlu davranışlar özendirilirken; kıskançlık, açgözlülük, cimrilik gibi olumsuz davranışlar ise yerilir (Şahin v.d., 2007:134).

Fablların en belirgin özelliği didaktik yani öğretici olmalarıdır. Bu öğreticilik metnin sonunda ya da herhangi bir yerinde verilen bir cümleyle açıkça belirtilir. Bu sebeple okuyucu çoğu kez verilmek istenen dersin ne olduğunu anlamak için çaba sarf etmez. Önemli olan ana fikirdir. Metinler bir ana fikir etrafında yazılır. Yazarın bütün çabası bu ana fikri kazandırmaya yöneliktir. Bu sebeple fablda kullanılan dil sade, açık ve doğru bir nitelik taşımaktadır.

İnsanlar fabllar sayesinde kendilerinde bulunan iyi ve kötü özellikleri hayvanlar aracılığıyla görebilirler. Bu sebeple nükte ve yergi bu eserlerin özelliklerindedir. Bu özelliği sebebiyle çoğu yazarın da tercihi olmuştur. Bu konuyla ilgili Erendor ve Alpaslan şunları söyler:

“Hayvanlı masalda insan olmayanların tutumları, insanlarınki gibidir. İyiler ve kötüler çarpışır. İstenen herkesin mutlu olduğu, kişilerin birbirleri için hep iyilik düşündüğü bir düzenin kurulmasıdır. Bu tür özellikle belirli alegoriler kullanmak isteyen, mesajını dolaylı yoldan söylemekte yarar gören, doğrudan söylemeyi tehlikeli bulan yazarların işine yaramıştır” (Erendor ve Alpaslan, 1978:150).

Metnin temelinde bir olaya yer verilmesi, kahramanların bulunması, belli bir yazı plânının da olmasını gerekli kılmıştır. Bu plân dahilinde fabllar dört bölümden oluşmaktadır: (1) Olayın ve kahramanların anlatıldığı giriş bölümü; (2) Olayın entrikalarla düğümlendiği gelişme bölümü; (3) Düğümün çözüldüğü sonuç bölümü; (4) Olay ve olayların arkasında yatan ana fikrin açıklandığı ders bölümü, eski deyiimiyle kıssadan hisse bölümü (Oğuzkan, 2006:65).

Hemen hemen her toplumun edebiyatında yer alan bir tür olan fablın tarihi çok eskiye dayanmaktadır. Daha yazılı eserler oluşturulmaya başlanmadan önce sözlü edebiyatta yer edinen bir türdür. Ortaya çıkışı hakkında farklı görüşler sunulmakla birlikte çoğu araştırmacıya göre Hindistan’da ortaya çıkmıştır. En eski fabl örneği olarak da Pançatantra kabul edilir. Hint edebiyatından bütün bir Doğu’yu aşarak Ege Bölgesi’ne gelmiş Aisopos yoluyla Batı’ya geçmiş, Fransız ozanı La Fontaine ortaya koyduğu ürünlerle tam bir yerleşiklik kazanmıştır (Özdemir,1990:113). Fabl türüne bugünkü anlamda kimlik kazandıran ve adı nerdeyse bu türle özdeşleşen kişi 17. yüzyılda yaşamış olan La Fontaine’dir. La Fontaine, eserlerini yazmadan önce hem doğu kaynaklı örneklerden hem de Aisopos’un fabllarından yararlanmıştı (Kıbrıs, 2002:71).

Bu türün Doğu’daki en güzel örneklerini ise Şeyh Sadi’nin Gülistan’ı, Feridettin-i Attar’ın Mantık ul Tayr ve Şeyhi’nin Harnamesi oluşturmaktadır.

Edebiyatımızda bu türün ilk örnekleri çeviri yoluyla yayımlanmıştır. Kayserili Rüştü’nün Nuhbetü’l Etfal adlı ilk Türkçe alfabesinde bazı çeviri fabllara yer verilmiştir. Bu konuda çeviri çalışmalarıyla dikkatleri çeken edebiyatçılarımızın başında Ahmet Mithat Efendi, Şinasi ve Rezaizade Mahmut Ekrem gelir (Oğuzkan, 2006:65). Şinasi, çeviri eserlerin yanı sıra birkaç fabl yazmayı da denemiştir. Eşek

ile Tilki Hikâyesi, Karakuş Yavrusu ile Karga Hikâyesi, Arı ile Sivrisinek Hikâyesi, Tenâsüh Hikâyesi kendi yazdığı fabllardır (Kudret, 1980:152).

Çocukların eğitim ve öğretiminde büyük öneme sahip olan fabllar, çocukların olayları ve iletileri kavramakta zorluk çekmediği bir tür olması sebebiyle dikkat çekmektedir. Kanaatkarlık, tamahkârlık, kıskançlık, paylaşımcılık gibi çocuklar tarafından algılanması güç kavramların somut olaylarla canlandırılarak anlatılması sebebiyle çok önemli bir eğitim aracı olarak kabul edilmelidir (Aytaş ve Yalçın, 2005:128). Fabl türünün çocuklara olan bu katkıları göz önünde bulundurularak Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanımı yararlı olacaktır.

Mevlana'nın Mesnevi'sinde de fabl türüne ait önemli metinler bulunmaktadır. Bu metinler fabl türünün yukarıdaki özellikleri ve 11-14 yaş grubu çocukların gelişim özellikleri göz önünde bulundurularak Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanımının uygunluğu incelenmiştir.

1.3. Anlatıma Dayalı Çocuk Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler

Çocuğu, hayatın şiirli tarafı olarak gören Çokum, çocukları yaratılmış güzelliklerin en saf, en duru, en aydınlık olanı olarak nitelendirmektedir (Çokum, 1987:230). Bu tanımdan yola çıkarak başlı başına bir güzellik olan çocuklara tıpkı onlar gibi güzel olan, hayal güçlerini geliştirecek, belli yaşantılarla gerçek yaşamı özümleyebilecekleri ortamların hazırlanması gerekmektedir.

Çocuk edebiyatının olup olmadığı konusunun hala tartışılan bir konu olmasını, üzerinde herhangi ortak bir görüşe ulaşılamamasını göz önünde bulundurarak çocuklara yönelik hazırlanan metinlerin ve kitapların daha bir özenle hazırlanması gerekliliği araştırmacıların ve yazarların birleştiği bir husustur. Çünkü edebiyat her yönden çocukların hayatında büyük bir öneme sahiptir.

Canan, edebiyatın küçüklerin hayatında yetişkinlerin hayatından daha fazla yer tuttuğunu iki açıdan ifade etmeye çalışmıştır.

“Birincisi hepsi birer edebi tür olan masallar, bilmeceler, fıkralar, tekerlemeler, hikayeler, şiirler... Çocuğun hayatını öylesine işgal eder ki bunu günlük yaşayışını, geçimin binbir meşgalesiyle dolduran büyüklerin edebi alakalar için ayırdıkları zamanla kıyaslamak bile mümkün olamaz. İkincisi, edebiyatın ancak sihir kelimesiyle ifade edilebilen tesiri, çocuk üzerinde daha derin ve kalıcıdır. Çünkü, çocuk fıtratı boş bir levha durumunda olduğu için, ondan icra edilen her

tesir bizzat Hz. Peygamberin teşbihiyle, taş üzerine demir kalemle işlenen nakış gibi silinmez bir mahiyet taşır” (Canan, 1987:72).

Bu düşünceden yola çıkarak bütün öğrenmelerin ve her bakımdan çocuğa sunulanların onların hayatlarında kalıcı izler taşıdığı fikrini paylaşabiliriz. Umay da çocuk edebiyatına dahil eserlerin muhtevası, dili, üslubu ve sunuluş tarzına özen göstermek gerektiğini savunmuştur. Çünkü bu tür eserler çocuğun karşılaştığı ilk eserler olacaktır. Bunlardan öğrendiklerini, sezdiklerini, hissettiklerini hayatı boyunca unutmayacaktır (Umay, 1987:247).

Çocuk, her şeyden önce anadili öğreniminde edebiyatla karşı karşıya kalır. Bu nedenle çocuğun edebiyatla tanışması öncelikle ailede gerçekleşir. Ancak daha kuramsal ve gerçek bir anlamda onu tanıması okulla gerçekleşecektir. Çocuk örgün eğitim aracılığıyla okulda gördüğü, okuduğu metinlerle hem anadilini geliştirecek hem de edebiyat ve onun türleri hakkında daha fazla bilgiye sahip olacaktır. Bunları gerçekleştirmesinde Türkçe derslerinin büyük önemi bulunmaktadır.

Türkçe dersi çocuklara okuma, dinleme/izleme, konuşma ve yazma becerilerini kazandırmasının yanı sıra milli ve ahlaki değerleri kazandırmayı da amaç edinir. Öğretimin birinci bölümünde okuma, dinleme ve konuşmayı büyük oranda gerçekleştiren çocuklar ilköğretimin ikinci bölümünü oluşturan 6., 7. ve 8. sınıflarda karşılaştığı metinlerle öğrendiklerini daha da geliştirecektir. Bu nedenle Türkçe ders kitaplarında çocuklara her yönüyle türünün en güzel örnekleri olan, çocukların dil ve zihin gelişimini sağlayan, ahlaki değerlerin kazanılmasına yardımcı olan, çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun metinler sunulmalıdır (MEB, 2006:2).

Yapılan araştırmalar ülkemizde kitap okuma oranının düşük olduğunu göstermektedir. Yetişkinlerin yanı sıra çocukların da yeteri kadar kitapla buluşmaması onların ders kitaplarındaki metinleri okumasıyla sınırlı kalmalarına sebep olmaktadır. Bu nedenle Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler okuma alışkanlığını edinmeyen birçok bireyin okuduğu tek kaynaktır. Sadece ders kitaplarındaki metinleri okumakla yetinen bireyler birçok güzelliğin de farkına varamamaktadır. Bu bakımdan ders kitaplarında yer alan metinler her yönüyle çocukların ilgisini çekecek özellikte olmalı ve onlara okuma alışkanlığını kazandırmalıdır.

Edebiyatın en temel işlevinin çocuğa okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırması olduğunu söyleyen Sever, metinlerin çocuklara olan yararlarının farklı işlevleri üzerinde de durmuştur.

“Çocukların erken dönemden başlayarak düzeylerine uygun, nitelikli yazınsal metinlerle karşılaşması, aslında sanatçı duyarlılığı ile buluşması, toplumsal ilişkilere yönelik deneyimler edinmesi, dilsel ve görsel anlatımın güzelliğini ve gücünü tanıması demektir. Bu süreç hem duyuların eğitilmesine hem de düşüncenin gelişmesine olanak sağlar” (Sever, 2003:V-VI).

İlköğretim okullarındaki Türkçe öğretiminin çocuklarda kazandırmayı amaçladıkları milli eğitimimizin genel amaçlarına ve ilkelerine uygun olarak oluşturulmuştur. Bu bağlamda Türkçe öğretiminin amacı, anlama gücünün geliştirilmesi, anlatım beceri ve alışkanlığının kazandırılması, dinleme ve okuma alışkanlık ve zevkinin verilmesi, sözcük dağarcığının zenginleştirilmesi, temel dilbilgisi kurallarının kavratılması, dil sevgi ve bilincinin uyandırılması yönlerinden yetiştirmek ve onlara yardımcı olmak olarak belirtilmiştir (Kavcar ve diğ., 2004:3).

Bu amaçların kazandırılmasında derslerin işlenişinde çeşitli araç ve gereçlere yer verilmektedir. Ders kitabı da öğretmenin en çok başvurduğu araçtır. Bu nedenle ders kitaplarında yer alan metinlerin her yönüyle çocukların yaşlarına, bilişsel ve duyuşsal gelişimlerine uygunluk göstermesi gerekmektedir.

Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerde bulunması gereken özellikleri konu edindiğimiz bu bölümde, metinlerde bulunması gereken özellikler çeşitli başlıklar altında açıklanmaya çalışılacaktır.

1.3.1. Konu

Konuşmada, yazıda, eserde ele alınan düşünce, olay veya durum, mevzu olarak tanımı yapılan konu, edebi bir metnin en önemli niteliklerinden birini teşkil etmektedir (TDK, 1998).

Özellikle anlatıma dayalı metinlerde yer alan olaylar, kahramanların özellikleri ve nitelikleri, kahramanlar arasında yaşananlar ele alınan konu çerçevesinde şekillenmektedir. Bu özelliğiyle metnin temelinde yer alan konu, çocuk yazınında dikkat edilmesi gereken önemli bir husustur. Bu nedenle metinlerde işlenen her

bir konunun çocukların duyuşsal, bilişsel ve devinişsel düzeylerinin oluşmasını sağlayan konular olması gerekmektedir.

Sever (2003:110), çocuk edebiyatında konuyu, çocuğu metnin anlam evrenine çeken, kitapla ilgisini sağlayan bir değişken olarak nitelendirmiştir. Bu tanımdan yola çıkarak konunun metin ve okuyucu çocuk arasında olumlu iletişimi sağlayan en önemli özellik olduğunu söyleyebiliriz. Konu, çocuğun metne olan ilgisini, okumaya olan isteğini arttırmaktadır.

Oğuzkan'ın iyi bir çocuk kitabında işlenmesi gereken konular hakkında söyledikleri çocuklara yönelik hazırlanan metinlerde ele alınması gereken konuların nasıl olması gerektiğine dair ışık tutmaktadır.

“Çocuk edebiyatında konu seçimi çok önemlidir. Çocukların, gerçek ve günlük yaşantılarına uygun düşmeyen, onların kavrayış ve hayal güçlerini aşan konularda yazılan eserler, çocukların pek az ilgisini çeker; hatta hiç çekmeyebilir. İyi bir çocuk kitabının konu bakımından yerli, kültürel değerleri yanında evrensel insanlık ve ahlak değerlerini kazandırıcı nitelikte olması gerekir” (Sever, 2003:112).

Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler çocukların kavrama düzeylerine uygun olmalıdır. Nitekim çocuklar çocukça yazılan metinlere ilgi göstermemektedir. Çocuğun kültür gelişimine, düş gücünün gelişmesine, okuma alışkanlığı kazanmasına katkıda bulunacak nitelikleri içermelidir (Dilidüzgün, 2003b:18).

Çocuk doğası gereği yetişkinlerden daha çok ve daha hızlı yeniliklere açıktır. Algılaması, kabullenmesi yakınlıkla ilgi göstermesi herhangi bir yetişkinle kıyaslanamaz (Dursun K, 1987:319).

Çocuk her ne kadar yaş itibariyle yetişkinlerden küçük olsa da onların göremediklerini görür, anlamadıklarını anlar. Hayata farklı açılardan, çocuk gözüyle bakmaları her durumdan ve olaydan yeni ve farklı düşünceler, sonuçlar çıkarmalarını sağlar. Çocukların bu özellikleri Türkçe ders kitaplarında yer alan metinleri okumak için gösterdikleri ilginin de farklılaşmasına sebep olmaktadır.

Çocuklar sürekli okudukları, aynı ifadelerin kullanıldığı metinlerin okunmasından sıkılırlar. İçinde buldukları yaş sebebiyle ilgilerinin sürekli değişmesi, ele alınan konuların da farklılaşmasına sebep olmaktadır. Çokum, çocukların içinde bulunduğu bu durumu şu şekilde aktarmaktadır:

“Çocuklara basma kalıp konuları işlemek yerine yeni konular getirmeliyiz. Hırsızlığın, yalancılığın kötü bir şey olduğunu, yardımlaşmanın, arkadaşlığın lüzumunu, inanç ve törelerimizi anlatırken bunları duyulmuş olanlar yerine daha yeni, daha çarpıcı olaylarla dile getirmeliyiz” (Çokum, 1988:42).

Konu bir metinde aranan en önemli özelliklerden biri olmakla birlikte metnin beğenilmesinde, okuyucu tarafından okunabilmesinde, kalıcı olmasında yeterli değildir. Çünkü iyi seçilmiş bir konunun yanı sıra onun iyi işlenmesi de gerekmektedir. Bu konuyla ilgili Özdemir şunları ifade etmiştir:

“Konu, bir yazının hammaddesi durumundadır; ancak bir yazının değeri seçtiği konudan gelmez. Bu nedenle konular iyi-kötü, çirkin-güzel, değerli-değersiz diye nitelendirilemez. Çünkü aynı konuyu ele alan kimi yapıtlar değer kazanırken kimileri de unutulup gitmektedir. Bunun temel nedeni yazarın bir konuyu ele alış, işleyiş biçimidir” (Özdemir, 2002:19).

Öğrencilerin güdülenmesini arttırmak amacıyla heyecan ve macera içeren metinlere yer verilmelidir. Öğrencilerin kapasiteleri doğrultusunda bütün türlere yer vermek, metin seçimi açısından geniş bir yelpaze sunacaktır (Dilidüzgün, 2003a:33). Bu düşünceyle amaçlanan hedef kitleye/yaş grubuna uygun metin seçimidir.

Yaş gruplarına ve sınıf seviyelerine göre Türkçe ders kitaplarında bulunması gereken edebi türler İlköğretim Türkçe dersi öğretim programında belirtilmiştir. Bu belirlemedeki amaç çocukların kavrama ve anlama düzeylerinin ne altında ne de üstünde bir türe yer vermektir.

Çocuklara okutulması gereken bu türlerde yetişkinlere yönelik hazırlanan metinlerde ele alınan konuların hepsine yer verilebilir. Çocuğa dünyayı toz pembe göstermenin gerçekçi bir yaklaşım olmadığına değinen Nas (2004:73), çocuğun da bir insan olduğunu ve bu nedenle insanla ilgili, çocuğu ilgilendiren her şeyin işlenebileceğini ifade etmiştir. Ancak bu konuların çocuğa göre işlenmesi, çocuğu kavrayıp içine çekmesi, hayal gücünü canlı tutması gerekmektedir.

Kıbrıs, konuların seçiminde hem ulusal hem de evrensel düzeyde çocukların kişilik kazanmaları gerektiği gerçeğinin unutulmaması gerektiğini ifade etmiştir.

Metinlerde her zaman güldürücü ve eğlendirici unsurlara yer verilmesi doğru değildir. Çocukların hayatın güldüren yanıyla ağlatan tarafını da görmesi gerekmektedir. Böylece hayatın gerçekleriyle edebi türler aracılığıyla tanışacaktır. Bu konuda Dilidüzgün şunları söylemektedir:

“Hastalık ve özürlülük motifleri gibi, çocuk yazınında tabu sayılan ölüm konusunun da gerçekçi bir anlatımla ele alınması gerekir. Çünkü çocuk ilk düşünmeye başladığı andan itibaren doğum ve ölüm gibi konularda zaten düşünüyor, çok yakın çevresinden arkadaşlarının, büyükanne ve büyükbabasının ölümüne tanıklık ediyor. Bu nedenle yaşamın bu gerçeğini çocuğun dünyası dışında bırakmak anlamlı görünmez (Dilidüzgün, 2003:81).

Çocuklara yönelik hazırlanan metinlerde her konuya yer verilmesi gerektiği konusuna Nas (2004:67), çocuk yazarlarının kalemi yazınsal değer üretmeli, kan damlatmamalı diyerek ortak olmaktadır. Çocuk yazınında ölüm de işlenebilir, korku da işlenebilir. Ancak korkutmak amacıyla değil, korkmanın da insanca bir duygu olduğunun, kokuyla baş etmenin yollarını sezdirmek için.

Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerde milli değerlere de önem verilmeli, onların demokratik anlayışa ve saygın bir kişiliğe sahip olmasına özen gösterilmelidir (Yalçın ve Aytaş, 2005:47).

Kıbrıs (2002:35) ise metinlerdeki konu seçiminde çocukların hem ulusal hem de evrensel düzeyde bir kişilik kazanmaları gerektiği gerçeğinin unutulmaması gerektiğini ifade etmiştir.

1.3.2. Kahramanlar

Her edebi metinde anlatılmaya çalışılan konu, belli olaylar çerçevesinde kahramanların yaşantılarından yola çıkılarak verilmeye çalışılır. Her kahraman belli bir kişilik özelliğini ve karakteri canlandırır. İster istemez her yaşta okuyucu bu kahramanların etkisinde kalır. Bu nedenle çocuklara yönelik hazırlanan metinlerde yer alan kahramanların seçiminde daha titiz davranılması gerekmektedir.

Çocuklara yönelik hazırlanan metinlerde kahramanlar, çocukların gelişim özelliklerine uygun düşmelidir. Konuşma ve davranışlar yaşla, cinsiyetle ve eğitimle uygun olmalıdır (Güleç ve Geçgel, 2006:184).

Anaokulu ya da ilköğretim birinci kademedeki çok bilimsel çalışmalar ağır ve sıkıcı gelebileceği gibi; ilköğretim ikinci kademe çocukları için bir tavşanın lahana yemesinde başından geçenler ilginç olmayabilir (Güleryüz, 2006:163).

Çocuk hangi yaşta olursa olsun okuduğu metinlerin kahramanlarıyla özdeşleşir. Hedef kitlemizi oluşturan 11-14 yaş grubu çocukları da bu dönemde kimlik

karmaşası içindedirler. Bu, onların gördüklerinden ve okuduklarından daha fazla etkilenmelerine sebep olmaktadır. Gördükleri kişiler ve okudukları kahramanlar gibi olmayı istemeleri, yaşananları kendi yaşamlarına da uygulamalarını beraberinde getirmektedir. Sever, bu konu hakkında şu cümleleri aktarmaktadır:

“Çocukların önemsedikleri kişilerin duygu, düşünce ve davranışlarını benimseyip kendilerine özgü davranışlara dönüştürdüğü bir dönemde kitaplar yarattığı kahramanlarla öykünebilecek yeni modeller yaratır. Bu modellerin çocuk gerçekliğine uygun ve onların girişimciliğini destekleyecek eylemleri, çocukları da benzer davranışları yinelenmeye isteklendirir. Bu süreç çocuklara kendilerini tanımaları, önemli olduklarına inanmaları, başkalarına saygı duymaları gibi kişilik gelişimi için önemli olan yaşantıları edinme olanağı yaratır” (Sever, 2003:48).

Edebi metinlerde yer alan kahramanlar gerçeğe yakın olmalıdır. Yaşantımız içerisinde karşılaştığımız kişilerin niteliklerinin kahramanlarda yer alması metne olan güvenin de artmasını sağlayacaktır. Aksi halde çocuklar eserlerde başlarından türlü olaylar geçen kişilere inanmakta güçlük çekerler. Kıbrıs bu konu hakkında şunları aktarmaktadır:

“Yapıtlarda yer alan kişiler masal ve masalımsı eserler bir yana, gerçek ya da gerçeğe uygun kişilerden seçilmelidir. Genellikle çocuğun dünyasında yer alabilecek varlıklar arasından seçilmelidir” (Kıbrıs, 2002:35).

Çocuğun kişiliğinin değişiminde büyük bir etkiye sahip olan kahramanların sahip olduğu fiziksel ve ruhsal özellikler aşırıya kaçılmadan sunulmalıdır. Fiziksel ve psikolojik özellikler açık, seçik ve güçlü olarak anlatılmalıdır (Güleryüz, 2006:163). Gereğinden abartılı özelliklere sahip kahramanlar çocukların metne olan inandırıcılığını olumsuz etkileyecektir. Bu konuda Yardımcı ve Tuncer şunları ifade eder:

“Kahramanlar çocuk kitaplarında idealize edilmiş, ulaşılması ve hayatta karşılaşılması mümkün olmayan bir şekilde abartılı tipler olarak çizilmemelidir. Vuran, kıran, dehşet saçan, canavar ruhlu kahramanların çocukların ruh sağlığını olumsuz etkileyeceği unutulmamalıdır” (Gürel ve diğ., 2007:37).

Çocukların edebi metinlerde yer alan kahramanların özellikleriyle kendi özelliklerini ilişkilendirmeleri çeşitli benzerlikler bulmalarını sağlayacaktır. Kendi gibi yaşayan, kendi gibi hisseden kişilerin olabileceğini gören çocuk büyük bir güven duyacaktır. Kahramanların yaşadıkları, çocuklar için ders niteliği oluşturacak, doğru ve yanlışların deneyim sahibi olunmadan anlaşılması sağlanacaktır.

Kahramanların çocuklardan oluştuğu metinlere de yer verilmesi gerekmektedir. Hatta böyle metinler bazı çocukların daha da ilgisini çekecektir. Canan'a göre;

“Çocuk çocuksu olana daha çok ilgi gösterir ve onu daha iyi anlar. Söz gelimi bir hikâyede büyüklü küçüklü kahramanlar varsa, okuyucu çocuğun örnek almasını istediğimiz rolü çocuk kahramana yaptırmalıyız. Yani biri iyi diğeri kötü olan iki kahramandan iyi örnek rolünü mutlaka çocuğa oynatmalıyız. Çünkü okuyucu çocuğun dikkatini hikâyedeki çocuk daha çok çekecek, kendisine onu örnek yapacak, gereğinde onu taklit edecektir” (Canan, 1988:74-75).

Edebi metinlerde yer alan kahramanların sayısına da dikkat edilmelidir. Çok sayıda kahramanın yer aldığı metinler çocukların dikkatlerini ve anlama kabiliyetlerini olumsuz etkileyecektir. Bu nedenle Ciravoğlu'nun (2000:190) dediği gibi dikkati dağıtmamak adına kahramanların sayısının çok fazla olmamasına özen göstermemiz gerekmektedir.

1.3.3. Dil ve Anlatım

Türkçe öğretiminin amaçlarından biri dil sevgisi ve bilinci uyandırmaktır (Kavcar ve diğ., 2004:8). Birey anadili öğrenimine aile ve yakın çevresinden gelişi güzel edindiği bilgilerle başlar. İlk kuramsal bilgilere ise okul ortamında ulaşır. Sever, bireylerdeki bu değişimi şu şekilde açıklar:

“Çocukların oyunlarında söyledikleri mani, sayışma ve tekerlemeler; düşünmelerini, eğlenmelerini sağlayan bilmeceler, mutlulukla dinledikleri masallar, fıkralar çocuklar için öykünebilecekleri bil dil modeli oluşturur, toplumun kültürüne ilişkin ipuçları sunar. Çocuklar yaşamlarının ilerleyen evrelerinde şiir, öykü, roman vb. türdeki kitapların gönüllü okuru olarak da anadili bilinci ve duyarlığı kazanmaya yaşam ve insan gerçekliğini tanımaya başlarlar” (Sever, 2003:V).

Bireylerde dil sevgisi ve bilinci uyandırmak, sözcük dağarcığını zenginleştirmek, dilbilgisi kurallarını kavratmak öncelikle Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler aracılığıyla gerçekleştirilir. Bu nedenle Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerde kullanılan dile ve olayların anlatımına büyük önem verilmesi gerekmektedir.

Genel ve geniş anlamıyla her metin bir dil ürünüdür. Hangi anlatım biçimini seçerse seçsin yazınsal metinde anlatımın sağlamlığı büyük ölçüde sözcüklerin seçimine bağlıdır. Bu nedenle yazınsal bir metnin değerı büyük ölçüde onun dil düzeyine bağlıdır (Özdemir, 2002:177).

Özdemir'in bu düşüncesinden yola çıkarak yazınsal metinlerde kullanılan sözcüklerin Türkçenin zenginliğini yansıtan örnekler arasından seçilmesi gerekmektedir. Yine seçilen sözcükler çocukların yaş gruplarına bağlı olarak kavramsal gelişim düzeylerine uygun olmalıdır. Metinler çocuğun dil düzeyinden yola çıkıp onun sözcük dağarcığını zenginleştirmelidir. Ancak çocuk ikide bir sözlüğe bakmak zorunda kalmamalıdır (Nas, 2004:87).

Metinlerdeki sözcük seçimi hakkında Güteryüz (2004:163) çocuğun yaşına uygun olan sözcükler kullanılması gerektiğini ifade etmektedir. Çocuklara konuyla ilgili olarak kavratılacak sözcükler parçanın içinde, doğrudan sözcüğü açıklayıcı değil de cümlenin ya da olayın gelişinden anlaşılabilir şekilde olmalıdır.

Her ne kadar sözcük dağarcığının zenginleştirilmesi için çocukların daha önce karşılaşmadığı sözcüklere yer verilse de aşırıya kaçılmamalıdır. Anlatımın sadeliğine dikkat edilmeli, gereksiz ve bayağı sözcükler yer almamalıdır. Duruluk, akıcılık, açıklık gibi unsurlar göz önünde bulundurulmalıdır. Bu durum olay ve kahramanların anlatım açısından daha etkili ve anlaşılır olmasını sağlayacaktır (Yalçın ve Aytaş, 2005:47).

Aşırıya kaçmamak ve çocukların düzeylerine uygun olmak şartıyla metinlerde atasözleri, deyimler kullanılmalı; dilin gücünden yararlanılmalıdır. Çocukların sıkılmalarına sebebiyet verilmeyecek betimlemelere, benzetme ve mecaz gibi söz sanatlarına, çocukların beğenecekleri söz oyunlarına yer verilmelidir. Böylelikle çocuklar dilin sanatsal zenginliklerinin farkına varacak, okuma istekleri de artacaktır. Tan, çocukların sanatsal kullanımlara olan yakınlığını şu şekilde ifade etmektedir:

“Edebiyat ürünleri oluşturulurken çocukların kendi aralarında yarattıkları anonim ürünlere dikkat etmelidir. Çocuklar kısa, kafiyeli, ritimli, hayal dolu sözlü ürünler yaratırlar. Yazarlar bu ana özellikleri eserlerine yansıttıkları ölçüde başarılı olabilirler.” (Tan, 1987:387)

Çocukların beğenisini kazanmak amacıyla özellikle anlatıma dayalı metinlerde kullanılan anlatım biçimine dikkat edilmelidir. Çocukların ilgisini çekmek için çocukça bir dil kullanmak doğru değildir. Nitekim çocuklara çocukların gözüyle bakabilen yetişkin dili kullanılmalıdır.

“Düzmece bir dille yazılan, hiçbir estetik yoğunluğu olmayan bir edebiyat eseriyle çocuğun kuracağı bir ilişki olabilir mi?” sorusuna günümüzde hayata çabuk uyum gösteren çocukların basitliklerden hoşlanmadığını söyleyerek cevap veren Ahmet Özalp, böylelikle çocuklara yönelik oluşturulan metinlerin çeşitli yönlerden onlara uygun olmasının yanı sıra edebi ve sanatsal bir değer taşıması gerektiğini de ifade etmiştir (Şirin, 1988:25).

Sever, bu konu hakkında şunları aktarır:

“Kuru, çocuksu anlatımın egemen olduğu yapay bir öğreticiliğin temel ilke edinmiş yayınların çocuğun gereksinmelerine yanıt vermeyeceğini, üstelik zamanla çocuk ve kitap arasındaki ilişkiyi zayıflatacağı gerçeği anne-baba ve eğitimciler tarafından göz önünde bulundurulmalıdır” (Sever, 2003:12).

Yazınsal nitelikli metinlerde noktalama işaretlerinin yerli yerinde kullanılmasına ve sözcüklerin doğru yazılmasına dikkat edilmelidir. Çünkü çocuklar için güzel bir örnek teşkil eden metinlerin her yönden doğru bilgiler vermesi gerekmektedir.

Hangi tür olursa olsun her edebi metinde noktalama işaretleri titizlikle kullanılmalıdır. Zira yanlış çocuğun zihninde iz bırakır. Bunun düzeltilmesi de çok zordur (Nas, 2004:90).

Ciravoğlu'na (2000:188) göre ise en küçük yazım yanlışları, olumsuz sonuçlara yol açar. Küçük yaşlarda yanlış öğrendiğimiz bir konu veya bir sözcük olgun yaşlara kadar bizi bırakmaz. O yanlışın etkisinden kurtulamayız.

1.3.4. Tema ve Ana Fikir

Ana fikir yazarın okuyucuyla paylaşmak istediği ve metnin genelinde ele aldığı düşüncedir. Kahramanlar, olaylar bu ana fikir çerçevesinde şekillenir. Ana fikrin okuyucuya istenildiği gibi aktarılabilmesi için yazarın gereksiz ayrıntılardan uzak durması gerekmektedir. Nitekim birçok düşüncüyü içinde barındıran yazınsal metinlerde istemeden de olsa gereksiz betimlemelere ve açıklamalara yer verilebilmektedir.

Edebi metinlerin taşıdığı anlam yükü çocukların kavrama düzeylerini aşmaması gerekmektedir. Dilidüzgün, ana fikir bağlamında derslerde kullanılacak metinlerin seçimi konusunda şunları aktarmaktadır:

“Derslerde kullanılacak metinlerin seçimi, okur çocukların anlama sınırlarını aşmayacak bir derecelendirme ve onların yazınsal metinlerden sonuç çıkartma

düzeylelerini gereğinden fazla zorlamayacak bir özellikte olmalıdır. Tersî durumlar öğrenciler üzerinde, düşünce üretmek açısından sorun çıkartabilir. Bu nedenle metin seçimi basitten zora doğru olmalıdır” (Dilidüzgün, 2003a:31-32).

Derslerde kullanılacak metinler düşünce yoğunluğu bakımından ne çok basit ne de çok zor metinler olmalıdır. Kolay anlaşılabilir türde metinler öğrencilere düşünce üretmelerine yaramayacağından beklenen etkiler oluşmayabilir. Öte yandan aşırı zor metinler ise, metnin anlaşılmasını olanaksız hale getirebilir. Bu nedenle öğrencilerin hoşlanacakları konulardaki metinler seçilmelidir.

Yazınsal metinler anlamsal göndergeler bakımından geniş ve zengindir. Ancak ana düşünce ya da ana duygu hiçbir tartışmaya yer bırakmayacak şekilde açık ve anlaşılır olmalıdır. Yazarların okurlarına ne gibi düşünce, duygu ve görüşleri kazandırmak istediğinin bilincinde olması gerekir. Bu yönden belirsizlik taşıyan kitaplar değişik yorumlara yol açıp konunun yanlış anlaşılmasına neden olabilir (Kıbrıs, 2002:34).

Metinlerde ele alınan temalar çocukların öğretimine olduğu kadar eğitime de katkı sağlamalıdır. Anlatılmak istenen tema ve ana düşünce çocukların ruhsal gelişimlerine uygun olmalı, duygu ve düşüncelerini olumsuz yönde etkilememelidir.

Edebi metinlerde öğreticiliğin ön plana çıkması, metnin çocuğa bilgi vermeyi amaçlaması okuyucu olan çocuğun hoşuna gitmeyen bir durumdur. Bir düşüncenin desteklendiği metinlerin her bölümünde bu düşünceyi destekleyici kavramlara yer verilmesi çocuğu okumaktan soğutmaktadır. Bu düşünce çerçevesinde Oğuzkan, konu ne olursa olsun imkân ölçüsünde hareket unsuruna yer verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Çocuklar bir düşünce veya görüşün tekrar tekrar anlatıldığı, açıklandığı ve örneklerle ispatlanmaya çalışıldığı eserlerden çok, hareketli olayların ve hayat durumlarının tasvir edildiği eserleri okumaktan zevk duyarlar (Oğuzkan, 2006:376).

Michael Ende'nin söylemiyle çocuk edebiyatı işaret parmağını sallayarak ahlâk dersi vermeyen özgür bir oyun olmalıdır (Şirin, 36).

Güleryüz'ün öğretici metinler hakkındaki görüşü ise şöyledir:

“Ana düşünce çocuğu saplantılı hale getirmemeli, onu değişik olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi kurmaya yardım etmeli, çocukların esnek düşünmesini sağlamalı, yaratıcılıklarını desteklemeli, öğrenmeye karşı güdülemelidir. Yine

ana düşünce ders, öğüt verici, ‘Ya gördünüz mü? Demedim mi, şunu yap, bunu yapma’ şeklinde olmamalıdır” (Güleryüz, 2006:163).

1.3.4. Plân

Plân, konu, tema, kahramanların belli bir düzen içerisinde metinlere yerleştirilmesidir. Her edebi eserde doğru ve etkileyici bir plânın uygulanması esas olmakla birlikte bu durum çocuklara yönelik hazırlanan metinlerde daha büyük önem kazanır. Kısa ve net bir plânın uygulanması gerekmektedir. Bu özellikler dikkate alınarak doğru bir şekilde yapılandırılan metinler çocukların anlamasını ve kavramasını kolaylaştıracaktır.

Konu, tema ve kahramanların seçimi yapıldıktan sonra duygu ve düşüncelerin özenli bir plân çerçevesinde ifade edilmesi gerekmektedir. Anlatılanların birbiriyle tutarlı olması, konu ve tema arasında uyumsuzluğun olmaması gerekmektedir. Yazarın anlatmak istedikleri ve okuyucuya kazandırmak istediği duygu ve düşünceleri daha önceden bilmesi gerekmektedir. Oğuzkan (2006:375) bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“Herhangi bir konuyu ele alıp onu belli bir yazı türünde işleyecek olan sanatçının, okurlarına ne gibi düşünce ve görüşleri kazandırmak, onlarda ne gibi tavır ve alışkanlıkları geliştirmek istediğini bilmesi önemlidir.”

Çocuklar için seçilen eserlerde çocukların ilgisini çekecek bir giriş, olayların sergileneceği bir gelişme ve olayların sonuçlanacağı - çoğunlukla beklenmedik bir sonun olacağı- bir sonuç bölümü olması gerekmektedir.

Metinlerde düzenli bir plânın uygulanması okuyucunun metinde işlenen konuyu ve temayı rahatlıkla anlamasını sağlayacaktır. İyi bir plân olaylar, durumlar, düşünce ve duygular arasında uyumlu bir ilişkinin gerçekleşmesini sağlar; eserin okur üzerindeki etkisini artırır (Gürel ve diğ., 2007:37).

1.4. Türkçe Ders Kitaplarında Bulunacak Okuma Metinlerinin Özellikleri

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan ilköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda (2006) okuma metinlerinde bulunması gereken özellikler belirlenmiştir. Çalışmamızın konusunu Mesnevi’de yer alan anlatıma dayalı metinlerin Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılabilirliği

oluşturmaktadır. Bu sebeple Milli Eğitim Bakanlığının belirlediği bu ölçütlerin aynen alınmasının uygun olacağını düşünmekteyiz.

1. Metinler, Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olmalıdır.
2. Metinlerde millî, kültürel ve ahlâkî değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.
3. Metinlerde siyasî kutuplaşmalara ve ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler yer almamalıdır.
4. Metinlerde öğrencilerin sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. öğeler yer almamalıdır.
5. Metinlerde insan hak ve özgürlüklerine, insanî değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır.
6. Metinler, dersin amaçları ile kazanımlarını gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır.
7. Metinler kitapların yanı sıra, dergi, gazete, ansiklopedi, ansiklopedik sözlük, resmî internet siteleri ile basılı materyallerin çevrim içi sunumlarından seçilebilir. Aynı kaynaktan ikiden fazla metin alınmamalıdır.
8. Metinler, öğrencilerin ilgi alanlarına ve seviyesine uygun olmalıdır.
9. Metinler, işlenecek süreye uygun uzunlukta olmalıdır.
10. Metinler, Türkçenin anlatım zenginliklerini ve güzelliklerini yansıtan eserlerden seçilmelidir.
11. Metinler; dil, anlatım ve içerik açısından türünün güzel örneklerinden seçilmelidir.
12. Metinlerde tutarlılık ve bütünlük olmalıdır.
13. Dünya edebiyatından seçilen metinlerin çevirilerinde, Türkçenin doğru, güzel ve etkili kullanılmış olmasına özen gösterilmelidir.

14. Metinler, öğrencilerin dil zevkini ve bilincini geliştirecek, hayal dünyalarını zenginleştirecek nitelikte olmalıdır.
15. Metinler, öğrenciye eleştirel bir bakış açısı kazandıracak özellikler taşımalıdır.
16. Metinler, öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalıdır.
17. Metinler, öğrencilerin duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirmek amacıyla yönelik olarak farklı yazar ve şairlerden seçilmelidir.
18. Metinler, yazar ve şairlerin yalnızca edebî yönlerini ön plana çıkarmalıdır.
19. Metinler, öğrenciye okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandıracak nitelikte olmalıdır.
20. Yıl boyunca işlenecek okuma metinlerinin 1/2'si bütün hâlinde alınmalıdır. Şiirlerin bütün hâlinde alınması esastır. Şiir dışında bütün hâlinde alınan metinlerde eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler varsa -metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla en fazla bir cümle, cümlelerin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla en fazla beş kelime- çıkarılmalıdır.
21. Yıl boyunca işlenecek okuma metinlerinin 1/3'ünde metnin özünü ve anlam bütünlüğünü bozmamak kaydıyla kısaltma ya da düzenlemeye gidilebilir. Düzenleme sırasında metne cümle ya da paragraf düzeyinde ekleme yapılamaz.
22. Her metin, öğrencinin söz varlığını zenginleştirecek yeni öğrenilecek söz ve söz gruplarına yer vermeli; ancak bu oran metni oluşturan kelimelerin yüzde beşini geçmemelidir.
23. Yıl içinde -dinleme metinleri de dâhil olmak üzere- bir yazardan ikiden fazla metin işlenmemelidir.
24. Tek yazarlı ya da birden çok yazarlı ders kitaplarında yazarlar tarafından yazılan ya da hazırlanan metin sayısı ikiyi geçmemelidir.

25. Ders kitabındaki metinler, içeriğe uygun çeşitli görsel materyaller (fotoğraf, resim, afiş, grafik, karikatür, çizgi film kahramanları vb.) in yanı sıra atasözü, özdeyiş, duvar yazısı veya sloganlarla desteklenebilir.
26. Ders kitabında temaları destekleyen serbest okuma metinlerine yer verilebilir.
27. Romandan, tiyatro metninden, biyografik ve otobiyografik eserlerden alınan bölüm kendi içinde bütünlük taşımalıdır.

1.5. Çalışmamızda Göz Önünde Bulundurulacak Ölçütler

11-14 yaş grubu çocuklarının gelişim özellikleri, anlatıma dayalı türlerde ve kaynak metinlerde bulunması gereken özellikler dikkate alınarak çalışmamızda göz önünde bulundurulacak ölçütler tarafımızdan belirlenmiştir. Bu üç ciltte yer alan hikâye, masal, fabl ve menkıbe türündeki her bir metin sırasıyla konu, ana düşünce ve yan düşünceler, olayın geçtiği yer ve zaman, kahramanların özellikleri, metinde kullanılan deyim ve atasözleri, bilinemeyecek kelimeler bakımından incelenmiştir.

Bilinemeyecek kelimelerin incelenmesinde tarafımızdan bir anket çalışmasının yapılması uygun görülmüştür. Buna göre öğrencilerin bilemeyeceğini düşündüğümüz kelimeler seçilecek ve bu kelimeler sosyoekonomik özellikleri, başarı düzeyleri farklı üç okulda öğrencilere anket şeklinde sorularak bir değerlendirme yapılacaktır. Metinlerde geçen bilinemeyecek kelimelerle ilgili ayrı ve daha kapsamlı bir çalışmanın yapılması, başka bir tez çalışmasının konusu olabilecek çapta geniş bir konudur. Bu sebeple anket çalışması sadece ilk hikâyeye sınırlandırılmıştır.

İlk hikâyeden öğrencilerin bilemeyeceğini düşündüğümüz on beş kelime seçilmiştir. Bu kelimeler, içinde geçtikleri cümlelerle birlikte öğrencilere sorulmuş ve her kelimenin anlamının tahmin edilmesi istenmiştir. Öğrenciler metinden alınan cümlelerden yola çıkarak kelimelerin anlamlarına ulaşmaya çalışmıştır. Kelimeler, üç okuldaki altmış üç öğrenciye sorulmuştur. Her sınıf düzeyinden yedi öğrenci ankete katılmıştır. Bu çalışmanın sonucunda elde ettiğimiz veriler diğer metinlerin incelenmesinde bizlere ışık tutmuştur.

Mesnevi'de yer alan fıkra ya da özlü söz türündeki metinler ise sadece konu, ana düşünce ve yan düşünceler bakımından incelenmiştir. Bu metinler sadece Türkçe ders ve çalışma kitaplarında sayfa altında ya da sayfa üstlerinde kullanılmalarının uygunluğu bakımından incelenmiştir. Belirtilen bu ölçütler ışığında incelenen metinlerden yola çıkarak genel bir değerlendirmeye ulaşılmıştır.

BÖLÜM 2: MEVLANA'NIN MESNEVİ'SİNDE BULUNAN ANLATIMA DAYALI METİNLERİN İNCELENMESİ

2.1. Milli Eğitim Bakanlığının Tavsiye Ettiği Anlatıma Dayalı Türler

2.1.1. Mesnevi'de Yer Alan Hikâyelerin İncelenmesi

2.1.1.1. Aişe'nin Mustafa'dan “Bugün Yağmur Yağdı, Mezarlığa Doğru Gittiğin Halde Elbiselerin Nasıl Islak Değil?” Diye Sormasının Hikâyesi.¹

Mustafa bir gün, dostlarından birisinin cenazesi için mezarlığa gitti.

Onun mezarına toprak doldurdu; onun tohumunu toprak altında diriltilti.

Peygamber mezarlıktan geri dönünce, Sıddıka'nın yanına gidip sırrını paylaştı.

Sıddıka'nın gözü onun yüzüne düşünce, yanına gidip elini üzerine koydu.

Sarığına, yüzüne, saçına, yakasına, göğsüne, koluna dokundu.

Peygamber: Böyle acele acele ne arıyorsun? Dedi.

Aişe: Bugün bulutluydu, yağmur yağdı, dedi.

Arayış içinde elbiselerini yokluyorum, ama hayret, yağmurdan bir ıslaklık bulamıyorum.

Peygamber: “Başına örtü olarak ne koydun?” dedi.

Aişe: Senin ridânı başıma örtü ettim, dedi.

O yağmur, sizin şu bulutunuzdan değil, bir başka bulut, bir başka gökyüzü daha vardır.

Sıddıka: “Ey varlığın özü! Bugünkü yağmurun hikmeti neydi?” dedi.

Bu, rahmet yağmurlarından mıydı yoksa tehdit için, ulu Allah'ın adaleti için miydi?

Bu, baharların lütfundan mıydı, yoksa âfetlerle dolu güz yağmurlarından mı?

Peygamber: Bu yağmur, musibet yüzünden insan soyunun üzerine çöken kederi yatıştırmak içindir, dedi.

¹ I / 2012-2070. beyitler

İnsanoğlu o keder ateşi içinde kalakalsaydı, pek harap olur, eksikliğe uğrardı.

Bu dünya derhal viran olurdu; hırslar insanların içinden çıkar giderdi.

Ey can, bu dünyanın direği gaflettir. Akıllılık, bu dünya için âfettir.

Akıllılık güneştir, hırssa buzdur. Akıllılık sudur, bu dünyaysa kirdir.

Bu dünyada hırs ve kıskançlık azmasın diye o dünyadan bu dünyaya azıcık bir sızıntı gelir.

Gayptan gelen sızıntı çoğalacak olursa, ne hüner kalır bu dünyada ne ayıp.

İnceleme

Konu

Allah'ın hikmeti ve ölüm.

Ana Düşünce

Doğada meydana gelen birçok olay, Allah'ın kullarına doğruyu göstermek istemesinin sonucudur.

Olayın Geçtiği Yer

Hikâye bir mezarlıkta yaşananlarla başlamaktadır. Mezarlıkta başlayan olaylar, peygamberin evinde devam etmiştir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olay peygamberimiz Hz. Muhammed zamanında yaşanmıştır.

Kahramanlar

Peygamber

Peygamberimizin sosyal ve psikolojik özelliklerine çok fazla yer verilmemiştir.

Sıddıka

Peygamberimizin eşidir. Yağmur yağmasına rağmen peygamberimizin ıslanmadığını görmesi şaşırmasına sebep olmuştur.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Gözü düşmek, eksikliğe uğramak, viran olmak

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinmeyecek Kelimeler

“Sarık, ridâ, hikmet, rahmet, tehdit, lütuf, âfet, musibet, keder, harap, viran, gaflet, hırs, gayp, hüner.”

Seçtiğimiz bu kelimeler Kocaeli'nin farklı semtlerinden seçilen üç okulun öğrencilerine sorulmuştur. Bu kelimelerle ilgili değerlendirme aşağıdadır.

Değerlendirme

Tablo 7: Öğrencilerin Kelimeleri Tahmin Etme Düzeylerine İlişkin Tablo

KELİMELER	1.Sarık	2.Ridâ	3.Hikmet	4.Rahmet	5.Tehdit	6.Lütuf	7.Âfet	8.Musibet	9.Keder	10.Harap	11.Viran	12.Gaflet	13.Hırs	14.Gayp	15.Hüner	TOPLAM
1. ÖĞRENCİ			D		D		D	D	D	D					D	7
	Y	Y		Y		Y					Y	Y	Y	Y		8
2. ÖĞRENCİ			D		D		D	D	D	D					D	7
	Y	Y		Y		Y					Y	Y	Y	Y		8
3. ÖĞRENCİ			D		D		D	D	D	D					D	7
	Y	Y		Y		Y					Y	Y	Y	Y		8
4. ÖĞRENCİ			D		D		D	D	D	D					D	7
	Y	Y		Y		Y					Y	Y	Y	Y		8
5. ÖĞRENCİ		D	D		D		D		D	D					D	7
	Y			Y		Y		Y			Y	Y	Y	Y		8
6. ÖĞRENCİ			D		D		D	D	D	D					D	7
	Y	Y		Y		Y					Y	Y	Y	Y		8
7. ÖĞRENCİ			D		D		D	D	D	D					D	7
	Y	Y		Y		Y					Y	Y	Y	Y		8
8. ÖĞRENCİ			D				D	D	D						D	5
	Y	Y		Y	Y	Y				Y	Y	Y	Y	Y		10
9. ÖĞRENCİ				D	D	D	D	D				D			D	7
	Y	Y	Y						Y	Y	Y		Y	Y		8
10. ÖĞRENCİ	D				D		D		D	D					D	6
		Y	Y	Y		Y		Y			Y	Y	Y	Y		9
11. ÖĞRENCİ	D				D		D		D	D			D		D	7
		Y	Y	Y		Y		Y			Y	Y		Y		8
12. ÖĞRENCİ					D		D	D	D						D	5
	Y	Y	Y	Y		Y				Y	Y	Y	Y	Y		10

Tablo 7: Devamı

13. ÖĞRENCİ		D	D		D		D		D	D			D		D	8
	Y	Y		Y		Y		Y			Y	Y		Y		7
14. ÖĞRENCİ					D			D	D	D					D	5
	Y	Y	Y	Y		Y	Y				Y	Y	Y	Y		10
15. ÖĞRENCİ									D	D				D		3
	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y			Y	Y		Y	Y	12
16. ÖĞRENCİ			D		D			D						D		5
	Y	Y		Y		Y	Y		Y	Y	Y	Y		Y		10
17. ÖĞRENCİ	D													D		3
		Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y		Y		12
18. ÖĞRENCİ	D				D		D	D	D					D		7
		Y	Y	Y		Y				Y	Y	Y		Y		8
19. ÖĞRENCİ	D				D		D	D	D							6
		Y	Y	Y		Y				Y	Y	Y	Y			9
20. ÖĞRENCİ					D			D	D							4
	Y	Y	Y	Y		Y	Y			Y	Y	Y	Y	Y		11
21. ÖĞRENCİ	D							D	D							4
		Y	Y	Y	Y	Y	Y			Y	Y	Y	Y	Y		11
22. ÖĞRENCİ	D				D	D	D		D							6
		Y	Y	Y				Y		Y	Y	Y	Y	Y		9
23. ÖĞRENCİ			D		D		D									4
	Y	Y		Y		Y		Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y		11
24. ÖĞRENCİ			D		D		D			D						5
	Y	Y		Y		Y		Y	Y		Y	Y	Y	Y		10
25. ÖĞRENCİ					D		D	D	D	D						6
	Y	Y	Y	Y		Y					Y	Y	Y	Y		9
26. ÖĞRENCİ			D		D	D	D	D	D					D	D	9
	Y	Y		Y						Y	Y			Y		6
27. ÖĞRENCİ			D				D		D	D	D					7
	Y	Y		Y	Y	Y		Y				Y	Y			8
28. ÖĞRENCİ				D	D		D			D						5
	Y	Y	Y			Y		Y	Y		Y	Y	Y	Y		10
29. ÖĞRENCİ	D				D		D		D							5
		Y	Y	Y		Y		Y		Y	Y	Y	Y	Y		10
30. ÖĞRENCİ									D							1
	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y		Y	Y	Y	Y	Y	Y	14
31. ÖĞRENCİ			D	D					D							4
	Y	Y			Y	Y	Y	Y		Y	Y	Y	Y	Y		11
32. ÖĞRENCİ									D							2
	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y		Y	Y	Y	Y	Y		13
33. ÖĞRENCİ			D				D									3
	Y	Y		Y	Y	Y		Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y		12
34. ÖĞRENCİ			D	D			D		D							5
	Y			Y	Y	Y		Y		Y	Y	Y	Y	Y		10
35. ÖĞRENCİ				D	D		D		D							5
	Y	Y	Y			Y		Y		Y	Y	Y	Y	Y		10
36. ÖĞRENCİ	D				D		D		D							4
		Y	Y	Y		Y		Y		Y	Y	Y	Y	Y	Y	11
37. ÖĞRENCİ			D		D		D		D							5
	Y		Y	Y		Y		Y		Y	Y	Y	Y	Y		10

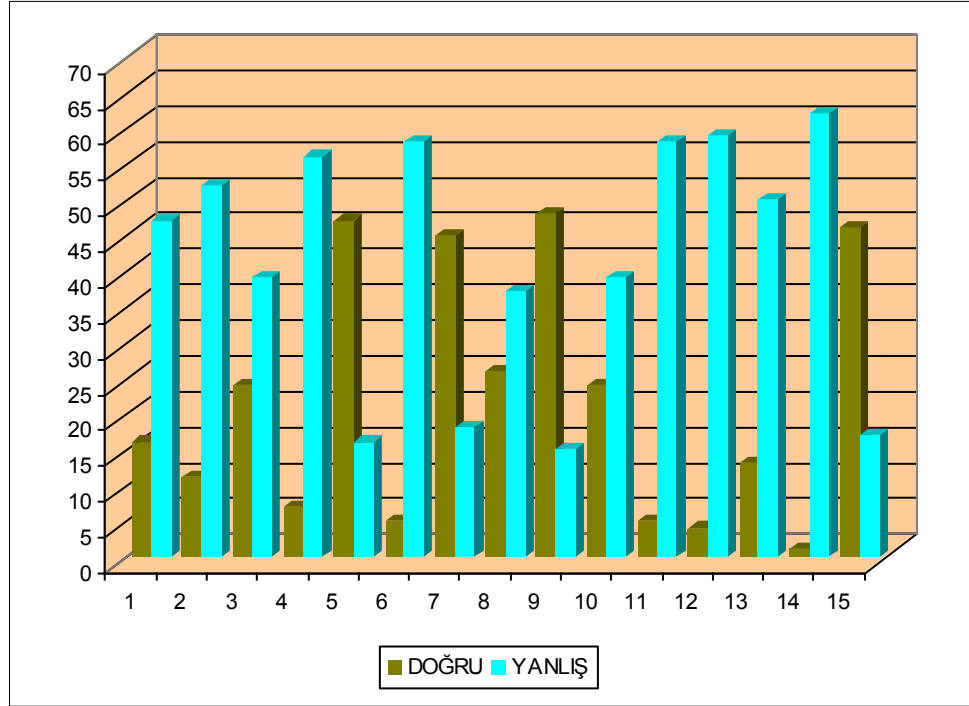
Tablo 7: Devamı

38. ÖĞRENCİ			D		D				D				D			4
	Y	Y		Y		Y	Y	Y		Y	Y	Y		Y	Y	11
39. ÖĞRENCİ	D	D	D	D	D		D		D	D						8
						Y		Y			Y	Y	Y	Y	Y	7
40. ÖĞRENCİ					D		D	D	D							4
	Y	Y	Y	Y		Y				Y	Y	Y	Y	Y	Y	11
41. ÖĞRENCİ	D				D				D						D	4
		Y	Y	Y		Y	Y	Y		Y	Y	Y	Y	Y		11
42. ÖĞRENCİ	D				D		D		D	D	D				D	7
		Y	Y	Y		Y		Y				Y	Y	Y		8
43. ÖĞRENCİ		D			D			D	D						D	5
	Y		Y	Y		Y	Y			Y	Y	Y	Y	Y		10
44. ÖĞRENCİ	D		D		D	D	D	D	D	D	D				D	9
		Y		Y								Y	Y	Y	Y	6
45. ÖĞRENCİ	D				D		D				D				D	5
		Y	Y	Y		Y		Y	Y	Y		Y	Y	Y		10
46. ÖĞRENCİ																0
	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	15
47. ÖĞRENCİ					D		D			D						3
	Y	Y	Y	Y		Y		Y	Y		Y	Y	Y	Y	Y	12
48. ÖĞRENCİ		D							D	D	D		D		D	6
	Y		Y	Y	Y	Y	Y	Y				Y		Y		9
49. ÖĞRENCİ		D	D		D		D	D	D	D			D		D	9
	Y			Y		Y					Y	Y		Y		6
50. ÖĞRENCİ					D		D									2
	Y	Y	Y	Y		Y		Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	13
51. ÖĞRENCİ					D				D							2
	Y	Y	Y	Y		Y	Y	Y		Y	Y	Y	Y	Y	Y	13
52. ÖĞRENCİ					D		D		D							3
	Y	Y	Y	Y		Y		Y		Y	Y	Y	Y	Y	Y	12
53. ÖĞRENCİ							D		D						D	3
	Y	Y	Y	Y	Y	Y		Y		Y	Y	Y	Y	Y		12
54. ÖĞRENCİ					D		D		D							3
	Y	Y	Y	Y		Y		Y		Y	Y	Y	Y	Y	Y	12
55. ÖĞRENCİ			D	D	D		D		D						D	6
	Y	Y				Y		Y		Y	Y	Y	Y	Y		9
56. ÖĞRENCİ					D		D		D		D					4
	Y	Y	Y	Y		Y		Y		Y		Y	Y	Y	Y	11
57. ÖĞRENCİ					D	D		D								3
	Y	Y	Y	Y			Y		Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	12
58. ÖĞRENCİ		D							D							2
	Y		Y	Y	Y	Y	Y		Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	13
59. ÖĞRENCİ		D		D	D		D	D	D				D			7
	Y		Y			Y				Y	Y	Y		Y	Y	8
60. ÖĞRENCİ	D	D					D	D	D	D			D		D	8
			Y	Y	Y	Y					Y	Y		Y		7
61. ÖĞRENCİ					D								D		D	3
	Y	Y	Y	Y		Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y		Y		12

Tablo 7: Devamı

62. ÖĞRENCİ	D		D		D		D	D	D	D		D	D		D	10
		Y		Y		Y					Y			Y		5
63. ÖĞRENCİ			D				D	D				D				4
	Y	Y		Y	Y	Y			Y	Y	Y		Y	Y	Y	11
TOPLAM	16	11	24	7	47	5	45	26	48	24	5	4	13	1	46	322
	47	52	39	56	16	58	18	37	15	39	58	59	50	62	17	623

Şekil 1: Cevapların Dağılımı

Hikâyede peygamberimiz zamanında yaşanan bir olay okuyucuya sunulmaktadır. Halkın yaşayışındaki düzensizlikten kaynaklanan bir olay anlatılmıştır. Yağmurun yağması ve peygamberimizin elbiselerinin ıslanmaması dini bir nedene bağlanmıştır.

Metin çocukların algılamakta güçlük çekeceği konular içermektedir. Bu bakımdan çocukların ana düşünceye ulaşması zor olacaktır. Metin biçimsel açıdan değerlendirildiğinde çocuklar için uygun olmayan özelliklerin olduğu görülmektedir. Metinde çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz on beş kelime tespit edilmiştir. Kelimeler, içinde geçtikleri cümlelerle birlikte yazılmış ve belirlediğimiz öğrencilerin bu kelimeleri tahmin etmeleri istenmiştir. Uygulanan bu çalışmayla şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz on beş kelime, çalışmamıza katılan çoğu öğrenci tarafından doğru cevaplanmamıştır. Kelimeler, içinde geçtikleri cümlelerle birlikte verildiği hâlde öğrenciler, kelimelerin anlamlarını tahmin etmede zorlanmıştır. Yukarıda verilen grafik çocukların cevaplarını sayısal olarak ifade etmektedir. Buna göre yanlış tahmin sayısı oldukça fazladır. Bu durum çocukların bilemeyeceğini düşünerek seçtiğimiz kelimelerin doğru ve yerinde bir seçim olduğunu göstermektedir. Hem başarı düzeyi yüksek hem de başarı düzeyi düşük olan okullardaki öğrencilerin kelimelerin anlamlarını bulmakta zorlanması Mesnevi'deki diğer metinlerin incelenmesinde bizleri genel bir düşünceye ulaştırmıştır.

Mesnevi'nin I. cildinde yer alan bu hikâyeden çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz kelimeler, çocukların anlamını bulmakta zorlandığı kelimelerden oluşmaktadır. Metin okunurken çocukların sürekli sözlük kullanmak zorunda kalması, kaynak metin olarak kullanılan metinlerde olması istenen bir durum değildir.

Hikâyede üç tane deyim kullanılmıştır. Atasözüne ise hiç yer verilmemiştir. Bu durum deyim ve atasözleri bakımından metnin zengin olmadığını göstermektedir. Saydığımız bu özellikler ışığında hikâyenin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olmadığını söyleyebiliriz.**

2.1.1.2. Arkadaşlarının Zünnun-i Mısri'nin Durumunu Sormak için Tımarhaneye Gelmeleri¹

Zünnûn-i Mısri'nin başına öyle bir hal geldi ki bu yüzden onda bir coşku ve delilik baş gösterdi.

Onun coşkusu göklere dek yükseliyor, etkisiyle ciğerler yanıyordu.

İnsanlar onun deliliğine dayanamıyor, ne yapacaklarını bilemiyorlardı.

Ahali çaresiz kalınca onu bağlayıp bir zindana koydular.

Halk bu duruma katlanamasa da bunu dizginlemek mümkün değildir.

¹ 1378-1453. beyitler

Arkadaşları Zünnûn'un durumundan haberdar olup zindanın yolunu tuttular ve bu konuda fikir yürütmeye başladılar.

Dediler, bu kasıtlı mı böyle yapıyor, yoksa bunda bir hikmet mi var? O, bu dinde bir kıble ve bir ayet gibidir çünkü.

Deliliğe boyun eğmek, onun deniz gibi engin olan aklından uzak bir husustur.

Onun ayının hastalık bulutuyla örtülmesi makamının kemaline yakışmaz.

O, avamın şerrinden evine kapanmış, akıl sahiplerinden delirmiştir.

O, bedene tapan kör aklın utancından bilinçli olarak gidip deliliğe buldurmıştır.

Onlar Zünnûn'un yanına varınca, Zünnûn, siz kimsiniz, çekilin, diye bağırdı.

Saygıyla dediler, biz dostuz. Durumunu sormak için gelmiştik.

Ey akıl denizi Zünnûn, nasılsın? Nasıl olur da delirdi diye aklına bühitan edilir?

Külhanın dumanı nasıl erişir güneşe? Anka, kargaya nasıl yenik düşer?

Bizden esirgeme, işin aslını anlat. Biz dostlarınız, bize bunu yapma.

Dostları uzaklaştırmak yakışık almaz. Hile ve dalavereyle onları kandırmak olmaz.

Sultanım, sırrı bize açıkla. Ey mehtap, yüzünü bulutlarla gizleme.

Biz senin dostun, bağlın ve âşığınız. İki dünyada da gönlümüz sana bağlı.

Zünnûn sövmeye ve kötü sözler söylemeye başladı ve deli gibi davranarak sövüp saydı.

Kalkıp taş atıp odun fırlattı. Hepsi taş isabet edecek korkusuyla kaçtı.

Zünnûn'sa kakhahayla güldü ve şu dostların çığlıklarına bak, diyerek başını salladı.

Dostlara bak, dostluklarının belirtisi hani? Dost dediğine sıkıntı can gibidir.

Dost, dostun zahmetinden nasıl kaçınır? Zahmet özdür, dostluksa onun kabuğu gibidir.

Bela, afet ve sıkıntıyla başı hoş olmak, dostluğun belirtisi değil midir?

Dost altın gibidir, belaysa ateş gibi. Saf altın ateş ortasında halinden memnundur.

İnceleme

Konu

Dostluk.

Ana Düşünce

Dosttan gelen her zorluğa katlanmak gerekir. Çünkü dostun eziyeti dosta ağır gelmez.

Yan Düşünceler

Bir insanın kazanabileceği en güzel şey dostlarıdır.

Olayın Geçtiği Yer

Olay bir zindanda geçmektedir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zamanla ilgili kesin bir ifade yer almamaktadır.

Kahramanlar

Zünnun-i Mısri

Sosyal Özellikler

Arkadaşlarının dinde bir kıble bir ayet gibidir sözleri tasavvuf ehli biri olduğunu göstermektedir. “Onun ayının hastalık bulutuyla örtülmesi makamının kemaline yakışmaz” sözünden yüksek bir makama sahip olduğunu anlamaktayız. Saygı duyulan bir kişiliktir.

Psikolojik Özellikler

Dostluğa değer veren ve dostlarını sınamaya çalışan bir karakter sergilemektedir. Dost olarak nitelendirdiği kişilerin davranışları üzülmeye sebep olmuştur. Deniz kadar engin bir akla sahiptir.

Halk tarafından çok sevilmiştir. Ondaki coşkunculuk, delilik belirtisi olarak görülmüş ve halk istemese de onu zindana kapatmıştır.

Dostlar

Sosyal Özellikler

Zünnun-i Mısri'nin dostlarıdır. Zünnun'un deli olduğuna inanmazlar. Numara yaptığını ve bunun altında bir hikmetin olduğunu düşünürler.

Psikolojik Özellikler

Görünüşte dostturlar; ancak dostluğun gereklerini yerine getirmemişlerdir. Dostlarından gelen en ufak zorluğa bile dayanamamışlar, kaçmaya başlamışlardır. Gerçek dost değillerdir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Baş göstermek, göklere yükselmek, ciğerleri yanmak, çaresiz kalmak, yolunu tutmak, fikir yürütmek, boyun eğmek, başı hoş olmak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Çorak, ahali, zindan, dizginlemek, hikmet, kemal, avam, şer, bühtan, külhan, hile, dalavere, mehtap, çiğ.

Edebi İfadeler

“Külhanın dumanı nasıl erişir güneşe? Anka, kargaya nasıl yenik düşer?”

“Dost dediğine sıkıntı can gibidir.”

“Zahmet özdür, dostluksa onun kabuğu gibidir.”

“Dost altın gibidir, belaysa ateş gibi. Saf altın ateş ortasında halinden memnundur.”

Değerlendirme

Hikâyeden çıkardığımız iletiler, dost edinmenin ne kadar önemli olduğunu ve dostlar için bütün zorluklara katlanılması gerektiğini ifade etmektedir. Dostun zor durumunda ona yardım etmeli, yapabileceklerimizi ondan sakınmamalıyız. Dostun

söylediklerine, yaptıklarına acı olsa da katlanmalıyız. Bu parçada Zünnun-i Mısri, dostlarına taş, odun atar. Ancak dostları bunların değeğinden korktuğu için kaçmaya başlar. Dost olarak nitelendirilen kişilerin bu şekilde davranması Zünnun için üzücü bir durumdur. Nitekim dosttan gelecek her belaya katlanılmalıdır. Böylelikle dostların asıl değeri anlaşılacaktır. 11-14 yaş grubu çocukların, en fazla dikkatini çeken ve okumaktan zevk aldığı konulardan biri dostluk ve dostluğun mahiyetidir. Bu dönemde dostluk hakkında kitaplar okur, yazılar yazarlar. Birbirlerine çok bağlanır; ancak küçük bir hatada da birbirlerinden koparlar. Onların deyimiyle küser, konuşmamaya başlarlar. Basit olan olaylar onlar için en büyük sorun haline gelir. Ergenliğin verdiği hırçınlık, kıskanma gibi davranışlar yoğun olarak yaşandığından çocuklar, dostluk duygusunun kuvvetlenmesine, kök salmasına engel olurlar. Bu sebeple dostluk konusunda okuyacakları metinler ilgilerini çekecektir. Çocuklar bu metin sayesinde güven, sevgi, bağlılık, arkadaşlık, sırdaşlık gibi duyguların önemini ve değerini anlayacaktır.

Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz on dört kelime tespit edilmiştir. Metnin uzunluğuna bakıldığında bilinemeyecek kelimelerin çok olduğu görülmektedir. Bu durum metindeki bazı bölümlerin kavranmasında çocukların zorlanmasına sebep olacaktır. Metinde sekiz tane deyim tespit edilmiştir. Bu sebeple metnin deyimler bakımından zengin olduğunu söyleyebiliriz.

Hikâyemizde az sayıda kahraman bulunmaktadır. Mesnevi hikâyelerinin en önemli özelliklerinden birini oluşturan bu durum, ana kahramanın belirleyici olmasını sağlamaktadır. Hikâyenin ana kahramanı Zünnun-ı Mısri'dir ve olaylar onun etrafında yaşanmaktadır. Metinde Zünnun-ı Mısri'nin kim olduğu açık bir şekilde belirtilmemiştir. Hikâyelerde seçilen tarihi kişilikler, çocukların onları tanımalarına katkı sağlamaktadır. Ancak hikâyemizde yaşanan olayın ana kahramanımızın kişiliğiyle ve daha önce yaşadıklarıyla ilişkili olması çocukların Zünnun-ı Mısri hakkında bilgiye sahip olmasını gerekli kılmaktadır. Bu sebeple çocukların hikâyeye kahramanıla ilgili bilgiye sahip olmaması, hazır bulunuşluk seviyelerinin düşük olması metnin anlaşılmasında zorluk oluşturacaktır.

Metnin konusu ve iletileri çocuklara uygun olmakla birlikte anlamını bulmakta zorlanacakları kelimelerin fazla olması, hikâyenin kahramanları hakkında hazır

bulunuşluk seviyelerinin düşük olması çocukların metni anlamakta zorlanmalarına sebebiyet verecektir. Hikâyenin giriş kısmında kahraman hakkında bilgi verilmemesi çocuklara öncelikle kahramanların tanıtılmasını gerekli kılmaktadır. Bu özellikler sebebiyle hikâyenin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olmadığını söyleyebiliriz.**

2.1.1.3. Azrail'in Bir Adama Bakması, O Adamın Süleyman'ın Sarayına Kaçması, Tevekkülün Çalışmaya Yeğlenmesinin ve Çalışmanın Yararının Azlığının Anlatılması¹

Hür bir adam, bir kuşluk çağında varıp Süleyman'ın adalet sarayına koştu.

Üzüntüden yüzü sararmış, her iki dudağı birden morarmıştı. Süleyman: “Ey efendi ne oldu?” dedi.

Adam: Azrail bana öyle öfkeli, öyle kinli bir bakış attı ki, dedi.

Süleyman: Peki, şimdi ne diliyorsan dile, dedi. Adam: Ey can sığınağı, dedi, rüzgara emret de beni buradan Hindistan'a götürsün, ola ki bu kul oraya gidince canını kurtarır.

Süleyman rüzgara emretti; rüzgar onu hemencecik Hindistan'ın ucundaki bir adaya götürdü.

Ertesi gün divan ve görüşme vaktinde Süleyman Azrail'e dedi ki:

O Müslüman'a neden öyle öfkeyle baktın da evinden barkından avare oldu?

Azrail: Ben ona ne zaman öfkeyle bakmışım? Onu yol uğrağında gördüm de şaşkınlığımdan baktım, dedi.

Çünkü Allah bana, “Haydi, onun canını bugün Hindistan'da al” buyurdu.

Şaşırarak “Yüz kanadı olsa yine de Hindistan'a gitmesi çok uzak” dedim.

Sen dünyanın bütün işlerini de bununla kıyasla, gözünü aç da bak.

Kimden kaçıyoruz? Kendimizden mi? Ne olmayacak şey! Kimden kapıp alıyoruz? Allah'tan mı? Ne vebal!

¹ I/ 957-971. beyitler

İnceleme

Konu

Kaza ve kader.

Ana Düşünce

Ne kadar tedbir alınırsa alınsın insan, başına gelebileceklerden kurtulamaz.

Yan Düşünceler

1. Korku ve heyecan gibi duygular insanın doğru düşünmesini engeller.
2. İnsan, can derdine düştüğü zaman bütün çarelere başvurur. Hindistan'ın öteki ucuna bile gidebilir.
3. Nereye gidersek gidelim kendimizden kaçamayız.
4. İnsan can derdine düştüğü zaman sevdiklerini, ailesini bile yalnız bırakabilir.

Olayın Geçtiği Yer

Olay Hz. Süleyman'ın adalet sarayında geçmektedir. Adamın çok uzak olması sebebiyle Hindistan'a gitmek istemesi de olayların bir kısmının Hindistan'da geçtiğini göstermektedir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın ne zaman geçtiğine dair bir ifadeye yer verilmemiştir. Ancak ana kahramanın Hz. Süleyman olması olayların onun padişahlığı ya da peygamberliği döneminde geçtiğini göstermektedir.

Hikâye "Hür bir adam, bir kuşluk çağında varıp Süleyman'ın adalet sarayına koştu" cümlesiyle başlamaktadır. Bu cümleden yola çıkarak metinde anlatılan olayların kuşluk vaktiyle başladığını ve o gün içerisinde yaşandığını anlamaktayız.

Kahramanlar

Hz. Süleyman

Sosyal Özellikler

“Davut peygamberin oğlu olan peygamberdir. On iki yaşındayken tahta geçmiştir. Hem padişah hem de peygamberdir. Allah tarafından kendisine birçok mucize verilmiştir. Kuşlarla, hayvanlarla konuşur, onların dilini anlarmış. Cinlere ve rüzgara emretme yetkisine sahipmiş. Üzerinde İsm-i Azam yazılı bir yüzüğü varmış” (Pala, 2008:411).

“Ey can sığınağı, dedi, rüzgara emret de beni buradan Hindistan’a götürsün” sözüyle Süleyman peygamberin özelliklerine atıfta bulunulmuştur. Allah tarafından kendisine verilen birtakım özelliklere sahiptir. Bu metinde rüzgara emretme özelliği kullanılmıştır.

Adaletiyle tanınan bir kişidir. Bu sebeple sarayına, adalet sarayı denmiştir. Halk tarafından sevilen ve güvenilen bir karaktere sahiptir. Zor durumda olan kişilerin sığınağıdır. Kim ne dilerse doğru olmak şartıyla bu dileği yerine getirmeye çalışmaktadır. Burada da heyecan ve korku içinde kalan adamın başından geçenleri dinledikten sonra isteğini hemen kabul etmiştir.

Psikolojik Özellikleri

Yardımsöver ve adil biridir. Hiç kimsenin hakkını yemeyen, yanlış yapmamaya gayret sarf eden, sahip olduğu gücü her an iyilik için kullanan bir kişiliğe sahiptir.

Adam

Sosyal Özellikler

Bir ailesi ve düzenli bir yaşamı vardır. Hz. Süleyman’a olan güveni ve inancı başına gelenlerden kurtulabileceğini düşündürmüştür.

Psikolojik Özellikler

Olayları sakin bir şekilde düşünemeyen ve doğru muhakeme edemeyen bir kişiliğe sahiptir. Azrail’in bakışından üzölmüş, korkmuştur.

Her insan gibi onun da canı tatlıdır. Bu nedenle herhangi bir tehlike gördüğünde ilk hedefi neresi olursa olsun kaçmak olmuştur. Öyle ki can korkusu nedeniyle evini, çocuklarını, ailesini bırakmıştır.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Yüzü sararmak, bakış atmak, avare olmak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Hür, kuşluk, avare, uğrak.

Değerlendirme

Araştırmalara göre ve Mevlana'nın hikâyelerin giriş kısmında da belirttiği gibi Mesnevi'de yer alan bazı metinler farklı kaynaklardan alınmıştır. Mevlana, Kelile Dimne gibi Hint kaynaklarından ya da Feridüddin-i Attar'ın eserlerinden aldığı metinler üzerinde çeşitli tasarruflarda bulunarak, bu metinlere kendi eserinde yer vermiştir. Ele aldığımız bu metin de Feridüddin-i Attar'ın İlahiname'sinden alınmıştır. Mevlana çeşitli eklemeler ve çıkarımlar yaparak bu metne, Mesnevi'nin I. cildinde yer vermiştir (Çıkla ve Üst, 2007:94).

İnsan, dünyanın neresine giderse gitsin, ne kadar tedbir alırsa alsın kaderinden yani yaşayacaklarından kaçamaz. Bu metin çocuklara inancımızın bir gerekçesi olan kader inancını ve yaşayacaklarımızdan kaçamayacağımızı anlatması bakımından önemlidir.

Adam, yaşadığı bir olay karşısında korkuya kapılmıştır. Bu korkunun verdiği heyecanla canını kurtarmanın çaresini bulmaya çalışmıştır. Bu sebeple olayları doğru bir şekilde değerlendirememiştir. Eğer korku ve heyecana kapılmasaydı yaşadıklarını daha iyi tahlil edecek, nereye giderse gitsin başına gelecekleri değiştiremeyeceğini bilecekti. Bu ileti günlük hayatta çokça karşılaştığımız bir durumu ifade etmektedir. Korku, heyecan, tedirginlik gibi bizleri olumsuz etkileyen duygular, yanlış girişimlerde bulunmamıza sebep olur. Eğer kendimize ve duygularımıza hakim olursak daha mantıklı davranırız. Bu sebeple metin çocuklara korku ve heyecan duymaksızın olayları ve durumları değerlendirirken mantıklı davranılması gerektiğini kavratmaktadır.

İnsan, tehlikeye girdiği zaman kendisini, canını çok önemser. Canı uğruna evini, ailesini bile feda edebilir. Dilimizdeki “Önce can, sonra canan.” sözü de burada önem kazanmaktadır. Canı tehlikeye girdiği zaman hiç olmayacak şeyleri bile düşünür. Bu hikâye insanların ruh hâlini yansıtmaları bakımından önemlidir.

İnsanın nereye giderse gitsin, mesafeler ne kadar uzun olursa olsun, kendinden kaçamayacağını göstermesi açısından bu hikâye büyük önem taşımaktadır.

Biçim açısından bakıldığında hikâye türüne göre anlatının kısa olduğunu görmekteyiz. Hikâyede üç tane deyim kullanılmıştır. Bu metinde öğrencilerin bilemeyeceğini düşündüğümüz kelime sayısı dördür. Bu durum metnin seçimi için olumlu bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü öğrencilerin kelime hazinelerini geliştirme açısından yeterli sayıda bilemeyecekleri kelimelerin metinlerde yer alması gerekmektedir.

Adamın Hindistan gibi çok uzak bir yere gitmek istemesi ve bunun imkânsız gibi görünmesi okuyucuda merak ve heyecan unsuru oluşturmaktadır.

Metinde Süleyman peygambere yer verilmesi onun bazı özelliklerinin kavranması açısından olumlu olacaktır. Birçok edebi metinde –düz yazı ya da şiirde– peygamberlerin özelliklerine, yaşantısına göndermeler yapılmaktadır. Çocukların böyle örnek kişileri metinlerde kahraman olarak görmesi olumlu bir etki oluşturacaktır. Bu özellikler sebebiyle metnin Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.1.1.4. Bağnazlığı Yüzünden Hıristiyanları Öldüren Yahudi Padişahın Hikâyesi¹

Yahudiler içinde zulmedici, İsa düşmanı, Hıristiyanları yakıp yandıran bir padişah vardı.

İsa'nın çağıydı, nöbet ondaydı. O Musa'nın canıydı, Musa da onun canı.

Şaşığı gören padişah, Allah yolunda o iki Hak solukdaşını birbirinden ayrı tuttu.

Padişah, Yahudice kininden dolayı öyle bir şaşığı olmuştu ki aman yarabbi aman!

Ben Musa dininin dayanağı ve sığınağıym diye yüz binlerce mazlum mümini öldürttü.

¹ I/ 324-707. beyitler

Bu padişahın, hileyle suya bile düğüm atan inkârcı, düzenbaz bir veziri vardı.

Vezir padişaha: “Hıristiyanlar, canlarını korur, dinlerini padişahıtan gizlerler,” dedi.

Onları çok öldürme, çünkü öldürmenin bir yararı yok; din, misk ve öd ağacı değil ki kokusu olsun.

Sır, yüzlerce kılıf içinde gizlidir; dış yüzü seninle birlikte, ama içi başkadır.

Padişah: “O halde söyle, tedbir nedir? Bu düzenin ve aldatmacanın çaresi nedir?” dedi.

Ne yapalım ki dünyada dinini açık eden veya gizleyen bir tek Hıristiyan kalmasın.

Vezir: “Ey padişah! Hakkımda acı bir şekilde hükmederek kulağımı elimi kestir; burnumu, dudağımı yarıdır, dedi.

Ondan sonra beni darağacının altına götür. O sırada bir şefaateçi benim affımı dilesin.

Bu işi çarşı pazar olan bir yol ağzında, tellalların olduğu yerde yaptır.

Sonra beni, yanından uzak bir şehre sür de aralarında kötülük ve kargaşa çıkarayım.

Hal böyleyken diyeyim ki: “Ben gizli Hıristiyan’ım; ey sırları bilen Allah’ım sen beni bilirsin!”

Padişah, benim imanıma vakıf oldu da bağınazlığından canıma kastetti.

Padişahıtan dinimi saklamak ve onun dinine uygun olanı yapmak istedim.

Padişah benim sırlarımdan bir koku sezdi. Sözlerim katında suçlu göründü.

Dedi ki: “Sözlerin, içinde iğne olan bir ekmek gibi. Benim gönlümden senin gönlüne bir pencere var.

Ben o pencereden senin halini gördüm, halini gördüm ya sözlerine kanmam artık.”

Eğer İsa’nın ruhaniyeti bana yardım etmeseydi o padişah beni Yahudice parça parça ederdi.

Padişah, vezir ona her ne dediyse yaptı. Halk, bu gizli hileye şaşırıp kaldı.

Onu Hıristiyanların bulunduğu tarafa sürdü. O da bundan sonra halkı davete başladı.

Yüz binlerce Hıristiyan, onun yanında yöresinde toplandı.

O, onlara gizlice İncil'in, zünnarın ve namazın sırlarını anlatmaktaydı.

O, görünüşte din hükümlerini anlatıyordu; fakat işin aslında bunlar birer ıslık ve tuzaktı.

Hıristiyanlar ona adamakıllı gönül verdiler. Zaten avamın taklit gücünden ne olur ki?

Yüreklerine onun sevgisini ektiler; onu İsa'nın vekili sandılar.

O ise gizlice tek gözlü, melun Deccal idi.

Zevk sahibi olanlar onun sözlerinden acıyla karışmış bir tat alıyorlardı.

Karışık, ince sözler söylüyordu; şekerli gül suyu şerbetine zehir katmıştı.

Görünürde "yolda çevik ol" diyor; arkasından cana "gevşek ol" diyordu.

Gümüşün dışı beyaz ve yeni olsa da, onun yüzünden el ve elbise kararır.

Ateş, kıvılcımlarıyla al yüzlü olsa da sen onun işindeki karalığa bak.

Şimşek, göze bir ışık gibi görünse de, onda gözü kamaştırma özelliği vardır.

Vezirin sözleri, uyanık ve söz sahibi olmayanların boynunda bir boyunduruk gibi duruyordu.

Vezir, padişahıtan ayrı kaldığı altı ay boyunca İsa'ya uyanların sığınağı oldu.

Halk, dinini ve gönlünü tümüyle ona teslim etti. İnsanlar onun emri ve hükmüyle ölüyordu.

Padişahla vezir arasında haberleşmeler oluyor, padişah ona gizlice güvence veriyordu.

Padişah: A benim ikballi vezirim, vakti geldi, tez içimi rahatlat, diye yazdı.

Vezir de: Padişahım! İşte şu anda İsa dinine fitneler salma işindeyim, dedi.

İsa'nın kavmine hükmetme işine zapturapt eden on iki bey vardı.

Her bölük bir beye uymuş, tamahları yüzünden kendi beylerine kul olmuşlardı.

Bu on iki beyle kavimleri, o kötü sıfatlı vezire bağlanmışlardı.

Hep birlikte onun sözüne güvenmiş, hep birlikte de onun gidişine uymuşlardı.

O "öl" dese, her bey hemen o anda önünde can verirdi.

Vezir her beyin adına birer tomar hazırladı. Her tomarın yazısı bir başka yoldaydı.

Her birinin hükmü bir başka çeşitti. Bu sondan başa dek ötekine aykırıydı.

Birisinde riyazet ve açlık yolunu tövbenin direği, Allah'ın şartı yapmış,

Birisinde: Riyazet yararsızdır, bu yolda cömertlikten başka kurtuluş yeri yoktur, demişti.

Birisinde: Açlığın ve cömertliğin senin mabuduna karşı şirk koşmandır, demişti.

Sıkıntıda ve genişlikte Allah'a tevekkülünden ve tamamen teslim olmaktan başka her şey aldatmacadır, tuzaktır.

Birisinde: Sana vacip olan hizmettir; yoksa tevekkül düşüncesi bir töhmettir, demişti.

Birisinde: Dinin emirleri ve yasakları , yapmak için değil, bizim aczimizi anlatmak içindir, demişti.

Ta ki bunlardan kendi aczimizi görelim de böylece Allah'ın kudretini bilelim.

Birisinde: Kendi aczini görme, dikkat et, o acizlik nimeti küfretmektir, demişti.

Kendi kudretini gör, çünkü bu kudret O'ndandır. Kudretini, O'nun nimeti bil çünkü kudret O'dur.

Birisinde: Bu ikisinden de geç, bakışa/görüşe sığın her şey put olur, demişti.

Birisinde: Bu mumu söndürme, çünkü bu görüş, meclisteki mum gibidir, demişti.

Bakıştan ve hayalden geçersen, gece yarısı vuslat mumunu söndürmüş olursun.

Birisinde: Korkma, söndür; söndür de bunun karşılığında yüz binlercesini gör, demişti.

Çünkü bakış mumunu söndürmekle can mumu artar, Leyla'n sabrın yüzünden Mecnun kesilir.

Kim, zahitliği yüzünden dünyayı terk ederse, dünya onun önüne daha fazla yaklaşır.

Birisinde: Allah sana verdiği şeyi var ederken sana tatlı kıldı, demişti.

Kolaylaştırıp hoş hale getirdi, onu al. Kendini sıkıntıya atma.

Birisinde: Kendine ait olanı bırak, çünkü tabiatının kabullendiği şey reddolunmuştur, kötüdür, demişti.

Çeşitli yollar kolaylaşmıştır da her birine bir din can kesilmiştir.

Allah'ın bu yolları kolaylaştırması, doğru yola erdirtseydi, her Yahudi ve Mecusi, Allah'ı bilirdi.

Birisinde: Kolaylaştırılan şey, gönle hayat, cana gıda olan şeydir, demiştir.

Tabiata hoş gelen şey geçip gidince, çorak toprak gibi ekin ve ürün vermez.

Onun ürünü, padişahlıktan başka bir şey olmaz; onun kazancı, zarardan başka bir şey getirmez.

O, sonuç itibarıyla kolay/kolaylaştırılmıştan ayırt et de sonuçta bunun da onun da yüzünü gör.

Birisinde: Bir üstat ara; soy sople âkıbeti görme gücüne ulaşamazsın, demişti.

Her soydan millet kendilerince âkıbeti gördüler, ama ister istemez bir hataya esir oldular.

Âkıbeti görmek, elle dokunmuş şeyi görmek gibi değildir; yoksa dinlerde nasıl ayrılık olurdu?

Birisinde: Üstat da sensin, çünkü üstadı tanıyan da ancak sensin, demişti.

Adam ol, adamların maskarası olma; git kendi başına sahip ol, şaşkın olma.

Birisinde: Bunların hepsi birdir. Kim iki görürse şaşu bir adamcağızdır o, demişti.

Birisinde: Yüz, nasıl bir olur? Böyle bir şeyi deli olandan başka kim düşünür? Demişti.

Bunların her biri ötekine zıt bir sözdür. Zehirle şeker nasıl bir olur?

Zehirden ve şekerden geçmedikçe birliğin gül bahçesinden nasıl koku alabilirsin?

İsa dininin düşmanı olan o vezir, bu tarzda ve yolda on iki tomar yazdı.

Vezir de padişah gibi bilgisiz ve gafildi. Kadim ve varlığı zorunlu Allah ile pençeleşiyordu.

O vezir kendince başka bir düzen kurdu. Vaazı bıraktı, halvete girdi.

Müritleri özlem ateşine attı; kırk elli gün halvette kaldı.

İnsanlar onun özlemiyle, halinden, sözünden ve zevkenden ayrı kalmak yüzünden deliye döndü.

Yalvarıp yakarıyor, sızlanıyorlardı; vezir ise halvette riyazetten iki büklüm olmuştu.

Onlar: Sensiz bizim ışığımız yoktur, esasını tutup çeken olmayınca körün hali nice olur? dediler.

Lütfet, Allah aşkına, bizi bundan fazla kendinden ayırma.

Bizler çocuklar gibiyiz, bizim dadımız sensin; başımız üzerine gölgeni sal.

Vezir: Canım, sevenlerimden uzak değil. Ama dışarı çıkmaya izin yok, dedi.

O beyler şefaata emeye geldiler, müritlerse kendilerini kınamaya başladılar.

Ey kerem sahibi! Ne kötü talihtir bizimkisi; sensiz gönülden ve dinden yetim kalmışız.

Sen bahaneler uyduruyorsun, bizse acıdan yürek yangınıyla soğuk nefesler alıyoruz.

Biz senin güzel sözlerine alışmışız. Biz senin güzel sözlerine alışmışız. Biz senin hikmet sütünden içmişiz.

Allah aşkına, bize şu cefayı etme; bir hayır yap, bugünü yarına bırakma.

Şu âşıkların, sonunda sensiz, eli boş kalanlardan olmasına hiç için el verir mi?

Hepsi karada balık gibi çırpınıyorlar. Suyu aç, ırmağın bendini kaldır.

Ey bu zamanda kendisine benzer bulunmayan! Allah için halkın feryadına yetiş!

Vezir: Kendinize gelin ey dedikodu tutkunları! Ey dille kulağın sözünün, öğüdünün peşinde olanlar! dedi.

Bu aşağılık duygu kulağına pamuk tıkayın, gözünüzden duygu bağını çıkarın.

O sır kulağının pamuğu, baş kulağıdır. Bu kulak sağır olmadıkça, gönül kulağı sağırdır.

Duygusuz, kulaksız, düşüncesiz olun ki “Geri dön” hitabını duyabilesiniz.

Sen uyanıklık dedikodusu içinde oldukça, düşteki konuşmadan nasıl bir koku alabilirsin?

Bizim sözümüz ve davranışımız dışa ait harekettir; içe ait hareketse göklerin üzerindedir.

Duygu, karadan doğduğu için karayı gördü; can İsa’sı ise ayağını denizin içine attı.

Kuru bedeninin seyri karaya düştü; ruhun seyri ise ayağını denizin ortasına bastı.

Ömür, kâh dağda, kâh ovada, kâh çölde kara yolunda geçtiyse,

Abıhayatı nereden bulacaksın sen; deniz dalgalarını nasıl yaracaksın sen?

Toprak dalgası, bizim vehmimiz, anlayışımız, düşüncemizdir; deniz dalgası ise kendinden geçiş, sarhoşluk ve yokluktur.

Sen bu sarhoşlukta oldukça o sarhoşluktan uzaksın. Bundan sarhoş oldukça, o kadehe karşı körsün sen.

Zahirdeki konuşma toza benzer; bir süre susmayı âdet edin, aklını başına al.

Hep birden: Ey arayı açmak isteyen bilge! Bizi aldatma ve cefa sözünü bize söyleme, dediler.

Hayvana gücü yettiğince yük yükle. Güçsüzlere, güçleri nispetinde iş buyur.

Her kuşun yemi, kendi miktarıncadır. İncir, her kuşa yem olur mu hiç?

Çocuğa süt yerine ekmek verirsen, zavallı yavruyu o ekmekten öldü say.

Dişleri çıkmaya görsün, ondan sonra zaten gönlü ekmek çeker.

Kanadı çıkmamış kuş uçmaya kalkışınca, her yırtıcı kediye lokma olur.

Kanat çıkarınca, kendi kendine, zorlanmadan, iyi kötü ıslık olmaksızın uçar.

Senin konuşman şeytanı susturur; senin sözün kulağımızı akla çevirir.

Söyleyen sen olunca, kulağımız akıl kesilir; deniz sen olunca, karamız denizdir.

Ey Simak'ten balığa kadar her şey kendisiyle aydınlanan, seninle birlikte iken yer bize gökten daha hoştur.

Sensiz, göğün üstü bile bizim için karanlıktır. Ey ay! Sana kıyasla şu gökyüzü de kim oluyor ki?

Yücelik surette göklere ait olsa da, anlamda yücelik tertemiz cana aittir.

Yücelik surette cisimler içindir, oysa cisimler, anlamın önünde yalnızca isimlerden ibarettir.

Vezir: "Delillerinizi kısa kesin; canınızda, gönlünüzde nasihatime yol açın, dedi.

Eğer eminsem, göğe yer desem bile, emin olan suçlanmaz.

Eğer kemal isem, kemali inkâr da neyin nesidir? Yok değilsem, bu zahmet ve eziyet nedir?

Ben bu halvetten çıkmayacağım, çünkü, gönül halleriyle meşgulüm.

Hepsi: "Ey vezir, bizimki inkâr değil; bizim sözümüz başkalarının sözü gibi değildir, dediler.

Ayrılığından gözyaşlarımız akmakta; canımızın içinde ahlar vahlar kopmakta.

O vezir içeriden seslendi: Ey müritler! Benden size malum olsun ki,

İsa, bana şöyle haber verdi: Bütün dostlarından, yakınlarından ayrı kal;

Yüzünü duvara çevir, tek başına otur. Kendi varlığından bile halveti seç.

Bundan sonra konuşmaya izin yok; bundan sonra dedikoduyla işim yok benim.

Elveda o dostlar! Ben ölmüşüm; pılımı pırtımı dördüncü göğe götürmüşüm.

Böylece ateş göğünün altında zorluk ve sıkıntı içinde odun gibi yanmayacağım.

Bundan böyle dördüncü göğün tepesinde, İsa'nın yanında oturacağım.

Bunun üzerine o beyleri birer birer çağırды; her biriyle yalnız konuştu.

Her birine: İsa dininde Allah'ın naibi ve benim halifem sensin, dedi.

Öteki beyler sana bağlı olacaklar, İsa, hepsini sana yandaş kıldı.

Baş kaldıran her beyi yakala; onu ya öldür, ya da tutsak et.

Lakin ben sağ oldukça bundan söz etme; ben ölmedikçe bu başkanlığın peşine düşme.

Ben ölmedikçe bunu ifşa etme; padişahlık ve istila davasına kalkışma.

İşte şu tomardaki Mesih'in hükümlerini, ümmete bir açıkça oku!

Her bir beye ayrı ayrı: Allah'ın dininde senden başka naip yoktur, dedi.

Her birini teker teker yüceltti. Ona her ne dediyse, buna da onu söyledi.

Her birine bir tomar verdi. Her birinin içeriği ötekine zıttı.

O tomarların hepsinin metni a'dan z'ye kadar harfler gibi birbirinden farklıydı.

Bu tomarın hükmü, ötekinin hükmüne zıttı. Bu zıddın ne olduğunu bundan önce anlattık.

Ondan sonra kırk gün daha kapısını kapadı. Kendisini öldürdü, varlığından kurtuldu.

Halk onun ölümünden haberdar olunca, kabrinin başı kıyamet yerine döndü.

Halk, onun yası içinde saçını yolarak, elbisesini yırtarak kabrinin başına öyle bir toplandı ki,

Arap'tan, Türk'ten, Rum'dan, Kürt'ten oraya toplananların sayısını ancak Allah bilir.

Başlarına kabrinin toprağını saçtılar. Onun derdini, kendi dertlerine derman olacak yer olarak gördüler.

O halayıklar, kabrinin başında bir ay gözlerinden kanlar akıttılar.

Bir ay sonra halk: “Ey ulular! Eminlerden onun yerine oturacak kimdir?” dedi.

Onun yerine, onu önder tanyalım; elimizi, eteğimizi onun eline verelim.

Güneş batıp bizi dağladı, yaraladı ya onun yerine bir kandil koymaktan başka çare yok.

Sevgilinin visali, göz önünden kayboldu ya ondan bize yadigar bir naip gerek.

O beylerden birisi öne çıkıp o vefa düşüncesinde olan kavmin yanına gitti.

İşte o zâtın naibi benim, bu zamanda İsa'nın naibi benim, dedi.

İşte şu tomar, ondan sonra naipliğin benim olduğuna delilimdir.

Öteki bey pusudan çıkıverdi. Hilafet konusundaki iddiası bununkiyle aynıydı.

Onun koltuğundan da bir tomar görüldü; ikisinin de Yahudice öfkesi ortaya çıktı.

Öteki beyler de birer birer dizilip keskin kılıçları çektiler.

Her biri ellerinde bir kılıç, bir tomar, azgın filler gibi birbirlerine düştüler.

Keskin başlardan tepeler oluşuncaya kadar yüz binlerce Hıristiyan adam öldürüldü.

Sağdan soldan sel gibi kan aktı. Bu savaş yüzünden havaya dağlar gibi toz kalktı.

O vezirin ektiği fitne tohumları, onların başlarına felaket kesilmişti.

İnceleme

Konu

Taasubun zararları.

Ana Düşünce

Aşırı hırs ve körü körüne inanç, çevremizdekilere zarar vermemize sebep olabilir.

Yan Düşünceler

1. İnsanlar arasında karmaşa çıkarmanın en etkili yolu, onların dini inançlarını etkilemektir.
2. İnançların farklı olması, birlik içinde yaşamayı engellememelidir.

Olayın Geçtiği Yer

Olaylar tek bir yerde yaşanmamıştır. Vezir, Hıristiyanlar arasında kargaşa çıkarmak için onların yaşadığı şehre gitmiştir. Şehrin ismi hikâyede söylenmemiştir. Vezir, uzun bir süre burada kalmış ve insanları kendisine inandırmıştır. Vezir Hıristiyan halk arasında kargaşa çıkarmak, onları kendisine daha da bağlamak amacıyla halvete çekilmiştir. Bundan sonra olayların orada yaşandığını söyleyebiliriz.

Olayın Geçtiği Zaman

“Vezir, padişahın ayrı kaldığı altı ay boyunca İsa’ya uyanların sığınağı oldu.”

“Müritleri özlem ateşine attı; kırk elli gün halvette kaldı.”

Bir ay sonra halk: “Ey ulular! Eminlerden onun yerine oturacak kimdir?” dedi.

“Ondan sonra kırk gün daha kapısını kapadı.”

Yukarıdaki cümleler olayların hangi zaman aralığında yaşandığını belirtmesi açısından önemlidir. Padişah ve vezir plânlarını uygulamak, insanları kendisine inandırmak amacıyla altı ay Hıristiyanların yaşadığı yerde kalmıştır. Vezir daha sonra diğer plânını uygulamak için halvete girmiştir. Vezir kırk, elli gün halvette kalmıştır. Bu zaman içerisinde ona inananlar vezirin halvetten çıkması için yalvarıp yakarmıştır. Vezir, kırk gün daha sesi soluğu çıkmadan halvette kalmıştır. Kendisini öldürmüştür. Ölümünden bir ay sonra da on iki bey ve diğer insanlar arasında büyük bir kargaşa çıkmıştır. Bu anlatılanlardan yola çıkarak olayların uzun bir zaman çizgisi içerisinde yaşandığını söyleyebiliriz.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Canına kastetmek, gönül vermek, can vermek, özlem ateşine atmak, deliye dönmek, iki büklüm olmak, yürek yangını, içi el vermemek, derdine derman olmak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Zulmedici, solukdaş, kin, mazlum, mümin, inkarcı, düzenbaz, vezir, misk, öd, kılıf, darağacı, şefaatchi, tellal, kargaşa, vakıf olmak, bağnazlık, ruhaniyet, zünnar, ıslık, avam, vekil, melun, Deccal, boyunduruk, sığınak, ikbal, fitne, zapturapt, bölük, tomar, riyazet, mabud, şirk, tevekkül, vacip, tevekkül, töhmet, kudret, nimet, put, vuslat, zahit, üstat, akıbet, maskara, gafil, kadim, pençeleşmek, vaaz, halvet, mürit, asa, şefaata, talih, hikmet, cefa, abıhayat, zahir, delil, nasihat, kemal, eziyet, naip, halife, yandaş, ifşa etmek, istila, ümmet, Mesih, kabir, hüküm, halayık, kandil, visal, yadigar, vefa, pusu, fitne.

Edebi İfadeler

“Sır, yüzlerce kılıf içinde gizlidir; dış yüzü seninle birlikte, ama içi başkadır.”

“Gümüşün dışı beyaz ve yeni olsa da, onun yüzünden el ve elbise kararır.

Ateş, kıvılcımlarıyla al yüzlü olsa da sen onun işindeki karalığa bak.

Şimşek, göze bir ışık gibi görünse de, onda gözü kamaştırma özelliği vardır.”

“Tabiata hoş gelen şey geçip gidince, çorak toprak gibi ekin ve ürün vermez.”

“Hayvana gücü yettiğince yük yükle. Güçsüzlere, güçleri nispetinde iş buyur.

Her kuşun yemi, kendi miktarıncadır. İncir, her kuşa yem olur mu hiç?

Çocuğa süt yerine ekmek verersen, zavallı yavruyu o ekmekten öldü say.

Dişleri çıkmaya görsün, ondan sonra zaten gönlü ekmek çeker.

Kanadı çıkmamış kuş uçmaya kalkışınca, her yırtıcı kediye lokma olur.

Kanat çıkarınca, kendi kendine, zorlanmadan, iyi kötü ıslık olmaksızın uçar.”

Değerlendirme

Metin dini nitelikler taşıyan bir hikâyedir. Hikâyede 11-14 yaş grubu çocuklarının bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun olmayan özellikler bulunmaktadır.

Kandırma, zulmetme, savaşıma gibi motifler çocukları olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sebeple çocukların böyle metinleri okumaları uygun değildir.

Hikâyeye biçim yönünden bakıldığında 11-14 yaş grubu çocukları için uygun olmadığını söyleyebiliriz. Metin, bir ders saatinde işlenmesi için çok uzundur. Metinde çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz yetmiş dokuz kelime tespit edilmiştir. Çocukların anlamını bulmakta zorlanacakları kelimelerin çoğunlukta olması metnin uygunluğunu engellemektedir.

Bu özellikler sebebiyle hikâyenin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olmadığını söyleyebiliriz.**

2.1.1.5. Bahçıvanın Sufi, Fakih ve Aleviyi Birbirinden Koparması¹

Bir bahçıvan bahçeye bakınca bahçesinde hırsız andırır üç kişi gördü.

Bir fakih, bir şerif ve bir de sûfi. Her üçü de haylaz, kötü ve vefasız.

Kendi kendine dedi, benim yüz türlü oyunum var. Fakat bunlar bir aradalar. Birlikten kuvvet doğar.

Tek başıma üç kişiyle başa çıkamam. Öyleyse öncelikle bunları birbirinden ayırmam lazım.

Her birini bir yana yollayayım. Yalnız kaldıklarında da canlarına okuyayım.

Arkadaşlarını mahvetmek amacıyla bir hile düşünüp sufiyi bir yere yolladı.

Sufiye dedi, git de arkadaşların için içerden bir kilim getir.

Sufi gidince iki arkadaşa dedi, sen fakihsin, sen de şerifsin.

Biz senin fetvanla karnımızı doyurur, senin bilgi kaynaklarınla uçarız.

Buysa bizim şehzademiz ve sultanımızdır. Mustafa'nın soyundan gelen bir seyyiddir.

Peki şu sufi kim? Hasis bir asalak. Nasıl olur da sizin gibi sultanlarla düşüp kalkar?

O gelince onun icabına bakın da benim bahçede bir hafta konuk olun.

¹ II/ 2156-2200. beyitler

Bahçe ne ki? Size canım feda. Siz benim sağ gözüksünüz.

Akıllarını çelip onları kandırdı. Dostlarından ayrılanın vay haline.

Onlar sufiyi postalayıp gönderince, düşman bahçıvan sağlam bir sopayla onun peşine düştü.

Dedi, ey sufi köpek, sen kim oluyorsun da bahçemize girmeye cüret ediyorsun?

Sana Cüneyd mi yol gösterdi, Bâyezıd mı? Hangi şeyhten, hangi pirden öğrendin?

Sufiyi yalnız yakalayıp dövdü. Başını yarıp yarı ölmüş hale getirdi.

Sufi kendi kendine dedi, ben sıramı savdım, fakat arkadaşlar, siz kendinizi iyi kolların.

Beni yabancı yerine koydunuz, ama bu kavattan daha yabancı değilim.

Benim yediğim, sizin için de yenilesidir. Böyle şerbet her alçağın cezasıdır.

Bu dünya dağdır. Sözlerin yankılanıp sana geri gelir.

Bahçıvan, sufinin işini bitirince daha önce yaptığı gibi yine bir bahane buldu.

A şerifim, bir soluk eve gidersen... Sabah yemeği için yufka pişirtmişim...

Kapıya varınca Kaymaz'a söyle de yufkayla kazı getirsin.

Onu yollayınca fakihe dönüp dedi, ey uzak görüşlü, senin fakih olduğun her halinden belli, buna eminim.

O, şeriflik iddiasında, ama anasını kimin becerdiği nerden belli?

Kadına ve yaptıklarına mı inanacaksın? Akli eksik olana inanmak ha?

Zamanımızda soyunu Ali'ye ve Peygamber'e dayandıran çok aptal var.

O boşboğaz bahçıvanın söyledikleri ancak kendi halinin ifadesidir. Peygamber torunları bundan münezzehtir.

O, mürtetlerin soyundan olmasaydı, peygamber sülalesi için böyle konuşabilir miydi?

O zırvaladı, fakih de dinledi. Sonra da bahçıvan, şerifin peşine düştü.

Dedi, eşek herif, seni bu bahçeye kim çağırdı? Hırsızlık sana Peygamber'den mi miras kaldı?

Aslanın yavrusu aslana benzer. Senin neren Peygamber'e benziyor, söyle?

Hilekâr adam, Harici'nin Yâsin oğullarına yaptığını o şerife yaptı.

Çünkü şeytanlar, tıpkı Yezid ve Şimr gibi Peygamber soyuna sürekli kin güderler.

Şerif o zalimin darbeleriyle perişan oldu. İçinden fakihe dedi, biz sıramızı savdık.

Şimdi tek başına kaldın, kendini kolla. Davul gibi darbeler yemeye hazır ol.

Peygamber soyundan olmayıp iyi bir arkadaş olmasam da, senin için böyle bir zalimden daha kötü değilim.

Bahçıvan onun işini bitirince, gelip dedi, ey fakih! Ne fakihi? Sen alçakların bile yüz karasıdır.

Bre hırsız, sen bir yere girerken "izin var mı" demeyin, diye mi fetva verirsin?

Böyle bir ruhsatı, Vasit'te mi okudun? Yoksa bu konu Muhit'te mi geçiyor?

Fakih dedi, hakkın var, eline geçirmişken vur. Arkadaşlarını terk edenin cezası budur.

İnceleme

Konu

Birliğin bozulması.

Ana Düşünce

Birlik ve beraberliğin bozulması birçok sorunun oluşmasına sebep olabilir.

Yan Düşünceler

1. Düşünmeden, değerlendirmeden başkasının sözüne inanmak zararlı çıkmamıza sebep olur.
2. "Birlikten kuvvet doğar." Eğer birlik ve dayanışma içinde olursak en azılı düşmanı bile yok edebiliriz.

3. Düşünceler, fikirler ayrı olsa da bu, birlikte yaşamaya engel olmamalıdır.
4. Farklı dinlerden, milletlerden olan kişiler de arkadaş olabilirler.

Olayın Geçtiği Yer

Olay bir bahçede yaşanmıştır.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zamanla ilgili kesin bir ifade yer almamaktadır. Hikâyede zamanı ifade eden bir kavram yer almamaktadır.

Kahramanlar

Bahçıvan

Sosyal Özellikler

Bahçenin sahibidir. Üç kişiyi bahçesinde görmesi, sinirlenmesine yol açmıştır. Kendine göre bir plân düşünüp uygulamıştır.

Psikolojik Özellikler

Sözüne inanılmaz biridir. Öyle ki her arkadaşına diğeriyle ilgili yanlış bilgiler vermiş ve onları birbirinden ayırmıştır. Üç kişiyi birbirinden ayırarak kargaşa çıkarması, isteğine ulaşmasını sağlamıştır. Gücün kişi üstünlüğüne göre olduğunu yadsıyan bir kişiliktir. Tek başına olmasına rağmen hileyle üç kişiyi bahçesinden kovmayı başarmıştır.

Fakih

Fıkıh ilminin ustası (Devellioğlu, 2004).

Sufi

Tasavvuf ehlidir (Devellioğlu, 2004).

Şerif

Birçok anlamı olmakla birlikte parçada Hz. Hasan'ın soyundan gelen kişidir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Canına okumak, düşüp kalkmak, icabına bakmak, bahane bulmak, kin gütmek, perişan olmak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Birlikten kuvvet doğar.

Bilinemeyecek Kelimeler

Fakih, şerif, sûfi, hile, fetva, şehzade, seyyid, hasis, kavat, münezzeh, mürtet, ruhsat.

Edebi İfadeler

“Bu dünya dağdır. Sözlerin yankılanıp sana geri gelir.”

Değerlendirme

Ana düşünce birlik ve beraberliğin önemi üzerinedir. Eğer bir yerde kargaşa çıkarmak ya da düzenin bozulmasını istiyorsak, insanları birbirine düşman olmasını ya da birbirlerinden ayrı düşmesini sağlayabiliriz. İnsan tek başına güç sahibi değildir. Ancak birlik olduğu zaman, her işin üstesinden gelebilecek bir güce kavuşmuş olur. Hikâyemizde de bahçıvan, bahçeye girenler üç kişi olduğu için önce korkmuştur. Ancak onları bahçeden kovmak için birliği bozmayı düşünür ve bir plân yapar. Her birinin yalnız kalmasını sağlar. Söylediği sözlerle de diğerlerinin aklını çeler. Böylece birliğin bozulması, her bir kahramanın yanlış yapmasına sebep olur. 11–14 yaş grubu çocuklarına birlik ve beraberliğin, birlikte hareket etmenin ne kadar etkili ve önemli olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Birlik ve beraberlik bozulduğu zaman nelerin yaşanabileceğini göstermesi açısından metnin sonu etkili olacaktır. 11-14 yaş grubu çocuklarının kolaylıkla bulabilecekleri bir iletidir.

Birinci iletimiz eleştirmeden, düşünmeden başkasının sözüne bel bağlamanın sonucunda zararlı çıkanın biz olacağını ifade etmektedir. Üç arkadaş bahçıvanın sözüne inanır. Onun söylediklerini hiç düşünmeden kabul eder. Böylelikle birbirleri hakkında kötü düşünceler edinirler. Ancak bahçıvanın sözüyle hareket etmek, onlara zarar getirir. Üç arkadaş birbirinden ayrı düşer ve bahçıvan da

istediğini gerçekleştirir. 11-14 yaş grubu çocukları her söylenilene hiç düşünmeden, eleştirmeden inanabilirler. Çocukların başkalarının sözleriyle hareket etmesi, dikkat çeken özellikleri arasındadır. Bu parça sayesinde her söylenilene değerlendirme yapmadan inanmamak gerektiğini kavrayacaklardır.

Mevlana, farklı anlayışta olan üç kişiyi arkadaş olarak düşünmüştür. Onları bir araya getirerek bir bakıma farklı düşüncelere sahip olursa da bir araya gelinebileceğini göstermeye çalışmıştır. Her insanın inançları, duyguları ve düşünceleri farklıdır. Önemli olan her düşünceye saygı göstermek ve insanları olduğu gibi kabul etmektir.

Hikâye çocuklara yönelik iletiler sunmasına rağmen bazı açılardan uygunluk göstermemektedir. Parçanın konusu ve anlatım biçimi yetişkinlere uygunluk gösterebilir; ancak çocukların kavraması bakımından zor bir özellik göstermektedir. Farklı düşüncelere sahip üç kişinin kahraman olarak seçilmesi ne kadar bir arada olsalar da bir farklılığın olduğunu göstermektedir. Bu kişilerin böyle ele alınması ve bahçıvanın onlara yönelik söylemleri çocuklara uygun nitelik göstermemektedir. Çocukların gelişim özelliklerine uygun olmayan kelime ve kelime gruplarının kullanılması çocuklar tarafından okunmasını engellemektedir.

Bahçıvanın üç arkadaşı bahçeden atmak için tasarladığı hile de çocuklara uygunluk göstermez. Başkalarını kandırarak başarı sağlamak uygun olmayan bir özelliktir. Tatlı dille yapılan bir işi zor kullanarak yapmak çocuklar için uygunluk göstermez. Metnin sonunda bahçıvan hileyle isteklerine kavuşmuştur. Metnin sonunda kahramanın olumsuz hareketinin cezalandırılmaması hikâyenin olumsuz bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü metni okuyan çocuklar da onun gibi davranmaya yeltenebileceklerdir.

Hikâyede çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz on iki kelime tespit edilmiştir. Tespit edilen bazı kelimelerin anlamlarının kavranması çok zor olacaktır. Özellikle sûfi, şerif ve fakih kavramları çocuklara yabancı gelecektir.

Hikâyede altı tane deyim kullanılmıştır. Deyimlerin yeterli sayıda olduğunu söyleyebiliriz.

Uygun özelliklerin yanı sıra uygun olmayan özelliklerin de bulunması hikâyenin çocuklar tarafından okunmasını engellemektedir. Bu sebeple Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasının **uygun olmadığını söyleyebiliriz.**

2.1.1.6. Bedevinin Çuvala Kum Doldurması ve Filozofun Onu Eleştirmesi¹

Bir bedevi, birisi yemle dolu iki büyük çuval yüklemişti devesine.

Kendisi de çuvalların üstüne oturmuştu. Bu sırada bir söz ustası ona sorular sordu.

Memleketini sorup onun dilini çözdü. Sorular içinde çok inciler döktürdü.

Sonra ona dedi, ne var bu çuvallarda, gerçeği söyle bana?

Dedi, çuvalımın birinde buğday, ötekindeyse yiyecek değil kum var.

Dedi, niçin doldurdun bu kumları? Dedi, öbür çuval tek kalmasın diye.

Dedi, bu denkteki buğdayın yarısını, öbürüne döksene kullanıp da aklını.

Böylece çuval da hafiflesin deve de. Dedi, sen çok yaşa ey usta ve özgür bilge.

Böyle ince düşünce ve güzel görüşe karşılık, kılıksız ve yayan yapıldak olman yakışır mı?

İyi adam, bilgeye acıdı ve onu deveye bindirmeye niyetlendi.

Dedi, ey güzel sözlü bilge, haline dair azıcık bir şey söyle.

Böyle aklın ve yeterliğin olduğuna göre, vezir misin, şah mısın? Doğru söyle.

Dedi, ikisi de değilim, halktan biriyim ben. Şu halime, kılığım baksana.

Bedevi dedi, kaç deven, kaç ineğin var? Dedi, ne o var, ne de bu. Çok kurcalama bizi.

Peki dedi, dükkanında ne tür malın var? Dedi, ne dükkanı ne malı?

Dedi, öyleyse paradan sorayım. Paran ne kadar peki? Yalnız yolcusun, öğüdün de güzel hani.

¹ II/3162-3187. beyitler

Âlemin bakırını altın kılacak iksir var sende. Kat kat inciler vardır akılda ve bilgide.

Filozof dedi, vallahi yok, ey Arab'ın ulusu, akşam azığım bile yok; tüm varlığım bu.

Yalın ayak beden çıplak koşarım. Kim bir ekmek verirse ona giderim.

Bu erdem, hikmet ve sanatın hayal ve baş ağrısından başka bir geliri yok bana.

O zaman Arap ona, uzak dur benden. Konuşman insanlara uğursuzluk getirir.

Sen o yana git, ben şu yana gideyim. Yolun ileri doğruysa, ben geriye gideyim.

Bir çuvalımda buğday, bir çuvalımda kum olması, bu kalıtsal hilelerden yeğdir.

Çok kutlu bir aptallıktır aptallığım. Çünkü kalbimin azığı var, ruhumsa takvalıdır.

Uğursuzluğun azalsın istersen, çalış da eksik olsun felsefe senden.

İnceleme

Konu

Cehalet, akıl ve bilgi.

Ana Düşünce

Sadece bilgi sahibi olmanın kimseye yararı yoktur. Sahip olunan bilgiyi kullanmasını da bilmemiz gerekir.

Yan Düşünceler

1. Parasız pulsuz olmak, yiyecek ekmek dahi bulamamak, bilgisizliğin göstergesi değildir.
2. Başkalarına akıl verip, felsefe yapmak yerine çalışıp kendine bakmak en yararlısıdır.
3. İyiliğe, yardıma aynı şekilde karşılık vermeliyiz.

Olayın Geçtiği Yer

Olayın geçtiği yer hakkında kesin bir ifadeye yer verilmemiştir. Ancak bedevinin hâlimden yolculuk ettiğini anlamaktayız. Olay da yolculuk esnasında bir yol üzerinde yaşanmıştır.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zaman hakkında kesin bir ifadeye yer verilmemiştir.

Kahramanlar

Bedevi

Sosyal Özellikler

Çölde, çadırda yaşayan bir göçebedir. Arap'tır. Bu parçada da bedevi devesine yüklerini yüklemiştir. Bilgi ve akıl yönünden iyi değildir. Ancak geçimini bir şekilde sağlayabilmektedir.

Psikolojik Özellikler

Filozofun yardımına karşılık vermek istemesi iyiliğe iyilikle karşılık veren bir karaktere sahip oluşunu göstermektedir. Bilginin insanın yaşantısına yardımcı olması gerektiğini düşünmektedir. Çalışarak para kazanmak dururken, boş yere felsefe yapmanın bir anlamı olmadığını düşünmektedir. Filozofun zor durumda oluşunu görünce bir anda imrendiği, hoşuna gittiği bilgi; basit bir şey halini almıştır. Kendi durumuna sevinmiştir.

Adam

Sosyal Özellikler

Yoksuldur. Yiyecek ekmek dahi bulamamaktadır. Geçimini sağlayamamaktadır. Ancak bilgili ve akıllıdır.

Psikolojik Özellikler

Çaresizdir. Bedevinin halini görünce ona akıyla yardım etmek istemiştir. Bilgisini ve aklını gerektiği gibi kullanamamaktadır.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Dilini çözmek, aklını kullanmak, yayan yapıldak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Bedevi, denk, kılık, bilge, vezir, şah, iksir, âlem, filozof, azık, erdem, hikmet, yeğ, takvalı, felsefe.

Değerlendirme

Metinde yoksul bir bilgeyle cahil bir bedevinin çatışması anlatılmaktadır. Bedevi bilgili olmamasına rağmen geçimini sağlayabilen bir kişidir. Ancak filozof akıllı, bilgili olmasına rağmen yiyecek ekmek dahi bulamamaktadır. Mevlana, bu metin aracılığıyla kendine fayda sağlayan, yaşam içinde kullanılabilen bilginin önemini kavratmaya çalışmıştır. Ana düşünce de bu fikri kavratmaya yöneliktir. Bedevi, kendisine akıl veren filozofu önce takdir eder. Ancak malı mülkü olmadığını anlayınca kendi sahip olduklarının daha değerli olduğunu düşünür. 11-14 yaş grubu çocukları bu ana düşünceye ulaşmakta zorlanmayacaklardır.

Birinci ileti parasız pulsuz olan, yoksul olan, yiyecek ekmek dahi bulamayan bazı insanların da bilgiye sahip olabileceğini ifade etmektedir. Mevlana, bazı hikâyelerinde aynı konuyu farklı şekillerde ele almıştır. Çalışmamızda ele aldığımız atlı ve okçu hikâyesinde bir kahramanın iri cüsseli olmasına rağmen güçsüz olduğu ortaya çıkmıştı. Yani dış görünüş aldatıcı olmuştur. Bu hikâyede de adamın dış görünüşü düzgün ve güzel değildir; ancak akla ve bilgiye sahiptir. Yine dış görünüş aldatıcı olmuştur. İnsanların dışardan nasıl görüldüğü hiçbir düşüncenin kaynağı olamaz. Aynı şekilde bilginin ve aklın da göstergesi, ölçütü olamaz. Filozof aklını ve bilgisini kendi yararına kullanamamaktadır. Bedevi, filozofun bilgisini görünce onun zengin biri olduğunu düşünür. Bir bakıma buradan bedevinin mala mülke sahip olan kişilerin bilgiye de sahip olacağını düşündüğünü çıkarabiliriz. Nitekim filozofun yaşantısı bunun böyle olmadığını göstermiştir.

11-14 yaş grubu çocukları insanları dış görünüşünden yola çıkararak değerlendirebilirler. Dış görünüşleri iyiyse bütün iyi özelliklerin de o kişiye ait olduğunu düşünebilirler. İnsanların ilk anda bıraktığı izlenim mutlaka önemlidir. Ancak önyargı da birçok gerçeğin farklı algılanmasına neden olabilmektedir. Bu hikâye hedef kitleyi oluşturan çocuklara dış görünüşün ne aklın ne de bilginin ölçütü olmadığını göstermesi bakımından önemlidir.

İkinci ileti insanın önce kendine bakabilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu da çalışmadan geçer. Sadece bilgi sahibi olmak, insanların yaşamasına yardımcı olamaz. Bilgi sahibi olmak, akıllı olmak her insanın elde edebileceği bir özellik değildir. Ancak bu özelliklere sahip olan kişilerin de bundan çok iyi yararlanması, aklını ve bilgisini gerektiği yerde ve zamanda kullanması gerekmektedir. Yoksa boş bilgi ve akıl hiçbir insana yarar sağlamaz. Hikâyemizde bilge, bilgisi ve aklıyla kendi geçimini sağlayabilir. Buna rağmen aç dolaşmakta ve bu haliyle bedeviye akıl vermektedir. 11-14 yaş grubu çocukları, bu hikâye aracılığıyla sahip oldukları bilgiyi kullanabilmenin önemini anlayacaklardır. Bilgiyi kazanmak kadar onu kullanabilmenin de zor olduğunu göstermesi bakımından bu hikâye önem arz etmektedir.

Bedevi filozofun kendisine yardım etmesine karşılık onu devenin üstüne oturtmak ister. Bir bakıma yaptığı iyiliğin karşılığı olarak bu davranışı göstermek istemiştir. Bu ileti aracılığıyla çocuklar iyiliğe iyilikle karşılık verilmesi gerektiğinin farkına varacaklardır. Üçüncü ileti 11-14 yaş grubu çocuklarına bu ahlaki öğretiyi kavratmak amacıyla kullanılabilir.

Ana düşünce ve yan düşünceler 11-14 yaş grubu çocukların kavrayabileceği niteliktedir. Cahillik ve akıllılık kavramlarının karşılaştırıldığı bu hikâyede nükteli kullanımlara da yer verilmiştir. Bedevinin buğday dolu çuval tek kalmasın diye çuvalın birine de kum doldurması gülümsetici ve çocukların hoşuna gidecek bir durumdur.

Hikâyede çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz on beş kelime tespit edilmiştir. Tespit edilen kelimelere bakıldığında kelimelerin bir kısmının çocukların günlük hayatta karşılaşılabilecekleri düzeyde olduğunu söyleyebiliriz. Bu sebeple cümlelerden yola çıkarak kelimelerin anlamlarına ulaşmak zor olmayacaktır.

Bütün bu özelliklerden yola çıkarak hikâyenin hedef kitleyi oluşturan çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.1.1.7. Bey İle Namaz Düşkünü Olup Namaz ve Duayı Çok Seven Kölesinin Hikâyesi.¹

Bey sabahleyin hamama ihtiyaç duymuştu. Sungur, diye seslendi, kaldır başını!

Altun'dan tas, peştamal ve kil al da hamama gidelim, başka çare yok.

Sungur, hemen bir tas ile güzel bir peştamal alıp beyiyle yola çıktı.

Yolda bir mescit vardı ve ilerlerken Sungur'un kulağına ezan sesi geldi.

Sungur namaza çok düşküdü. Ey kuluna lütufkar olan beyim, dedi...

Sen şu dükkanda biraz bekle de farzı kılıp "lem yekün"ü okuyayım.

İmam ve cemaat, namazı ve duayı bitirip mescitten çıkınca...

Sungur, kuşluk vaktine dek orada kaldı. Beyse Sungur'u bir süre bekledi.

Sungur, dedi bey, niçin çıkmıyorsun? Sungur dedi, ilimler sahibi beni bırakmıyor.

Bekle, şimdi geliyorum. Unutmadım, sözlerin kulağımda.

Bey yedi kez seslenip bekledi ve sonunda adamın oyalamasına dayanamaz oldu.

Sungur'un cevabı şuydu: "A muhterem, beni bırakmıyor ki kaçayım."

Bey dedi, mescitte kimse kalmadı artık. Seni alıkoyan kim? Seni oraya kim oturttu?

Sungur dedi, dışarıda seni bağlayan, içerde de beni bağladı.

Senin içeri gelmene engel olan, benim de dışarı çıkmama engel oluyor.

Bu yana adım atmana izin vermeyen, bu yandan da bu kulun ayağını bağladı.

¹ III/ 3054-3069. beyitler

İnceleme

Konu

Allah'ın takdiri.

Ana Düşünce

Allah, her insana istediğini farklı davranışlarla yaptırabilir. Buna engel olmaya çalışmaktan ziyade teslimiyet ve rıza göstermek en doğru seçimdir.

Yan Düşünceler

1. Alışkanlıklar ve düşkünlükler insanları yapacaklarından alıkoyabilir.
2. Düşünceler davranışları yönlendirir. Neyi istiyorsak onu yapar, ona göre davranırız.

Olayın Geçtiği Yer

Olay Sungur ve Bey'in hamama giderken namaz kılmak için uğradıkları bir mescitte geçmektedir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olay bir sabah vakti yaşanmıştır. Ancak Bey'in Sungur'u beklemesi kuşluk vaktine kadar sürmüştür.

Kahramanlar

Sungur

Sosyal Özellikler

Metinde çalıştığı yer, yaptığı iş hakkında bir ifade yer almamakla birlikte Bey'in Sungur'a emir vermesinden, onun yanında çalıştığını anlamaktayız. Alışkanlıkları, düşkünlükleri hiçbir şeyin önüne geçememektedir.

Psikolojik Özellikler

İnançlı biridir. Namaza çok düşkündür. Onun bu düşkünlüğü Bey'i dışarıda bekletmesine, sözünü yerine getirmemesine neden olmuştur.

Bey

Sosyal Özellikler

Sungur'un efendisidir.

Psikolojik Özellikler

Yanında çalışmasına rağmen Sungur'a karşı sert değildir. İsteklerine ve davranışlarına karşı çıkmamaktadır. Nitekim Sungur, namazını kılana kadar beklemiştir. Sungur gibi namaza düşkün değildir. Uzun bir süre dışarıda Sungur'u beklemesi, dayanamaz hale gelmesine yol açmıştır.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Yola çıkmak, ayağını bağlamak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Peştamal, kil, çare, tas, mescit, lütufkar, cemaat, imam, kuşluk, ilim, hile, tedbir, teslimiyet, rıza.

Değerlendirme

Birinci ileti yaşantımızdaki alışkanlıklar ve düşkünlükler ile ilgilidir. Sahip olduğumuz bu alışkanlıklar insanların yapacaklarını da engelleyebilir. Bu alışkanlıklar, iyi ya da kötü yönde olabilir. Hikâyedeki kahraman yani Sungur, namaz kılmaya düşkün biridir. Onun bu davranışı gittikçe alışkanlığı da geçmiş yüreğinde büyük bir sevgiye dönmüştür. Onun bu düşkünlüğü, hayatın her anında kendisini alıkoyabilmektedir. Metinde de böyle bir durum ele alınmıştır. Onun namaz kılmak için bir mescide girmesi ve inancını yürektekine yerine getirmenin gücü, uzun bir süre orada kalmasını sağlamıştır. Bu durum onun için sorun olmasa da efendi için sorun haline dönmüştür. İyi ya da kötü anlamda düşkünlüklerimiz farklı durumlara sebep olabilir. Ancak metinde olumsuz bir duruma yol açmamıştır. İnsanın bu düşkünlükleri ve alışkanlıkları önceliklerini belirleyebilmektedir. Sungur, namaza düşkün olduğu ve namaz vaktini geçirmek

istemediği için namaz kılmak için can atar. Efendi ise bir an önce hamama gitmek ister. İki farklı kişi alışkanlıkları ya da düşkünlüklerinden dolayı farklı davranışlar sergilemiştir.

İkinci ileti düşüncelerimizin, davranışlarımızı etkileyen en önemli unsur olduğunu ifade etmektedir. İnsan ne isterse ne düşünürse ona göre davranır. Sungur, namaz kılmayı amaç edindiği için namaz kılmıştır. Efendinin böyle bir düşüncesi yoktur. Sungur'u beklerken yapacağı başka bir işi olmadığı halde mescide girmemiş, namaz kılmamıştır. İnsanın davranışlarının temelinde düşünceleri yatar. Bu nedenle davranışlardan ziyade önce düşüncelerimize doğru bir yön vermemiz gerekir. 11-14 yaş grubu çocukları da bu metin sayesinde her şeyin temelinde düşünce gücünün olduğunu göreceklardır. Bu nedenle eğer bir davranışta bulunmak, bir başarı elde etmek istiyorlarsa önce bunu düşüncelerine yerleştirmeleri gerektiğinin farkına varacaklardır.

Ana düşünce, davranışlarımızı kontrol eden, düşüncenin de temelinde olan biriyle ilgilidir. Allah, gücüyle kullarına her istediğini yaptırabilir. Bu metinle Mevlana'nın okuyuculara asıl vermek istediği ileti budur. Allah'ın gücü her insana farklı davranışlar yaptırabilir. Bu güç Sungur'u duadan bırakmaz, mescitten çıkarmaz. Aynı güç efendinin mescide girmesine müsaade etmez. Mevlana Mesnevi'sinde bu durumu şöyle ifade eder: "Deniz, balıkları dışarı bırakmazken karada yaşayanların denize girmelerine engel olur." Bu durumda buna karşı gelmekten ziyade teslimiyet ve rıza en uygun olanıdır.

Hikâye, Sungur ve efendinin yaşadıklarından yola çıkarak okuyucuya dini anlamda iletiler sunmaya çalışmıştır. Bu nedenle dini bir hikâye özelliği gösterir.

Hikâye bir ders saatinde işlenecek düzeydedir; ancak çok kısadır. Hikâyede çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz on dört kelime tespit edilmiştir. Hikâyenin uzunluğuna bakıldığında tespit edilen kelimelerin çok sayıda olduğunu söyleyebiliriz. Ancak tespit edilen kelimelerin bir kısmı çocukların cümlelerden yola çıkarak anlamlarını kolaylıkla bulabilecekleri bir özellik göstermektedir. Hikâyede iki tane deyim kullanılmış; atasözüne ise hiç yer verilmemiştir. Deyim ve atasözleri bakımından metnin zengin olmadığını söyleyebiliriz.

Kaynak metin olarak kullanılan metinlerde çocukların farklı amaçları kazanabilecekleri iletilere ulaşılması istenmektedir. Metinlerin çocukların çeşitli hedef ve davranışlara ulaşmasını sağlayacak düzeyde olması gerekmektedir.

Hikâyeden çıkarılan iletiler, çocukların kolaylıkla bulabileceği ve kavrayabileceği niteliktedir. İletiler çocuklara uygun olmakla birlikte amaç ve kazanımlar açısından zengin olmaması uygunluğunu engellemektedir. Bu sebeple Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmaya **uygun olmadığını söyleyebiliriz.**

2.1.1.8. Bilal'in Mutluluk İçinde Vefat Edişi.¹

Bilal güçsüz düşüp hilal gibi inceldi ve yüzüne ölümün rengi düştü.

Eşi onu görüp eyvahlar olsun, dedi. Bilal ise ona, hayır hayır, dedi, ne mutlu!

Şimdiye dek yaşamaktan acılar içindeydim. Ölüm nedir, nasıl bir mutluluktur, sen ne bileceksin?

Bu sözleri söylüyor, söylerken de yüzü nergis, gül ve lale gibi açılıyordu.

Yüzündeki aydınlık ve ıslıl ıslıl gözleri, sözlerine tanıklık ediyordu.

Bilal'in eşi, ey güzel hasletli insan, dedi, işte ayrılık. Hayır hayır, dedi Bilal işte vuslat!

Eşi dedi, bu gece gurbete gidiyor, yakınlarının gözünden yitiyorsun.

Hayır hayır dedi Bilal, bilakis bu gece benim canım gurbetten vatana dönüyor!

Eşi dedi, yüzünü nerde göreceğiz biz? Bilal dedi, Allah'ın hasları halkasında.

Aşağı değil, yukarı bakarsan haslar halkasına senin de katıldığını görürsün.

Yüzük taşının yüzükte parlamış gibi o halkada da âlemlerin Rabbinden gelen nur parlalar.

Yazık, dedi eşi, viran oldu bu ev. Bilal dedi, buluta değil, aya bak.

Ailem kalabalık, evim küçüktü. Bu yüzden daha mamur yapmak için sultan evimi yıktı.

¹ III / 3516-3536. beyitler

Ben, Adem gibi önce hüzne tutsaktım. Şimdiyse ruhumun nesli doğuyu batıyı doldurdu.

Bu kuyuyu andıran evde yaşayan yoksuldum. Şimdi şah oldum; şaha köşk gerek.

Köşkler zaten şahların alıştıkları yer. Ölü içinse ev ve mekan olarak bir mezar yeter.

İnceleme

Konu

Ölüm.

Ana Düşünce

Allah dostu kişiler için ölüm büyük bir mutluluktur.

Yan Düşünceler

Ölüm her insanın yaşayacağı bir gerçekliktir.

Olayın Geçtiği Yer

Olayın geçtiği yer hakkında bilgi verilmemiştir. Bilal ve eşinin konuşmalarından kendi evlerinde olduğunu anlamaktayız.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zaman hakkında kesin bir ifadeye yer verilmemiştir.

Kahramanlar

Bilal

Habeşli bir köle olduğu için Bilal-i Habeşi diye bilinir. Müşriklerin işkencelerine uzun müddet göğüs germiştir. Sesi çok güzelmiş. 641 yılında 60 yaşında Şam'da vefat etti (Pala, 2008:72).

Fiziki Özellikler

Bilal'in fiziki özellikleri hakkında bilgi verilmemiştir. Ancak gittikçe incelmeye, yüzünün solması ölümün verdiği bir değişiklik olarak ele alınmıştır.

Sosyal Özellikler

Din ehli biridir. Onun için yaşamak acı, ölüm mutluluk vericidir.

Psikolojik Özellikler

Ölümlle yüz yüze gelmesi onu hiç korkutmamaktadır. Ölümü bir yok oluş olarak görmemektedir. Ölümü vatana dönüş olarak nitelendirmektedir. Eşinin ölümle ilgili kederli konuşmalarına karşılık o rahattır ve mutlu ayrılır yakınlarından. Çünkü yoksulluktan zenginliğe eriştiğini, şah olduğunu düşünmektedir. Ölümün hazzını, mutluluğunu yaşamaktadır.

Bilal'in eşi

Eşinin öleceğini anlayınca üzülür. Üzüntüsü sözlerine de yansır. Keder dolu konuşmalar yapar. Eşinden ayrılacağı için sonsuz bir hüznle doludur yüreği. Ancak Bilal'in konuşmaları onun söylediklerinden çok farklıdır.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Gözden yitmek.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Atasözüne yer verilmemiştir.

Bilinemeyecek Kelimeler

Hilal, basiretsiz, hasletli, vuslat, gurbet, yitmek, has, mamur.

Değerlendirme

Dini nitelikler taşıyan bir metindir. Sanki bir kişinin ölüm anı canlandırılmıştır. Bilal'in ölümünün yaklaşması yakınlarını hüznle boğar. Ancak ölüm onda tam tersi duygular yaşatır. İmanın verdiği kuvvet, Allah'a ulaşacak olmanın verdiği mutluluk sözlerine de yansır. Bu mutluluk sebebiyle ölümün acısını, dünyadan ve yakınlarından ayrılmanın kederini de unuttur. Çünkü mutluluğu daha çok ön plana çıkarmıştır.

Ölümü şahlık mertebesine yükselmek olarak nitelendirmesi dünyada görmediği zenginliği bu şekilde kazandığının göstergesidir. Öyle ki onun sözleriyle her insan

ölümünden korkmaz, her insan adeta ölmek ister. Onun sözleri ölümün çekinilecek bir durum olmadığını gösterir insanlara.

Bilal'in eşinin üzülmeye ölümün farklı bir yüzünü de gösterir bizlere. Ölen kişi mutlu olmakla birlikte en yakınında olan kişi aynı mutluluğu yaşayamaz. Sevdiği bir kişinin her an yanında olamayacağı, onu göremeyeceği düşüncesi Bilal'in hayat eşini son derece mutsuz eder. Bilal'in söyledikleri her ne kadar güzel sözler olsa da bir türlü kendini ölümün soğukluğundan kurtaramaz. Bu metin insanlara ölümün de olağan bir şey olduğunu ve insanların üzülmelerinin yersiz olduğunu gösterir. Aynı zamanda bu metin bizlere dini anlamda yaşayışına dikkat eden ve iman gücüne sahip insanların ölüme rahat ve huzurlu bir şekilde gittiğini göstermektedir.

11-14 yaş grubu çocuklarının okudukları metinler onları yaşama daha da bağlamalı, umut verici olmalıdır. Nitekim onların da ölüm gibi olumsuz duyguları tanımaları gerekecektir. Ancak bu şekilde metnin konusunun ölüm olması çocuklarda olumsuz birtakım duygular oluşturabilir.

Hikâyede çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz sekiz kelime tespit edilmiştir. Bilinemeyecek kelimeler metnin anlaşılmasını zorlaştırmayacak niteliktedir. Hikâyede bir tane deyim kullanılmış; atasözüne ise hiç yer verilmemiştir. Bu sebeple metnin deyim ve atasözü bakımından zengin olmadığını söyleyebiliriz.

Hikâye yetişkinlerin okumasına uygun olmakla birlikte konusunun çocuklara yönelik olmaması, Türkçe ders kitaplarında kullanılmasını engellemektedir. Bu sebeple **uygun olmadığını söyleyebiliriz**. Ancak başka bir dersin hedef ve davranışlarının kazandırılmasında kullanılabilecek bir metindir.

2.1.1.9. Bir Adamın Musa'dan Hayvanların Dilini Öğrenmek İstemesi.¹

Genç bir adam Musa'ya dedi, bana hayvanların dilini öğret...

Öğret de evcil ve vahşi hayvanların seslerinden dinim açısından ibret alayım.

Çünkü insanoğlunun dili hep su, ekmek ve dalavere üzerine kurulu.

¹ III/3265-3395. beyitler

Olur ki dünyadan ayrılırken hayvanların başka dert ve tedbirleri vardır.

Musa, git dedi, vazgeç bu hevesten. Çünkü bunun önünde ardında bir sürü tehlike var.

İbret ve uyanıklığı, kitaptan, konuşmadan, sözden ve dudaktan değil, Allah'tan iste.

Adam, onun engellemesiyle daha da isteklendi. Engellenince insan daha da isteklenir.

Ey Musa dedi, değer taşıyan her şey, nurun parlayınca değeri senden buldu.

Ey cömert, bu arzudan beni yoksun bırakman senin lütfuna yaraşmaz.

Bu zamanda Hakk'ın vekili sensin. Bana engel olursan umutsuzluk doğar.

Musa, Rabbim, dedi, kovulmuş şeytan sanki bu saf adama oyun oynuyor.

Öğretsem onun zararına olur, öğretmesem kalbinde kötülük doğar.

Allah, ey Musa, dedi, öğret ona. Çünkü biz keremimizle duayı asla geri çevirmeyiz.

Musa, Rabbim, dedi, öğretirsem pişmanlık duyar da dövünüp yırtınır.

Güç herkese yaraşmaz. Sakınana acizlik daha iyi bir kaynaktır.

Allah dedi ki onun dilediğini verip irade bakımından elini çöz.

Musa yine ona, arzun senin yüzünü solduracak, diye sevecenlikle öğüt verdi.

Dedi, bu sevdadan vazgeçip Allah'tan kork. Aldatmak için bunu sana şeytan öğretmiştir.

Genç dedi, hiç olmazsa kapı köpeğiyle kanatlılardan olan tavuğun dilini öğret.

Musa, sen bilirsin, dedi, istediğin oldu, hadi git. Bu ikisinin konuşması sana âşikar olacak.

O, sabahleyin denemek amacıyla eşikte beklemeye başladı.

Hizmetçi sofraya bezini çırptı ve yemekten artan bayat bir ekmek parçası düştü.

Onu bir horoz, rehin alır gibi kaçırdı. Sen bize zulmettin, dedi köpek, git buradan.

Sen buğday tanesi yiyebilirsin. Oysa ben yem yemekten acizim.

Ne mutlu sana, buğday, arpa ve başka tahılları yiyebilirsin. Bense yiyemem.

Kısmetimiz olan şuncacık ekme  parçasını da biz köpeklerden kaçıyorsun.

Horoz da ona dedi, kes sesini, üzülm ; Allah sana buna karşılık başka bir Şey verir.

Şu efendinin atı telef olacak. Yarın sabah doyasıya yersin, üzülmeyi bırak.

Atın ölümü köpeklere bayramdır. Çalışıp çabalamaksızın bol rızık olur.

Adam bunu duyunca atını sattı. Horoz ise köpeğe karşı mahcup duruma düştü.

Ertesi gün aynı horoz yine ekmeği kaptı. Köpek de horoza açtı ağzını.

Bre dalavereci horoz, bu kaçıncı yalan? Zalimsin, yalancısın, nursuzsun!

Telef olacak dediğin at nerede? Bre kör müneccim, doğruluktan mahrumsun.

Olaydan haberdar olan horozsa, onun atı, dedi, başka yerde telef oldu.

Atı satıp zarardan kurtuldu da zararı başkalarına attı.

Fakat yarın katırı telef olacak. O nimet sadece köpeklerin olacak.

Fakat o muhteris, katırı hemen sattı ve o anda üzüntü ve zarardan kurtuldu.

Üçüncü gün köpek horoza dedi, ey yalancılardan başı, hem de davullu zurnalı!

Horoz dedi, alelacele sattı katırı. Yarın da kölesi belaya uğrayacak.

Kölesi ölünce akrabaları köpek ve dilencilere yiyecekler verecek.

Adam bunu duyunca kölesini de sattı. Üzülmekten kurtuldu, yüzü güldü.

Ömrümde üç beladan kurtuldum, diye Őükürl r edip seviniyordu.

Tavukla köpeğin dilini öğrendim de kötü olayların gözüne mil çektim.

Ertesi gün, o mahrum köpek, ey zırvalayan horoz, dedi, tek çiftler (tahminler) hani?

Sendeki bu kaçıncı yalan dolan? Zaten yalan dışında bir Şey uçmaz yuvandan.

Hâşâ, dedi horoz, yalancılıkla sınanmak bana ve cinsime yakışmaz.

Biz horozlar müezzinler gibi doğru sözlüyüz. Güneşi gözetler, vakti takip ederiz.

Tepemize leğen geçirsen bile biz içerde de güneşi gözetleriz.

Hak, bizim soyumuzu namazı duyurmak için insana hediye etti.

Yanılıp da vakitsiz ezan okursak, bu bizim ölümümüz olur.

Adamın sattığı köle müşterinin yanında öldü ve müşteri tümüyle zarar etti.

O malını kurtardıysa da kendi kanını döktü. Bunu iyi anla.

Oysa bir zarar, başka zararları defeder. Cismimiz malımız canlara feda olsun!

Horoz dedi, fakat o yarın mutlaka ölecek. Mirasçısı da yas tutarken sığır kesecek.

Ev sahibi ölüp gidecek. Sana yarın okkalı bir yiyecek gelecek.

Gelen geçen, köyün ortasında ekmek parçalarıyla yemek artıklarına kavuşacak.

Kurban edilen sığırın etiyle yufkalar köpeklerle dilencilerin önüne bol bol dökülecek.

At, katır ve kölenin ölümü, aslında bu kendini bilmez mağrurun belasını def ediyordu.

Mal kaybedip üzülmekten kaçınıp malını artırdı da kendi kanını döktü.

O habis adam kulak kabartmış, horozun sözlerini dinliyordu.

Adam bunları duyunca Musa Kelimullah'ın kapısına aceleyle koşup gitti.

Ey Kelim, beni bundan kurtar, diye korkusundan onun eşiğine yüz sürdü.

Musa dedi, git kendini satıp kurtul. Ustalaştın çünkü, sıçrayıp çık kuyudan.

Müslümanları zarara sokup kendi kese ve cüzdanını kat kat doldur.

Aynada sana görünen bu ilahi takdiri ben kerpiçte görmüştüm.

Aklı olan işin sonunu kalbiyle baştan görürken, bilgi yoksulu sonradan görür.

Adam, ey iyi hasletli Musa, diye yalvardı, başıma kakma, yüzüme vurma.

Layık olmadığımından yaptım bunu ben. Sen kötülüğüme güzel karşılık ver.

Evet, dedi Musa, ok yaydan çıktı. Okun geri dönmesi âdetten değil.

Fakat o güzel yargılayıcıdan, zamanı geldiğinde imanla gitmeni dileyeceğim.

O anda efendiye bir haller oldu, midesi bulandı, leğen getirdiler.

Ölüm paniğidir bu, gıda zehirlenmesi değil. Kusmanın sana ne yararı olacak, a bahtsız cahil?

Dört kişi onu odasına götürdü. O, bacaklarını birbirine sürterek can çekişiyordu.

Musa'nın öğüdünü dinlemeyip alay eder, kendini çelikten kılıca vurursun ha?

O sabah Musa duaya durup Rabbim, dedi, imanı alıp götürme ondan...

Padişahlık edip bağışla onu. Çünkü o yanılıp küstahlık ederek haddini aştı.

Bu bilgi sana uygun değil, demiştim ona. Savmak için söylenmiş boş söz sandı sözümü.

Evet, dedi Allah, ona iman bağışladım. Sen istersen şimdi onu diriltirim.

Hatta yeryüzünün tüm ölülerini senin için şu anda diriltebilirim.

Musa dedi, burası ölümlü dünya. Onu, aydınlık olan öbür dünyada dirilt.

Bilesin ki cisme ve mala gelen zarar, canın yararına olup vebalden kurtarır.

Öyleyse sıkıntıya gönülden müşteri ol. Bedeni hizmete teslim edince canını kurtarırısın.

İnceleme

Konu

İrade-i hâkimiyet

Ana Düşünce

Her insana taşıyabileceği kadar bir özellik ve yetenek verilmiştir.

Yan Düşünceler

1. Bir musibet bin nasihatten yeğdir.

2. Bir zarar daha büyük bir zararın olmasını engelleyebilir.
3. Bilgice bizden üstün ve yaşça büyük kimselerin öğütlerini her zaman dinlememiz gerekir.
4. Mal, mülk getiren olaylar ve durumlar görüldüğü kadar faydalı olmayabilir.

Olayın Geçtiği Yer

Olayın geçtiği yer hakkında bilgi verilmemiştir. Ancak efendinin bir kölesinin, atının ve katırının olmasından yola çıkarak, olayların bir çiftlikte yaşandığını söyleyebiliriz.

Olayın Geçtiği Zaman

Olay Musa peygamber zamanında yaşanmıştır.

“O, sabahleyin denemek amacıyla eşikte beklemeye başladı.”

“Ertesi gün aynı horoz yine ekmeği kaptı. Köpek de horoza açtı ağzını.”

“Fakat yarın katırı telef olacak.”

“Üçüncü gün köpek horoza dedi”

“Ev sahibi ölüp gidecek. Sana yarın okkalı bir yiyecek gelecek.”

Yukarıdaki cümleler metinden alınmıştır. Görüldüğü gibi horoz ve köpeğin konuşmalarında zaman olarak sürekli yarın ve ertesi gün kavramları geçmektedir. Bu kavramlardan yola çıkarak efendinin üç gün süresince belaları kendinden def ettiğini görmekteyiz. Ancak dördüncü gün kendisinin öleceğini duymuş ve hiç vakit kaybetmeden Musa peygamberin yanına gitmiştir. Bu açıklamalar sebebiyle olayların dört günlük bir süre içerisinde yaşandığını söyleyebiliriz.

Kahramanlar

Hz. Musa

Sosyal Özellikler

Allah'ın elçisidir. Hayvanların dilinden anlamaktadır. İsteğinin yanlış olduğunu anlatabilmek için nasihatlerde bulunması, yol gösterici karakterinin bir göstergesidir. Adamın ısrarlarına dayanamaz ve Allah'tan yardım diler.

Psikolojik özellikler

İnsanların iyiliğini isteyen, onları belalardan uzaklaştırmaya çalışan, yardımsever bir karaktere sahiptir. Adamın sözünü dinlememesi ve sonunda zararlı çıkması üzülmeye sebep olmuştur. Sözünü dinlememesine rağmen adamın haline acımış ve Allah'tan onun için yardım dilemiştir.

Efendi

Sosyal Özellikler

Bir konağın ya da çiftliğin sahibidir. Hizmetinde çok kişi vardır. Çok sayıda hayvana sahiptir. Bu özelliklerden yola çıkarak efendinin maddi anlamda sorun yaşamadığını söyleyebiliriz.

Psikolojik Özellikler

Peygamberde olan özelliğin kendisinde de olmasını istemesi hırslı bir karakterin göstergesidir. Hırs ve heves düşkündür. Aşırı ısrarcıdır. Malına mülküne düşkün bir kişidir. Tavuk ve köpeğin dilini öğrendikten sonra zarar etmekten kurtulmuş ve sevinmiştir. Maddi unsurlarla mutluluğa kavuşacağını düşünen bir karaktere sahiptir. Ancak yaptıkları kendi canına mâl olmuştur. Pişmanlık duysa da artık çok geçtir. Hz. Musa gibi birinin-bir peygamberin- sözünü dinlememesi ölümüne sebep olmuştur. İçinde bulunduğu durumu doğru bir şekilde değerlendiremeyen bir karaktere sahiptir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Kulak kabartmak, yüz sürmek, ok yaydan çıktı, yüzüne vurmak, başına kakmak, can çekişmek, haddi aşmak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

“Atın ölümü köpeklere bayramdır.” Atasözünün aslı “Eşeğin ölümü köpeklere bayramdır” şeklindedir. Hikâyede atasözü mecaz anlamdan ziyade gerçek anlama gelebilecek şekilde kullanılmıştır.

Metinde horozla ilgili “Yanılıp da vakitsiz ezan okursak, bu bizim ölümümüz olur.” cümlesine yer verilmiştir. Bu kullanım atasözü olmasa da okuyucuya “Vakitsiz öten horozun başını keserler” atasözünü hatırlatacak niteliktedir.

Bilinemeyecek Kelimeler

İbret, dalavere, heves, lütuf, vekil, kerem, aciz, âşikar, eşik, rehin, zulmetmek, telef olmak, rızk, mahçup, dalavereci, nursuz, müneccim, mahrum, muhteris, mil, müezzin, okkalı, mağrur, def etmek, habis, haslet, vebal.

Edebi İfadeler

“İbret ve uyanıklığı, kitaptan, konuşmadan, sözden ve dudaktan değil, Allah’tan iste.”

“Engellenince insan daha da isteklenir.”

“Güç herkese yaraşmaz. Sakınana acizlik daha iyi bir kaynaktır.”

“Bir zarar, başka zararları defeder.”

“Aklı olan işin sonunu kalbiyle baştan görürken, bilgi yoksulu sonradan görür.”

“Bilesin ki cisme ve mala gelen zarar, canın yararına olup vebalden kurtarır.

Öyleyse sıkıntıya gönülden müşteri ol. Bedeni hizmete teslim edince canını kurtarırısın.”

Değerlendirme

Ana düşünce herkesin kendine göre bazı özelliklere ve yeteneklere sahip olduğunu ifade etmektedir. Her varlık kendi özelliğiyle önemlidir. Nitekim bazı kişilere daha özel yetenekler verilmiştir. Allah herkese taşıyabileceği kadar özellik, yetenek vermiştir. Hz. Musa da hayvanların dilinden anlayabilmektedir. Onun bu özelliği sadece ona özeldir. Onda olan bir yeteneğin bizlerde de olmasını istemek yanlış bir

tutumdur. Zira metinde adam, bunu istemekle kendi sonunu hazırlamıştır. Buradan yola çıkarak başkalarında olan özelliklerin bizde de olmasını istemenin yanlış olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü her yetenek ve özellik sahibinde güzeldir. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde herkesin kendine göre bir yeteneğe sahip olduğunu anlayacaktır.

İkinci ileti zarar olarak gördüğümüz şeylerin aslında daha büyük tehlikeleri ortadan kaldırdığını anlatmaktadır. İnsanlar yaptıkları hatalar aracılığıyla doğruyu bulur ya da doğrunun değerini anlar. Bize zarar veren şeyler de aslında daha büyük zararları engelleyebilir. Bu nedenle hayıflanmak yerine yaşadıklarımızdan ders almaya çalışmalıyız. Hikâyedeki kahraman gibi zarar etmedim diye düşünmek yanlıştır. Adam kölesini, katırını satmasaydı kendi ölümüne sebep olmayacaktı. 11-14 yaş grubu çocukları küçük bir zararı büyük bir felakete dönüştürebilirler. Bu yaş grubu çocukları, bu dönemde çok hassas oldukları için her duygunun aşırısını yaşarlar. En küçük olaylar büyütülür, en küçük zararlar dahi dünyaları kaybetmiş gibi üzülmelerine sebep olur. Çocukların elimizdekilerle yetinmek gerektiğinin, giden için yapılacak bir şeyin olmayacağını bilmeleri gerekir. Bu metin sayesinde de başkalarına verdiğimiz zararın bize hiçbir faydasının olmayacağını anlayacaklardır. Belayı kendimizden def etsek de başka bir insanın üzerine yıkılmış oluruz. Böylece başka birinin zarar görmesine sebep olunmaktadır.

Efendi, Hz. Musa'nın öğütlerini, uyarılarını dinlemez. Heves ve hırs onu kötü durumlarla karşı karşıya getirir. Hayatımızda işinin ehli, bilgi ve deneyim sahibi insanlar vardır. Bu gibi insanların çevremizde olması bizim için büyük bir şanstır. Böyle insanların her sözü bizim için altın değerinde olmalıdır. Çünkü onlar sayesinde yaşayacağımız kötü şeylerden kurtulabilir ya da tedbirler alabiliriz. Bu metin sayesinde çocuklar dinlemenin, dikkate almanın ne kadar önemli olduğunu farkına varacaklardır. Öğütler boş yere söylenmiş sözler değildir. Uyarılar sadece dikkat edilmesi için söylenen sözler olmamalıdır. Her zaman için bizden bilgice üstün insanların söylediklerinde bir hikmet olduğunu bilmeli ve ona göre davranmalıyız.

Hayat maldan, mülkten ve paradan ibaret değildir. Efendi, hayvanlarını ve kölesini satarak para kazanmış, zarar etmemiştir. Ancak metnin sonunda

hayvanlardan kendi ölüm haberini duyması, gerçekleri görmesini sağlamıştır. İşte o zaman peygambere başvurarak yardım istemiştir. Malımızı mülkümüzü arttıran şeyler hayatımıza faydası olan şeyler değildir. İnsanları ve olayları bu şekilde değerlendirmek en büyük hatayı yapmamıza sebep olabilir. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde fazla maddiyatla ilgilenmezler. Ancak kendi aralarındaki ufak tefek davranışlar, mala mülke göre arkadaşlarını değerlendirdiklerini gösterebilir. Onlar için bu özellikler bir güç göstergesi olabilir. Bu da onların doğru ve iyi bir arkadaşlık kurmalarını engelleyebilir. Bu metin sayesinde maddiyatın hiçbir şeyin göstergesi olmadığını, bir öncelik olmadığını görecektir.

Metinde Hz. Musa'nın özelliklerinden biri ele alınmıştır. Bir kişinin onun gibi olmak istemesi de kötü olayların yaşanmasına sebep olmuştur. Mevlana Mesnevi'nin diğer ciltlerinde de bu tarz konulara yer vermiştir. Olağanüstü özellikler sadece seçilmiş ve her şeyiyle mükemmel insanlarda güzeldir. Allah, herkese taşıyabileceği kadar özellik vermiştir. Bunların bizde de olmasını istemek yanlıştır.

Adam bütün ısrarlarına rağmen Hz. Musa'nın sözünü dinlememiştir. Kendi eliyle kendi sonunu hazırlamıştır. Bir hayvandan öleceğini duyması, yaptıklarından pişman olmasını sağlamıştır. Ders almak için başkasının yol göstericiliği yetmemiştir. İşte burada bir musibet bin nasihatten iyidir sözü önemini göstermektedir.

Metin insanların hırs ve heves yüzünden yaşadıklarını, irade zayıflığını, taşıyamayacağımız özelliklere sahip olmanın zararlarını anlatması bakımından önemlidir. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla seviyelerine uygun ilgilere ulaşabilecektir.

Hikâyede çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz yirmi sekiz kelime tespit edilmiştir. Hikâyenin uzunluğuna bakıldığında bilinemeyecek kelimelerin çok olmadığını söyleyebiliriz. Bu kelimeler çocukların kelime hazinesini geliştirmesi için yeterli olacaktır.

Metinde yedi tane deyim kullanılmıştır. Mesnevi'de yer alan anlatıma dayalı metinlerde deyimlere çokça yer verilmiş; ancak atasözü çok az kullanılmıştır. Buna

rağmen ele aldığımız bu hikâyede atasözlerine de yer verilmiş ya da atasözlerine atıfta bulunulmuştur. Bu durum olumlu bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Metinden çıkarılan edebi ifadeler çocukların yaşamlarına yönelik güzel bilgiler sunmaktadır. Bu ifadeler çocukların hem ahlaki hem de insani yönden çeşitli kazanımlara ulaşmasını sağlayacak, dil gelişimlerini olumlu etkileyecektir.

Ele aldığımız bu özellikler hikâyenin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmaya **uygun olduğunu göstermektedir.**

2.1.1.10. Bir Aşığın Sevgilisinin Yanında Aşk Mektubu Okumakla Meşgul Oluşu ve Sevgilisinin Bundan Hoşlanmamasına İlişkin Öykü “Medlul Varken Delil İstemek Çirkindir, Bilinmesi Gerekene Ulaştıktan Sonra Bilgi Almaya Çalışmak Kınanası Bir İştir.”¹

Biri sevgilisi kendisini karşısına oturtmuşken sevgilisinin yanında mektup çıkarıp okuyordu.

Mektupta beyitler, övgüler, ağlayıp yakarmalar ve miskinlikler vardı.

Sevgilisi dedi, bu benim içinse, vuslat anında ömür telef etmek demektir.

Ben yanı başındayken sen mektup okuyorsun. Bu, aşıkların alameti değildir.

Âşık dedi, sen buradasın ama ben nasibimi tam elde edemiyorum.

Vuslatı görsem de sende geçen yıl gördüğüm şu anda yok.

Ben bu pınardan berrak sular içmiş ve gözümle gönlümü suyla tazelemiştim.

Pınar görüyorum ama su yok. Su yolumu yoksa haydut mu kesti?

Sevgilisi öyleyse, dedi, ben sevgilin değilim. Ben Bulgar'dayım, senin muradın Kutu'da.

A yiğit, sen bana ve benim bir hâlime aşıksın. Hâl ise elde kalan bir şey değil.

Öyleyse tam olarak aradığın değilim; ancak zaman içinde istediğinin bir parçasıyım.

Sevgili değil, sevgilinin eviyim. Âşk sandığa değil, sandıktaki parayadır.

¹ III / 1405-1427. beyitler

Sevgili, biricik olandır. Senin başlangıcın da odur, bitimin de.

Onu bulduğunda bekleyiş içinde olmazsın. O hem âşikardır, hem de gizlidir.

O hâle bağımlı değil, hâllere egemendir. Ayla yıl o aya kuldur.

Hâle emretse, hâl buyruğa boyun eğer. Dilerse cisimleri can kılar.

Bağımlı olan yetkin olamaz. Çünkü o, hâle erişmek için oturup bekler.

Onun eli hâli dönüştüren iksirdir. Elini sallar da bakır ondan sarhoş olur.

O dilerse tatlılaşır ölüm de. O dilerse diken nergise döner, iğne nesrine.

Hâle bağımlı olansa, hâle göre kimileyin ilerleyen, kimileyin de gerileyen insandır.

Sen bana âşık değil, hâle âşıksın. Hâle erme umuduyla çevremde dönüp duruyorsun.

İnceleme

Konu

Zaman ve hâle göre değişen sevgi.

Ana Düşünce

İnsan sevdiğinin her halini, her görünümünü sevmelidir. Tek bir hâle âşık olmak, o sevginin eksik olduğunu gösterir.

Yan Düşünceler

1. İnsanların davranışları, duyguları ve düşünceleri zaman içinde değişebilir.
2. Sevginin bedensel anlamda bir ölçütü yoktur. Önemli olan ona ulaşma, kavuşma yolunda çaba sarf etmektir.
3. Zaman ve hallerden bağımsız olan sadece Allah'tır. Önemli olan da onun sevgisine ulaşmak, ilahi aşkı tatmaktır.

Olayın Geçtiği Yer

Olay bir âşık, sevgilisinin yanındayken gerçekleşmiştir. Olayın geçtiği mekân hakkında metinde kesin bir ifadeye yer verilmemiştir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zamana dair kesin bir ifade yer almamaktadır. Ancak âşığın geçen yılki gördüklerini söylemesi, hikâyede zaman olarak geri dönüşümlerin olduğunu göstermektedir.

Kahramanlar

Âşık

Sevgilisinin bir hâline âşık olmuştur. Ancak o hâli artık görememektedir. Bu nedenle sevgilisine olan âşkı bitmiştir. O yanındayken istediklerine ulaşamamaktadır. Aradığı, âşık olduğu hâli görmek için çaba sarf etmekte; göremeyince de başka şeylerle ilgilenmektedir. Bedensel ya da anlık bir sevgiye sahiptir. Gerçek sevginin ne olduğunu anlayamamıştır.

Sevgili

Âşığın durumundan memnun değildir. Yanındayken başka şeylerle ilgilenmesi onu rahatsız etmektedir. Bunun gerçek bir sevgi olmadığını düşünmektedir. Gerçekten sevilmediğini; çünkü gerçek sevginin hâllere bağlı olmadığını düşünmektedir. Âşığın hareketleri üzülmeye sebep olmuştur.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Hikâyede deyim kullanılmamıştır.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinmeyecek Kelimeler

Miskinlik, beyit, vuslat, alamet, nasip, murat, âşikar, yetkin.

Değerlendirme

Gerçek sevgi hâllerden ve zamandan bağımsızdır. Çünkü sevgi, sevgiliye karşı olan duygunun her hâllere egemen olmasıdır. İnsan sevdiğinin her hâlini, her görünüşünü, her davranışını sever. Hikâye kahramanı âşık, sevdiğine böyle davranmamıştır. Onun bir hâlini sevmiş ve her defasında da o hâliyle görmek

istemmiştir onu. Bu da sevgisinin eksik olduğunu göstermektedir. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde aşk, sevgi gibi konularda doğru bilgiye sahip değillerdir. Karşılarındaki insanın bir hâline, bir davranışına ya da görünümüne âşık olabilirler. Yaşlarının verdiği hassasiyet ve her duyguyu aşırı yaşamaları bu sevgiyi çok büyük görmelerine sebep olabilir. Çocukların bu davranışları ise gerçek sevginin ne demek olduğunu bilmemelerinden kaynaklanmaktadır. Bu metin sayesinde sevgilerin hâllerden ve anlık davranışlardan bağımsız olduğunu anlayacaklardır.

Çocuklar bu dönemde herhangi bir kişiye hemen bağlanabilirler. Ancak bu bağlılıkları uzun sürmeyecektir. Saman alevi gibi yanıp sönerler. İşte bu da onların tıpkı metindeki gibi hâllere olan bağlılıklarından kaynaklanır. Metinde âşığın davranışındaki değişiklik, sevginin de kaybolduğunu göstermiştir. Bu da insanların davranışlarının, duygularının ve düşüncelerinin zaman içerisinde değişiklik gösterdiğinin bir kanıtıdır. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde gelişmeye ve değişime çok açıktır. Öyle ki düşüncelerini ve duygularını bir anda değiştirebilirler. Böyle olunca da bu dönemde sevgilerinde de değişikliğin olmasını beklemek olağan bir durumdur. Çocuklar bu metin sayesinde kendilerinde çeşitli değişikliklerin olabileceğini ve buna göre davranmaları gerektiğini bileceklerdir. Aynı zamanda düşüncelerinden ve duygularından emin olmaları gerektiğinin de farkına varacaklardır.

İkinci ileti sevginin bedensel anlamda bir ölçütünün olmadığını ifade etmektedir. Ne karşımızdakinin ne de kendimizin fiziksel görünümü sevgide ölçüt olamaz. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde hem başkalarının hem de kendilerinin fiziksel görünümüne çok düşkündür. Öyle ki birbirlerini bu doğrultuda değerlendirme, eleştirme yoluna dahi gidebilirler. Bunun önemli olmadığını zamanla anlayacaklarsa da böyle bir metni bu yaş döneminde okumaları onların bu düşünceyi kazanmasında daha büyük kolaylık sağlayacaktır. Önemli olanın iyi-kötü, güzel-çirkin gibi kavramların olmadığı, yürekten hissedilenlerin olduğunu kavrayacaklardır.

Üçüncü ileti ilâhi âşkın önemini anlatmaktadır. Metin insani bir âşkla başlamış, sonlara doğru da ilâhi bir nitelik kazanmıştır. İnsani âşkla ilahi âşk bazı yönlerden karşılaştırılmıştır. İnsani âşk hâllere ve zamana bağlı olabildiği gibi ilahi âşkta

böyle bir şey yoktur. Allah sevgisi zaman ve hâllerden bağımsızdır. Metnin bu bölümünde tasavvuftaki âşka geçilmiştir. Yani insani olan âşk bir anda değişmiş ve gerçekliğin ilahi âşkta olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Edebiyatın dallarından biri olan tasavvuf edebiyatına dahil bir konudur. Gerçek olan âşk ilâhi aşktır. Ona kavuşma yolunda çekilen sıkıntılar, eziyetler de ona ulaşmak kadar önemli ve değerlidir. İşte burada hiçbir görüntü, hiçbir hâl önem kazanmaz. Çünkü yürekte var olan duygular, amaçlar bu âşka ulaşılmasında birinci önceliklidir.

Mevlana'nın bu hikâye aracılığıyla vermek istediği ana düşünce de budur. Ancak çocukların bu ana düşünceye ulaşması mümkün olmayacaktır. Çünkü onların kavrayışının üstünde bir özellik göstermektedir. 11-14 yaş grubu çocuklarının eğitim ve öğretim basamağında Türkçe derslerinde bu konuya yer verilmemektedir.

Metinde çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz sekiz kelime tespit edilmiştir. Metnin uzunluğuna baktığımızda kelimelerin çocukların kavramasını zorlaştıracak sayıda olmadığını söyleyebiliriz. Hikâyede deyim ve atasözüne yer verilmemiştir. Deyim ve atasözüne yer verilmemesi olumsuz bir özellik teşkil etmektedir. Çünkü Türkçe ders kitaplarında yer alan kaynak metinlerde içeriğin yanı sıra biçimsel ve dilsel özelliklere de dikkat edilmesi gerekmektedir.

Yukarıda belirtilen olumsuz özellikler sebebiyle hikâye, 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmaya **uygun değildir diyebiliriz.**

2.1.1.11. Bir Kişinin Yüce Allah Günahından Dolayı Beni Cezalandırmaz Diye İddia Edişi Ve Şuayb'ın Ona Cevap Verişi.¹

Şuayb zamanında biri, Allah, dedi, benim birçok kusurumu görmüştür.

Birçok günahımı, suçumu görmüştür, ama Allah, kerem edip beni cezalandırmaz.

Ona cevap olarak yüce Hak, gayp yoluyla Şuayb'ın kulağına şu yalın sözü söyledi:

Dersin ki ben birçok günah işledim de Allah, kerem edip beni cezalandırmadı.

Tam tersini söylüyorsun, behey yolu bırakıp çöllere sapmış akılsız.

¹ II / 3350-3383. beyitler

Kaç kez cezalandırdım seni, haberin yok senin. Boylu boyunca zincirlere takılıp kalmışsın.

A kara kazan, kalbinin yüzünü mahvetti senin katmerli pasın.

Kalbine üst üste paslar birikti ve böylece kalbin körleşip sırları göremez oldu.

Bu duman yeni bir kazana değse, arpa kadar da olsa görünür izi.

Her şey karşıtıyla belirginleştiği için, beyaz üstündeki siyah, rezil olup çıkar.

Kazan kapkara kesilince, isin ona etkisini bir çırpıda kim görebilir?

Zenci demircinin yüzüyle dumanın rengi birbiriyle aynıdır.

Demircilik yapan beyaz adamın yüzü, isten dolayı alaca bulaca olur.

Böylece günahın izini çabucak fark eder ve hemen Rabbim, diye inlemeye başlar.

Israr edip kötülüğü meslek edinince basiretini bağlamış olur.

Tövbeyi geçirmez aklından. Günahı artık gönlüne güzel gelir de böylece dinsizleşir.

Onun pişmanlık ve Rabbe yöneliş duygusu yok olur ve aynasına beş kat pas oturur.

Paslar demirini yemeye başlar ve cevherini eksiltmeye koyulur.

Beyaz kâğıda yazı yazıldığında, o yazı görünür ve okunur.

Yazının üstüne tekrar yazı yazarsan anlaşılmaz, okunuşu yanlış olur.

Karalama üstüne karalama yapılıncı iki yazı da seçilmez olup bir anlam vermez.

Onun üstüne üçüncü kez yazarsan, onu şerle dolu can gibi kapkara kılmış olursun.

Öyleyse çareciye sığınmaktan başka çare mi var? Umutsuzluk bakırdır, iksiriye bakıştır.

Umutsuzluklarınızı onun önüne koyun da çaresiz dertten kurtulun.

Şuayb bu incelikleri ona söyleyince, o can esintisiyle onun kalbinde çiçek açtı.

Onun canı göksel vahyi duyduğu halde dedi, bizi cezalandırıysa belirtisi hani?

Şuayb ise dedi, Rabbim, o ikna olmuyor ve cezalandırmanın belirtisini arıyor.

Allah dedi, ben kusurları örtücüyüm; sınamak için bir sır vermek dışında söylemem sırlarını.

Onu cezalandırışıma ilişkin bir belirti şudur: O ibadet edip oruç tutar, dua eder.

Namaza, zekata ve benzeri ibadetlere yönelir. Fakat yaptıklarının azıcık olsun ruhu yok.

İbadet edip üstün eylemler gerçekleştirir. Fakat azıcık olsun tadı yok.

İbadetleri güzel ama içleri güzel değil. Cevizleri çok ama içleri yok.

Tadı olmalı ki meyve versin ibadet. İçi olmalı ki çekirdek ağaç olsun.

İçi olmayan çekirdeğin fidan olması mümkün mü? Cansız suret, hayalden başka bir şey değildir.

İnceleme

Konu

Allah'ın kusurları örtücü gücü.

Ana Düşünce

Ruhla, kalple yapılan ibadet, Allah katında daha değerlidir.

Yan Düşünceler

1. Allah, ceza vermiyor diye hatalarımıza devam etmek büyük bir yanlıştır.
2. İnsan, çoğu zaman yaşadıklarını doğru değerlendiremez.

Olayın Geçtiği Yer

Olayın geçtiği yer hakkında bilgi verilmemiştir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olay Şuayb peygamber zamanında yaşanmıştır.

Kahramanlar

Şuayb Peygamber

Adamın yanlış düşüncesini değiştirmeye çalışmıştır. Yol gösterici bir vasfı vardır.

Biri

Yaptıklarından dolayı Allah'ın kendisini cezalandırmadığını düşünmektedir. Bu düşünce de hatalarına devam etmesine sebep olmaktadır. Şuayb peygamberin söylediklerine başlangıçta inanmaz. Ondan bir kanıt ister.

İbadetlerini yerine getirmektedir. Ancak hiçbir ibadetini ruhuyla, kalbiyle yerine getirmemektedir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Hikâyede deyim kullanılmamıştır.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Kusur, kerem, gayp, katmerli, pas, rezil, is, basiret, cevher, şer, iksir, esinti, göksel, vahiy, zekat, suret.

Edebi İfadeler

“Tadı olmalı ki meyve versin ibadet. İçi olmalı ki çekirdek ağaç olsun.”

Değerlendirme

Mevlana, Mesnevi'sinde peygamberlerin başından geçen olaylara yer vermiştir. Peygamberlerin çevrelerindeki insanlarla olan ilişkileri hikâyeye şeklinde ele alınmıştır. Bu metinde de Şuayb peygamber zamanında geçen bir olay ele alınmıştır. Bir kişinin günah işlediği halde cezalandırılmadığını düşünmesi ve Allah'ın Şuayb peygamber aracılığıyla verdiği cezayı o kişiye göstermesi metnin konusunu oluşturmaktadır. Adamın yaptığı ibadetleri kalben yapmamasının, içtenlikle yerine getirmemesinin en büyük ceza olduğu bu şekilde öğrenmesi sağlanmıştır.

Metnin konusu çocukların kavramakta zorluk çekeceği bir özellik göstermektedir. Çocuklar bu dönemde soyut işlemler dönemini yaşasa da bu metni yorumlamakta zorluk çekebilirler. Metinden çocukların yaşantılarına yönelik ileti çıkarmak da zordur. Hikâye, konu ve iletiler bakımından Türkçe dersinde çocuklara kazandırılması gereken hedef ve davranışları içermemektedir.

Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz on altı kelime tespit edilmiştir. Çocukların kelime hazinesini geliştirmeleri açısından bu kelimeler yeterlidir. Metinde deyim ve atasözüne yer verilmemiştir. Bu sebeple hikâyenin deyim ve atasözleri bakımından zengin olmadığını söyleyebiliriz.

Yukarıda belirtilen olumsuz özellikler sebebiyle hikâye, 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun değildir**.

2.1.1.12. Bir Şeyhin Bayezid'e "Kabe Benim, Benim Çevremi Tavaf Et" Demesi.¹

Ümmetin şeyhi Bâyezid (Bistami), hac ve umre için Mekke'ye doğru koşuyordu.

O, her şehre vardığında önce o şehrin büyüklerini arayıp soruyordu.

Basiret sütunlarına dayanan kim var diye şehirde dolaşıyordu.

Bâyezid, yolculuk sırasında, zamanın Hızır'ı olabilecek birini bulmaya çalışıyordu.

Hilâl gibi iki büklüm olmuş bir ihtiyar gördü. Tavır ve sözleri, büyük adamlardan olduğu izlenimini veriyordu.

Gözleri kör, gönlüyse güneş gibi. Rüyasında Hindistan gören bir fil sanki.

Bâyezid adamın yanına oturup hal hatır sordu. Onun fakir ve çoluk çocuk sahibi olduğunu öğrendi.

Yaşlı adam dedi, Bâyezid yolculuk nereye? Hangi gurbeti mesken tutacaksın?

Bâyezid dedi, zamanı olduğu için Kabe'ye gitmekteyim. Peki, dedi, yolluk olarak ne kadar paran var?

Dedi, iki yüz gümüş dirhemim var. İşte paltomun iç tarafına sıkıca iliştim.

Dedi, çevremde yedi kez dön ve bunu hac tavafından efdal say.

¹ II / 2207-2239. beyitler

Sonra da o dirhemleri bana bırak. Say ki haccettin ve amacın gerçekleşti.

Umre ettin, ebedi ömür buldun. Safa'ya koştun, arınıp temizlendin.

Canının gördüğü Hak hakkı için... O Hak ki beni kendi evine tercih etmiştir.

Kâbe O'nun iyilik evi olsa da, benim yaratılışım da O'nun sır evidir.

Yapıldı yapılabili Hak o eve girmemiştir. Oysa bu eve O'ndan başkası girmemiştir.

Beni gördüğünde Allah'ı gördün ve doğruluk Kabe'si çevresinde döndün demektir.

Bana hizmet, Allah'a ibadet edip hamd etmek demektir. Hak'ın benden ayrı olduğunu sanma sakın.

İnsandaki Hak nurunu görmek için gözünü iyice aç da bana bak.

Bâyezid, bu ince sözleri can kulağıyla dinledi ve altın bir küpe gibi kulağına küpe eyledi.

Bu sayede Bâyezid, yükseldikçe yükseldi ve ulaşılabilecek son noktaya ulaştı.

İnceleme

Konu

Allah dostlarına hizmet etmenin değeridir.

Ana Düşünce

Allah dostu kişilerin yanında olmak, en kutsal görevin ya da ibadetin değerini taşır.

Yan Düşünceler

İnsanların kişilikleri hal ve tavırlarından belli olur.

Olayın Geçtiği Yer

Olay Mekke'de yaşanmıştır.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın yaşandığı zamanla ilgili kesin bir bilgi verilmemiştir. Ancak Bâyezid'in hac ve umre için Mekke'ye gitmesi hac ve umre vakti olduğunu göstermektedir.

Kahramanlar

Bâyezid

Gittiği her yerde ulu ve değerli kişileri aramaktadır.

Adam

Sosyal Özellikler

Yaşlı bir adamdır. Ekonomik olarak durumu iyi değildir. Fakirdir. Çocukları vardır. İnce sözler etmektedir. Allah dostudur. Öyle ki Bayezid'in kendi çevresinde dönmesi haccettiği anlamına gelecektir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

İki büklüm olmak, hal hatır sormak, can kulağıyla dinlemek, kulağına küpe etmek.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Ümmet, şeyh, hac, umre, basiret, sütun, Hızır, hilal, yolluk, dirhem, tavaf, efdal, ebedi, hamd etmek.

Değerlendirme

Hikâye, Allah dostu kişilere yardım etmenin değerini konu edinmiştir. Dini hikâye özelliği göstermektedir. Her gittiği yerde Allah dostu kişileri arayan Bayezid, Mekke'ye vardığında yaşlı bir adamla karşılaşır. Konu bakımından önemli bir metin olmakla birlikte özellikle altıncı sınıf öğrencilerinin metnin ana düşüncesini bulmakta zorlanacakları bir metindir.

Metinde ana düşünceden başka bir de yan düşünceye ulaşılmıştır. Kaynak metin olarak kullanılacak metinlerde ana düşüncenin yanı sıra farklı iletilerin ve kazanımların bulunması gerekmektedir. Kaynak metinlerin, çocukları farklı yönlerden tamamlaması gerekmektedir. Ele aldığımız hikâyede ana düşüncenin yanı sıra başka bir iletiye ulaşılabilmesi uygunluğunu engellemektedir.

Metinde dört tane deyim kullanılmış; atasözüne ise hiç yer verilmemiştir. Atasözü ve deyimlerin az sayıda olması, metnin olumsuz bir özelliği olarak değerlendirilebilir. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz on dört kelime tespit edilmiştir. Çocukların anlamını bulmakta zorlanacakları kelimelerin çok olması, metnin kavranmasını zorlaştıracaktır. Bu nedenle bu metin 11–14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmaya **uygun değildir**.

2.1.1.13. Bir Şeyhin Çocuklarının Ölümüne Ağlamayışı.¹

Bundan önce yeryüzünde semavi bir mum gibi yol gösterici bir şeyh vardı.

Tıpkı peygamber gibi toplumun içinde cennet bahçesinin kapısını açan oydu.

Peygamber der ki “Öne geçmiş şeyh, kendi toplumunda peygamber gibidir”

Şeyhin ailesi bir sabah ona, söyle a güzel huylu, dedi, neden böyle katı kalplisin?

Biz senin çocuklarının ayrılığından dolayı iki büklüm olmuş ağlamaktayız.

Oysa sen ağlayıp inlemiyorsun, neden? Yoksa kalbinde merhamet mi yok?

İçinde merhamet yoksa şimdi bizim senden ne umudumuz olabilir ki?

A önder, bizi yoklukta bırakmazsın diye sana umut besleriz oysa.

Kıyamet gününde taht kurulunca, o zor günde şefaathimiz sen olursun diye umarız.

Öyle bir günde, kaçışı olmayan o gecede senin ikramından umutluyuz biz.

Hiçbir suçlunun güvende olmadığı zamanda eteğine sarılır ellerimiz.

Şeyh eşine, arkadaş dedi, sevgim, merhametim ve şefkatim yok sanma.

Hepsinin canı nimete nankörlük etse de biz kâfirlere bile merhamet ederiz.

Neden taşlanarak eziyet görürler, diye köpeklere bile acırım ben.

Isıran köpek için dua edip derim ki, Allah'ım onu bu huydan kurtar.

Rabbim, bu köpeklere öyle bir düşünce ver ki insanların taşlamasına uğramasınlar.

¹ III / 1771-1833. beyitler

Ailesi şeyhe dedi, madem herkese acırsın ve bu sürüye bir çoban gibisin...

Ecel iğnecisi çocuğunu iğnelememişken nasıl olur da kendi çocuğuna ağlamazsın?

Oysa merhametin göstergesi gözlerdeki yaşdır. Peki neden senin gözünde gözyaşı yok?

Şeyh karısına dönüp, kocakarı dedi, kış mevsimi temmuz gibi olmaz.

Onlar ölseler de yaşasalar da gönül gözünden gizli ve ırak olmaları mümkün mü?

Ben onları karşımda hazır görünce, ne diye senin gibi yüzümü tırmalayayım?

Zamanın dışında olsalar da benimle birlikteler ve çevremde oynuyorlar.

Ağlamak hicrandan ya da firkatten olur. Bense sevdiğilerimle sarmaş dolaş birlikteyim.

İnsanlar onları düşlerinde görürken, ben uyanıkken açıkça görmekteyim.

Onları görmek için kendimi bu dünyadan bir an için gizler, ağaçtaki duyu yapraklarını silkelerim.

Duyu aklın esiridir, bayım. Bil ki akıl da ruhun esiridir.

Can, aklın bağlı elini çözer ve çıkmaza girmiş işleri yoluna koyar.

Duygular ve düşünceler, berrak suyun üstünü kaplamış çerçöp gibidir.

Aklın eli o çerçöpü bir yana iter de su aklın önünde belirginleşir.

Çöpler köpük gibi yoğun biçimde su yüzeyini kaplar. Çöp kenara atılınca su ortaya çıkar.

Allah aklın elini çözemeyince hevâ yüzünden suyumuzun üstü çöplerle dolar.

Hevâ suyu kaplayıp görünmez kıldıkça heva güler, aklın ağlar.

Takva hevânın iki elini bağlayınca Hak aklın iki elini çözer.

Öyleyse akıl sana önder ve kılavuz olunca, galip duyular sana mahkum olur.

Akıl, duyuyu uyutmaksızın uyutur da böylece candan gaybın sırları baş gösterir.

Böylece insan hem uyanıkken düşler görür, hem de ona gökten kapılar açılır.

İnceleme

Konu

Şeyhin kerametleri.

Ana Düşünce

Yaşanan acı olaylardan sonra ağlayıp sızlamamak, üzülmediğimiz anlamına gelmez.

Yan Düşünceler

1. Ölüm ya da ayrılık, sevginin azalması anlamına gelmez. İnsanları sevmek, onları unutmamak için her zaman yanımızda olmaları gerekmez.
2. İnsan neyin olmasını düşünürse, neye yürekten niyet ederse, akli onu düşsel de olsa gerçekleştirebilir.
3. Sevdiklerimizin yanında bedenden ziyade yürekle olmak en güzeli ve en değerlisidir.

Olayın Geçtiği Yer

Olayın geçtiği yer hakkında bilgi verilmemiştir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olay bir sabah vakti yaşanmıştır.

Kahramanlar

Şeyh

İhtiyar. Tasavvufta bir tekke veya zaviyede reislik edip müridleri bulunan kişi, pir,mürşit. Eskiden her sanat erbabının bir şeyhi olması fütüvvet adabındandı. Sahafklar, çulhalar, bataklar şeyhi vs. bunlardandır (Pala, 2008:430).

Sosyal Özellikler

Metindeki kahramanımızın yani şeyhin hakkında fazla bir bilgi yoktur. Ancak herkesin sevdiği bir kişiliktir. Bir mum gibi herkese yol göstermektedir. Din ehli birisidir.

Psikolojik Özellikler

Herkese merhamet etmektedir. Bir köpeğin taşlanmasına üzülmede, bir kâfirin affedilmesi için dua etmektedir. Ancak çocuklarının ölümüne ağlamayışı çevresindekilerin tepkisini çeker. Çevresindekiler çocuklarının ölümüne üzülmediği, ağlamadığı ve taş kalpli olduğu gerekçesiyle şeyhi suçlarlar. Şeyh ağlamanın ayrılıktan kaynaklandığını düşünerek ağlamamaktadır. Ona göre bir ayrılık yoktur ortada. Çocukları yine onunla birlikte, onunla gülmektedir.

Şeyhin eşi

Çocuklarını kaybetmenin acısıyla ağlamaktadır. Ağlamayı, göz yaşı dökmeyi üzülmenin bir göstergesi olarak görmektedir. Şeyhin ağlamamasına tepkilidir ve bu tepkisini de ona gösterir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

İki büklüm olmak, eteğine sarılmak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Semavi, merhamet, öner, yokluk, şefaath, ikram, şefkat, nankörlük, kâfir, eziyet, ecel, ırak, hicran, firkat, berrak, hevâ, takva, önder, mahkum, gâyp.

Değerlendirme

Metinde ölüm ve ölüm sonrasında yaşananlar ele alınmıştır. Bir şeyhin çocuklarının ölümüne ağlamayışı, anne tarafından eleştirilmektedir. Çünkü ağlamak üzülmenin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Mevlana, bu metin aracılığıyla okuyucuya ağlamanın üzülmenin bir göstergesi olmadığını kavratmaya çalışmaktadır. Bu sebeple metnin ana düşüncesi ağlamanın, göz yaşı dökmenin üzülmenin bir kanıtı olmadığını ifade etmektedir. Okuyucunun kolaylıkla bulabileceği bir iletidir. Ana düşüncenin yanı sıra metinden yan düşünceler de çıkarılmaktadır.

Metinde olay örgüsü çok azdır. Şeyh konuşmalarıyla ölüm ve ölümden duyulan üzüntüye dair düşüncelerini ifade etmiştir. Şeyhin konuşmalarının yer aldığı bölüm, çocukların kavramakta zorluk çekeceği bir özellik taşımaktadır. Kaynak metinler bir konuyu ya da düşünceyi çocuklara kazandırmak, ders vermek amacıyla araç olarak seçilmektedir. Çocukların kavramalarını daha kolaylaştırmak amacıyla da anlatıma dayalı türlere ağırlık verilmektedir. Ele aldığımız bu metinde, çocukların kavramasını zorlaştıracak cümleler bulunmaktadır.

Biçimsel açıdan değerlendirildiğinde metnin bir ders saatinde işlenebilecek uzunlukta olduğunu söyleyebiliriz. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz yirmi kelime tespit edilmiştir. Metnin kısalığına nazaran anlamı bilinemeyecek kelime çoğunlukta. Çocuklar özellikle dini terimlerin anlamını bulmakta zorlanacaktır. Metinde iki tane deyim kullanılmış; atasözüne ise hiç yer verilmemiştir. Bu sebeple metnin deyim ve atasözü bakımından zengin olmadığını söyleyebiliriz. Sayılan bu özellikler dolayısıyla metin, 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olmadığını söyleyebiliriz.**

2.1.1.14. Çobanın Yakarışına Musa'nın Karşı Çıkması.¹

Musa yolda, ey Allah'ım, ey Rabbim, diye yakaran bir çoban gördü.

Sen nerdesin, diyordu, gelip hizmetkârın olayım. Çarığını dikeyim, saçını tarayayım.

Elbiseni yıkayıp bitlerini kırayım. Yüce Rabbim, sana süt getireyim!

Elini öpeyim, ayağını ovayım. Uyku vakti gelince yerini süpüreyim.

Sana feda olsun bütün keçilerim. Seni anmak içindir bütün heyheyletim.

Çoban, bu şekilde boş konuşup duruyordu. Musa dedi, kiminle konuşuyorsun?

Bizi yaratan ve yeri göğü var edenle, dedi çoban.

Musa dedi, çok âsi oldun sen. Müslüman olmadan kâfir oldun.

¹ II / 1710-1774. beyitler

Bu ne zırva, bu ne küfür ve saçmalama? Ağzına pamuk tıka.

Küfrünün pis kokusu dünyayı kokuttu. Din ipeğini küfrün paçavraya çevirdi.

Çarık ve sargı ancak sana lâyıktır. Böyle şeyler bir güneşe nasıl uygun olur?

Bu tür sözleri bırakıp çeneni kapamazsan, bir ateş gelip insanları yakar.

Allah'ın adaletle hükmettiğini biliyorsan, nasıl oluyor da saçmalamak ve çizmeyi aşmak, senin inancın haline geliyor?

Akılsız dostluk, düşmanlığın ta kendisidir. Yüce Hak, böyle bir hizmetten müstağnidir.

Bu sözleri ancak amcana dayına söylersin. Cisim ve ihtiyaç, celâl sahibi Hakk'ın sıfatlarından mıdır?

Ancak büyüyüp gelişmekte olan içer sütü. Ayağa muhtaç olan giyer çarığı.

Senin bu sözlerin Hakk'ın, o ben, ben de oyum, dediği kulları için bile olsa...

Çoban dedi, ey Musa, ağzımı diktim; pişmanlıktan canımı yaktın.

Üstünü başını yırtarak ateşli bir ah çekti ve çölün yolunu tutup yürüdü.

Allah'tan Musa'ya, kulumuzu bizden ayırdın, diye vahiy geldi.

Sen kavuşturmak için mi geldin, yoksa ayırmak için mi?

Gücün yettiğince ayrılığa adım atma. "Benim katımda en çirkin şey boşanmadır"

Herkes için bir karakter belirledim. Herkese bir kelime verdim.

Onun için övgü olan, senin için yergidir. Onun için bal olan, senin için zehirdir.

Biz, temizlikten de kirliden de beriyiz. Hantallıktan da ataklıktan da müstağniyiz.

Kendime yarar sağlamak için değil, kullarıma ikramda bulunmak içindir emirlerim.

Hintliler için Hint tabiri övgüdür, Sintliler için Sint tabiri övgüdür.

Ben, onların tesbihiyle arınacak değilim. Bu sayede asıl onlar arınıp pırl pırl olurlar.

Bakmayız biz dile ve söze. Biz bakarız, ruha ve hâle.

Sözü boyun eğici olmasa da kalp huşû içindeyse kalbe bakarız.

Çünkü kalp cevher, söz arazdır. Öyleyse araz eklenti, cevher amaçtır.

Bu sözler, kinayeler ve mecazlar yetmedi mi daha? Yanış isterim yanış. Yoldaş ol o yanışa.

Ondan sonra Hak, Musa'ya sır âleminde anlatılmayacak sırlar söyledi.

Musa'nın kalbine sözler döküldü. Görmek ve söylemek birbirine katıldı.

Defalarca kendinden geçip defalarca kendine geldi. Defalarca ezelden ebede kanatlandı.

Bundan sonrasını anlatırsam aptallık olur. Çünkü bunun anlatılması bilgiden ötededir.

Anlatacak olsam, akıllar uçup gider. Yazacak olsam, nice kalem kırılır.

Musa, Hak'tan bu azarlamayı duyunca, çölde çobanın peşinden koşmaya başladı.

O şaşkının ayak izini sürdü, çölün altını üstüne getirdi.

Coşkulu insanların adımları da başkalarının adımlarından ayrıdır.

Bir adımı, satrançtaki kale gibi yukarıdan aşağıya dümdüz, bir adımı, filin ilerleyişi gibi çapraz.

Kimi zaman dalga gibi kabararak, kimi zaman balık gibi yüzü koyun sürünerek...

Kimi zaman kum falı bakan falcı gibi, halini toprağa yazarak...

Musa, sonunda onu buldu ve müjdem ver, dedi, sana izin çıktı.

Hiçbir kural ve âdap söz konusu olmadan, mahzun gönlün ne isterse söyle.

İnceleme

Konu

Kalp gücünün söz gücüne olan üstünlüğüdür.

Ana Düşünce

Yeter ki ruhumuz, kalbimiz temiz olsun. Duada ve yakarışta hangi kelimeleri kullandığımızın bir önemi yoktur.

Yan Düşünceler

1. Her insan kendi özellikleriyle, bilgisiyle vardır. Herkesin doğrusu kendi hâlincedir.
2. Kalbi temiz insanları farkında olmayarak söyledikleri yanlış sözlerden dolayı eleştirmemeliyiz.
3. Peygamberler, insanları Allah'a daha da yakınlaştırmak için gönderilmiştir.
4. Her insanın karakteri, bilgisi, zekası farklıdır. Kimine doğru olan kimine yanlıştır.
5. Her söz her kişide değerli durmaz.

Olayın Geçtiği Yer

Olay bir yol kenarında geçmektedir. Hz. Musa, yol kenarında Allah'a dua eden birini görmüştür. Böylelikle hikâye başlamıştır. Allah'ın Hz. Musa'ya yanlış yaptığını söylemesi üzerine Hz. Musa, çobanı aramaya koyulur. Bu arayış çölde yaşanmıştır.

Olayın Geçtiği Zaman

Olay Hz. Musa'nın peygamberliği döneminde yaşanmıştır. Hikâyenin temelinde çobanın dua etmesi ve bu sırada Hz. Musa'nın onu görüp yanlışını söylemesi bulunmaktadır. Hikâyedeki anlatımdan olayın bir gündüz vakti yaşandığını anlamaktayız. Hz. Musa'nın yanlışını anlaması üzerine çobanı aramaya başlaması ise uzun bir zaman dilimini kapsamaktadır. Çölün altını üstüne getirmesi, hâlden hâle geçmesi Hz. Musa'nın uzun bir süre çobanı aradığını göstermektedir.

Kahramanlar

Çoban

Sosyal Özellikler

Çobanlık yapmaktadır. Tek sahip olduğu şey keçilerdir. Bilgi bakımından yetersizdir. Sahip olduklarıyla Allah'a dua etmekte, ona yakarmaktadır. Ruhu ve kalbi temizdir.

Psikolojik Özellikler

Duygusal, cömert ve iyi niyetli bir karaktere sahiptir. Tek sahip olduğu şeyi de Allah için vermek istemesi ona olan inancının ve sevgisinin bir göstergesidir. İnancı ve sevgisi kuvvetlidir. Hz. Musa'nın ona yanlış yaptığını söylemesi karşılığında hiçbir tepki göstermemiştir. Yanlış yaptığını kabul etmiştir. Buradan karşı koymayan, hiçbir değerlendirme yapmadan hata yaptığına inanan bir karaktere sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Birçok insandan daha doğru, daha hatasızdır. Sahip olduğu karakter ve özelliklere bağlı olarak duasını etmiştir. Birçok insana göre Allah katında onun duası daha makbul ve daha değerlidir.

Hz. Musa

Sosyal Özellikler

Allah'ın elçisidir. Çobanın duasını duyması, müdahale etmesini gerekli kılmıştır.

Psikolojik Özellikler

Çobanın sözlerine sert karşılık vermiştir. İstemeden de olsa çobanı üzmüş, kırmıştır. Bu durum Allah tarafından vahiy gönderilmesine sebep olmuştur.

Yol gösterici bir özelliği vardır. Yaptığı hatayı düzeltmeye çalışan bir karaktere sahiptir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Boş konuşmak, çeneni kapat-, çizmeyi aşmak, canını yakmak, üstünü başını yırtmak, yol tutmak, boyun eğmek, kendinden geçmek, kendine gelmek, uçup gitmek, altını üstüne getirmek.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Metinde atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Hizmetkâr, çarık, heyhey, âsi, kâfir, zırva, müstağni, celâl, vahiy, yergi, beri, hantal, atak, ikram, Sint, tesbih, cevher, araz, kinaye, yoldaş, ezel, ebed, âdap, mahzun.

Edebi İfadeler

“Akılsız dostluk, düşmanlığın ta kendisidir.”

“Onun için övgü olan, senin için yergidir. Onun için bal olan, senin için zehirdir.”

“Bakmayız biz dile ve söze. Biz bakarız, ruha ve hâle.

Sözü boyun eğici olmasa da kalp huşû içindeyse kalbe bakarız.

Çünkü kalp cevher, söz arazdır. Öyleyse araz eklenti, cevher amaçtır.”

Değerlendirme

Hikâyede Musa peygamber ve bilgisi az bir çoban arasında geçen olay anlatılmaktadır. Hikâyede dua etmenin yanı sıra her insanın farklı karaktere, zekaya, bilgiye ve akla sahip olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Bu sebeple her insana farklı açılardan bakmamız gerekmektedir. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde en çok büyüklerin kendilerini dinlememelerinden, her söylediklerinin yanlış olarak görülmesinden şikayet ederler. Bir taraftan aileler de çocuklarının büyüklerin sahip olduğu bilgiye sahip olmasını ister, onların çocukça cevaplarını büyük bir hata ve yanlış olarak değerlendirebilirler. Bu metin çocuklara sahip oldukları özellikler sebebiyle söylediklerinin değersiz olmadığını gösterecektir. Her türlü yanlıştan ve kötü düşünceden uzak olan çocukların söyledikleri yanlış olsa dahi daha değerli ve önemli olduğu bu metin vasıtasıyla gösterilecektir.

Ana düşünce, kalp ve ruh güzelliğinin söylenen her sözden daha önemli ve değerli olduğunu ifade etmektedir. Ana düşünce çocukların bulmakta zorlanmayacağı düzeydedir. Çocuklar ana düşünceye kolaylıkla ulaşabilecekler, anlatılmak isteneni kolayca kavrayabileceklerdir.

Herkes dileğini, isteğini dili döndüğünce anlatır. Yaradanına kendi özellikleriyle yalvarır. Bu yolda söylenen sözlerin -yanlış dahi olsa yürekten anlatılmak istenenler farklı olduğu için- önemi yoktur. Çünkü önemli olan ruhtur. Karşımızdakinin söylediği bizim bilgilerimizle çelişse dahi ona yanlış yapıyorsun demek üzülmeye, kırılmasına yol açabilir.

Metinde verilmek istenen ana düşünce ve yan düşünceler çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygundur. İletilerin yanı sıra metnin çocuklara farklı bilgiler sunması ve farklı alanlarla ilişki kurması çocukların dikkatini çekecektir. Kaynak metinlerde çocukların oynadığı oyunlara, gülmecelere yer verilmesi onların metinden daha büyük haz almasını ve daha etkili olmasını sağlamaktadır. Bu metinde de “Bir adımı, satrançtaki kale gibi yukarıdan aşağıya dümdüz, bir adımı, filin ilerleyişi gibi çapraz.” Cümlesine yer verilmesi çocukların dikkatini çekecektir. Satrançın bu dönemlerde çocukların ilgi duyduğu bir etkinliğin onların derslerinde de yer verilmesi dikkatlerini çekecektir. Bu cümlede olduğu gibi metinde de farklı benzetmeler yapılmıştır. Bu kullanımlar çocukların metinde anlatılmak isteneni daha kolay kavramasını sağlayacaktır.

Metinde Allah, Hz. Musa'ya aşağıdaki beyitler aracılığıyla şunları söylemiştir:

“Onun için övgü olan, senin için yergidir. Onun için bal olan, senin için zehirdir.

Biz, temizlikten de kirliden de beriyiz. Hantallıktan da ataklıktan da müstağniyiz.

Kendime yarar sağlamak için değil, kullarıma ikramda bulunmak içindir emirlerim.

Hintliler için Hint tabiri övgüdür, Sintliler için Sint tabiri övgüdür.

Ben, onların tesbihiyle arınacak değilim. Bu sayede asıl onlar arınıp pırl pırl olurlar.

Bakmayız biz dile ve söze. Biz bakarız, ruha ve hâle.

Sözü boyun eğici olmasa da kalp huşû içindeyse kalbe bakarız.

Çünkü kalp cevher, söz arazdır. Öyleyse araz eklenti, cevher amaçtır.”

Çoğu kez inancımız ve dinimiz büyükler tarafından çocuklara sert ve korkulacak bir şekilde anlatılmaktadır. Yukarıdaki ifadeler çocuklarda hoşgörülü ve samimi bir duygu uyandıracaktır. Allah'ın Hz. Musa'ya söyledikleri çocuklara dinin ve inancın değerliliğini anlatmada etkili olacaktır.

Metinde çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz yirmi dört kelime tespit edilmiştir. Bu kelimelerin bir kısmı dini kavramlardan oluştuğu için çocukların anlama ulaşması zor olacaktır. Hikâye, deyimler bakımından zengindir. Metinde on bir tane deyim kullanılmıştır. Bu durum metnin daha etkili olmasını sağlayacağı gibi çocuklara dilimizin zenginliğini göstermesi bakımından da önem taşımaktadır.

Metinde edebi ifadelere yer verilmesi çocukların dil gelişimi açısından büyük öneme sahiptir. Yeterli sayıda ve çocukların anlayabileceği düzeyde deyimlerin bulunması metnin olumlu olarak değerlendirilebilecek özellikleridir. Bu özellikler metnin kaynak metin olarak kullanılmasını sağlamaktadır. Bu sebeple hikâye, 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında **kaynak metin olarak kullanılmaya uygundur.**

2.1.1.15. Çocuğu Yaşamadığı İçin Ağlayıp İnleyen Kadının Hikâyesi.¹

Bir kadın her yıl bir oğlan doğuruyor, ama çocuk altı aydan çok yaşamıyordu.

Bebek üç ya da dört ay içinde ölüp gidiyordu. Kadın, inleyerek, Allah'ım diyordu...

Dokuz ay yüklüyüm, üç ay rahatta. Fakat nimet gökkuşağından bile çabuk geçiyor.

Kadın Allah dostlarının yanında bu sarsıcı derdinden yakınıp feryat ediyordu.

Bu şekilde yirmi çocuk kabre girdi ve ana-babanın canına yakıcı ateş düştü.

Sonunda kadın bir gece rüyada ölümsüz, yemyeşil, bolluk içinde güzel bir bahçe gördü.

¹ III / 3398-3414. beyitler

Hikmetinden sual olmaz nimete bahçe dedim. Oysa bu, nimetlerin aslı, bahçelerin özüdür.

Bahçe onunla aynı değil, benzerdir. Böylece hayret içindekiler ondan koku alır.

Kısacası o kadın onu görüp mest oldu. O zavallı, bu tecelliyle kendinden geçti.

Bir köşkün üstünde kendi adını yazılı gördü. O imanlı kadın onun kendine ait olduğunu anladı.

Sonra dediler ki bu nimet, canını ancak sadakatle vermeye koyulana aittir.

Bu kahvaltıdan yiyebilmen için çok hizmet etmen gerekiyordu.

Sen Allah'a sığınmada tembel olduğun için Allah karşılık olarak o musibetleri verdi.

Rabbim, dedi kadın, yüz yıl, hatta daha uzun süre böyle dert ver bana, kanımı dök.

O bahçede ilerleyince bütün çocuklarını orada gördü.

Kadın dedi, benden yiter de senden yitmez. İki gayb gözü olmadan kimse adam olmaz.

İnceleme

Konu

Sabır.

Ana Düşünce

Yaşadıklarımız karşısında sabırlı olmalıyız.

Yan Düşünceler

1. Her cefanın bir sefası vardır.
2. Ölüm, tamamen yok olmak değildir.

Olayın Geçtiği Yer

Olayın geçtiği yer hakkında bilgi verilmemiştir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayda bir kadının her yıl gebe kalması; ancak doğum yaptıktan sonra üç dört ay içinde çocuklarını kaybetmesi anlatılmaktadır. Olayın geçtiği zaman kesin olarak ifade edilmemiştir. Ancak kadın her yıl gebe kalmaktadır. Doğum yaptıktan sonra da çocukları üç dört ay yaşamaktadır. Kadın, yirmi çocuğunu bu şekilde kaybetmiştir. Buradan yola çıkarak annenin yaşadıklarının uzun bir zamanı kapsadığını söyleyebiliriz.

Kahramanlar

Anne

Art arda yirmi çocuğunu kaybeder. Her yıl doğum yapar; ancak çocukları altı aydan fazla yaşamaz. Bu nedenle acı dolu bir annedir. Bir gün rüyasında güzel bir bahçe ve onun içinde de çocuklarını görmesi onu çok mutlu eder.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Ateş düşmek, hikmetinden sual olmaz, mest olmak, kendinden geçmek.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Nimet, feryat, kabir, hikmet, sual, mest, tecelli, sadakat, musibet, gayp.

Değerlendirme

Dini nitelikler taşıyan bir metindir. Bu nedenle dini hikâye özelliği gösterir. Birinci ileti insanların çektiği her sıkıntının bir rahatlığının, her cefanın da bir sefasının olduğunu ifade etmektedir. Annenin çektiklerinin bir karşılığı olarak kavuştukları, metnin konusunu oluşturmaktadır. Dünyanın en değerli varlığı olan annelerin çektiği acı daha mukaddes ve daha etkilidir. Özellikle çocuklarına duydukları sevgi fazla olduğu için onlar için çektiklerinin değeri de bir o kadar fazladır. Anne art arda yirmi çocuğunu kaybeder. Her yıl doğum yapması kendi sağlığı açısından da zararlı olmasına rağmen tek isteği bir çocuğunun olmasıdır. Sırf bu yüzden de her

acıya katlanmaktadır. Anne bu sıkıntının rahatlığına ancak gördüğü bir rüyayla kavuşmuştur. Çektiği acının da bir sebebi olduğunu bu şekilde anlamıştır.

Ölüm, tamamen yok oluş anlamına gelmez. Cisim, beden olarak insanoğlu bu dünyadan yok olsa da ruh olarak başka bir alemde yaşamaya devam eder. Bizden kaybolması, yitmesi Allah'tan da yittiği anlamına gelmez.

Bu metnin 11-14 yaş grubu çocuklar tarafından okunması onları olumsuz yönde etkileyebilir. Ölüm ne kadar yok oluş anlamına gelmese de bu yaş grubu çocukları bedensel anlamda sevdiklerini yanında görmek ister. Metnin kahramanının bir anne ve çocukları olması da durumun daha da hassas olmasına sebep olmaktadır. Onların bu metni okumaları duygusal anlamda olumsuz etkilenmelerine sebebiyet vereceğinden kaynak metin olarak kullanılmaması daha uygun olacaktır.

Hikâyeyi biçimsel açıdan değerlendirdiğimizde ele aldığımız diğer hikâyelerden daha kısa olduğunu söyleyebiliriz. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz on kelime tespit edilmiştir. Çocukların kelime hazinesini geliştirmek için bu kelimelerin yeterli olduğunu söyleyebiliriz. Hikâyede üç tane deyim kullanılmıştır. Atasözüne ise hiç yer verilmemiştir. Bu bakımdan hikâyenin deyim ve atasözleri bakımından zengin olmadığını göstermektedir. Bu özellikler metnin uygunluğunu engellemektedir.

Bu özelliklerinden dolayı hikâyenin Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olmadığını söyleyebiliriz.**

2.1.1.16. Çıplak Yıkanırken Meryem'e Ruhü'l-Kudüs'ün İnsan Suretinde Görünmesi Ve Meryem'in Yüca Hakka Sığınması.¹

Meryem, yalnız kaldığı yerde çok güzel ve çok çekici bir görüntü gördü.

Ruhu'l-emin (Cebrail), ay ve güneş gibi yerden bitivermişti karşısında.

Tıpkı doğudan güneş doğar gibi yerden peçesiz bir güzel bitti.

Meryem'in bedenini titreme sardı. Çünkü çıplaktı, kötülükten korkmuştu.

Görünen öyle bir yüz ki Yusuf görseydi hayretinden kadınlar gibi elini keserdi.

¹ III / 3700-3779. beyitler

Meryem'in karşısında gül gibi yerden bitiverdi, tıpkı gönülden doğan bir hayal gibi.

Meryem ne yapacağını şaşırды ve kendinden geçmiş halde, Rabbime sığınırım dedi.

Çünkü iffetli Meryem, sıkıntı anında gaybe taşınmayı adet edinmişti.

Dünyayı geçici bir varlık olarak görünce, ihtiyatla kendine Hakk'ı korunak yaptı.

Ölünceye dek ona korunak olacak, düşman ona ulaşamayacaktı.

Meryem, karaya düşen balıklar gibi bir süre çırpınıp titredi...

Keremin tezahürü Cebrail ona, ben Hakk'ın eminiyim, benden ürkme, diye seslendi.

İzzet makamı ulularından yüz çevirme. Böyle güzel mahremlerden kendini sakınma.

Bunları söylerken tertemiz nur alazları dudağından art arda göğe yükseliyordu.

Cebraile dedi ki varlığımdan yokluğa mı kaçyorsun? Oysa ben yoklukta sancak sahibi bir şahım.

Benim yerim yurdum zaten yoklukta. Süvari, hanım karşısındaki görüntümdür.

Ey Meryem, bak, karmaşık bir görüntüyüm. Hem hilâlim, hem de gönüldeki hayalim.

Bir hâyal gönlüne delip yerleştiğinde, nereye kaçsan seninle birlikte.

Ancak yalancı sabah gibi yok olup giden batıl ve gelip geçici hayal böyle değildir.

Rabbin nurundan doğan gerçek sabah gibiyim; gündüzümün çevresinde asla gece dolaşmaz.

Ey İmran'ın kızı, "lahavle" çekme bana. Çünkü ben "lahavle"den bu yana gönderildim.

Benim aslım da, gıdam da "lahavle"dir; sözden önce var olan "lahavle" nuru...

Sen benden Hakk'a sığınyorsun. Oysa ben o sığındığın ezelde nakşettiğiyim.

Defalarca sığındığım sığınağım ben. Sen "sığınırım" diyorsun, bense "sığınırım"ın özüyüm.

İnceleme

Konu

Gerçek ve hayal.

Ana Düşünce

Bize yakın olan; ancak tanıyamadığımız kişileri, düşman zannedebiliriz.

Yan Düşünceler

1. İnsan, en güç durumda kendisine Hakk'ı sığınak yapar.
2. Dünyaya, hayata dair hayallerimiz gelip geçicidir.

Olayın Geçtiği Yer

Olayın geçtiği yer hakkında bilgi verilmemiştir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zaman hakkında bilgi verilmemiştir.

Kahramanlar

Meryem

Sosyal Özellikler

Metinde “Ey İmran'ın kızı” kullanımına yer verilmiştir. Buradan yola çıkarak Meryem'in ailesi hakkında bilgiye ulaşmaktayız. Daima kendisine Hakk'ı sığınak yapmaktadır. Korktuğu bir anda Hak'tan yardım dilemektedir.

Psikolojik Özellikler

Cebrail'i tanıyamadığı için onun suretinden korkmuştur. Bu korkudan Hakk'a sığınması, inancının kuvvetli olduğunun bir göstergesidir.

Cebrail

Fiziksel Özellikler

“Görünen öyle bir yüz ki Yusuf görseydi hayretinden kadınlar gibi elini keserdi.” cümlesinden çok güzel olduğunu anlamaktayız. Güzelliğiyle bilinen Yusuf

peygamberin burada kullanılması, Cebrail'in de onun gibi hatta ondan daha güzel olduğunun bir kanıtıdır. Ay ve güneş gibidir.

Sosyal Özellikler

Hakk'ın emindir. Metinde “izzet makamı ulularından” ifadesiyle nitelendirilmiştir. Allah tarafından görevlendirilmiştir. Yeri yurdu yoktur. Hem hayal hem gerçektir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Kendinden geçmek, yüz çevirmek, yerden bitmek.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Peçesiz, iffetli, gayp, ihtiyat, tezahür, ürkmek, izzet, makam, mahrem, alaz, sancak, süvari, hilal, batıl, ezel, nakşetmek.

Edebi İfadeler

“Bir hâyal gönlüne delip yerleştiğinde, nereye kaçsan seninle birliktedir.”

Değerlendirme

Dini niteliklere sahip bir metin olduğu için dini hikâye özelliği gösterir. Hz. İsa'nın annesi Meryem'in Cebrail'le karşılaşması ve Meryem'in korkması konu edilmiştir. Ancak bu yaşanan da Hakk'tan olduğu için korkulmaması gereken bir durum olduğu kavratılmaya çalışılmıştır. Metinde işlenen konu ve verilmek istenen iletiler 11-14 yaş grubu çocuklarına uygunluk göstermemektedir.

Hikâyede olay anlatımından ziyade düşüncelere yer verilmiştir. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz on altı kelime tespit edilmiştir. Bu kelimeler çocukların anlamını bulmakta zorlanacakları nitelik taşımaktadır. Metinde üç tane deyim kullanılmıştır. Atasözüne ise hiç yer verilmemiştir. Olumlu özelliklerinin olmasına rağmen metin, 11-14 yaş grubu çocukların duyuşsal ve bilişsel özelliklerine uygunluk göstermez. Bu nedenle 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmaya **uygun değildir**.

2.1.1.17 Davud Zamanında “Bana Zahmetsiz Helal Rızık Ver.” Diye Gece Gündüz Dua Eden Kişinin Öyküsü.¹

Davud peygamber zamanında bir kişi, bilgili bilgisiz herkesin yanında...

Hep şu duayı ediyordu: “Rabbim, bana zahmetsiz bir servet nasip et.

Çünkü sen beni tembel, zavallı, hantal ve bezgin yarattın.

Sırtı yaralı ve güçten düşmüş eşeklere atların ve katırların yükü yüklenemez.

Ulu Rabbim, madem beni tembel yarattın, rızkımı da tembellik yoluyla ver.

Tembelim ben, varlık aleminde, bu erdem ve cömertliğin gölgesinde yatarım.

Tembeller ve gölgede yatanlar için de başka türlü bir rızık yazmışsındır heralde.

Ayağı olan rızık arayışındadır. Ayağı olmayanın haline de sen acı.

Rızkı o mahzun kuluna yönlendir ve bulutu her toprağa doğru sürükler.

Toprağın ayağı olmadığından, cömertliğin ona doğru kat kat bulut sürükler.

Çocuk da yürüyemediği için annesi gelir de ona yiyecek yağdırır.

Zahmetsiz ve ansız bir rızık dilerim, çünkü çaba adına, istemek dışında bir şeyim yok.

O sabahtan akşama ve sabaha dek bütün gece uzun süredir bu duayı ederdi.

İnsanlar onun sözlerine, yersiz isteğine ve ısrarına gülerlerdi.

Bu şaşşal, derlerdi, neler de söylüyor böyle? Yoksa biri ona afyon mu verdi?

Rızkın yolu çalışıp çabalamaktan geçer. Herkese bir meslek ve istek verilmiştir.

Şimdi şah, sultan ve Hak elçisi Davud peygamber olup o da sanatlara sahiptir.

Oysa dostun lütuflarınca seçilmiş olup nice ululuk ve nimetleri kendinde barındırır.

Mucizeleri sayısız olup Hakk'ın ihsan dalgası ona aralıksız gelir.

Adem'den bugüne dek kimin böyle erganun sesi gibi yüz misli güzel sesi olmuştur?

¹ III / 1449-2492. beyitler

Öyle ki güzel sesi her vaazında iki yüz insanı öldürüp yok eder.

Onun zikredişini dinlemek için aslanla ceylan birbirinden habersiz çevresine toplanır.

Dağlar ve kuşlar, o dua ederken onunla mahrem olup onun zikrine eşlik ederler.

Bunun gibi yüz türlü mucizesi vardır onun. Yüzünün nuru, yönler üstü ve yönler içindedir.

Onca yetkinliğine karşın Allah onun rızkını çalışıp çabalamaya bağlı kılmıştır.

Onca üstünlüğüne karşın çalışıp zırh örmeksizin onun rızkını sağlanamazdı.

Oysa böylesine düşkün, bahtsız ve gariban durumdaki bu sıradan kişi...

İşte böyle bir zavallı, ticaret yapmaksızın bir çırpıda eteğini kârla doldurmak istiyor.

Böyle bir şaşkın ortaya çıkmış, ben, diyor, göğe merdivensiz çıkarım.

Biri ona alaycı bir biçimde, müjdeler olsun, diyordu, rızkın geldi, alsana!

Bir başkası da gülererek, ağam, diyordu, elde ettiğinden bize de versene!

O, insanların alay ve eleştirilerine karşın dua ve yakarışı eksik etmiyordu.

Sonunda şehirde ünlendi ve onun için “Boş dağarcıkta peynir arıyor” denilir oldu.

O zavallı, boş hayal konusunda mesel oldu da yine de talebinden vazgeçmedi.

Sonunda bir gün kuşluk vaktinde yine böyle ağlayıp inleyerek bu duayı ederken...

Ansızın evine bir inek seğirtti ve boynuz vurarak kapının kilidini kırdı.

Pervasız inek evin içine dalınca adam da fırlayıp onun ayaklarını bağladı.

Sonra da durup beklemeden ve fırsat tanımadan ineğin boğazını kesiverdi.

İneğin başını kesince hemen derisini yüzdürmek için kasabın yolunu tuttu.

İneğin sahibi onu görünce, hele bir bak dedi, ey zulümle ineğime el koyan adam!

Söyle niçin kestin ineğimi? Behey aptal hırsız, insafa gel!

Yoksul adam dedi, ben, kibleyi yakarışlarımla donatıp Hak'tan rızık istiyordum...

Eski duam kabul oldu. Bu inek benim nasibimdi, kestim. İşte sana cevap!

Adam öfkesinden gelip yakasına yapıştı ve dayanamayıp suratına birkaç yumruk attı.

İneğin sahibi onu, behey aptal zalim, diyerek çeke çeke Davud peygambere götürdü.

Saçma delilleri bırak bre sahtekar, diyordu, aklını başına topla, kendine gel!

Behey aylak, neler söylüyorsun böyle? Ne duası? Benimle de kendinle de dalga geçme!

İneği kesen adam, ben dedi, Hakk'a dualar ettim, yakarırken nice çileler çektim.

Eminim, ettiğim dua kabul oldu. Bre ağzı bozuk, başını taşlara vur.

İneğin sahibi, Müslümanlar, dedi, toplanın da şu alçağın saçmalamasına bakın!

A Müslümanlar, Allah aşkına, dua benim malımı nasıl olur da ona ait kılar?

Böyle olsaydı, bütün alem düşmanlıkla bir dua edip başkasının malını mülkünü alırdı.

Böyle olsaydı kör yoksullar makam ve mevkiye kavuşup bey olurlardı.

Çünkü onlar gece gündüz, Rabbim, ver bize, diye dua ve semâ edip yakarırlar.

Derler, sen vermesen elbette kimse vermez. Ey güçlükleri çözen, çöz güçlüğüümüzü.

Körlerin işleri güçleri yakarış ve duadır. Yine de ihsan olarak buldukları ancak bir ekmek parçasıdır.

İnsanlar, bu Müslüman, dediler, doğru söylüyor, bu dua satıcısı zulüm peşinde...

Bu duanın mülkiyet vesilesi olması mümkün mü? Şeriat böyle düzenleme yapar mı hiç?

Alışveriş, hibe veya vasiyet veya bağışlama yoluyla ya da benzeri bir yolla bir mülk senin olabilir...

Ama senin bu şeriatın hangi defterde yazıyor? Ya ineği geri ver ya da hapse gir.

Yoksul adam yüzünü göğe çevirerek, maceramızı, dedi, senden başka kimse bilmez.

Rabbim, dedi, kalbime o duayı düşürdün de gönlüme yüz umut ışığı yaktın.

O duayı boşuna yapmıyordum. Yusuf gibi rüyalar görmüştüm.

Yoksul, bu hilekar dedi, bu suç nedeniyle bana kör dedi. Rabbim, bu çok iblisçe bir kıyas.

Ben ne zaman körce dua etmişim? Yaratıcıdan başkasına ne zaman dilenmişim?

Kör, cahillikle insanlardan yardım umar, bense senden. Her güçlük sayende kolaylaşır.

O kör beni körlerden saydı da benim duamı, canımı ve ihlasımı görmedi.

Benim bu körlüğüm aşk körlüğüdür. Aşk, kör ve sağır eder, güzelim!

Allah'tan başkasına körüm, O'nunla görür gözüm. Aşkın gereği budur, bunu söyle.

Sen görensın Rabbim, beni körlerden sayma. Lütfunun çevresinde dönerim ey eksen.

Nasıl ki sadakat sahibi Yusuf'a rüya gösterdin de bu rüya ona dayanak oldu...

Bana da senin lütfun öyle bir rüya gösterdi. O bitimsiz dualarım oyun değildi.

İnsanlar sırlarımı bilmezler de sözlerimi zırvalama sanırlar.

Hakları var. Sırları bilen ve kusurları örten Allah'tan başka kim bilebilir ki gaybı?

Hasmı ona dedi, yüzünü bana dön, doğru söyle. Bre amca, niye çevirdin yüzünü göğe?

Hile yapıyor, göz boyuyorsun. Aşktan ve yaklaşımdan söz ediyorsun.

Kalbim kararmışken hangi yüzle göklere yüzünü çevirmektesin?

Bu olaydan dolayı şehir çalkalanır olmuştu. O yoksul Müslüman ise yere yüz sürüp...

Rabbim, diyordu, bu kulunu rüsva etme. Kötü olsam da sırrımı ifşa etme.

Yüz türlü dua ve yakarışla seni andığımı bir sen biliyorsun, bir de uzun geceler.

İnsanlar açısından bunun değeri yoksa da senin katında dualarım parlak bir lamba gibi.

Davud peygamber dışarıya gelince, durum nedir, dedi, olay nasıl oldu?

Davacı, ey Allah'ın nebisi, adalet isterim, dedi, ineğim bu adamın evine girmiş...

İneğimi kesmiş, ona sor, niçin kesmiş ineğimi? Adama dönerek, dedi, olayı anlat.

Davud davalıya, ey kerem sahibi, dedi, söyle, haram malı niçin telef ettin?

Sakın lafı dolaştırma, delilini getir ki bu dava ve sorun çözüme kavuşsun.

Davalı dedi, ey Davud, yedi yıldır dua edip dilekte bulunmaktaydım.

Rabbim, helal ve zahmetsiz rızık istiyorum, diye dua etmekteydim.

Kadın erkek herkes inleyişimden haberdardır. Bu olayı çocuklar bile anlatmaktalar.

Bütün bu dua ve yakarışların ardından ansızın evimde bir inek gördüm.

Sen bu olayı istediğin herkese sor da hiçbir baskı ve zorlama görmeden söylesin.

Bu hırpani kılıklı adam ne diyordu, diye insanlara hem açıktan hem de gizliden sor.

Gözüm döndü, ama yiyecek bulduğum için değil, duamın kabul edilmesinin sevincindeyim.

Gaybı bilen Allah duamı duydu diye şükretmek için o ineği kestim.

Davud dedi, bu sözleri bir yana bırak da davaya ilişkin şer-i bir delil söyle.

Bir delil olmaksızın şehirde yanlış bir gelenek başlatmamı sen reva görür müsün?

Bunu sana kim bağışladı? Satın mı aldın, mirasçı mısın? Ürünü nasıl kaldırırısın, eken sen misin?

Kazanç elde etmeyi de tarım gibi bil, amca. Ekmedikçe ürün senin değildir.

Ektiğini biçersin, çünkü senindir. Yoksa bu zulmü yaptığın gerçeklik kazanır.

Git, Müslümanın malını ver, lafı eğip bükme. Git, borç bulup ver, yanlış peşinde koşma.

Davalı, sultanım, dedi, zulüm sahiplerinin söylediklerinin aynısını söylüyorsun bana.

Davalı secde edip ey içteki yanışı bilen Rabbim, dedi, bu yanışın parıltısını Davud'un kalbine düşür.

Ey çok bağışlayıcı Rabbim, gizlice kalbime düşürdüğünü onun kalbine de düşür.

Bunu söyleyip höyükürerek ağlamaya başladı da Davud'un yüreği yerinden çıktı.

Davud dedi, ey ineği isteyen davacı, bana zaman ver ve bu davayı kurcalama.

Zaman ver de halvete çekilip namazda, sırları bilen Allah'a bu durumu sorayım.

Namazda yoğunlaşmak adetimdir. "Gözümün nuru namazdadır"ın anlamı budur.

Namazda safadan dolayı canımın penceresi açılır da Allah'ın mesajı aracısız gelir.

Madenimden gelen mesaj, yağmur ve nur penceremden evime düşer.

Ben ışığa boğulmuş güneş gibiyim ve kendimi ışıktan ayırt edemiyorum.

Namaza gidişim ve halvete çekilişim, halka yolu öğretmek içindir.

Bu dünya düzelsin diye eğrilik ediyorum. "Harp hiledir" budur işte yığidim.

İzin yoktu, yoksa Davud, her şeyi ortaya döker, sır denizinin tozunu atardı.

Davud böyle konuşuyordu. Bu yüzden insanların aklı nerdeyse yanacaktı.

Sonra biri, O'nun birliği konusunda kuşku yok, diyerek Davud'un yakasına yapıştı.

Davud kendine gelip sözü kısa kesti ve konuşmayı bırakıp halvete çekildi.

Davud kapıyı kapatıp koşarak mihraba doğru vardı ve makbul duasına başladı.

Hak ona gösterilecekleri tümüyle gösterdi de Davud cezaya kim layıkmış anladı.

Ertesi gün hasımlar, Davud peygamberin huzuruna gelip yan yana durdular.

Bundan önce olan bitenler yinelendi ve davacı hemen sövüp saymaya başladı.

Davud ona, sus, dedi, bu Müslümanı bırak ve ineğini ona helal et.

Delikanlı, seninkini Allah örtmüşken sus da git, Allah'ın örtücülüğünün hakkını ver.

Davacı dedi, vay başıma gelenler, bu nasıl hüküm? Bu ne adalet? Benim için yeni bir şeriat mı getireceksin?

Oysa adaletin ünü öyle yayılmıştır ki yer gök onun güzel kokusuyla dolmuştur.

Hal böyleyken kör köpeklere bile böyle zulmedilmedi. Bu haksızlıktan dağ taş yarıldı.

Adam, ey ahali, zaman zulüm zamanı, diyerek açıktan açığa sövüp sayıyordu.

Ondan sonra Davud ona, bre inatçı, dedi, çabuk bütün malını ona bağışla!

Yoksa işin zor olacak. Ona yaptığın zulüm açığa çıkmasın, diye sana söylemiştim.

Davacı dövünüp yırtınarak, her an zulmüne zulüm katıyorsun, diye bağırdı.

Sövüp saymasını bir süre daha sürdürdü. Bunun üzerine Davud onu yanına çağırdı.

Dedi, behey kör talihli, bahtsızlığın yüzünden azar azar zulmün açığa çıktı.

Sıçıp batırmış, sonra da baş köşe arıyorsun! Senin gibi eşeğe verilen sapa samana yazık!

Git artık, çocukların ve eşin onun köleleri oldular, fazla konuşma!

İnek sahibi göğsüne taşlar vuruyor, cahilliğinden bir yukarı bir aşağı koşuyordu.

Onun yaptığının içyüzünü bilmeyen insanlar da Davud'u kınamaya başladılar.

Mazlumu ezip zâlime tapan avam, köpek gibi pusudan Davud'a doğru fırladı.

Bu grup Davud'a yönelerek dedi, ey bize karşı sevecen olan seçkin peygamber...

Bu sana yaraşmaz, çünkü apaçık bir zulümdür. Yok yere bir suçsuzu cezalandırdın.

Davud, dostlar, dedi, onun gizli sırrının açığa çıkmasının zamanı geldi.

O gizli sırra vakıf olmak için hepiniz kalkın da şehirden dışarı çıkalım.

Filan sahrada dalları sık, gür ve birbirine geçmiş büyükçe bir ağaç var.

Dalları budakları oldukça sağlam ve kökünden burnuma kan kokusu geliyor.

O güzel ağacın dibinde kan dökülmüştür. Bu uğursuz, orada efendisini öldürmüştür.

Şimdiye dek Allah'ın hilmi bunu gizlemişti. Sonunda bu kaltabanın nankörlüğü yüzünden bu sır açığa çıktı.

Çünkü efendisinin ailesini ne nevrüzda, ne bayram dönemlerinde bir gün bile görmedi...

Zavallıları bir lokma vermek için arayıp sormadı ve eski haklarını hatırlamadı.

Şimdiyse bu lanet olası, bir inek için efendisinin oğlunu yerlere çalıyor.

O günahının üstündeki örtüyü kendi kendine kaldırdı. Yoksa Allah, suçunu örtecekti.

O ağaca vardıklarında Davud dedi, davacının ellerini arkasından sıkıca bağlayın.

Bağlayın da suçuyla günahını ortaya çıkarıp adalet sancağını yeryüzüne dikeyim.

Davud, bre köpek, dedi, bunun atasını öldürdün sen. Böylece köleyken efendi oldun.

Efendini öldürüp malını aldın da Allah onun başına gelenleri açığa çıkardı.

Karın onun cariyesi olup ineğini kesen bu efendiye de kötülük etmişti.

Bu kadının doğurduğu her kız ya da oğlan, miras yoluyla hep onun malıdır.

Sen kölesin, kazandıkların onun malıdır. Kanun arıyordun, al sana kanun. Nasıl, iyi mi?

İşte burada efendini, sakın yapma, diye yalvarta yalvarta zâlimce öldürdün.

Bıçağı da gördüğün korkunç hayal yüzünden aceleyle toprağa gömdün.

Şimdi onun başı, bıçakla birlikte toprağın altında. Bu yeri kazın.

Bıçağın üstünde de efendisine böyle kötülük ve hile yapan bu köpeğin adı yazılı.

Davud'un dediğini yaptılar ve toprağı kazınca bıçakla başı buldular.

O anda halkı bir bağrışma aldı ve herkes belindeki inkâr kuşağını kesti.

Ondan sonra Davud ona, gel ey adalet isteyen, dedi, o kara yüzünle al hakkımı!

Davud aynı bıçakla ona kisası uygulattı. Hilesi onu Hakk'ın bilgisinden kurtarabilir mi hiç?

Hakk'ın sabrı bir süre göz yumsa da kötülük haddi aşınca açığa çıkar.

O adamın sırrı açığa çıkınca Davud'un mucizesi herkesçe duyulup iki kat ünlendi.

Bütün insanlar baş açık Davud'un huzuruna gelip secde ederek yerlere kapandılar.

İnceleme

Konu

Hayır ve şer.

Ana Düşünce

Her kötü olay bir iyi olayın habercisidir. Hayır gördüğümüz olaylarda şer; şer gördüğümüz olaylarda hayır vardır.

Yan Düşünceler

1. Rızkın yolu çalışıp çabalamaktan geçer. Bu nedenle de herkese bir meslek ve istek verilmiştir.
2. Samimi olan ve yürekten edilen her dua, bir gün mutlaka kabul olur.
3. Hatalarımızı ne kadar saklamaya çalışırsak çalışalım başarılı olamayız. Er ya da geç bütün hatalarımız açığa çıkar.
4. Kendimizde olmayan özellikleri başkalarında aramamamız gerekir. Adalet istiyorsak önce kendimiz adaletli olmalıyız.
5. Sadece kendi çıkarımızı düşünerek giriştiğimiz olayların sonunda zararlı çıkan biz oluruz.
6. İnsanları tek taraflı değerlendirmek haklıyı ve haksızı ayırt etmede hata yapmamıza sebep olur.

Olayın Geçtiği Yer

Hikâyede olaylar birbirinden farklı mekânlarda yaşanmıştır. Olay bir şehirde geçmektedir. Şehrin ismine ya da nerede bulunduğu dair bir bilgi verilmemiştir.

Çalışmaksızın rızık isteyen kişinin dualarının kabul olması sonucunda ansızın evine bir inek girer. Metnin bu bölümünde anlatılanlar kahramanın evinde yaşanmıştır. Metnin çözüm bölümü, Davut peygamberin inek sahibinin suçunu ortaya çıkarmasından oluşmaktadır. Hikâyenin bu bölümünde anlatılanlar şehrin dışında bir sahrada, büyükçe bir ağacın altında yaşanmıştır.

Olayın Geçtiği Zaman

Hikâyedeki olaylar uzun bir zaman sürecinde gerçekleşmiştir. Çalışmaksızın Allah'tan rızık isteyen adam, yedi yıl boyunca gece gündüz demeden Allah'a dua etmiştir. Yedi yılın sonucunda duası kabul olmuş ve bir kuşluk vakti evine bir inek girmiştir. Çalışmaksızın rızık isteyen kişinin duasının kabul olması, inek sahibinin suçunun ortaya çıkmasını da sağlamıştır. Onun işlediği suç o dönemde adaletiyle ün salmış biri olan Davut peygamber aracılığıyla gün yüzüne çıkmıştır. Bu sebeple hikâyedeki olayların Davut peygamber döneminde yaşandığını söyleyebiliriz.

Kahramanlar

Davut peygamber

“Yehuda kabilesi ile İsrailoğullarının peygamberidir. Peygamberlik ve sultanlığı şahsında toplamıştır. Kudüs'ü fethedip ilk defa başşehir yapan odur. Sesinin güzelliği ile meşhurdur. Demiri yumuşatma mucizesine sahiptir. Eliyle demir plakalardan zırh yaparak geçinir ve devlet hazinesinden yemezmiş. 70 yaşındayken 40 yıllık sultan olarak vefat edince yerine yine sultan ve peygamber olan oğlu Hz. Süleyman geçmiştir” (Pala, 2008:108).

Fiziksel Özellikler

Çok güzel bir sese sahiptir. Öyle ki onun vaazını dinleyen her kişi etkilenmektedir. Güzel bir yüze sahiptir.

Sosyal Özellikler

Allah'ın elçisidir. Adaletiyle tanınmaktadır. Güvenilen ve haksızlık yapmayan biridir. İnek sahibinin yoksul adamı suç işlediği gerekçesiyle ona götürmesi bir bakıma kadı görevini de üstlendiğini göstermektedir. Metinde geçen olaylarla ilişkili olmamakla birlikte kendi rızkını çalışmakla edindiği belirtilmiştir. Zırh yaparak geçimini sağlamaktadır. Peygamber olmasına rağmen birçok sanata sahiptir ve rızkını sahip olduğu bu özellikler aracılığıyla kazanmaktadır.

Psikolojik Özellikler

Haksızlık yapmamaya çalışmaktadır. Yaptıklarının ve verdiği kararların halka yanlış örnek olmasından çekinmektedir. Bu nedenle de bir duayla ineğe sahip çıkan kişinin haklılığını söylemekte tedbirli davranmaktadır. Düşüncelerini somut kanıtlara dayandırmaktadır. Böylece halkın aklında da soru işareti bırakmamakta, yanlış bir uygulamadan da kaçınmaktadır. Bu nedenle başlangıçta suçlu gibi görünen yoksul adamdan delil ister. Nitekim yoksul adamın ağlayışına dayanamaz. Halvete çekilerek Allah'tan yardım ister.

Her sır Davud peygambere açık edilir ve asıl suçlular ortaya çıkar. Toprağın altında bulunan bıçak ve öldürülen efendinin başı inek sahibinin suçluluğunun somut bir kanıtı olur.

İnek sahibi

Sosyal Özellikler

İneğin sahibidir. Hikâyede eskiden köle olduğu belirtilmiştir. Ancak efendisini öldürmesi sonucunda onun sahip olduklarını ele geçirmiştir.

Psikolojik Özellikler

Sadece kendi çıkarını düşünen, açgözlü bir kişidir. Efendisini öldürerek ailesini zor durumda bırakmıştır. Onun bu davranışı uzun bir süre kimse tarafından öğrenilmemiştir. Rahatlıkla yalan söyleyebilen ve kendinde olmayan özellikleri başkalarında arayan bir kişiliktir. Adaletli olmamasına rağmen başkalarından kendisine adaletli olmalarını istemektedir. Yaptığı haksızlık kendi zararına olmuştur.

Yoksul adam

Sosyal Özellikler

Yoksuldur. Çalışmaksızın rızık istemektedir. Uzun yıllar boyunca gece gündüz demeden Allah'tan çalışmadan rızık istemesi olumlu sonuçlanmıştır. Onun bu isteği herkes tarafından duyulur. Öyle ki onun adına meseller bile söylenebilir. Akıllara abes gelen duası insanlar tarafından alay edilse de o isteğinden vazgeçmez. Hikâyede kendisini tembel, zavallı, hantal ve bezgin olarak nitelendirmiştir.

Psikolojik Özellikler

İnançlıdır. Çaresizdir. İnsanlardan değil de Allah'tan yardım istemektedir. Yürekten istediği kabul olur ve inek, nasibi olarak evine girer. Bu sebeple temiz kalpli, kötü düşüncesi olmayan bir karaktere sahip olduğunu söyleyebiliriz. İneği kesmesi ve inek sahibiyle davalık olması, saklanan bir sırrın açığa çıkmasına yardımcı olur. Her şeyin temelinde duanın olduğunu düşünen biridir. Uzun yıllar boyunca dua etmesi, sabırlı olduğunun bir göstergesidir.

Halk

İnek sahibinin söylediklerine inanırlar. Bir duayla ineğe sahip çıkan yoksulun isteğini tuhaf karşılarlar. Öyle ki Davud peygamberi dahi adaletsiz davranmakla suçlarlar. Her şeyin ortaya çıkması onların Davut peygamberin büyüklüğünü anlamalarını sağlar.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Yolunu tutmak, yakasına yapışmak, göz boyamak, gözü dönmek, yakasına yapışmak, gözü dönmek, kısa kesmek, göz yummak, haddi aşmak, açığa çıkmak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Zahmetsiz, servet, hantal, bezgin, erdem, cömertlik, rızık, mahzun, afyon, lütuf, mucize, ihsan, erganun, vaaz, zikretmek, mahrem, yetkin, bahtsız, dağarcık, mesel, talep, kuşluk, seğırtmek, pervasız, zulüm, insaf, kible, zâlim, sahtekar, delil, aylak, çile, makam, mevki, semâ, ihsan, şeriat, hibe, vasiyet, kıyas, ihlas, lütuf, eksen, sadakat, zirvalama, gayp, hasım, rüsva, ifşa, nebi, kerem, telef etmek, hırpani, şer-i, reva, halvet, safa, mihrap, makbul, ahali, talih, avam, pusu, vâkif olmak, sahra, kaltaban, nevrüz, sancak, kısas.

Edebi İfadeler

“Rızkın yolu çalışıp çabalamaktan geçer. Herkese bir meslek ve istek verilmiştir.”

“Kazanç elde etmeyi de tarım gibi bil, amca. Ekmedikçe ürün senin değildir.”

“Hakk’ın sabrı bir süre göz yumsa da kötülük haddi aşınca açığa çıkar.”

Değerlendirme

Birinci ileti rızkın yolunun çalışıp çabalamaktan geçtiğini ifade etmektedir. Her insana bir yetenek, özelliklerine uygun bir meslek verilmiştir. Bu doğrultuda insanlar çalışarak, emeklerinin karşılığı olanı almaktadır. Yoksul adamın hiç çalışmadan Allah’tan rızk istemesi doğru bir davranış değildir. Nitekim elinden geleni yapmaması, çalışıp çaba sarf etmemesi ihtiyaçlı yaşamasına sebep olmaktadır. Adam her yönden sağlıklı bir kişidir. Böyle bir kişinin çalışmadan rızk istemesi yanlıştır. Davud peygamber hem peygamber hem sultan olmasına rağmen kendi işini yaparak, kendi emeğiyle geçinmektedir. Zırh yaparak geçimini sağlaması, rızkımızı çalışarak edinmemiz gerektiğini desteklemektedir. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla çalışmanın ve emek sarf etmenin önemini kavrayacaklardır. Yoksul adamın çalışmadan rızk istemesi ve duasının kabul olması olumlu bir ileti sunmasa da bu olayın farklı bir olayı ortaya çıkarmak adına ele alındığını görecektir. Nitekim metnin bu kısmından yola çıkarak kim olursa olsun Allah’ın yürekten edilen duaları kabul ettiğini görecektir. Metinde Davut peygamberin her şeye sahip olabilecek güce sahip olmasına rağmen zırh yaparak geçimini sağlamaya çalışması da çocuklar için iyi ve etkili bir örnek olacaktır. Bir peygamberin davranışı çocuklara çalışmanın önemini kavramaları açısından etkili olacaktır.

İkinci ileti birinci iletinin kavranmasında yardımcı olacaktır. İkinci ileti yürekten edilen ve samimi olan her duanın kabul olacağını ifade etmektedir. Yoksul kişi çalışmamakta, emek sarf etmemektedir. Buna rağmen bütün vaktini dua etmekle geçirmektedir. Sonunda duası kabul olur ve bir inek aniden evin kapısından içeri girer. Onun dualarının kabul olması, yürekten ettiği yakarışların bir sonucudur. Bu da Allah’ın yüreğiyle dua eden her kulunu geri çevirmeyeceğini göstermektedir. Bu durum ne kadar kötü olunursa olsun, ne kadar büyük günahlar işlenirse işlensin duadan geri durmamamız gerektiğini, asıl yardım istememiz gereken kişinin Allah olduğunu göstermektedir. 11-14 yaş grubu çocukları bu ileti aracılığıyla duanın önemini kavrayacaklardır. Duanın sadece sözlerden ibaret olmadığını görecektir. Sadece dille değil de kalple yapılan duanın etkili olduğunu fark etmeleri açısından bu metin onlara yol gösterecektir.

Üçüncü ileti hataları saklamaya çalışmanın yanlış olduğunu ve er ya da geç bütün hatalarımızın ortaya çıkacağını ifade etmektedir. İnek sahibi eskiden işlediği bir suçun üstünü toprakla kapatmıştır. Bunu kimsenin öğrenemeyeceğini düşünmektedir. Nitekim bir zaman böyle de olmuştur. Ancak yaptığı bir hata işlediği suçun ortaya çıkmasını sağlamıştır. Yaşantısı doğru olmadığı halde doğruluk istemeye çalışması asıl gerçeklerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla üzerinden çok zaman geçse de hatalarımızın bir gün ortaya çıkacağını görecektir. Böylece hiçbir şeyi saklamamız gerektiğini ve saklandığı takdirde daha büyük zararlara uğrayabileceğimizi görecektir. Metin çocuklara açık sözlü olmaları ve hatalarını saklamamaları gerektiğini kavratacaktır.

Dördüncü ileti kendimizde olmayan özellikleri başkalarında da aramamamız gerektiğini ifade etmektedir. İnsanoğlu hiçbir zaman kendi kusurlarını göremez. Ancak başkalarının en ufak kusurlarını bile gözlerinde büyütür. Kendisinin yapmadıklarını başkalarının yapmasını ister. Zira inek sahibi de böyle yapmıştır. Adaletli olmamasına rağmen Davut peygamberden, insanlardan ve yoksul adamdan adalet istemiştir. Kendinde olmayan bir özelliği başkasında aramıştır. Onun böyle davranması gerçekten de adaletin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kendi çıkarlarını düşünmesi ve ineğin bedelinin ödenmesinde ısrarcı olması, geçmişte yaptığı büyük bir adaletsizliğin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla başkalarında kendimizde olmayan özellikleri aramanın haksızlık olduğunu görecektir. Kendimize yapılmasını istemediğimiz davranışları başkalarına da yapmamamız gerektiğini kavrayacaklardır.

11-14 yaş grubu çocuklarının çıkarabileceği beşinci ileti sadece kendi çıkarlarımızı düşünerek yaptıklarımızın bize zarar getireceğini ifade etmektedir. İnek sahibinin geçmişte yaptıklarını düşünmeden inek için tartışmaya girmesi, yoksul adamın haline acımadan kendi çıkarlarını düşünmesi, zararlı çıkmasına sebep olmuştur. Bencilce olan tavrı, sadece ineği değil her şeyi kaybetmesine yol açmıştır. 11-14 yaş grubu çocukları inek sahibinin davranışından yola çıkarak bencil davranışların kendilerine zarar vereceğini görecektir. 11-14 yaş grubu çocukları ergenlik döneminin etkisiyle ben merkezci bir özellik kazanırlar. Sergiledikleri

davranışlarda ve olaylarda bencilce tavırlar sergileyebilirler. Çocuklar böyle bir zamanda okudukları bu metinle bencilce davranışların kendilerine yarardan ziyade zarar getirebileceğini görecektir.

Altıncı ileti, tek taraflı düşünmenin insanları yanlış değerlendirmemize sebep olabileceğini ifade etmektedir. Halk, inek sahibinin söylediklerini mantıklı bulmuş ve ona inanmıştır. Yoksul adamın doğru söyleyebileceğine olan inançsızlıkları, hak eden kişilere verilmesi gereken değer verilmemesine sebep olmuştur. Halk iki tarafı da aynı kuşkuyla değerlendirmiş olsaydı Davud peygamber gibi bir kişiden de şüpheye düşmeyeceklerdi. Onların inek sahibine olan inancı Davud peygamberin adaletinden de şüpheye düşmelerine sebep olmuştur. 11-14 yaş grubu çocukları bu ileti vesilesiyle insanların sözlerinin aldatıcı olabileceğini, bu yüzden de olaylara tek bir açıdan bakmanın hata yapmamıza sebep olabileceğini görecektir.

Her iyi olayın sonu kötüye; her kötü olayın sonu da iyiye vesile olabilir. Yaşadıklarımızı önyargılı bir şekilde ele almadan önce sonuçlarını görmek en iyisini yapmaktır. İnek sahibinin inek için tartışmaya girmesi hiç umulmadık bir durumla sonlanmıştır. Geçmişte yaptığı büyük bir hata ortaya çıkmıştır. Böylece hem halk hem de Davud peygamber tarafından farklı nitelendirilen olay bir haksızlığın ortaya çıkmasına vesile olmuştur. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla yaşananların, birçok iyi ve kötü özelliği içerisinde barındırdığını görecektir. Böylece hiçbir şeyin kesinlik taşımadığını ve her olayın tam tersi bir durum alabileceğini görecektir.

Metinden çıkarılan ana düşünce ve yan düşünceler 11-14 yaş grubu çocukların bulabileceği ve kavrayabileceği nitelikte iletilerdir. Ancak Mevlana, bu metin aracılığıyla soyut kavramların öğrenilmesini amaç edinmiştir. Somut olarak ele aldığı kişi ve olaylar vesilesiyle farklı bir iletinin kavranmasını istemiştir.

Metinde ineğin sahibi olduğunu ileri süren katil insan nefsin, ineği kesen aklın, Davud peygamber ise Hakk'ın ya da Hakk'ın naibi olup onun güç ve yardımıyla zalimi öldürebilen şeyhin sembolüdür. İnek sahibi yani nefis kendini efendi kılıp büyüklenmektedir. Bu şekilde davranması olaylar ve davranışlar üzerinde hâkimiyet kurmasına ve insanların yanlışlar yapmasına sebep olmaktadır. Akıl ise tutsaktır ve Allah'tan zahmetsiz, bol rızık istemektedir. Burada akıl yoksul

kalmış, nefis ise efendileşmiştir. Ancak Allah'ın yardımıyla ve aklın kullanılmasının üstünlüğü nefsin öldürülmesini sağlamıştır. İnek sahibinin yaptıklarının ortaya çıkışı nefsin yenilgisidir. Mevlana, somut kavramlar ardında vermek istediği bu soyut düşüncelerle nefsin insana olan zararlarını göstermeye çalışmıştır. Verilmek istenen bu mesaj 11-14 yaş grubu çocuklarının bulabileceği ve kavrayabileceği nitelikte değildir.

Çocuklara sunulan kaynak metinlerin her bakımdan ders alabilecekleri, yaşamlarına uygun özellikler çıkarabilecekleri nitelikte olması gerekmektedir. Bu metinlerde duygu ve düşüncelerin onlara uygun bir şekilde ele alınması ve her bir bölümüne büyük özen gösterilmesi gerekmektedir. Metnin sonunda kısas usulünün yani yapılan kötü bir davranışın aynısının uygulanması 11-14 yaş grubu çocuklarının özelliklerine uygun değildir. Günümüzde uygulanırlığı kalkan bir sistem olan kısasa kısas usulünün çocukların yararlanabileceği bir metinde ele alınması doğru değildir. Her ne kadar inek sahibi kötü bir suç işlemiş olsa da çocukların böyle bir sonla biten metinleri okumaları uygun değildir.

Hikâyeyi biçimsel açıdan değerlendirdiğimizde ele alınan diğer hikâyelere göre uzun olduğunu görmekteyiz. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz altmış dokuz kelime tespit edilmiştir. Çocukların anlamını bulmakta zorlanacakları kelime sayısının çok olması, anlama ve kavramayı zorlaştıracığından istenmeyen bir durumdur.

Metinde on tane deyme, bir tane de atasözüne yer verilmiştir. Bu sebeple metnin deyimler bakımından zengin olduğunu söyleyebiliriz. Bu özellikler metnin olumlu bir özelliğini göstermesi bakımından önemlidir.

Çocuklara yönelik iletileri olmakla birlikte çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun olmayan özelliklerin de bulunması kaynak metin olarak kullanılmasını engellemektedir. Bu nedenle 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmaya **uygun değildir diyebiliriz.**

2.1.1.18. Donmuş Ejderhayı Ölü Sanıp İplerle Bağlayarak Bağdat'a Getiren Yılan Avcısının Öyküsü.¹

Tarihçiden bir öykü dinle de bu üstü örtülü sırdan bir koku al.

¹ III / 976-1052. beyitler

Bir yılan avcısı, efsunlarıyla yılan yakalamak üzere dağlara doğru gitti.

Ağır da hareket etse, hızlı da hareket etse, arayan sonunda bulur.

İki elinle birden aramaya çabala. Çünkü arayış, yolda iyi bir kılavuzdur.

Ağır aksak, sürünerek ve usulsüzce de olsa ona doğru sürün ve onu ara.

Savaşlar tam olarak barış getirir. Yılan avcısı da yararı olsun diye yılan arıyordu.

İnsan kâr olsun diye yılan arar ve sıkıntıdan kurtulmak uğruna sıkıntı çeker.

O yılan avcısı karlı günlerde dağın çevresinde büyük bir yılan arıyordu.

Orada kocaman bir ölü ejderha gördü ve onun görünüşünden yüreği korkuyla doldu.

Yılan avcısı, şiddetli kış gününde yılan ararken ölü bir ejderha gördü.

Yılan avcısı halkı hayrete düşürmek için yılan yakalar. Ne tuhaftır şu halkın cehaleti!

İnsan bir dağdır, dağ böyle bir şeye nasıl kapılır? Nasıl olur da dağ yılanı hayran kalır?

Sefil insan kendini bilemedi. Artıdan gelip eksiye indi.

İnsanoğlu kendini ucuza sattı. Bir atlastı, kendini bir hırkaya yama yaptı.

Yüz binlerce dağ ve yılan hayrandır ona. Peki niçin hayrandır o; niçin yılan severdir?

Yılan avcısı o ejderhayı aldı ve insanları şaşırtmak için Bağdat'a geldi.

Ev direği büyüklüğündeki ejderhayı üç beş kuruş için sürükleyerek getiriyordu.

Bakın, diyecekti, ölü bir ejderha getirdim. Bunu avlamak için neler çektim?

O, ejderhayı ölü sanıyordu, ama iyice bakmamıştı, ejderha canlıydı.

O soğuktan ve kardan donup uyuşmuştu. Canlıydı da ölü gibi görünüyordu.

Yılan avcısı , o yılanı yüz güclükle sürüklüyordu.

Şamatacı yılan avcısı Bağdat'a kadar geldi. Amacı çarşayı birbirine katmaktı.

Adam, nehir kıyısına tezgahını açtı ve böylece Bağdat şehrinde bir uğultu koptu...
Dediler, bir yılan avcısı ejderha getirmiş, eşine az rastlanır ilginç bir av yakalamış.
Yüz binlerce kıt akıllı oraya toplanarak ona aptalca av oldu.
Onlar da yılan avcısı da bekliyordu. Maksat, dağınık durumdaki insanlar toplansın.
İnsan kalabalığı daha bir artsın, daha çok bahşiş gelsin, daha güzel para biriksin.
Yüz binlerce boşa gezer bir araya geldi ve arka arkaya dizilip halka oluşturdu.
İzdihamdan kadın erkek seçilmez olmuş, seçkin ve sıradan insanlar kıyamet gibi birbirine girmişti.
Yılan avcısı sopasını salladıkça kalabalıktakiler görmek için başlarını uzatıyorlardı.
Zemheriden donmuş yılan ise yüz türlü çul ve örtü altında duruyordu.
Tedbirli yılan avcısı, yılanı kalın iplerle bağlayarak ihtiyatlı davranmıştı.
Toplanma ve bekleşme süresince yılanı Irak güneşi vurmıştu.
Sıcak güneş yılanı ısıtmış ve soğuğun etkisi yılanın bedeninden gitmişti.
Ejderha ölüyken şaşkıncu bir biçimde dirilmiş ve kendi kendine kımıldamaya başlamıştı.
Ölü yılanın kımıldamasıyla insanların hayretleri birken yüz bin olmuştu.
Bütün insanlar yılanın kımıltısından hayretle çılgınlık atarak kaçtılar.
Yılan, bağlarını koparıyor ve iplerin kopma sesi her yana yayılıyordu.
Aslan gibi kükreyen çirkin ejderha, bağlarını koparıp örtülerin altından çıktı.
Kaçış sırasında birçok insan öldü. Düşenlerle ölenlerden yüz yığın oluştu.
Yılan avcısı dağdan ne getirmişim, diye korkusundan donakaldı.
Kör koyun kurdu uyandırır da kendi Azrail'ine doğru gider ya...
Ejderha, o şaşkıncu bir lokmada yutuverdi. Haccac'a kan dökmek kolaydır elbet.
Yılan bir direğe dolanıp sarılarak yediği yılan avcısının kemiklerini ufaladı.

İnceleme

Konu

Nefs ve güven.

Ana Düşünce

Bize fayda sağlar diye yaptığımız bazı davranışların hem kendimize hem de çevremizdekilere büyük zararları olabilir.

Yan Düşünceler

1. Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. Dışardan bakarak ortaya koyduğumuz düşünceler, bir anda tam tersi bir hâl alabilir.
2. Şaşırtıcı, farklı şeyler her zaman için güzellikler, mutluluklar sunmaz. Şaşkınlık, sonunda kendini acı ve kedere bırakabilir.
3. Küçük sıkıntılarımızdan kurtulmak isterken başka sıkıntılara katlanmak zorunda kalabiliriz. Ancak onları def etmek için yaptığımız davranışlar, aldığımız tedbirler sıkıntıların en büyüğünü getirebilir.
4. Sadece tek bir insan dünyayı iyi bir şekilde değiştirebileceği, insanlara mutluluk getirebileceği gibi; yine tek bir insan insanlığa acı, keder, mutsuzluk ve ölüm getirebilir.
5. İnsanın gücü, nefsi bir ejderha gibidir. Onun ne zaman ve nerede ortaya çıkıp gücünü göstereceği belli olmaz.
6. İnsan arzularına ve nefsinin dilediklerine karşı koyamaz. Çünkü insan arzularını bastırmakta bir ejderha gibi yetersiz kalır.

Olayın Geçtiği Yer

Olay bir yılan avcısının dağa yılan avlamaya gitmesiyle başlamıştır. Hikâyenin serim bölümünde geçen olaylar soğuk ve karlı bir dağda yaşanmıştır. Yılan avcısı dağda bulduğu bir ejderhayı binbir güçlkle Bağdat'a getirir. Bağdat'ta çarşının ortasında, nehrin kıyısında, tezgahını açar ve avladığı ejderhayı herkese göstermek ister. Hikâyenin düğüm ve çözüm bölümünde yer alan olaylar da burada yaşanmıştır.

Olayın Geçtiği Zaman

Olaylar karlı bir kış günü yaşanmıştır.

Kahramanlar

Yılan avcısı

Sosyal Özellikler

İşi dağlardan yılan toplayıp, onları insanların seyrine sunmaktır. Amacı onları olabildiğince çok şaşırtmaktır.

Psikolojik Özellikler

Ejderhayı gördüğü an ilk önce kendi çıkarını düşünür. Onun çok para getireceğini düşünür. Buradan yola çıkarak bencil bir kişi olduğunu söyleyebiliriz. Kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez dercesine, binbir güçlkle ejderhayı şehre halkın arasına getirir. Bütün sıkıntılara katlanır. Büyük bir yılan avladığını insanlara göstermek istemesinden yola çıkarak kibirli bir karaktere sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Yaptığı ticaretten para yerine acı ve keder kazanır. Birçok insanın hayatını kaybetmesine sebep olur. Gördüklerini çok iyi incelememesinin, çok iyi kararlar verememesinin cezasını kendi de çeker. Ejderha tarafından öldürülür.

Bağdat halkı

Farklı şeyler göreceklerinin, çok şaşıracaklarının umuduyla yılan avcısının etrafında toplanırlar. Boş gezenler, seçkinler, sıradan insanlar, kadınlar, erkekler yani her çeşit insan olağanüstü hayvanı görmek için toplanır.

Ejderha

Soğuktan ve kardan donmuştur. Bu nedenle yılan avcısına da ölü görünür. Ancak sıcağı görünce bedeninden soğuğun etkisi kaybolur ve eski gücüne kavuşur. Bir anda iplerinden kurtulması toplanan insanların korkmasına ve telaş içinde kaçışmasına sebep olur. Yılan avcısının ve birçok insanın ölümüne sebep olmuştur.

Ejderha bu metinde soyut bir duygunun temsili olarak da düşünülebilir. Zira Mevlana, ejderhayı nefis olarak nitelendirmiştir. İnsanların nefsi tıpkı ejderha gibi donuk haldedir. Ölü gibidir. Ancak bir zaman sonra ortaya çıkarak büyük zararlar

verebilir. Tıpkı ejderhanın güneşi görünce çözülmesi ve binlerce insanın ölümüne sebep olması gibi.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Hayran kalmak, birbirine katmak, boşta gezer.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Efsun, kılavuz, aksak, cehalet, sefil, atlas, yama, şamatacı, maksat, bahşiş, izdiham, seçkin, zemheri, çul, tedbir, ihtiyat, Haccac.

Edebi İfadeler

“İnsan bir dağdır, dağ böyle bir şeye nasıl kapılır? Nasıl olur da dağ yılanı hayran kalır?”

“Kör koyun kurdu uyandırır da kendi Azrail’ine doğru gider”

Değerlendirme

Toplum içinde yaşama, bazı kurallara uymayı da beraberinde getirir. Sadece kendimizi düşünerek davranırsak hem kendimize hem de çevremizdekilere karşı hatalı davranmış oluruz. Ana düşünce bizlere fayda sağlar düşüncesiyle yaptığımız davranışların, hem kendimize hem de çevremizdekilere büyük zararlarının olabileceğini ifade etmektedir. Metinde yılan avcısı kendisine fayda sağlar, çok para kazandırır düşüncesiyle ölü sandığı ejderhayı şehre getirir. İçindeki durmak bilmeyen para kazanma ve çıkar sağlama isteği, birçok insanın acı çekmesine hatta ölümüne sebep olmuştur. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde ergenlik döneminin önde gelen özelliklerinden biri olan çıkarıcı düşünce yapısına sahiptir. Her şeyde kendilerine, kendi çıkarlarına öncelik verebilirler. Öyle ki davranışlarının çevreye olan yararlarını ve zararlarını düşünemezler. Bu metin onlara tıpkı yılan avcısı gibi davrandıkları taktirde ne gibi olaylarla karşılaşabileceklerini göstermesi bakımından örnek olacaktır. Olayları değerlendirmeden, davranışlarını sergilemeden önce etraflıca düşünmeleri gerektiğinin farkına varacaklardır.

Yaşadıklarımız, gördüklerimiz, duyduklarımız kendi duyu organlarımızla ortaya koyduğumuz şeyler olsa da bazen bizlere oyun oynayabilir. Bakarız ama göremeyiz, duyarız ama işitemeyiz. Bu nedenle de olayları değerlendirmeden, bir fikir sahibi olmadan önce etraflıca düşünmemiz gerekmektedir. Verdiğimiz kararlardan pişman olmamak için kendimize güvenmeli, kendimizden ve düşüncelerimizden emin olmalıyız. Metinde yılan avcısı ejderhayı ölü sanır. Nitekim ejderha sadece soğuktan donmuştur. Kendisini canlandıracak sıcağı beklemektedir. 11-14 yaş grubu çocukları da olayları iyice tahlil etmeden, derinlemesine düşünmeden değerlendirme yapabilirler. Yaşayacaklarının sonunu tahmin etmede güçlük çekebilirler. Kendilerine olan aşırı güven, gördüklerinin ve duyduklarının da tartışmasız doğru olduğunu düşünmelerine neden olabilir. Bu metin hedef kitleyi oluşturan çocuklara kendimizden emin olsak da, güvenimiz tam olsa da açık bir kapının bırakılması gerektiğini gösterecektir.

İkinci ileti insanların her zaman şaşırtıcı olana, farklı olana duydukları ilginin sonuçlarının değerlendirilmesi bakımından önemlidir. İnsanlar her zaman kendilerini şaşırtan olaylara ilgi duymuştur. Ancak bu davranışın sonuçları her zaman için iyi olmaz. Yılan avcısı insanları şaşırtmak amacıyla ejderhayı şehre getirir. İnsanlar da şaşırmak için yılan avcısının etrafına toplanır. Ancak şaşkınlıkları istemediklerinden daha fazla olur ve bunun bedelini hayatlarıyla öderler. Farklılıklar her zaman ayrıcalık gibi görünse de bazı ayrıcalıklar insanlara telafisi olmayan hatalar yaptırabilir. 11-14 yaş grubu çocukları da bazen bu dönemde çevrelerindeki şaşırtmaya, başkalarından farklı olmaya çalışabilirler. Bunları bir ayrıcalık gibi görebilirler. Onların bu davranışları ve düşünceleri insanlara karşı olan konuşmalarını, davranışlarını etkileyebilir. Farklılıkların sonu her defasında bir ejderhanın insanları öldürmesiyle sonuçlanmayabilir. İnsanlar farklılık adına birbirilerini kırabilir, incitebilirler. Bu metin sayesinde çocuklar, içten gelerek davranmanın, farklılık yaratmaya çalışmanın ya da olduğumuz gibi değil de olmak istediğimiz gibi görünmeye çalışmanın ne kadar büyük zararları olacağını göreceklerdir.

Herkesin küçük ya da büyük sıkıntıları vardır. Bazı insanlar bu sıkıntılarla yaşamayı öğrenirken bazıları da bu sıkıntılarından kurtulmak için ellerinden geleni yapar. Hatta sırf bu yüzden daha büyük sıkıntılara bile katlanmak zorunda kalırlar. Ancak küçük sıkıntılara boyun eğmemek, sonu zararlı biten büyük

sıkıntıları beraberinde getirir. Yılan avcısı sıkıntısını aşmak, para kazanmak için bir evin direği büyüklüğündeki ejderhayı binbir güçlkle şehre getirir. Yılan avcısının istekleri, maddi çıkarları büyük bir sıkıntının oluşmasına ve sonucunun da tüm toplumu etkilemesine sebep olmuştur. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde küçük sıkıntıların aşılamayacak şeyler olmadığını ve onlarla yaşanması gerektiğinin farkına varacaktır. Bir bakıma ileti, sıkıntılar olmadan rahat yaşamın tadına varamayacaklarını bilmelerini sağlayacaktır.

Yılan avcısı tek başına birçok insanın ölümüne ve acı çekmesine sebep olmuştur. Bunun tam tersi de olabilirdi. Eğer ejderha gerçekten ölü olsaydı yılan avcısı sayesinde, insanlar şaşkırtıcı bir şey görmenin mutluluğunu yaşayacaktı. İnsan yaratılmasından gelen muhteşemlik dolayısıyla akıl almaz güçlere sahiptir. Akıl, irade ve düşünce gücü bunlardan bir kısmıdır. Bu nedenle tek bir insan dahi yaptıklarıyla her şeyin farklı bir yöne doğru akmasına sebep olabilir. 11-14 yaş grubu çocukları da bu iletiden yola çıkarak her insanın olduğu gibi kendilerinin de ne kadar önemli olduklarının bilincine varacaklardır. Sadece yaptıklarıyla, başarılarıyla birçok şeyi değiştirebileceklerinin farkına varacaklardır. Bu da kendilerine olan güvenin daha da artmasını sağlayacaktır.

Bize basit ya da önemsiz gibi gelen davranışlar çevremizdekileri etkileyebilecek bir özelliğe sahip olabilir. Yılan avcısı sadece para kazanmak ve insanları şaşkırtmak için ejderhayı şehre götürmeye karar verir. Görünüşte zararsız ve basit bir olay sonuçları birçok insanı olumsuz etkileyen bir hâle dönüşmüştür.

Mesnevi'de yer alan anlatıma dayalı metinlerdeki olaylara ve kahramanlara soyut düşünceler yükleyebiliriz. Her bir kahraman bir duyguyu temsil etmektedir. Bu şekilde açıklayamadığımız soyut düşünceler ve duygular somut bir nitelik kazanmaktadır. Bu metindeki ejderhayı da insanların arzuları, nefisleri olarak değerlendirebiliriz. İnsan arzuları dolayısıyla her şeyi yapabilecek güce kavuşabilir. Ejderha donmuşken hiçbir şey yapamaz; ancak sıcağı görünce çözülür ve eski gücüne kavuşur. İnsan her zaman arzulamaz, istemez. Ancak istediği, arzuladığı zaman da en tehlikeli yollara başvurabilir. Arzularının gerçekleşmesi için birçok olumsuzluğu göze alabilir. Bu nedenle mümkün olduğunca arzu ejderhasını içimizde uyur halde ya da donmuş halde saklamamız gerekir. Onun canlanması demek arzularımızın da karşı konulamaz duruma geldiğinin ifadesidir.

Mevlana'nın bu metinle vermek istediği asıl düşünce budur. Ancak 11-14 yaş grubu çocuklarının bu iletiye ulaşması mümkün değildir.

Metinde yer ve zaman bellidir. Olağanüstü özellikler fazla olmamakla birlikte ejderhanın olması olağanüstü bir özellik olarak kabul edilebilir. Ancak metnin bazı kısımlarında o büyük ve korkutucu canlı için bazen yılan bazen de ejderha ismi kullanılmıştır. Buradan yola çıkarak o canlıyı ejderhadan ziyade büyük bir yılan olarak da düşünebiliriz. Bu sebeple metni hikâye olarak incelemenin uygun olacağı düşünülmüştür. 11-14 yaş grubu çocukları metni sıkılmadan, zevk alarak okuyacaktır. Aynı zamanda somut kahramanları soyut duygu ve düşüncelerle birleştirerek mantıklı sonuçlar elde edeceklerdir.

Metin çocuklar için uygun uzunluktadır. Çocukların anlamını bilemeyeceğini düşündüğümüz on yedi kelime tespit edilmiştir. Bu kelimeler çocukların kelime hazinesini geliştirmesi bakımından uygun sayıdadır. Hikâyede üç deyim kullanılmıştır. Atasözüne ise hiç yer verilmemiştir.

Bütün bu özelliklerden yola çıkarak hikâyenin Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.1.1.19. Duyu Gözlerinin, Salih'i ve Devesini Hakir ve Düşmanlığa Değmez Görmesi.¹

Salih'in devesi görünüşte deveydi; o içi kötü topluluk, bilgisizlikten onun ayak sinirlerini kesti.

Deveye su için düşman oldukları halde, suya ve ekmeğe karşı kör olan onlardı.

Allah'ın devesi ırmaktan, buluttan su içiyordu. Allah'ın suyunu Allah'tan esirgiyorlardı.

Salih'in devesi iyi kimselerin bedeni gibi, kötü kimselerin yok oluşu için bir tuzak oldu. Sonunda "Allah'ın devesinden ve onun sulanışından sakının" buyruğu, o ümmete ıstıraptan, ölümden yana neler etti.

Allah'ın kahr şahnesi, bir devenin kan pahası olarak onlardan bütün bir şehri talep etti.

¹ I / 2509-2568. beyitler

Ruh, Salih'e benzer, bedense devedir. Ruh vuslattadır, bedense ihtiyaç içindedir.

Salih'in ruhu, âfetlere uğramaz. Yara devenin üzerinde olur, zatta değil.

Salih'in ruhu incitilemez; Allah'ın nuru, kafirlere mağlup ve mahkum olmaz.

Allah, onu incitsinler de imtihanı görsünler diye, ruhu bir bedenle gizlice birleştirdi.

Bunu incitmenin, onu incitmek olduğundan; bu küpün suyunun ırmağın suyuyla birleşik olduğundan haberleri bile yok.

Allah, bütün aleme sığınak olsun diye ruhu bir bedene bağladı.

Velinin beden devesine bende ol da Salih'in ruhuyla aynı efendiye kul ol.

Salih: "Mademki bu hasette bulundunuz, üç gün sonra Allah'ın intikamı erişecek" dedi,

Üç gün sonra, can alıcı Allah'tan üç alâmeti olan bir felaket gelecek.

Hepinizin yüzünün rengi değişecek; çeşitli renkler içinde görüneceksiniz.

İlk gün, yüzünüz safran gibi sararacak, ikinci gün, yüzünüz erguvan gibi kızaracak.

Üçüncü gün, bütün yüzler kararacak; ondan sonra da Allah'ın kahrı gelip çatacak.

Eğer benden bu tehdidin alâmetini isterseniz, devenin yavrusu dağa doğru koşacak.

Eğer yakalayabilerseniz, derdinize çare bulunur. Yoksa umut kuşu tuzaktan kurtuldu gitti demektir.

Kimse o yavruya yetişemedi; koşarak dağlar arasında gözden kayboldu.

Salih: Gördünüz ya, o kaza ortaya çıktı da umudun boynunu vurdu, dedi.

Bu iç karartıcı tehdidi duyunca, gözlerini dikip onu beklemeye başladılar.

Birinci gün yüzlerinin sarardığını gördüler. Umutsuzluktan soğuk ahlar çekiyorlardı.

İkinci gün hepsinin yüzü kızardı. Umut ve tövbe çağı kayboldu.

Üçüncü gün hepsinin yüzü karardı; Salih'in hükmü, savaşız dövüşsüz doğru çıktı.

Hepsi birden ümitsizliğe kapılınca, kuşlar gibi iki dizlerinin üzerine çöktüler.

Salih'in kavmi Allah'ın kahr darbesini bekledi. Kahr geldi, o şehri yok etti.

Salih, halvetten çıkıp şehre doğru gitti. Şehri duman ve ateş içinde gördü.

Onların parçalarından inilti duyuyordu; ağıt meydandaydı da ağıt yakanlar ortada yoktu.

Kemiklerinden inilti işitti; canları çiğ taneleri gibi yaş döküyordu.

Salih bunu işitip ağlamaya başladı. Ağıtçılarla birlikte ağıt yakmaya koyuldu:

Ey batıl üzere yaşayan topluluk! Ben sizin eziyetiniz yüzünden Allah'ın huzurunda ağlamıştım.

Allah: Onların eziyetlerine sabret, onlara öğüt ver, zaten fazla mühletleri kalmadı, demişti.

Cefaları yüzünden öğüt kesildi; öğüt sütü, sevgiden, temizlikten kaynar, demiştim.

Bana o kadar eziyetler ettiniz ki öğüt sütü damarlarımda dondu kaldı.

Allah, bana: "Sana lütfederim, o yaralara merhem koyarım" dedi.

Allah, gönlümü gökyüzü gibi tertemiz hale getirdi. Hatırımdan cefanızı silip süpürdü.

Bir kez daha size öğüt vermeye, şeker gibi temsiller, sözler söylemeye başladım.

Şekerden taze süt sağdım, balla şekeri sözle yoğurdum.

O sözler, size zehir gibi geldi; çünkü siz dibine bucağına kadar zehir yurdu kesilmiştiniz.

Nasıl kederleneyim? Keder bile tepetaklak oldu; zaten keder de sizdiniz ey inatçı kavim?

Hiç kimse kederin ölümüne ağıt yakar mı? Başındaki yara gitti diye kimse saçını yolar mı?

Salih kendine dönüp: Ey ağıt yakan! Bu kavim ağıt yakmaya değmez, dedi.

Ey Kur'an'ı doğru okuyan! Eğri okuma. Zalim kavmin ardından nasıl üzülürüm?"

Yine de gözünü, gönlünü ağlamaklı buldu; onu nedensiz bir merhamet sardı.

Gözyaşı damla damla yağıyordu, şaşakalmıştı. Cömertlik denizinin nedensiz damlalarıydı bunlar.

Aklı: “Ne diye bu ağlayış? Böyle kendilerine yazık edenler için ağlamak yaraşır mı?” diyordu.

Neye ağlıyorsun? Söyle. Yaptıklarına mı? O kötü nişanlı, kin güdücü orduya mı?

Onların pasla dolu karanlık gönüllerine mi? Yılan gibi zehirli dillerine mi?

Onların köpekçe nefeslerine ve dişlerine mi? Akrep yuvası olan ağızlarına ve gözlerine mi?

İnatlarına, alaylarına, kınamalarına mı ağlıyorsun? Allah onları hapsetti diye şükret.

Elleri eğri, ayakları eğri, gözleri eğri; sevgileri eğri, savaşları eğri, öfkeleri eğri.

Onlar taklide, nakledilen akli şeylere uyup bu akıl ihtiyarının başına ayak bastılar.

Birbirlerinin gözüne kulağına ikiyüzlülük yapmak uğruna, ihtiyar satın alıcı olmadılar da hepsi kart eşeğe döndüler.

Allah, cehennemde yetişenleri onlara göstermek üzere cennetten kullar getirdi.

İnceleme

Konu

Allah'ın kudreti.

Ana Düşünce

Gerçekleri görmek ve onlara inanmak için her zaman olağanüstü olayların yaşanması gerekmez.

Yan Düşünceler

Ne kadar işaret olursa olsun bazı insanlar yine kendi düşüncelerini savunurlar.

Olayın Geçtiği Yer

Olayın geçtiği yer hakkında bilgi verilmemiştir. Salih peygamberin kavminin yaşadığı yerde olay gerçekleşmiştir. Bu yerin ismi hikâyede geçmemektedir.

Olayın Geçtiği Zaman

İnsanların yanlış tutum ve inanışları sebebiyle Allah tarafından Salih peygamber gönderilmiştir. Bu sebeple yaşananların Salih peygamber zamanında gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

Kahramanlar

Salih peygamber

Sosyal Özellikler

Allah'ın elçisidir. Yanlış tutum ve inançlara sahip insanlara doğru yolu göstermek amacıyla gönderilmiştir.

Psikolojik Özellikler

Sabırlıdır. İnsanların kötü davranışlarına rağmen onlara tatlı dille yaklaşmıştır. Kavmi yüzünden acı çekmiş, üzümüştür.

Semud kavmi

Hikâyede kavmin ismine yer verilmemektedir. Sürekli bir azgınlık içindedirler. Birçok şeye sahip olmalarına rağmen şükürden uzaktırlar. Bütün alâmetlere rağmen inanmak istememişlerdir. Bu sebeple felaketle cezalandırılmışlardır.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Gözden kaybolmak, gözlerini dikmek, yüzü kararmak, ümitsizliğe kapılmak, silip süpürmek.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Ümmet, ıstırap, kahır, şahne, paha, vuslat, zat, mağlup, mahkum, imtihan, sığınak, bent, haset, alâmet, safran, erguvan, kahır, hüküm, kavim, halvet, inilti, batıl, eziyet, mühlet, cefa, temsil, merhamet, kınama.

Değerlendirme

Hikâye, Salih peygamberin başından geçen bir olayı içermektedir. Bütün uyarılarına rağmen halk, Salih peygamberin söylediklerine inanmaz. Bunun üzerine bir felakete cezalandırılırlar. Konu olarak çocukların seviyesinin üstünde bir nitelik göstermektedir.

11-14 yaş grubu çocukları duyuşsal anlamda önemli bir dönemi yaşamaktadır. Okuduklarından ve izlediklerinden çok çabuk etkilenebilirler. Metinde çocukların olumsuz etkilenebileceği ifadeler bulunmaktadır. Duyuşsal anlamda çocuklarda bazı olumsuz duyguların öne çıkmasına sebep olabilir.

Bu dönem çocukları sahip oldukları düşüncelerde de tutarsızdırlar. Düşünceleri, inançları bir anda değişebilir. Bu metinde düşünceleri, inançları bakımından felakete uğrayan halkın büyük zararlar görmesi çocukların olumsuz etkilenmesine sebep olabilir.

Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz yirmi sekiz kelime tespit edilmiştir. Metnin kısalığına rağmen anlamı bilinemeyecek kelimenin çok olması metnin kavranmasını zorlaştırmaktadır.

Bu özellikler nedeniyle Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun değildir diyebiliriz.**

2.1.1.20. Düşmanın Müminlerin Emiri Ali'nin Yüzüne Tükürmesi ve Müminlerin Emiri Ali'nin Elinden Kılıcı Atması.¹

Amelde içtenliği Ali'den öğren. Allah aslanını hileden düzenden temiz bil.

Bir gazada bir yiğide üstün geldi, derhal kılıcını çekip koştı.

O, her peygamberin, her velinin övücü Ali'nin yüzüne tükürdü.

¹ I / 3720-3989. beyitler

Ayın yüzünün bile secde yerinde önünde secdeye kapandığı bir yüze tükürdü o.

Ali, hemen o anda kılıcını attı; onunla savaşında gevşeklik gösterdi.

O savaşçı bu işe, bu yersiz affedişe ve acımaya şaşırıldı kaldı.

“Bana keskin kılıcını çektiğin halde neden atıp da beni bıraktın?” dedi.

Benimle savaşmaktan daha iyi ne gördün de beni avlamakta gevşeklik gösterdin.

Ne gördün de böyle öfken yatıştı? Böyle bir şimşek nasıl çıkıp sönuverdi?

Ne gördün de, gördüğün şeyin yansımasından benim gönlümde ve canımda bir alev belirdi.

Varlıktan, mekândan daha üstün, candan daha iyi ne gördün de bana can bağışladın?

Sen yiğitlikte Allah’ın aslanısın; civanmertlikte kimsin, kim bilir?

Civanmertlikte eşsiz benzersiz sofraların ve ekmeklerin indiği Musa’nın Tih çölündeki bulutusun.

Sonra o yeni Müslüman dost, sarhoşluk ve keyif içinde Ali’ye şöyle dedi:

Ey müminlerin emiri! Buyur da can beden içinde cenin gibi kıpırdasın.

Ali: Ben kılıcı Allah uğruna vuruyorum. Allah kuluyum, bedenim memuru değil, dedi.

Allah aslanıyım, hevâ aslanı değil. Benim eylemim, dinime tanıktır.

Ben savaşta “Attığın zaman sen atmadın”ım. Ben kılıç gibiyim, o vuransa güneştir.

Ben kendi eşyamı yoldan kaldırdım; Allah’tan başkasını yok saydım.

Bir gölgeyim, sahibim güneştir. Ben perdeciyim, ona perde değilim.

Vuslat incileriyle dolu bir kılıç gibiyim ben; savaşta diriltirim, öldürmem.

Kan örtmez kılıcımın incisini benim; rüzgâr nasıl yerinden alıp götürecektir bulutumu benim?

Saman değilim; hilim, sabır ve adalet dağıyım. Kasırğa dağı nasıl sökecek?

Bir rüzgârla yerinden kopan, bir çöptür. Çünkü uygunsuz esen nice rüzgâr var.

Öfke rüzgârı, şehvet rüzgârı, hırs rüzgârı, namaz ehli olmayan alır götürür.

Ben dağım, benim varlığım onun yapısıdır. Saman gibi olsam bile, rüzgârım onun zikridir.

Benim dileğim onun rüzgârından başkasıyla kımıldamaz; başbuğum tek Allah'ın aşkından başkası değildir.

Öfke padişahlara şahtır ama bize köledir. Öfkeyi de dizgin altına almışım ben.

Hilmimin kılıcı öfkemin boynunu vurmıştır. Allah'ın öfkesi bana rahmet gibi gelmiştir.

Tavanım yıkıldıysa da nura gark oldum. Toprak atası olsam da bahçe kesildim.

Savaşta araya bir sebep karışınca, kılıcı gizlemeyi uygun gördüm.

Adım “Allah için seven” olsun, dileğim “Allah için buğz eden” olsun istedim.

Cömertliğim “Allah için veren” olsun, varlığım “Allah için sakınan” olsun istedim.

Sakınmam da ancak Allah için, vermem de. Tümüyle Allah içinim, başka kimsenin değilim ben.

Allah için yaptığım şey taklit değildir; hayale ve zanna dayalı değildir, görmekten başka bir şey değildir.

Uğraşıp didinmekten, araştırıp soruşturmaktan kurtulmuşum ben. Elimi Allah'ın eteğine bağlamışım ben.

Uçsam, uçtuğum yeri görmedeyim; dönsem, döndüğüm yeri görmedeyim.

Bir yük taşısam, nereye kadar taşıyacağımı biliyorum. Ayım ben, güneştir önümde kılavuzum.

Halka bundan fazlasını söylemek uygun değil; deniz ırmağa sığmaz.

Müminlerin emini o gence dedi ki: A yiğit, savaş sırasında,

Sen benim yüzüme tükürünce, nefsim depreşti, huyum bozuldu.

O anda savaşımın yarısı Allah içindi, yarısı nefsimin isteği için. Allah işinde ortaklık uygun olmaz.

Sen Hakk'ın elinin bezediği kimsesin; Allah'a aitsin, benim yarattığım bir varlık değilsin.

Allah'ın yarattığı sureti yine Allah'ın emriyle kır; dostun camına dostun taşını at.

Kâfir bunu duyu, gönlünde bir ışık belirdi de zünnarını kesti.

Ben, cefa tohumu ekiyordum; ben seni başka türlü sanıyordum, dedi.

Oysa sen, tek olan Hak huylu bir teraziymişsin; hatta her terazinin diliymişsin.

Sen benim soyum sopum, aslım, akrabammışsın; sen benim din mumumun ışığıymışsın.

Ben, kandilinin onunla aydınlandığı, o gören göz arayan kandilin kölesiyim.

Ben, ortaya böyle inci çıkararan o ışık denizinin dalgasının kölesiyim.

Bana şahadet sözünü göster; çünkü ben seni zamanın iftiharını olarak gördüm.

Onun kavminden akrabasından yaklaşık elli kişi, âşıkçasına dine yöneldiler.

O, hilim kılıcıyla bunca boğazı, bunca halkı kılıçtan satın alıp kurtardı.

Hilim kılıcı, emir kılıçtan daha keskindir; hatta yüz ordudan daha fazla zafer kazandırıcıdır.

İnceleme

Konu

Nefse hâkim olma.

Ana Düşünce

İnsanın en büyük düşmanı kendi nefsidir. Ona yenilip hata yapmamak için ilk önce ona karşı zafer kazanması gerekir.

Yan Düşünceler

Allah'ın verdiği canı yine Allah alır.

Olayın Geçtiği Yer

Olay bir savaş meydanında geçmektedir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olay Hz. Ali'nin yaşadığı dönemde, bir savaş anında gerçekleşmiştir.

Kahramanlar

Hz. Ali

Dört büyük halifenin sonuncusudur. Hz. Muhammed'in amcazadesi ve damadıdır. İslam dinini kabul eden ilk dört kişiden biridir. Hayattayken cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Atı Düldül ve çatal uçlu kılıcı Zülfikar ile çokça anılır (Pala, 2008:18-19).

Sosyal Özellikler

Allah'ın aslanıdır. Her peygamberin ve velinin övücüdür. Din ve gönül ehli bir kişiliktir. Birçok savaşta bulunmuş ve bu savaşlardaki kahramanlıklarıyla ün salmıştır. Her şeyi Allah için yapmaktadır. Kendi isteği, nefsi doğrultusunda adam öldürmemektedir.

Psikolojik Özellikler

Hile ve düzenden uzaktır. Nefsine yenilmeyen, sinirlilik anının verdiği ruh haliyle hata yapmaktan sakınan bir kişiliktir. Zira metinde savaşta yüzüne tüküren bir kişiyle savaşmaktan vazgeçmiştir. Kendine hakim olmayı başarabilen ve fevri hareketlerden sakınan bir karakterdir.

Kâfir

Hz. Ali'nin davranışı karşısında şaşkınlığa uğramıştır. Hz. Ali'nin davranışının sebebi, ona saygı duymasını ve Müslüman olmasını sağlamıştır. Kendisiyle birlikte birçok kişiyi de etkilemiştir. Bu da sosyal anlamda çevresi tarafından sevilen ve üstün tutulan bir karakter olduğunu göstermektedir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Can bağışlamak, yok saymak, elini eteğine bağlamak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinmeyen Kelimeler

Amel, hile, övünç, gevşeklik, heva, hilm, şehvet, hırs, zikir, gark olmak, buğz, zan, nefis, zünnar, cefa.

Değerlendirme

Ana düşünce insanın nefesine yenilerek birçok hata yapabileceğini ifade etmektedir. Hz. Ali, bir kızgınlık anında yanlış bir şey yapmak istemediğinden kılıcını yere atmıştır. Kendi canını tehlikeye atarak galip durumdayken yenilgiyi göze almıştır. Çünkü insanın en büyük yenilgisi nefesine karşı aldığı yenilgidir. Adamın yüzüne tükürmesi kızmasına, bir anda farklı şeyler düşünmesine yol açmıştır. Ancak Hz. Ali kılıcını yere atarak nefesine yenilmekten kurtulmuş ve pişman olacağı bir şey yapmaktan sakınmıştır.

İnsan akıl ve düşünme gücüyle diğer canlılardan farklı özelliklere sahiptir. Akıl ve düşünce gücü, insanın kendi isteklerine yön vermesini ve onlara yönelik hareket etmesini sağlamıştır. Bu nedenle insanın yapabileceklerinin sınırı yoktur. Aşırı istek ve arzusu ona her şeyi yapabilecek bir güç vermiştir. Metin insandaki bu gücün yanlış bir şekilde kullanılmaması gerektiğini göstermektedir. Kendi nefisini doyurmak, kendi istekleriyle hareket etmek isteyen insanların hata yapabileceğini, bu sebeple de bu gibi durumlardan nasıl kurtulabileceğimizi göstermesi bakımından bu metin önem taşımaktadır. Metinde verilmek istenen ana düşünce doğru ve önemli olmakla birlikte 11-14 yaş grubu çocuklarının ulaşmakta güçlük çekeceği bir özellik göstermektedir.

İkinci ileti Allah'ın isteğiyle var olan canın yine Allah'ın isteğiyle yok olacağını ifade etmektedir. Hz. Ali, bu gerçekliğin farkında olduğu için öfkesine yenilerek kâfiri öldürmek istememiştir. Karşısındaki bir kâfir dahi olsa Allah tarafından yaratılan bir kişi olması onun için yeterli olmuş ve yaşanacaklardan kendini uzak tutmuştur. Hz. Ali bu hareketiyle kendi benliğine yenik düşmemiş, hata yapmaktan sakınmıştır.

Metinde dini bir bilgi, olay aracılığıyla verilmeye çalışılmıştır. İnsanın kendi nefesine ve duygularına yenik düşerek başkalarına zarar vermemesi gerektiği, Allah'ın verdiği canı yine Allah'ın alabileceği düşüncesi anlatılmaya çalışılmıştır. Bu nedenle de dini hikâye özelliği gösterir. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde dinsel açıdan birtakım bilgileri edinme fırsatı bulacaklardır. Metinde kâfir, Hz. Ali'nin davranışından etkilenerek Müslüman olmuştur. Aynı şekilde çocuklar da Hz. Ali'nin bu davranışından olumlu yönde etkilenerek verilmek istenen iletilere daha kolay ulaşacaklardır.

Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz on altı kelime tespit edilmiştir. Kelimeler çocukların anlamını bulmakta zorlanacağı bir özellik taşımaktadır. Bu kelimeler çocukların metni anlamalarını da zorlaştıracaktır. Kâfir ve Hz. Ali arasındaki konuşmaların uzun tutulması ve soyut olması çocukların metinden uzaklaşmasına sebep olabilecektir.

Çocuklara uygun olan ve uygun olmayan özelliklerin bir arada bulunduğu bu metin, çocukların kavramasında zorluk çekeceği bir özellik göstermesi bakımından Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmaya **uygun değildir**.

2.1.1.21. “Düşmanım Nuh’un Gemisini İstemem” Diyerek Yüzmeye Koyulan Kenan’ın Hikâyesi.¹

Nuh demişti, hey zavallı, gel, babanın gemisine otur da tufanda boğulma.

Oğlu, hayır demişti, ben yüzmeyi öğrendim ve senin mumundan ayrı bir mum yaktım.

Musa dedi, sakın yapma! Çünkü bu bela tufanının dalgasıdır. Bugün el ayak da yok, yüzme de.

Kahır yelidir bu, mumları söndüren beladır. Hak mumundan başkası dayanamaz, sus.

Kenan dedi, hayır, şu yüksek dağa çıkarım. O dağ beni her tehlikeden korur.

Musa dedi, sakın yapma, şimdi dağ bir saman çöpüdür. Allah sevdiğinden başkasını güvende kılmaz.

¹ III / 1308-1360. beyitler

Kenan dedi, senin öğüdünü ne zaman dinledim ki beni kendi ailenden saymaya heveslendin?

Söylediğin asla bana güzel gelmedi. Ben, iki dünyada da senden beriyim.

Nuh dedi, oğlum sakın yapma, nazlanacak gün değil. Allah'ın eşi ve benzeri yok.

Bu ana dek nazlandın, şimdiyse nazik andır. Bu dergahta kimin nazı geçer ki?

O ezelden beri “doğurmamış ve doğmamıştır” Ne babası vardır, ne oğlu, ne amcası.

Oğulların nazını ne diye çekecek? Babaların nazına ne diye kulak asacak?

Kimsenin oğlu değilim a ihtiyar, nazlanma. Kimsenin babası değilim delikanlı, kırıtm.

Kimsenin kocası değilim, şehvet ehli de değilim, a kadın, burada nazlanmayı bırak.

Bu huzurda tevazudan, kulluktan ve düşkünlükten başka bir şeyin itibarı yoktur.

Kenan dedi, baba, yıllarca bunu söyledin, yine söylüyorsun, cahil misin nesen?

Herkese bu sözleri defalarca söyleyip bir sürü ters cevap aldın.

Senin soğuk sözlerin, özellikle büyüyüp bilgiye eriştiğim şu zamanda kulağıma girmez.

Nuh dedi, oğlum, bir kerecik babanın öğüdüne kulak versen ne zararı olur?

O böyle güzel öğütler verirken, oğlu da hep böyle ters cevaplar veriyordu.

Ne babası Kenan'a öğüt vermekten bıktı, ne de onun öğüdü o zavallının kulağına girdi.

Böyle konuşurlarken sert bir dalga Kenan'ın başını aşır onu paramparça etti.

Ey sabırlı padişah, dedi Nuh, eşeğim öldü, yükünü sel götürdü.

Bana, ailen tufandan kurtulacak, diye defalarca vaatle bulunmuştun...

Senden safça umutlanmıştım. Peki neden sel götürdü kilimimi?

Allah dedi, o senin ailenden değildi. Görmedin mi, sen beyazsın, o kara?

Dişin çürüdü mü o artık diş değildir, usta, söküp at onu.

Söküp at ki vücudun geri kalanına zarar vermesin. O senindi ama, artık ondan kurtulmalısın.

Nuh dedi, senin zatın dışındakilerden uzağım, sende yok olan yabancı olmaz.

Senle nasıl olduğumu biliyorsun. Sana bağlılığım bahçenin yağmura bağlılığının yirmi katıdır.

Senle hayat bulup senle mutlu olan, aracısız, engelsiz senden gıdalanan bir yoksul.

Ey kemal, ne bitişik ne de kopuğum. Dahası seninle ilgim, nedensellikten uzaktır.

Balıklarınız biz, sense hayat denizi. Ey sıfatları güzel Rabbim, lütfunla yaşarız.

Sen düşünceye sığmazsın. İlet gibi mâlulle bağlantılı değilsin.

Olan bitenle ilgili muhatabım tufandan önce de sendin, sonra da sensin.

Ey yeni ve eski sözleri bahşeden Rabbim, ben onlarla değil, senle konuşurdum.

Aşık da gece gündüz kimileyin yıkıntılarla, kimileyin ev kalıntılarıyla söyleşmez mi?

Görünüşte yıkıntılara dönüp konuşmaktadır. O kimi övmektedir, kimi?

Şükür ki şimdi tufanı gönderdin de aracı konumundaki harabeleri ortadan kaldırdın.

Çünkü onlar kötü ve alçak yıkıntılardı; ne ses çıkarır, ne de yankı yaparlardı.

Ben konuşmaya, seslenince dağ gibi yankılanıp cevap veren bir yıkıntı isterim.

Böylece adını tekrar tekrar duymuş olurum. Gönle huzur veren adına aşığım ben.

Her peygamber, senin adını tekrar tekrar duyabildiği için sever dağı.

Taşlığı andırır alçak dağlar, yaşamak için fareye yaraşır, bize değil.

Ben konuşayım, o bana eş olmasın ve ben konuşurken sessiz kalsın ha?

En iyisi böyle dağı yerle bir etmeli. Madem yar olmuyor, onu ayağa yar etmeli.

Ey Nuh, dedi Allah, istersen hepsini diriltilip toprağın altından çıkarayım.

Bir Kenan için gönlünü kırmam, fakat böylece seni durumdan haberdar ediyorum.

Hayır, hayır, dedi Nuh, gerekiyorsa razıyım beni de boğ.

Dilediğin an boğ beni, hoşnudum ben. Hükmün candır, hükmünü can gibi benimserim.

Kimseye bakmam. Baksam bile o bahanedir, aslında gördüğüm sensin.

Şükür ve sabırda yaratışına aşığım ben. Yarattığına kafir gibi aşık olmam mümkün mü?

Allah'ın yaratışına âşık olan heybetlidir. O'nun yarattığına âşık olansa kâfirdir.

İnceleme

Konu

Hz. Nuh'un yol göstericiliği.

Ana Düşünce

Büyüklerimizin özellikle de anne ve babalarımızın sözlerini dinlemek her zaman için bize yarar sağlar.

Yan Düşünceler

1. Bir şeyi öğrenmek onu çok iyi yaptığımız ve başkasının yardımına ihtiyacımızın olmadığı anlamına göstermez.
2. Kibirli davranışlar sahip olduğumuz bilgilerin değerini düşürür.
3. Yüzmeyi bilmek suda boğulmaktan kurtulmak anlamına gelmez.

Olayın Geçtiği Yer

Olay Nuh'un gemisinde, bir dağ başında yaşanmıştır.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zaman hakkında kesin bir ifade bulunmamaktadır. Ancak metin "Nuh tufanı" diye bilinen anlatıdan bir bölüm içermektedir. Baba ve oğul arasında yaşananlar ele alınmıştır. Bu nedenle zaman Hz. Nuh'un peygamberlik yaptığı, tufanın yaşandığı zamandır.

Kahramanlar

Nuh Peygamber

“Hz. İdris göğe çekildikten sonra Adem oğulları doğru yoldan ayrılırlar ve putlara tapmaya başlarlar. Allah onlara Nuh peygamberi gönderir. Hz. Nuh nice yıllar kavmini imana davet eder. Yalnız oğulları “Sam, Ham, Yafes” ile hanımları ve diğer pek az kimse iman eder, başkası kulak asmaz. Hatta kendisinin Yâm isminde bir oğlu da imana gelmez. Nuh, kavmine nasihat ettikçe onların eza ve cefası artar. Ümitsizliğe kapılan Nuh onlara beddua eder. Duası kabul olur. Allah Nuh’tan bir gemi yapmasını ister. Hz. Nuh gemi yapmaya başlar. Kavmi oradan geçerken onunla alay eder. Geminin inşası bitince tufanın alametleri kendisini göstermeye başlar. Hz. Nuh müminler ile gemiye biner ve her çeşit hayvandan birer çift yanına alır. Nuh, oğlu Yâm’ı da gemiye çağırır. Ama o, “Bir dağa çıkar kurtulurum” diyerek gemiye binmez. Nuh, “Bugün Allah’ın merhametinden başka sığınacak yer yoktur” diye nasihat ederken araya bir dalga girer ve Yâm boğulur. Her yeri su kaplar ve yeryüzündeki tüm canlılar yok olur. Tufan altı ay sürer. Nuh’un gemisine ise hiçbir şey olmaz. Ondan sonra insanlar Hz. Nuh’un üç oğlundan türer. Nuh peygamber 1000 ve 950 yıl yaşar. Bu nedenle halk arasında “Nuh ömrü” deyiimi yaygınlaşır” (Pala, 2008:361).

Sosyal Özellikler

Kavmine doğru yolu göstermek amacıyla Allah tarafından gönderilmiştir. Nuh peygamber Kenan’ın babasıdır. Oğluna söz dinlemez. Yine de ondan vazgeçmez, nasihatler verir. Onun ceza almasına gönlü razı olmaz.

Psikolojik Özellikler

İnançlı ve yol gösterici bir karaktere sahiptir. Oğlunu seven, onun kötü duruma düşmesini istemeyen bir kişiliktir. Doğru yola ulaştırmak için elinden gelen her şeyi yapmıştır. Bu sebeple vazgeçmeyen, sabırlı bir kişi olduğunu söyleyebiliriz.

Kenan

Sosyal Özellikler

Hz. Nuh’un oğludur. İskender Pala’nın kitabından aldığımız yukarıdaki bilgide ismi Yâm olarak geçmektedir. Ancak iki hikâyede de anlatılan kahraman aynı kişidir.

Psikolojik Özellikler

Kendine aşırı güveni vardır. Babasının nasihatlerini dinlemez. Allah’ın gücüne ve kudretine riayet etmez. Bir dağın başına çıkarak ve yüzerek kurtulacağını düşünür.

Söz dinlemeyen, dünyevi bilgilerin kurtulması için yeterli olduğunu düşünen bir karakterdir. İçinde bulunduğu durumu çok iyi tahlil edemeyen, doğruları göremeyen bir karakterdir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Nazi geçmek, kulak asmak, kulağına girmemek, kulak vermek, vaatte bulunmak, yerle bir etmek, gönül kırmak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinmeyecek Kelimeler

Tufan, kahır, yel, heveslenmek, beri, dergah, ezel, şehvet, tevazu, itibar, cahil, kemal, lütuf, illet, mâlul, muhatap, harabe, hoşnut, hüküm, şükür, sabır, heybetli.

Edebi İfadeler

“Allah sevdiğinden başkasını güvende kılmaz.”

“Dişin çürüdü mü o artık diş değildir, usta, söküp at onu.

Söküp at ki vücudun geri kalanına zarar vermesin. O senindi ama, artık ondan kurtulmalısın.”

Değerlendirme

Hikâye, Nuh tufanını anlatmaktadır. Yani yine peygamberlerin kendileriyle özdeşleşen özelliklerinden biri okuyucuya sunulmuştur. Hz. Nuh'un bedduası kabul olunca tufan meydana gelir. Nuh peygamber yaptığı gemiye, inananları ve her hayvandan bir çift alır. Diğer canlılar yok olur. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde yine bir peygamberlerin özelliklerinden birini öğreneceklerdir. Bu nedenle okumalarına uygun bir metindir.

Nuh peygamberin oğlu Kenan, yüzmeyi bildiği için kurtulacağını sanır. Babasının yaptığı gemiye binmek istemez. Onun yardımına ihtiyacı olmadığını düşünür. Allah'ın büyüklüğünü inkâr eder. Ancak yüzmeye bilmesi onu kurtaramaz. Her şeyi bilsek bile yine de eksik ya da çaresiz kaldığımız durumlar olabilir. Bu nedenle kendimize aşırı güvenmememiz gerekir.

Kenan, bildiklerinin yeterli olduğunu düşünerek babasının söylediklerine kulak asmaz. Hatta onu küçümser, alaya alır. Ancak sonunda bildiğini sandığı bilgilerin de ona yardımcı olmamıştır. Aşırı kibri doğruları görememesine sebep olmuş, vebalini de canıyla ödemiştir.

Kenan, babasının sözünü dinlemez. Babasının nasihatlerini boş söz gibi algılar. Hiçbir zaman hiçbir baba çocukları için kötülük düşünmez. Kenan, bu düşüncenin farkında değildir. Babasının gösterdiği yolda yürümek istemez. Sahip olduğu bilgilerin tufandan kurtulmasına yeterli olacağını düşünür. Ancak Allah isterse her şeyin olabileceğinin, unutulmaması gerekir. Bu metin sayesinde 11-14 yaş grubu çocukları büyüklerin özellikle de anne ve babanın nasihatlerinin ne kadar önemli ve doğru olduğunu görecektir.

Hikâyede çocukların biemeyeceğini düşündüğümüz yirmi iki kelime tespit edilmiştir. Çocukların kelime hazinesini geliştirmeleri açısından kelimeler yeterli sayıdadır. Metinde yedi tane deyim kullanılmış; atasözlerine hiç yer verilmemiştir. Metin olaydan ziyade karşılıklı konuşmadan oluşmaktadır. Bazı konuşmalardaki cümleler çocukların kavrayışının üzerindedir. Bu sebeple metin Türkçe ders kitaplarında **kaynak metin olarak kullanılmaya uygun değildir diyebiliriz.**

2.1.1.22. Efendisinin Lokman'ın Zekâsını Sınaması.¹

Lokman elbette temiz bir kuldu. Gece gündüz kulluğundan ataktı.

Efendisi onu işlerde önde tutar ve kendi çocuklarından daha iyi görürdü.

Çünkü Lokman bir kölenin oğlu olsa da efendiydi; heva ve hevesten özgürdü.

Lokman'ın efendisi, görünürde efendidir. Aslında o köledir, Lokman'sa efendi.

Lokman, köle görünümlü efendidir. Onun dış yüzündeki kölelik, bir giysiden ibarettir.

Efendi, tanınmadık bir yere giderken kendi elbisesini kölesine giydirirdi.

Kendi de kölesinin elbisesini giyer ve kölesini önder edinirdi.

Arkasında köleler gibi yürür ve böylece kimsenin kendisini tanınmasını istemezdi.

¹ II / 1454-1524. beyitler

Ey köle, sen git, baş köşeye otur, derdi, ben de sıradan bir köle gibi ayakkabılarını tutayım.

Sen kabalık edip bana sövüp say. Sen bana hiç saygı gösterme.

Bana hizmet etmemeni hizmet saydım. Böylece bu yabancı yerde hile tohumu ekтім.

Efendiler, kendileri köle sanılsınlar diye bu kölelikleri yapmışlardır.

Onların gözleri toktur; efendiliğe doymuşlardır. Onlar, gereken hazırlıkları yapmışlardır.

Bu heva kullarıysa tam tersine kendilerini aklın ve canın efendisiymiş gibi gösterirler.

Efendinin elinden tevazu göstermek gerekir. Ama kölenin elinden kölelikten başka bir şey gelmez.

Öyleyse şunu bil ki o âlemden bu âleme böyle ters yansıyan işler vardır.

Lokman'ın efendisi, bu gizli hâle vakıftı; buna ilişkin bir belirti görmüştü.

O kılavuz, sırrı biliyor ve maslahat için eşeği güzel sürüyordu.

Aslında Lokman'ı ta başlangıçta azat edebilirdi, ama onun hoşnutluğunu istiyordu.

Çünkü Lokman'ın amacı, o aslan ve yiğidin sırrını kimsenin bilmemesiydi.

Efendisi, kendisine bir yemek getirildiğinde, Lokman'ı çağırmak için adam gönderirdi.

O, bilerek, Lokman yemeğe başladıktan sonra yedi.

Onun artığını yer ve neşelenirdi. Onun yemediği yemeği dökerdi.

Onun yemediği yemekten yerse gönülsüz ve iştahsız yedi. İşte bitimsiz bağılık budur.

Armağan olarak kavun getirmişlerdi. Dedi, oğlum, gidip Lokman'ı çağır.

Lokman gelince kavunu kesip ona bir dilim verdi. O da onu balla şeker yer gibi yedi.

İştahla yeyince ona bir dilim daha verdi ve böyle böyle dilimlerin sayısı on yediye ulaştı.

Bir dilim kalınca dedi, onu da ben yiyeyim. Bakalım kavun tatlı mıymış?

Lokman öyle güzel yiyordu ki görenin iştahı kabarıyordu.

Efendisi o son dilimi yiyince acılığında yanıp tutuştu. Hem dili kabardı, hem boğazı yandı.

Kavunun acılığında bir süre kendine gelemedi. Ondan sonra dedi, canım, hayatım...

Bu zehri sen nasıl yedin böyle? Bu kahrını nasıl olup da lütuf sandın?

Bu nasıl bir sabır? Bu sabır nerden? Yoksa sen canına düşman mısın?

Neden bir bahane uydurup şimdi işim var, daha sonra yiyelim demedin?

Dedi, ben senin cömert elinden çok nimetler yedim; minnetinden iki büklüm oldum.

Ey marifet sahibi, elinden bir kez de acı bir şey yememiş olmaktan haya ettim.

Çünkü bütün vücudum senin nimetinle büyüyüp geliştirdi, senin yemine tuzağına boğuldu.

Bu tek acı lokmadan feryat edersem, yüzlerce yazıklar olsun bana.

Senin şeker bahşeden elinin tadı, bu kavunda acılık bırakır mı hiç?

Sevgiden acılar tatlı olur. Sevgiden bakırlar altın olur.

Sevgiden tortular berrak olur. Sevgiden dertler şifa bulur.

Sevgiden ölümler dirilir. Sevgiden padişah köle olur.

Bu sevgi de bilginin sonucudur. Kof adamın böyle bir tahta oturması mümkün mü?

İnceleme

Konu

Sevgi ve sadakat.

Ana Düşünce

İnsan sevdiği için en acı, en kötü olaylara bile katlanır.

Yan Düşünceler

1. İnsan sevgisiyle, davranışlarıyla herkesi -efendileri bile- kendine bağlayabilir.
2. Sevgi her acıyı tatlı, her zorluğu kolay yapan bir duygudur.

Olayın Geçtiği Yer

Olayın geçtiği yer hakkında kesin bir bilgi verilmemektedir. Ancak anlatılanlardan olayın Lokman'ın efendisinin evinde geçtiğini anlamaktayız.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zamanla ilgili kesin bir ifade yer almamaktadır. Metnin serim bölümünde Lokman'ın köle olarak alınmasından ve nasıl bir köle olduğuna dair bilgiler verilmesinden yola çıkarak uzun bir zaman aralığının anlatıldığını söyleyebiliriz. Ancak metinde asıl anlatılan konu kısa bir zaman içinde yaşanmıştır. Bir kişinin efendiye kavun getirmesi ve Lokman'ın hiç şikayet etmeden kavunu yemesi kısa bir zamanı kapsamaktadır.

Kahramanlar

Lokman

Sosyal Özellikler

Köledir. Bu nedenle özgür değildir. Efendisine bağlı bir köledir. Efendisinin sevgisini ve güvenini kazanmıştır. Öyle ki efendisi onu kendi çocuklarından bile önde tutmaktadır. Davranışlarıyla hem efendisinin hem de başkalarının beğenisini kazanmıştır. Sosyal anlamda köle olmasına rağmen rahat, zahmetsiz bir yaşam sürmektedir. Böyle bir yaşam sürmesinde sahip olduğu iyi özelliklerin payı büyüktür.

Psikolojik Özellikler

Efendisine bağı ve güvenilir biridir. Kendisini, nefsinin dünyanın isteklerinden, heva ve hevesten arındırmıştır. Sevdikleri uğruna her şeyi yapabilecek bir karaktere sahiptir. Efendisi için acı bir kavunu en tatlı meyve gibi yemiştir. Şikayet etmeyen, vefalı, yapılan iyiliği unutmayan bir karaktere sahiptir. Efendisini en küçük zarardan dahi korumaya çalışan bir kişidir.

Efendi

Sosyal Özellikler

Lokman'ın efendisidir. Nitekim bir köle gibi davranmamaktadır. Lokman'ı çok sevmekte ve ona çok güvenmektedir.

Psikolojik Özellikler

Sevgisini gösteren, sevdiği kişiyi onurlandıran bir karaktere sahiptir. Köle de olsa sevdiği kişiyi kendinden, çocuklarından ayırt etmemektedir. Kendisine gösterilen sadakatin farkındadır ve bunun da karşılığını vermektedir. Efendiden ziyade dost gibidir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Önde tutmak, gözü tok, azat etmek, iştahı kabarmak, yanıp tutuşmak, kendine gelememek, bahane uydurma, iki büklüm olmak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Atak, heva, tevazu, vakıf, kılavuz, maslahat, lütuf, marifet, haya, kof.

Edebi İfadeler

“Sevgiden acılar tatlı olur. Sevgiden bakırlar altın olur.

Sevgiden tortular berrak olur. Sevgiden dertler şifa bulur.

Sevgiden ölümler dirilir. Sevgiden padişah köle olur.

Bu sevgi de bilginin sonucudur. Kof adamın böyle bir tahta oturması mümkün mü?”

Değerlendirme

Ana düşünce sevdiğimiz insanlar için her şeyi yapabileceğimizi ifade etmektedir. Sevdiklerimiz bizim için çok önemlidir. Bunun kim olduğu hiç önemli değildir. Bu kişi hikâyedeki gibi bir efendi ya da köle, bir arkadaş, anne ya da baba olabilir. İnsan sevdiği zaman bunun kim olduğunun önemi yoktur. Onun için her şeye katlanır. Acılar onlar için tatlı, kötü olaylar onlar için iyi olabilir. Bir bakıma sevdiklerimize onları ne kadar sevdiğimizi bu şekilde de anlatabiliriz. 11-14 yaş grubu çocukları sevgilerini hemen belli ederler. Sevgileri çok güçlüdür. Sevdiklerine hemen bağlanırlar. Bu kişiler genellikle örnek aldıkları bir kişidir. Bu parça sayesinde sevginin ne kadar kuvvetli bir duygu olduğunu anlayacaklardır. Sevdikleri için her şeye katlanmak gerektiğini ve böylece sevgilerini bu şekilde de gösterebileceklerini bileceklerdir. Parçada Lokman, efendisi için acı bir kavunu en tatlı meyve gibi büyük bir iştahla yemiştir. Öyle ki görenlerin ağzı sulanmış hatta efendi bile son dilimi kendine ayırmıştır. Efendi, kavunu yediğinde anlamıştır gerçekleri. Sevgimizi başkalarının bilmesine gerek yoktur. Metinde efendi kavunun son dilimini yemeseydi gerçekleri öğrenemeyecek, Lokman'ın onun için yaptığı fedakârlığı anlayamayacaktı. Bu parça çocuklara sevmenin ve sevdikleri için her acıya dayanmanın sevgilerinin bir göstergesi olduğunu gösterecektir.

Birinci ileti insanların kişisel özellikleriyle herkesi kendine bağlayabileceğini ifade etmektedir. İnsanların güzel özellikleriyle, tatlı dilleriyle, örnek davranışlarıyla kendilerine bağlayamayacakları kişi yoktur. Lokman, davranışlarıyla bir efendiyi kendine bağlamıştır. Bu parça hedef kitleyi oluşturan çocuklara sevgi sayesinde herkesi kendilerine bağlayabileceğini anlatması bakımından önemlidir.

Bu parça sayesinde hedef kitleyi oluşturan çocuklar hikâyenin kahramanı Lokman, hakkında bilgi sahibi olurken eski döneme ait yaşantılar hakkında da bilgi sahibi olacaklardır. Efendi ve köleler arasındaki ilişki, kölelik gibi konular çocukların daha da ilgisini çekecektir. Bunun yanı sıra bizim tebdili kıyafet dediğimiz padişahların kıyafet değiştirerek halkın arasına katılması bu parçada da farklı bir şekilde kendini göstermiştir. Efendi ve köleler ilk kez gittikleri yerlerde köleleriyle

yer değiştirirlermiş. Böylece kimse efendiyi tanıyamazmış. Bu gibi bilgilerin hikâyelerin arasına katılması çocukların daha da ilgisini çekecektir.

Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz on kelime tespit edilmiştir. Bu kelimeler çocukların kelime hazinesini geliştirmesi bakımından önem taşımaktadır. Metin deyimler açısından zengindir diyebiliriz. Metnin uzunluğuna bağlı olarak yeterli sayıda deyim kullanılmıştır. Metinde sevgi konusunda edebi ifadelere yer verilmesi çocukların hem dilsel gelişimine katkıda bulunacak hem de sevgi konusunda bilgi sahibi olacaklardır.

Sayılan bütün bu özelliklerden yola çıkararak hikâye, Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygundur diyebiliriz.**

2.1.1.23. Firavun'un Musa'yı Tehdit Edişi.¹

Firavun Musa'ya, ey Kelim dedi, niçin insanları öldürüp halka korku saldın?

İnsanlar senden kaçarken yerlere düşüp ayaklar altında ldler.

İster istemez insanlar sana düşman kesildi. Kadın erkek herkesin yüreğine senin kinin yerleşti.

İnsanları ağırıyordun, ama tersi oldu. İnsanların sana muhalefetten başka seçenekleri kalmadı.

Ben de senin şerrinden geri adım atsam da sana karşılık vermek için hazırlık içindeyim.

Beni aldatmayı çıkar gönlünden. Glgen dışında kimse senin peşinden gider sanma.

İnsanların kalplerine korku salarak gerekleştirdiğin olağanüstü olaylarla böbürlenme.

Böyle yüz türlüsünü sergileyen yine rezil olur, küçük düşer ve halkın maskarası olursun.

Senin gibi çok hilekrlar vardı, ama sonunda şehrimizde rezil oldular.

Hakk'ın emrineyim, ona ortaklık etmem söz konusu değil. Kanımın dökülmesi emredilse çekinmem.

¹ III / 1067-1252. beyitler

Ey rakibim, ben şuna razı ve şükrediciyim: Bu yanda rezil olsam da Hak katında şerefliyim.

Halk önünde küçük düşüp alay edilsem de Hak huzurunda sevilip beğenilirim.

Bunu söz olsun diye söylüyorum. Nasıl olsa Allah seni yarın yüzü kara çıkanlardan edecek.

Yücelik O'nun ve kullarınıdır. Bunun işaretlerini Adem'le İblis'e bakıp da gör.

Hak sonsuz olduğu gibi Hakk'ın şerhi de sonsuzdur. Ağzını kapat da sayfayı çevir.

Firavun ona dedi, sayfa bizim elimizde. Şu anda hüküm defteri bana aittir.

Dünya halkı beni seçti. Sen herkesten daha mı akıllısın?

Ey Musa, sen kendini seçmişsin, git işine. Bencilliği bırak, kendinle gururlanma.

Senin cahilliğini şehre göstermek için dünyanın sihirbazlarını toplayacağım.

Yalnız bu, bir iki günde olacak bir iş değil, yazın kırkuncu gününe dek bana süre ver.

Musa dedi, bu konuda bana izin yok. Ben bir kulum, sana süre vermem emredilmedi.

Sen üstün olsan ve benim desteğim olmasa da bununla işim yok, ben emir kuluyum.

Yaşadığım sürece seninle savaşıyorum. Yardımla ne işim var, ben sadece bir kulum.

Allah'ın hükmü gelinceye dek savaşıyorum. Düşmanı düşmandan ancak O ayırır.

Firavun, hayır hayır, dedi, bir mühlet vermelisin. Kandırcılığı bırak, boş konuşma.

Yüce Hak, Musa'ya anında vahyetti, ona geniş bir mühlet ver, ondan korkma...

Ona rahatça kırk gün süre ver de o çeşit çeşit hileler düşünsün.

O çabalayıp dursun, ben uyuyor muyum? Hemen gidip ona söyle. Merak etme ben pusudayım.

Onun tüm hilelerini birbirine katarım. Onlar artırdıkça ben eksiltirim.

Onlar su getirdikçe ben suyu ateş eder, tatlılıklarını tatsızlığa çeviririm.

Dostluk kursalar ben dostluklarını yıkar, onların hayal edemeyecekleri şeyler yaparım.

Sen korkma, ona uzun bir süre ver. Ona ordu toplayıp yüz hile yapmasını söyle.

Musa dedi, emir geldi, mühlet senindir, git. Ben yerime dönüyorum, bizden kurtuldun.

Musa dönüp de Firavun kendi başına kalınca danışmanlarını yanına çağırdı.

Onlar, Mısır kralının Mısır çevresinden büyücüler toplamasını uygun gördüler.

Bunun üzerine Firavun, büyücüleri toplamak için her bölgeye birçok adam yolladı.

Ne yanda ünlü bir büyücü varsa oraya on becerikli ulak gönderdi.

Çok ünlü iki genç büyücü vardı ve büyüleri aya bile etki ederdi.

Onlar açıktan açığa aydan süt sağmakta, küpe binerek yolculuk etmekteydiler.

Ay ışığını bir urgana dönüştürüp bir çırpıda ölçüp satmaktaydılar.

Böylece para kazanmaktaydılar. Müşteriyse sonradan fark edip dövünmekteydi.

Bu iki büyücü böyle daha yüz binlerce büyü konusunda mukallit değil ustaydı.

Kralın şu mesajı onlara ulaştı: “Kral şimdi sizden istiyor...”

Çünkü iki yoksul (Musa ve Harun) gelip krala ve saltanatına muhalefete kalkıştı.

Onların elinde emredince yılanı dönüşen bir değnekten başka bir şey yok.

Kral ve ordusu bu ikisi yüzünden tümüyle çaresiz kalıp ne yapacağını bilemez oldu.

Bu iki büyücü (Musa ve Harun) den kurtulmak için büyücülük alanında bir çözüm gerek.

İki genç büyücüye bu mesaj ulaştırılınca kalplerine sevgiyle karışık bir korku düştü.

Meslektaşlık damarları kıpırdayınca şaşkınlık içinde başlarını dizlerine dayayıp düşünceye daldılar.

Çünkü sufinin ders mekanı dizdir ve iki diz güçlükleri çözmede büyücü gibidir.

Ondan sonra, anne gel, dediler, babamızın mezarı nerde? Sen bize yol göster.

Anneleri onları babalarının mezarına götürdü. Onlar kralın işi için üç gün oruç tuttular.

Ondan sonra, baba, dediler, kral, kaygısından dolayı bize mesaj gönderdi.

İki adam (Musa ve Harun) onu bunaltmış ve askerleri arasında onun onurunu zedelemiş.

Bir değnekten başka silah ve ordular yokmuş, ama bu değnek ortalığı karıştırıyormuş.

Baba, görünüşte toprak altında yatsan da aslında doğruların dünyasına gittin.

Sevgili baba, o büyü mü, yoksa ilahi bir şey mi, bize haber ver.

İlahi bir mucizeyse bize haber ver de secde edip bu iksirle kendimizi dönüştürelim.

Biz umutsuzduk, şimdi bir umut ışığı belirdi. Kovulmuştuk, kerem bizi kendine çekti.

Baba seslendi: Ey canlarım, oğullarım. Bunu söylemek için zamanının gelmesi gerek.

Sır gözümden irak olmasa da bu konuda açık ve kesin konuşmama izin yok.

Fakat bu sır sizce anlaşılın diye size bir işaret göstereceğim.

Gözümün nuru, siz oraya gittiğinizde onun uyuduğu yeri öğrenin.

O bilge uyurken korkuyu bir yana bırakıp o değneği almaya çalışın.

Değneği çalabilirsiniz o büyücüdür. Büyücünün icabına bakmayı bilirsiniz.

Çalamazsanız o ilahidir. O, celal sahibi ve yol gösterici olan Allah'ın elçisidir.

Doğu batı tüm dünyayı Firavun kaplasa devrilip gidecektir. Allah ile savaş mı olur?

Ey babasının canı, bu doğru işareti verdim, bunu yaz. Allah doğrusunu daha iyi bilir.

Canım, bir büyücü uyuyunca onun büyü ve hilesini çekip çeviren olmaz.

Hakk'ın yaptığı büyü hakikattir, doğrudur. O hakikate büyü demek yanlıştır.

Canlarım, bu kesin bir işarettir. O peygamber ölse bile Hak onu yüceltir.

Allah söylediğini hatta daha fazlasını gerçekleştirdi. Peygamber uyudu, ama bahtı ve ikbali uyumadı.

Sevgili oğlum, büyücü uyudu mu yaptıklarının da bir önemi ve parlaklığı kalmaz.

İkisi de babalarının mezarını öpüp o büyük savaş için Mısır'a gittiler.

Söz konusu iş için Mısır'a geldiklerinde Musa'yı ve evini aradılar.

Tesadüf bu ya geldikleri gün Musa bir hurma ağacı altında uyumaktaydı.

İnsanlar, gidip hurmalık tarafına bakın, diye onlara Musa'nın yerini gösterdiler.

Oraya vardıklarında hurma ağacı altında uyuyan birini gördüler. Aslında dünyada tek uyumayan oydu.

Başındaki gözlerini nazla yummuş, ama gökyüzüyle yeryüzünü gözetliyor.

Büyücüler Musa'yı uzanmış uyuyor görünce, asâyı çalmayı planladılar.

Büyücüler hemen asâya yöneldiler ve arkasından yaklaşip sonra da alıp kaçmalı, dediler.

Biraz daha ileriye yaklaştıklarında asâ kımıldamaya başladı.

Asâ kendi kendine öyle titredi ki iki büyücü de korkudan donakaldı.

Sonra asâ ejderha olup saldırdı. Kaçtılar. İkisinin de yüzü sapsarıydı.

Korkudan kaçmaya başladılar. Her inişte düşüp yuvarlanıyorlardı.

Artık bunun semavi olduğuna kesin inandılar. Çünkü büyü'nün sınırlarını biliyorlardı.

Ondan sonra ishal olup hummaya tutulmuşlar, hatta ölecek duruma gelmişlerdi.

Yaptıklarından özür dilemek için Musa'nın yanına hemen bir adam gönderdiler.

Dediler biz seni sınadık. Kıskançlığımız olmasaydı seni sınamak haddimize miydi?

Sultan karşısında suçluyuz. Ey ilahi dergah haslarının hası, bizim için af dile.

Musa onları bağısladı. Anında iyileştiler ve Musa'nın huzurunda yere kapandılar.
Musa, ey ulular dedi, sizi bağısladım, canınızla bedeniniz cehenneme haram oldu.
Dostlarım, ben sizi görmedim duymadım. Siz de hiç özür dilememiş gibi davranın.
Tanışık olduğumuz halde tanışmıyormuş gibi kral için savaşa katılın.
Sonra büyücüler yeri öperek ayrıldılar, vakit ve fırsat beklemeye başladılar.
Büyücüler Firavun'a geldiler, Firavun da onlara çok pahalı hılatler verdi.
Onlara vaatlerde bulunup önden de köleler, atlar, kumaşlar, yiyecek ve para verdi.
Sonra da, ey geçmişleri parlak büyücüler, dedi, bu sınavda üstün gelirsiniz...
Size öyle ihsanlar saçarım ki cömertlik bunun gerisinde kalır.
Onlar da, ey kral dediler, senin ikbalinle üstün geleceğiz ve onun işi bitecek.
Biz bu sanatta çevik savaşçılar gibiyiz. Dünyada bizimle boy ölçüşecek yoktur.
Musa'nın öyküsü zihinleri bağlayıp bunun eski öykülerden olduğunu düşündürüyor.
Musa'nın öyküsü üstü örtmek içindir, fakat a iyi adam, Musa'nın nuru senin öz halindir.
Musa'yla Firavun senin varlığındadır; bu iki düşmanı kendinde aramalısın.

İnceleme

Konu

Firavun ve Hz. Musa'nın mücadelesi.

Ana Düşünce

Gölgeler hakikatlerle boy ölçüşemez.

Yan Düşünceler

1. Hakk'ın yaptığı büyü hakikattir, doğrudur. O hakikate büyü demek yanlıştır.

2. Dünyanın bütün zenginliklerine sahip olsak da gücümüzün yetemeyeceği, çaresiz kalıp da çaresini bulamayacağımız şeyler mutlaka vardır.

Olayın Geçtiği Yer

Olay Mısır'da yaşanmıştır. Firavun'un Mısır kralının Mısır çevresinden büyücüler toplamasını uygun görmesi olayların Mısır'da yaşandığını kanıtlar niteliktedir.

İki büyücünün Hz. Musa'yı bir hurma ağacının altında bulması metinde geçen başka bir yerdir. Bunun dışında metinde yerle ilgili başka bir kavrama yer verilmemiştir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olay Hz. Musa'nın peygamberliği döneminde yaşanmıştır. Metinde zamanla ilgili kesin bir ifadeye yer verilmemiştir. Hz. Musa'nın Firavun'a kırk gün mühlet vermesi olayların yaşanmasında kırk günün geçtiğini göstermektedir.

Kahramanlar

Hz. Musa

“İsrail oğullarına gönderilen ve şeriatı Hz. İsa'nın peygamberliğine kadar devam eden peygamberdir. Dört kutsal kitaptan biri olan Tevrat, ona indirilmiştir. O dönemde çokça Mısır'da Firavun'la mücadele etmiştir. Birçok mucizeye sahiptir. Suları kan şeklinde akıtmak, kurbağa yağdırmak, büyük sinek ve çekirge sürüsü ortaya çıkarmak, öküz vebası, insanların vücudunda yara ve ur çıkarmak, asasının bir yılanı ya da ejderhaya dönüşerek mücadele etmesi bunlardan bir kısmıdır” (Pala, 2008:334-335).

Sosyal Özellikler

Allah'ın elçisidir. Firavun'la sürekli mücadele etmektedir. Asası ejderhaya dönüşmektedir. Asasıyla yaptıkları adının sihribaza çıkmasına sebep olmuştur. Ancak Hz. Musa'daki özellik büyü ya da sihir değil semavi bir yetenektir.

Psikolojik Özellikler

Firavun'dan üstündür. İman ve inanç sahibidir. Zira Allah'tan izin istedikten sonra Firavun'a istediği mühleti vermiştir. Güç sahibidir.

İki Büyücü

Sosyal Özellikler

Dönemlerinin en iyi büyücüleridir. İnsanları aldatıp para kazanmaktadırlar. Zeki ve akıllıdırlar. Öyle ki insanlar aldatıldıklarının farkına bile varamamaktadır.

Psikolojik Özellikler

Firavun'un haberi gelince önce korkuya sonra da telaşa kapılırlar. Büyünün sınırlarını bildikleri için Hz. Musa'nın yaptıklarını tereddütle karşılarlar. Gerçekleri öğrenmek için ölmüş olan babalarına danışırlar. Her şeyin semavi bir nedenden kaynaklandığını anlarlar. Ancak yine de Hz. Musa'nın isteği üzerine Firavun'un emrine riayet ederler.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Düşman kesilmek, korku salmak, küçük düşürmek, emir kulu, üstün gelmek, boy ölçüşmek.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Muhalefet, şerr, maskara, şerh, hüküm, mühlet, pusu, ulak, mukallit, iksir, kerem, irak, celal, baht, ikbal, semavi, dergah, has, hilat, ihsan, çevik.

Edebi İfadeler

“Sufinin ders mekanı dizdir ve iki diz güçlükleri çözmede büyücü gibidir.”

“Hakk'ın yaptığı büyü hakikattir, doğrudur. O hakikate büyü demek yanlıştır.”

Değerlendirme

Metin dini hikâyeye özelliği gösterir. Hz. Musa'nın dünyaya gelişinin anlatıldığı hikâyenin bir devamı niteliğindedir. Bu metinde de Hz. Musa'nın Firavun'la olan mücadelesi ele alınmıştır. Hz. Musa'yla özdeşleşen asa olayı metnin konusunu oluşturmuştur. Onun asasıyla yaptıkları herkesin dikkatini çekmiş; ancak büyücü

olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur. Çünkü o dönemlerde büyücülük çok yaygındır.

Firavun, Hz. Musa'nın asasıyla yaptıklarını bertaraf etmek için en iyi büyücüleri bulmaya çalışır. Yani bir gölge hakikate savaş açar. Temelde Firavun'un yapabileceği bir şey yoktur. Çünkü dünyanın en iyi büyücülerinin bile Hz. Musa'yı yenmeye gücü yetmez.

Hayatta gücümüzün yetemeyeceği birtakım olaylar vardır. Hz. Musa'nın yaptıklarına karşı gelmeye çalışmak da bunlardan biridir. Metin Hz. Musa'nın herkesçe bilinen bir özelliğini ele almıştır. Hz. Musa ve Firavun arasındaki çekişme bu hikâye aracılığıyla dile getirilmiştir. 11-14 yaş grubu çocuklarının o dönemdeki yaşayışı, peygamberlerin özelliklerini daha iyi öğrenmeleri de gerekmektedir. Bu nedenle bu amaçla kullanıldığında uygun bir kaynak metindir. Bu sayede hedef kitleyi oluşturan çocuklar birçok dini bilgiye ulaşacaklardır. Aynı zamanda Hz. Musa ve onun asası tıpkı Yusuf peygamberin güzelliğinin, Yakup peygamberin gözlerinin açılması temlerinde olduğu gibi birçok edebi metinde de kullanılmaktadır. Bu nedenle çocukların bu tür özellikleri bilmeleri onlara fayda sağlayacaktır.

Allah'ın gücünün büyüden de fazla olduğunu göstermesi bakımından önemli bir metindir. Metin uzun olmasına rağmen deyim ve atasözü bakımından zengin değildir. Hikâyede altı tane deyim kullanılmış; atasözüne ise hiç yer verilmemiştir. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz yirmi bir kelime tespit edilmiştir. Metnin uzunluğu düşünüldüğünde çocukların anlamını bulmakta zorlanacakları kelimenin fazla olmadığını söyleyebiliriz. Bu sebeple metni anlamakta zorlanmayacaklardır.

Birçok olumlu özelliğine rağmen metinden çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine yönelik ileti çıkarmak mümkün değildir. Kaynak metin olarak seçilen metinlerde çocukların yaşamlarını kolaştıracak, onların deneyim sahibi olmasını sağlayacak iletilerin olmasına dikkat edilmektedir. Metinde çocukların yaşamlarında kullanabilecekleri iletiye yer verilmemiştir. Bu sebeple metinde olumlu özelliklerin olmasıyla birlikte olumsuz değerlendirebileceğimiz özelliklerin de olması uygunluğunu engellemektedir. Bu sebeple hikâye 11-14 yaş grubu

çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun değildir** diyebiliriz.

2.1.1.24. Firavun'un Rüyasında Musa'nın Gelişini Görmesi ve Çözüm Düşünmesi.¹

Firavun'un çabası tevfikten yoksun olduğu için ne dikse sökülüyordu.

Elinin altında bin müneccim vardı. Rüya tabircisi ve büyücü de sayısızdı.

Firavun'a rüyasında Musa'nın gelişi ve kendisini devirip saltanatını yıkışı gösterildi.

Tabircilerle ve müneccimlere, bu uğursuz düş, dedi, nasıl etkisiz kılınabilir?

Hepsi de, tedbir alalım, dedi, yol kesici gibi doğuşunun yolunu keselim.

Musa'nın ana rahmine düşeceği gece, Firavun'un adamları şu tedbiri aldılar:

O gün sabahleyin kralın tahtıyla meclisini alana getirdiler.

Ey İsraililer, kral sizi evinizden çağırıyor, diye duyuru yaptılar...

Kral size açıkça yüzünü göstermek ve sevap için sizlere iyilikte bulunmak istiyor.

Oysa bu tutsakların uzak durmak dışında seçenekleri ve Firavun'u görme izinleri yoktu.

Onunla karşılaştıklarında yasa gereği yüzlerini yere kapatırlardı.

Yasaya göre hiçbir tutsak vakitli vakitsiz kralın yüzünü görmemeliydi.

Korumaların sesini uzaktan duyunca görmemek için yüzlerini duvara dönerlerdi.

Onun yüzünü görürlerse suçlu olurlar ve başlarına belaların en kötüsü gelirdi.

Onlarınsa yasaklanan yüzü görme ihtirasları vardı. Çünkü insan yasaklanana hırslanır.

Ey tutsaklar, alana doğru gidin. Umulur ki kralı ve ihsanını görürsünüz.

İsraililer muştuyu duyunca, böyle bir ana susamış olduklarından...

Hileyi yutup o yana koştular. Güzel görünmek için de süslendiler.

¹ III / 840-975. beyitler

Böylece İsraililer coştular ve sabah erkenden alana doğru koştular.

Firavun, onları hileyle alana getirince onlara bakımlı ve sevimli yüzünü gösterdi.

O zalim, onların gönüllerini alıp ihsanlarda bulundu ve iyilikler yapıp sözler verdi.

Sonra da bu gece dedi, canınızın selameti için bu alanda uyuyun.

Baş üstüne, diye cevap verdiler. Sen istersen burada bir ay bile kalırız.

Kral, bu gece gebe kalma gecesi, onlarsa karlılarından ayrı, diye sevinçle şehre döndü.

Firavun'un yakın adamı ve haznedarı İmran da onunla birlikte şehre döndü.

Firavun dedi, İmran sen de burada uyu, karının yanına gitme sakın, ona yaklaşma.

İmran, senin sarayında yatarım, dedi, gönlünün isteği dışında bir şey düşünmem.

İmran da İsraililerdendi, fakat Firavun için yürek ve can gibiydi.

Firavun nereden bilecekti isyan edeceğini ve canının korktuğu şeyi yapacağını?

Kral gitti, İmran da sarayda yattı. Gece yarısı eşi onu görmeye geldi.

Karısı ona sarılıp dudağını öptü ve gece vakti onu uykusundan uyandırdı.

Uykudan uyandı. Karısı gözüne hoş göründü ve dudağına öpücük yağdırdı.

İmran dedi, bu vakitte neden geldin? Karısı dedi, hem özledim hem Allah'ın takdiri.

Adam karısını koynuna çekti ve o anda kendine hâkim olamadı.

Onunla birleşip emaneti teslim etti. Sonra da bu basit bir iş değil kadın, dedi.

Sanki taşa bir demir vuruldu da ateş çıktı. Kraldan ve saltanatından öç alan bir ateş...

Ben bulut gibiyim, sen toprak, Musa bitki. Hak satrançtaki şah, biz matız.

A gelin, mat olup yenilmemiz bil ki şahtandır. Bizden bilme onu, oyuna getirme bizi.

Şu anda ben seninle birleşince, Firavun'un korktuğu şey gerçek oldu.

İmran eşine dedi, bu olanlardan hiç söz etme ki başımıza yüz türlü üzüntü gelmesin.

Sevgilim, belirtiler belirmiştir, sonunda bunun izleri ortaya çıkacaktır.

Bu sırada alandan insanların bağışmaları geliyor, ortalığı kaplıyordu.

Hemeninde Firavun, bu uğultu da nedir, diye korkuyla yalın ayak dışarı fırladı.

Alandan gelen bu sesler de ne böyle? Korkusundan cinle şeytan bile ürküyor.

İmran dedi, kralımız çok yaşasın, İsrail oğulları sayende sevindiler.

Kralın ihsanından sevinç gösterisinde bulunuyorlar. El çırpıp oynuyorlar.

Firavun dedi, belki de öyledir. Fakat kuruntu ve kaygı beni iyice doldurdu.

Bu ses, sinirlerimi bozdu, acı ve üzüntüyle kocaltı beni.

Kral, bütün gece doğum sancısı tutmuş gebe kadın gibi bir gelip bir gidiyordu.

Sürekli, İmran, diyordu, bu bağışmalar beni çok tedirgin etti.

Zavallı İmran'ın cesareti yoktu ki eşiyile birlikte olduğunu söylesin.

Nasıl söylesin İmran'ın karısı İmran'la yattı da Musa'nın yıldızı doğdu diye?

Her peygamber rahme düşünce yıldızı da gökte parlamaya başlar.

Firavun'a ve onun hile ve tedbirine rağmen Musa'nın yıldızı gökte belirdi.

Gün ağarınca Firavun dedi, İmran gidip o sesin ve uğultunun ne olduğunu öğren.

İmran, alana doğru at sürüp dedi, kralı uyutmayan gürültü de neyin nesiydi?

Her müneccim, başı açık, üstü yırtık, yas tutanlar gibi toprağı öptü.

Yas tutup ağıtlar söyleyenler gibi ağlayıp inlemekten sesleri kısılmıştı.

Saçlarını sakallarını yolup yüzlerini yırtarak dövünmüşlerdi. Gözleri kan çanağıydı.

İmran dedi, hayırdır, bu ne hal, bu ne yaygara? Uğursuz yılın alametleri mi belirdi?

Özür beyan edip dediler, beyimiz, takdir eli bizi tutsak etti.

Bunca şey yaptık, yine de bahtımız karardı ve kralın düşmanı var olup üstün geldi.

Gece, o erkek çocuğun yıldızı bize rağmen göğün altında doğdu.

O peygamberin yıldızı göğe vurdu ve biz ağlayarak gözümüzden yıldız yağdırdık.

İmran, içinden sevindiği halde ikiyüzlülükle, ah ayrılık, diyerek dövünmeye başladı.

İmran öfkeli ve asık suratlı görünmeye çalışarak aklı başından gitmiş deliler gibi gitti.

Bilmezliğe vurarak orada bulunanlara çok ağır sözler söyledi.

Kendini öfkeli ve üzgün gösterip tavlayı tersinden oynadı.

Onlara dedi, kralımı aldattınız; hıyanet ve tamahtan geri duramadınız.

Kralı alana getirip de onun haysiyetini ayaklar altına aldınız.

Garanti, anlamında elinizi göğsünüze vurup kralı tasadan biz kurtarıyoruz dediniz.

Kral da duyup dedi, behey hainler, kurtuluş yok, asacağım ben sizi.

Sizin yüzünüzden kendimle alay ettirdim, düşmanlara mallarımı kaptırdım.

Bütün İsraililer bu gece eşlerinden ayrı kalsınlar diye...

Mal da gitti, onur da. İş de sonuçsuz kaldı. bu mu yardım? Büyükler böyle mi yapar?

Yıllardır maaş ve hilat alıyor, tahsis edilen arazilerin gelirini yiyorsunuz.

Bu muydu görüş, beceri ve nücum bilginiz? Siz, uğursuz hilekâr beleşçilersiniz.

Parçalayıp yakacağım sizi. Burnunuzu, kulağınızı ve dudaklarınızı keseceğim.

Ateşe odun edeceğim sizi. Neşenizi söndürüp dünyanızı karartacağım.

Müneccimler secdeye kapanıp dediler, sultanımız şeytan bir kerecik bizi alt etse de...

Biz yıllardır belaları def ettik. Bizim yaptıklarımıza hayaller hayran kaldı.

O, bizi gâfil avlayıp rahme düşüp yerleşmiş olsa da... güçlü kralımız, hatamızın bağışlanması için onun doğacağı günü tespit edeceğiz.

Elimizden kaçıp da yazgı gerçekleşmesin diye doğacağı günü gözetleyeceğiz.

Ey fikrine düşüncelerin ve akılların boyun eğdiği, bu kez engel olamazsak öldür bizi.

Firavun, düşmanı mihlayan kader oku yайдan çıkmasın diye dokuz ay gün saydı.

Kim kadere baskın düzenlerse saldırısı ters teper ve kendi kanını içer.

Yeryüzü gökyüzüne düşmanlık edince çoraklaşıp ölüye döner.

Resim ressamla boğuşmaya kalkarsa kendi saçını başını yolmuş olur.

Dokuz ay sonra kral tahtını alana çıkarttırıp iyice duyuru yaptırdı:

Ey bebekli kadınlar, alana gelin! Bütün İsraililer, dışarı çıkın!

Bildiğiniz gibi geçen yıl bütün erkekler hilatler ve altınlar aldı.

Bu yıl da sıra sizde hanımlar. Gelin de istediğinizi alın.

Firavun kadınlara değerli elbise ve hediyeler verip çocuklara da altın külah giydirecek.

Bu yıl doğum yapanlar, gelin de ulu kraldan hazineler alın.

Kadınlar bebekleriyle dışarı çıktılar ve sevinçle kralın otağına dek geldiler.

Bütün yeni doğurmuş kadınlar şehirden çıkıp hileden habersiz alana yürüdüler.

Bütün kadınlar oraya toplanınca, bütün erkek bebekleri annelerinden aldılar.

Düşman büyüüp belaya yol açmaması için tedbir alıyoruz diyerek başlarını kestiler.

Musa'yı doğurmuş olan İmran'ın karısı, o fitneden sıyrılmıştı.

Hilekâr Firavun, ebe kadınları casus olarak evlere gönderdi.

Onlar, burada o gün alaya gelmeyen şüpheli bir çocuk var diye, ihbar ettiler.

Şu sokakta güzel bir kadının bir çocuğu var, fakat kadın çok zeki.

İnzibatlar gelince Musa'nın annesi çocuğunu Allah'ın emriyle tandıra attı.

Her şeyi bilen Allah'tan kadına, o çocuk İbrahim'in soyundandır, diye vahiy geldi.

Kadın, vahye uyup onu ateşe attı. Ateş Musa'nın bedenine etki etmedi.

İnzibatlar amacına ulaşamayıp döndüler. Muhabirler bu durumu da öğrendiler.

Birkaç metelik alabilmek için Firavun'un huzurunda inzibatlarla tartıştılar.

İnzibatlara dediler ki o yana geri dönün de odalara iyice bakın.

Bu kez onu suya at, diye vahiy geldi. Umudunu yitirme, saçlarını yolma.

Onu Nil'e atıp bana güven. Ben seni yüzün ak olarak ona kavuştururum.

Bu sözün sonu gelmez. Kısacası Firavun'un hileleri hep kendi ayağına dolaşıyordu.

O dışarıda yüz binlerce çocuk öldürürken, Musa içerde sarayın baş köşesindeydi.

Uzak görüşlü Firavun, nerde bir bebek varsa hileyle ve çılgınca öldürüyordu.

İnatçı Firavun'un hilesi, dünya krallarının hilelerini yutan bir ejderhaydı.

Fakat ondan daha firavunu çıkıp hem kendini hem de hilesini yuttu.

Firavun ejderhayken değnek ejderha oldu. Bu değnek, Allah'ın yardımıyla yedi onu.

El üstünde el vardır. Bu böyle nereye dek? Her şeyin son bulduğu Allah'a dek.

İnceleme

Konu

Musa peygamberin doğumu ve Firavun'un hileleri.

Ana Düşünce

Ne kadar büyük güçlere sahip olursak olalım, ne kadar büyük zenginlikleri elde etmiş olursak olalım yaşanacak bazı olaylara engel olmaya gücümüz yetmez.

Yan Düşünceler

1. Yaşanılanların ya da yaşanacakların nedenleri çoğu zaman karşı koyabileceğimiz kadar yakınımızdadır.

2. Hile ve aldatmacayla isteklerimize ulaşmak mümkün değildir.

Olayın Geçtiği Yer

Metinde Nil nehrinden bahsetmesi olayların Mısır'da yaşandığını göstermektedir. Firavun'un sarayı olayların başlangıç kısmına sahne olmuştur. Musa'nın doğumunu engellemek için insanları bir alanda toplaması olayların saray dışında da yaşandığını göstermektedir.

Musa peygamberin dünyaya gelişi ve Firavun'dan saklanması ise İmran'ın evinde yaşanmıştır.

Olayın Geçtiği Zaman

Olaylar Firavun'un kral olduğu, Hz. Musa'nın doğduğu zaman yaşanmıştır. Bu sebeple tarih ve yıl olarak olayların yaşandığı zamana ulaşmak mümkündür. Olaylar Musa peygamberin ana rahmine düşmesinin ardından gökte bir yıldızın belirmesiyle başlamıştır. Musa peygamberin doğumuna engel olmak isteyen Firavun, dokuz ay beklemek zorunda kalmıştır. Bu sebeple metinde dokuz ay gibi bir sürenin geçtiğini anlamaktayız.

Kahramanlar

Firavun

“Azamet ve ceberût sahibi olmak” anlamına gelse de eski Mısır kavimlerinden Amerika hükümdarlarına lâkap olarak verilmiştir. Birçok firavunlar olmasına rağmen içlerinden en meşhuru Hz. Musa zamanında yaşamış olanıdır (Pala, 2008:157).

Sosyal Özellikler

Mısır hükümdarıdır. Birçok zenginliğe, mala mülke sahiptir. Himayesinde binlerce müneccim ve büyücü vardır. Zenginliğine, hakimiyetine engel olabilecek her şeye ve herkese düşmandır. Bir rüyayla Hz. Musa'nın gelişinden haberdar olmuştur. Bu işaretten sonra bütün gücüyle Hz. Musa'nın doğumunu engellemeye çalışmıştır. Doğumu engellemek için her yola başvurmuş; ancak başarılı olamamıştır.

Psikolojik Özellikler

Zorba ve acımasızdır. İsteklerinin ve arzularının gerçekleşmesi için her şeyi yapabilecek düzeyde bir kişidir. Hz. Musa'nın doğumunu engellemek için insanları kandırmış; yaşamasını engellemek için binlerce erkek bebeği öldürmüştür. Halkın korktuğu, yüzüne bile bakamadığı bir hükümdardır. Müneccimlerden, büyücülerden medet uman bir kişidir. Korkusuz olmasına rağmen Hz. Musa'nın doğumundan korkmaktadır.

İmran

Sosyal Özellikler

Firavun'un en güvendiği ve en sevdiği adamı, Hz. Musa'nın babasıdır. Birçok güçlülere katlanarak Musa peygamberi Firavun'dan ve onun adamlarından korumaya çalışmıştır. Başlangıçta Firavun'a güvenip, ona inanmasına rağmen bir süre sonra onun bağından kurtulmuştur. Hz. Musa'nın dünyaya gelişiyle birlikte Firavun'a düşman olmuştur. Görünüşte ona bağlı görünür ancak gerçekte onun düşmanıdır.

Hz. Musa

Bu metinde dünyaya gelişinin Firavun tarafından engellenmeye çalışılması anlatılmaktadır. Bu sebeple Hz. Musa'nın özelliklerine yer verilmemiştir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Etkisiz kılmak, yol kesmek, tedbir almak, göze hoş görünmek, kendine hâkim olamamak, oyuna getirmek, gözleri kan çanağı, bilmezliğe vurmak, ayaklar altına almak, dünyasını karartmak, hayran kalmak, gâfil avlanmak, ayağına dolaşmak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Tevfik, müneccim, rüya tabircisi, saltanat, meclis, tutsak, ihtiras, hırs, ihsan, muştı, zalim, selamet, haznedar, uğultu, kuruntu, tedbir, hile, alamet, yaygara,

hıyanet, tamah, haysiyet, hilat, tahsis etmek, nücüm, hilekâr, beleşçi, külah, otağ, fitne, casus, ihbar etmek, inzibat, tandır, vahiy, metelik, muhbir.

Değerlendirme

Hikâye, Musa peygamberin doğumunu ve bu doğumu engellemek için Firavun'un yaptıklarını anlatmaktadır. Bu nedenle de dini hikâye özelliği gösterir. 11-14 yaş grubu çocuklarının, dini bilgi çerçevesinde peygamberlerin özellikleri, yaşantıları hakkında da bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Bunun yanı sıra birçok edebi üründe peygamberler tarihinden yararlanılmakta, onların yaşantılarına göndermelerde bulunmaktadır. Bu nedenle bu metnin 11-14 yaş grubu çocukları tarafından okunması Hz. Musa'nın doğumu ve yaşantısı sırasındaki zorlukları öğrenmeleri açısından iyi olacaktır. Başka bir dersin amaçlarının kazandırılmasında yararlanılabilecek bir metindir.

Hikâyede çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz otuz yedi kelime tespit edilmiştir. Bu kelimelerin bir kısmı çocukların anlamını bulmakta zorlanacağı kelimelerden oluşmaktadır. Metin uzun olmasına rağmen az sayıda deyim kullanılmış; atasözüne ise hiç yer verilmemiştir. Hikâyede on üç tane deyim kullanılmıştır. Bu sebeple deyim ve atasözleri bakımından hikâyenin zengin olmadığını söyleyebiliriz.

İçerik ve kazanımlar bakımından Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına uygun değildir. Çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun, yaşantılarına aksettirecekleri iletiler çıkarılamamaktadır. Bu sebeple metin, başka bir dersin amaçlarının kazandırılmasında kaynak metin olarak kullanılabilir; ancak Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmaya **uygun değildir**.

2.1.1.25. Halkın Ululaması ve Müşterilerin Rağbetleri Nedeniyle İnsanın Kuruntudan Rahatsızlanması ve Hoca Hikâyesi.¹

Bir okulun çocukları, bir öğretmenden ve ders çalışmaktan yorulup bıkmışlardır.

İşleri aksatıp öğretmeni çaresiz bırakmak için aralarında görüş alışverişinde bulundular.

Biri dedi, neden hastalanıp birkaç gün okuldan uzaklaşmıyor?

¹ III / 1521-1608. beyitler

Böylece hapisten, çalışmaktan ve bunalmaktan kurtuluruz. O, mermer gibi sapasağlam.

Daha zeki olan biri de şu tedbiri düşündü: Hocam, diyecekti, pek sararmışsınız!

Hayırdır, renginiz yerinde değil. Ya havalardan ya da ateşiniz var da ondan.

O dedi ki hoca bundan biraz kuruntulanır. Kardeş sen de şöyle bir yardımda bulun:

Okulun kapısından girince de ki hayırdır hocam, iyi misiniz?

Böylece kuruntusu biraz daha artar. Çünkü kuruntudan akıllı deli olur.

Bizim ardımızca üçüncü, dördüncü ve beşinci kişi de kaygılı ve üzgün görünsün.

Otuz çocuk arka arkaya ağız birliğiyle konuşursa kuruntu onun içine yerleşir.

Herkes o öğrenciye, ne kadar da zekisin, bravo, dedi, talihin inayetle pekişsin.

Sıkı sıkıya sözleşip birlik oldular. Hiçbir arkadaş sözü değiştirmeyecekti.

Ondan sonra o, ispiyoncunun biri olan biteni anlatmasın diye herkesten yemin aldı.

O çocuğun görüşü, herkesinkinden öne geçmişti. Onun akli sürüden önde gidiyordu.

Güzeller arasında görünüş farkı bulunuşu gibi insanlar arasında da akıl farkı vardır.

Ertesi gün oldu ve çocuklar aynı düşünceyle evden okula geldiler.

O zeki arkadaşları önce okula girsin diye hepsi dışarıda beklemeye başladı.

Çünkü bu görüşün kaynağı oydu ve baş her zaman ayağın önünde olur.

Gögün nurundan beslenip kaynak olanın önüne geçmeye çalışma ey taklitçi.

O gelip öğretmene selam verdi ve hayırdır, dedi, yüzün sararmış?

Hoca, benim bir sıkıntım yok, dedi, sen git otur, boş konuşma.

Hoca kabul etmedi, ama az da olsa kötü kuruntunun tozu yüreğine çöktü.

Bir başkası daha gelip aynı şeyi söyledi ve böylece bu kuruntu biraz daha arttı.

Böyle böyle onun kuruntusu arttıkça arttı ve kendi durumuna şaşırıp kaldı.

Hoca, kuruntu ve korkudan halsizleşti ve kalkıp evin yolunu tuttu.

Bana karşı sevgisi gevşek; ben bu haldeyken hatırımı sormadı, diye karısına kızgındı.

Yüzümün renginden, diyordu, beni haberdar etmedi; niyeti benden kurtulmak.

O kendi güzellik ve cilvesiyle sarhoş olmuş, sonumun geldiğinden habersiz.

Eve gelip kapıyı hızla açtı. Çocuklar da hocalarının peşinden gelmişti.

Karısı hayırdır, dedi, niye erken geldin? Güzelim varlığına kötülük uğramasın!

Hoca dedi, kör müsün? Rengime, halime bak. Derdimden yabancılar bile inliyor.

Evin içinde kin ve ikiyüzlülüğünden yanıp kavruluşumu görmüyorsun sen.

Kadın a efendi, dedi, senin bir sorunun yok. Anlamsız ve boş bir kuruntu içindesin.

Behey kahpe, dedi ona, sen hala inattasın, kötüleşip titrediğimi görmüyorsun.

Kör ve sağır olmuşsan bizim suçumuz ne? Biz bu dert içinde hüznle yanıyoruz.

A efendi, dedi kadın, ayna getireyim de suçumun olmadığını gör.

Hadi ordan dedi, ne sen uysalsın, ne de aynan. Sürekli öfke, kin ve yanlıştasın.

Çabuk yatağımı ser de uyuyayım. Çünkü başımı kaldıracak halim yok.

Kadın duraksadı, adam ona, behey düşman, çabuk ol, sana böylesi yaraşır, diye bağırdı.

Yaşlı kadın döşek getirip serdi ve içinden dedi, imkânı yok, ama içi yanıyor.

Söylesem beni suçlayacak, söylemesem bu iş ciddiye binecek.

Zaten kötüye yoruş, herhangi bir tasası olmayan kişiyi tasalandırır.

Kadın içinden dedi, hasta değilsin, desem, bu kadın yalnız kalıp bir şey yapacak, diye kuruntulanır.

Beni evden çıkarıyor ve kötü bir iş için düzen kurup hazırlık yapıyor diye düşünür.

Kadın böylece yatağı serdi. Yatağa düşen hocadan ahlara, inlemeler yükseldi.

Çocuklar da orada oturup yüz türlü üzüntüyle derslerini okuyorlardı.

Bunca şey yaptık da hala mahpusuz, diyorlardı. Kötü bir bina kurduk, biz kötü ustalarız.

O zeki öğrenci, sevgili arkadaşlar dedi, ders çalışın ve okurken sesinizi yükseltin.

Onlar okurlarken aynı öğrenci, çocuklar dedi, sesimiz hocaya zarar veriyor.

Sesten dolayı hocanın baş ağrısı artıyor. Üç kuruş için baş ağrısına değer mi?

Doğru söylüyor, gidin, dedi hoca, başımın ağrısı arttı, dışarı çıkın.

Öğrenciler yere kapanarak, saygıdeğer hocamız, dediler, senden hastalık ve korku uzak olsun.

Sonra da yem peşinde koşan kuşlar gibi dışarı fırlayıp evlerinin yolunu tuttular.

Anneleri kızarak dediler, okul günü ve siz oyun oynayıp duruyorsunuz.

Anne, dur, bu bizim suçumuz ve kusurumuz değil, diyerek mazeret belirttiler.

İlahi takdir sonucu hocamız rahatsızlanıp hastalığa yakalandı.

Anneleri dediler, hile ve yalandır. Siz bir ayran uğruna yüz yalan söylersiniz.

Biz sabahleyin hocanın yanına gider de hilenizin aslını öğreniriz.

Sabahleyin anneler hocanın evine vardılar. Hoca, ağır hasta gibi yatmaktaydı.

Çok yorgan örtüdüğünden terlemişti. Başını sarmış, yüzüne örtü örtmüştü.

Hoca yavaşça ah edip inliyordu. Herkes “lahavle” çekmeye başladı.

Dediler hayırdır hocam, bu baş ağrısı da nedir? Vallahi bundan haberimiz yoktu.

Dedi, bundan benim de haberim yoktu, kahpe çocukları beni haberdar ettiler.

Ben, konuşup durmaktan, içimde böyle ağır bir dert oluşunun farkında değildim.

Çünkü insan bir işle ciddiyetle meşgul olursa kendi acısını göremez hale gelir.

İnceleme

Konu

Kuruntu.

Ana Düşünce

İnsanın düşünme gücü her şeyi etkileyebilir. Nasıl düşünürsek öyle olur.

Yan Düşünceler

1. Kötüye yoruş, herhangi bir tasası olmayan kişiyi tasalandırır.
2. Aşırı kuruntu ve korku sağlam olan kişinin bile tedirgin ve hasta olmasına neden olur.
3. Hastalıkların nedeni de çaresi de yine insanın kendisidir.
4. İnsan kuruntuya kapıldığı an en yakınından dahi kuşkulabilir. Onun düşüncelerinden ziyade başkalarının düşüncelerini önemseyebilir. Bu nedenle bizi seven ve bize yakın olan kişilerin düşüncelerini her zaman önemsememiz gerekir.
5. İnsan bir işle ciddiyetle meşgul olursa kendi acısını göremez hale gelir.

Olayın Geçtiği Yer

Olay bir mektep öğrencilerinin hocalarını hasta olduğuna dair kuruntuya düşürmeleriyle başlamıştır. Çocukların hocanın aklına kuruntu düşürmesi hocanın dersi bırakıp evine gitmesine sebep olmuştur. Bu sebeple olayların bir mektepte ve hocanın evinde yaşandığını söyleyebiliriz.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zaman hakkında kesin bir ifade yer almamaktadır. Metinde zaman olarak sadece çocukların okula gelişini ve annelerin hocanın evine gidişini anlatmak için yer verilen “ertesi gün” kavramı kullanılmıştır.

Kahramanlar

Hoca

Sosyal Özellikler

Çocukların Kur'an okumasından anlaşıldığı kadarıyla bir medresede öğretmenlik yapmaktadır. Sağlam ve hastalıksızdır. Bir eşi vardır. Çocukların onda oluşturduğu kuruntu ve korku kendisini hasta gibi görmesine sebep olmuştur. Sonunda da gerçekten hasta olmuştur. Kuruntu ve kötü düşüncesinden dolayı eşine bile inanmamış, ona kötü sözler söylemiştir.

Psikolojik Özellikler

Yersiz kuruntulara sahiptir. En yakınındaki kişiye bile güvensizdir. Eşine inanmaması, ona güvenmediğini göstermektedir. Çocukların yalanına hemen inanmıştır.

Çocuklar

Sosyal Özellikler

Medrese öğrencileridir. Ders çalışmaktan ve okula gelmekten bıkmışlardır. Bu durumdan kurtulmak, en azından biraz tatil yapabilmek için plân yaparlar. Hocalarının kendisini hasta gibi görmesine sebep olurlar.

Psikolojik Özellikler

Her biri akıllıdır ve isteklerinin olması için ellerinden geleni yapan bir karaktere sahiptirler. Anneleri çok disiplinli olmasına rağmen plân yapmaktan ve yalan söylemekten çekinmeyen kişiliktedirler. Korkuları yoktur. Hocalarını kandırmak için bir araya gelmeleri amaçları uğruna birlik kurabildiklerini göstermektedir.

Zeki öğrenci

Sosyal Özellikler

Hocalarının hasta olmasına ve okula gelememesine sebep olan plânı hazırlayan öğrencidir.

Psikolojik Özellikler

Diğer çocuklardan daha zeki ve akıllıdır. Plânlarını uygularken de diğer çocuklar onun yönlendirmelerine göre hareket etmiştir.

Hocanın eşi

Sosyal Özellikler

Hocanın eşidir. Olan bitenden habersizdir. Eşine yardım etmeye, ona doğru yolu göstermeye çalışan bir kişidir.

Psikolojik Özellikler

Eşinin hasta olmadığını ve onun hastalığının sadece kuruntudan ibaret olduğunu bilmektedir. Bunu hocaya da anlatmaya çalışmış; ancak başarılı olamamıştır. Eşinin kendi hakkında yanlış fikirlere kapılmasını istemeyen bir kişiliktir. Bu yüzden onun isteklerini yerine getirmeye çalışmıştır.

Çocukların anneleri

Çocuklara inanmazlar. Ancak bu onlara güvenmediklerinden değil de onların okula gitmemek için haylazlık yapabileceklerini düşünmelerinden kaynaklanmaktadır. Çocukların haklı ya da haksız olduklarını görmek için de hocayı ziyarete giderler.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Çaresiz bırakmak, ağız birliği etmek, birlik olmak, yüreğine çökmek, ah etmek.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Tedbir, kuruntu, kaygılı, talih, inayet, ispiyoncu, nur, cilve, inlemek, kin, uysal, tasa, mahpus, mazeret, ilahi takdir.

Edebi İfadeler

“Kuruntudan akıllı deli olur.”

“Güzeller arasında görünüş farkı bulunuşu gibi insanlar arasında da akıl farkı vardır.”

“Kötüye yoruş, herhangi bir tasası olmayan kişiyi tasalandırır.”

“İnsan bir işle ciddiyetle meşgul olursa kendi acısını göremez hale gelir.”

Değerlendirme

İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerinden biri akıl ve düşünce gücüdür. Düşünce gücü sayesinde insan her şeye yön verebilir. Yaşadıklarını bu şekilde etkileme şansı vardır. Sürekli kötü düşünme sonucunda kötü şeylerin yaşanmasına neden olabileceğimiz gibi iyi düşünerek olumlu ve iyi şeylerin yaşanmasını sağlayabiliriz. Bu nedenle her ne olursa olsun her zaman düşüncelerimize hakim olmalı, onların bizi olumsuz etkilemesine izin vermemeliyiz. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde insanların akıl ve düşünce güçlerinin ne kadar önemli olduğunu görecektirler. Düşünce gücü ve aklımızı kullanmamız sayesinde insanların yapamayacağı şeyin olmadığını görecektirler. Metinde hedef kitleye uygunluk gösteren çocuk kahramanlar vardır. Onlar da aklını ve zekasını kullanarak içinde buldukları durumdan kurtulmaya çalışmış; başarılı da olmuşlardır. Böylelikle çocuklar her konuda akıllarını ve düşünme güçlerini kullanmanın yararlı olacağını görmüşlerdir.

Çocukların hocaya iyi görünmediğini söylemeleri onun yüreğine kuruntunun parçalarını düşürmüştür. Bu da onun yanlış ve kötü düşünceler edinmesine sebep olmuştur. Onun olumsuz düşünceleri yaşantısının bir anda değişmesine sebep olmuştur. Nasıl düşündüyse sonunda da o olmuştur.

Birinci ileti yine insanların kötü düşüncelerinin nelere sebep olacağını göstermektedir. Bazı insanlar her şeyin olumsuz tarafını görür, her şeyi kötüye yorarlar. Bu onların daha fazla tasalanmasına, daha da çok üzülmeye yol açar. Olayları kötüye yormak daha çok üzülmemize ve dert sahibi olmamıza sebep olur. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde düşünceleriyle her şeyi değiştirebileceklerini ve hayata iyimser bakmanın bizlere büyük yararının olacağını görecektirler.

İnsan ne ederse kendine eder. Aşırı korku ve kuruntu insanların olumsuzluklar yaşamasına ve birçok kişinin üzülmeye neden olur. Onların bu korku ve

kuruntuları yaşamlarını büyük ölçüde değiştirebilecek güce sahiptir. İnsanlar bu kuruntu ve korkular yüzünden hasta olmakta, iyi düşünceleri sayesinde de hastalıklarına kendileri çare bulmaktadır. Bugün en umulmadık bir hastalık bile insanların kendi güçleri ve iradeleriyle yenilmektedir. Bu metinde de hoca korku ve kuruntusuyla, başkalarının sözüne güvenerek telaşa kapılır ve kendisini hasta gibi görmeye başlar. Korku ve kuruntu yüreğine o kadar yerleşir ki hayat arkadaşının sözlerine bile inanmaz. Onun yalan ve yanlış konuştuğunu düşünür. Hatta sert sözler söyleyip kırılmasına sebep olur. Kötü düşünceler bizim kötü davranışlarda bulunmamıza sebep olur. Hoca hasta olduğu düşüncesiyle eşine olmadık sözler söyler. Ne olursa olsun ilk danışacağımız kişiler yakınımızdaki kişiler olmalıdır. Bu bir dost, bir eş ya da akraba olabilir. “Dost acı söyler” sözü de burada bizi destekler niteliktedir. Başkalarının sözlerindense yakınımızdakilerin sözleri bizim için daha değerli olmalıdır. Çünkü içinde bulunduğumuz olumsuz durumdan kurtaracak olan yine en yakınımızda olan kişilerdir.

Beşinci ileti insanın işine ciddiyetle sarılımsının bazı şeyleri görmelerini engelleyeceğini ifade etmektedir. İnsan yaşantısı içerisinde bazı şeylere körü körüne bağlanır, sürekli onunla ilgilenir. Tabiri caizse gözü başka bir şeyi görmez. Bu onun gerçekleri görmesine ve yaşantısındaki güzel şeyleri kaçırmasına sebep olabilir. Bir işe ciddiyetle bağlanması, çevresinde olan bitenin de farkına varamamasına sebep olur. Öyle ki kendi acısının farkına bile varamaz. Kendisiyle olan bilgileri ve içinde bulunduğu durumun ne olduğunu başkalarından öğrenir, onların sözlerine güvenir.

11-14 yaş grubu çocukları da başkalarının sözlerine çok fazla önem verirler. Öyle ki yanlış düşünceler olduğunu bilmeleri bu sözlerin onların canını sıkmasına engel olamaz. Zaten her konuda hassas olan çocuklar başkalarının sözleriyle hareket edebilirler. Bu onların daha çok üzülmelerine ve daha çabuk teslim olmalarına sebep olabilir.

Bu hikâyenin kahramanı çocuklar ve bir öğretmendir. Olayın geçtiği yerin de ders görülen bir okul, medrese ya da derslik olması çocukların ilgisini daha da çekecektir. Hikâyede çocukların hocayı kandırmaya çalışması ve sonunda da başarılı olmaları ne kadar kötü bir durum olsa da çocukların düşüncelerini, isteklerini yansıtmaları bakımından önemlidir. Bugün bütün öğrencilerde derslerden

sıkılma ve bir yolunu bulup dersin işlenmesini engelleme düşüncesi vardır. Böyle bir düşüncenin bir hikâyede konu olarak işlenmesi onların ilgisini çekecek ve derse olan katılımlarını arttırtacaktır. Çocuklar kaynak metinlerde ya da herhangi bir dersin işlenişi sırasında kendi yaşantılarından izler bulduklarında daha aktif olurlar. Çünkü konuşacak, yorum yapacak bir ortam kazanırlar. Onların böyle bir konuyu kaynak metin olarak işlemeleri psikolojik açıdan düşüncelerinin de tercümanı olacaktır. Çocukların okuduklarını yaşarcasına okuduklarını daha önce ifade etmiştik. Bu metni de kendi hayatlarına uygulamaya çalışabilirler. Ancak yaşanan dönem ve içinde buldukları şartları düşünürsek bunun gerçekleşme olasılığının hem düşük olduğunu hem de gerçekliğinin git gide azaldığını görebiliriz. Çocuklar kendilerinden yola çıkarak empati kurabilecekler ve metnin vermek istediği iletiyi de daha kolay kavrayacaklardır. Çocuklar eğlenirken öğrenmenin tadına varacaklardır.

Kaynak metinler sadece akademik bilgi ve öğretilerden oluşmaz. Bu metinler çocukların yaşantı anlarının bir kesiti de olabilir. Böyle bir gerçekliği onların önüne sunmak olumlu sonuçlar verecektir. En kötüsünü düşünen çocuk bile bu metin sayesinde doğrunun farkına varacaktır.

Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz on altı kelime tespit edilmiştir. Bu kelimeler çocukların kelime hazinelerini geliştirmeleri bakımından yeterli sayıdadır. Metinden çıkarılan edebi ifadeler ana düşünceyi ve yan düşünceleri kavratmaya yöneliktir. Bu ifadeler sayesinde çocuklar konuyu daha iyi kavrayacaklardır. Yine bu iletiler onların dil gelişimi bakımından etkili olacaktır.

Bütün bu özelliklerden yola çıkarak bu metnin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.1.1.26. Hamza'nın Zırhsız Olarak Savaşa Girmesi.¹

Son zamanlarda Hamza, savaşa geldiğinde zırhsız ve kendinden geçerek savaşırdı.

Sıralanmış kılıçlara karşı bağı açık ve bedeni çıplak ileri atılırdı.

İnsanlar sorarlardı, ey Resul'ün amcası, ey saflar yaran aslan, ey yiğitlerin şahı...

¹ III / 3418-3432. beyitler

Allah'ın "Kendinizi kendi ellerinizle tehlikeye atmayın" mesajını okumadın mı?

Öyleyse sen savaşta neden kendini böyle tehlikeye atıyorsun?

Genç, babayiğit ve güçlüyken zırhsız olarak savaşa yönelmezdin oysa.

Yaşlanıp güçsüzleşip belin bükülünce sanki dalga geçer oldun.

Kılıç ve mızrakla aldırışsızca boğuşuyor, gücünü sınıyorsun.

Kılıç, ihtiyara saygı göstermez. Kılıçla okun insanları ayırt ettiği nerde görülmüş?

Gafilce tasarlananlar böylece ona gayretle öğüt veriyorlardı.

Hamza dedi, ben gençken bu dünyaya veda etmeyi ölüm olarak görürdüm.

İnsan ölüme doğru isteyerek gider mi hiç? Ejderhanın karşısına çıplak çıkılır mı hiç?

Fakat Muhammed'in nuru sayesinde bu fani şehre zebun değilim.

Duyuların dışında, sultanın ordugahını Hak nurunun ordusuyla dolu görüyorum.

Çadırlar iç içe, çadır ipleri birbirine geçmiş... Beni uykudan uyandıran şükürler olsun.

İnceleme

Konu

Ölüm ve huzur.

Ana Düşünce

İnsanın düşüncelerindeki farklılık davranışlarına da yansır.

Yan Düşünceler

Korkusuzluk ve cesaret insanlara farklı şeyler yaptırabilir.

Olayın Geçtiği Yer

Olayın yaşandığı yer hakkında bilgi verilmemiştir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olay Hz. Hamza'nın yaşlandığı, onun deyimiyle ölüme yaklaştığı bir zamanda yaşanmıştır.

Kahramanlar

Hamza

Peygamberimizin amcası ve süt kardeşidir. Mekke'de hatırı sayılır, kuvvetli ve kıymetli bir kişiydi. Onun Müslüman olmasıyla birlikte Müslümanlar çok kuvvetlendiler. Medine'ye hicret edenler arasında o da vardı. Kahramanlıkları ile tanınmıştır (Pala, 2008:190).

Gençken zırhlı bir şekilde savaşa katılmaktadır. Ancak yaşlanınca zırhsız bir şekilde savaşa katılmaya başlamıştır. Onun bu hali çevresindekileri tedirgin eder. Hamza, ölümün ne demek olduğunu kendine göre yeni anlamıştır. Ölümün kendisinde uyandırdığı düşüncenin değişmesi davranışlarının da değişmesine sebep olmuştur. Bu nedenle savaşa korkusuzca, hiçbir tedbir gözetmeden girmektedir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Kendinden geçmek.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Zırh, bağır, Resul, saf, babayiğit, mızrak, gafil, fani, zebun, nur, ordugah.

Değerlendirme

Ana düşünce insanın düşüncelerindeki farklılığın davranışlarını da etkilediğini ifade etmektedir. İnsan her zaman bir değişkenlik içindedir. Birçok konuda düşüncelerinde değişiklikler olabilir. Özellikle de gençlik ve yaşlılık dönemlerinde düşündükleri birbirinden çok farklıdır. Gençken insanın yaşama olan düşkünlüğü onun farklı şekilde düşünmesine sebep olur. Ancak yaşlılık insanda birçok farklı duygunun uyanmasına sebep olur. Hamza gençken ölümün bir sona eriş olduğunu

düşünmektedir. Bu nedenle de savaşa tedbirli girmekte, herhangi bir tehlikeye karşı kendini korumaktadır. Yaşlandığında ise ölümün gerçek bir son olmadığını anlamıştır. Bu nedenle de tıpkı peygamberimiz gibi o da ölümünü beklemektedir. Mevlana Mesnevi'de peygamberimizin ölüm ayını kendisine haber verene müjde verdiğini anlatan bir kıssaya yer vermiştir. Tıpkı onun gibi Hamza da ölüm için can atmaktadır. Ölüm onu korkutmamaktadır; çünkü ona göre ölüm bir son değildir. Onun düşüncelerindeki bu değişiklik davranışlarına da yansımıştır. Çevresindekiler Hz. Hamza'nın canını tehlikeye atan davranışlarına bir anlam veremez. Bu nedenle de onu yaptıklarından geri çevirmeye çalışırlar. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde insanların düşüncelerinin davranışlarına da yön verdiğini göreceklardır. Ne zaman olursa olsun ne kadar geç olursa olsun insanın düşüncelerinin değişebileceğini göreceklardır. Buradan yola çıkarak da eğer davranışlarını değiştirmek istiyorlarsa öncelikle düşüncelerini değiştirmeleri gerektiğinin farkına varacaklardır.

Birinci ileti korkusuzluğun ve cesaretin her insana farklı şeyler yaptıracağını ifade etmektedir. Dünyada insanın başına gelebilecek en kötü şey hayatının son bulmasıdır. Hamza da yaşlandıktan sonra ölümün yaklaştığını hissetmiştir. Ölüm hakkındaki düşüncelerinin değişmesi, onun farklı bir cesaret duymasını sağlamıştır. Öyle ki zırhsız bir şekilde savaşa girmekte ve kendinden geçmiş bir şekilde savaşmaktadır. Sanki ölümünü istemekte, bunun için de savaşmaktadır. 11-14 yaş grubu çocukları cesaretin insanlara neler kattığını ve ne gibi değişikliklere vesile olduğunu göreceklardır. Ancak bu metinde bu amaçla seçilen kahraman Hz. Hamza'dır. Onun cesareti sebebiyle zırhsız savaşa girmesi, başına bir şey gelmemesi ve ölümün bir son olmadığını düşünmesi başkalarından farklı olduğunu gösterir. Onun başka kişilerle ve özellikleriyle karıştırılmaması gerekmektedir. Bu nedenle de hedef kitleyi oluşturan çocukların onun yaptığını örnek alması yanlıştır. Çocuklar bu metin aracılığıyla Hz. Hamza'nın özelliklerine dair bilgi edinecektir. Aynı zamanda din ehli kişilerin ölüm hakkındaki düşüncelerinin diğer insanlardan farklı olduğunu göreceklardır. Çünkü ölüm onlar için bir son değildir. Yaşadıkları hayattan daha güzel bir hayatın başlangıcıdır.

Metnin ana düşüncesi çocuklara uygundur. Ancak metinden çıkardığımız yan düşünce çocuklara uygunluk göstermez. Anlatıma dayalı metinlerde yer verilen kahramanlar ve yaşadıkları büyük öneme sahiptir. Özellikle bu yaş grubundaki

çocuklar kahramanların özelliklerini örnek almaktadır. Metinde kahraman olarak Hz. Hamza'ya yer verilmesi olumlu bir özellik olmakla birlikte çocukların onun yaptığı davranışı örnek alabileceği düşüncesi uygun olmayan bir özelliktir.

Hikâyede çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz on bir kelime tespit edilmiştir. Metin kısa olmasına rağmen anlamı bilinemeyecek kelimelere çokça yer verilmesi olumsuz bir durumdur. Metinde bir tane deyim kullanılmış; atasözüne ise hiç yer verilmemiştir. Bu bakımdan metin deyim ve atasözü bakımından zengin değildir. Bu sebeple 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasının **uygun olmadığını söyleyebiliriz.**

2.1.1.27. Hırsızın Bulup Yakalamak Üzere Olan Ev Sahibine Birinin Seslenmesi Üzerine Hırsızın Ortadan Kaybolması.¹

Biri evde hırsız görmüş peşinden koşuyordu.

Peşinde bir iki tur attı ve yorgunluktan ter bastı.

Tam ona yaklaşıp üstüne atlayıp yakalayacakken...

Başka bir hırsız, ona bağırp gel, dedi, gel de bak şu bela izlerine.

Bre yiğit, çabuk ol, dön geri. Gel de gör buranın içler acısı halini.

Adam kendi kendine dedi, belki de orda bir hırsız var. Dönmezsem zararı bana olur.

Karıma evladıma zarar gelebilir. O zaman bu hırsızın yakalamamanın ne yararı olur?

Bu Müslüman iyiliğinden sesleniyor bana. Çabuk dönmezsem pişman olurum.

O iyilik sahibinden şefkat gördüğünü düşünerek hırsızın bırakıp geri döndü.

Dedi, güzel dostum, nedir durum? Sen kimden dolayı seslenip bağıryorsun?

Dedi, işte bak hırsızın ayak izi. Bak şu yana gitmiş pezevenk hırsız.

İşte kavat hırsızın ayak izi. Git peşinden, sür izini.

Dedi, aptal, ne diyorsun sen? Onu nerdeyse yakalamıştım ben.

Sen seslenince hırsızın bıraktım. Sen eşeği bir adam sandım.

¹ II / 2779-2796. beyitler

Behey adam, bu ne zırva, bu ne saçmalama? İz nedir ki, gerçeği buldum ben.

O da dedi, ben sana gerçeğin izini gösteriyorum. Bu gerçeğin izidir, gerçeğin farkındayım.

Ev sahibi dedi, sen ya haydutsun, ya da aptalsın. Hatta hırsızısın ve durumun farkındasın.

Düşmanımı tutup sürükleyecekken işte iz diyerek kurtardın onu.

İnceleme

Konu

Öze ulaşmak.

Ana Düşünce

Öze ulaşan, sıfatlarıyla ya da daha basit özellikleriyle uğraşmaz.

Yan Düşünceler

1. “Başı suyun dibinde olanlar, suyun rengiyle ilgilenmezler. Suyun rengi için dipten çıkanlar siyah ipeği verip paçavra alanlardır.
2. Başkalarının sözüne inanarak hareket etmek elimizdekileri de kaybetmemize sebep olur.
3. Şeytan özellikli çoğu insan, daha büyük başarıları ve iyilikleri engellemek için ufak başarılar, iyilikler sunar.
4. İnsanın düşünceleri davranışlarında gizlidir.

Olayın Geçtiği Yer

Olay bir evde yaşanmıştır. Ev sahibinin hırsızı yakalamak için peşinden koşması olayların evin dışında da yaşandığını göstermektedir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zamanla ilgili kesin bir ifade yer almamaktadır. Metinde zamana yönelik herhangi bir kavrama yer verilmemiştir.

Kahramanlar

Hırsız

Sosyal Özellikler

Sosyal açıdan hiç kimsenin tasvip etmediği bir davranışta bulunmuştur. Hırsızlık yapmıştır. Ev sahibinin onu görmesi bir kovalamacanın başlamasına sebep olmuştur. Başka bir hırsızın ona yardım etmesi ev sahibinden kurtulmasını sağlamıştır.

Diğer Hırsız

Sosyal Özellikler

Sosyal açıdan hiç kimsenin tasvip etmediği bir davranışta bulunmuştur. Hırsızlık yapmıştır. Ev sahibini aldatarak diğer hırsızın kurtulmasını sağlamıştır. Gösterdiği izler gerçekten de hırsızın izidir. Yalan söylememiştir. Ancak iyilik de yapmamıştır.

Ev sahibinin hırsızını yakalamasına engel olmuştur.

Psikolojik Özellikler

Davranış bakımından aynı özelliklere sahip birisini korumuştur. İyinin değil de kötünün savunucusu olmuştur.

Ev sahibi

Sosyal Özellikler

Evinde bir hırsız görmüş ve peşine düşmüştür. Yakalayacakken başka bir hırsızın onu aldatması gerçek hırsızını da elinden kaçırmasına sebep olmuştur. Hırsızın sözüne inanması gerçeği kaçırıp, sıfatlarla yetinmesine sebep olmuştur.

Psikolojik Özellikler

İyi niyetli bir kişidir. Başkalarının da tıpkı kendisi gibi olduğunu düşünmesi art niyetli bir kişi olmadığını göstermektedir. Başkasının sözüne inanmış ve o doğrultuda davranmıştır. Nitekim aldatılmıştır.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Ter basmak, tur atmak, içler acısı, pişman olmak, iz sürmek.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Bela, yiğit, şefkat, zırva.

Değerlendirme

Ana düşünce öze ulaşmanın sıfatlarla ilgilenmeyeceğini ifade etmektedir. Hayatta her insanın hedefleri vardır. Bütün çalışmasını bu hedefi gerçekleştirmek için yapar. Amacını gerçekleştirdiği zamansa artık hiçbir şeyin önemi kalmaz. Öze kavuşması onun sıfatlarla ya da diğer önemsiz şeylerle ilgilenmesine engel olur. 11-14 yaş grubu çocuklarının bu dönemde birçok hedefi vardır. Ancak hedeflerini gerçekleştirmek için yapabileceklerini sınırlandırır. Çocuklar, bu metin aracılığıyla hedeflerini daha büyük tutacaklar ve hedeflerine ulaşmak için elinden geleni yapmaları gerektiğinin farkına varacaklardır. Başarıya ulaştıkları an diğer basit şeylerin önemsizliğinin farkına varacaklardır.

Birinci iletî Mesnevi'de geçen bir sözle ilişkilendirilmiştir. Mevlana, suyun dibini gören bir kişinin artık suyun rengiyle ilgilenmeyeceğini ifade etmektedir. Başarının en üstüne ulaşmış bir insan artık ufak başarılarla tatmin olmayacak ve onları önemsemeyecektir. Diğer özellikler onun ilgisini çekmeyecektir. Başarının en yükseğine ulaşmış bir kişi daha küçük başarılarla istek duyarsa elindekini kaybeder. Suyun dibindeki bir kişi eğer suyun rengine merak salarsa ipek bir kumaşı bir paçavrayla değişir. İnsanın kazandıklarının ve kaybettiğinin temelinde kendi düşünceleri ve davranışları vardır. Bu nedenle davranışlarımızın nelere sebep olabileceğini düşünmeli ve ona uygun hareket etmeliyiz. Kendimize güvenmeli ve uygun olanı yapmaya çalışmalıyız. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin vasıtasıyla başarıya ulaşmışken onu kaybetmenin insana büyük vereceğini göreceklerdir. Eğer büyük başarıları hedeflemişsek ayrıntılardan uzaklaşmamız gerektiğinin farkına varacaklardır. Küçük isteklerin büyük istekleri yok

edebileceğini bilmeleri kendi yaşantılarını bu doğrultuda yönlendirmelerini sağlayacaktır.

İkinci ileti başkalarının sözleriyle hareket etmenin birçok olumsuzluğa sebep olabileceğini ifade etmektedir. Herkesin bir iradesi ve aklı vardır. İnsan kendi aklını kullanarak duygu ve düşüncelerine yön verir. Davranışlarını da buna bağlı olarak yerine getirir. Başkalarının sözlerine inanarak onların söylediğini yapmak bizi gerçek başarılarından uzaklaştırabilir. Bu nedenle gerçekten güvendiğimiz ve düşüncelerine inandığımız kişilerin sözlerine kulak vermemiz gerekir. Bir anlık dalgınlıkla ilk defa gördüğümüz bir kişinin sözlerine güvenmek elimizdeki başarıları kaybetmemize sebep olur. 11-14 yaş grubu çocukları başkalarının sözlerine körü körüne inanmanın zararlarını göreceklerdir. Bu da onların insanlara olan yaklaşımında tedbirli olmaları gerektiğini fark ettirecektir.

Dördüncü ileti her insanın düşüncelerinin davranışlarında gizli olduğunu ifade etmektedir. İnsan et ve kemikten ibaret bir canlı değildir. İnsanın bedenine can veren ruhtur. Duygu ve düşünceleri onun özüdür. İnsan, davranışlarına da duygu ve düşünceleriyle yön verir. Bu nedenle de insanların davranışlarından ne hissettiklerini ne düşündüklerini anlamamız mümkündür. Hırsız ev sahibine yol göstermiştir. Ev sahibi ayak izlerini görünce ne denli büyük bir şeyi kaybettiğini anlamıştır. Adamın onu gerçekten uzaklaştırmaya çalışması onun da hırsız olduğunu düşünmesini sağlamıştır. Ev sahibi böylece onun davranışının kendi iyiliğini istemekten kaynaklanmadığını anlamıştır. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde farklı kişilik özelliklerine sahip insanlarla tanışır, onlarla iletişime girerler. Böyle bir ortamda da kendilerine yakın olan ve gerçekten iyiliklerini isteyen kişileri bulmak zorlaşır. İnsanların gerçek duygu ve düşüncelerinin ne olduğunu anlayamamaları çevrelerindeki birçok kişiden zarar görmelerine sebep olur. Çocuklar bu metin sayesinde insanların davranışlarının, özlerinin bir yansıması olduğunu göreceklerdir. İnsanların davranışlarından, bize olan yaklaşımlarından yola çıkarak, neler düşündüklerini anlamamanın mümkün olduğunu görecektir.

Metinde hangi dönemde yaşarsak yaşayalım karşılaşılabileceğimiz bir sorun üzerinde durulmuştur. İnsanların başkalarını olumsuz yönde etkilemelerinin nelere sebep olabileceği gösterilmiştir. Metin öze ulaşmışken sıfatlarla ya da daha

basit özelliklerle ilgilenmenin elimizdekileri de kaybetmemize sebep olabileceğini göstermeye çalışmıştır. Bu metin bir bakıma namaza yetişmesi için iblisin Muaviye'yi uyandırmasına benzemektedir. İblis, daha büyük bir iyilikten kulu esirgemek amacıyla ona iyilik yapmıştır. Hırsız da ev sahibini daha büyük iyilikten, başarıdan uzaklaştırmaya çalışmıştır. Hayatta da iblisin özelliğini taşıyan birçok insan vardır. Onlar da tıpkı şeytan gibi insanları doğru yoldan uzaklaştırabilir, onları asıl başarılarından uzak tutabilirler. Böyle insanlara aldanmayıp, kendi duygu ve düşüncelerimiz doğrultusunda davranmanın ne kadar önemli olduğu böylece ortaya konulmuştur.

Hikâyede çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun olmayan özellikler de bulunmaktadır. Metinde iki hırsızdan söz edilmiştir. Hırsızlık, ahlaki yönden nahoş kabul edilen bir davranıştır. Böyle bir davranışın kaynak metin olarak kullanılacak bir metinde cezasız kalması çocukların olumsuz etkilenmesine sebep olacaktır. Metinde hırsızın iyi niyetli adama üstün gelmesi istenmeyen bir durumdur. Çünkü çocuklar kaynak metinler aracılığıyla yanlış davranışlarını düzeltmekte, ahlaki ve sosyal değerler kazanmaktadır.

Hikâye ana düşünce ve yan düşünceler bakımından önemli bilgiler sunmaktadır. Ancak bu bilgilerin sunulmasında seçilen kelimeler çocukların gelişim özelliklerine uygun değildir. Metinde argo kelimelerin yer alması kaynak metin olarak kullanılabilirliğini engellemektedir.

Metni biçimsel açıdan değerlendirdiğimizde kısa olduğunu söyleyebiliriz. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz dört kelime tespit edilmiştir. Çocuklar kelimelerin anlamlarına cümlelerden yola çıkarak ulaşabileceklerdir. Kısa olmasına rağmen hikâyemizde beş tane deyim kullanılmıştır. Atasözüne ise hiç yer verilmemiştir.

Bu özellikleri dikkate alarak metnin Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olmadığını söyleyebiliriz.**

2.1.1.28. İsa'nın Ahmaktardan Dağa Kaçışı.¹

Meryem oğlu İsa, sanki kanını aslan dökecekmiş gibi dağa doğru kaçıyordu.

¹ III / 2569-2593. beyitler

Biri ardından koştu, hayırdır, dedi, arkanda kimse yok, kuş gibi ne kaçıyorsun?

İsa telaş içinde öyle koşuyordu ki acelesinden ona cevap veremedi.

Adam İsa'nın ardınca bir iki meydan koştuktan sonra tam bir ciddiyetle ona seslendi.

Allah rızası için, dedi, bir an olsun dur, kaçışını çözemedim çünkü.

A kerem sahibi kimden kaçıyorsun bu yana doğru? Ardında ne aslan var, ne düşman, ne de korkacak bir şey.

İsa dedi, ahmaklardan kaçıyorum, git işine. Kendimi kurtarıyorum, ayak bağı olma.

Adam dedi, o Mesih sen değil misin? Öyle ki kör de sağır da sayende iyileşir.

Evet, dedi İsa. Adam da, gaybın, dedi, efsununu barındıran sen değil misin?

Ölüye o efsunu okursun da ölü, av bulmuş aslan gibi fırlar ya hani?

Evet, dedi İsa, o benim. Adam dedi, çamurdan kuşlar yapan sen değil misin a güzel yüzlü?

Evet, dedi İsa. Adam dedi, a temiz ruhlu, dilediğini yaparsın, peki korkun kimden?

Dünyada böyle bir delil karşısında senin kullarından olmayacak kim var ki?

İsa dedi, bedeni yaratan ve ondan önce de canı yaratan Hakk'ın zatına and olsun...

Aşkıyla feleğin kendinden geçtiği Hakk'ın zatı ve temiz sıfatları hürmetine...

Ben o efsunu ve "İsm-i azam"ı sağıra ve köre okudum da iyileşti.

Koskoca kayalık dağa okudum da yarıldı ve hırkasını göbeğine dek yırttı.

Ölünün bedenine okudum da dirildi. Önemsiz nesneye okudum da önem kazandı.

Fakat bunu ahmağın kalbine yüz binlerce kez sevgiyle okudum da derman olmadı.

Mermer kesildi de huyundan vazgeçmedi. Kum kesildi de onda hiç ekin bitmedi.

Adam dedi, Hakk'ın adının orada yararlı olup burada etki etmemesinin hikmeti nedir?

Oysa o da derttir, bu da dert. Peki neden buna deva olmadı da ona oldu?

İsa dedi, ahmaklık derdi Allah'ın kahrıdır. Sıkıntı ve körlükse kahr değil, beladır.

Bela, acınası bir derttir. Ahmaklıksa yaralayıcı bir derttir.

Ona vurulan dağı Allah mühürlemiştir. Hiçbir çare eli ona uzanamaz.

İnceleme

Konu

Akıl ve ahmaklık.

Ana Düşünce

Akılsızlık, en büyük beladan daha kötüdür.

Yan Düşünceler

1. Ahmaklık, akılsızlık Allah'ın bir kahrıdır. Allah, istemediği sürece bir insana yetenek ve akıl vermez.
2. Bazen ne kadar çabalarsak çabalayalım bazı şeyleri yerine getirmeye gücümüz yetmez.

Olayın Geçtiği Yer

Olayın geçtiği yer hakkında kesin bir ifade yer almamaktadır. Olay İsa peygamberin dağa doğru kaçıyla başlamaktadır. Bu sebeple olayların yol üzerinde gerçekleştiğini anlamaktayız.

Olayın Geçtiği Zaman

Olaylar İsa peygamber zamanında yaşanmıştır.

Kahramanlar

Hz. İsa

Sosyal Özellikler

Allah'ın elçisidir. Allah tarafından kendisine birçok yetenek verilmiştir. Metinde bu özelliklere göndermeler yapılmıştır. Ölülerini diriltme, hastaları iyileştirme özelliğine sahiptir.

Psikolojik Özellikler

Yetenek ve özellikleri metinde efsun olarak değerlendirilmiştir. Birçok özelliğe sahip olmasına, birçok derde çare bulmasına rağmen ahmaklığa çare bulamamıştır. Hatta böyle kişilerden kendisi de kaçmaktadır.

Adam

Hz. İsa'nın korkuyla kaçışına şaşırmıştır. Mesih olarak bilinen peygamberin bu durumu, şaşırmasına sebep olmuştur.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Ayak bağı olmak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Telaş, kerem, ahmak, Mesih, gayp, efsun, delil, zât, felek, hırka, derman, deva, hikmet, kahır.

Değerlendirme

Ana düşünce akılsızlığın, ahmaklığın insanın başına gelebilecek en büyük bela, kahır olduğunu ifade etmektedir. Mevlana, Mesnevi'de birçok hikâyede aklın önemine yer vermiştir. Bu yolla okuyucuya aklın insan için ne kadar önemli olduğunu göstermeye çalışmıştır. Aklını kullanmak, akıllı olmak ne kadar önemliyse akılsızlık da bir o kadar insana beladır. O bir kahırdır ve geçmesi mümkün değildir.

Mevlana üç balığın hikâyesinde akıl düzeyleri birbirinden farklı olan balıkların başına gelenleri hikâye aracılığıyla anlatmıştır. Bazı insanlar akıldan yoksun olabilir; ancak bir de aklını kullanamayan insanlar vardır. Kendilerinde olan özelliklerin farkına varamaz ve akıllarını gerektiği gibi kullanamazlar. İşte böyle insanlar için başkalarının yapabileceği bir şey yoktur. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde aklımızı kullanmanın ne kadar önemli olduğunu anlayacaktır. Sahip olduğumuz bu özelliklerin farkına vararak onlara yönelik davranmamız gerekmektedir.

Birinci ileti bazı şeylerin temelde eksik olduğunu ifade etmektedir. Allah, insanları yaratırken herkese farklı özellikler, yetenekler ve farklı düzeyde akıl vermiştir. Her insan kendi özellikleri ve yeteneklerine yönelik yaşamaya çalışır. Bu nedenle bizde olmasını istediğimiz birçok özellik ve yetenek ne kadar istesek de yerine gelmeyecek isteklerdir. Hz. İsa bu nedenle adama, ahmaklara ne kadar dua etse de faydasız olduğunu söylemektedir. Hz. İsa, kendisindeki özellikler, özel yetenekler sayesinde her türlü hastalığa şifa bulmakta ölüleri dahi diriltebilmektedir. Ancak duasının fayda etmediği tek bir şey vardır. O da ahmaklık, akılsızlıktır. Hz. İsa insanlarda önceden var olan yetenekleri, özellikleri gün yüzüne çıkarmaktadır. Ancak Allah insanlara akıl ve yetenek vermediyse ne kadar çabalarsak çabalayalım bundan kurtulamayız. Metin böyle insanların Allah'ın kahrını bulduğunu söylemektedir. Bu nedenle de Hz. İsa böyle insanlardan kaçmaktadır. Çünkü akılsızlık en tehlikeli hayvandan dahi daha tehlikelidir. Bir insana en büyük cezadır. Zira akıllı düşman akılsız dosttan yeğdir.

11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde bazı şeylerin ne kadar istersek isteyelim gerçekleşemeyeceğini bileceklerdir. Bu metin sayesinde düşüncelerini dini bilgilerle birleştirerek akıl sahibi olmayı ve akılsızlığın mahiyetini daha iyi kavrayacaklardır. Ancak metin her öğrencinin aynı şekilde kavramasına uygun olmayabilir. Bazı öğrenciler bu metnin anlatmak istediğini anlamakta güçlük çekebilirler. Genel anlamda 11-14 yaş grubu çocuklarının okumasında bir sakınca yoktur. Ancak kaynak metin olarak kullanılması için uygun olmayan özellikler taşımaktadır.

Metinde çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz on dört kelime tespit edilmiştir. Çocukların anlamını bilemeyeceğini düşündüğümüz kelimelerin çoğunu dini

kavramlar oluşturmaktadır. Çocukların cümlelerden yola çıkarak bu kelimelerin anlamlarına ulaşabilmeleri zordur. Metinde bir tane deyim kullanılmış; atasözüne ise hiç yer verilmemiştir. Bu sebeple metnin deyim ve atasözleri bakımından zengin olmadığını söyleyebiliriz.

11-14 yaş grubu çocuklarının Türkçe ders kitaplarında yer alan kaynak metinlerin her öğrencinin düzeyine uygun ve her öğrencinin az da olsa bir şeyler çıkarabileceği metinlerden oluşması gerekmektedir. Her öğrenci aynı kaynak metinden yararlanacağı için bazı öğrencilerin seviyelerine ağır gelebilecek bir metindir. Bu nedenle özellikle 6. sınıf öğrencilerinin Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılması **uygun değildir**. Ancak başka bir dersin amaçlarının kazandırılmasında kullanılabilir bir metindir.

2.1.1.29. İsa Dinini Yok Etmeye Çalışan Bir Başka Yahudi Padişahının Hikâyesi.¹

O vezirin belasına düşen, derman kabul etmez, kan dökücü padişahтан sonra,

İsa kavmini yok etmek için o Yahudi'nin soyundan bir başka padişah ortaya çıktı.

Birinci padişahın çıkardığı kötü sünnete, bu padişah da ayak uydurdu.

Kim kötü bir sünnet koyarsa, üzerine her saat lanet gider.

İyiler gittiler, sünnetleri kaldı; alçaklardan da zulümler, lânetler kaldı.

O kötülerin cinsinden var olan herkesin yüzü kıyamete dek o kötülüğe dönüktür.

O köpek Yahudi, bak, ne düşündü? Ateşin yanına bir put dikti.

Kim bu puta secde ederse kurtulur; etmezse, ateşin ortasına oturur dedi.

O, bu nefis putunun lâyığını vermeyince, nefsinin putundan bir başka put doğdu.

O Yahudi, bir kadınla çocuğunu putun önüne getirdi, ateş alevlenmişti.

Çocuğu ondan alıp ateşe attı. Kadın korktu da gönlünü imandan kopardı.

Kadın putun önünde secde etmek isteyince çocuk: “Ben ölmedim, diye bağırdı.

İçeri gir anne, görünüşte ateşin içindeysen de ben burada iyiyim” dedi.

¹ I / 740-877. beyitler

Ateş görünüşte gerçeği perdelemek için bir gözbağdır; ama aslında yakadan baş çıkartmış bir rahmettir.

İçeri gir anne, Hakk'ın delilini gör de Allah seçkinlerinin işretini seyret.

İçeri gir de ateşi suya benzeyen o âlemden çıkıp ateşe benzeyen suyu gör.

İçeri gir de ateşin içinde servi ve yasemin bulan İbrahim'in sırlarını gör.

Senden doğduğum sırada ölümü görüyordum; senden ayrılmaktan çok korkuyordum.

Doğunca, daracık zindandan kurtuldum, havası hoş, rengi güzel bir dünyaya çıktım.

Şimdi şu ateş içindeki dinginliği görünce, dünyayı ana rahmi gibi gördüm.

Bu ateşin içinde, her zerresinde İsa soluklular olan bir başka âlem gördüm.

İşte şekli yok kendisi var bir dünya. O var görünen dünya ise sebatsız bir şekilden ibaret.

Anne, annelik hakkın için içeri gir de bu ateşte ateşlik olmadığını gör.

İkbal geldi anne, gir içeri; devleti elinden kaçıрма anne gir içeri.

O köpeğin kudretini gördün, Allah'ın kudretini ve lütfunu görmek için gir içeri.

Ben, sana merhametinden çekiyorum ayağımı; çünkü neşeden zaten seni umursayacak halde değilim.

İçeri gir, başkalarını da çağır; ateş içinde sofrayı kurdu çünkü padişah.

Ey Müslümanlar, hepiniz içeri ateşe girin; din lezzetinden başka her şey azaptır.

Hepiniz, yüzlerce baharı olan bu kismete pervane gibi atılın.

Çocuk o topluluğun ortasında bağıyor, halkın canı heybetle doluyordu.

Bunun üzerine kadın erkek kendilerinden geçmiş halde ateşe atıldılar.

Memur olmadan, çekip sürüklenmeden, sadece dostun aşkıyla; çünkü her acıyı tatlılaştırmak ondandır.

İş öyle bir hale geldi ki memurlar ateşe girmeyin diye halkı engelliyorlardı.

O Yahudi'nin yüzü kara çıktı, utandı; pişman oldu da şu sebepten gönlü hastalandı:

İnsanlar, imana daha çok âşık oldular, bedeni yok etmede daha sadık çıktılar.

Şükürler olsun, şeytanın hilesi kendi ayağına dolandı. Şükürler olsun şeytan da kendisini yüzü kara gördü.

İnsanların yüzüne sürdüğü o karanlık, o alçağın yüzünde toplandı.

Halkın elbisesini pervasızca yırtanın kendi elbisesi yırtıldı da onlarınki sağlam kaldı.

Padişah yüzünü ateşe çevirip: "Ey sert huylu, o dünyayı yakan fitri huyun nerde? dedi.

Nasıl yakmıyorsun? Özelliğine ne oldu senin? Yoksa bizim talihimiz yüzünden azmin mi değişti?

Sen ki ateşe tapanı bile bağışlamazsın. Sana tapmayan nasıl kurtuldu?

Ey ateş, sen hiç sabretmezsin; nasıl yakmazsın? Sebep nedir, buna gücün mü yok?

Hayret, bu bir göz bağı mı, yoksa akıl bağı mı? Böyle yüksek bir alev nasıl yakmaz?

Sana birisi büyü mü yaptı, yoksa simya mı? Yoksa tabiatındaki aykırılık bizim bahtımızdan mı?

Ateş: Ey şaman, ben aynıyım; içeri gel de hararetimi gör, dedi.

Tabiatım da değişmedi benim, unsurum da. Allah kılıcıyım ben, izinle keserim.

O Yahudi padişahı bu şaşırtıcı şeyleri gördü de ancak alaya alıp inkâr etti.

Öğütçüler: Haddini aşma, inat bineğini böylesine sürme, dediler.

Öğütçülerin ellerini bağlayıp hapsetti. Zulüm üstüne zulüm kattı.

İş buraya gelip çatınca: "Ey köpek, ayağını dire, kahrımız erişti" diye bir ses geldi.

Ondan sonra ateş kırk arşın alevlendi; bir halka haline gelip o Yahudileri yaktı.

O topluluk zaten ateşten doğmuştu, zaten parçaların yolu bütüne doğru gider.

Onlar müminleri yakan bir ateştiler; sonunda ateşleri çerçöp gibi kendilerini yaktı.

İnceleme

Konu

Allah'ın büyüklüğü ve inancın gücü.

Ana Düşünce

İnancın gücü insanları her kötülükten uzak tutar.

Yan Düşünceler

1. Şer olarak gördüğümüz olaylar bir hayırın işareti olabilir.
2. Zor kullanarak insanların inancını, düşüncesini değiştirmek yanlıştır.
3. Tehdit ve zulüm hiçbir kapının kilidini aamaz.

Olayın Geçtiği Yer

Olayın geçtiği yer hakkında kesin bir ifade yer almamaktadır. Ancak olayın bir meydana, padişahın yaktığı ateşin çevresinde yaşandığını söyleyebiliriz.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zaman hakkında kesin bir bilgi verilmemiştir.

Kahramanlar

Padişah

Sosyal Özellikler

Yahudi kökenlidir. İsa kavmini yok etmek istemektedir.

Psikolojik Özellikler

Acımasız biridir. İnsanların inançlarını değiştirmek için olmadık davranışlar sergilemiştir. Bir ateş yakmış ve inanmayanları içine atmakla tehdit etmiştir. Bu sebeple hoşgörülü olmayan, insanların inancına saygı göstermeyen bir karaktere sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Anne

Hıristiyan'dır. Çocuğunun ateşe atılmasına dayanamamıştır. Çocuğunun acı çekmesine dayanamayacağı için putun karşısında secde etmeye yeltenmiştir. Duygulu ve sevgi doludur. Çocuğunun iyiliği için her şeyi yapabilecek düzeydedir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Ayak uydurmak, yüzü kara çıkmak, ayağına dolanmak, alaya almak, haddini aşmak, ayak diremek.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Vezir, bela, derman, kavim, sünnet, lanet, put, secde, nefis, rahmet, delil, servi, dinginlik, zindan, zerre, sebatsız, ikbal, kudret, lütuf, merhamet, azap, pervane, heybet, pervasız, fitri, azim, talih, simya, büyü, baht, şaman, inkâr, binek, zulüm, kahır, arşın, mümin.

Değerlendirme

Hikâye dini nitelikler taşıdığı için dini hikâye özelliği göstermektedir. Bunun yanı sıra bir çocuk ve annenin başına gelenler üzücü bir şekilde ele alınmıştır. Çocuklara okutulan metinler onların deneyim sahibi olmasını sağlayacak şekilde olmalıdır. Çocuklar bu hikâyelerden aldıkları derslerle kendi hayatlarına yön verebilmektedir. Bu hikâyede ise çocukların çıkarabileceği bir ders bulunmamaktadır. Ayrıca onların duyuşsal ve bilişsel özelliklerine de uygun düşmemektedir.

11-14 yaş grubu çocukları bazı konularda çok hassastır. Bu nedenle ufak bir yaşantı anından ya da okudukları kısa bir yazıdan hemen etkilenebilmektedirler. Onların bu özelliğinden olumlu bir sonuç verecek şekilde yararlanmamız gerekir. Ancak bu hikâye çocukların okuduktan sonra olumsuz etkilenebilecekleri bir niteliğe sahiptir.

Metinden çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz otuz yedi kelime tespit edilmiştir. Metnin uzunluğuna nazaran bilinemeyecek kelimelerin fazla olması

metnin kavranmasını zorlaştıracaktır. Hikâyede altı tane deyim kullanılmış; atasözüne ise hiç yer verilmemiştir.

Bütün bu özelliklerden dolayı hikâye, 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun değildir**.

2.1.1.30. İsa'nın Yoldaşının Ondan Kemikleri Diriltmeyi Öğretmesini İstemesi.¹

Aptalın biri İsa ile yoldaş oldu. O, derin bir çukurda birtakım kemikler gördü.

Dedi, ey adı yüce yoldaşım, senin ölüleri diriltme özelliğin var ya hani.

Bana da öğret de bu sayede iyilikte bulunup kemiklere can vereyim.

İsa dedi, sus, çünkü bu senin işin değil. Bu senin nefesine ve sözüne uygun değil.

Çünkü bu iş yağmurdan daha temiz bir nefes ister ve davranış bakımından melekten daha bilinçli olmayı gerektirir.

Nefesin temizlenmesi ve böylece göklerin hazinesinin emini olması için ömürler gerekir.

Sen bu asayı sağ eline almışsın ama bu elin Musa'nın eli olması mümkün mü?

Dedi, ben sırları okuyucu değilsem, o zaman kemiğe sen seslen.

İsa dedi, Rabbim, bundaki sır nedir? Bu aptalın bu boş işe eğilimi nedendir?

Oysa bu hasta kendi acısını duymuyor. Bu ceset can tasasında değil.

O kendi ölüsünü bırakmış başka ölüyü diriltmeye çabılıyor.

Hak der ki bahtsız kişi baht arıyorsa, yaptığı tarımdan ürün olarak ancak diken alır.

Dünyaya diken tohumu eken kimseyi gül bahçesinde arama sakın.

Eline bir gül alsa diken olur. Bir dosta doğru gitse yılan olur.

Kötü kimse, takvalı kişinin iksirinden farklı olarak zehir ve yılan iksirine sahiptir.

İsa, o gencin ricası üzerine kemiğe Hakk'ın adını okudu.

¹ II / 140-467. beyitler

O ham kişinin dileğinin ardından Allah'ın hükmü o kemiğin dış yüzünü diriltti.

Hemeninde kara bir aslan ortaya çıkıp onun cismini perişan etti.

Kafasını koparıp beynini döktü. Öyle ki onda ceviz kadar bile beyin yoktu.

Onun bir beyni olsaydı, ona bir şey olmaz, ancak bedeni zarar görürdü.

İsa dedi, onu ne çabuk ezdin? Çünkü, dedi aslan, o seni üzmüştü.

İsa dedi, adamın kanını niçin içmedin? Dedi, o rızık olarak benim kismetim değildi.

O yırtıcı aslan gibi avını yemeden dünyadan giden ne kadar da çok.

Nasibi bir saman bile değilken hırsı bir dağ gibi. Yüzleri yok ama yüz sahibi görünürler. Aslan dedi, ey İsa, bu av sadece ibret açısındanandı.

Dünyada benim rızıkım olsaydı, ölülerle ne işim olurdu?

İnceleme

Konu

Akılsızlık ve yersiz isteklerin zararları.

Ana Düşünce

Her insanın kendine özgü özellikleri vardır. Bu özellikler o kişilerle daha güzel ve daha anlamlıdır.

Yan Düşünceler

1. Akıllı insan kendini tanıyan ve nelere gücünün yetebileceğini bilen insandır.
2. Hayatta her zaman taşıyabileceğimiz kadar yükü sırtlanmalıyız.

Olayın Geçtiği Yer

Olayın geçtiği yer hakkında herhangi bir bilgi verilmemektedir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olay Hz. İsa'nın peygamberliği döneminde yaşanmaktadır. Olaylar bir kişinin Hz. İsa'nın özelliklerine özenmesi, onun gibi olmak istemesi ile başlamakta Allah'ın Hz. İsa'ya yol göstermesi ile sonuçlanmaktadır. Olayların yaşandığı zaman hakkında

kesin bir ifade yer almamaktadır. Ancak olayların kısa bir zamanı kapsadığını söyleyebiliriz.

Kahramanlar

Hz. İsa

Sosyal Özellikler

İsrail oğullarına gönderilen peygamberdir. Dört büyük ilahi kitaptan biri olan İncil verilmiştir. Ölülerini diriltme mucizesine sahiptir. Bu parçada da bu özelliğinden yola çıkılarak bir olay anlatılmıştır. İnsanlara yol gösteren, birtakım mucizelere sahip bir kişiliktir.

Psikolojik Özellikler

Her bakımdan doğru ve düzgün bir kişiliğe sahiptir. Akıl bakımından yetersiz ve metinde “aptal” diye nitelendirilen biriyle yoldaş olması insanları hiçbir şekilde ayırmadığını, onları çeşitli özelliklerine göre sınıflandırmadığını göstermektedir. Sahip olduğu bilgiyi herkesle paylaşmaya çalışan bir kişiliktir. Nitekim akıl bakımından yetersiz birinin, kemikleri diriltme özelliğini ona da öğretmesini isteyişini geri çevirmiştir. Çünkü herkes kişiliğinin ve karakterinin özelliğine uygun yeteneklere sahiptir. Adamın istediği özelliğe sahip olabilmesi için sahip olması gerektiği özellikleri açıkça söylemesi insanları kırmamakla birlikte doğruyu da göstermeye çalıştığını gösterir.

Metinde “Bu iş yağmurdan daha temiz bir nefes ister ve davranış bakımından melekten daha bilinçli olmayı gerektirir.” cümlesine yer verilmiştir. Bu cümleden yola çıkarak Hz. İsa'nın her bakımdan mükemmel özelliklere sahip bir karaktere sahip olduğunu anlamaktayız.

Adam

Sosyal Özellikler

Hz İsa ile arkadaş olmuştur. Onun sahip olduğu özelliklere, yeteneklere sahip olmak istemektedir.

Psikolojik Özellikler

Akıllı bir kişi değildir. Bir peygamberde olan özelliğin kendisinde de olmasını istemektedir. Böyle bir özelliğe sadece seçilmiş bir kişinin sahip olabileceğini düşünmemektedir. Kendi özelliklerinin farkında değildir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Can vermek.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinmeyecek Kelimeler

Yoldaş, asa, eğilim, tasa, baht, takvalı, iksir, ham, rızık, nasip, ibret.

Edebi İfadeler

“Bahtsız kişi baht arıyorsa, yaptığı tarımdan ürün olarak ancak diken alır.”

“Dünyaya diken tohumu eken kimseyi gül bahçesinde arama sakın.

Eline bir gül alsa diken olur. Bir dosta doğru gitse yılan olur.”

Değerlendirme

Ana düşünce her insanın kendine özgü ve onunla güzel olan özelliklerinin olduğunu anlatmaktadır. Her insanın yapabilecekleri ve yetenekleri ayrıdır. Başkasında olan bir özelliğin bizde olmamasından üzüntü duymak yerine sahip olduğumuz özelliklerin bilincinde olmalıyız. Unutulmamalıdır ki yerinde ve zamanında kullanılan her özellik güzeldir. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde birbirlerinin özelliklerine imrenirler. Karşısındakinin özelliği kötü olsa bile sırf kendinde olmadığı için onun gibi olmak, onun gibi özelliklere sahip olmak isterler. Böylelikle kendisinde var olan güzellikleri de göremezler. Bu hikâyenin konusu çocuklara herkesin kendine göre bir özelliğinin, yeteneğinin olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

İnsan olur olmaz şeylere sahip olmak ister. Onun için nasıl elde edileceği, elde edildikten sonra nasıl kullanılacağı önemli değildir. Ancak bu da akıllı bir insanın

yapacağı şey değildir. Çünkü belli bir düşünce gücüne sahip insan, herkesin yeteneğine göre bir özelliğinin olduğunu, neye gücü yetip neye yetmeyeceğini bilecektir.

İkinci iletimiz insanların ne kadar çok iş yaptıklarıyla değil de ne kadar çok işi başarabildiğinin önemli olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. İnsanlar yapabileceği şeyleri istemelidir. Böylece yaptıkları her zaman olumlu sonuçlanacak ve hayal kırıklığına da uğramayacaklardır.

Mevlana'nın anlattığı bu metinden çıkardığımız ileteler 11–14 yaş grubu için çok önemli olan iletelerdir. Ancak bu iletelerin hedef kitleye kazandırılmasında kullanılan konu, içerik ve kelimeler çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygunluk göstermemektedir. Konunun ele alınış biçimi, anlatım sırasında kullanılan kelimeler hedef kitlenin seviyesine uygunluk göstermemektedir.

Bu dönemde çocuklar okudukları her şeyden olumlu ya da olumsuz etkilenebilirler. Kemiklerin diriltilmesi, bir aslanın ortaya çıkıp adamı parçalaması, onu yemesi çocukların bu anlatıdan olumsuz etkilenmesine sebep olabilir. Çocuklar bu metni okuduktan sonra ister istemez bir korkuya kapılabilirler.

Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz on bir kelime tespit edilmiştir. Kelimeler çocukların kelime hazinesini geliştirmesi açısından yeterli sayıdadır. Hikâyede bir tane deyim kullanılmış; atasözüne ise hiç yer verilmemiştir. Bu bakımdan metnin deyim ve atasözleri bakımından zengin olmadığını söyleyebiliriz.

Kaynak metin olarak kullanılacak metinlerin her yönden çocuklara uygun olması gerekmektedir. Ele aldığımız hikâyede çocuklara uygun özelliklerin yanı sıra uygun olmayan özellikler de yer almaktadır. Bu nedenle bu parça hedef kitleyi oluşturan çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olmadığını söyleyebiliriz.**

2.1.1.31. Kadı Tarafından Görevlendirilen Tellalların Şehrin Çevresinde Bir Müflisi Teşhir Etmeleri .¹

Evsiz barksız bir müflis kişi vardı. Hapishanede kalıp güvensiz ortamda yaşardı.

¹ II / 582-675. beyitler

Hapishanedekilerin yiyeceklerini ölçsüzce yerdi. Onun hırsı, insanların kalpleri üzerinde Kaf dağı gibiydi.

O her şeyi kaptığı için kimsenin bir lokma ekmek yemeğe cesareti yoktu.

Rahman'ın davetinden uzak olan, sultan bile olsa dilenci gözlüdür.

Bu müflis, dostluğu ayaklar altına alınmıştı. Bu ekmek hırsızı yüzünden hapishane cehenneme dönmüştü.

Rahat etmek için bir yana kaçsan, o yanda da karşına bir bela çıkar.

Hiçbir köşe belasız değildir. Halk ile baş başa kalmak dışında huzur yoktur.

Elbette dünya zindanının köşesi de haraçsız ve meşakkatsiz değildir.

Vallahi fare deliğine de girsen bir kedi pençesine müptela olursun.

İnsan düşünceleri güzelse, insan düşünceleriyle beslenip gelişir.

İnsanın düşünceleri kötüyse, ateşinden mum gibi eriyip gider.

Mahkumlar, anlayışlı biri olan kadı vekiline şikayete geldiler.

Dediler, selamımızı kadıya götür ve bizim bu alçak adamdan çektiklerimizi anlat.

O, bu hapishanede daimi olup, obur, asalak ve zararlıdır.

Hiç utanmadan her yemekte sinek gibi selamsız sabahsız hazır bulunur.

Onun için altmış kişinin yemeği hiçbir şeydir. Ona, yeter denilirse, sağır gibi davranır.

Mahkumlara yetecek yemek kalmaz. Bin türlü tedbirle bir yemeğin ağzı açılacak olsa...

O cehennem boğazlı hemen ortaya çıkar. Delili de şudur: Allah "yiyin" demiştir.

Üç yıldır süren bu kıtlık canımıza tak etti, buna bir çözüm buluna. Kadı hazretlerinin gölgesi sonsuza dek eksik olmasın.

Ya bu öküz bu hapishaneden gitsin ya da yiyeceğini bir vakıftan karşılayın.

Ey kadı, senden hem erkekler, hem kadınlar memnun. Adaletini göster, imdada yetiş.

Hak bilir kadı vekili, kadıya giderek şikayetleri bir bir anlattı.

Kadı, onun hapisshaneden huzuruna çağırttı. Sonra da kendi adamlarına durumu inceletti.

Mahkumların şikayetlerinin gerçeğe dayandığı kanıtlandı.

Kadı, ona dedi, kalk, bu hapisshaneyi terk et, kendine miras kalan evine git.

Mahkum, benim evim barkım, dedi, senin verdiklerindir. Kâfir gibi benim de cennetim senin hapisshanendir.

Beni istemeyip zindandan kovarsan, yoksulluk ve açlıktan ölürüm.

Kadı müflise dedi, yoksulluğunu kanıtla. Müflis dedi, hapisshanedekiler tanıktır.

Kadı dedi, onlar seni suçluyorlar. Senden kaçıyor, senden kan ağlıyorlar.

Bu yüzden senden kurtulmak istedikleri için yalancı tanıklık edebilirler.

Mahkemedekilerin tümü biz onun bahtsızlığına da müflisliğine de tanığız diye tanıklık etti.

Kadı onun durumunu kime sorduysa dedi, efendim, bu müflise ilişme.

Kadı, öyleyse dedi, onu şehirde dolaştırıp çulsuz ve üçkağıtçı olduğunu duyurun.

Mahalle mahalle gezip duyurular yapın ve onun beş parasız olduğunu herkese bildirin.

Kimse ona veresiye satış yapmasın ve kimse beş kuruş borç vermesin.

Onunla ilgili kim şikayette bulunursa bulunsun, onu artık hapse atmayacağım.

Benim huzurumda müflisliği kanıtlanmıştır. Onun elinde para da yok mal da.

İnsanın dünya hapisshanesinde bulunması, iflasının kanıtlanması içindir.

Fitne körüklenince, odun satan bir kürdün devesini getirip müflis mahkumu bindirdiler.

Zavallı kürt çok sızlandı. Üstelik üç beş kuruş verip mahkeme görevlisini de sevindirdi.

Yine de onun devesini kuşluk vakti götürüp akşama dek bırakmadılar. Onun ağlayıp sızlanması fayda etmedi.

O şiddetli kıtlık devenin sırtına bindi. Deve sahibiyse devenin peşinden koşuyordu.

Mahalleden mahalleye, semtten semte dolaşarak onu bütün şehre tanıttılar.

Her hamamın, her çarşının önünde bütün ahali onun şekline şemaline baktı.

Türk, Kürt, Rum ve Araplardan seçilmiş gür sesli on tellal duyuru yaptı:

“Bu adam müflistir, hiçbir şeyi yoktur. Kimse ona bir metelik de olsa borç vermesin.

Gizli ya da açık bir meteliği yoktur. Müflis ve sâhtekardır.

Sakın ha sakın onunla pek arkadaşlık etmeyin. Size bir inek getirse yularını sıkı bağlayın, çalıntı olabilir.

Bu serseriyi mahkemeye getirseniz de ben bu geberiği hapse atmayacağım.

Tatlı sözlüdür. Boğazıysa çok geniş. Kılığı yeni gibi görünse de partal kılıklıdır.

Hile giydiği için o elbise ödünç alınmıştır. Onunla insanları kandırmayı düşünür”

Ey sağduyu sahibi, bilge olmayanın dilindeki hikmetli sözleri ödünç alınmış elbiseler bil.

Akşam olup müflis mahkum deveden inince, kürt ona dedi, evim uzak, vakit de geç oldu.

Sabahtan beri deveme biniyorsun. Arpadan vazgeçtim, en azından azıcık saman parası ver.

Müflis, dedi, biz şimdiye dek ne yaptık peki? Aklın nerede? Hey, evde kimse yok mu?

Müflisliğim yedi kat göğe ilan edildi de sen duymadın mı a sersem?

Anlaşılan, kulağın boş bir tamahla dolmuş. Sonuçta tamah, insanı sağır ve kör eder.

“Bu kavat müflistir, müflis!” denildiğini taş toprak bile duydu.

Akşama dek söylediler de deve sahibinin kulağına girmedi. Çünkü o tamahla doluydu.

İnceleme

Konu

Aşırı hırs ve açgözlülük.

Ana Düşünce

Açgözlülük, aşırı tamah etmek çevremizdeki doğruları göremememize sebep olur.

Yan Düşünceler

1. Sadece kendimizi düşünerek yaşamak, insanlara gerektiği gibi davranmamamıza sebep olur.
2. İsteklerimizi, yapabileceğini düşündüğümüz kişilerden istemeliyiz.

Olayın Geçtiği Yer

Olay, mahkumların müflisin davranışlarından rahatsız olmasıyla başlamıştır. Hapishanedekilerin ondan kurtulmak istemesi kadıya şikayet etmelerine yol açmıştır. Bu sebeple olaylar öncelikle hapishanede yaşanmıştır. Müflisin yoksul ve üçkağıtçı olması halka duyurulmuştur. Bundan sonraki olaylar şehrin mahallelerinde, semtlerinde geçmiştir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zaman hakkında kesin bir ifade yer almamaktadır.

“Yine de onun devesini kuşluk vakti götürüp akşama dek bırakmadılar.” Cümlesinden müflisin sabahtan akşama kadar şehirde dolaştırıldığını anlamaktayız.

Kahramanlar

Müflis

Sosyal Özellikler

Bir işte bütün parasını batırmış, batkın, iflas etmiş (TDK, 1998). Ekonomik anlamda çok güç durumdadır. Hapishane gibi güvensiz bir yerde kalmaktadır. Ancak orada yaşayanları da canından bezdirmiştir. Boğazına düşkün biridir. Onun yüzünden kimse rahat nefes alamamakta, yiyeceklerini de yiyememektedir.

Psikolojik Özellikler

Kadıya şikâyet edildikten sonra durumunun kötü olduğunu kanıtlamıştır. Hapishanedekilerin tabiriyle obur, asalak ve zararlıdır. Hırslı biridir. Aşırı hırsı açgözlü davranmasına sebep olmaktadır. Sahip olduğu olumsuz davranışlar sebebiyle çevresindekiler tarafından sevilmemektedir. Buna rağmen rahat ve umarsız biri olduğunu söyleyebiliriz.

Deve sahibi

Sosyal Özellikler

Sabahtan akşama kadar müflisin gezdirildiği devenin sahibidir. Kürttür. Kadının görevlendirdiği kişilere devesini vermek istemez. Ağlar, sızlar, yalvarır. Buna rağmen sözünü dinlemez ve devesini vermek zorunda kalır.

Psikolojik Özellikler

Açgözlü, tamah sahibi biridir. Akşama kadar müflisle birlikte gezer. Müflisin durumuna yönelik yapılan duyurular onunla birlikte halka sunulur. Akşamın sonunda müflis gibi birinden deveye binmesinin karşılığını ister. Bu da gösteriyor ki açgözlülüğü yüzünden akşama kadar ne yapıldığını anlamamış, söylenenleri duymamıştır ya da böyle davranmak istemiştir.

Kadı

Sosyal Özellikler

Adaleti sağlayan kişidir. Hapishanedekilerin adaletine güvendiği, anlayışlı bir kişidir. Bu sebeple hapishanedekiler müflisi ona şikâyet etmiştir.

Psikolojik Özellikler

Kadı taraflı biri değildir. Herkesin güvenini kazanan bir kişidir. Bu sebeple doğru karar vericeğine inanılmaktadır. Olayla ilgili iki tarafı da dinlemesi, şahitler ve kanıtlar istemesi vereceği kararın doğru ve tarafsız olmasını destekler niteliktedir. Müflisin durumu kanıtlandıktan sonra verdiği kararlar onun durumu halka duyurulur. Kimsenin ona veresiye vermemesinin, ondan borç para istememesi gerektiğinin herkese bildirilmesini söyler. Bundan sonra kim şikâyetle bulunursa bulunsun onu hapishaneye atmamaya karar verir. Ona en büyük cezayı böylelikle vermiş olur.

Hapishanedekiler

Müflisin yaptıklarından ve yaşayışından şikâyetçilerdir. Hapishanede ondan kaçacak yer aramakta; ancak bunda başarılı olamamaktadırlar. Sonunda müflisi kadıya şikâyet ederler.

Kadı vekili

Hapishanedekilerin güvendiği biridir. Müflisin durumunu kadıya ileten kişidir. Hoş görülü ve anlayışlı biridir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Ayaklar altına almak, cehenneme dönmek, baş başa kalmak, canına tak etmek, kan ağlamak, kulağına girmemek.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Müflis, hırs, haraç, meşakkatsiz, pençe, müptela, mahkum, vekil, kadı, obur, asalak, delil, vakıf, zindan, bahtsızlık, çulsuz, veresiye, fitne, kuşluk, ahali, şemal, tellal, metelik, yular, partal, kılık, tamah, kavat.

Edebi İfadeler

“Rahman’ın davetinden uzak olan, sultan bile olsa dilenci gözlüdür.”

“İnsan düşünceleri güzelse, insan düşünceleriyle beslenip gelişir.

İnsanın düşünceleri kötüyse, ateşinden mum gibi eriyip gider.”

“Ey sağduyu sahibi, bilge olmayanın dilindeki hikmetli sözleri ödünç alınmış elbiseler bil.”

Değerlendirme

Ana düşünce açgözlü olmanın, çok fazla tamah etmenin insana büyük zararı olacağını ifade etmektedir. Açgözlülük gibi insanın kendisine ve çevresine zarar verdiği davranışlar, olmaması istenen özelliklerdendir. Hikâye açgözlü olmanın ne kadar kötü olduğunu ve yaşamımızı nasıl etkileyeceğini göstermesi bakımından önemlidir.

Birinci ileti ana düşünceyi tamamlar niteliktedir. Bencilce davranmak her zaman hayatın bir adım gerisinden gelmemize sebep olur. Başkalarının güvenini kazanamaz ve çevremizdekileri önemsemez hale geliriz. Bu da insanlara gerektiği gibi, hak ettikleri gibi davranmamıza sebep olur. 11- 14 yaş grubu çocukları bu dönemde bencilce davranışlar sergileyebilirler. Bu dönemde böyle olumsuz duyguların insanlara olan zararlarını görmeleri etkili olacaktır. Bu yaş grubu çocuklarının davranışlarında değişiklik yapması, yetişkinlerden daha kolaydır. Bu nedenle bu yaşta öğrendiklerini hayatlarına daha güzel ve etkili bir şekilde aksettirebileceklerdir.

İkinci iletimiz her insanın yapabileceklerinin farklı olduğunu ve ona göre davranmamız gerektiğini anlatmaktadır. İsteklerimizin gerçekleşmesi için çevremizden yardım alabiliriz. Ancak bunu o konuda gücü yeten birinden istemek en doğru davranışı yapmaktır. Zira bu konuda gücü olmayan birinden yardım isteyerek hem karşımızdakini zor duruma düşürür hem de isteğimiz sonuçsuz kalır. Hikâyede deve sahibi müflis birinden devenin karşılığını yani ücretini istemiştir. Açgözlülüğü ve müflisliği herkese duyurulmuş olduğu halde deve sahibi böyle bir kişiden para istemiştir. Bu da isteğinin sonuçsuz kalmasına sebep olmuştur. Çocuklar bu hikâyeyle o konuda yeterliliğe sahip birinden yardım istemenin daha mantıklı ve doğru olduğunu öğreneceklerdir.

Yukarıda ifade edilen özellikler, hedef kitlenin duyuşsal ve bilişsel özelliklerine uygundur. Ancak bu hikâyenin çocuklara uygun olmayan özellikleri de

bulunmaktadır. Kadının kararıyla müflisin durumu bütün halka duyurulmuştur. Kimsenin ondan borç para istememesi ve veresiye vermemesi istenmiştir. Bunun yanı sıra kim şikâyet ederse etsin bundan sonra müflis hiçbir şekilde hapishaneye atılmayacaktır.

Müflis bir hata yapmıştır ve kadı cezasını bu şekilde belirlemiştir. Eğer cezadan maksadımız insanların bir daha bu suçu işlemesine engel olmaksız hikâyedeki ceza hiç uygun olmamıştır. Bir insanı yaptıklarıyla ve olumsuz özellikleriyle tanıtmak ona verilebilecek en büyük cezadır.

11–14 yaş grubu çocukları davranışlarında biraz tedirgindirler. Bu biraz kendilerinden, biraz çevresindekilerden, biraz da ailesinden kaynaklanır. Hikâyedeki kahramanla birebir benzerlik kurmak yanlıştır. Ancak duygudaşlık kurmalı ve hikâyedeki kahramanın o olaydan sonra hangi ruh hali içerisinde olduğunu anlamaya çalışmalıyız.

Çocukların en korktuğu şey, yaptıkları hatalardan başkalarının haberdar olmasıdır. Yapılan kötü bir davranış ya da bir hatadan sonra öğretmenin sınıfın içinde öğrenciyi azarlaması hayatı boyunca unutamayacağı bir anın oluşmasına neden olur. Çocuk bir daha hiçbir şekilde hiçbir durumda istekli olmaz. Girişkenlik özelliği kaybolur. Buradaki olayı da böyle düşünebiliriz. Ne kadar kötü bir durum olursa olsun onu düzeltmeye çalışmak en önemlisidir. Bir insanın gözünden düşebilir, düşüncelerinin değişmesine sebep olabiliriz. Ancak insanların gözünde değerli olabilmek, güven verici olmak en zor olanı ve bunun için en çok zaman isteyenidir. Çocuklar bu yaşlarda hata yapabilirler. Zira hata yaparak öğreneceklerdir. Birilerinin kendilerini bu şekilde teşhir etmesi her konuda çekingen davranmalarına sebep olabilir. Çocuklar her metni yaşayarak okurlar. Kendilerini bir anda ister istemez hikâyedeki kişinin yerine koyabilirler. Bu da onlara tıpkı yaşanmış gibi olumsuz bir etki yapabilir. Bu nedenle metnin uygun özelliklerinin yanı sıra uygun olmayan özelliklerinin de olduğunu söyleyebiliriz.

Metinde çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz yirmi sekiz kelime tespit edilmiştir. Metnin uzunluğuna bakıldığında bilinemeyecek kelimelerin fazla olduğunu söyleyebiliriz. Metinde yeterli görebileceğimiz sayıda deyim yer verilmiştir. Ancak atasözü hiç kullanılmamıştır. Metinde yeterli sayıda deyim yer verilmesi olumlu kabul edebileceğimiz bir özelliktir.

Metinde çocuklara uygun edebi ifadelere de yer verilmesi olumlu bir özelliktir. Ancak kaynak metinler her yönden çocuklara yönelik uygun özellikler taşıması gerekmektedir. Metnin olumsuz özelliklerinin de olması sebebiyle hedef kitleyi oluşturan çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olmadığını söyleyebiliriz.**

2.1.1.32. Kalk Namaz Vakti Diye İblis'in Muaviye'yi Uyandırması.¹

Rivayete göre Muaviye, köşkünün bir köşesinde uyumaktaydı.

İnsanların ziyaretlerinden yorulmuş olduğu için köşkün kapısı içerden kapalıydı.

Bir adam onu ansızın uyandırdı. O gözünü açınca adam saklandı.

Dedi, köşke kimsenin girmesine olanak yoktu. Bu cesaret ve küstahlığı gösteren kimdir?

Ardından, gizlenen kişinin izini bulabilmek için çevresine bakındı.

Derken kapının ardında, yüzünü perde arkasına gizleyen bir bedbaht gördü.

Dedi, hey sen kimsin, nedir adın? Dedi, açıkçası isyankâr şeytandır adım.

Dedi, ters konuşmadan bana doğruyu söyle, neden ciddiyetle beni uyandırdın?

İblis dedi, namaz vakti geçmek üzere. Hemen koşmalı mescide.

Muaviye dedi, hayır hayır, amacın beni hayra yönlendirmek olamaz senin.

Hırsız meskenime gizlice gelecek de bekçilik ettiğini söyleyecek!

Ben o hırsıza nasıl inanırım? Hırsız nerden bilecek, sevabı, ecri.

İblis dedi, biz eskiden melektik. İtaat yolunu canla kat ettik.

Yol ehline mahrem, arş sakinlerine arkadaşlık biz.

Eski meslek hiç yürekten gider mi? Eski sevgi hiç gönülden çıkar mı?

Emir dedi bunlar doğrudur, fakat senin bunlardan payın kalmamıştır.

Sen benim gibi yüz binlercesinin yolunu kestir, tünel kazıp hazineye girdin.

¹ II / 2590-2778. beyitler

Sen ateşsin, senden yanmamaya çarem yok. Senin elinden elbisesi yırtılmayan kim var?

Tabiatın yakmak olduğuna göre senin yakmaman mümkün değildir.

Hakk'ın seni yakıcı kılması ve bütün hırsızlara usta kılmasıdır lânet.

Allah ile yüz yüze söyleştin sen. Senin hilen karşısında benim ne hükmüm olur a düşman?

Senin marifetlerin kuş sesini andıran ıslık gibidir, fakat bu, kuşları avlayan sestir.

O ses yüz binlerce kuşun yolunu kesmiştir. Kuş ise tanık biri geldi diye aldanmıştır.

Kuş havada ıslık sesini duyunca iner gelir ve burada esir olur.

Nuh kavmi figan eder hilenden. Yürekleri dağlanmış, bağrıları dilim dilim.

Ad kavmini sen yele verdin. Onları azaba ve hüzünlere salan sensin.

Lut kavmine taş yağması sendendir. Senin yüzünden kara suda boğuldular.

Ey binlerce fitne koparan şeytan, Nemrud'un beyni senin yüzünden dökülüp gitti.

Zeki ve filozof Firavun'un aklı, senin yüzünden körleşip olan bitene vâkıf olamadı.

Ebu Lehep de senin yüzünden ehliyetini yitirdi. Ebu'l-Hakem de yine senin yüzünden Ebu Cehil olup çıktı.

Ey bu satrançta adını duyurmak için yüz binlerce ustayı mat eden...

Ey içinden çıkılmaz kıstırmalarla gönülleri yakan kara kalpli...

Sen hile denizisin, insanlarsa bir damla. Sen bir dağ gibisin, bu doğru kişilerse bir zerre.

Senin elinden kim kurtulur ey düşman? Hak tarafından korunanlar dışında hepimiz tufanda boğuluruz.

Nice uğur yıldızı senin yüzünden yanar. Nice ordu ve toplum, senin yüzünden dağılıp gider.

İblis ona dedi, çöz bu düğümü. Ben sahte ve halis altın için mihenk taşıyım.

Hak beni aslanla köpeğe imtihan kıldı. Hak beni halisle sahteye imtihan kıldı.

Sahte olanın yüzünü karartan ben miyim? Kuyumcuyum, ben ona değer biçtim.

İyilere yol gösteririm. Kuru dalları koparıp atarım.

Bu otları niçin koyayım böyle? Elbette hangi cins hayvan olduğu belli olsun diye.

Kurt ceylandan bir yavru doğursa, yavrunun kurt mu ceylan mı olduğu konusunda kuşku olur.

Sen onun önüne ot ve kemik dök. Bakalım hangisine koşacak?

Kemiğe yönelirse köpektir. Otu tercih ederse, elbette ceylan soyundandır.

Kahr ve lütuf birbirine eş olmuş ve ikisinden hayır ve şer dünyası doğmuştur.

Sen otu da sun kemiği de. Sun nefsin ve canın azığını.

Nefsin gıdasını yeğlerse güdüktür. Ruhun gıdasını dilerse önderdir.

Bedene hizmet ederse eşek olur. Can denizinde yüzerse inci bulur.

Bu ikisi farklı olup hayır ve şer olsa da ikisi de bir işe yarar.

Peygamberler itaatler sunarken, düşmanlar arzuları sunarlar.

İyiye kötü kılman mümkün mü? Tanrı değilim. Ben davetçiyim, yaratıcıları değilim.

Rab değilim ki iyiyi çirkine kılalım. Ben sadece çirkine ve güzele aynayım.

Emir dedi, ey haydut laf kalabalığını bırak. Beni alt edemezsin, boşuna uğraşma.

Sen haydutsun, bense gurbette bir tüccarım. Getirdiğin her elbiseyi ne diye alayım?

Gavurluk edip malımın çevresinde dönüp durma. Sen kimsenin malını alıcı değilsin.

Müşteri kimsenin yolunu kesmez. O, müşteri gibi görünse de bu hile ve dalaveredir.

Bu kiskancın heybesinde neler var, bilmiyoruz. Allah'ım, bu düşmana karşı bize yardım et.

Bu haydut bana bir fasıl daha çalarsa, pırtımı kopar gider.

Rabbim, onun sözü duman gibidir. Tut elimden, yoksa kilimim kararacak.

Ben iblisle fikir tartışmasına girmem. Çünkü bu, saygınlarnın da, alçakların da fitnesidir.

“İsimleri öğretti” beyi olan Adem, bu itin yıldırım gibi koşuşu karşısında koşmaya güç yetiremez.

Cennetten yere atmıştır onu. Adem, Simak burcundayken balık gibi oltaya takılmıştır.

Bu yüzden Adem, “Biz zulmettik” diye ağlamıştır. Şeytanın dalavere ve hilesinin sınırı yoktur.

Onun her sözünde bir kötülük var. İçinde yüz binlerce büyü gizli.

Anında erkeklerin erkekliğini bağlar. Kadında ve erkekte arzuyu körükler.

Behey insanları yakan fitneci iblis, doğru söyle, beni niçin uyandırdın?

Dedi, kötü zanlı olan kişi, yüz gösterge de olsa doğruya kulak vermez.

Kuruntulu gönüllere kanıt getirsen, kuruntusu artar.

Söz ona işlese ancak hastalık olur. Savaşçının kılıcı hırsız için hırsızlık aletidir.

Öyleyse ona verilecek cevap susmaktır. Aptalla konuşmak deliliktir.

Muaviye dedi, seni doğruluktan başkası kurtaramaz. Adalet seni doğruluğa çağırıyor.

Doğruyu söyle de elimden kurtul. Savaşımın tozunu hile yatıştırılmaz.

İblis dedi, ey düşüncelerle dolu hayalci, yalanı doğruyu nasıl anlıyorsun?

Muaviye dedi, Peygamber bir işaret vermiştir. Sahte ve iyi için bir ölçüt belirlemiştir.

Demmiştir ki “Yalan kalpte şüphe doğurur, doğru ise huzur ve neşeye yol açar.”

Yalan söz yüzünden gönül huzura ermez. Suyla yağ, hiç ışık vermez.

Doğru söze gönül huzuru varır. Doğruluklar, gönül tuzağının yemidir.

Gönül kırıgın olursa ağzının tadı olmaz. Bu yüzden hiçbir şeyin tadına varmaz.

Gönül sıkıntı ve hastalıktan güvende olunca yalanın ve doğrunun tadını bilir.

İnsanın buğdaya tamahı artınca bu tamah insanın huzurunu kaçıırır.

Senin yalan ve işvene kulak verince insan, gurura kapılıp ölümcül zehri içer.

O zaman akrebi buğdaya ayırt edemez. Arzu sarhoşluğundan, ayırt etme yetisi uçup gider.

İnsanlar arzu ve heves sarhoşudurlar ve bu yüzden senin hilene aldanırlar.

Kendini arzulara kapılmaktan kurtaran, gözünü sırra aşına kılar.

Sen beni niçin uyandırdın? Behey sahtekar, sen uyanıklığın düşmanı değil misin?

Haşhaş gibisin sen, uyutursun hep. Şarap gibisin sen, akli ve bilgiyi alıp götürürsün.

Seni çarmıha gerdim, doğruyu söyle. Ben doğruyu bilirim, hile arayıp durma.

Ben, herkesten yaratılış ve tabiatında ne varsa onu isterim.

Ben sirkeden şeker olsun istemem. Hünsa olanı asker diye almam ben.

Gavurlar gibi Hak'tır ya da Hak'tan bir işarettir diye puta yönelmem.

Ben dışkıdan misk kokusu beklemem. Ben ırmağın suyundan kuru kerpiç aramam.

Bize yabancı şeytandan beni iyilik için uyandırmasını beklemem.

İblis, birçok hileye başvurup bahaneler uydurduysa da emir, ona kulak asmayıp sabrederek onu sıkıştırdı.

İblis ona içtenlikle dedi, ben seni şu yüzden uyandırdım:

İkbalî yüce olan Peygamber'in ardında kılınan cemaat namazına yetişesin istedim.

Namazının vakti geçseydi, bu dünya kararıp ışısız olurdu.

Hayıflanış ve acıyla, iki gözünden tulumlardan akar gibi yaşlar akardı.

İbadetten tad alan, elbette ibadetten bir saat ayrı kalmaya dayanamaz.

O hayıflanış ve acı, yüz namaza bedel olurdu. O namazın ve o niyazdan doğan aydınlığın ne hükmü olurdu?

Şeytan ona dedi, ey cömert emir, hilemi ortaya koymalıyım.

O zaman namazın geçseydi, üzüntüden ah edip inlerdin.

O hayıflanış, o inleyiş, o yakarış, iki yüz zikri ve namazı geride bırakırdı.

Böyle bir ah perdeleri yakmasın diye korkumdan uyandırdım seni ben.

Böyle bir ahın olmamalı senin. Böyle bir yol olmamalı sana.

Ben kıskancım, kıskançlığımdan yaptım bunu. Ben düşmanım, hile ve kindir işim.

Muaviye dedi, işte şimdi doğruyu söyledin. Senden bu beklenir, sana yaraşan budur.

Örümceksin, sinek avlarsın sen. Behey köpek zahmet etme, sinek değilim ben.

Akdoğanım ben, ancak beni şah avlar. Çevremize ağ örmesi mümkün mü örümceğin?

Hadi git, avlayabildiğin sinek avla. Çağır sinekleri ayrana.

Bala çağırırsan da yalandır. Senin bal dediğin kesinlikle ayrandır.

Bir uykuydu beni uyandırdığın. Gemi diye gösterdiğin girdaptı.

Beni daha üstün bir iyilikten uzak tutmak için iyiliğe çağırdın sen.

İnceleme

Konu

Şeytanın hileleri.

Ana Düşünce

Şeytan insanı ancak daha büyük iyilikten uzak tutmak için iyiliğe davet eder.

Yan Düşünceler

1. Huy, hiçbir zaman değişmez. Şeytandan ve şeytan nitelikli kişilerden iyilik beklemek yersizdir.

2. Söz, her kişinin ağzında farklı biçim alır. Söylenenler insanları doğru yola yöneltirken, yanlış yola da sevk edebilir.

Olayın Geçtiği Yer

Olay Muaviye'nin köşkünde yaşanmıştır.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zaman hakkında kesin bir ifadeye yer verilmemiştir. Ancak iblisin namaz vaktini geçirmemesi için Muaviye'yi uyandırmasından bir namaz vakti olduğunu anlamaktayız.

Kahramanlar

Muaviye

Sosyal Özellikler

Metinde “emir” olarak nitelendirilmiştir. Köşkü vardır. Ziyaretçilerden yorulduğu bir anda köşkünün bir köşesinde uyuyakalmıştır. Onun uyuyakalması namaz vaktinin de geçmesine sebep olur.

Psikolojik Özellikler

Güçlü bir imana ve inanca sahiptir. Bu sebeple iblisin kendisine yardım ettiğine inanmamıştır. Uzun ısrarı ve konuşmasından sonra iblisin davranışının gerçek sebebini öğrenir. Haklı olduğunu anlamıştır.

İblis

Sosyal Özellikler

“Şeytan. Önceleri Haris adlı melekmiş. Allah, Adem'i yaratıp da bütün meleklerle secde etmesini buyurduğunda hepsi birden secde etmiştir. Ancak meleklerin en ulusu ve onların hocası olan Haris, Adem'e secde etmeyeceğini söyleyerek asi olmuştur. Allah'ta onu şeytan kılığına sokarak lanetlemiştir. Bunun üzerine şeytan Allah'a yalvarır ve “Beni kıyamete kadar yaşat ki iyi kullarından başka bütün kullarını azdırayım” der ve Allah da bunu kabul etmiştir” (Pala, 2008:431).

Sosyal Özellikler

Şeytandır. İnsanları kandırmayı kendisine iş edinmiştir.

Psikolojik Özellikler

Daha büyük iyiliklerin ve sevapların önünü kesmek için Muaviye'yi uykusundan uyandırmıştır. Kötü ve yoldan çıkarıcıdır. Lanetlenmiştir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Yolunu kesmek, yürekleri dağlamak, yele vermek, gönülleri yakmak, yol göstermek, yüzünü karartmak, laf kalabalığı, kulak vermek, huzura ermek, huzuru kaçmak, gurura kapılmak, kulak asmak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Bedbaht, mescit, mesken, ecir, iblis, itaat, mahrem, arş, lânet, marifet, hüküm, figan, azap, fitne, halis, mihenk, imtihân, kahır, lütuf, güdük, dalavere, heybe, kuruntu, tamah, işve, yeti, aşına, çarmıh, hünsa, ikbal, cemaat, hayıflanış, niyaz, zikir.

Edebi İfadeler

“Kuruntulu gönüllere kanıt getirsen, kuruntusu artar.

Söz ona işlese ancak hastalık olur. Savaşçının kılıcı hırsız için hırsızlık aletidir.

Öyleyse ona verilecek cevap susmaktır. Aptalla konuşmak deliliktir.”

“Yalan söz yüzünden gönül huzura ermez. Suyla yağ, hiç ışık vermez.

Doğru söze gönül huzuru varır. Doğruluklar, gönül tuzağının yemidir.”

Değerlendirme

İblisin bütün amacı insanları kandırmaktır. Bu nedenle de her fırsatı değerlendirmektedir. Muaviye'nin başına gelenler de iblisin yapmak istediklerinin bir parçasıdır.

Şeytan kötülüğün simgesidir. Onun özünde olan kötülük iyilik yapmasını da engellemektedir. Bu özelliğinin değişmesi de imkânsızdır. Muaviye'nin daha büyük

bir sevaba girmesini engellemek için namaz vakti uykusundan uyandırmıştır. Muaviye'nin namaza yetişemediği için dökeceği gözyaşlarının ve inleyişinin daha etkili ve değerli olduğunun farkındadır. Bu nedenle de şeytan iyiliği daha büyük iyiliklerden sakınmak için yapmıştır.

Dini nitelikler taşıyan bir metin olduğu için dini hikâye özelliği gösterir. Şeytanın Muaviye'yi kandırmaya çalışması şeytanın özelliklerinin kavranması ve yapabileceklerinin sınırsızlığı hakkında bize bilgi vermektedir. 11-14 yaş grubu çocuklarının bilişsel ve duyuşsal özelliklerine yönelik bir ileti çıkarılamamaktadır. Ancak dini açıdan bakıldığında başlangıçta bir melek olan; ancak sonrasında asilik yaparak lanetlenen şeytanın özelliklerini ve yapabileceklerini anlatması açısından çocuklara yol gösterebilir. Dinsel bilgiler edinebilirler. Bu sebeple başka bir dersin amaçlarının kazanılmasında bu metinden yararlanılabilir.

Metinde şeytanın yaptıklarına, yaptırdıklarına dair bilgiler verilmiştir. Hikâyede şu beyitlere yer verilmiştir:

“Nuh kavmi figan eder hilenden. Yürekleri dağlanmış, bağırları dilim dilim.

Ad kavmini sen yele verdin. Onları azaba ve hüzünlere salan sensin.

Lut kavmine taş yağması sendendir. Senin yüzünden kara suda boğuldular.

Ey binlerce fitne koparan şeytan, Nemrud'un beyni senin yüzünden dökülüp gitti.

Zeki ve filozof Firavun'un akli, senin yüzünden körleşip olan bitene vâkıf olamadı.

Ebu Lehep de senin yüzünden ehliyetini yitirdi. Ebu'l-Hakem de yine senin yüzünden Ebu Cehil olup çıktı.”

Bu cümlelerde anlatılanların anlaşılması için çocukların ön bilgiye sahip olması gerekmektedir. Çocukların hazırbulunuşlukları yeterli olmayacağından metni kavramaları zorlaşacaktır. Bu nedenle metin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmaya **uygun değildir**.

2.1.1.33. Kayıp Devesini Arayıp Soran Kişinin Hikâyesi.¹

Diyelim ki bir deve kaybettin ve yana döne arıyorsun. Bulunca nasıl olur da kendi deveni tanımazsın?

Yitik nedir? Elinden kaçıp gözden kaybolmuş devendir.

Yük yüklemeye gelmiştir kervan. Devense yok olmuştur ortadan.

Dudağın kurumuş koşarsın o yana bu yana. Kervan uzaklaşmış ve akşam olmak üzeredir.

Korkulası yerde yükün ortada kalmıştır. Devenin peşinde dolanıp durursun.

Dersin, Müslümanlar bir deve gördünüz mü? Ahırdan kaçtı da sabahleyin.

Devemden bir haber verene şu kadar para ödül vereceğim.

Herkese sorup aramaya devam edersin ve her önüne gelen alaya alır seni.

Derler, şu yana giden bir deve gördük. Şu otağa doğru giden kızıl bir deve...

Biri der, kesikti kulağı. Bir başkası der, çulu işlemeliydi.

Biri der, tek gözlü bir deveydi. Bir başkası der, uyuz olup dökülmüştü tüyleri.

İşte böyle muştuluk almak için her önüne gelen yüz özellik uydurur.

Bunun gibi herkes de bilgisi ölçüsünde, görünmez şeyleri tanımlar.

Bir deve kaybetmişsin ve herkes sana deveye ilişkin bir özellik söylüyor.

Sen o devenin nerde olduğunu bilmiyorsun, ama bu özelliklerin yanlış olduğunu biliyorsun.

Bir başkası da deve kaybetmediği halde rekabet olsun diye deve aramaya koyulur.

Der, evet ben de deve kaybettim. Kim bulursa karşılığını veririm.

Böylece deveye tamah ederek bu oyunu oynar ve devene ortak olur.

O, yanlış alameti doğrusundan ayıramaz, ama senin söylediklerin o taklitçiye dayanak olur.

¹ II / 2897-2995. beyitler

Sen, bu alamet yanlış dedikçe o da seni taklit ederek aynısını söyler.

Doğru ve benzer bir alametten söz edilse, sen, işte bu kesin, dersin, onda şüphe yok.

Bu haber, bitkin ruhuna şifa olur. Yüzüne renk gelir, sağlık ve güç bulursun.

Gözün aydınlanır, koşarsın. Bedenin can kesilir, canın yola koyulur.

Sonra dersin, doğru söyledin ey emin. Bu bildirilenler, belirgin alâmetlerdir.

Bu alâmetten, söz edince ona dersin, öne düş. Yola koyulma vaktidir, kılavuz ol.

Seni izliyorum ey doğru sözlü. Devemden koku aldın madem öyleyse göster, hani?

Deve sahibi olmayıp da öykünerek deve arayan kişi için...

Bu doğru alâmet, kesin bilgiye yol açmaz. Onun tepkisi ancak gerçek deve arayanın yansımasıdır.

O, deve sahibinin asılsız olmayan ciddi ve samimi çabasından etkilenmiştir.

Onun bu deveye hakkı yoktur, ama o da devesini kaybetmiştir, evet.

Başkasının hevesine tamahı, onun asıl kaybının üstünü örtmüştür. Böylece kaybettiği şeyi unutup gitmiştir.

O nereye koşsa o da oraya koşar. Tamahından, deve sahibinin derdine ortak olur.

Bir yalancı bir doğruyla yola koyulunca onun yalanı birden bire doğruya dönüşür.

Devenin kaçtığı sahrada, öteki de kendi devesini buluverir.

Kendi devesini görünce anımsar ve arkadaşının devesine tamah etmez olur.

Kendi devesini orda otuyor görünce, taklitçilikten sıyrılıp tahkikçi olup çıkar.

O, işte o zaman deve arar duruma gelir. Onu sahrada görmeden önce aramıyordu çünkü.

Ondan sonra tek başına ilerlemeye başlar ve gözünü kendi devesine açar.

Gerçek kişi der, beni terk ettin. Oysa şimdiye dek beni gözetliyordun.

O da der ki şimdiye dek maskaranın tekiydim. Tamah yüzünden yağcılık etmekteydim.

Arayışta beden olarak senden ayrıldığım şu anda sana gerçekten dert ortağı oldum.

Senden çalıyordum devenin özelliklerini. Canım kendiminkini görünce doydu gözüm.

Bulmadıkça aramıyordum onu. Şimdi bakır yenik düştü, altın muzaffer oldu.

Tüm kötülüklerim ibadet oldu, şükür. Maskaralık yok oldu, ciddiyet sebat oldu.

Kötülüklerim doğruya vesile olduğuna göre, kötülüklerime hiç laf söyleme.

Doğruluğun arayıcı kıldı seni. Beni de ısrar ve arayış doğruluğa yöneltti.

Doğruluğun seni aramaya yöneltti. Beni de arayışım doğruluğa iletti.

İkbal tohumunu yere ekiyor, boşu boşuna maskaralık ettiğimi sanıyordum.

O, boş iş değil, çabuk elde edilen bir gelirdi. Ektiğim her tohum yüz filiz verdi.

İnceleme

Konu

Bilinçli hareket etme.

Ana Düşünce

İnsan başkalarının özelliklerine imrenmekten, tamah etmekten kendi sahip olduklarının değerini anlayamaz.

Yan Düşünceler

1. Kötü bir duruma düşenin yol göstericisi çok olur.
2. Yanlışlar olmasa gerçekler; hayaller olmasa hakikatler anlaşılmazdı. Bu nedenle her iyinin ve kötünün, her yanlışın ve doğrunun bir değeri vardır.
3. Bütün sözler yanlış değildir. Yanlışlar da doğru kokusu verdiği için kalbin tuzağıdır.
4. İnsan gerçeği bulmak için kendi düşüncesine ve doğrularına uygun olmasa da birçok yolu dener.

5. Herkes kendi bilgisi ölçüsünde değerlendirme yapar. Bu nedenle insanların söylediği ne yanlış ne de doğrudur.
6. Taklit, bazen insanı doğruya, gerçeğe ve asıl bilgiye ulaştırır.
7. Bir insanın içinde bulunduğu kötü durum, başka birinin doğruyu bulmasına yardımcı olabilir.

Olayın Geçtiği Yer

Olayın geçtiği yer hakkında kesin bir ifadeye yer verilmemiştir. Metinde yer hakkında sadece “o yanda, bu yanda” ya da “bu korkulası yerde” ifadeleri kullanılmıştır. Yine metinde sahra ve çayırılık gibi mekânlara yer verilmiştir. Bu ifadelerin dışında metinde olayın geçtiği yer hakkında bir isme yer verilmemiştir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zamanla ilgili metinde aşağıdaki ifadelere yer verilmiştir.

“Kervan uzaklaşmış ve akşam olmak üzeredir.”

“Ahırdan kaçtı da sabahleyin.”

Bu ifadelerin dışında metinde olayın geçtiği zamanla ilgili bir kavram kullanılmamıştır.

Kahramanlar

Devesini Kaybeden Kişi

Devesini kaybetmiştir. Bu nedenle de yana yakıla onu aramaktadır. Deveyi bulmak için her kişiden yardım alır. Her kişinin söylediklerini dinler ve uygulamaya çalışır.

Adam

Devesini arayan kişiyi görünce onun amacına ortak olur. Tamahkârdır. Aşırı tamahı, devesini kaybeden kişiye ortak olmasına sebep olur. Onun amacı kendi devesini unutmasına sebep olur. Taklitle giriştiği bir davranış sonucunda, kendi devesini bulur.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Alaya almak, yüzüne renk gelmek, yola koyulmak, gözünü açmak, dert ortağı, gözü doymak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Kervan, çul, muştuluk, tamah, alamet, kılavuz, heves, sahra, tahkikçi, maskara, yağcılık, muzaffer, sebat, ikbal.

Edebi İfadeler

“Bir yalancı bir doğruyla yola koyulunca onun yalanı birden bire doğruya dönüşür.”

Değerlendirme

Metinde devesini kaybeden bir kişinin onu aramak adına yaptıkları ve başından geçenler ele alınmıştır. Birinci ileti zor duruma düşen, çaresizlikler yaşayan kişilere yol gösterenin çok olacağını ifade etmektedir. Her insan hayatının bir döneminde zorluklarla ve çaresizliklerle karşılaşır. Bu durumda çevresindekilerin yardımına başvurur. Herkes kendi duygu ve düşüncelerinin, bilgi birikiminin ön gördüğü şekilde yardım etmeye çalışır. Bu sebeple her insanın söylediği farklıdır. Kişi zor durumda kaldığı için her insanın söylediğine boyun eğer ve söylenenleri yerine getirir. Zor durumda oluş, söylenenlerin doğru ya da yanlış olduğuna dair bir değerlendirme yapmasına engel olur. Çünkü çaresizliği her yerden bir umar aramasına sebep olmaktadır. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla zor durumda kalan bir kişinin doğruyu ya da yanlış gerektiği gibi değerlendiremeyeceğini ve içinde bulunduğu durumdan kurtulmak için her söylenileni bir çare gibi uygulayacağını farkına varacaktır. Böylelikle kendileri de zor durumda kaldıklarında, telaşa düşmeden, her kişinin sözünü kendi akıl süzgecinden geçirerek, mantıklı bir şekilde uygulamaları gerektiğini bileceklerdir. Zira yolunu kaybedenin yol göstereni çok olur.

İkinci ileti zıt fikirlerin doğruyu bulmak için gerekli olduğunu ifade etmektedir. Gerçeklere ve doğrulara ulaşmak için yanlışların ne olduğunu bilmemiz

gerekmektedir. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde yaşadıkları birçok şeyden şikayetçi olurlar. En ufak olumsuzlukları büyük bir felaket gibi düşünürler. Yaşadıkları olumsuzlukları sadece kendilerinin başına geldiğini ve kendilerinin çok şanssız olduğunu hissederler. Ancak yaşadıkları her kötü olayın her olumsuzluğun onlara büyük katkısının olduğunu fark edemezler. Bu metin aracılığıyla her zıtlığın bir doğruyu buldurabileceğinin farkına varacaklardır.

Devesini kaybeden kişiye herkes kendi bilgisi ölçüsünde sözler söylemektedir. Deveyi görmedikleri halde akıllarında oluşturdukları özelliklerle deve sahibini yönlendirmeye çalışırlar. Mevlana, deve sahibinin karşısına çıkan kişilerin söylediklerinin yanlış söz olarak değerlendirilmemesi gerektiğini düşünmektedir. Çünkü “Bütün sözler yanlış değildir. Yanlışlar da doğru kokusu verdiği için kalbin tuzağıdır.” Önemli olan kişinin bu düşünceler arasından sıyrılarak doğruyu bulmaya çalışmasıdır.

Taklit, her ne kadar kötü olsa da bazı durumlarda bilginin kaynağı olabilir. Mevlana, birçok hikâyesinde taklidin zararlarına yer vermiştir. Ancak bu konunun bir ucunu açık bırakmış ve bazı durumlarda da öğrenmeyi sağlayacağını ifade etmiştir. Metinde devesini arayan kişiyi görünce tamah ederek deve aramaya başlayan bir adam ortaya çıkar. Deve sahibinin yaptıklarını yapar ve söylediklerini uygulamaya çalışır. Onun devesini kaybetmesi kendisinin de böyle bir davranışta bulunmasına sebep olur. Devenin özelliklerini kendi devesinin özellikleri gibi söyler. Aşırı tamah etmesi onun bu davranışı yapmasına sebep olur. Ancak talih budur ki taklitle işe başlayan adam, tamah ederek kendi devesinin de kaybolduğunu unutmuştur ve bir vadide kendi devesini bulur. O anda tamahı ve taklidi bırakır. Böylece taklit yoluyla doğrulara ve gerçeğe kavuşmuş olur. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde özellikle arkadaşları arasında birbirlerinin özelliklerine büyük ilgi duyarlar. Kendilerinde olmayan özellikleri ister, beğendikleri ve sevdikleri kişiler gibi olmayı dilerler. Çocukların istemeden de olsa başkalarından etkilenmeleri taklit etmeyi de beraberinde getirir. Taklit her ne kadar öğrenmelerin bir sebebi olsa da aşırılığa ulaştığı taktirde çocukların kendi duygu ve düşüncelerinden uzaklaşmalarına sebep olabilir. Bu nedenle de bu metni okuduklarında yanlış fikirlere kapılabilirler. Taklidin insanı iyiye ve doğruya ulaştırdığını düşünebilirler. Bu nedenle de metni değerlendirirken tek başına yorumlamaları yanlış fikirler edinmelerine sebep olabilir.

Ana düşünce, başkalarının özelliklerine ve sahip olduklarına olan tamahın, kendi özelliklerimizi kapatacağını ifade etmektedir. Başkalarının sahip olduklarına imrenerek onlar gibi olmaya çalışmak, kendi özelliklerimizin farkına varamamamıza sebep olmaktadır. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde kesin duygu ve düşüncelere sahiptirler. Sevdikleri ve beğendikleri kişilere aşırı bağlanır, onların yaptıklarını yapmaya çalışabilirler. Böyle kişilerin yaptıklarını taklit ederek onlar gibi olmaya çalışabilirler. Bu onların kendi özelliklerinin farkına varmamalarına sebep olur. Bu metin aracılığıyla tamah etmenin kendimize büyük zararının olduğunu fark edeceklerdir. Her şeyden önce yeteneklerimizin ve sahip olduklarımızın büyük bir değere sahip olduğunun farkına varacaklardır.

Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz on dört kelime tespit edilmiştir. Metnin uzunluğu düşünülüğünde bilenemeyecek kelimelerin fazla olmadığını söyleyebiliriz. Metinde altı tane deyim kullanılmıştır. Atasözüne ise hiç yer verilmemiştir. Bu, metin açısından olumlu bir özellik olarak kabul edilebilir.

Metinde ele alınan konu ve anlatılan olaylar, özellikle altıncı sınıf öğrencilerinin anlamakta zorlanacakları niteliktedir. Bu nedenle 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmaya **uygun değildir**.

2.1.1.34. Kaza Geline Aydın Gözlerin Bağlandığını Anlatan Hüthüt ile Süleyman'ın Hikâyesi.¹

Süleyman'ın büyük otağı kurulunca bütün kuşlar huzuruna geldiler.

Onu kendileriyle dildeş ve mahrem bulunca, huzuruna birer birer candan koştular.

Bütün kuşlar cik cik etmeyi bırakmış, kardeşinden daha fasih bir şekilde Süleyman ile konuşur olmuşlardı.

Aynı dilden olmak akrabalık ve bağlılıktır. İnsan yabancılarla birlikteyken hapiste gibidir.

Nice Hintli ve Türk vardır ki dilleri aynıdır. Nice iki Türk de vardır ki birbirlerine yabancı gibidirler.

Demek ki mahremlik dili, başka bir dildir. Gönüldeşlik, dildeşlikten daha iyidir.

¹ I / 1203-1234. beyitler

Gönülden, konuşmasız, imasız, işaretli yüz binlerce tercüman belirir.

Bütün kuşların her biri, sırlarını, hünerden, bilgiden ve işten yana neleri varsa,

Süleyman'a birer birer gösteriyor, kendilerini sunmak için övünüyorlardı.

Bunu büyüklenmek, varlık göstermek için değil, Süleyman huzurunda kendisine bir yol versin diye yapıyorlardı.

Bir köleye bir efendi gerekince, ona hünerinden bir takdim arz eder.

O efendinin kendisini satın almasından utanırsa, kendisini hasta, sağır, çolak ve topal gösterir.

İşini, sanatını ve düşüncesini anlatma sırası hüdhüde geldi.

Ey padişah! En küçük bir hünerimi anlatayım. Kısa söylemek daha iyidir, dedi.

Süleyman: "Söyle bakalım, neymiş o hüner?" dedi.

Hüdhüd: Ben yücelerde uçarken, dedi,

Yukarılardan kesin bir gözle bakınca yerin dibindeki suyu görürüm.

O su nerdedir, derinliği ne kadardır, rengi nedir, nereden kaynıyor, topraktan mı taştan mı? Bilirim.

Ey Süleyman! Ordugahın için seferde bu bilgiyi yanına al.

Bunun üzerine Süleyman: Derin, susuz çöllerde sen bize ne iyi arkadaşsın, dedi.

Karga bunu işitince gelip kıskançlığından Süleyman'a: O eğri ve kötü söz söyledi, dedi.

Padişah huzurunda söz söylemek edebe uymaz. Hele yalan ve olmayacak söz olursa.

Eğer onda bu görüş sürekli olsaydı, bir avuç toprak altındaki tuzağı nasıl görmezdi?

Nasıl olur da tuzağa tutulurdu? Nasıl olur da mutsuz bir hâlde kafese girerdi?

Bunun üzerine Süleyman: "Ey Hüdhüd! Daha ilk kadehte böyle bulanman reva mı?" dedi.

A ayran içen, nasıl sarhoşluk gösterirsin; üstelik de huzurumda yalan söz söylersin?

Hüdhüd: Ey padişah! Allah aşkına düşmanın bu çıplak, yoksul hakkında söylediği sözü dinleme, dedi.

Eğer iddia edişimin aslı yoksa, ben başımı koydum, kes bu boynumu.

Kazanın hükmünü inkâr eden karga, binlerce akli olsa da kâfidir.

Sen de, “kâfirler” sözünden “kef” harfi buldukça, uyluktaki yarık gibi pis koku ve şehvet yerisin.

Kaza akıl gözümü perdelemezse, ben tuzağı havada da görürüm.

Ama kaza gelince, bilgi uykuya dalar; ay kararır, güneş tutulur.

Kazanın bu düzenleri hiç az görülür bir şey midir? Kazayı inkâr edenin inkârını da kazadan bil.

İnceleme

Konu

Kader ve kaza.

Ana Düşünce

Ne kadar bilgili olursak olalım, ne kadar tedbir alırsak alalım yaşayacaklarımızdan kaçamayız.

Yan Düşünceler

1. Kıskançlıktan sakınmamız gerekir. Çünkü kıskançlık gibi kötü duygular insanlara her kötü şeyi yaptırabilir.
2. Önemli olan gramer olarak aynı dili konuşmak değil; gönülce aynı dili konuşmaktır.
3. İnsan başkalarıyla iletişim kurmak için sadece dilini kullanmaz.
4. Her kişinin sözüne inanmamamız gerekir. Çünkü her insan doğruyu söyleyecek kadar dürüst değildir.

5. Sahip olduğumuz özellikleri övünmek için değil; başkalarına faydalı olmak için kullanmalıyız.

Olayın Geçtiği Yer

Olay Hz. Süleyman'ın otağında geçmektedir.

Olayın Yaşandığı Zaman

Olay Hz. Süleyman'ın yaşadığı dönemde geçmektedir. Bunun yanı sıra olayın yaşandığı zamanla ilgili kesin bir ifade yer almamaktadır.

Kahramanlar

Hüdhüd

Sosyal Özellikler

Süleyman peygambere hizmet eden kuştur. Çok uzaklardaki suyu havadan görebilme ve keşfedebilme özelliğine sahiptir (Pala, 2008:216).

Yükseklerde uçtuğu halde yerin altındaki suyu görebilmektedir. Bu suyun derinliğini, rengini, kaynağını anlayabilmektedir. Bütün amacı hünerlerini Hz. Süleyman'a göstermek ve onun ordusuna katılmaktır.

Psikolojik Özellikler

Sahip olduğu yetenekleri övünmek için kullanmamaktadır. Alçakgönüllü ve iyi niyetlidir. Kıskanç değildir.

Karga

Sosyal Özellikler

Hz. Süleyman'ın ordusuna katılmak için diğer kuşlar gibi yeteneğini sergilemek istemektedir.

Psikolojik Özellikler

Süleyman'ın hüdhüdü ordusuna kabul etmesi kıskanmasına neden olmuştur. Süleyman'ın düşüncesini değiştirmek için onun huzuruna çıkar ve hüdhüdün söylediklerini yalanlar. Süleyman'ın hüdhüde inanmaması için elinden geleni

yapmıştır. Bu sebeple kıskanç ve başkalarının kötülüğünü isteyen bir karakter çizmektedir. Sahip olduğu düşünceler, yanlış davranışlarda bulunmasına sebep olmuştur.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Huzura gelmek, yol vermek, akıl gözünü perdelemek

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözüne yer verilmemiştir.

Bilinemeyecek Kelimeler

Otağ, dildeş, mahrem, candan, fasih, mahremlik, gönüldeşlik, dildeşlik, imâ, tercüman, hüner, takdim, çolak, edep, reva.

Edebi İfadeler

“Aynı dilden olmak akrabalık ve bağlılıktır. İnsan yabancılarla birlikteyken hapiste gibidir.”

“Demek ki mahremlik dili, başka bir dildir. Gönüldeşlik, dildeşlikten daha iyidir.”

Değerlendirme

Metnin genelinde anlaşılması zor bir düşünce ele alınmıştır. İnsan ne kadar bilgili olursa olsun, ne kadar tedbir alırsa alsın yaşayacaklarından, kaderinden kaçamaz. İncancımızın en önemli temellerinden biri olan kaza ve kaderin öğrenciler tarafından anlaşılmasında bu metnin önemli bir faydası olacaktır.

Metinde hüdhüdü kıskanan karga onun söylediklerini yalanlamış ve Süleyman’dan onun söylediklerine inanmamasını istemiştir. Kıskançlık nedeniyle hüdhüdün başarısını engellemeye çalışmıştır. Çocukların kıskançlığın insana neler yaptırabileceğini görmesi açısından metin önemli bir özellik göstermektedir.

İkinci iletimiz iletişim sağlamak, karşımızdaki kişiyi anlayabilmemiz için aynı dili konuşmaktan ziyade aynı şeyleri hissetmemiz gerektiğini ifade etmiştir. Süleyman peygamber, kuşların dilini anlayabilmektedir. Bu nedenle bütün kuşlar onunla konuşabilmek için sıraya girmiştir. İnsanlarla anlaşabilmek için dillerin aynı olması gerekmez. Gönülden geçenler aynıysa asıl anlaşma o zaman gerçekleşir.

Süleyman peygamberin çeşitli özellikleri vardır. Üçüncü iletimiz bu özelliklerin bir kısmını anlatmaktadır. Süleyman peygambere kuşlarla konuşabilme yeteneği verilmiştir. Kuşlardan oluşan bir de ordusu vardır. Süleyman peygamberin adaleti herkesçe bilinmekte hatta yaşadığı yere adalet sarayı denilmektedir. Bu nedenle bütün kuşlar onun ordusuna katılmak istemektedir. Çocukların dini bilgi çerçevesinde peygamberlerimiz hakkında da bilgi sahibi olması gerekmektedir.. Birçok edebi metinde peygamberlerimizin yaşayışlarına, kıssalarına, özelliklerine göndermeler yapılmıştır. Bu açıdan bakıldığında çocukların bu konular hakkında da bilgi sahibi olması önemlidir.

Metin çocukların düzeyine uygun uzunluktadır. Metinde dört tane deyim kullanılmış; atasözüne ise hiç yer verilmemiştir. Metinde çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz on beş kelime tespit edilmiştir. Bilinemeyecek kelimeler, çocukların günlük hayatta çok fazla karşılaşmadığı kelimelerden oluşmaktadır. Bu durum çocuklar açısından bir olumsuzluk oluşturmayacaktır. Çünkü kelimeler çocukların kelime hazinelerini geliştirmeleri açısından büyük öneme sahiptir.

Bütün bu özelliklerden yola çıkarak hikâyenin Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.1.1.35. Kazvinlinin Omzuna Aslan Resmi Dövmesi Yaptırması ve İğne Yarası Yüzünden Pişman Olması.¹

Kazvinlilerin geleneği ve adeti üzere,

Bedenerine, ellerine ve omuzlarına, iğne ucuyla zararsızca dövmeler yaparlar.

Kazvinlinin biri, bir tellağa gidip: Bana dövme yap ama tatlılıkla yap, dedi.

Tellak: “Ne resmi döveyim a yiğit?” dedi. Kazvinli: Kükremiş aslan resmi döv, dedi.

Talihim aslan burcudur, aslan resmi döv. İyice uğraş da dövmenin rengi koyu olsun.

Tellak: “Resmi nereye döveyim?” dedi. Kazvinli: Omzumun üzerine döv o resmi, dedi.

¹ I / 2980-3000. beyitler

Tellak, iğne batırmaya başlayınca, acısı omzuna çöktü.

Yiğit: “Usta, öldürdün beni, ne resmi dövüyorsun?” diye bağırdı.

Tellak: Aslan yap dedin ya, dedi. Kazvinli: “Hangi uzvundan başladın?” dedi.

Tellak: Kuyruğundan başladım, dedi. Kazvinli: A iki gözüm, bırak kuyruğu, dedi.

Aslanın kuyruğundan soluğum kesildi; onun kuyruk yeri boğazımı sımsıkı tuttu.

Ey aslan yapan! Varsın kuyruksuz aslan olsun. İğne yarasından yüreğimin bağı çözüldü.

O adam, çekinmeden, aldırmadan, acımadan iğneyi başka bir tarafa tutmaya başladı.

Kazvinli: “Bu aslanın hangi uzvu?” diye bağırdı. Tellak: Bu kulağıdır, a iyi adam, dedi.

Kazvinli: Ey usta! Kulağı da olmayıversin, kulağı bırak, kilimi kısa kes, dedi.

Başka bir tarafa iğne batırmaya başlayınca, Kazvinli yine bağırp çağırmaya koyuldu.

“Bu üçüncü taraf hangi uzvudur?” dedi. Tellak: Ey aziz! Bu aslanın karnıdır, dedi.

Kazvinli: Varsın karnı olmasın aslanın, acım iyice arttı, iğneyi az çok batır, dedi.

Tellak afalladı, hayretler içinde kaldı. Uzun süre parmağı ağzında kaldı.

Usta öfkesinden iğneyi yere atıp: “Bu, dünyada kimin başına gelmiştir?” dedi.

Kuyruksuz, başsız, karınsız aslanı kim gördü? Allah bile böyle bir aslan yaratmadı.

İnceleme

Konu

Sabır ve acıya dayanmak .

Ana Düşünce

Dayanamayacağımız, gücümüzün yetmeyeceği işlere kalkışmamamız gerekir.

Yan Düşünceler

1. İnsan, zıt fikirleri bir arada bulundurabilen bir varlıktır. Kazvinli isteğinin, arzusunun olmasını çok ister; ancak acı çekmek, çaba sarf etmek istemez.
2. Acı, insanların olmadık isteklerde bulunmasına sebep olabilir.
3. Sabır en büyük erdemdir. İsteklerimizin olmasını istiyorsak sabretmeliyiz.
4. İşinin ehli, meslek erbabı kişilerin işine karışmamamız gerekir.

Olayın Geçtiği Yer

Olayın hangi mekânlarda geçtiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Nitekim Kazvin İran'ın otuz eyaletinden biridir. Hikâye kahramanının Kazvinli ismiyle nitelendirilmesi de olayın İran'ın eyaletlerinden birinde geçtiğini göstermektedir.

Olayın Geçtiği Zaman

Hikâyede yaşanan olayların hangi zaman diliminde geçtiği belirtilmemiştir.

Kahramanlar

Kazvinli

Sosyal Özellikler

Kazvin, İran'ın otuz eyaletinden biridir. Kazvinli de bu eyalette yaşamış ya da yaşamaktadır. Yaşanılan dönemde ve yerde dövme yaptırmak adet olduğu için Kazvinli de bir dövme yaptırmak istemiştir. Buradan yola çıkarak Kazvinlinin geleneklerine bağlı bir kişiliğe sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Psikolojik Özellikler

İsteklerinin, arzularının olmasını isteyen; ancak bunları gerçekleştirirken karşılaşılan sıkıntılara dayanamayan bir karakterdir. Acıya dayanıklı değildir. Sabırsız ve korkaktır. Dövme yapılırken acıya dayanamamış, acı çekmemek adına isteğinin gerçekleşmemesine razı olmuştur.

Çektiği acılar sebebiyle tellaktan olmadık şeyler istemiştir. İstekleri çok olmasına rağmen gösterdiği çaba aynı derecede değildir.

“Talihim aslan burcudur, aslan resmi döv. İyice uğraş da dövmenin rengi koyu olsun.” sözlerinden Kazvinlinin isteklerinin en iyi şekilde yerine gelmesini istediğini anlamaktayız. Nitekim Kazvinli isteğinin karşılığında fedakarlıkta bulunamamıştır.

Kazvinli tellaktan “kükremiş bir aslan resmi” dövmesini istemiştir. Kükremiş aslan hem gücün hem de üstünlüğün bir simgesidir. Buna rağmen Kazvinlinin kişilik özellikleri böyle değildir. Buradan yola çıkarak Kazvinlinin sahip olamadığı duygu ve düşünceleri farklı yollarla kazanmaya çalışan bir kişi olduğunu söyleyebiliriz.

Tellak

Sosyal Özellikler

Dövme yapan kişidir. İşinin ehli, ustasıdır. Dövme yaparak geçimini sağlamaktadır.

Psikolojik Özellikler

Yeteneğine olan güveni işinde usta olduğunun bir göstergesidir. Kendinden emin bir kişiliğe sahiptir. Kazvinlinin acıya karşı olan dayanıksızlığı tellak tarafından tepkisiz karşlanır. Kazvinlinin istediklerini yerine getirmiştir. Nitekim Kazvinlinin sürekli olan ve anlamsızlaşan istekleri karşısında dayanamaz. Kazvinlinin acıya dayanamaması ve sırf bu yüzden işine karışması sonucun başarısız olmasına sebep olmuştur.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Acının omuzlara çökmesi, soluğu kesilmek, yüreğinin bağı çözülmek, kilimi kısa kesmek, hayretler içinde kalmak, parmağı ağzında kalmak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Kazvinli, gelenek, tellak, talih, yiğit, uzuv, afallamak.

Değerlendirme

Hikâyede çocukların çıkarabileceği ana düşünce, dayanamayacağımız işlere kakışmamamız gerektiğidir. İnsan kendisine ve gücüne güvenen bir varlıktır. Ancak her şey her zaman kendi istediği gibi olmaz. Kazvinli, yaşadıkları yerde âdet olduğu için vücuduna dövme yaptırmak ister. Nitekim acıya dayanamaz. Böylece dövme yapma isteği de başarısızlıkla sonuçlanır. 11-14 yaş grubu çocuklarının bu dönemde kazanmaları gereken en önemli özellik kendilerini tanımalarıdır. Çocuklar kendi özelliklerinin farkında olmalıdır. Neyi, nasıl yapabileceklerini bilmeleri onların giriştikleri işte başarılı olmalarını sağlayacaktır. Böylece hayal kırıklığına uğramayacak, boş yere üzülmeyeceklerdir. Kazvinli eğer kendisini çok iyi tanısaydı dövmenin acısına dayanamayacağını bilirdi.

İnsan birçok yönüyle diğer varlıklardan ayrılır. Düşünce gücü, aklı ve birçok zıt fikri bir arada bulundurması onu diğer canlılardan ayıran özelliklerdir. İnsanoğlu taşıdığı arzu ve hırsı her isteğinin olmasını ister. Ancak bunları gerçekleştirmek için yapması gerekenleri göz ardı eder. Her şeyin acı çekmeden ve çaba sarf etmeden olmasını ister. Kazvinli bir yandan dövme yaptırmak isterken bir yandan da acıya dayanamaz. Bu da olmadık isteklerde bulunmasına sebep olur. Eğer insan bir şeyi çok istiyorsa başka şeylerden fedakarlık etmesi gerektiğini bilmelidir. Dövme yaptıracaksa acıya katlanmalıdır. 11-14 yaş grubu çocuklarının istekleri sınırsızdır. Birçok şey ister; ancak bunun olması için elinden gelen çabayı göstermez. Bu metin sayesinde çocuklar çok istedikleri bir şeyin yerine gelmesi için fedakarlıkta bulunmaları ve sabretmeleri gerektiğini göreceklerdir. Hiçbir şeyin çaba sarf etmeden, rahat bir şekilde elde edilemeyeceğini bileceklerdir.

İkinci ileti acının insanlara umulmadık şeyler yaptırabileceğini ifade etmektedir. Kazvinli duyduğu acıyla tellaktan aslanın kuyruksuz, kulaksız, karınsız olmasını ister. Öyle ki sonunda başsız bir aslan dövmesi ister. Onun umulmadık bu isteği tellağın da şaşırmasına neden olur. İnsan acı nedeniyle ne istediğini, ne yaptığını bilemez. Bu da umulmadık şeyler istemesine sebep olur.

Çocukların çıkarabileceği üçüncü ileti insanların sahip olabileceği en önemli özelliğin sabır olduğunu ifade etmektedir. Kazvinli çektiği acıya dayanamaz. Gereken sabrı göstermediği için istediği aslan dövmesini de yaptıramaz. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde sabırsızlığın birçok olumsuz duruma sebebiyet

vereceğini anlayacaktır. Ancak sabrederek isteklerimizin yerine gelmesine yardımcı olabiliriz. Zira sadece istemek, arzu etmek başarının ele geçmesi için yeterli değildir.

Dördüncü ileti Kazvinlinin tellağın işine yaptığı müdahaleden yola çıkılarak oluşturulmuştur. Kazvinlinin çok acı çekmesi tellağın işini gerektiği gibi yapmasını engellemiştir. Adamın acıdan dolayı aslanın birçok uzvunu çizmemesini istemesi, tellağı da çileden çıkarmıştır. İşine karışılmasından dolayı duyduğu kızgınlık da konuşmalarına yansımıştır. Kazvinli “Böyle bir aslanı Allah bile yaratmamıştır” diyerek tepkisini belli etmiştir. Her kişi ehli olduğu işi yapmalıdır. Bu doğrultuda da işinin ehli olan kişilerin yaptıklarına müdahale etmek, onların işlerine karışmak, onları olumsuz etkileyecek ve işlerini gerektiği gibi yapamamalarına sebebiyet verecektir. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla meslek erbabı kişilerin işlerine karışılmasının hem büyük bir saygısızlık hem de onların işini engelleyen bir tutum olduğunu görecektir. Her insana çalışması için bir iş sunulmuştur. Her insana yapabilecekleri ölçüsünde özellik ve yetenek verilmiştir. Bunlar doğrultusunda yaşamlarına devam eden kişilerin yanlış yapmalarına sebep olmak büyük bir yanlışlıktır.

Metinde Kazvinlinin âdet olduğu üzere dövme yaptırması konu edilmiştir. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde çok farklı isteklerde bulunurlar. Arkadaş çevrelerinin, izlediklerinin, kısacası yaşadıkları dönemin etkisiyle dövme yaptırma gibi isteklerde bulunabilirler. Dövmenin eski dönemlerde yaptırıldığını ve hatta âdet olduğunu öğrenmeleri onların dikkatini çekecektir. Aynı zamanda çocuklar İran’da âdet olan dövme tekniğini kendi ülkelerindeki âdetlerle de karşılaştıracaklardır. Ülkemizin doğu vilayetlerinde dövme adı altında olmasa da bu şekilde âdetlerin olduğunu bilme imkânına kavuşacaklardır. Buradan yola çıkarak karşılaştırma ve örnek gösterme yoluna gideceklerdir.

Biçim açısından bakıldığında metin, çocuklar için uygun uzunluktadır. Çocukların zevk alarak, sıkılmadan okuyabilecekleri bir metindir. Metinde altı tane deyim kullanılmıştır. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz yedi kelime tespit edilmiştir. Bu kelimeler çocukların anlamını bulmakta zorlanmayacağı özelliktedir. Bunun yanı sıra metin aracılığıyla yeni kelimeler de oluşturabilecekler ve kelime hazinelerini geliştirebileceklerdir.

Bütün bu özelliklerinden dolayı metin, 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmaya **uygundur**.

2.1.1.36. Konuk Öldüren Mescit ve Orada Konuk Olan Ölümüne Susamış Pervasız Âşık.¹

Rey şehri civarında bir mescit vardı.

Çocuğu yetim kalacak diye korkup kimse gece orada uyumazdı.

Oraya birçok yoksul garip girmiş, sabahleyin yıldızlar gibi batıp mezarı boylamıştı.

Şunun iyice bilincinde ol: Sabah oldu, uykuyu kısa kes!

Kimisi diyordu ki orada kör kılıçla konukları öldüren kızgın periler var.

Bir başkası diyordu ki orada sihir ve tılsım var; pusuya yatmış bir can düşmanı.

Bir başkası ise, kapısına diyordu, burada konaklamayın diye uyarı işareti koymalı.

Demeli ki sana can gerekse burada yatma. Yoksa burada ölüm pusu kurar sana.

Bir başkası da diyordu, gece kilit vurun kapısına. Gafilin biri gelirse giremesin.

Oraya gece vakti bir konuk geldi. O, önceden bu garip söylentiyi duymuştu.

Sınamak için gelmişti. Çünkü çok cesurdu ve cana doymuştu.

Başın işkemenin önemi yok; say ki can hazinesinden bir tahıl tanesi eksilmiş, diyordu.

Cisim varsın gitsin, ben kimim? Ben var oldukça cisim eksik olmaz.

İnsanlar ona, sakın ha, dediler, burda uyuma ki can alıcı senin posanı çıkarmasın.

Yabancı olduğun için durumdan haberin yok. Burada uyuyanın sonu gelir.

Bu tesadüfi değildir. Akıl sahipleri olarak hepimiz bunu defalarca gördük.

Bu mescitte geceleyen herkesin karşısına gece yarısı öldürücü zehir çıkmıştır.

İçimizden en az yüz kişi bunu gördük. Başkasından duyduğumuzu nakletmiyoruz.

¹ III / 3920-4364. beyitler

Dostluktan dolayı sana nasihat ediyoruz, akıl ve insaftan dönme.

Âşık, ey öğüt verenler, dedi, pişmanlık yok, yaşamaya doydum ben.

Başına bela arayan mendeburun tekiyim. Mendeburdan yolda esenlik beklemeyin.

Azık dilenen bir tembel değil, ölümünü arayan pervasız bir tembelim.

Para toplayan bir tembel değil, bu köprüden geçen çevik bir tembel.

Her dükkan önünde durup dilenen değil, varlıktan geçip madene kavuşan tembel.

Ölüp bu diyardan göç etmek, bir kuşun kafesten salınıp uçması kadar tatlı geliyor bana.

Onlar dediler ki git, babayiğitlik taslayıp da cisminle canını rehin bırakma.

Bu iş uzaktan kolay görünür; iyi bak, çünkü sonrasında geçit zorlaşır.

Çokları buna yeltendi ama başarısız olup sıkıntı anında tutunacak dal aradı.

Olaydan önce insanların iyi ve kötü durumları hayal etmeleri kolaydır.

Ancak mücadeleye girdiği zaman insanın işi zordur.

Aslan olmadığına göre sakın ileriye ayak basma. Çünkü ecel kurttur, senin canın koyun.

Dediler ey kerem sahibi, yiğitlik sergileyip mescidi ve bizi suçlu duruma düşürme.

Çünkü biri düşmanlıkla bunu her yerde söyler de yarın alçağın biri bizi ateşe verir.

Derler ki bir zalim onun boğazını sıkılmış ve mescidi bahane edip paçayı kurtarmış...

Öldürme işini mescidin üstüne yıkmış ve mescidin adı kötüye çıktığı için kurtulmuş.

Bizi suçlu duruma düşürme ey canı pek. Çünkü düşmanların hilesinden emin değiliz.

Babayiğitlik taslama hey, hayali bırak! Çünkü Zuhal yıldızı, karışla ölçülemez.

Senin gibi çokları bahtıyla övünüp sonra da yaptıkları boşa çıkıp dövündüler.

Haydi git buradan, konuşup durma. Bizi de kendini de vebalde bırakma.

Konuk dedi, dostlar, bir lahavleden ürkecek şeytanlardan değilim.

Dostlar, ben hayaller yüzünden bu yolda duraksayanlardan değilim.

Bu mescide eve girer gibi ayak basarım. Ayağım titremez, kör gibi gitmem.

Yüceliş şehrini arayan yabancı, bu gece, dedi, bu mescitte yatacağım.

O, mescitte uyudu, ama uyku nerde? Irmağa dalmış adam nasıl uyusun?

Gam girdabının altında âşıkların uykusu, kuş ve balık uykusu gibi hafiftir.

Gece yarısı korkunç bir ses geldi: “Ey yarar arayan, geliyorum yanına, geliyorum!”

Kalbi lime lime eden bu korkunç ses beş kez yinelendi.

O bahtiyar, bu ses karşısında kılını kıpırdatmadı.

Dedi, niçin korkacakmışım? Bu bir bayram davulu. Davul yara almaktan korksun asıl.

O basiret adamı, bu davulu duyunca dedi ki kalbim bayram davulundan niçin korksun?

Kendi kendine hey kalbim, dedi, titreme; bundan ancak imansız kötü kalpler ölür.

Yerinden fırlayıp ey ulu, diye seslendi, hazırım işte, erkeksen gel!

Onun sesiyle tılsım anında bozuldu ve her yandan türlü türlü altınlar döküldü.

O kadar çok altın döküldü ki delikanlı, altınların yığılıp çıkışı kapatmasından korktu.

Sonra o yiğit aslan kalkıp sabaha dek dışarıya altın taşıyıp durdu.

Altınları toprağa gömüp altınla dolu torba ve çuvallarla tekrar geliyordu.

O serdengeçti, geri geri kaçan korkaklara inat hazineler oluşturdu.

O mescit bir mumdu, o da kelebek. Bu kelebek huylu konuk kendini feda etti.

Kanadını yaktı, ama yeniden onardı. Bu ateşe atılış, ona çok kutlu geldi.

İnceleme

Konu

Cesaret.

Ana Düşünce

Cesaret gerektiği yerde ve zamanda kullanıldığında yarar sağlar.

Yan Düşünceler

1. İncanın kuvveti insanı birçok tehlikeden koruyabilir.
2. Başarı elde etmek için bazen riske girmek gerekebilir.

Olayın Geçtiği Yer

Olay insanlar tarafından “konuk öldüren mescit” olarak adlandırılan bir mescitte yaşanmıştır. Bu mescit Rey şehri civarında bulunmaktadır.

Olayın Geçtiği Zaman

Olay bir konuğun mescitte geceyi geçirmek istemesiyle başlamıştır. İnsanların öğütlerini dinlemeyen konuk isteğini gerçekleştirir. Geceyi mescitte geçirmiştir. Bu nedenle olaylar da gece vakti yaşanmıştır.

Delikanlı

Sosyal Özellikler

Mescide konuk olarak gelmiştir. Mescit hakkında duydukları onu etkilemiş ve meraklandırmıştır. İnsanların öğütlerini dinlememiştir.

Psikolojik Özellikler

Korkusuz ve çok cesurdur. Herkesin sonu olan mescide girmekten kaçınmaz. Her şeyi göze almıştır. Ölümden korkmamaktadır. Ölümü “Bu diyardan göç etmek, bir kuşun kafesten salınıp uçuşması kadar tatlı geliyor bana” diye değerlendirmektedir.

İman gücü ve inancı çok kuvvetlidir. Onun bu inancı başkalarının sözüne de inanmamasını sağlamıştır. Kendine güveni fazladır. Kaybedeceği bir şeyi olmayan, mescit hakkında söylenenleri kendi gözleriyle görmek isteyen bir kişidir.

İnsanlar

Mescitte olanlar onların gözü önünde yaşanır. Bu nedenle de delikanlıyı isteğinden vazgeçirmeye çalışırlar. Çeşitli uyarılarda bulunarak yanlış bir şey yapmasını engellemeye çalışırlar. Ancak delikanlı öğütlerini dinlemez. Başarısız olurlar. Delikanlının başarılı olması onların da sözlerinin yanlış olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Kısa kesmek, pusuya yatmak, can düşmanı, pusu kurmak, göç etmek, tutunacak dal aramak, paçayı kurtarmak, üstüne yıkmak, adı kötüye çıkmak, başa çıkmak, kılını kıpırdatmamak, kendini feda etmek.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Mescit, konuk, peri, sihir, tılsım, pusu, gafil, söylenti, işkembe, posa, insaf, mendebur, esenlik, pervasız, azık, çevik, babayiğit, rehin, yeltenmek, kerem, yiğitlik, zalim, karış, baht, vebal, gam, girdap, bahtiyar, basiret, serdengeçti.

Edebi İfadeler

“Şunun iyice bilincinde ol: Sabah oldu, uykuyu kısa kes!”

“Bu iş uzaktan kolay görünür; iyi bak, çünkü sonrasında geçit zorlaşır.”

“Olaydan önce insanların iyi ve kötü durumları hayal etmeleri kolaydır.

Ancak mücadeleye girdiği zaman insanın işi zordur.”

“Gam girdabının altında âşıkların uykusu, kuş ve balık uykusu gibi hafiftir.”

Değerlendirme

Ana düşünce cesaretin gerektiği yerde kullanıldığı zaman başarıyı elde etmemize yardımcı olacağını göstermektedir. İnsan eğer büyük başarılar elde etmek istiyorsa cesaret göstermeli, bunun için de bazı şeyleri feda etmeye hazır olmalıdır. Delikanlı ölümden çekinmez. Mescitte kalmayı hayatıyla ödeyebileceğinin

farkındadır. Ancak geri durmaz, büyük bir cesaret gösterir. Hayatta hiçbir zaman çaba sarf etmeden başarı elde edemeyiz. Eğer gerçekten istiyorsak bunun için her şeyi göze almamız gerekir. Ancak her zaman cesaretli davranmak bizlerin hata yapmasına da sebep olabilir. Özellikle de insan, hayatını tehlikeye atacak bir şeye başvurmamalıdır. Her ne olursa olsun can, insana verilen en güzel hediyedir. Başarı elde etmek adına canı feda etmeyi düşünmek bile yanlıştır. Bu nedenle metindeki kahramanın davranışı 11-14 yaş grubu çocuklarına çoğu zaman uygunluk göstermeyecektir. Bu yaş grubu çocukları her yerde öne çıkmaya çalışabilirler. Cesaretli olmayı büyüdükleri anlamına getirebilirler. Metin çocuklara cesaretli olmanın gerekli olduğunu kavratmaktadır. Ancak bu metinle birlikte çocuklara her duygunun aşırısının zarar getirebileceğini göstermek gerekmektedir. Olmadık yerde cesaret gösterisi yaparak geri dönülmez yanlışlar yapmalarını engellemek gerekmektedir.

Birinci ileti inancın kuvvetli olduğunda insanın her korkuyu yeneceğini göstermektedir. Bu metinde verilmek istenen asıl ileti de budur. Çünkü olay bir mescitte yani Allah'ın evi diye nitelendirdiğimiz bir yerde gerçekleşir. Burada Mevlana'nın vermeye çalıştığı şey insanlarda iman gücünün fazla olduğunda her korkunun yenilebileceğini göstermektir. Mescidin içinden gelen ses, aslında korku duyulacak bir ses değildir. Ancak insanların bu sesi gece vakti duymaları somut bir şeyler yaşayacakları korkusuna kapılmalarına sebep olmuştur. Delikanlı ise inancına hiçbir şeyin etki etmeyeceğini söyleyerek ileri atılmıştır. Onun bu düşüncesi altınlarla mükafatlandırılmıştır. İncanın karşılığını hem soyut hem de somut bir şekilde almıştır. 11-14 yaş grubu çocukları bu metinde dini bilgi çerçevesinde iman gücünün ve inancın etkililiğini görebilirler. Ancak yukarıda söylediğimiz gibi bu metindeki bazı durumlar ve delikanlının yaptıkları çocukları yanlış yerlerde cesaret örneği göstermelerine sebebiyet verebilir. Nitekim bu yaş grubu çocukları izledikleri çizgi filmlerin ya da çeşitli programların etkisinde kalıp yanlış şeyler yapabilmektedir.

Başarı riski de beraberinde getirir. Eğer gerçekten büyük bir başarı elde etmek istiyorsak bir şeyleri göze alabilmeli ve riske girmeliyiz. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla cesaretin gerekli yerde ve zamanda kullanıldığında başarıyı getireceğini, kendine güvenmenin ne kadar büyük bir güç olduğunu göreceklerdir.

Metinde bir delikanlının başından geçen olaylar anlatılmıştır. Heyecan unsuruna çokça yer verilmiştir. Mescidin olumsuz ünü, delikanlının o mescitte kalması çocuklarda heyecan ve merak unsurunun artmasını sağlayacaktır. Delikanlının metnin sonunda altınları bulması ise gösterdiği çaba ve cesaretin bir sonucudur. Çocukların heyecanla beklediği bir metnin sonunun böyle bitmesi onların beklediği bir sonuç olması bakımından da önemlidir.

Metin deyimler bakımından zengin kabul edilecek düzeydedir. Metinde on iki deyim kullanılmıştır. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz otuz kelime tespit edilmiştir. Bu hikâyeye aracılığıyla çocuklar kelime hazinelerini geliştirebileceklerdir. Metinden çıkarılan edebi ifadeler çocukların dil becerilerini geliştirmelerinde ve metnin konusunu kazandırmak bakımından önemlidir.

Bu özellikler sebebiyle metin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmaya **uygundur**.

2.1.1.37. Kölelerle Kapı Yoldaşlarının “Getirdiğimiz Turfanda Meyveleri O Yedi.” Diye Lokman’a İftira Etmelerinin Hikâyesi.¹

Lokman, efendisinin yanındaki köleleri arasında hor tutulan bir kişiydi.

Efendi, rahatlamak için kendisine meyveler getirmek üzere kölelerini bahçeye gönderiyordu.

Lokman, köleler arasında, anlamlarla dolu ama gece gibi kara yüzlü bir sığıntıya benziyordu.

O köleler toplanmış meyveleri, büyük bir hırsıyla bir güzel yediler.

Efendilerine de: Onu Lokman yedi, dediler. Efendisi, Lokman’a yüzünü ekşitip ağır davrandı.

Lokman, efendisinin azarlamasının sebebini araştırınca ağzını açıp:

Efendim hain köle, Allah katında rızaya ulaşmış olmaz, dedi.

A kerem sahibi! Hepimizi sına. Sen bize kanıncaya kadar sıcak su içir.

Ondan sonra bizi, sen atlı, biz de yaya olarak büyük bir ovada koştur.

¹ I / 3583-3598. beyitler

Sen o zaman kötü davrananı gör, sırları açan Allah'ın sanatlarını seyret.

Efendi, kölelere sıcak suyla sâkılık etti, korkularından suyu içtiler.

Sonra onları ovalarda koşturdu. O topluluk, aşağıya yukarıya koşup duruyordu.

Bitkinlikten kusmaya başladılar. Su, midelerindeki meyveleri dışarı çıkarıyordu.

Lokman midesindekini kustuğunda, içinden sadece duru su geliyordu.

Lokman'ın hikmeti bunu göstermeye kadirse, varlığın Rabbinin hikmeti nasıl olur?

“Kıyamet gününde bütün sırlar ortaya çıkar”, sizin de bilinmesini istemediğiniz gizli şeyler ortaya çıktı.

İnceleme

Konu

İftiranın yanlışlığı ve doğruluk.

Ana Düşünce

Hatalarımızı kapatmak için başkalarını suçlamak kendimize ve başkalarına yaptığımız en büyük kötülüktür.

Yan Düşünceler

1. Açgözlü olmak, dünya nimetlerine olan aşırı düşkünlük, insanların hata yapmasına sebep olabilir.
2. Bir insanın suçlu olup olmadığına karar vermeden önce iyi bir değerlendirme yapmalıyız.
3. Başkalarının sözüne inanmadan önce olayları her yönüyle düşünüp tartmamız gerekir.
4. Yalan söylemek ya da iftira atmak bir kurtuluş yolu değildir. Zira eninde sonunda doğru ortaya çıkacaktır.
5. Haklı ve kendinden emin olan insan, en zor ve tehlikeli durumlardan bile kaçınmaz.

Olayın Geçtiği Yer

Metinde olayların geçtiği belli bir yer yoktur. Olaylar efendinin meyve bahçesinde başlamış ve büyük bir ovada kölelerin efendi tarafından koşturulmasıyla devam etmiştir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zaman hakkında kesin bir ifadeye yer verilmemiştir.

Kahramanlar

Lokman

Sosyal Özellikler

Köledir. Efendisine bağlıdır ve onun her dediğini yerine getirmektedir.

Psikolojik Özellikler

Sessiz, sakin, doğru, dürüst ve bir o kadar da anlamla dolu biridir. Diğer kölelerin yanlış tutumlarına ses çıkarmamakta, onlara karşı koymamaktadır. Sessiz olmasına rağmen yapılan bir haksızlık karşısında hakkını arayan bir karaktere sahiptir.

İşlemediği bir suç yüzünden efendisinin kızmasına maruz kalmıştır. Efendinin sevgisini kaybetmemek adına gerçeklerin açığa çıkması için çaba sarf etmiştir. Buradan sabırlı bir karaktere sahip olduğunu anlamaktayız.

Diğer Köleler

Lokman'a kötü davranmakta, onu hor görmektedirler. Yaptıkları bir suçun bedelini ona ödetmek istemişler; ancak başarılı olamamışlardır. Kıskanç, kötü düşünceli ve iftiracı karaktere sahiptirler.

Efendi

Metinde efendinin karakteri ya da kişiliğiyle ilgili fazla bir bilgi verilmemektedir. Yapılan bir yanlış ayrıntılı bir şekilde incelemeyi değerlendirmeyi yapmıştır. Ancak daha sonra Lokman'ın sözünü dinleyerek gerçek suçluların kim olduğunu anlamıştır. Buradan yola çıkarak efendinin köleleri arasında ayırım yapmadığını

anlayabiliriz. Çünkü başta diğer kölelere inanmış; daha sonra da Lokman'ın sözünü dinlemiştir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Yüzünü ekşitmek, hor tutmak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Köle, sığıntı, hırs, hain, kerem, kanmak, yaya, sâki.

Değerlendirme

Dünya nimetlerine aşırı düşkünlük insanları, doğru olmayan davranışlar yapmaya itebilir. Bazı insanlar vardır ki açgözlülükleri onların, çalıştıkları yere bile ihanet etmelerine neden olur. Yaptıkları hataları da yine başka bir hatayla düzeltmeye çalışırlar. Bu hikâye açgözlü davranmanın, dünya nimetlerine gösterilen aşırı isteğin ne kadar kötü olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

İkinci iletimizde çevremizdeki olaylar hakkında karar vermeden önce iyi bir inceleme ve değerlendirme yapmamız gerektiğini anlatmaktadır. Her insan doğruyu söylemez. Bu nedenle başkalarının sözlerine inanarak bir insanı suçlamak, yargılamak en büyük yanlışlardan biridir. 11-14 yaş grubu çocukları da her şeye, değerlendirme yapmadan hemen inanabilmektedir. Bu tür davranışların hatalı olduğunu göstermesi bakımından bu hikâye büyük önem taşımaktadır.

İnsanlar bazen yaptıkları hataları düzeltme yoluna giderler. Ancak onların bu hataları düzeltmeleri demek başka bir hatanın oluşumuna sebep olmaktır. Yalan söylemek, iftira atmak böyle bir durum sonucunda kendini göstermektedir. Bu suçlamalar hiçbir zaman saklı kalmaz. Eninde sonunda gerçekler ortaya çıkar. Önemli olansa gerçek ortaya çıkmadan önce insanın bütün hatalarını ve doğrularını itiraf etmesidir. Çocuklar bazen istemeseler de özellikle yalana başvurmakta, bunun sonucuna katlanmakta da dirençli olamamaktadırlar. İftira atma, yalan söyleme gibi kötü duygulardan kurtulmaları amacıyla bu hikâyenin çocuklara önemli bir katkısı olacaktır.

Biçim açısından bakıldığında bu metin Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmaya uygundur. Konu, içerik ve verdiği ileti bakımından hedef kitleye uygunluk göstermektedir. Metinde iki tane deyim kullanılmıştır. Bu bakımdan metnin olumsuz bir özellik gösterdiğini söyleyebiliriz. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz sekiz kelime tespit edilmiştir. Kelimeler çocukların anlamlarını bulmakta zorlanacakları düzeyde değildir.

Bütün bu özelliklerden sonra bu hikâyenin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.1.1.38. Köylünün Şehirliyi Kandırması ve Çokça Israr Edip Dil Dökerek Davet Etmesi.¹

Kardeşim, geçmiş zamanda birbiriyle tanış olan bir köylüyle şehirli vardı.

Köylü şehre gelir, o şehirlinin mahallesine çadır kurardı.

İki üç ay şehirliye konuk olur, dükkanında ve sofrasında bulunurdu.

O dönemde şehirli, onun bütün ihtiyaçlarını karşılıksız olarak karşılardı.

Köylü şehirliye dönerek, efendi, dedi, sen dinlenmek için hiç köye gelmiyorsun.

Allah için bütün çoluk çocuğu getir. Şimdi ilkbahar; bağ bahçe zamanı.

Ya da yazın gel, meyve ve hasat zamanı. Gel de hizmetinde bulunayım.

Çoluk çocuğunu ve hısım akrabanı getir. Üç dört ay köyümüzde kal.

Bahar mevsiminde köy yeri güzel olur. Tarlalar ve laleler çok hoştur.

Şehirli başından savmak için söz verdi. Böylece sözün üzerinden sekiz yıl geçti.

Köylü her yıl, ne zaman geleceksin, diyordu, nerdeyse aralık geldi?

O da bahane uydurup, bu yıl diyordu, bize filanca yerden misafir geldi.

Gelecek yıl işlerimden fırsat bulursam, o tarafa çıkıp geleceğim.

Köylü dedi, ey iyilik sahibi, ailem çocuklarını bekliyor.

Yine her yıl köylü, leylek gibi gelip şehirlinin kubbesine konardı.

¹ III / 236-666. beyitler

Bey her yıl onun için kendi para ve malından harcar, kol kanat gererdi.

Son defasında da o cömert kişi, üç gün boyunca sabah akşam yine onun için sofrayı kurdu.

Köylü utanarak beye geldi, daha kaç kez söz verip kaç kez atlatacağın beni?

Bey dedi, canım da bedenim de gelmek istiyor, ama her şey O'nun hükmüne bağlı.

İnsan yelkenli gemiye benzer. Rüzgarı estiren, ne zaman rüzgar verir bilinmez.

Yine yemin billah ederek, cömert dostum, dedi, alıp çocukları gel de ikramı gör.

Elinden tutup üç kez yemin ederek dedi, Allah aşkına gayret edip tez zamanda gel.

On yılın ardından her yıl böyle tatlı diller döküp söz almayı sürdürdü.

Şehirlinin çocukları, baba, dediler, ay da yolculuk eder, bulut da, gölge de...

Ona bunca hakkın geçti, onun için çok zahmete katlandın.

O da kendisine konuk olman sayesinde üzerindeki bazı haklarını ödemek ister.

Yalvarıp yakarıp seni köye alıp getirmemiz için bize çok ricada bulundu.

Şehirli dedi, dediğiniz doğrudur, ama "iyilik ettiğinin şerrinden sakın" a Sibeveyh.

Arkadaşlık son anda ekilen tohumdur. Bu tohumun çürümesinden korkarım.

Arkadaşlık vardır kılıç gibi keskin. Bahçeye tarlaya zemheri gibi gelir.

Arkadaşlık vardır ilkbahar gibi. Ondan sayısız güzellikler ve gelirler doğar.

Kötüye yormak ve böylece kötülükten kaçıp uzaklaşmaktır ihtiyat.

Köylü o kadar dil döküp güzel sözler söyledi ki şehirlinin ihtiyatı işe yaramaz oldu.

Köylünün art arda gönderdiği haberlerden başı dönüp ihtiyatının berrak suyu bulandı.

Beri yandan çocukları da davete sevinip "yiyip, içer, oynarız" diye seviniyorlardı.

Tıpkı şaşkıncu takdirle Yusufu babasının gölgesinden ayıran "yiyip içer, oynarız" sözü gibi.

Şehirli işe koyuldu ve hazırlık yaptı. Azim kuşu köye doğru kanatlandı.

Eşi ve çocukları yolculuk arzusuyla yol gereçlerini hazırladılar.

Müjdeler olsun, meyveler yiyeceğiz, diyerek neşeyle köye doğru yola koyuldular.

Dediler, varacağımız yer güzel bir çayır. Ordaki dostumuz cömert ve sevecen.

Binlerce arzuyla çağırdı bizi. Bizim için cömertlik fidanı ekti.

Biz uzun kış için ondan köy zahiresi alıp şehre getiririz.

Belki yolumuza bir bahçe bağışlar ve bizi canla başla ağırlar.

Dostlar, acele edin de kârlı çıkın. Bu sözlerine karşılık akıl içerden der ki “şımarmayın”.

Şehirli ve çocukları, eşyaları hayvanlara yükleyerek köye doğru hızla hareket ettiler.

Bozkıra doğru neşeyle at sürdüler. Yolculuk edin ki ganimete erişesiniz dediler.

Yolculuk yaptıkça ay dolunay olur. Yolculuk yapmadan mümkün mü ay dolunay olsun?

Şehirliyle ailesinin yüzleri gündüz güneşte yandı. Gece de yıldızlarla yön belirlediler.

Köye gitme sevinciyle kötü yol onlara güzel görünüyor, cennet gibi geliyordu.

Şehirli ailesi, köyde ağız bağlı altın keseleri var sanıp aldanış içinde köye seğırtti.

Susuzlar gibi su dolabına doğru öyle gülüp oynayarak döne döne gidiyorlardı.

Köye doğru uçan bir kuş görünce iyiden iyiye sabırsızlanıyorlardı.

Köyden kendilerine doğru kim gelse mutlulukla yüzünü öpüyorlardı.

Diyorlardı, dostumuzun yüzünü gördün. Bu yüzden cana cansın, bizim gözümüzsün.

O saf şehirli, dış yüze aldanarak temelsiz sözlerle köye doğru gidiyordu.

Tuzak olarak serpilmiş yeme giden kuş gibi, dalkavukluk tuzağına neşeyle gidiyordu.

Kuş o yemi cömertlik ürünü sanır. O ikram, cömertlik değil, ihtirasın son noktasıdır.

Kuşçağızlar, yeme tamah ederek neşeyle o tuzağı doğru koşup uçarlar.

Şehirlinin neşesini sana anlatıp da seni yoldan alıkoymaktan korkarım a yolcu.

Bu yüzden özetledim. Köy görününce, şehirli bunun o köy olmadığını anlayıp yolunu değiştirdi.

Köyün yolunu iyi bilemediklerinden, yaklaşık bir ay boyunca köyden köye koştular.

Bu yolda kılavuzsuz giden, iki günlük yolu yüz yılda kat eder.

Tavuğun düştüğü suda sıkıntı çekişi gibi şehirli ve ailesi de yolda sıkıntı gördü.

Köyden de, kendilerini köye davet eden cahilin tatlı sözlerinden de soğudular.

Bir ay sonra kendileri bitkin, hayvanları yemsiz bir halde o tarafa vardıklarında...

Köylüye bak, onca küçük büyük laflar ettikten sonra kötü niyeti yüzünden yan çiziyor.

Bahçesinden yemesinler diye güpegündüz yüzünü onlardan gizliyor.

Her yanı riya ve kötülük olan böyle yüzün Müslümanlara görünmemesi daha iyidir.

Şehirli ve çocukları onu sorup evini bulunca yakınları gibi kapısına koştular.

Evdekilerse kapıyı kilitlediler. Şehirli, bu yamukluktan dolayı deliye döndü.

Fakat efelenme zamanı da değildi. Kuyuya düşünce sert olsan neye yarar?

Beş gün kapısında kaldılar. Gece soğuk, gündüzse güneş yakar.

Kalmaları gafletten ya da eşeklikten değil, ancak zorunluluktan ve eşeksizliktendi.

İyiler zorunluluk yüzünden alçaklara bağlanır. Aslan da aşırı açlık yüzünden leş yer.

O, köylüyü görüp selam verdi ve adını söyleyip kendini tanıttı.

Köylü de, olabilir dedi, nerden bileyim, sen kimsin? Pislüğün teki misin yoksa iyi misin?

Şehirli dedi, bu durum kıyamete benzedi. Kardeş kardeşinden kaçır ya hani.

Şehirli, ben sofrasından defalarca leziz yemekler yediğın kimseyim, diye açıkladı.

Filan gün sana filan malı almıştım. “İki kişiyi aşan her sır herkese malum olur.”

Dostluğumuzu ahali duymuştur. İnsanın boğazı nimet yiyince yüzü utanıp kızarır.

Köylüyse sen dedi, neler saçmalıyorsun? Ne seni tanırım, ne de adını ve yerini bilirim.

Beşinci gece hava bulutlanıp yağmur başladı. Öyle bir yağmur ki gök bile şaşkındı.

Bıçak kemiğe dayanınca şehirli, kapıyı çalıp evin büyüğünü çağırmaalarını söyledi.

Yüz ısrardan sonra köylü kapıya gelerek dedi, babalık yine ne var?

Şehirli dedi, ben o haklarımdan geçtim. Hakkım sandıklarımı bir yana bıraktım.

Zavallı canım bu sıcakta ve kızgın güneşte beş günde beş yıllık sıkıntı gördü.

Yakınımdan, dostumdan ve soyumdan gelen bir cefa, üç yüz bin cefa kadar ağırdır.

Çünkü gönül dosttan cefa beklemez. İnsanın canı onun lütuf ve vefasına alışmıştır.

Kesinlikle bil ki insana gelen bela ve sıkıntı, alışkın olmamaktan kaynaklanır.

Şehirli dedi, senin sevgi güneşin batmak üzere. Kanımı da dökmüş olsan helal ettim.

Bu yağmurlu gecede bize barınacak bir yer ver ki kıyamette bir azık elde edesin.

Köylü dedi, bahçivana ait bir köşe var. Bahçivan orda kurda karşı bekçilik eder.

Koca kurt gelir de vururum diye elinde yayla kemanla bekler.

Bu hizmeti sen görürsen o köşe senindir. Yoksa kendine başka bir yer ara.

Şehirli dedi, sen yeter ki yer verip okla yayı elime tutuştur, ben yüz kat hizmet ederim.

Ben uyumayıp bağı beklerim. Kurt belirdi mi onu okla vururum.

A ikircikli adam, Allah için bu gece beni üstte yağmur altta çamur bir halde bırakma.

Bir köşe boşaltıldı, şehirli ailesiyle birlikte o dar ve rahatsız yere gitti.

Sel korkusuyla mağara köşesinde çekirge gibi adeta birbirlerinin üstüne çıktılar.

Bütün gece hepsi Allah'ım diyordu, biz bunu hak ettik, hak ettik biz bunu.

Alçaklarla dost olanın ya da insan olmayanlara insanlık edenin cezasıdır bu.

Şehirli elinde okla yay, bütün gece köşe bucak kurt aradı durdu.

Kurt onu alevler gibi kuşatmışken kurttan habersiz kurt arıyordu.

Her sivrisinek ve pire bir kurt kesilmiş o viranede onları yaralayıp duruyordu.

Düşman kurdun saldırma korkusundan sivrisinek kovalamaya da fırsat yoktu.

Kurt gelip de zarar vermesin sakın. Yoksa köylü şehirlinin sakalını yolar.

Gece yarısına dek böyle diş sika sika canları gırtlığa kadar gelmişti.

Bir tepenin üstünden ansızın azgın bir kurt silueti belirdi.

Şehirli oku yaydan fırlattı ve hayvan vurularak ellerini birbirine vurdu.

Köylü dedi bre namert o benim eşeğimin sıpası. Şehirliyse, hayır, dedi, bu şeytan gibi bir kurt.

Onda kurt görünüşü var. Onun yapısı kurt olduğunun ifadesidir.

Köylü dedi, hayır onun arkasından çıkan yeli, suyla şarabın farkını bilir gibi bilirim.

Bahçenin içinde sıpamı öldürdün. Asla darlıktan ferahlığa ermeyesin!

Şehirli dedi, iyice dikkat et, gece vaktidir. Geceleyin varlıklar açıkça görülmez.

Hem gece, hem bulut, hem de sağanak yağmur. Bu üç karanlık, yanlışlığı büyütür.

Köylü dedi, bu benim için aydınlık bir gün gibidir. Biliyorum, bu sıpamın yellenişidir.

Yolcunun eşyasını tanıdığı gibi ben de yirmi yel arasından onun yelini tanırım.

Şehirli dayanamayarak fırlayıp geldi ve köylünün yakasına yapıştı.

Behey aptal haydut, oyun mu oynuyorsun? Bengi ile afyonu birlikte mi içtin?

Üç karanlıkta eşeğin yelini tanırırsın da beni nasıl tanımazsın a şaşkın?

Gece yarısı danayı tanıyan, on yıllık arkadaşını nasıl tanımaz?

İnceleme

Konu

Arkadaşlık, dostluk ve vefasızlık.

Ana Düşünce

İyilik yaptığımız, uğruna her şeye katlandığımız dost bildiğimiz kişilerin gerçek yüzünü biraz geç görebiliriz.

Yan Düşünceler

1. “Boş lafla peynir gemisi yürümez.” Süslü sözler ve gösterişli davetler davranışlarımıza yansımadıktan sonra hiçbir şey ifade etmez.
2. Ne kadar ihtiyatlı davranırsak davranalım karşımızdakinin ısrarları aldığımız her tedbiri boşa çıkarabilir.
3. Ne kadar çok zaman geçerse geçsin bir insanın iç yüzünü öğrenmek için yetersiz olabilir.
4. Dost, arkadaş bildiklerimizle sıkı ilişkiye girmek, bazen olumsuz sonuçlar doğurabilir.
5. Bazı insanlar ikiyüzlü davrandığı için onların asıl kişiliklerini anlamada güçlük çekebiliriz.
6. Evimize gelen misafire gerektiği gibi davranmalı, ikramda kusur etmemeliyiz.
7. Çıkar ve fayda uğruna insanlar beklenmedik davranışlarda bulunabilirler.
8. Her yanlış bir gün mutlaka ortaya çıkar.
9. Bize yapılan iyiliklere aynı şekilde karşılık vermeliyiz.

Olayın Geçtiği Yer

Olaylar şehirlinin mahallesinde, onun evinde başlar. Köylünün ısrarları üzerine şehirli köye gider. Bundan sonra yaşananlar ve hikâyenin temelini oluşturan olaylar köyde yaşanır. Köylünün evi, bahçesi ve kulübesi yaşananlara mekân olur.

Olayın Geçtiği Zaman

Olaylar köylünün şehirlinin yanına gitmesiyle başlar. Köylünün şehirlinin yanında kalması iki üç ay sürer. Köylünün şehirliye söylediği “Şimdi ilkbahar; bağ bahçe zamanı.Ya da yazın gel, meyve ve hasat zamanı” cümlesinden köylünün ilkbahar mevsiminde şehre indiğini anlamaktayız.

Köylü ikramları karşısında şehirliyi köyüne davet eder. Nitekim şehirli bu teklifi uzun yıllar boyunca birtakım bahanelerle geri çevirir. Köylü ve şehirlinin bu durumu tam on yıl sürer. Şehirli köye gitmeye karar verir ve aylar süren bir yolculuk başlar. Şehirli nihayet köye ulaşır; ancak beklemediği bir durumla karşılaşır. Köylü onu tanımamazlıktan gelir. Şehirli tam beş gün onun kapısında bekler. Beşinci gün köylüyü ikna eder ve sığınacak bir yer bulur.

Bu ifadelerden yola çıkarak köylü ve şehirli arasında yaşananların uzun bir süreyi kapsadığını söyleyebiliriz.

Kahramanlar

Şehirli

Sosyal Özellikler

Şehirde herkes tarafından tanınan, sevilen biridir. Bir dükkanı vardır. Şehirlinin geçimini ne ile sağladığı söylenmemekle birlikte metindeki ifadelerden şehirlinin geçimini sahip olduğu bir dükkandan sağladığını anlamaktayız. Bir ailesi, çocukları vardır.

Hem kendisi hem de ailesi misafirperverdir. Köylüye sofralarında, evlerinde bir yer vermiş, sahip olduklarını ondan esirgememişlerdir. Yeri geldiğinde şehirli parasından ve malından harcamaktadır. Bu sebeple arkadaş, dost bildiği kişiler için her şeyi yapabilecek karakterde bir kişidir diyebiliriz. İyiliklerini, yardımlarını karşılıksız yapmaktadır.

Psikolojik Özellikler

Dost canlısı ve yardımsever biridir. Arkadaşını, dostunu koruyup kollayan bir kişiliğe sahiptir. İyi niyetlidir. Arkadaşları için kötü düşünmemekle birlikte ihtiyatlı da davranmaktadır. Zira köylünün davetini tüm ısrarlarına rağmen on yıl gibi bir sürede türlü bahanelerle ertelemiştir. Ancak çıkar yol bulamayınca kabul etmek zorunda kalmıştır.

Sabırlıdır. Köylünün ona karşı olan tavırlarına sert bir şekilde karşılık vermemiştir. Bütün sıkıntılara katlanmıştır. Köylünün tüm olumsuz davranışlarına rağmen hakkını ona helal etmiştir. Bu sebeple kinci bir kişi olmadığını söyleyebiliriz. Herkesin arkadaş olarak sahip olmak isteyeceği bir kişiliktir.

Köylü

Sosyal Özellikler

Her yıl belli zamanlarda şehre inmekte ve şehirlinin evinde kalmaktadır. Köyde yaşamaktadır. Bahçeleri, bağları vardır. Ekonomik olarak durumu iyidir. Tıpkı şehirlili gibi onun da bir ailesi vardır. Ancak ailesinin özelliklerine metinde yer verilmemiştir.

Dışarıdan hoş sözlü, iyi niyetli görünse de öyle değildir. Şehirlinin yanındayken en iyi dostken köyde tam tersidir. Misafirperver değildir. On yıllık arkadaşını tanımamazlıktan gelmiştir.

Psikolojik Özellikler

İkiyüzlü bir karaktere sahiptir. On yıldır sofrasını, dükkanını açan arkadaşına bağını, bahçesini hatta oturacak bir köşeyi bile çok görür. Yapılan bütün iyilikleri görmezden gelir. Karşılığını vermek bir yana daha kötü davranır. Vefasızdır. Şehirlinin söylediği gibi sevgi güneşi sönmüştür. Acıma, üzülmeye gibi duygular ondan çok uzaktır. Kimsenin arkadaş olarak sahip olmak istemeyeceği bir kişiliktir.

Şehirlinin ailesi

Tıpkı şehirli gibi onlar da iyilik sever, misafirperverdir. Çocuklar köye gitmek için babalarına ısrar eder. Köydeki bahçelerden meyve yiyecekleri, yiyip içip oynayacakları için mutlu olurlar. Ancak beş günde beş yıllık sıkıntı çekerler. Köylüye gösterdikleri inayetin az bir kısmını bile göremezler. Köylüyü iyi tahlil edememiş, yanılmışlardır.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Başından savmak, söz vermek, bahane uydurmak, kol kanat germek, dil dökmek, hakkı geçmek, zahmete katlanmak, kötüye yormak, başı dönmek, işe koyulmak, yola koyulmak, yan çizmek, deliye dönmek, yüzü kızarmak, bıçak kemiğe dayanınca, köşe bucak aramak, sakalını yolmak, diş sıkmak, canı gırtlığa gelmek, yakasına yapışmak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

“İki kişiyi aşan her sır herkese malum olur.” (Arap atasözü)

Bilinemeyecek Kelimeler

Hasat, hısım, cömert, hüküm, ikram, şer, zemheri, ihtiyat, azim, zahire, ganimet, seğırtmek, dalkavukluk, ihtiras, tamah, kılavuz, riya, gaflet, ahali, cefa, lütuf, vefa, azık, ikircik, siluet, namert, sıpa, bengi, afyon, ârif.

Edebi İfadeler

“İnsan yelkenli gemiye benzer. Rüzgarı estiren, ne zaman rüzgar verir bilinmez.”

“Arkadaşlık vardır kılıç gibi keskin. Bahçeye tarlaya zemheri gibi gelir.”

Arkadaşlık vardır ilkbahar gibi. Ondan sayısız güzellikler ve gelirler doğar.

“Kötüye yormak ve böylece kötülükten kaçıp uzaklaşmaktır ihtiyat.”

“İyiler zorunluluk yüzünden alçaklara bağlanır. Aslan da aşırı açlık yüzünden leş yer.”

“Gönül dosttan cefa beklemez. İnsanın canı onun lütuf ve vefasına alışmıştır.”

“Kesinlikle bil ki insana gelen bela ve sıkıntı, alışkın olmamaktan kaynaklanır.”

“Kuyuya düşünce sert olsan neye yarar.”

Değerlendirme

Ana düşünce dost ve arkadaş kabul ettiğimiz kişilerin gerçek yüzünü geç fark edebileceğimizi ifade etmektedir. Her insanın yakınında kendisini güvende hissettiği, ona gözü kapalı inandığı kişiler vardır. Bu kişileri arkadaş ya da daha yakın dost diye ifade ederiz. Onlar için her zorluğa katlanır, her fedakarlığı gözü kapalı uygularız. Yeri geldiğinde onlar için mal, mülk ve para harcamaktan da çekinmeyiz. Bütün bunları karşılık beklemeden yaparız. Ancak yaptığımız iyiliklere, katlandığımız bütün zorluklara rağmen aynı şekilde karşılığını göremeyiz. Hatta en kötüsüyle karşılaşabiliriz. 11-14 yaş grubu çocuklarına çok uzun zaman da geçse dost kabul ettiğimiz kişilerin gerçek yüzlerini bizlerden saklayabileceğini göstereceğinden bu metin önem arz etmektedir.

Şehirli on yıl köylüye yardım etmiştir. Bu sebeple şehirli köye gittiğinde aynı şekilde karşılanacağını düşünür. Ancak ne zaman ki köye gider, her şeyin yalan olduğunu görür. Köylü süslü sözler, ısrarlar, davetlerle şehirlinin ve ailesinin köye gelmesini ister. Ancak yaptığı sadece boş laftan ibarettir. Bu söylediklerini zamanı geldiğinde davranışlarına aksettirmez. Söylediklerinin tam tersi bir şekilde davranır. Bu şehirliyi hem şaşırtır hem kızdırır hem de şehirlinin üzülmeye sebep olur. Güvendiği bir kapının bu şekilde yüzüne kapanması bütün iyi niyetlerinin kaybolmasına sebep olur.

İnsanlara onları sevdiklerimizi, onlara değer verdiğimizizi sadece sözlerle değil davranışlarımızla da göstermemiz gerekir. Zira içi boş sözlerin hiçbir değeri yoktur. Söylediklerimizi davranışlarımıza da yansıtmalıyız ki gerçek olduğunu gösterelim. 11-14 yaş grubu çocukları bu metinden yola çıkarak sadece sözlerin yeterli olmadığını, bunları davranış haline de getirmemiz gerektiğinin önemini kavrayacaklardır. İnsanlara süslü sözler söylemek bir meziyet değildir. Hele ki dost bildiklerine farklı davranmak en büyük kötülüğü yapmaktır. Nitekim metinde şehirli de bu durumu “gönül dosttan cefa beklemez” sözüyle ifade etmiştir.

İkinci ileti sahip olduğumuz duyguları ve kendimizi korumak için ihtiyatlı davranmayı sürekli kılamayacağımızı anlatmaktadır. Bazen o kadar ihtiyatlı davranmamıza rağmen tedbirlerimiz boşa çıkar. Şehirli arkadaşlığın son ekilen

tohum olduğunu ve onun çürümesinden korktuğunu ifade etmiştir. Şehirli arkadaşlıklarını korumak için köye gitmek istemez. Ancak köylünün ısrarları da onun bahanelerine üstün gelir.

Bir işin olmaması için bazen elimizden geleni yaparız. Çok tedbirler alır, bahaneler üretiriz. Bütün bunlara rağmen istediğimiz gerçekleşmez. 11-14 yaş grubu çocukları her zaman ihtiyatlı davranmakla birlikte hayatta bazen ihtiyatlı davranmanın, tedbirler almanın çare olmayacağını öğreneceklerdir. Şehirlinin başına gelenlerden yola çıkarak düşüncelerinde keskin ve net olmaları gerektiğini anlayacaklardır. Şehirli eğer bahanelerini devam ettirseydi, “iyilik yaptığının şerrinden korkarım.” düşüncesine bağlı kalsaydı başına gelenlerden kurtulacaktı.

Tanınması en zor ve en mükemmel varlık insandır. Değerlendirme yapmak, kişilikleriyle ilgili düşüncelerde bulunmak çok zordur. Çünkü bir anda değişebilirler ya da onları yanlış tanıyabiliriz. Bu nedenle çok seneler geçse de bir insanı çok iyi tanıyorum demek yanlış olur. Nitekim insanların her zaman iyi ya da kötü anlamda keşfedilmemiş yönleri vardır. Onları her yönüyle tanımak ise çok zordur. 11-14 yaş grubu çocukları bu metinle her insana hemen güvenmenin yanlış olduğunu anlayacaklardır. Bir insanı tanıyabilmek için çok uzun zaman gerektiğini hatta bu zamanın bile yetersiz olduğunu bileceklerdir.

Dostlarımızla daha yakın olmak her zaman iyi kabul edilen bir özelliktir. Ancak bazen bu durum olumsuzluk yaratabilir. Şehirli köye gitmeseydi bütün bu olumsuzluklar yaşanmayacaktı. Ancak bir yandan da köylünün gerçek yüzünü göremeyecekti. Her şekliyle sıkı bir ilişkiye girmek köylünün gerçek yüzünü göstermiş ve dostluklarının bitmesine sebep olmuştur. Bu metin 11-14 yaş grubu çocuklarına her kim olursa olsun insanlara sınır koymanın faydalı olacağını gösterecektir.

Dostluk ve arkadaşlık kavramları üzerine kurulan bir metindir. 11-14 yaş grubu çocuklarının dikkatini çeken konulardan biri olması sebebiyle çocukların zevkle okuyacağı bir metindir. Metinden çıkardığımız iletiler 11-14 yaş grubu çocukların rahatlıkla bulabilecekleri düzeydedir. Metin uzun olmasına rağmen çocukların sıkılmadan hatta heyecan içinde okuyacakları bir metindir. Köylü ve şehirli arasında uzun yıllar yaşanan durum metnin sonucuna yönelik çocuklarda büyük bir merak uyandıracaktır. Köylünün yalanının metnin sonunda ortaya çıkması,

şehirlinin, köylüye ve okuyucuya gerçekleri göstermesi önemlidir. Bu sonucun esprili bir şekilde ifadelendirilmesi de çocukların beğenisini arttıracaktır.

Çocuklar bu metin sayesinde aralarında uçurumlar bulunan iki farklı karakteri tanıyabilecekler, kendilerini onların yerine koyarak düşüncelerini paylaşacaklardır.

Hikâyede yirmi tane deyim, bir tane de atasözü tespit edilmiştir. Metin deyimler bakımından zengindir. Mesnevi metinlerinde atasözlerine çok fazla yer verilmemiştir. Buna rağmen metinde bir tane atasözünün kullanılması olumlu bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Hikâyede bulunan deyimler 11-14 yaş grubu çocuklarının zorlanmayacakları, kolaylıkla bulabilecekleri niteliktedir. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz otuz kelime tespit edilmiştir. Metnin uzunluğu düşünüldüğünde bilinemeyecek kelime sayısının fazla olmadığını söyleyebiliriz. Kelimeler, çocukların cümlelerden yola çıkarak anlamlarını bulabilecekleri bir özellik göstermektedir. Çocukların kelimelerin anlamlarına ulaşırken sürekli sözlüğe bağlı kalmayacak olması ayrıca önem taşımaktadır. Metinden çok sayıda çıkardığımız edebi ifadeler, çocukların konuyu ve ana düşünceyi daha kolay kavramasına yardımcı olacaktır.

Bütün bu özelliklerden yola çıkarak bu hikâyenin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.1.1.39. Mustafa'nın Ayakkabısını Kartalın Kapıp Havaya Götürmesi ve Havada Baş Aşağı Çevrilince Ayakkabının İçinden Kara Bir Yılanın Düşmesi.¹

Mustafa, yükseklerden ezan sesini duydu.

Bir su istedi ve soğuk suyla elini yüzünü yıkayarak abdest tazeledi.

İki ayağını yıkayıp ayakkabısına yönelmişken bir ayakkabı kaçıracı ayakkabısını kaçırdı.

Güzel sözlü peygamber tam elini uzatmıştı ki bir kartal ayakkabıyı elinden kaptı.

Kartal, ayakkabıyı rüzgar gibi uçurdu. Aşağı çevirince ayakkabıdan bir yılan düştü.

¹ III / 3237-3253. beyitler

Ayakkabıdan kara bir yılan düştü. Bu inayetle kartal peygamberin iyiliğini istemişti.

Sonra kartal ayakkabıyı geri getirip haydi al, dedi, namaza git.

Bu küstahlığı yapmak zorunda kaldım. Yoksa edebimden boynum kıldan incedir.

Bunun üzerine peygamber teşekkür etti. Cefa olarak gördüğümüz dedi, aslında vefaydı.

Ayakkabımı kapıp kaçtığında rahatsız oldum. Sen üzüntümü giderirken ben üzüldüm.

Allah gizli olan her şeyi bize gösterse de o anda kalbim kendisiyle meşguldü.

Kartal dedi, gaflet baş göstermesi uzaktır senden. O gizli şeyi görüşüm de senden yansımıştır.

Havada ayakkabı içinde yılanı görmen benden değil senin yansımandır, ey Mustafa.

Nurlu olandan hep aydınlık yansır. Karanlık olandan hep çöplük yansır.

Allah kulunun yansıması hep ışık olur. Yabancıнын yansıması hep körlük olur.

Ey can, herkesin yansımasını görüp tanı da ondan sonra istediğin cinsin yanına otur.

İnceleme

Konu

Peygamber mucizesi.

Ana Düşünce

Şer olarak gördüğümüz birçok olay hayırların vesilesidir.

Yan Düşünceler

Kalp Allah ile içe içeyken akıl hiçbir şeyi göremez.

Olayın Geçtiği Yer

Olayın geçtiği yer hakkında kesin bir ifadeye yer verilmemiştir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zamanla ilgili bilgi verilmemiştir. Ancak peygamberin ezan sesini duymasından bir namaz vakti olduğunu anlamaktayız.

Kahramanlar

Peygamber

Sosyal Özellikler

Allah'ın elçisidir. Güzel sözlü ve güzel düşüncelidir. Herkes tarafından sevilmede ve korunmaktadır.

Psikolojik Özellikler

Gizli olan her şeyi görebilme yetisine sahiptir. Cefa olarak gördüğü sefa olmuştur. Allah aşkıyla dolu olması yaşananları görmesine engel olmuştur.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Boynum kıldan ince.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

İnayet, küstah, edep, cefa, vefa, meşgul, gaflet.

Edebi İfadeler

“Nurlu olandan hep aydınlık yansır. Karanlık olandan hep çöplük yansır.”

Değerlendirme

Dini nitelikler taşıyan bir metindir. Peygamberimizin başından geçen bir olay anlatılmıştır. Onun özelliklerine muvaffak olmak açısından okunabilecek bir metindir.

Ana düşünce şer olarak gördüğümüz birçok olayın bize faydasının olabileceğini anlatmaktadır. Yaşadığımız kötü olayları her zaman üzüntüyle karşılarız. Her zaman kötü taraflarından bakar, iyi yönlerini göremeyiz. Tıpkı Mevlana'nın ele aldığı yılan avcısı hikâyesinde olduğu gibi. Bize zarar olarak gördüğümüz bir olay bir anda fayda sağlayabilir. Bu nedenle yaşanan kötü olayları hayra yormak en güzel olanıdır. Bu nedenle yaşadıklarımızdan dert yanmak yerine hepsinin iyi tarafından bakmasını bilmemiz gerekir. Bu metinde de peygamberimiz başlangıçta kartalın ayakkabısını kaçırmaya canı sıkılmıştır. Zira peygamberimize her sır açık olmaktadır. Ancak ibadetin verdiği şevk ve kendinden geçişle onun farkına bile varamamıştır. Bu nedenle de kartalın hareketini yanlış değerlendirmiştir. Onun şer olarak gördüğü, ayakkabının içinden yılanın düşmesiyle hayır olmuştur. Kartal, peygamberimize iyilik yapmıştır. Her yönüyle muhteşem bir insanın olayın kahramanı olması 11-14 yaş grubu çocukların bu iletiyi kazanmasında daha etkili olacaktır. Bu metin sayesinde her şeyin iyi taraflarının görülmesi gerektiğinin farkına varacaklardır. Aynı zamanda kötü bir olayı hemen değerlendirip üzülme yerine sonuçlarını beklemenin daha faydalı olacağını göreceklerdir. Bu nedenle 11-14 yaş grubu çocukların okumasına uygundur. Ancak metinde başka bir iletiye ulaşılamamaktadır. Kaynak metin olarak kullanılan metinlerde çok yönlü kazanımlara yer verilmesi gerekmektedir. Metinde tek bir iletiye yer verilmesi uygunluğunu engellemektedir. Metin peygamberimizin özelliğini ve mucizesini çocuklara öğretmesi bakımından önemlidir ve bu nedenle başka bir dersin amaçlarının kazandırılmasında kullanılabilir niteliktedir. Metinde bir tane deyim kullanılmış; atasözüne ise hiç yer verilmemiştir. Bu sebeple metnin deyim ve atasözleri bakımından zengin olmadığını söyleyebiliriz.

Metinde çocukların anlamını bilemeyeceği yedi kelime tespit edilmiştir. Bu kelimeler çocukların anlamını bulmakta zorlanmayacakları bir özellik göstermektedir.

Yukarıda ele alınan özellikler sebebiyle metnin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olmadığını söyleyebiliriz.**

2.1.1.40. Mustafa'nın Hasta Bir Sahabeyi Ziyarete Gitmesine ve Hasta Ziyaretinin Yararına Dair.¹

Sahabeden bir zat hastalandı. Hastalık yüzünden iplik gibi incelendi.

Mustafa, onu ziyarete gitti. Çünkü Mustafa'nın tabiatı bütünüyle lütuf ve keremdi.

Hasta ziyaretine gitmende yarar vardır. Yararı tekrar sana döner.

Birinci yarar şudur ki hasta kişi bir kutup ve yüce bir padişah olabilir.

Ey kavgacı, senin iki kalp gözün olmadığından, odunu öd ağacından ayıramazsın.

Dünyada nice hazineler vardır. Hiçbir viraneyi hazineden yoksun sanma.

Fakirleri ziyarete çokça yönel. Alameti bulduğun zaman da ciddiyetle çevresinde dön.

Sende iç yüzü gören göz olmadığına göre, her varlıkta bir hazine olduğunu kabul et.

O bir kutup olmasa da yol arkadaşıdır. Padişah olmasa da ordunun süvarisidir.

Öyleyse ister yaya olsun, ister atlı, yol arkadaşlarını arayıp sormayı gerekli say.

Düşman bile olsa, bu iyilik güzeldir. Çünkü iyilik sayesinde birçok düşman dost olmuştur.

Dost olmasa bile düşmanlığı azalır. Çünkü iyilik düşmanlığın merhemidir.

Bundan başka da birçok yarar var, ama konudan uzaklaşmaktan korkuyorum, güzel dostum.

Kısacası, tıpkı kendine taştan heykel yontan heykeltıraş gibi, toplumla dost ol.

Çünkü kervan kalabalık olunca, haydutların belini ve mızrağını kırar.

Bu hasta ziyareti gönül almak içindir. Bu gönül alma, yüz sevgi doğurur.

Eşsiz peygamberi onu ziyarete gitti ve o sahabeyi can çekişirken gördü.

Peygamber o hastayı görünce, o samimi dostun gönlünü aldı.

O, peygamberi görünce dirildi. Sanki o anda yeniden yaratıldı.

¹ II / 2130-2249. beyitler

Dedi, hastalık, bana o sultanın sabah vakti gelmesi gibi bir bahtiyarlık verdi.

Böylece bu maiyetsiz padişahın gelişiyle sağlık ve afiyete kavuştum.

Ey kutlu hastalık, ey kutlu çile! Selam sana ey uykusuz gece!

Ne mutlu ki Hak, lütuf ve keremiyle yaşlılığında bana böyle bir hastalık ve dert verdi.

Her gece yarısı uykudan fırlamam için Hak bana sırt ağrıları verdi.

Bütün gece manda gibi yatıp uyumayayım diye, Hak, lütfuyla bana dertler bahşetti.

Bu kırıklık yüzünden padişahların merhameti kabardı ve cehennem beni tehdit etmekten vazgeçti.

Çile, rahmetlerle dolu hazineye dönüştü. Deri örselenip dökülünce öz tazelendi.

İnceleme

Konu

Hasta ziyaret etmenin önemi ve gerekçeleri konu edilmiştir.

Ana Düşünce

Bir insanı hasta iken, zor durumundayken ziyaret etmek en güçlü ilaçtan bile daha etkilidir.

Yan Düşünceler

1. Sevdiğimiz kişileri hiçbir zaman özellikle de zor durumlarında yalnız bırakmamamız gerekmektedir.
2. Her varlıkta, her viranede bir hazine saklıdır.
3. Yapılan iyilikler ve kötülükler aynı şekilde bize geri gelir.
4. Hakkın verdiği her acının, her mutluluğun bir sebebi vardır.

Olayın Geçtiği Yer

Olay bir sahabenin evinde geçmektedir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zaman hakkında bilgi verilmemiştir.

Kahramanlar

Hz. Mustafa

Sosyal Özellikler

Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s)'dir. Her yönüyle örnek bir kişiliktir. Hem uzaktakilerin hem de yakınındakilerin acısını, üzüntüsünü kendi acısı gibi görmektedir.

Psikolojik Özellikler

Hasta ziyaretine büyük önem vermektedir. Kendisi gibi her Müslüman'ın da böyle yapmasını istemektedir. Hasta sahabenin yanına gitmesi onun mutlu olmasını ve bir anda iyileşmesini sağlamıştır.

Sahabe

Sosyal Özellikler

Hasta ve yaşlıdır.

Psikolojik Özellikler

Peygamberin onu ziyarete gitmesi her sıkıntısını gidermiştir. Bir anda kendisini sanki yeniden dünyaya gelmiş gibi hisseder. Bütün acı ve derdi unuttur. Her sıkıntının bir sebebi olduğunu, çektiği çilelerin peygamberin gelmesiyle bir hazineye döndüğünü düşünür.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

İplik gibi incelmek, can çekişmek, gönül almak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Sahabe, zât, lütuf, kerem, kutup, yüce, öd ağacı, virane, yoksun, alamet, süvari, yaya, merhem, kervan, haydut, mızrak, heykeltıraş, dirilmek, bahtiyarlık, maiyet, afiyet, bahşetmek, merhamet, rahmet, çile, örselenmek.

Edebi İfadeler

“Dünyada nice hazineler vardır. Hiçbir viraneyi hazineden yoksun sanma.”

“İyilik düşmanlığın merhemidir.”

“Bu hasta ziyareti gönül almak içindir. Bu gönül alma, yüz sevgi doğurur.”

Değerlendirme

Ana düşünce hasta ziyaretinin önemiyle ilgilidir. Ziyaret hem Türk örf ve adetlerinin hem de dinimizin gereklerindedir. Hasta ziyareti ise hepsinden daha önemlisidir. İnsanın dostlarının, arkadaşlarının olması kendini güvende hissetmesini sağlamaktadır. Nitekim çoğu zaman iyi ve güzel günlerimizde yanımızda olan kişiler zor durumlarımızda yanımızda yoktur. Sağlıklı iken, gücümüz kuvvetimiz yerindeyken yanımızda olanlar bir anda bizi terk eder. İşte böyle anlarda asıl sevginin kaynağını görmüş oluruz.

İnsanın en zor durumlarından biri sağlığını yitirdiği andır. Hasta olduğumuz zaman her şeyin gereksiz ve anlamsız olduğunu anlarız. Kendimizi güçsüz hissettiğimiz böyle anlarda yanımızda sevdiğimizimizin olmasını isteriz. Zira onların ziyareti, sevgisi bizlere güç verir. Peygamberimiz de bu sebeple sahabeyi ziyarete gider. Onun ziyareti sahabenin çektiği acıları değerli kılmıştır. Öyle ki hasta olduğu, acı çektiği için teşekkür etmeye başlamıştır. Çünkü bu sayede peygamberi görmüştür. Peygamberin ziyareti kendisinden ziyade sahabeyi mutlu etmiş ve ona faydalı olmuştur.

11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde acı ve kederden biraz uzaktır. Dış dünyaya olan ilgileri onların birçok gerçekten uzak yaşamasına sebep olmaktadır. Yaşadıkları dönemin özellikleri, televizyon, bilgisayar gibi teknik aletlerin artması gibi sebepler toplumumuza has bazı özellikleri unutmalarına sebep olmaktadır. Örf ve adetlerimizin büyükler tarafından gerektiği gibi yerine getirilmemesi , onları

örnek alan çocukların da böyle davranmasına sebep olmaktadır. Bu gibi özellikler sebebiyle çocuklar yerine getirmemiz gereken birçok davranışı yapmamaktadır. Bu metin aracılığıyla hasta ziyaretinin ne kadar önemli olduğunun ve bu ziyaretin hasta kişi için büyük değeri olduğunun farkına varacaklardır. Bu davranışı peygamberimizin yerine getirmesi de onlar için ayrı bir önem teşkil edecektir. Her yönüyle insanlığa örnek olan böyle bir kişinin yaptığı davranışı çocukların da kazanması daha kolay olacaktır.

Birinci ileti sevdiğimiz insanları hiçbir zaman özellikle de zor durumlarında yalnız bırakmamamız gerektiğidir. Zira insanlara yardım etmek için onları çok sevmemiz gerekmez. Toplum olarak yaşamamızın gereklerini yerine getirmemiz gerekmektedir. Ziyaretler de bunlardan biridir. İnsanın komşusunu ya da bir yakınına ziyarete gitmesi her şeyin üstünde bir öneme sahiptir. Sevdiklerimize sevgimizi, komşularımıza yalnız olmadıklarını bu şekilde gösterebiliriz. 11-14 yaş grubu çocukları yaşlarının da küçük olmasından dolayı bazen yapabileceklerinin sınırlı olduğunu düşünürler. Yaştlarının yanı sıra yetişkinlerin manevi anlamda onlardan bir şey beklemediğini düşünebilirler. Bu dönemde çocuklar umarsız ve kimseye ihtiyaçları yokmuş gibi davranmalarına rağmen çok da duygusaldırlar. İnsanların zor durumda oluşları, acı çekişleri sürekli değişen duygularının bir anda yumuşamasına sebep olur. Bu da onların sevdiklerini yalnız bırakmayacağını göstermektedir. Bu metin sevdiklerimizin ve yakınlarımızın zor durumlarında yanlarında olmanın onların acısını azaltacağını bir göstergesi olacaktır.

İkinci ileti iyi davranışlarımızı her insan için yapmamız gerektiğini ifade etmektedir. Mevlana, bunu “her viranede bir hazine vardır” diyerek ifade etmektedir. Yaptığımız her iyilik mutlaka bir gün bize geri döner. Yardım ettiğimiz bir insan tanımadığımız biri olsa da dünyanın en değerli ve en zengin kişisi olabilir. Bizim insan ayırımı yapmadan her kişiye eşit davranmamız gerekmektedir. Karşılığını da mutlaka görürüz. Çünkü hazinelerin ve değerli duyguların nerde saklı olduğu belli değildir.

Dördüncü ileti Allah'ın her lütfunun bir sebebi olduğunu ifade etmektedir. İyilik ve kötülük, mutluluk ve hüznün, acı ve huzur her biri insanlar içindir ve her yaşanılanın bir nedeni vardır. Sahabe hastadır ve çok acı çekmektedir. Karşısında peygamberi görünce acısının bir sebebinin olduğunu görür. Çünkü hasta olmasaydı,

acı çekmeseydi peygamberi göremeyecekti. Onun acısı, bir kötünün hayır olmasına vesile olmuştur. Bu nedenle hasta çektiği acılarla bir hazineye kavuştuğunu, özünün tazelendiğini düşünür.

Hasta ziyaretinin önemini anlatıldığı bu metinde 11-14 yaş grubu çocukları peygamberimizin özelliklerini de öğrenmiş olacaklardır. Metnin kahramanı olarak peygamberimizin seçilmesi metnin etkililiğini arttırmaktadır. Bu sayede çocuklara güzel bir davranış kazandırılmış olacaktır.

Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz yirmi altı kelime tespit edilmiştir. Metnin uzunluğuna nazaran anlamı bilinemeyecek kelimelerin çok sayıda olduğunu görmekteyiz. Bu durum metnin kavranmasını zorlaştıracaktır. Bu durum metnin olumsuz bir özelliğini oluşturmaktadır. Metinde üç tane deyim kullanılmış; atasözüne ise hiç yer verilmemiştir.

Metnin olumlu özelliklerinin yanı sıra olumsuz özellikleri de bulunmaktadır. Olay örgüsünün ve kahraman sayısının az olması, bazı cümlelerdeki kullanımların çocukların kavrama düzeyinin üstünde olması metnin kaynak metin olarak kullanımını engellemektedir. Bu sebeple olumlu özelliklerinin olmasıyla birlikte Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanımına **uygun değildir diyebiliriz.**

2.1.1.41. Münafıklara ve Onların Dırrar Mescidini Yapışlarına İlişkin Hikâye.¹

Nifak sahipleri peygamberle hileli bir tek-çift oyunu oynamaya kalktılar.

Dediler, Ahmed dininin yücelmesi için bir mescit yapalım. Ashında bu yaptıkları mürtetlikti.

Amaçları entrika olduğu için peygamberin mescidinden ayrı bir mescit yaptılar.

Tavanı, tabanı ve kubbesi donatılmıştı, ama amaçlanan cemaati parçalamaktı.

Peygamberin yanına geldiler yaltaklanarak. Huzurunda diz çöktüler deve gibi.

Ey Hakk'ın elçisi, iyilik edip şu mescide kadar gelme zahmetinde bulunur musunuz?

¹ II / 2811-3007. beyitler

Böylece mescit adımlarınla kutsansın. Kıyamete dek yenilenip dursun senin adın.
Yağmur çamur için düşünülmüş bir mescittir. Darda kalana ve yoksula sığınak
olsun diye düşünülmüş bir mescittir.

Bir garip yatıp kalksın, yer bulsun kendine. Bu hizmet mekanı ışıklansın böylece.
Böylece dinin göstergesi ezan çoğalıp yayılır. Çünkü kekre iş dostlarla güzelleşir.

Bir an olsun şerefendir o yeri. Bizi tanıtarak arındır bizi.

Mescidi ve mescide gelip gidenleri taltif et. Sen aysın, bizse gece; bir an olsun
bizimle ol.

Ey cemali canı ışıtan güneş, gel de cemalinle gece gündüze dönsün.

Keşke bu söz içten olsaydı da o kişinin muradı gerçekleşseydi.

Gönülsüz ve ruhsuz dile gelen tatlı söz, külhanda biten bitki gibidir a dostlar.

Ona uzaktan bakıp geç, evladım, yenilmeye de gelmez, koklanmaya da.

Vefasızların güzelliğine sakın yönelme. Yıkık köprüdür çünkü o, iyi dinle.

Bir cahil adım atarsa ona. Köprü çöker ve kırar o ayağı.

Hakk'ın elçisine efsunlar okudular. Düzen ve hile atını sürüp durdular.

Merhameti yol edinmiş şefkatli peygamber, gülümseyip evet demek dışında bir
tavır sergilemedi.

O gruba teşekkürler edip davete uyacağını belirterek elçileri sevindirdi.

Aslında onun katında hileleri, sütte bir kıl nasıl görünürse öyle görünüyordu.

O güzel insan, kılı görmezden geliyordu. O zarif insan, kutlu olsun, diyordu süte.

Yüz binlerce hile ve aldatmacaya o an için göz yumuyordu.

O cömertlik denizi, “Ben size karşı sizden daha şefkatliyim” derken doğru
söylüyordu.

Diyordu, otururum çok harlı ve alevli bir ateşin kıyısında.

Siz kelebek gibi koşarsınız ateşe. Bense kelebek kovarım iki elimle.

Peygamber, gitmeye karar verdiği sırada, Hakk'ın gayreti seslendi, ecinniye dinleme!

Çünkü hile yaptı bu pislikler. Dile getirdikleri gerçeğin tam tersidir.

Amaçları, yüzünü kara çıkartmaktan başka bir şey değil. Hristiyan'la Yahudi ne zaman istemiş dinin iyiliğini?

Cehennem köprüsüne mescit yaptılar. Allah ile oyunlar oynadılar.

Amaçları peygamber ashabını bölmektir. Hakk'ın üstünlüğünü şaşal nasıl anlasın?

Vaazlarıyla Yahudilerin kendilerinden geçtikleri bir Yahudi'yi Şam'dan buraya getirmektir niyetleri.

Peygamber dedi, evet, ama biz gaza için yola çıkmak üzereyiz.

Bu seferden döndüğümde o mescide doğru gelirim.

Onları savıp gazaya at sürdü. Tavlada hile yapanlara da hileyle karşılık verdi.

Gazadan dönünce gene geldiler ve geçmişte verilen sözün peşini bırakmadılar.

Hak ona dedi, ey peygamber, meseleyi açık söyle. Varsın savaş olsun.

Böylece peygamber, onlara dedi, çok kötü kalplisiniz, düşmansınız siz. Ben sırlarınızı ortaya dökmeden kapayın çenenizi.

Peygamber, onların sırlarına ilişkin birkaç belirtiyi dile getirince işleri kötü oldu.

O zaman elçiler, Allah korusun, Allah korusun, diyerek döndüler.

Hile için her münafık, peygambere koltuğunun altında bir mushafı getirir.

Dedi ki peygamber, sizin yemininizi mi gerçek sayayım, yoksa Allah'ın yeminini mi?

Onlar, gene elde Mushaf, ağızda oruç başka bir yemin ettiler.

Dediler, şu temiz ve doğru kelam hakkı için, o mescidin inşası ancak Allah içindir.

İçinde hiçbir hile yok. İçinde ancak, zikir, doğruluk ve Rabbim diye yakarış vardır.

Allah'ın seslenişi, dedi peygamber, kulağıma geliyor tıpkı normal bir ses gibi.

Allah'ın sesine yönelmesin diye, Hak kulaklarınızı mühürlemiş sizin.

İşte Hakk'ın sesi açıkça geliyor bana. Saf şarabı süzer gibiyim tortudan.

Öyle ki Musa da ağacın olduğu yerden Hakk'ın, en bahtiyar, diyen sesini duymuştu.

Ağaçtan “Ben Allah'ım” sözünü duyuyor, sözle birlikte nurlar açığa çıkıyordu.

O münafıklar, vahiy nuruyla elleri kolları bağlandıkça yeni yeminler ediyorlardı.

Allah, yemini kalkan diye nitelediğine göre, savaşçı ne diye elinden bıraksın kalkanı?

Peygamber açıkça yalanlayarak onlara anlaşılır bir dille “Yalan söylediniz” dedi.

Sonunda peygamberin dostlarından biri, kafasına yatmadığı için inkâr etmeyi geçirdi gönlünden:

Peygamber bu ak saçlı ve olgun ihtiyarları ne diye utandırır?

Hani kerem ve ululuk, hani perde çekiş kusurlara? Peygamberler yüz binlerce kusur örterler oysa.

Sonra da itiraz yüzünden sararıp solmamak için hemen tövbe etti içinden.

Nifak sahiplerinin dostluğunun uğursuzluğu, mümini de onlar gibi çirkinleştirip âsi eder.

Ey sırları bilen, beni inkârda ısrar eder durumda bırakma, diye yakarıyordu o.

Gözün görüşü gibi elimde değil kalbim. Yoksa öfkemden, kalbimi anında ateşe veririm.

Bu düşünceler içinde uykuya daldı. Düşünde mescitlerini dışkı içinde gördü.

Taşlarını pislik götürüyordu. Kapkara duman sızıyordu taşlardan.

Boğazına duman kaçtı, boğazı yandı. Yakıcı dumanın dehşetinden uykusundan fırladı.

Hemen yere kapanıp, Allah'ım, bunlar inkârcılığın göstergesi, diye ağlamaya başladı.

İman nurundan beni ayıran hoşgörüden öfke daha iyidir Rabbim.

O insanlar, Kubalıların mescidini yok etmek için yüz türlü hazırlık yaptılar.

Din bakımından yüzü kara olanların araç gereci, hile, dalavere ve çekişmeden başka bir şey değildir.

Her sahabe o mescit konusunda bir rüya görüp onlar için işin içyüzü açıklık kazandı.

Rüyaları birer birer açıklasam, elbette kuşku duyanların kuşkuları dağılır.

Ama onların sırlarını açık etmekten korkarım. Onlar nazlıdırlar. Naz onlara yakışır.

Onlar şeriatı taklitsiz benimsemişlerdi. Mihenge vurmadan almışlardı nakdi.

Kur'an hikmeti, müminin yitiği gibidir. Herkes kendi yitiğinin iç yüzünü iyi bilir.

Oranın mescit değil de hile evi ve cehennem tuzağı olduğu ortaya çıkınca...

Peygamber oranın yıkılıp çöplük ve küllük haline getirilmesini emretti.

Mescidin sahibi de mescit gibi sahteydi. Tuzak üstüne yem dökmek cömertlik değildir.

Senin oltandaki et, balık yemidir. Böyle lokma, ne bağıştır, ne de cömertlik.

Kuba halkının cansız mescidi, kendi dengi olmayana geçit vermedi.

Cansızlara böyle zulüm reva değildi. Bu yüzden adaletin sultanı denk olmayan bu yeri ateşe verdi.

İnceleme

Konu

Münafıkların hileleri.

Ana Düşünce

İnsanların dini inançlarını kullanarak dine zarar vermek imkânsızdır.

Yan Düşünceler

1. Peygamberler insanlara doğru yolu göstermek için gönderilmiştir.
2. Allah, her zaman için doğrunun yanındadır.

Olayın Geçtiği Yer

Olaylar münafıkların peygamberimizi ziyarete gelmesiyle başlamıştır. Bu sebeple hikâyenin serim bölümündeki olaylar ve sonrasında gerçekleşenler peygamberimizin evinde ya da onun bulunduğu bir mekanda yaşanmıştır.

Olayın Geçtiği Zaman

Olaylar peygamberimiz zamanında yaşanmıştır. Bunun dışında olayın yaşandığı zaman hakkında bir kavrama yer verilmemiştir.

Kahramanlar

Peygamberimiz

Sosyal Özellikler

Peygamberimiz Hz. Muhammed'dir. Allah'ın elçisidir. İnsanlar tarafından sevilen ve saygı duyulan biridir.

Psikolojik Özellikler

Güzel, kibar ve şefkatlidir. Münafıkların yalan söylediğini anlamış; ancak hiç sesini çıkarmamıştır. Bu duruma göz yummuştur. Buradan yola çıkarak kötü bir durumla karşılaşsa bile insanları kırmak, üzmemek isteyen bir karaktere sahip olduğunu söyleyebiliriz. İyi niyetlidir. Allah'ın yol göstermesiyle onun isteğini yerine getirmiştir. Münafıkların yanlışını yüzlerine söylemiştir.

Nifak Sahipleri

Sosyal Özellikler

Hristiyan ya da Yahudi'dirler. Peygamberin mescitinin dışında bir mescit yapmışlardır. Yoksula, evsizede yardımcı olmak için bu mesciti yaptırdıklarını söylerler.

Psikolojik Özellikler

Hilekârdırlar. İnsanların dini inançlarını ve duygularını kullanarak dini yok etmek istemişlerdir. Bu sebeple kötü düşünelidirler. Peygambere kendilerini farklı göstermeleri, ikiyüzlü karaktere sahip olduklarını göstermektedir.

Rahatlıkla yalan söylemektedirler. Bu yalanlarını gerçekmiş gibi göstermek için yemin etmekten çekinmemişlerdir.

Sözleri etkili ve inandırıcıdır. Öyle ki peygamberin yanındaki kişilerin farklı düşüncelere kapılmasına sebep olmuşlardır.

Sahabe

Nifak sahiplerinin sözlerine bir anlık da olsa inanır. Ancak hemen sonrasında bu düşüncesinin yanlış olduğunu anlamıştır.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Diz çökmek, darda kalmak, dile gelmek, göz yummak, yüzünü kara çıkarmak, yola çıkmak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinmeyecek Kelimeler

Nifâk, hile, mescit, mürtetlik, entrika, kubbe, yaltaklanmak, taltif, cemal, külhan, vefasız, efsun, merhamet, şefkat, har, ecinni, ashap, şapşal, vaaz, gaza, münafık, Mushaf, kelam, zikir, mümin, âsi, dalavere, sahabe, şeriat, mihenk, reva.

Edebi İfadeler

“Gönülsüz ve ruhsuz dile gelen tatlı söz, külhanda biten bitki gibidir a dostlar.”

Değerlendirme

Hikâye dini nitelikler taşıyan bir hikâyedir. Bu nedenle dini hikâyeye özelliği gösterir. Metinde, nifak sahibi kişilerin dini yok etmek istemeleri konu edilmiştir. Bu konu işlenirken ele alınan elçilerin bir mescit yaparak peygamberi kandırmak istemeleri, dini inançları ve insanların dini duygularını kendi çıkarları için kullanmaları gibi anlatımlar hedef kitlenin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygunluk göstermemektedir. Kaynak metin olarak kullanılan metinlerde daha çok çocuklara yaşama sevinci aşıl原因an, onların ahlaki ve sosyal yönden gelişmesini sağlayan konulara yer verilmelidir.

Metinde deyimlere yer verilmiştir. Altı tane deyim kullanılmıştır. Bu metnin olumlu bir özelliğidir. çocukların bilemeyeceği otuz bir kelime tespit edilmiştir. Metinde dini bazı kavramlara yer verilmesi çocukların metni anlamasını güçleştirecektir.

Hikâye biçimsel açıdan olumlu özellikler taşısa da iletilerin çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun olmaması kaynak metin olarak kullanımını engellemektedir. Bu nedenle 11–14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılması **uygun değildir**.

2.1.1.42. Öğüt Verenin Öğüdünü Tutmayıp İhtiras Yüzünden Fil Yavrusu Yiyenlerin Öyküsü.¹

Duymuşsundur, bir bilge, Hindistan'da bir grup arkadaş görür.

Uzak yoldan gelmektedirler. Aç, yiyeceksiz ve takatsiz kalmışlardır.

Bilgiden doğan acıma duygusu coştı ve onlara, hoş geldiniz, deyip güler yüz gösterdi.

Biliyorum, dedi, açlık yüzünden bu Kerbela'da sıkıntınız katmerlenmiş.

Fakat Allah aşkına, ey ulular, fil yavrusu olmasın sakın yemeğiniz.

Gittiğiniz yönde fil var. Sözümü dinleyip fil yavrularına kıymayın.

Yolunuz üzerinde fil yavruları var. Onları avlamaya can atabilirsiniz.

Çok güçsüz, üstelik çok lezzetli ve besililer. Fakat anneleri pusuda onlara bakar.

O, yavrusunun ardından yüz fersah yolu inleyip ah ederek dolaşır durur.

Ateşle duman çıkar hortumundan. Bu yüzden sakın, onun ayrı düşmüş yavrusundan.

Fil gelip her ağzı koklar. Her insanın midesini inceler.

Yavrusunu kebab edeni bulmak ve öç alıp gücünü göstermek ister.

Öğüt veren dedi ki bu öğüdümü dinleyin de kalbiniz ve ruhunuz sıkıntıya düşmesin.

¹ III / 69-155. beyitler

Otlarla, yapraklarla yetinin. Fil yavrularını avlamaya yeltenmeyin.

Dünyada öğüt borcumu ödedim ben. Öğüdün tutulması, ancak mutluluk verir.

Ben sizi pişmanlıktan kurtarmak için mesajı bildirmeye geldim.

Sakın tamah kesmesin yolunuzu. Tamah dalınızı yaprağınızı kökünden söker.

Bunları söyledi ve iyilikler dileyip gitti. Onlarınsa yolda kıtlık ve açlıkları arttıkça arttı.

Birden bire yolun bir yanında yeni doğmuş semiz bir fil yavrusu gördüler.

Sarhoş kurtlar gibi çullandılar üstüne. Silip süpürdüler de rahata erdiler.

Yoldaşlardan biri yemeyip öğüt verdi. Çünkü fakirin sözü aklındaydı onun.

O söz, onun kebab yemesine engel oldu. Eski akıl sana yeni bir talih bağışlar.

Sonra hepsi vurup kafayı yattı. Aç kalansa sürünün çobanı gibi uyanıktı.

Korkunç bir filin geldiğini gördü. Fil gelip önce uykusuz bekleyene koştu.

Fil, onun ağzını üç kez kokladı. Ağzından hiçbir olumsuz koku gelmiyordu.

Çevresinde birkaç kez dönüp gitti. O koca fil ona zarar vermedi.

Sonra bütün uyuyanların ağızlarını kokladı. Uyuyan adamdan koku geliyordu.

Yediği fil yavrusunun kokusuydu bu. Fil onu hemen parçalayıp öldürdü.

Sonrada o gruptakileri birer birer parçaladı. Ürküp çekinmeden yapıyordu bunu.

Her birini havalara fırlatıyor, sonra da yere çarparak parçalıyordu.

İnceleme

Konu

Öğüdü dinlememenin zararları.

Ana Düşünce

Bizden büyük, deneyimli ve bilgili kişilerin öğütleri boşa söylenmiş değildir. Bile bile o öğütlerin tersini yapmak sonuçlarına katlanmaktır.

Yan Düşünceler

1. İyi ya da kötü yaptığımız her şeyin karşılığını bir gün mutlaka alırız.
2. Davranışlarımızın sonunu düşünmeden hareket etmemeliyiz.
3. Hatalarımızı ne kadar saklamaya çalışırsak çalışalım sonunda herkes tarafından öğrenilmesine engel olamayız.
4. İçinde bulunduğumuz durum bizlere kötü şeyler yaptırabilir. Önemli olan hata yapmadan, sabredip içinde bulunduğumuz durumdan kurtulmaktır.
5. Yasak olan şeyler insanlara daha cazip gelir. Kendimize, irademize hakim olup olumsuz şeylerin yaşanmasına engel olmalıyız.

Olayın Geçtiği Yer

Olay Hindistan'da fillerin çok olduğu bir yerde yaşanmıştır.

Olayın Geçtiği Zaman

Olay bir grup arkadaşın yolculuğu esnasında yaşanmıştır. Metinde olayın yaşandığı zamanı ifade eden bir kavram yer almamaktadır. Olaylar bilge bir kişinin yolcuları uyarmasıyla başlamakta, yolcuların bilge kişiyi dinlememesi sonucunda ölmeleriyle son bulmaktadır.

Kahramanlar

Bilge

Sosyal Özellikler

Bilgi ve deneyim sahibi bir kişidir. İnsanlara bilgi sunarak yardım etmeye çalışmaktadır. Yol üzerinde çaresiz kalan bir grup arkadaş görmesi onlara yardım etme hissini uyandırmıştır. Ancak yardım olarak sunduğu öğüdü dinletemez.

Psikolojik Özellikler

Bilgisini insanların yararına kullanmaktadır. Deneyimli olması, yol gösterici vasfını artırmaktadır. Çaresiz kalan gruba öğüt vererek büyüklük etmiştir. Acıma duygusuna sahip, güler yüzlü bir kişiliktir. Çevresinde olanlara karşı duyarsız değildir.

Uyanık kişi

Sosyal Özellikler

Yolculuk eden grubun üyesidir. Aç, bitkin ve çaresizdir. Bilgenin sözlerine kulak vermesi hayatını kurtarmıştır. Onun söylediklerine uygun olarak yolculuğuna devam etmiştir. Bu sebeple büyük sözü dinleyen, kendisine verilen öğütleri kulak ardı etmeyen bir kişiliğe sahip olduğunu söyleyebiliriz. Sahip olduğu önseziyi arkadaşlarıyla da paylaşmak istemiş; ancak söz dinletememiştir.

Psikolojik Özellikler

Dayanıklıdır. Aç ve bitkin olmasına rağmen bilgenin sözlerini unutmamış, ona uygun davranmıştır. Sabırlı ve kendine hakim olan bir karaktere sahiptir. İstek ve arzularını kontrol altında tutabilen bir kişiliktir. İçinde bulunduğu olumsuz durumun kendisine yanlış yaptırmasına engel olmuştur.

Uyuyan kişiler

Sosyal Özellikler

Yolculuk eden grubun diğer üyeleridir. Uzun yoldan gelmişlerdir. Aç, bitkin ve çaresizdirler. Öyle ki açlıktan kıvranırlar. Açlık ve yiyeceksizliğin verdiği sıkıntı hata yapmalarına sebep olmuştur. Bilge kişinin ve sonrasında arkadaşlarının sözünü dinlemezler. Fil yavrusunu yemeleri ölmelerine sebep olmuştur.

Psikolojik Özellikler

Dayanaksızdırlar. Açlığa ve yorgunluğa dayanamamışlardır. Sabırsızdırlar. İsteklerine engel olamamaları zararlı çıkmalarına sebep olmuştur. Deneyim sahibi kişilerin sözünü dinlemeyen, bilge kişinin öğüdünü kulak ardı eden karaktere sahiptirler.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Söz dinlemek, can atmak, ah etmek, silip süpürmek, rahata ermek.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Takat, katmerlenmek, besili, pusu, fersah, yetinmek, yeltenmek, öğüt, tamah, kıtlık, semiz, çullanmak, yoldaş, talih.

Edebi İfadeler

“Eski akıl sana yeni bir talih bağışlar.”

Değerlendirme

Bir grup arkadaşın karşısına çıkan bilge, onlar için büyük bir şanstır. Onun verdiği öğütler yolculuklarını aydınlatacak niteliktedir. Ancak gruptaki bir kişi dışında hiç kimse onun söylediklerini dinlemez. Sonunda da zararlı çıkan bilgenin sözünü dinlemeyenler olur. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla büyükleri dinlemenin önemini ve faydasını kavrayacaktır. Metinde bir grup içinde bilgenin öğüdünü dinleyen ve dinlemeyen iki farklı kişiliğe yer verilmesi de karşılaştırma imkânı sunacaktır. Böylece çocuklar dinlemek ve dinlememek arasındaki farkı daha iyi kavrayacaktır.

Birinci ileti iyi ya da kötü yaptığımız her şeyin karşılığını göreceğimizi anlatmaktadır. Ne kadar saklamaya çalışırsak çalışalım, üzerinden zaman geçse de, biz unutsak da başkaları yapılanları asla unutmaz. İyi ya da kötü karşılığını vermek için zaman kollar. Metinde fil, yavrusunu yiyenlerden öc almak ister ve isteğini de gerçekleştirir. Onların nefeslerinden yavrusunun kokusunu alır. Bu sayede yavrusunu yiyenle yemeyeni ayırt eder. Fil, yavrusunu kaybetmenin, ondan ayrılmanın acısıyla yavrusunu yiyenlerin cezasını verir. Gruptakilerin davranışlarındaki farklılık filin de onlara farklı davranmasına ortam hazırlamıştır. Fil, yavrusunu yemeyene dokunmamış, diğerlerine ise cezalarını vermiştir.

Bu metni kendi yaşamımıza uyguladığımızda da görürüz ki yaptığımız her iyi ve kötü davranışın karşılığını aynı şekilde alırız. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde davranışlarının sonucunu düşünerek hareket edeceklerdir. İyinin ve kötünün ayırımına varacaklardır.

İkinci ileti yaptığımız hataları ne kadar saklamaya çalışsak da başarılı olamayacağımızı ifade etmektedir. İnsanoğlu hata yapar ve bu hatalarının da üzerini örtmeye çalışır. Yaptığımız bazı hatalar o kadar büyüktür ki bizim de

gücümüz yetmeyebilir onları saklamaya. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde yaptıkları hataları saklama yoluna gidebilirler. Çocuklar yaptıkları bu hatalar sayesinde doğruyu öğreneceklerdir. Ancak bazı hatalar vardır ki telafisini yapmak mümkün değildir. Bu nedenle bu yaş grubuna dâhil çocuklar yaptıklarından hiçbir zaman kaçamayacaklarını bilmelidirler. Bu metin çocuklara hataları saklamaya çalışmanın boşuna olduğunu; çünkü bir gün mutlaka gerçeklerin ortaya çıkacağını gösterecektir. Böylelikle de hata yapmamaya çalışmanın önemi kavranmış olacaktır.

Üçüncü ileti hataları saklamak adına yaptığımız söz ve davranışlarla ilgilidir. Öyle ki bazen hatalarımızı saklamak için sözler verir, yeminler ederiz. Süslü sözlerle eğri davranışları düzeltmeye çalışırız. Ancak bunların hiçbiri fayda etmez. Bu nedenle süslü sözlerle eğri davranışları düzeltmek yerine; eğri sözlerle gerçekleri söylemek en doğrusunu yapmaktır. Bu durum 11-14 yaş grubu çocuklarının çoğunda görülen bir özelliktir. Hataları saklamak adına bazıları yalan söyleyebilir, bazıları da inkar yoluna gidebilir. Özellikle de ailelerine ve öğretmenlerine karşı takındıkları tavırlarla içinde buldukları durumdan kurtulacaklarını düşünürler. Ancak her şey yine kendilerinin gösterdiği davranışlarla ortaya çıkar. Bu dönem çocuklarının önemli olanın gerçeği aynen söylemek olduğunun farkına varmaları gerekmektedir. Çünkü Mevlana'nın dediği gibi yapılanlar bir soğan kokusu gibi etrafa yayılır. Bu metin 11-14 yaş grubu çocuklarına gerçekleri saklamaya çalışmanın hiçbir faydası olmayacağını gösterecektir.

Dördüncü ileti ehil olan kişilerin sözlerinin bizlerin yaşamını aydınlattığını ifade etmektedir. İnsanların çevresinde bilgi sahibi, görmüş geçirmiş insanların olması çok önemlidir. Bazen onların sayesinde denemek zorunda olmadan gerçekleri görebiliriz. Bu nedenle böyle kişilerin sözleri Mevlana'nın sürekli kullandığı gibi inci tanesi gibidir. Böyle kişilerin sözlerini boş nasihatler diye kulak ardı etmek olabilecek olumsuzluklara ortam hazırlamaktır.

İnsanların yaşamlarında çok kötü zamanları olabilir. Böyle durumlardan kurtulabilmek için bazen daha kötü yollara başvurabiliriz. Önemli olan bu kötü durumdan sabrederek kurtulmaya çalışmaktır. Sabrın en büyük erdem olduğunu bu şekilde anlayabiliriz. Ne kadar kötü durumlar yaşarsak yaşayalım içinden çıkmanın güzel ve zararsız yollarını bulmamız gerekir. Hikâyede bir grup arkadaş

açlığa, yiyeceksizliğe dayanamamıştır. İstek ve arzuları onların hata yapmasına sebep olmuştur. 11-14 yaş grubu çocukları da bazen kendilerince kötü ve çaresiz durumlar yaşayabilirler. Çaresiz kalmanın vehmiyle daha büyük yanlışlar yapabilirler. İşte burada sığınacağımız şeyin sabır olması gerektiğini bilmeleri gerekmektedir. İçinde bulunduğumuz durumun bize daha kötü şeyler yaptırmasına engel olmamız gerekmektedir. Bunu da ancak sabrederek yapabiliriz.

Yasak olan şeyler her zaman için insanoğluna daha tatlı ve cazip gelir. Onları yapmak sanki en zor şeyleri başarmak gibi haz verir. Metinde de bilgenin fil yavrularına dokunmayın sözü zaten aşırı derecede aç olan gruba fil yavrularının daha lezzetli görünmesine sebep olur. Açlığın da verdiği sıkıntı onların yasağı delmesine sebep olur. Yasak olan şeylerin daha cazip gelmesi 11-14 yaş grubu çocukları için de geçerlidir. Öyle ki bazen ısrarla “yapma” denilen şeyleri yaparken görürüz onları. Bu onların istekli olmasından ya da inatlaşmalarından değil de kendilerine yasak olarak sunulan bazı davranışları elde etme arzusundan kaynaklanmaktadır. Bu metin 11-14 yaş grubu çocuklarına yasak olan şeyleri yaptıkları takdirde kendilerine birtakım olumsuzluklar oluşturacaklarını gösterecektir.

Bu metinde yer alan filin insanları yemesi temi, başlangıçta olumsuz gibi görünebilir. Ancak anlatılan olay soyut bir düşünceyi kavratmak amacıyla kullanılmıştır. 11-14 yaş grubu çocukları gerçekleri ayırt edebilecek bir dönemdedirler. Filin bir insanı yemesi onlara tuhaf ya da kötü bir durum olarak gelmeyecektir. Soyut bir düşünceyi anlatmak amacıyla bu konunun bir araç olarak kullanıldığının farkında olacaklardır.

Hikâye çocuklara bilgidен ve deneyimli kişilerden yararlanma, sonunu düşünmeden hareket etmeme, yararlı ve zararlıyı ayırt etme gibi kavramların önemini gösterecektir.

Metinde beş tane deyimе yer verilmiştir. Çocukların anlamını bilemeyeceğini düşündüğümüz on dört kelime tespit edilmiştir. Kelimeler çocukların anlamlarını bulmakta zorlanmayacakları bir nitelik taşımaktadır. Bu sebeple çocuklar metnin kavranmasında, anlaşılmasında zorluk çekmeyecektir. Bu durum metnin olumlu bir özelliği olarak kendini göstermektedir.

Bu özelliklerden yola çıkarak metnin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.1.1.43. Ömer Zamanında, Yoksulluk Gününde Allah için Mezarlıkta Çenk Çalan Yaşlı Çalgıcının Hikâyesi.¹

Duydun mu? Ömer zamanında çenk çalan, şöhretli bir çalgıcı vardı.

Bülbül onun sesiyle kendinden geçer, güzel sesiyle bir neşeye yüz katardı.

Soluğu, meclisleri, toplulukları süsler, ezgilerinden kıyametler kopardı.

Sesi, İsrail gibi hüner gösterip ölülerin canlarını bedenlerine sokardı.

Ya da İsrail'in soluktaşıydı o; dinleyen fil bile kanatlarırdı.

O, dünyayı neşeye dolduran, sesiyle şaşılacak hayaller kurduran bir çalgıcıydı.

Ezgisiyle gönül kuşu uçar, sesiyle canın aklı hayran olurdu.

Zaman geçip de kocayınca, can doğanı âcizlikten sinek avlar oldu.

Sırtı, küp sırtı gibi kamburlaştı; gözünün üstünde kaşları sarkıklıktan eyer kuskununa döndü.

Cana can katan güzel sesi çirkinleşti, kimsenin yanında kıymeti harbisi kalmadı.

Zühre'nin bile kıskandığı o ses, bir kart eşek sesine döndü.

Zaten hangi hoş vardır ki nahoş olmamıştır? Ya da hangi tavan vardır ki yıkılıp yere serilmemiştir?

Çalgıcı iyice kocayıp zayıflayınca, kazançsızlıktan bir parça yufkaya muhtaç oldu.

Allah'ım! Bana çokça ömür ve süre verdin; çöp kadar değersiz bir kişiye lütuflarda bulundun, dedi.

Yetmiş yıl günah işledim; bir gün bile rızkımı benden kesmedin.

Bugün kazancım yok, senin konuğum. Çengi senin için çalacağım, artık seninim.

Çengini alıp Allah'ı aramaya koyuldu; ah ede ede Medine Mezarlığı'na doğru gitti.

¹ I / 1913-2217. beyitler

Allah'tan kirif parası isteyeceğim. O kalpleri iyilikle kabul edicidir, dedi.

Epeyce çenk çalıp ağladı, başını yere koydu. Çengini yastık yaparak bir mezar üzerine yığılıp kaldı.

Üzerine uyku çöktü, can kuşu hapisten kurtuldu. Çalgıcı, çalgıcılığı bırakıp sıçradı.

Bedenden, dünya sıkıntısından azat oldu. Yalın bir âleme, can ovasına ulaştı.

Canı, orada macerasını anlatıyordu: beni burada bıraksalardı,

Canım şu bahçede, baharda ne hoş olurdu; şu ovanın, şu gaybi lale bahçesinin sarhoşu olurdu.

Kanatsız, ayaksız seferler eder; dişsiz, dudaksız şekerler yedim.

Akıl zahmeti olmayan bir zikir ve fikirle, felek sakinleriyle şakalaşırdım.

Gözlerim kapalı hâlde bir âlem görür; elsiz avuçsuz güller, fesleğenler dererdim.

Çalgıcı bal denizine dalmış bir su kuşuydu; Eyyub'un içtiği, yıkandığı pınardı.

O sırada Allah Ömer'e kendisini uykudan alamayacağı bir uyku verdi.

Bu olağan bir şey değil, bu gayptan geldi, maksatsız değildir diye hayrete düştü.

Başını koyup uykuya daldı, bir rüya gördü. Allah'tan bir ses geldi, canı işitti onu.

Bu, her sesin, her nağmenin aslı olan sestir. Ses ancak odur, geri kalanı yankıdır.

Çalgıcı beklemekten acze düşünce,

Ömer'e ses geldi: Ey Ömer! Kulumuzu ihtiyaçtan kurtar,

Seçkin ve saygın bir kulumuz var. Mezarlığa kadar bir zahmet gidiver.

Ey Ömer! Kalk, halkın beytülmalinden yedi yüz dinarı tastamam avucuna koy.

Parayı onun yanına götürüp: "Ey bizim seçkin kişimiz, bu kadarcığı al da bizi mazur gör.

Bu kadarcık para kirif parasıdır; harca, harcayınca buraya gel" de.

Sonra Ömer, o sesin heybetinden sıçradı, bu hizmet için belini bağladı.

Ömer, mezarlığa doğru yöneldi. Koltuğunda kese, koşarak çalgıcıyı aramaya başladı.

Mezarlığın etrafında epey bir koşuşturdu; orada o ihtiyardan başka kimseyi göremedi.

Bu değildir deyip bir kez daha koştu. Yorgun düştü, o ihtiyardan başkasını göremedi.

Allah bana temiz, layık ve kutlu bir kulunuz var buyurdu, dedi.

Yaşlı bir çalgıcı, nasıl Allah seçkinlerinden olur? Ne güzelsin ey gizli sır, ne güzel.

Av aslanın çölün çevresinde dönüp dolaştığı gibi bir kere daha mezarlığın çevresini dolaştı.

Orada ihtiyardan başka kimsenin olmadığına iyice inanınca: Karanlığın bağrında nice aydın gönüller vardır, dedi.

Gelip yüz edep içinde oraya oturdu. Ömer'in aksıracağı tuttu, ihtiyar sışradı.

Ömer'i görünce hayretler içinde kaldı. Gitmeye kalkıştı, titremeye başladı.

İçinden: Allah'ım! Elaman senden. Muhtesip, çalgıcı bir ihtiyarcağıza çattı, dedi.

Ömer o ihtiyarın yüzüne bakıp onu utanmış ve yüzü sararmış halde görünce:

Benden korkma, çekinme; çünkü Allah'tan muştular getirdim, dedi.

Allah, senin huylarını o kadar övdü ki Ömer'i, senin yüzüne âşık etti.

Otur önüme, uzak durma da kulağına ikbal sırlarını söyleyeyim.

Allah sana selam söylüyor; sonsuz sıkıntılar ve kederler yüzünden nasılsın diye soruyor.

İşte, şu birkaç değersiz sikke kiriş parası; bunu harca, yine buraya gel.

İhtiyar bunu işitince titremeye başladı. Ellerini ısırıyor, çırpınıyordu.

Ey eşsiz Allah! Yeter, zavallı ihtiyar utancından eridi, diye bağıırıyordu.

Epeyce ağlayıp derdi hadden aşınca, çengi yere çalıp un ufak etti.

Ey Allah'la aramda perde olan, ey yolunu ana yoldan vurup saptıran! Dedi.

Ey yetmiş yıldır kanımı içen, ey olgunluk sahibine karşı yüzümü kara çıkaran!

Ey ihsan edici, vefalı Allah'ım! Cefa içinde geçen ömrüme sen acı.

Allah bana öyle bir ömür verdi ki dünyada onun bir gününe bile kimse kıymet biçemez.

Ömrümü, her solukta tiz ve pes perdelerine üfleyerek harcadım.

Ah! Irak perdesini ve makamını anıp durmaktan, ayrılığın acı zamanı hatırımdan çıktı.

Eyvahlar olsun! Onun incelen zir perdesinin letafeti yüzünden gönlümün ekini kurudu, gönlüm öldü.

Eyvahlar olsun! Şu yirmi dört perdenin sesiyle kervan geçip gitti, gün akşam oldu.

Ey Allah'ım! Feryat, bu feryat edenden! Kimseden değil, bu yardım dilenenden yardım istiyorum.

Kimseden medet bulamam, bana ancak benden yakın olandan medet var.

Çünkü şu benlik bana her an ondan gelir. Bu benlik, benden eksilip azalınca ancak onu görürüm.

Hani biri sana altın saysa, kendine değil de ona doğru bakarsın ya, onun gibi.

Bunun üzerine Ömer ona: Senin şu ağlayıp inlemen, akli başında oluşunun eseridir, dedi.

Yok olanın yolu, bir başka yoldur; çünkü akli başında olmak da bir başka günahdır.

Akli başında oluş, geçmişini anmaktır. Geçmişin de Allah ile aranda perdedir, geleceğin de.

İkisini de ateşe ver, ne zamana dek bu ikisi yüzünden ney gibi boğumla dolu olacaksın?

Neyde boğum olduğu sürece sırdaş değildir; o dudağın, o ezginin mahremi değildir.

Tavaf ediyorsun, ama ridâ içinde tavaf etmedesin. Eve ulaştın ama hâlâ kendindesin.

Ey haberleri haber verenden habersiz olan, tövben günahından da beter.

Ey geçmiş hallerinden tövbe peşinde olan, bu tövbeden ne zaman tövbe edeceksin söyle.

Bazen ince ezgileri kible ediniyorsun, bazen de ağlayıp inlemeyi öpüyorsun.

Faruk, sırlara ayna olunca, ihtiyarın canı içinde uyandı.

Can gibi, ağlayışsız gülüşsüz hale geldi; canı gitti, başka bir canla dirildi.

O anda içine bir hayret düştü de yerin göğün dışına çıktı.

Arayırların ötesinde bir arayışa girdi; bu hali ben bilmiyorum, biliyorsan sen söyle.

Halden ve sözden öte, bir hâl ve söze erişti; celâl sahibi Allah'ın cemaline dalı.

Kurtuluşu olmayan bir dalış ya da denizden başka kimsenin onu tanıyamayacağı bir dalış.

İstek üstüne istek olmasa, cüzi akıl, küll'den söz edemez.

İstek üstüne istek geldiği içindir ki o denizin dalgaları buraya kadar ulaşıyor.

İhtiyarın halinin hikâyesi buraya varınca, ihtiyar da hali de yüzünü perde ardına çekti.

İhtiyar, eteğini dedikodudan silkti; bizim ağzımızda da yarım bir söz kaldı.

İnceleme

Konu

Doğru yolu bulmak.

Ana Düşünce

İnsan gençliğinde yapmadıklarının kıymetini yaşlandıktan sonra anlar.

Yan Düşünceler

1. Her güzel şey bir gün çirkinliğe, her hoş şey bir gün nahoşluğa bürünebilir.

2. Yaşlılık, insanın birçok yeteneğini ve özelliğini köreltir, onu çaresiz bırakır.
3. İnsan ne kadar çaresiz kalırsa kalsın inancının kuvveti onu doğru yola ve sonsuz çarelere ulaştırır.
4. Dünya güzelliklerinin sonsuza kadar süreceğini düşünmek bu dünyaya aldanmaktır.

Olayın Geçtiği Yer

“Çengini alıp Allah’ı aramaya koyuldu; ah ede ede Medine Mezarlığı’na doğru gitti.” cümlesinden anlaşıldığı gibi çenk çalan kişinin bütün yaşantısı Medine şehrinde geçmiştir. Yaşadığı pişmanlıkla Allah’ı aramak için Medine Mezarlığı’na gitmiştir. Hz. Ömer ile arasında olanlar Medine Mezarlığı’nda yaşanmıştır.

Olayın Geçtiği Zaman

Metin “Duydun mu? Ömer zamanında çenk çalan, şöhretli bir çalgıcı vardı” cümlesiyle başlamaktadır. Olaylar Hz. Ömer’in halife olduğu dönemde yaşanmıştır.

Hikâyede olayların zamanına yönelik birçok ifade yer almaktadır.

“Zaman geçip, kocayınca...”

“Çalgıcı iyice kocayıp yaşlandığında...”

“Allah’ım bana çokça ömür ve süre verdin...”

“Yetmiş yıl günah işledim.”

Bu cümleler hikâyede anlatılanların uzun bir süreyi kapsadığını göstermektedir. Çalgıcı uzun bir süre yaşamıştır. Yetmiş yaşına kadar yaşamıştır. Yaşlandıktan sonra ise yaşadığı olumsuz hayattan dolayı pişmanlık duymuştur.

Çalgıcının Hz. Ömer’le karşılaşmasından sonra yaşananlar kısa bir süreyi kapsamaktadır. Çalgıcının ve Hz. Ömer’in uykuya dalması, sonrasında yaşananlar bir günlük bir sürede yaşanmıştır.

Kahramanlar

Çalgıcı

Sosyal Özellikler

Harpı andıran, telli bir çalgı olan çenk çalmaktadır. Dünyanın ve gençliğinin güzelliğine aldanmıştır. Her şeyin yerli yerinde kalacağını, her şeyin aynı şekilde devam edeceğini düşünmesi yanlış yapmasına sebep olmuştur.

Sesi çok güzeldir. Öyle ki ezgisiyle herkesi kendinden geçirir. Sesini ve ezgisini dinlemek için herkes can atar. Herkesin rağbet ettiği ve sevdiği bir kişidir. Ancak bütün bu güzel özellikleri gençlik döneminde kalmıştır. Yaşlandıktan sonra sesi bozulmuş, eskisi gibi güzel çalmamaya başlamıştır. Çevresindekilerin sevgi gösterisi de bitmiştir. Hiç kimsenin dinlemediği, sevmediği bir kişi haline gelmiştir. Yeteneklerindeki olumsuz değişiklik yoksulluk çekmesine, bir ekmek dahi bulamamasına sebep olmuştur.

Psikolojik Özellikler

Yaşadığı değişimler ve bütün hayatını gözden geçirmesi, pişmanlık duymasına sebep olmuştur. Yaşadıklarının yanlış olduğunu ve zamanını boşa geçirdiğini düşünmeye başlamıştır. Düşüncelerindeki bu değişiklik çenk çalmasının nedeninin de değişmesine vesile olmuş; çengini artık Allah için çalmaya başlamıştır. Bunun karşılığını da hemen görmüştür.

Gençliğinde çok iyi çenk çalarken kendisine güveni olan, yeteneğinin farkında olan bir karakterdir. Yaşlandığında bu özelliklerini kaybeder. Yaşadıklarından ders çıkarmayı bilmiştir. Özeleştiri yapabilmektedir. Kendi hayatını yine kendisi değerlendirebilecek güce sahiptir.

Hz. Ömer

“İslamın ikinci halifesi olup hayatında cennetle müjdelenen on kişiden biridir. 26 yaşında kırkinci kişi olarak Müslüman olmuştur. Halifeliği sırasında divan ve kadılık müessesesi kurulmuştur. Doğruluk ve adaletiyle herkesi kendisine hayran bırakmıştır. Halifeliği süresince asla adaletten ayrılmamıştır. Bu nedenle kendisine ‘Faruk’ lakabı verilmiştir” (Pala, 2008:367).

Sosyal Özellikler

Gördüğü bir rüyayla Allah'ın yardımının çalgıcıya ulaşması için vesile olmuştur. Haşmeti ve büyüklüğü çalgıcının kendisinden korkmasına, titremesine sebep olmuştur. Çengini artık Allah için çalan çalgıcıya bunun karşılığını getirmiştir. Bir kese altını ve Allah'ın selamını çalgıcıya vermiştir. İhtiyar çalgıcıya, doğruyu göstermiştir.

Psikolojik Özellikler

Doğru yolu göstericidir. Allah onun vasıtasıyla çalgıcının doğruyu görmesini sağlamıştır.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Kendinden geçmek, kıyametlerin kopması, hüner göstermek, hayran olmak, sinek avlamak, muhtaç olmak, çöp kadar değersiz, lütuflarda bulunmak, ah etmek, yığılıp kalmak, can kuşunun hapisten kurtulması, üzerine uyku çökmek, azat olmak, kendini alamamak, hayrete düşmek, acze düşmek, bel bağlamak, utancından erimek, derdi hadden aşmak, un ufak etmek, yüzünü kara çıkarmak, kıymet biçmek, gönlün ekini kurumak, yardım dilemek, akli başında olmak, boğumla dolu olmak, hayrete düşmek, perde ardına çekmek.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Şöhret, meclis, hüner, soluktaş, acizlik, eyer, kuşku, harbi, kiriş, çenk, gayp, zahmet, zikir, felek, fesleğen, maksat, nağme, beytûlmali, dinar, heybet, kese, layık, kutlu, edep, muhtesip, muştı, ikbal, sikke, had, ihsan, vefalı, cefa, tiz, pes, zir, letafet, perde, makam, medet, benlik, sırdaş, mahrem, tavaf, ridâ, Faruk, celâl, cemal, cüzî, küll.

Edebi İfadeler

“Zaten hangi hoş vardır ki nahoş olmamıştır? Ya da hangi tavan vardır ki yıkılıp yere serilmemiştir?”

“Karanlığın bağırında nice aydın gönüller vardır.”

Değerlendirme

Ana düşünce insanların sahip olduğu güzelliklerin değerini bilmemesini ve zamanı gerektiği gibi kullanamamasını anlatmaktadır. Her insan doğar, büyür, yaşar ve ölür. Ancak çoğumuz yaşadığımız günlerin kıymetini bilmeyiz. Gençlikte her insanın gücü kuvveti yerindedir. Öyle ki kendinde her şeyi yapabilecek gücü görür. Her söylediği dinlenir, her şakasına gülünür, her yaptığı dikkat çeker. İçinde bulunduğu dönemin kendisine verdiği yaşama sevinci de gençlikle birleşince insan bir anda gerçeklerden uzaklaşır. Her şeyin böyle devam edeceğini, hiçbir şeyin değişmeyeceğini düşünür. Bu nedenle yapması gerekenleri de yapmaz. Zamanla eski özelliklerini gerektiği gibi yerine getirememeye, hatta kaybetmeye başlar. Yaşlı adam gençliğinde çok güzel çenk çalmaktadır. Öyle ki onun sesi ölüleri bile diriltebilecek güçtedir. Bu kadar güzel çenk çalan biri bir anda onu dinleyenlerin maskarası olur ve kimse onu dinlemez. Adam çaresiz kalır hatta açlık çeker. Bir zamanlar yaşadığı zengin ve güzel hayat yerini sıkıntılara, çaresizliklere bırakır. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde en güzel yaşları yaşarlar. Onların yaptığı konuşmalar her ortamda dinleyici bulur, yaptıkları her şey büyük bir beğeniyle izlenir. İçlerindeki yaşama sevinci ve her şeyi yapabileceklerine olan inanç, onların da bir anda gerçekleri görmesini engelleyebilir. Yapabileceklerine sınır getirip her şeyi ertelemeye başlayabilirler. Bu nedenle bu metin onlara ne kadar genç olursa olsunlar hiçbir şeyi ertelememeleri gerektiğini gösterecektir. Gençliğin verdiği güzellik ve zenginliğin başka duyguları yaşamamalarına neden olmaması gerektiğini kavrayacaklardır.

Birinci ileti her güzel şeyin bir gün çirkinliğe, her hoş şeyin bir gün nahoşluğa bürünebileceğini ifade etmektedir. Gençlik çok güzel ve hoşlukların yaşandığı bir dönemdir. Bu dönem mutlaka bir gün yerini çirkinliklere bırakacaktır. Yaşlı adamın çenk çalmasındaki güzellik ve hoşluk yaşlandığında yerini çirkinliğe bırakmıştır. Öyle ki onun sesi artık hiç kimseye bir şey ifade etmez. Nahoş bir tat verir herkese. Bu nedenle de hiçbir güzellik sonsuza kadar güzel kalmaz. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde hiçbir güzelliğe ve hoşluğa aldanmamaları gerektiğinin farkına varacaklardır. Hoş ve güzel şeylerin, zenginliklerin başka insanların gözünde bir gün silinip yerini çirkinliklere bırakacağını anlayacaklardır.

Yaşlı adam herkes tarafından sevilip beğenilirken bir anda hiç kimsenin dinlemediği biri haline gelmiştir. Çocuklar bu metin sayesinde her insanın umulmdık durumlara düşebileceğini göreceklerdir. Bu nedenle de hiçbir zenginliğe ve güzelliğe bel bağlamamaları gerektiğini anlayacaklardır.

İkinci ileti bütün yeteneklerin ve özelliklerin bitmesinin nedeni olarak yaşlılığı göstermektedir. Güzelliklerin ve zenginliklerin bitmesinin en önemli nedenlerinden biri yaşlılıktır. Yaşanan bazı rahatsızlıklar ya da olaylar yeteneklerin körelmesine sebep olabilir. 11-14 yaş grubu çocukları bu metinden geleceğe yönelik dersler çıkarabileceklerdir. Yaşlı adamın durumuna düşmemek için çeşitli çareler belirleyebilirler. Yaşlı adamın çenk çalmaktan başka bir şey yapmaması çocukların da dikkatini çekecektir. Onun bundan başka bir şeye dikkat etmemesi zor durumda kalmasının bir nedeni olarak da düşünülebilir. Buradan yola çıkarak çocuklar insanların yapabileceklerini sınırlayan yaşlılığı, daha güzel ve yaşanılır bir hale getirmenin yollarını bulacaklardır.

Üçüncü ve dördüncü ileti inancımızın esaslarıyla ilgilidir. İnancımız gereği her canlı bir gün mutlaka ölecektir. Bu nedenle de insanların inancının gereklerini, maneviyatını her zaman ön planda tutması gerekir. Ancak tam tersine insanlar, gençlik dönemlerinde bunları önemsemeyizler. Dünya güzelliklerinin sonsuza kadar devam edeceğini düşünürler. Ne zaman ki yaşlılık kapıyı çalar yaptıkları yanlışların da farkına varırlar. İşte bu dönemde gençlikte yapmadıklarının kıymetini anlarlar. Böylece bir pişmanlık bir hayıflanma baş gösterir. Bir kez daha geri dönmek ve daha farklı yaşamak inancı içerisine girerler. Geri dönmek mümkün olmadığı için insanoğlu af diler. Yaratıcıdan, Allah'tan yardım dilemeye başlar. Böylece hayatının sonunda nelere dikkat etmediğini, hatalarını görür. Yaşlı adam da yaptıklarını tahlil eder. Uzun yıllar boyunca yararsız şeyler için yaşadığını fark eder. Bu da onun Allah'a sığınmasını sağlar. Hz. Ömer'in de Allah'ın isteğiyle ona yardımcı olması yaşlı adamın gerçekleri görmesine ve gerçek rahatlığa kavuşmasını sağlar.

Biçimsel açıdan bakıldığında metin, hedef kitlenin seviyesine uygun uzunluktadır. Metinde kullanılan deyimler metnin uzunluğuyla orantılı bir şekilde fazladır. Metinde yirmi sekiz tane deyim kullanılmıştır. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz kırk dokuz kelime kullanılmıştır. Bilinemeyecek kelimeler

deyimler gibi çoğunluktadır. Çocuklar bazı kelimelerin anlamlarını kavramakta zorlanacaktır. Kaynak metin olarak kullanılan metinlerde uygun sayıda bilinemeyecek kelimenin kullanılması olumludur. Çocuklar böylece kelime hazinelerini geliştirecektir. Ancak bu metinde bilinemeyecek kelimelerin çok olması çocukların metni kavramasını zorlaştıracak şekildedir.

Metin 11-14 yaş grubu çocuklarının yararlanabileceği iletiler sunmaktadır. Çocuklar bu metin sayesinde dünya güzelliklerinin gelip geçici olduğunu, inancımıza yönelik yaşamanın ne kadar önemli olduğunu görecektir. Ancak metnin bazı bölümlerinde çocukların kavramakta zorlanacakları kullanımlara yer verilmiştir. Bu nedenle incelediğimiz metin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun değildir**.

2.1.1.44. Padişahın Hasta Cariyeye Aşık Olması ve Onu İyileştirmek için Tedbir Alması.¹

Bundan önceki bir zamanda bir padişah vardı. Hem dünya saltanatı onundu hem din saltanatı

Padişah, bir gün tesadüfen seçkin adamlarıyla birlikte avlanmak üzere ata bindi.

Ana yol üzerinde bir cariyeye gördü. Padişahın canı o cariyeye kul köle kesildi.

Can kuşu kafeste çırpınmaya başlayınca, mal mülk verip o cariyeyi satın aldı.

Onu satın alıp muradına erince, o cariyeye kazara hastalanıverdi.

Padişah sağdan soldan tabipleri topladı: İkimizin de canı sizin elinizde, dedi.

Benim canım kolay, canımın canı o. Dertliyim, hastayım, dermanım o.

Kim canıma derman bulursa, hazinemi, incimi, mercanımı o kazanacak.

Tabipler hep birden: Canımızla oynayalım. Anlayışımızı toplayıp bir araya getirelim, dediler.

İlaçtan, tedaviden yana her ne yaptılarsa hastalık arttı; istenen sonuç alınamadı.

¹ I / 36-218. beyitler

O cariyeye hastalıktan iğne ipliğe döndü; padişahın gözü, kanlı gözyaşından bir ırmağa döndü.

Padişah o tabiplerin çaresizliğini görünce, yalın ayak doğruca mescide koştu.

Mescide girip mihraba doğru yöneldi. Secde yeri padişahın gözyaşlarıyla sırlıklam oldu.

Padişah canla başla feryat edince Allah'ın bağışlama denizi de coşmaya başladı.

Ağlama sırasında padişahı bir uyku bastırdı. Düşünde bir pirin yüz gösterdiğini gördü.

Pir: "Ey padişah müjdelere olsun; dileğin olacak. Yarın sana bir yabancı gelirse o bizdendir," dedi.

O usta bir tabiptir, sana geldiğinde onu doğru sözlü bil, güvenilir ve doğru sözlüdür çünkü.

Onun ilacındaki mutlak sihri gör; mizacında Hakk'ın gücünü gör.

Buluşma zamanı geldi, gündüz oldu. Güneş doğudan yıldızları yakmaya başladı.

Padişah kendisine sır olarak gösterilene görmek üzere pencerede bekliyordu.

Gölge ortasında bir güneş gibi erdemli, olgun mu olgun bir şahıs gördü.

Uzaktan hilal gibi gelmekteydi. Hayali bir şekil gibi, hem vardı hem yoktu.

Padişahın düşünde gördüğü o hayal, konuğun yüzünde belirmediydi.

Padişah perdecilerin olduğu yere kadar ilerleyip gaypten gelen konuğunun yanına vardı.

Padişah kollarını açıp onu kucakladı; aşk gibi gönlüne, canının içine çekti.

Elini, alnını öpmeye koyuldu; yerini yurdunu, geldiği yolu sormaya başladı.

Sora sora başkõşeye kadar çekti. Sonunda sabırla bir hazine buldum, dedi.

Padişah o meclis ve kerem sofrası geçip gidince, tabibi elinden tutup hareme götürdü.

Hastanın ve hastalığın hikâyesini anlattı; sonra da onu hastanın yanına oturttu.

Tabip yüzünün rengini, nabzını ve idrarını muayene etti. Hastalığın hem belirtilerini hem nedenlerini dinledi.

“Onların ettikleri her tedavi, iyileştirmemiş, iyice kötü etmiş” dedi.

Tabip rahatsızlığı gördü, gizli olan ona açıldı. Ama durumu gizleyip padişaha söylemedi.

Rahatsızlığı safradan ve sevdadan değildi. Çünkü her odunun kokusu dumanından belli olur.

İnleyişinden onun gönül ilintisi olduğunu gördü. Bedeni sağlam, gönül tutsağıdır o.

Tabip: “Ey padişah, evi boşalt, hem akrabaları hem yabancıları uzaklaştır,” dedi.

Kimse koridorlarda kulak kabartmasın da şu cariyeye bir şeyler sorayım.

Ev bomboş kaldı; tabiple o hastadan başka kimsecikler kalmadı.

Tabip yumuşak yumuşak: “Sen hangi şehirdensin? Her şehrin ilacı ayrıdır çünkü” dedi.

O şehirde akrabalarından kimler var? Yakınlığın, bağlılığın neyle?

Elini nabzına koymuş, bir bir feleğin zulümlerini soruyordu.

O cariyeye hikâye yoluyla, dostlarının durumunu soruyordu.

O da hekime oturduğu yeri, efendilerini, şehrini açıkça anlatıyordu.

Hekim onun anlattığı hikâyelere kulak kesilirken, dikkatini nabzının atışına veriyordu.

Nabzı kimin adıyla atarsa dünyada canının arzuladığı odur çünkü.

Şehirdeki dostlarının adını saydı; ondan sonra başka bir şehrin adını andı.

“Kendi şehrinden çıkınca en çok hangi şehirde kaldın?” diye sordu.

Cariye bir şehir adı söyleyip onu da geçti; yüzünün rengi ve nabzı değişmedi.

Efendilerini, şehirleri birer birer anlattı, onların yerinden, yurdundan, ekmeğinden tuzundan söz etti.

Şehir şehir, ev ev anlattı; ne nabzı oynadı, ne yüzü sarardı.

Şekere benzeyen Semerkant'ı soruncaya dek nabzı, zararsız, kendi hali üzere atmaktaydı.

Nabzı atmaya, yüzü kızarıp sararmaya başladı; çünkü o Semerkantlı bir kuyumcudan ayrılmıştı.

Hekim o hastadan bu sırrı öğrenip, o derdin ve belanın aslını anlayınca:

“Onun mahallesi hangi güzergahtadır?” dedi. O da “Köprübaşı'nda, Gatiler Mahallesi” dedi.

Hekim: “Hastalığının ne olduğunu anladım; kurtulman için kısa zamanda sihirler göstereceğim, dedi.

Sevin, rahat ve emin ol ki yağmur çimene ne yapıyorsa ben de sana onu yapacağım.

Ben senin için gamlanırım, sen gam yeme; ben sana yüz babadan daha şefkatliyim.

Padişah senden bunu ne kadar soruşturursa soruşturursun, sakın ha sakın bu sırrı kimseye söyleme.”

Hekim ondan sonra kalkıp padişahın yanına gitti, padişaha bu durumu biraz cıtlattı.

Bu işin tedbiri, bu derdin devası o adamı buraya getirtmemizdir, dedi.

Kuyumcuğu o uzak şehirden çağır, onu altınla, güzel elbiselerle kandır.

Padişah o tarafa becerikli, yetkin, çok adaletli bir iki elçi gönderdi.

Bu iki bey, padişahın müjdecisi olarak Semerkant'a kuyumcunun yanına geldiler.

“Ey sanatında olgun ince usta; şehirlerde senin adın sanın anılmada

İşte filanca padişah kuyumculuk için seni seçti; çünkü sen pek büyüksün.

İşte bu güzel elbiseyi, altını, gümüşü al; gelince de seçkinlerden, nedimlerden olursun.”

Adam çokça malı, güzel elbiseleri görünce aldandı; şehrinden, çocuklarından ayrıldı.

Sevinç içinde yola koyuldu; padişahın canına kastettiğinden haberi bile yoktu.

O yabancı adam yoldan gelince, tabip onu padişahın huzuruna çıkardı.

Padişah onu görünce bir hayli tazimde bulunup altın hazinesini ona teslim etti.

Bunun üzerine hekim: “Ey yüce padişah! O cariyeyi bu efendiye ver” dedi.

Cariye buna kavuşup iyileşsin de ona kavuşma suyu, o ateşi söndürsün.

Padişah o ay yüzlüyü ona bağışladı, muhabbet etmek isteyen o ikisini birbirine eş etti.

Altı ay boyunca muratlarını sürdürdüler. Böylece o kız tamamen iyileşti.

Ondan sonra hekim içmesi için kuyumcuya bir şurup hazırladı. Kuyumcu, kızın gözleri önünde erimekteydi.

Hastalık yüzünden kuyumcunun güzelliği kalmayınca, kızın canı da ona bağlanıp kalmadı.

Kuyumcu çirkin, nahoş bir hale gelip yüzü sararınca, yavaş yavaş gönlü ondan soğudu.

Kuyumcu toprağın altına gitti. O cariye de aşktan ve hastalıktan arınıp temizlendi.

Çünkü ölülerin aşkı kalıcı değildir; çünkü ölü bir daha bizim tarafımıza gelmez.

Dirinin aşkı canda ve gözde, her dem goncadan daha taze olur.

İnceleme

Konu

Âşk.

Ana Düşünce

Dış görünüşe, güzelliğe aldanıp seven kişiler; güzelliğin yerini çirkinlik aldığında, eski görünüş yok olduğunda sevgilerinden vazgeçerler.

Yan Düşünceler

1. Sevgi, insanlara mutluluk veren bir duygu olmasına rağmen kontrol edilmediğinde olumsuz sonuçlar oluşturabilir.
2. İnsan istedikten, yürekten inandıktan sonra her şeyin olması mümkündür. Padişah da cariyenin hastalığına çare bulamayınca kendisini Allah'a dua etmeye adar. Bu yolda adeta kendinden geçer.
3. Rüyalar ve hayaller gerçek hayatın bir parçasıdır.
4. Mal, mülk ve zenginlik gibi dünya nimetleri bazı insanların en öncelikli sırasında yer alabilir.
5. İnsanların üzülmeleri, dünyevi işleri kendilerine dert edinmeleri en kötü hastalıkların kaynağı olabilir. Kendisiyle barışık ve mutlu olan insanlar sağlık açısından en etkili ilaca sahiptirler.

Olayın Geçtiği Yer

Olay padişahın ava çıkmasıyla başlamıştır. Dışarıda geçen olaylar cariyenin saraya getirilmesiyle birlikte saray içerisinde yaşanmıştır.

Tabibin sorular sorması sonucunda cariyeye eski yaşantısına dönmüş ve yaşadığı yerlerin isimlerini söylemiştir. Cariyenin anlattığı olaylar Semerkant şehrinde geçmiştir. Bu yer Semerkant'taki Köprübaşı, Gatiler Mahallesi'dir.

Olayın Geçtiği Zaman

Hikâye "bundan önceki bir zamanda" söylemiyle başlamaktadır. Bu sebeple belli bir zamandan söz etmemiz mümkün değildir. Olaylar cariyenin hasta olması ve iyileşmesi arasında geçen zamanı kapsamaktadır. Hikâyede zaman kavramı olarak sadece kuyumcuyla cariyenin beraber yaşadığı zamanı ifade eden altı aylık süre belirtilmiştir.

Kahramanlar

Cariye

Fiziki Özellikler

Cariyenin fiziki özellikleriyle ilgili bir bilgi yoktur. Ancak “padişah o ay yüzlüyü ona bağışladı” sözünden cariyenin ay gibi parlak bir güzelliğe sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Sosyal Özellikler

Cariyelerin yaşayış şekillerini düşünerek hikâyemizin kahramanı olan cariyenin yaşantısına dair bilgiler edinebiliriz. Cariye alınıp satılabildiği için özgür değildir. Nitekim padişah da onu satın almıştır.

“Padişah bu isteğiyle yanıp tutuşunca mal, mülk verip cariyeyi satın alır.” ve “Cariye ise yaşadığı olayları, yaşadığı şehirleri, efendilerini bir bir hekime anlatır.” cümlelerinde de görüldüğü gibi cariyenin uzun süre yaşadığı bir yer yoktur. O dönemin özelliklerine uygun olarak hangi efendi onu satın alırsa orada yaşamaktadır.

Psikolojik Özellikler

Cariye, birçok yer gezmiş, birçok efendi tanımıştır. Bu nedenle hayat içerisinde birçok zorluğa katlanmıştır diyebiliriz. Bütün bu zorluklara dayanan cariyeye, kuyumcunun sevgisi karşısında zayıf düşmüş ve hasta olmuştur.

Cariyenin sevgisi somut bir sevgidir. Kuyumcunun fiziki güzelliğine aldanmış ve onu sevmiştir. Ancak kuyumcunun dış görünüşünde değişiklik olduğu zaman sevgisi tükenmiştir. Cariyeninki geçici bir sevgi olmuştur.

İnsanlar bazı duygu ve olayları gözlerinde büyütürler. Ona sahip olamadıkları zaman çaresiz kalacaklarını, yaşayamayacaklarını düşünürler. Cariye de kuyumcudan ayrıldığı zaman çaresizliğe düşmüştür. Hayat şartlarının bükemediği belini küçük bir gönül derdi bükmeye yetmiştir. Bu yönden bakarsak cariyeye somut olarak her zorluğa katlanmış; ancak soyut anlamda onun bu gücü yetersiz kalmıştır.

Padişah

Sosyal Özellikler

Bir ülkenin padişahıdır. Ülke yönetiminde söz sahibidir. Maddi anlamda her şeye gücü yetebilecek biridir. Seçkin adamlarıyla birlikte ava gitmesi avlanmayı sevdiğini göstermektedir. Bu sebeple sosyal yaşantısının zengin olduğunu söyleyebiliriz.

“Hem dünya saltanatı onundu, hem din saltanatı” sözünden padişahın hem bu dünyada önemli bir yere sahip olduğunu hem de dini anlamda inancının ve değerlerinin yüksek olduğunu görmekteyiz.

Sosyal sınıf farkı gözetmemektedir. Öyle ki bir cariyeye aşık olmuş ve onun için bütün hazinelerini bağışlayabilecek düzeye gelmiştir.

Psikolojik Özellikler

İyi bir karaktere sahiptir. Sevgisini her şeyden yüce tutmaktadır.

Padişah son ana kadar umutların hiçbir zaman bitmeyeceğine inanmaktadır. Bu nedenle de aklına gelen en son çareye de başvurmuştur. Bu yönden bakıldığında padişahın istekli ve kararlı biri olduğunu söyleyebiliriz.

Hırslı, kararından dönmeyen ve sabırlı bir kişiliğe sahiptir. Cariyenin kuyumcuya olan sevgisini öğrendiğinde onu bu sevgiden soğutmak için karar vermiş ve sabır göstermiştir. Nitekim sonrasında istedikleri olmuştur.

İnançlı biridir. Bir rüya görmüş ve o rüyanın gerçekleşeceğine sonsuz bir inanç duymuştur. Sonunda rüyası gerçek olmuş ve cariye hastalıktan kurtulmuştur.

Maddi yönden her şeyi yapabilecek biri olmasına rağmen bazı şeylerin manevi değerlerle çözümleneceği inancındadır. Yapacak bir şeyi kalmadığında Allah'a sığınmış ve dua etmiştir.

Kuyumcu

Fiziki Özellikler

Kuyumcu fiziki açıdan güzel biridir. Zira cariye de onun bu özelliğine âşık olmuştur.

Sosyal Özellikler

Semerkant'ta yaşamaktadır. Bir ailesi, işi ve çevresi vardır. Maddi yönden durumu belirtilmemişse de cariyeyi satın almasından ve kuyumculuk yapmasından maddi yönden durumunun iyi olduğunu anlamaktayız. Buna rağmen sahip olduklarından daha fazlasını istemektedir.

Psikolojik Özellikler

Maddi durumu iyi olmasına rağmen padişahın elçiler aracılığıyla gönderdiği altınlara, mala mülke aldanmıştır. Bu sebeple kuyumcu sahip olduklarıyla yetinen, küçük şeylerle mutlu olan biri değildir. Yaşadıkları, ailesi; maddi unsurlara üstün gelememiştir.

Altı ay boyunca cariyeye birlikte olması ve yerini yurdunu bırakması kuyumcunun ailesine karşı yaptığı büyük bir haksızlıktır.

Tabip

Fiziki Özellikler

Padişahın düşünde gördüğü, cariyeye yardım eden, hastalığın nedenini ve tedavisini bulan kişidir. Güneş gibi erdemli, olgun bir kişidir. Fiziki açıdan insana umut ve güven veren bir hâli vardır. Padişah uzaktan da olsa onu görmüş ve içi huzur bulmuştur.

Sosyal Özellikler

Bilgili, görgülü, doğru sözlü biridir. Diğer tabiplerin bulamadığını görmüştür. Hastalığın sadece somut sebeplerden değil soyut sebeplerden de olabileceğini göstermiştir.

Psikolojik Özellikler

Padişahın “hazine” diye nitelendirdiği kişidir. Çevresine güven veren biridir. Nitekim padişah da onun bu güveni sebebiyle her dediğini sorgulamaksızın yerine getirmiştir.

Diğer tabipler

Sosyal Özellikler

Memleketinn en iyi tabipleridir. Padişah onlardan hayatının en büyük sorununu çözümlenmelerini istemiştir. Bu durum sosyal açıdan onların önemini daha da arttırmaktadır.

Psikolojik Özellik

Her hastalığın ve sorunun maddi ya da somut şeylerle çözümleneceğini düşünmeleri hata yapmalarına sebep olmuştur. Manevi duygulardan yoksunluğun insanlara büyük acılar çektirebileceğinin farkında değillerdir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Kul köle olmak, muradına ermek, iğne ipliğe dönmek, kanlı gözyaşı dökmek, canla başla feryat etmek, yüz göstermek, canının içine çekmek, kulak kabartmak, kulak kesilmek, durumu çıtlatmak, yola koyulmak, huzura çıkmak, canı bağlanıp kalmak, gönlü soğumak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözüne yer verilmemiştir.

Bilinemeyecek Kelimeler

Cariye, tabip, mescit, hâcet, pir, mizaç, hilâl, gayp, tercüman, kavim, harem, safra, inilti, felek, zulüm, güzergâh, deva, yetkin, nedim, paha, hilat, tazim, nahoş, azamet.

Edebi İfadeler

“Her odunun kokusu dumanından belli olur.”

Değerlendirme

Mevlana'nın *Mesnevî*'sinde geçen bu hikâyeye somut kavramlar üzerine anlatılmış olsa da soyut duygular ve düşünceler içermektedir. Okuyucunun bu hikâyeden çıkaracağı ders soyut bir nitelik taşımaktadır. 11-14 yaş grubu çocukları da bu

dönemde soyut işlemler dönemini yaşamaktadır. Yani bu gruba dahil olan çocuklar soyut kavram ve simgelerle düşünebilmektedir.

Ana düşüncemizde cariyenin dış görünüşe, fiziksel güzelliğe aldanıp aşık olduğu ve sonunda dış görünüşün değişmesiyle birlikte sevginin de değiştiği ifade edilmiştir. Bu yaş dönemi çocuğunda ilk değişim ve gelişimler bedensel anlamda gerçekleşir. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde fiziksel özelliklerine çok düşkündür. Uzun uzun süslenir, en ufak ayrıntıya bile dikkat ederler. Fiziksel özelliklerindeki değişiklikler onları olumlu etkileyebileceği gibi olumsuz da etkileyebilir. Bu nedenle hem kendilerinin hem de başkalarının bedensel görünümü, fiziksel güzelliği büyük önem taşır. Çevrelerindeki insanları ilk olarak bu yönden değerlendirme yoluna gidebilirler. Bu hikâyede de cariyeye kuyumcuyu fiziksel anlamda değerlendirmiş ve öyle sevmiştir. Ancak hikâyenin sonunda bunun doğru olmadığı fiziksel güzelliğin, dış görünümün giderek değiştiği fark ettirilmiştir. Bu da sahip olunan duygulara yön vermiştir. Bu açıdan baktığımızda hikâyenin bu bölümünde hedef kitleye uygun özellikler bulabiliriz.

Birinci iletimizde sevginin insanlar için büyük önem taşıdığı ve insanların bu duyguyu kontrol edememesi durumunda büyük acılar yaşayacağını ifade etmektedir. 11-14 yaş grubu çocukları duyuşsal anlamda hassas bir dönemi yaşamaktadır. Çocukların bu dönem yaşantısında sevgi gibi soyut kavramlar ön plana çıkmaktadır. Yine çocuklar çevrelerinde kendileri için örnek gördükleri, beğendikleri, sevdikleri kişilere çabuk bağlanırlar. Öyle ki onların bu tutumu karşılardaki insanın yaptığı hataları hatta kendisinin yaptığı hataları bile görememesine neden olmaktadır. Bu hikâyede de cariyeye başlangıçta kuyumcuya aşık olmuş, onu derinden sevmiştir. Ancak hikâyenin sonunda cariyenin kuyumcuyu derinden sevdiği, kopmayan bir bağla ona bağlandığı yanlışı ortaya çıkmıştır. Cariye sadece tek bir özelliğe göre kuyumcuyu sevmiş, kuyumcu bu özelliğini kaybettiğinde de sevgisinden vazgeçmiştir. 11-14 yaş grubu çocukları da bu dönemde bu tür davranışlarda bulunabilmektedir. Sadece bir özelliğine göre değerlendirdikleri kişiye körü körüne bağlanırlar, doğruları göremezler. Hikâyenin sonunda verilen cariyenin mahiyeti onlara örnek olabilecek düzeydedir. Kendilerini onun yerine koymaları kolay olacaktır.

11-14 yaş grubu çocukları bir geçiş dönemini yaşadıkları için davranışlarında da değişiklikler yaşarlar. Her istediklerinin hemen gerçekleşmesini isterler. İstekleri olmadığında da bu durumu dünyanın sonu gibi düşünebilirler. Onlar için her şey kesin çizgilerle ayrılmıştır. Bazen isteklerinin olması için umulmadık davranışlarda dahi bulunabilirler. Anne ve baba isteklerini gerçekleştiremeyecek durumda olsa bile onlar için bu önemli değildir. Bu hikâyede de padişah isteğinin gerçekleşmesi için maddi imkânlarını kullanır. Öyle ki sevdiği kadın olan cariyeyi sevdiğiyle kendisi bir araya getirir. Umutlarının bittiği bir anda çözüm yolu bulmanın sevincini yaşar. Ancak bütün bu imkanlarını farklı bir şekilde kullanması yanlıştır. Çünkü hikâyenin sonunda padişah kuyumcuyu buldurmuş ve sarayına getirtmiştir. Hekimin verdiği ilaçla kuyumcu günden güne kötüleşmiş ve bu durum kuyumcunun ölmesiyle sonuçlanmıştır. Kuyumcunun hekimin verdiği ilaçla ölmesi olumlu karşılanacak bir özellik değildir. Bu nedenle hikâyenin bu bölümü çocuklara uygun olmayan bir nitelik taşımaktadır.

Üçüncü iletide insanların bir şeyi yürekten istediklerinde bir çözüm yolu bulabilecekleri ifade edilmiştir. 11-14 yaş grubu çocukları kendilerine güvenme bakımından bazı tereddütler yaşayabilirler. “ Ben başaramam” gibi düşüncelerle giriştikleri mücadeleyi bırakma konusunda daha çabuk davranırlar. İstedikleri, kendilerine güvendikleri taktirde olumsuzlukları da olumlu hale çevireceklerinin farkında olmaları açısından bu hikâye onlara yol gösterebilir.

Hikâyenin sonunda ölüm teminin farklı bir şekilde ele alınması 11-14 yaş grubu çocukları için olumsuz bir özellik göstermektedir. Bu ölümün özellikle insanlara çareler ve umutlar dağıtan biri tarafından yapılması –padişahın isteği doğrultusunda olması- çocukların olumsuz etkilenmesine yol açacaktır.

Hikâyede konuşma dilimizde kullanılan, çocukların rahatlıkla anlayabileceği deyimler kullanılmıştır. Hikâyede on dört tane deyim kullanılmıştır. Bu durum hikâyenin çocuklar tarafından okunması savını güçlendirmektedir. Metinde çocukların anlamakta güçlük çekeceği yirmi dört kelime yer almaktadır. Bu durum çocukların metni anlamasını ve kavramasını zorlaştırmaktadır.

Bütün bu özellikleri dikkate alırsak hikâyenin 11-14 yaş grubu çocuklarının duyuşsal, bilişsel gelişimine uygun kısımlarının olduğunu ancak genel olarak bakıldığında hikâyenin özellikle sonuç bölümünün çocuklara uygun olmadığını

söyleyebiliriz. Kaynak metin olarak kullanılacak metinlerin her yönüyle uygun nitelikler taşıması gerektiği düşünüldüğünde bu hikâyenin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olmadığını söyleyebiliriz.**

2.1.1.45. Padişahın Yeni Aldığı İki Köleyi Sınaması.¹

Bir padişah, ucuza aldığı iki köleden biriyle sohbet etti.

Onu zeki ve tatlı sözlü buldu. Zaten şeker dudaktan, baldan başka ne damlar?

İnsan, dilinin altında gizlidir. Bu dil, canın kapısına perdedir.

Bir rüzgar perdeyi savurunca, evin içindeki sır bize âşikar olur.

Anlarız, o evde inci mi var, buğday mı? Altın hazinesi mi var, yoksa yılan çıyan mı kaymıyor?

Ya da orda hazine mi var ki yanında bir yılan duruyor? Altın hazinesi bekçisiz olmaz ya hani.

O köle başkalarının beş yüz kez düşünüp söylediği sözleri düşünmeden söylüyordu.

Sanki içinde bir deniz vardı da bütün deniz, konuşan incilerle doluydu.

O denizden parlayan her incinin ışığı, hak ile batılı birbirinden ayırmaktaydı.

Padişah o köleceğizi zeki bulduğunda, ötekine gelmesi için işaret etti.

Köleceğiz derken sevgiden söyledim, küçümsediğimden değil. Baba da yavrucağızım, der ve bu aşağılama değildir.

İkinci köle padişahın huzuruna geldiğinde ağzı kokuyordu, dişleri de kapkaraydı.

Padişah, onun konuşmasından hoşlanmamakla birlikte onun sırlarını da öğrenmek istedi.

Dedi, bu halinle ve kokan ağzınla uzağa otur, fakat pek de öteye gitme.

Anlaşılan sen oturup konuşulacak bir dost değil, sadece mektuplaşılacak biriymişsin.

¹ II / 839-1016. beyitler

Şu ağzının kokusuna bir çare bulursak o zaman başka. Sen sevdiğimizsin, biz de maharetli bir hekimiz.

Pire için yorgan yakarcasına seni bir yana bırakmak reva değildir.

Her şeye rağmen oturup iki üç hikâye anlat da aklını iyice göreyim.

Padişah, daha önce konuştuğu zeki köleyi, git hamama, yıkanıp taran, diye oradan uzaklaştırdı.

Sen zeki birine benziyorsun, dedi beriki köleye, aslında bir değil, yüz köle değerindesin.

Arkadaşının dediği gibi değilmişsin. Kıskanç herif nerdeyse seni bizden soğutuyordu.

O, senin için hırsız, sahtekar, terbiyesiz ve ahlaksızdır; şöyledir böyledir, dedi.

Köle dedi, o her zaman doğru sözlüdür. Ben onun gibi doğru sözlü birini görmedim.

Doğru sözlülük onun yaratılışında vardır. Ne derse desin onun boş konuştuğunu söyleyemem.

O iyi düşünce sahibinde kusur bulamam; ancak kendi varlığında kusur vardır, diye düşünürüm.

Padişahım, olur ki benim kendimde göremediğim kusurları bende görmüştür.

Herkes önceden kendi kusurunu görseydi, kendini düzeltme düşüncesinden uzak olur muydu?

Efendim, insanlar kendilerinden gâfildirler. Bu yüzden de kendilerinin kusurlarını söylerler.

Padişah, o senin kusurlarını nasıl söylediye, dedi, sen de şimdi onun kusurlarını söyle.

Söyle de anlayayım, sen benim nedimim misin, saltanatımın ve işlerimin kâhyası mısın?

Köle, padişahım, dedi, o benim arkadaşım olsa da ben yine de onun kusurlarını söyleyeyim.

Onun kusuru sevgi, vefa ve insanlıktır. Onun kusuru doğruluk, zekilik ve dostluktur.

Onun en küçük kusuru cömertliği ve özverisidir. O kadar cömerttir ki canını bile verir.

Köle devam edip dedi, arkadaşımın bir başka kusuru da bencil olmamasıdır. O ancak kendinde kusur arar.

Kendinde kusur arayıp kendi kusurunu söyler. Herkesle iyiyken, kendisiyle kötüdür.

Padişah dedi, arkadaşını övmeye ileri gitme. Onu överken dolaylı yoldan kendini övme.

Çünkü ben onu da sınıyorum ve bu seni ilerde mahcup eder.

Vallahi billahi dedi, mülkün sahibi olan rahman ve rahim Allah'a yemin olsun böyle değil.

İhtiyacı için değil, fazlından ve yüceliğinden dolayı peygamberler gönderen Allah'a yemin olsun...

Değersiz topraktan ulu süvariler yaratan Allah'a yemin olsun...

Arkadaşımın ve dostumun nitelikleri, benim söylediğimin yüz katıdır.

Dostumun niteliklerine ilişkin bildiklerim bunlar. Ey kerem sahibi, inanmazsan ne diyeyim?

Padişah dedi, şimdi de kendinden söz et. Onun bununkini daha ne kadar anlatacaksın?

Söyle bakalım senin neyin var, neler elde ettin? Denizin dibinden ne gibi inciler getirdin?

Sen de bana bir alamet ver de tam olarak bileyim. Bulutlar, ayı benden gizleyemez.

Köle dedi, ne olduğunu sen bildiğine göre benim anlatmamdan amaçlanan nedir?

Padişah dedi, dünyanın âşikar kılınmasının hikmeti, bilinen şeyin açıkça ortaya çıkmasıdır.

Padişahın onunla konuşması buraya dek vardı. Ondan bir alamet gördü ya da görmedi.

O araştırmacı padişahın bir alamet görmüş olması uzak ihtimal değildir. Fakat bunu bizim anlatmamıza izin yoktur.

Öteki köle hamamdan gelince, ulu padişah onu huzuruna çağırdı.

Dedi, sıhhatler olsun, her zaman nimet içinde ol. Sen çok iyi, zarif ve güzel yüzlüsün.

Keşke filancanın senin hakkında söylediği sözler sende olmasaydı.

O zaman yüzünü gören mutlu olurdu ve seni görmek dünya saltanatına değerdi.

Dedi, padişahım, o fasığın benim hakkımda söylediklerinden bir iki sır ver.

Padişah dedi, önce senin ikiyüzlülüğünü anlattı. Dediğine göre sen, ilaç gibi görünen gizli bir dertmişsin.

Arkadaşının yaptığı kötülüğü padişahı duyunca öfke denizi hemen kabardı.

Köle köpürüp kızardı ve böylece arkadaşını yermeye haddi aştı.

Dedi, o benimle arkadaşlığının ilk anından bu yana, kıtlık görmüş köpek gibi pislik yedi.

Köle çingirak gibi öterek kötülerini arka arkaya sıralayınca, padişah elini dudagina götürüp yeter, dedi.

Dedi, ben seni de onu da bu sayede tanıdım. Senin canın kokuyor, arkadaşınınsa ağzı.

Öyleyse ey canı kokan, sen uzağa otur. O âmir olsun, sen de memur.

Öyleyse bil ki kötü huyla bir araya gelmiş güzel yüz beş para etmez.

Yüzü çirkin ve hâkir olup da tabiatı iyiye, ayakları dibinde can vermeye değer.

Bil ki dış görünüş yok olur. Mânâ alemiyse ebedi kalır.

İnceleme

Konu

Dış görünüşün aldatıcılığı.

Ana Düşünce

İnsanları dış görünüşlerine göre değerlendirmek en büyük yanlışı yapmaktır. Çünkü dış görünüş hiçbir düşüncenin ölçütü olamaz. Mevlana'nın dediği gibi yüzü güzel olup da tabiatı iyi olmayan; yüzü çirkin olup da tabiatı iyi olan birçok insan vardır.

Yan Düşünceler

1. Fiziksel güzellik gelip geçicidir. Ebedi olansa ruh güzelliğidir.
2. Kendi düşüncelerimizi göz ardı ederek, başkalarının sözüne inanarak davranmak kimi zaman en iyi dostlukları ve en iyi fırsatları kaybetmemize sebep olur.
3. İnsanoğlu kendi kusurlarından ziyade karşısındakinin kusurunu görür. Ancak aslolan o kusurları görüp gün yüzüne çıkarmak değil, örtmeye çalışmaktır.
4. Sinirlendiğimizde başkalarının kusurlarını ortaya dökmek ya da onları kötülemek karşımızdakine değil de bizlere zarar verir.
5. İnsanları konuşmalarından, sözlerinden yola çıkarak tanıyabiliriz. Çünkü her söz, her konuşma insanın içini yansıtır.
6. Önyargılı davranmak doğruları görmemizi engelleyebilir.

Olayın Geçtiği Yer

Olayın geçtiği yer hakkında kesin bir ifadeye yer verilmemiştir. Bununla birlikte kölelerin padişahın huzuruna çıkmasından yola çıkarak olayların padişahın sarayında yaşandığını söyleyebiliriz.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın ne zaman yaşandığına dair kesin bir ifade yer almamaktadır. Kahraman olarak padişaha ve kölelere yer verilmesi, padişahın köleleri satın alması saltanat döneminin yaşandığına dair bilgi vermektedir.

Kahramanlar

Padişah

Sosyal Özellikler

Ülke yönetiminde söz sahibi olan kişidir. Metinde “ulu padişah” diye nitelendirilmiştir. Buradan hem statü olarak hem de insani yönden büyüklüğünü anlamaktayız.

Sosyal sınıf ayrımı yapmamaktadır. İnsanları değerlendirirken çok dikkatli davranmaktadır. Sarayına memur alırken kişileri kendince bir sınava tabii tutmaktadır. İnsanları sözlerinin, düşüncelerinin ışığından yola çıkarak değerlendirmekte, böylece onlara hak ettikleri yeri ve görevi vermektedir.

İnsanları dış görünüşlerine, giyim kuşamlarına, statülerine göre değerlendirmemektedir. Buradan değer bilen, herkese eşit davranmaya çalışan bir karaktere sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Psikolojik Özellikler

Önyargılı değildir. Dış görünüşün gelip geçici olduğunu farkındadır. Kimseyi küçük görmeyen, aşağılamayan bir kişidir. Onun bu özelliği metinde de ön plâna çıkarılmıştır. Padişahın kölelerden “köleceğiz” diye bahsetmesinin küçümsemekten değil de sevgiden kaynaklandığı ayrıca belirtilmiştir. Buradan her kişiye sevgisini veren, lütufkar bir karaktere sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Birinci Köle

Fiziki Özellikler

Birinci köle, hem fiziki açıdan hem de sözlerinin etkisinden padişahın beğenisini kazanmıştır. Zarif, iyi ve güzel yüzlü biridir.

Sosyal Özellikler

Köledir. Padişahın ucuza satın aldığı kölelerden biridir. Güzel yüzlü, tatlı dilli ve zeki olması padişahın beğenisini kazanmasını sağlamıştır. Güzel yüzlü olmasına rağmen temiz değildir. Padişahın köleyi hamama göndermesinden temizliğine dikkat etmediğini anlamaktayız. Ancak yine de diğer köleden daha temiz ve daha güzeldir.

Psikolojik Özellikler

Güzelliğiyle ve konuşmalarıyla insanları kendine hayran bırakabilen bir kişiliktir. Ancak ruh güzelliği aynı düzeyde değildir. Başkalarının sözlerine inanan, sınırlarına hakim olamayan, sözlerine dikkat etmeyen bir karakterdir. Padişahın diğer köle hakkında söylediklerine hemen inanmış ve arkadaşının kendisine karşı kötü davrandığı düşüncesine kapılmıştır. Anlık bir yanlış düşünce, pişman olacağı sözler sarf etmesine sebep olmuştur. Çıkarlarına düşkün biridir. Bir anlık sinir, dostunu ve onun sevgisini unutturmuştur.

Arkadaşına karşı vefalı davranmamıştır. Güvensiz ve ikiyüzlüdür.

İkinci Köle

Fiziki Özellikler

Çirkin ve kirlidir. Öyle ki ağzı koktuğu için yakınında oturulmamaktadır. Bu durum padişahın onu, “konuşulacak değil de mektuplaşılacak” bir insan olarak nitelendirmesine sebep olmuştur.

Sosyal Özellikler

Köledir. Temizliğine dikkat etmemesi, ağzının kokması padişah tarafından olumsuz değerlendirilmiştir. Ancak bu durum padişahın onu her yönüyle değerlendirmesine engel olmamıştır. Onu “sevdiğimizsin” sözüyle nitelendirmiştir.

Psikolojik Özellikler

Kıskanç olmayan, iyi niyetli, iyi düşünceli bir köledir. Arkadaşına vefasızlık yapmamış, onun sözlerini –her ne kadar kötü de olsa- kabullenmiştir. Söylediği her kötü sözü “bir bildiği vardır” diyerek cevaplamıştır. Onun arkadaşı yokken bile böyle davranması padişah nezdinde değer kazanmasını sağlamıştır.

Başkalarının kusurunu görmeyen, kusurları açıklamaktan ziyade kapatmaya çalışan bir karaktere sahiptir. Arkadaşının kendisinde olduğunu söylediği her bir kötü düşünceyi kendisinin göremediği bir kusur olarak nitelendirmiştir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Pire için yorgan yakmak, can vermek, ileri gitmek, haddi aşmak (haddini bilmemek),

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözüne yer verilmemiştir.

Bilinemeyecek Kelimeler

Köle, âşikar, hak, batıl, maharetli, reva, gâfil, nedim, kâhya, vefa, özveri, süvari, alamet, sıhhat, fasık, hâkir.

Edebi İfadeler

“İnsan, dilinin altında gizlidir. Bu dil, canın kapısına perdedir.

Bir rüzgar perdeyi savurunca, evin içindeki sır bize âşikar olur.”

“Öyleyse bil ki kötü huyla bir araya gelmiş güzel yüz beş para etmez.

Yüzü çirkin ve hâkir olup da tabiatı iyiye, ayakları dibinde can vermeye değer.

Bil ki dış görünüş yok olur. Mânâ alemiyse ebedi kalır.”

Değerlendirme

Biçim açısından bakıldığında bu anlatı kaynak metin olarak kullanılabilir bir özelliğe sahiptir. Hedef kitlenin sıkılmasına yol açmadan büyük bir zevkle okuyabileceği bir anlatıdır.

Ana düşünce, dış görünüşün insanlar hakkındaki düşüncelerimize yön vermesini engellememiz gerektiğine dairdir. Çünkü karşımızdakinin güzelliği, giydiği kıyafet onun iyi niyeti, doğruluğu hakkında bizlere yanlış fikirler verebilir. Ölçüt olarak yalnızca bunları kullanmak hata yapmamıza sebep olabilir. Nitekim insanın fiziksel anlamda sahip olduğu tüm güzellikler bir zaman sonra elinden yitireceği güzelliklerdir. Ruhunun güzelliği ise bedeni nasıl bir şekil alırsa alsın, yüzü nasıl

görünürse görünsün değişmeyecek bir güzelliştir. Hikâyede de padişah iki kölenin dış görünüşünü, giyimini, temizliğini değerlendirir ama önyargılı davranmak da istemez. Onun deyimiyile pire için yorgan yakmaz. 11–14 yaş grubu çocukları bu dönemde ne kadar yanlış da olsa bir öncelik olarak dış görünüşü, fiziksel görünümü önde tutarlar. Bunun düşüncelerimizi yanlış yönlendirdiğini ve hiç kimseye dış görünüşüne göre değer vermememiz gerektiğini anlatması bakımından bu hikâyeye önem teşkil etmektedir.

Padişah vereceği görevlere kölelerden hangisini getireceğine karar verememiş ve bu oyuna başvurmuştur. şahın oyunu da göstermiştir ki her şey görüldüğü gibi değil. Padişah kölelerin sözlerinden, konuşmalarından ve insani duygularından yararlanarak birbirleri hakkında ne düşündüklerini öğrenmiştir. İnsanların ruhsal özellikleri, kişilik özellikleri onların yaptıkları işte ne kadar başarı sağlayacağını da gösterebilir. Birbirleri için yaptıkları konuşmalar kendi kaderlerini belirlemiştir. Bu nedenle başkalarının sözlerine inanarak dostlarımızın, arkadaşlarımızın kusurlarını bir anda ortaya dökmek ya da onları kötülemek onlara değil kendimize zarar verir. Kölelerden biri arkadaşının söylediklerini padişaftan duyunca hiddetlenir ve bir hışımla ağzına geleni söyler. Diğerisi ise tam tersini yapar. Kendinde olan kusurları arkadaşının daha iyi görebileceğini söyler. İki insanın konuşmalarındaki bu fark onların kişilik özellikleri, huyları hakkında da bilgi verir dinleyene. Bu nedenle konuşmalarımıza çok dikkat etmeliyiz. Başkalarının sözüne inanarak yaptığımız konuşmalar birçok şeyi kaybetmemize sebep olabilir.

Sözler, cümleler her insanın aynasıdır. Aklından geçenler, yüreğinden geçenler kelimelerle belirginleşir çünkü. Bu nedenle karşımızdakinin konuşmaları onun hakkında birçok şeyi öğrenmemizi sağlar. 11–14 yaş grubu çocukları kelime hazinelerini geliştirebilecekleri bir dönemi yaşarlar. Bu dönemde konuşmalarımızın, sözlerimizin ne kadar önemli olduğunu kavrarsalar ona yönelik çalışmalarda bulunurlar. Bu hikâyeye de konuşmalarımızın ve kullandığımız sözlerin ne kadar önemli olduğunu onlara gösterecektir.

Metinde kullanılan bazı kelime ve kelime grupları hedef kitlenin kelime hazinesini geliştirmesi bakımından önemlidir. Metinde dört tane deyim kullanılmıştır. Deyim açısından zengin olmaması metnin olumsuz bir tarafı olarak öne çıkmaktadır. Ancak çocuklar bu metin aracılığıyla bazı deyimler ve kelimelerin anlamları

hakkında bilgi sahibi olacaklardır. Metinde çok sayıda edebi olarak nitelendirebileceğimiz cümle kullanılmıştır. Bu cümleler çocukların duyu ve düşüncelerinin gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır.

Çocuklar bu parçadaki olayı kendi hayatlarına da aktarabilirler. Metin insanları onlara fark ettirmeden nasıl değerlendirebileceklerini ve onların kişilikleri hakkındaki bilgileri başkasına sormadan, kendi çabalarıyla, onları da kırmadan nasıl öğrenebilecekleri hakkında bir yol gösterecektir.

Sayılan bütün bu özelliklerden yola çıkarak metnin 11–14 yaş grubu çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun olduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenle bu metin çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına uygundur.

2.1.1.46. Palavracı Bir Adamın Her Sabah Kuyruk Derisiyle Dudak ve Bıyığını Yağlayarak Arkadaşlarının Arasına Gelip Şunu Yedim, Bunu Yedim Demesi.¹

Aşağılık adamın biri bir kuyruk derisi bulmuş, her sabah bıyığını bununla yağlardı.

Zenginlerin yanına varınca derdi ki bir ziyafette yağlı ve leziz yemekler yedim.

Bıyığıma bakın, dercesine muştı verir gibi eliyle bıyığını sıvazlardı.

Bakın, demek isterdi, bu, sözümü doğruluyor. Yağlı ve leziz şeyler yediğimin işte kanıtı.

Karnıysa konuşmaksızın ona cevap verirdi: “Allah yalancılardan hilesini boşa çıkarsın!”

Palavraların bizi ateşe attı. Yolunsun o yağlı bıyığın.

Behey miskin, bu çirkin palavran olmasaydı, cömerdin biri bize acırdı.

Eksiğini söyleyip yanlıştan kaçınsaydın, bir hekim derdine derman bulurdu.

O bıyığını yalayan adam, palavrayla seçkinliğe meyleder. Midesiyse bıyığını lânetler.

Mide, Rabbim, der onun gizlediğini açığa çıkar. Bizi yaktı, sen de onu rezil et.

¹ III / 732-765. beyitler

Bedeninin tüm parçaları ona düşmandır. Çünkü o bahardan söz ederken onlar kıştadır.

Palavra, cömertlikleri geri çevirir ve rahmet dalını kökünden söker.

Ya doğruluğunu ortaya koy ya da sus. İşte o zaman rahmeti görüp kana kana iç.

Karnı onun bıyığına düşman oldu ve gizlice el açıp dua etmeye başladı:

Rabbim, alçakların boş sözlerini rezil eyle ki cömertlerin bize acıma duyguları kabarsın.

Midenin duası kabul oldu ve ihtiyacın yangını dışarıya sıçradı.

Mide kendini Hakk'a teslim edince kedi gelip o kuyruk derisini kapıp götürdü.

Kedinin peşinden koştular, kedi kaçtı. Babası azarlar korkusuyla çocuğun rengi uçtu.

Küçük çocuk, topluluğun arasına gelip palavracı adamın onurunu yok etti.

Dedi, her sabah dudaklarını ve bıyığını yağladığın kuyruk vardı ya...

Kedi gelip ansızın kaptı onu. Çok koştuk ama, çabamızın bir yararı olmadı.

Oradakiler şaşkınlık içinde gülüştüler. Yeniden merhametleri kabardı.

Onu davet edip karnını doyurdular ve merhamet tohumları ektiler.

O, ululardan doğruluğun tadını alınca, büyüklenmeksizin doğruluğa kul oldu.

İnceleme

Konu

Yalan ve gösteriş.

Ana Düşünce

Eksiğimizi söylemek, çaresizliğimizi göstermek güçsüz olduğumuz anlamına gelmez. Tam tersine ancak bu şekilde içinde bulunduğumuz kötü durumdan kurtulabilir, derdimize çare olabilecek birini bulabiliriz.

Yan Düşünceler

1. “Ya olduğun gibi görün ya da görüdüğün gibi ol.” Gösteriş ve hile ile insanları kandırmamalıyız.
2. Kusurlarımızı söylemekten çekinmemeliyiz. Çünkü kusurlarımızı kapatmaya çalışmak bizi yalan söylemeye, yanlış yapmaya itebilir.
3. “Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.” İnsanları sürekli aynı şekilde kandıramayız. Yalanımız bir gün mutlaka ortaya çıkar.
4. Yaşantımızdan, sahip olduklarımızdan utanmamalı, hatta sadece bize ait oldukları için daha da övünmeliyiz.
5. İnsan sahip olduklarıyla itibar göremez. İtibar görmenin, saygınlık kazanmanın yolu başarı ve insanîyetlikten geçer.

Olayın Geçtiği Yer

Olay bir topluluğun içinde yaşanmıştır. Bu ifadeden başka metinde olayın geçtiği zamanla ilgili bir kavrama yer verilmemiştir. Kedinin kuyruk derisini kaçıp gitmesi ve çocuğun ardından koşması, olayların bir kısmının palavracı adamın evinde yaşandığını göstermektedir.

Olayın Geçtiği Zaman

“Her sabah dudaklarını ve bıyığını yağladığın kuyruk vardı ya” cümlesinden palavracı adamın her sabah kuyruk derisiyle dudaklarını ve bıyığını yağladığını anlamaktayız. Bu ifadeden yola çıkarak adamın bu davranışı alışkanlık haline getirdiğini söyleyebiliriz. Bu kullanım dışında metinde zamanla ilgili başka bir ifadeye yer verilmemiştir.

Kahramanlar

Palavracı adam

Sosyal Özellikler

Maddi yönden iyi değildir. Buna rağmen başkalarına farklı görünmeye çalışmaktadır. Ailesi vardır. Metinde sadece çocuğundan bahsedilmiştir. Kendisini zengin ve gösterişli biri gibi gösterir. Bu şekilde itibar kazanmaya çalışır.

Psikolojik Özellikler

Farklı görünerek seçkin kişiler arasında kendisine yer arayan bir kişiliktir. Yalancı ve gerçeklerden korkan bir kişiliğe sahiptir. Sahip olduğu yaşantıdan ve maddi durumdan utanmakta, zenginler arasında yer edinmeye çalışmaktadır. Sahip olmadığı özellikleri başkalarına sahipmiş gibi göstererek onları özendirmeye, imrendirmeye çalışmaktadır. Bu sebeple palavracı bir karaktere sahiptir diyebiliriz. Yaşadıklarından ders almaz; tam tersi olumsuzlukları alışkanlık haline getirir. Ancak yalanını uzun süre devam ettiremez. Çocuğun yanına gelerek onun onurunu zedelemesi gerçeklerin açığa çıkmasını sağlar.

Çocuk

Sosyal Özellikler

Palavracı adamın çocuğudur. Olanlardan ve olacıklardan habersizdir.

Psikolojik Özellikler

Saftır ve kötü bir düşüncesi yoktur. Babasından korkmaktadır. Kuyruk derisini kedi kapınca babasına ne diyeceğini şaşırır. O korku ve telaşla babasının oturduğu yere gider. Toplum içinde, söylememesi gereken bir yerde, babasına kuyruk derisini kedinin kaptığını söyler. Böylelikle de babasının yalanını ortaya çıkarır. Bir nevi babasına yardım eder. Onun korku ve telaşı babasının doğruyu bulmasını sağlar.

Zengin kişiler

Palavracı adamla beraber oturan kişilerdir. Merhamet sahibi, seçkin ve zengin kişilerdir. Adamın içinde bulunduğu durumdan, nasıl yaşadığından habersizdirler. Ancak çocuk olanları aşikar edince kendilerini tutamaz gülmeye başlar. Yine de ona merhamet eder ve yardımcı olurlar. Onun doğru yolu bulmasını, bundan sonra doğruluk içinde yaşamasını sağlarlar.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Boşa çıkarmak, ateşe atmak, derdine derman bulmak, açığa çıkarmak, rengi uçmak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Ziyafet, leziz, muştu, sıvazlamak, palavra, miskin, hekim, rahmet, onur, merhamet.

Edebi İfadeler

“Ya doğruluğunu ortaya koy ya da sus. İşte o zaman rahmeti görüp kana kana iç.”

Değerlendirme

Her insan hayatında çaresizliklerle karşılaşabilir ve birtakım eksikliklere sahip olabilir. Bunların her insanda olabileceğini düşünmek bunlardan saklanmamızı engeller. Ana düşünce, var olan eksikliklerimizi ve çaresizliklerimizi dile getirmede herhangi bir sakınca olmadığını ifade etmektedir. Bunları söylemek bazı insanlara güçsüzlüğün, basitliğin bir göstergesi olarak gelebilir. Ancak böyle düşünmek yanlıştır. Çünkü hayatta her insan her konuda bilgiye sahip değildir. Bu nedenle de her insanın eksik kaldığı, çaresizliklere düştüğü durumlar ve olaylar olabilir. Bunları ancak söyleyerek, başkalarıyla paylaşarak atlatabiliriz. Başkalarının yardımı ve paylaşımları olmadan güçlüklerin üstesinden gelmek çok zordur. İçinde bulunduğumuz durumdan başkalarını haberdar etmek çaresizliğimizin çaresi haline dönüşebilir. 11-14 yaş grubu çocukları eksikliklerini söylemeyi, çaresiz olduklarını göstermeyi güçsüzlüğün bir göstergesi olarak görürler. Bu nedenle başkalarıyla özellikle de arkadaşlarıyla bunları paylaşmaktan çekinirler. Başkalarının gözünde zayıf duruma düşmek ya da öyle olduğunu düşünmek bu dönem çocukları için olumsuz bir durumdur. Bu nedenle içinde buldukları durum çok kötü de olsa saklamaya çalışırlar. Tıpkı metindeki adamın bıyıklarına ve dudaklarına kuyruk derisi sürerek gerçekleri saklaması gibi. Başkalarına kendimizi olduğumuzdan farklı göstermeye çalışmak çok yanlış bir davranış olur. 11-14 yaş grubu çocukları da kendilerini olduklarından farklı göstermeye çalışırlar. Palavracı adam kuyruk derisi sürerek seçkin ve zengin olduğunu gösterir; bu dönem çocukları da çeşitli yönlerden kendilerinin seçkin ve zengin olduklarını göstermeye çalışırlar. Böylelikle onlarla aynı seviyede olduklarını düşünürler. Onların bu arzusu yanlış davranışlar yapmalarına da sebep olabilir. Nitekim itibar

görmek, seçkin duruma gelmek leziz yemekler yemekle ya da pahalı giysiler giymekle olamaz. Bu metin 11-14 yaş grubu çocuklarına buldukları durumu saklama yoluna gitmeden rahatlıkla açıklayabileceklerini gösterecektir. Ancak bu şekilde içinde buldukları durumdan kurtulabileceklerini bileceklerdir. “Derdini söylemeyen derman bulamaz” atasözü işte burada önem kazanır. Çünkü insanlar dertlerini, sıkıntılarını, çaresizliklerini söylemeden derman bulamazlar.

Birinci ileti gösteriş ve hile ile insanları kandırmaya çalışmanın kendimize büyük zararları olduğunu ifade etmektedir. Gerçekte öyle olmadığı halde dışarıya farklı bir şekilde görünmeye çalışmak, insanları kandırmak olur. İnsan ne ise odur. Başkalarına farklı görünmeye çalışmak, kendi kendimizi kabul etmemek olur. İnsan kendisiyle barışık olmalı, kendi özellikleriyle ve sahip olduklarıyla gurur duymalı, kendisini de bu şekilde tanıtmalıdır. Olmayan bir kişiliği varmış gibi göstermek en büyük hatayı yapmamıza sebep olur.

11-14 yaş grubu çocuklarının çokça başvurdukları bir davranış halidir: Kendilerini başkalarından saklamak. Bu yaş grubuna dahil çocuklar başkalarına kendilerini farklı tanıtabilir, olmayan şeyleri varmış gibi gösterebilirler. Bu, kendi özelliklerinden memnun olmadıklarını ve başkaları gibi olmaya çalıştıklarının bir göstergesidir. Bu yaş grubu çocuklarının kendilerinin farkında olmaları, kendi özelliklerini tanımaları gerekir. Bu tür kötü davranışlara başvurmak için hiçbir nedenlerinin olmadığını öğrenmeleri gerekmektedir.

Her insanın ufak da olsa bir kusuru olduğuna göre bunları saklamaya çalışmak da yersizdir. Saklamaya çalışmak daha kötü davranışları da beraberinde getirir. Yalan söylemek bu tür davranışlardan sadece biridir. Yalan söyleyerek gerçeklerden kaçabileceğimizi düşünürüz. Ancak yalanın da yaşayabileceği zaman kısıtlıdır. Bir zaman sonra her şey ortaya çıkar ve yalanımız da sadece kendimizi mahcup duruma düşürür. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde yalan söyleyerek kusurları kapatmaya çalışmanın daha büyük olumsuzluklara sebebiyet vereceğini görecektirler. Bu yolla çocuklar mahcup olabilir, başkalarının güvenini kaybedebilirler.

İnsan maddi anlamda sahip olduklarıyla itibar göremez, saygınlık kazanamaz. Başkalarına da maddi durumlarına ve nasıl yaşadıklarına göre itibar göstermemelidir. Çünkü saygınlık, seçkinlik bu şekilde elde edilebilecek bir şey

değildir. İnsan sahip olduğu kişilik özellikleriyle başkaları arasında yer edinebilir. Metinde palavracı adam zengin kişilerin yanına giderek lezzetli yemekler yediğini anlatmaktadır. Bu şekilde onlardan biri olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Başkalarının kendisine yönelik olan davranışlarını bu şekilde değiştirmeye çalışmaktadır. Ancak bu, durumunu daha da kötüleştirmektedir. Çünkü eğer doğruyu söyleseydi başkalarının yardımı dokunabilir ve içinde bulunduğu durumdan kurtulabilirdi. Nitekim istemeden de olsa gerçek ortaya çıkmış ve oradaki zenginlerin merhametiyle palavracı adama yardım edilmiştir. Yani söylemekle bir derde çare bulunmuştur.

Bu metin hedef kitleyi oluşturan çocukların davranışlarına olumlu açıdan yön vermelerini sağlayacaktır. Metin, okunduktan sonra okuyucunun yüzünde hafif bir gülümseme bırakmaktadır. Çocuklar eğlenirken öğrenmenin tadına varabilecektir. Sonunda palavracı adamın doğru yolu bulması ve hayatını doğru bir şekilde yaşaması da parçanın olumlu taraflarından biridir. Yaşanmış ya da yaşanabilecek bir olay anlatılmıştır. Kahramanların isimleri, olayın geçtiği yer ve zaman belli olmasa da bu metin hikâye özelliği gösterir. Mevlana için önemli olan verilmek istenen hikmetler olduğu için kahramanların isimleri ya da olayın geçtiği yerin neresi olduğu önemli değildir. Metinler sadece bir araçtır.

Metnin uzunluğu metnin türüne uygun niteliktedir. Beş tane deyme yer verilmiştir. Hikâyede çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz on kelime tespit edilmiştir. Seçilen kelimeler çocukların metnin anlaşılmasını zorlaştıracak nitelikte değildir. Bu nedenle biçim özellikleri bakımından bu metin çocuklara göre uygun özellikler taşımaktadır. Sayılan bütün bu özelliklerden yola çıkarak hikâyenin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.1.1.47. Peygamberin Müminlerin Emiri Ali'nin Seyisinin Kulağına: "Ali'nin Öldürülmesi Senin Elinden Olacak, Sana Haber Ettim Demesi.¹

Ali: Ben öyle bir erim ki lütuf şerbetim kendi kanlıma bile kahır zehri olmadı, dedi.

Peygamber, hizmetçimin kulağına, bir gün şu başımı boynumdan onun keseceğini söyledi.

¹ I / 3844-3947. beyitler

O peygamber, dostun vahyiyle, sonunda ölümümün onun eliyle olacağını haber verdi.

O hizmetçi: Beni önce öldür de bu kötü hata benden meydana gelmesin, deyip duruyor.

Ben de: “Madem ölümüm sendendir, kadere karşı nasıl bir tedbir alabilirim?” diyorum.

O, habire önüme düşüp: Ey kerem sahibi! Allah için beni iki parçaya ayır da,

Bu kötü sona uğramayayım, canım kendi canım yüzünden yanıp yakılmasın.

Ben de: Git, kalem bunu yazdı. O kalem yüzünden nice sancak baş aşağı gelir, diyorum.

İçimde sana karşı hiçbir kin yok; çünkü ben bunu senden bilmiyorum.

Sen Allah’ın aletisin; yapan, Allah’ın eli. Allah’ın aletini nasıl kınayıp yereyim?

O: “Öyleyse o kısas niçin?” dedi. Ali: O da Allah’tan, ama o gizli bir sırdır, dedi.

Eğer o, kendi yaptığına itiraz ederse, kendi itirazı yüzünden bahçeler yeşertir.

Kendi yaptığına itiraz etmek ancak O’na düşer. Çünkü O, kahırda ve lütufta tektir.

Bu olaylar şehrinde bey olan O’dur. Ülkelerde tedbir sahibi O’dur.

O, kendi aletini kırarsa, kırılmış olanı yine o güzelleştirir/iyileştirir.

Ali: Düşmanımı gece gündüz gözümle görmedeyim; ona karşı hiç kızgınlığım yok, dedi.

Çünkü ölümüm kudret helvası gibi hoş geliyor bana; ölümüm dirilişe el uzatmış.

Ölümsüzlük ölümü bize helaldir. Azıksızlık azığı bize gıdadır.

Dışyüzü ölüm, içyüzü ise hayattır. Görünüşte güdüktür, gizlideyse sonsuz kalıcılık.

Ceninin ana rahminden doğması bir göçüştür; ama dünyada onun için yeni baştan açılmak vardır.

Ecele doğru aşkım ve isteğim olduğundan “Nefislerinizi ellerinizle tehlikeye atmayın” yasağı benim içindir.

Çünkü yasaklama tatlı nane için olur. Acıyı yasaklamaya zaten ne gerek var?

İçi de kabuğu da acı olan tanenin acılığı ve çirkinliği zaten onun yasaklaması demektir.

Ölüm tanesi bana tatlılaşmıştır. Aksine onlar diridirler ayeti benim için gelmiştir.

A güvenilir dostlarım, kınayarak öldürün beni; ebedi hayatım ölümümdeyim benim.

A yiğit, hayatım ölümümdeyim; ne zamana dek yurdumdan ayrı kalacağım?

Bu dünyada duruşum, ayrılığım olmasaydı; “Biz O’na dönenleriz” denmezdi.

Döner kişi, şehre yeniden gelendir; zamanın ayrışından birliğe doğru gelendir.

Seyis tekrar gelip: Ey Ali, beni çabuk öldür de o anı, acı zamanı görmeyeyim, dedi.

Sana helal ediyorum, kanımı dök de gözüm o kıyameti görmesin.

Her zerre bir kanlı olsa, elinde hançer sana kast etse, dedim.

Senin bir tek kılını bile kesemez, çünkü kalemi sana böyle bir yazı yazmıştır.

Fakat gamlanma, senin şefaatin benim. Ruhun efendisiyim ben, bedenim kölesi değil.

Yanımda şu benim bir değeri yok, bedenim olmaksızın yiğit oğlu yiğidim.

Hançerle kılıç, benim fesleğim; ölümüm eğlence meclisim, nergis bahçemdir.

Bedenini böylesine ayaklar altına alan, nasıl emirlik ve halifelik hırsına kapılır?

Emirlere yol ve hüküm göstermek için, görünürde makamla, hükümle uğraşır.

Emirliğe bir başka can vermek için, halifelik fidanını meyvelendirmek için bunlarla uğraşır.

İnceleme

Konu

Kaza ve kader.

Ana Düşünce

İnsan ne kadar çaba sarf ederse etsin yaşayacaklarına engel olamaz, kaderinden kaçamaz.

Yan Düşünceler

Allah'ın yazgısı kişi ya da zaman sınırlaması yapmaz. Ol dediği şey mutlaka yerine gelir.

Olayın Geçtiği Yer

Olay Hz. Ali'nin evinde yaşanmıştır. Peygamberin hizmetçinin kulağına yaşanacakları söylemesi olayların Hz. Ali'nin evinde yaşandığını göstermektedir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zaman ile ilgili kesin bir ifade yer almamaktadır. Zaman belirsizdir. Olaylar peygamberin hizmetçinin kulağına yaşanacakların söylemesiyle başlamıştır. Bu durum hizmetçinin Hz. Ali'den af dilemesi, kendisini bu durumdan kurtarması için yalvarması ile devam etmektedir. Yaşanılanlar bir günlük bir sürede olabileceği gibi daha uzun bir sürede de yaşanmış olabilir.

Kahramanlar

Hz. Ali

Sosyal Özellikler

Allah'ın birliğine olan inancı ondan gelecek her şeye hazırlıklı olmasını sağlamıştır. Ölümünün haber verilmesi mutlu olmasını sağlamıştır.

Psikolojik Özellikler

Yüreğinde hiç kimseye karşı öfke yer almamaktadır. Yaşanılanlardan ve yaşanacaklardan şikayetçi değildir. İnancının kuvveti her şeye razı olmasını sağlamıştır. Seyisinin elinden ölüme gidecek olması onu korkutmaz, öfkelenmez. Çünkü her şeyin temelinde Allah vardır. Hz. Ali de onun isteğine boyun eğmiştir.

Seyis

Ata bakan, tımar eden kimse, at bakıcısı (TDK, 1998).

Psikolojik Özellikler

Hz. Ali'nin ölümünün kendi elleriyle olacağını öğrenmesi büyük bir korkuya kapılmasına sebep olmuştur. İçinde bulunduğu durumdan kendi ölümünü istemekle kurtulmaya çalışmaktadır. Bu nedenle de sürekli Hz. Ali'den yaşamına son vermesini istemektedir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Baş aşağı gelmek, ayaklar altına almak, can vermek, bir tek kılını kesmez (kılına zarar gelmemek anlamında kullanılmıştır).

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinmeyen Kelimeler

Lütuf, er, şerbet, kahır, vahiy, habire, kerem, sancak, kin, kısas, tedbir, kudret, güdük, cenin, nefis, seyis, zerre, hançer, şefaathçi, fesleğen, nergis.

Değerlendirme

Bu metinde kaza ve kaderin önlenemeyeceği, yazgıdan kaçılmayacağı anlatılmaya çalışılmıştır. Ana düşünce, ne kadar çaba sarf edersek edelim insanın yaşayacaklarına engel olamayacağını ifade etmektedir. Peygamber, seyise Hz. Ali'nin ölümünün elinden olacağını söylemiştir. Bu haber seyisin tedirgin olmasına ve korku duymasına sebep olmuştur. Bu nedenle seyis Hz. Ali'ye yalvarır ve onu bu durumdan kurtarmasını ister. Nitekim Hz. Ali'nin de bu durumda yapabilecek bir şeyi yoktur. Çünkü insanın kaderini değiştirmesi mümkün değildir. Kaza ve kaderin değiştirilemeyeceğini, insanın kendi kaderine boyun eğmesi gerektiğini göstermesi bakımından önem taşıyan bir metindir.

Allah, bir olayın olmasını istediği takdirde her ne olursa olsun o gerçekleşir. Bunu engellemeye kimsenin gücü yetmez. İnanç sahibi ve gönül ehli biri olan Hz. Ali bile buna engel olamamıştır. Çünkü Allah bunun böyle yaşanmasını istemiştir.

Birinci ileti kaderin, yazgının kişi sınırlaması yapmadığını ifade etmektedir. Kader, her insan için eşittir. Mevlana diğer metinlerinde kaza ve kaderi hüdhüd kuşunun başına gelenler ya da bir adamın içinde bulunduğu durumla anlatmaya çalışmıştır.

Burada ise kahraman olarak Hz. Ali'yi seçmiştir. Böylece kaderin sadece sıradan insanlar için değil seçilmiş insanlar için de geçerli olduğunu göstermiştir. Onların dahi yaşanacaklara engel olamayacağını fark ettirmek istemiştir.

Metinde olaydan ziyade düşünceler ön plandadır. Metnin içerisinde çocukların kavramakta zorluk çekeceği düşüncelere yer verilmiştir. Bu nedenle de 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına uygun olmadığını söyleyebiliriz.

2.1.1.48. Peygamberin Susuzluktan Bitkin Düşüp Ölümün Eşiğine Gelen ve Develerle İnsanlarının Dilleri Dışarı Sarkan Kervanın İmdadına Yetişi.¹

Bir vadide Araplardan bir grubun su kırbaları yağmursuzluktan kurumuştu.

Kervan çöl ortasında kalmış, adeta kendi ölümünü çağırır olmuştu.

İki dünyanın kurtarıcısı Mustafa, yardım için ansızın çıkageldi.

Çetin bir yolda kızgın kum ortasında oldukça büyük bir kervan gördü.

Develerinin dilleri dışarı sarkmış, insanlar kumlar üstünde sağa sola dökülmüş...

Hallerine acıyıp, hey, dedi, acele edin, birkaçınız şu kum tepelerine doğru koşsun...

Orada deveye binmiş bir siyahi, aceleyle efendisine su tulumu götürüyor...

O siyahi deveciyi devesiyle birlikte apar topar bana getirin.

Su arayanlar, kum tepesine çıktılar ve bir süre sonra söylenenin aynısını gördüler.

Siyah bir köle bir deveyle gidiyor, hediye götürür gibi, su dolu bir tulum götürüyordu.

Ona dediler, bu yanda insanların en hayırlısı, yaratılmışların en iyisi seni çağırıyor.

Ben onu tanımıyorum, dedi, o da kim? Dedi, o, ay yüzlü, şeker huyludur.

Köleye onu olduğu gibi anlattılar. Köle dedi, o bir şair olmasın sakın...

Büyüsüyle bir toplumu rezil eden bir şair. Ona ben yarım karış bile gitmem!

Onu çeke çeke o yana götürdüler. O ise sövüp sayıyor, bağırıp çağırıyordu.

¹ III / 3129-3189. beyitler

O azizi huzura çekerek götürdüklerinde, peygamber dedi, su için, yanınıza da alın.

Hepsini o kırbadan suya kandırdı. Tüm insanlar ve develer o sudan içti.

Peygamber, onun tulumundan tulum ve kırbaları doldurdu. Gökteki bulut bile kıskançlık içinde şaşakaldı.

Bir tulum suyla bunca cehennem yangısının söndüğünü kim görmüş?

Bir tulum suyla bunca tulumun rahatlıkla dolduğunu kim görmüş?

Tulum, lütuf dalgasının örtüsüydü aslında. Su onun emriyle esas denizden geliyordu.

Kafile, peygamberin yaptığına şaşıp kaldı. Ey deniz huylu Muhammed, dediler, nedir bu?

Ufacık bir tulumu perde eyleyip Arab'ı da Kürt'ü de suya boğdun.

Ey köle, şimdi kendi tulumunun suyla dolu oluşunu gör de yakınıp ileri geri konuşma.

O zenci, onun mucizesine şaşakalmıştı. Mekansız diyardan ona iman doğuyordu.

Havadan dökülen bir pınar görmüştü. Kendi kırbası onun lütfuna bir örtüydü.

Bu görüşle örtüler de yırtılmış, böylece gayp pınarını açıkça görmüştü.

O anda kölenin gözleri gözyaşlarıyla doldu, efendisini ve yerini yurdunu unuttu.

Eli ayağı yola gidemez oldu. Allah onun ruhuna deprem düşürdü.

Peygamber maslahat gereği, ey yarar arayan, kendine gel, yola devam et, diye onu daldığı âlemden geri çekti.

Dedi, hayret zamanı değil, hayret senin önünde. Hızlı ve çevikçe yola koyul şimdi.

Köle, Mustafa'nın ellerini yüzüne koyup defalarca öptü âşikçasına.

Mustafa da o zaman kutlu ellerini onun yüzüne sürüp onu şereflendirdi.

O Habeş çocuğu zenci, dolunay gibi bembeyaz olup gecesi gündüze döndü.

Güzellik ve alımlılıkta Yusuf kesildi. Peygamber ona, şimdi köye gidip durumu anlat, dedi.

O, elsiz ayaksız sarhoşça gidiyor, giderken eliyle ayağını ayırt edemiyordu.

Sonunda köle, kervanın olduğu yerden iki dolu tulumla efendisine geldi.

Efendisi onu uzaktan görüp şaşakaldı ve şaşkınlıktan köy halkını çağırdı.

Dedi bu bizim kırba, bu bizim deve. Peki nereye gitti siyah yüzlü köle?

Bu uzaktan gelen bir ay parçası; yüzünden gün ışığına ışık vuruyor.

Kölemiz hani? Yolunu mu şaşırды yoksa? Yoksa ona bir kurt rastladı da öldürüldü mü?

Köle yaklaşınca efendi dedi, kimsin? Yemenli misin, yoksa Türk müsün?

Söyle, ne yaptın köleme? Doğru söyle, öldürdüysen itiraf et, hileye kalkışma.

Köle dedi, öldürdüysen niçin sana geleyim? Kısasa kendi ayağımla niye geleyim?

Hani benim kölem? Köle dedi, işte benim. Allah'ın lütuf eli beni nurlandırdı.

Hey, neler söylüyorsun? Kölem nerede? Doğruyu söylemeden kurtulamazsın benden.

Köle dedi, o köleyle senin arandaki bütün sırları birer birer anlatacağım.

Beni satın aldığın zamandan bugüne dek olan biteni anlatacağım.

Siyah rengimden bir sabah doğmuşsa da varlık olarak eskisi gibiyim.

Renk değişti, fakat temiz can renkten, unsurlardan ve topraktan bağımsızdır.

Bedeni tanıyanlar bizi çabuk yitirirler. Suyu içenlerse tulum ve fiçiyi terk ederler.

İnceleme

Konu

İnancın kuvveti ve peygamber mucizesi.

Ana Düşünce

İnancımızın kuvvetli olması her imkânsızın olabilecek duruma gelmesini sağlar.

Yan Düşünceler

1. Allah'ın büyüklüğünü ve gücünü, bizlere gönderdiği peygamberler aracılığıyla görebiliriz.
2. Zorda kalan bir insana yardım etmek için her zorluk bir kolaylığa dönüşür.
3. Zor durumda kalan insanlara yardım etmemiz gerekmektedir.

Olayın Geçtiği Yer

Olay bir çölde yaşanmıştır. Araplardan oluşan bir grup çöl ortasında bir vadide susuz kalmıştır. Peygamber, onları bitkin bir halde görünce yardım etmiştir. Kölenin olanları efendisine anlatması için köyüne gitmesi olayların vadi dışında kölenin köyünde de yaşandığını göstermektedir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın yaşandığı zamana dair kesin bir ifade yer almamaktadır.

Kahramanlar

Peygamber

Sosyal Özellikler

Peygamberimiz Hz. Muhammed'dir. Peygamberlerin sahip olduğu birtakım özelliklere sahiptir. Zira küçük bir kırbadan bulutları dahi kışkırtacak kadar su elde etmiştir. Ayrım yapmadan herkesin yardımına koşan bir kişidir. Çevresinde olanlara, çaresizlere, yardıma muhtaç olanlara karşı umarsız değildir.

Psikolojik Özellikler

Kervandakiler "deniz huylu" diye nitelendirmektedir. Duygusal, yardımsever, sevgi dolu bir kişidir.

Köle

Sosyal Özellikler

Metinde ismi verilmemiştir. Köle olarak adlandırılmıştır. Bir köyün efendisine bağlıdır. Köle olduğu için özgür değildir. Efendisinin isteği olan bir kırba suyu ona götürebilmek için yola çıkmıştır. Kervanla ve peygamberle bu sırada karşılaşmıştır.

Psikolojik Özellikler

Gördükleri karşısında şaşkınlık geçirmiştir. Başlangıçta inançsız biridir. Peygamberin özellikleriyle dalga geçmiştir. Ancak yaşananlardan sonra o da peygamberin büyüklüğüne inanmıştır. İnanç sahibi olmuştur. Yüzü nurlanmıştır.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

İleri geri konuşmak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Vadi, kırba, kervan, çetin, tulum, köle, büyü, karış, kanmak, lütuf, mucize, pınar, gayp, maslahat, çevik, dolunay, kısas.

Değerlendirme

Dini nitelikler taşıyan bir metin olduğu için dini hikâye özelliği gösterir. Peygamberimizin gücü ve en güzel özellikleri bu metin sayesinde okuyucuya ulaştırılmaya çalışılmıştır. O dönemde yaşananlara dikkat çekmek istenmektedir.

Peygamberimiz birçok güzel özelliğe sahiptir. Yardımsever olması ve inanan ya da inanmayan herkese eşit ve şefkatli davranması en büyük özelliklerinden biridir. Bu metinde de yolda susuz kalan bir kabileye yardım ederken inancı kuvvetli olmayan bir kölenin doğruları görmesini sağlamıştır. Bunun için ne bir zorlamada bulunmuş, ne de sert davranmıştır. Köle gördüklerinden etkilenmiştir. Bu nedenle çocukların rahatlıkla okuyabileceği ve güzel mesajlar alabileceği bir metindir. 11-14 yaş grubu çocukları dini bilgi çerçevesinde peygamberlerin özelliklerini bilmeli, önemini kavramalıdır. Özellikle de peygamberimizin yaşadıklarını bilmek, onun

özelliklerine muvaffak olmak hem bizim davranışlarımız açısından örnek olacak hem de dahil olduğumuz dini en güzel şekliyle öğrenmemizi sağlayacaktır.

Metin peygamberimizin özelliklerini kavratmak amacıyla çocukların okumasına uygunluk göstermektedir. Ancak çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine yönelik farklı iletilerin çıkarılmaması, yaşamlarında uygulayabilecekleri iletilerin olmaması kaynak metin olarak kullanılmasının uygunluğunu engellemektedir. Bu sebeple metin başka bir dersin amaçlarının kazandırılmasında kullanıldığında etkili olabilecek düzeydedir. Bu sebeple Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmaya **uygun değildir**.

2.1.1.49. Rum Elçisinin Müminlerin Emiri Ömer'e Gelmesi ve Ömer'in Kerametlerini Görmesi.¹

Kayser'den Medine'deki Ömer'e uçsuz bucaksız çölden bir elçi gelir.

Kalabalığa: "Halifenin köşkü nerede? Atımı, eşyamı oraya çekeyim, dedi.

Halk ona: Onun köşkü yoktur. Ömer'in köşkü apaydın bir candır, dedi.

Her ne kadar emir diye şöhret bulmuşsa da yoksullar gibi bir kulübesi vardır.

A kardeş, onun köşkünü nasıl görebilirsin? Çünkü gönül gözünde kıl bitmiş senin.

Gönül gözünü kıldan, hastalıktan temizle gel, ondan sonra onun köşkünü görmeyi um.

Kimin canı heveslerden arınmışsa, o arı duru dergâhı ve eyvanı hemen görür.

Rum elçisi bu yepyeni sözleri duyunca Ömer'i görmeye iyice isteklendi.

Gözünü Ömer'i aramaya dikti. Eşyasını da yitirdi atını da.

Her yanda o iş erinin izine düşmüş, deli gibi onu soruyordu.

Dünyada böyle bir adam olsun da can gibi dünyadan gizlensin! Olacak şey değil, diyordu.

Ona kul köle olmak için aranıp durdu. Şüphesiz arayan bulur.

¹ I / 1391-1531. beyitler

Bir bedevi kadını, onun yabancı olduğunu görünce: İşte Ömer, şuracıkta hurma ağacının altında, dedi.

Hurma ağacının altında, insanlardan ayrı, gölgenin altında uyuyan Hakk'ın gölgesini gör.

Elçi oraya gelip uzakta durdu. Ömer'i görünce titremeye başladı.

Elçiye, orada uyuyandan bir korku geldi, içinde hoş bir hâl belirdi.

Sevgi ve korku birbirinin zıttıdır, oysa elçi gönlünde bu iki zıddı bir arada gördü.

Kendi kendine: Ben ne padişahlar gördüm; sultanların katında büyük ve seçkin birisiyim, dedi.

Şahlardan korkmaz, çekinmezdim. Bu adamın heybeti aklımı başımdan aldı.

Aslanların, kaplanların ormanlarına girdim; onlardan dolayı yüzümün rengi bile atmadı.

Nice savaş, çatışmaya girdim; savaş anında aslan gibiydim.

Nice ağır yaralar aldım, yaralar açtım; yine de başkalarından daha güçlüydüm.

Şu adam, silahsız, yerde yatıyor; benimse yedi azam titremede, neyin nesidir bu?

Allah heybeti bu, halktan değil; şu hırkalı adamın heybeti değil bu.

Allah'tan korkup takvayı seçen kimseden, cin olsun, insan olsun kim görse korkar.

Bu düşünce içinde saygıyla el bağladı. Bir süre sonra Ömer uykudan uyandı.

Elçi Ömer'e saygı göstererek selâm verdi.

Sonra Ömer selâmını alıp onu yanına çağırdı. Güven vererek karşısına oturttu.

Ömer o yüreği yerinden oynamış adamı sevindirdi; yıkılmış hatırını yaptı.

Ondan sonra ona ince sözler söyledi. Ne güzel bir yoldaş olan Allah'ın tertemiz sıfatlarından söz etti.

Makamı, hâli bilsin diye, Allah'ın abdala olan lütuflarından söz etti.

Ömer ona canın konaklarını öğretti; ruhun seferlerini tarif etti.

Zamansız zamandan, yüceliğe mensup kutluluk makamından,

Ruh Simurgu'nun bundan önce uçuşlar ve fetihler gördüğü havadan söz etti.

Ruhun her bir uçuşu ufukların da ötesindeydi. Özlemlilerin umutlarının ve isteklerinin de ötesindeydi.

Ömer, o yabancı yüzlüyü dost buldu; canını sırlara istekli gördü.

Şeyh kamildi, mürit iştahlı; adam çevikti, binek de kapıda.

O mürşit, onu irşada uygun gördü de tertemiz tohumu tertemiz toprağa ekti.

Adam: Ey müminlerin emiri, dedi, can yukarıdan yere nasıl indi?

Hesaba sığmayan kuş kafese nasıl girdi? Ömer: Allah cana afsun okudu, kıssalar anlattı, dedi.

Göz, kulağı olmayan yoklara afsun okuyunca, coşkuya gelirler.

Yoklar onun afsunuyla, güzelce takla ata ata hızlı hızlı gelirler.

Varlığa yine bir afsun okur da, onun iki çifte atla derhal yokluğa sürer.

Gülün kulağına bir söz söyledi, güldürdü onu. Taşın kulağına bir söz söyledi madende akik haline getirdi onu.

Bedene bir ayet okudu da can oldu o. Güneşe bir söz söyledi de parıldadı o.

Yine kulağına korkunç bir nükte fısıldar da güneşin yüzünde yüzlerce tutulma olur.

O söyleyen bulutun kulağına ne okudu da gözünden tulum gibi yaşlar akıttı?

Allah toprağın kulağına ne okudu da o murakebeye daldı, susup kaldı?

Elçi: Ey Ömer, dedi, o duru olan suyun şu bulanık yere hapsedilmesindeki hikmet ve sır neydi?

Duru su, balıkta gizlenmiş; saf can bedenlere bağlanmış?

Ömer: Sen şaşkıncu bir konudan söz ediyorsun. Anlamı söze tutsak ediyorsun, dedi.

Serbest anlamı hapsettin; zikri bir söz ile kayıt altına aldın.

Bunu bir yarar uğruna yaptın ama sen zaten yarardan yana perde ardındasın.

O elçi, bu bir iki kadehle kendinden geçti. Hatırında ne elçilik kaldı ne haber.

Allah'ın kudretine hayran oldu. O elçi buraya geldi de padişah oldu.

İnceleme

Konu

Hz. Ömer'in yol göstericiliği.

Ana Düşünce

Bilgi ve deneyim bakımından bizden üstün kişilerden öğreneceğimiz çok şey vardır.

Olayın Geçtiği Yer

Olay Medine'de bir hurma ağacının altında geçmektedir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zamanla ilgili bilgi verilmemiştir.

Kahramanlar

Elçi

Sosyal Özellikler

Rum elçisidir. Kayser'den Medine'ye Ömer'i görmek için gelmiştir. Onu görmek için aşırı istek duyması, her yerde onu aramaya yönlendirmiştir. "Kendi kendine: Ben ne padişahlar gördüm; sultanların katında büyük ve seçkin birisiyim, dedi." Sözünden elçinin seçkin biri olduğunu anlamaktayız. Kimseden korkmayan, güçlü biridir.

Psikolojik Özellikler

Güçlü ve korkusuz biri olmasına rağmen Ömer'in heybetinden etkilenmiştir. Aklı başından gitmiştir. Ömer'den birçok şey öğrenmiştir. Allah'ın kudretine hayran olmuştur. "O elçi buraya geldi de padişah oldu." sözünden yola çıkarak elçinin eskiye dair her şeyi unuttuğunu ve doğru yola ulaştığını anlamaktayız.

Hz. Ömer

Medine’de yaşamaktadır. Evi, yeri yurdu yoktur. Bir kulübeye sahiptir. Heybetli biridir. Allah’ın gölgesidir. Elçinin sözleri ve görünüşü Hz. Ömer’in gözüne dost görünmesini sağlamıştır. Bu sebeple bildiklerini onunla paylaşmıştır.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

İzine düşmek, kul köle olmak, aklını başından almak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Elçi, heves, dergâh, arı, eyvan, bedevi, hâl, seçkin, şah, azam, heybet, takva, yoldaş, abdal, lütuf, kâmil, mürit, çevik, irşat, afsun, akik, nükte, tulum, murakebe, hikmet, balçık, zikir, kudret.

Değerlendirme

Bu anlatıda Hz. Ömer zamanında yaşanan bir olay anlatılmaktadır. Bir Rum elçisinin Ömer’i görmek istemesi ve onunla konuşması Rum elçisinin bütün düşüncelerini değiştirir. Başlangıçta onun heybetinden ürken, heyecanlanan elçi, konuştuğu rahatlar, onun yanında kendisini korumada hisseder.

Bu metin dini nitelikler taşıyan bir metindir. Bu nedenle de dini hikâyeye özelliği gösterir. Çocukların kavrayamayacağı düşüncelere ve cümlelere yer verilmiştir. Çocukların seviyesine uygun çok yönlü iletiler çıkarılamamaktadır.

Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz yirmi sekiz kelime tespit edilmiştir. Metnin uzunluğuna nazaran bilinemeyecek kelimelerin fazla olması olumsuz bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Metinde çocukların anlamakta zorlanacağı çok sayıda kelime yer almaktadır.

Bu özelliklerden dolayı metnin, Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmaya **uygun olmadığını söyleyebiliriz.**

2.1.1.50. Rumlularla Çinlilerin Ressamlık Bilgisinde İddiaya Girmelerinin Hikâyesi.¹

Çinliler: Biz daha iyi ressamız, dediler. Rumlular da: Biz muhteşemiz, ustayız, dediler.

Sultan: Sizlerden hanginiz iddiasında haklı diye sizi bu konuda sınavacağım, dedi.

Çinlilerle Rumlular huzura çıktılar. Rumlular ressamlık bilgisinde daha bilgili idiler.

Çinliler: Bize özel bir oda verin, bir oda da sizin olsun, dediler.

Kapıları karşılıklı iki oda vardı. Birisini Çinliler aldı, ötekini Rumlular.

Çinliler, padişahın yüz çeşit boya istediler. Bunun üzerine o değerli padişah hazinesini açtı.

Her sabah, Çinlilere hazineden düzenli olarak boyalar verilmekteydi.

Rumlular: Ne resim, ne boya, sadece pası gidermek işe yarar, dediler.

Kapıyı kapatıp duvara cila vurmaya başladılar. Duvarlar gökyüzü gibi saf ve berrak hale geldi.

İki yüz renkten renksizliğe yol var. Renk bulut gibidir, renksizlikse aydır.

Bulutta ışıktan, parlaklıktan yana ne görürsen, onu yıldızdan, aydan ve güneşten bil.

Çinliler işi bitirince, sevinçlerinden davullar çalıyorlardı.

Padişah içeri girip orada, akli fikri çelen resimler gördü.

Ondan sonra Rumluların yanına gitti. Perdeyi aradan kaldırdılar.

O resimlerin ve yapılan işlerin yansıması, bu yandaki cilalanmış duvarlara vurdu.

Padişahın orada gördüğü her şey burada daha iyi göründü; resimler gözü göz yuvasından ahyordu.

¹ I / 3467-3484. beyitler

A babacığım! Rumlular, tekrarlanacak dersleri, kitapları ve hüneleri olmayan sufilerdir.

Ama onlar gönülleri cilalamışlar, açgözlülükten, hırstan, cimrilikten ve kinlerden arınmışlardır.

Aynanın o parlaklığı, gönlün vasfıdır; gönülse sınırsız şekillerin yansımaya uygundur.

İnceleme

Konu

Mutlak güzellik ve yansımaları.

Ana Düşünce

Bu dünyadaki her şey gerçek güzelliğin bir yansımasıdır.

Yan Düşünceler

1. İnsanın çizebileceği en güzel resim gönlüne çizdiği resimdir.
2. Gönüldeki parlaklığın en önemli sağlayıcısı onu kinden, hırstan, cimrilikten korumaktır.
3. İnsanlar yeteneklerini ve başarılarını başkalarıyla paylaşmak ister.
4. İnsan ne yaparsa, nasıl davranırsa karşısındakinde de onu görür.
5. Önemli olan gönlü cilalamak onu parlatmaktır. Ona her bakan her an onda bir güzellik seyredebilmelidir.
6. Mutlak güzellik Allah'tır. Bütün güzellikler onun bir yansımasıdır.

Olayın Geçtiği Yer

Olay bir sarayda karşılıklı kapıları olan iki odada geçmektedir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zamanla ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Nitekim metinde "sultan" karakterinin olması olayların saltanat döneminde geçtiğinin bir göstergesidir.

Kahramanlar

Çinliler

Çok iyi resimler çizdiklerini iddia etmektedirler. Bunu göstermek için de bir yarışa girerler. Padişahın çok değerli olan hazinesinden her gün belli sayıda çeşitli renklerde boyalar alırlar. Kendilerine de çok güvenmektedirler.

Rumlular

Resim bilgisinde çok iyi olan Çinlilerle yarışa girecek kadar kendilerine güvenmektedirler. Onların padişahıdan hiçbir talebi olmaz. Sadece ayrı bir odada duvarı cilalarlar. Bu yaptıklarının yeterli olduğunu düşünürler.

Sultan

Sosyal Özellikler

Gücü ve idareyi elinde bulunduran kişidir. Büyük bir hazineye sahiptir. Her iki tarafın resimlerini daha iyi çizebilmesi için elinden geleni yapmıştır. İstedikleri kadar boya temin etmiştir. Onun bu davranışından ve resimle ilgilenmesinden yola çıkarak sanata önem veren bir kişi olduğunu söyleyebiliriz. Çinlilerin ve Rumluların resim alanındaki yeteneklerini görmek için onları bir sınava tabi tutmuştur. Her iki tarafın da birbirlerini göremeyecekleri bir yer belirler ve onlara resim çizdirir. Böylece kimin iddiasının doğru olduğunu anlamaya çalışmıştır.

Psikolojik Özellikler

Her iki tarafın isteğini yerine getirmeye çalışmıştır. Sınavının sonunda gerçek güzelliği görmüştür.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Aklı fikri çelmek, gözü gözyuvasından almak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinmeyecek Kelimeler

Muhteşem, iddia, cila, berrak, hüner, sufi, vasıf.

Edebi İfadeler

“Bulutta ışıktan, parlaklıktan yana ne görürsen, onu yıldızdan, aydan ve güneşten bil.”

Değerlendirme

Mevlana, anlatmak istediğini okuyucuya en iyi şekilde verebilmek amacıyla anlatıma dayalı eserleri bir araç olarak kullanır. Bu nedenle hikâyelerdeki kahramanların fiziki özellikleri, isimleri pek önemli değildir. Hiçbir hikâyesinde peygamberlerin ve bazı önemli kişilerin isimlerinden başka, isimlere yer vermemiştir. Bu metinde de Rumlular ve Çinlilerin kullanılmasının ayrıca özel bir sebebi yoktur. Bu isimlerin kullanılmasının sebebi olarak o dönemin toplum yapısının özelliklerini gösterebiliriz.

Mevlana, ele aldığı bu hikâyeye gönül güzelliğinin önemini anlatmak istemiştir. İnsanın yapabileceği en güzel resim kendi gönlüne çizdiği resimdir. Bu resmin eşi ve benzeri yoktur. Çünkü bunu yaparken kendi iyi ve güzel özelliklerinden yola çıkarak yapacaktır. 11-14 yaş grubu çocukları bu hikâye aracılığıyla gönül güzelliğinin önemini kavrayacaklardır.

Her insan karşısındaki insanda kendini görür. Yaptıkları, söyledikleri bir ayna gibi karşısındaki insanlara da yansır. Mevlana'nın dediği gibi buluttaki ışığın sebebi güneş ve aydır. Davranışlarımızın sadece kendimizi değil çevremizdekileri de etkileyeceğini gösteren metin 11-14 yaş grubu çocuklarına ders verici niteliktedir.

İnsan kendini düzelttiği takdirde, yüreğine bir cila sürdüğünde, en güzel parlaklığa ulaşır. Bu parlaklık herkesin imrendiği ve beğendiği bir güzelliştir. Kendisindeki bu parlaklığın yansıması çevresindekileri de etkileyecektir.

Mevlana'nın bu hikâye aracılığıyla asıl anlatmak istediği tasavvuftaki vahdet-i vücut anlayışıdır. Yani dünyadaki bütün güzellikler Allah'ın bir yansımasıdır. Asıl güzellik ona aittir. Nitekim 11-14 yaş grubu çocuklarının bu ana düşünceye ulaşmaları çok zordur. Tasavvuf hakkında bilgi sahibi olmamaları ve soyut işlemler dönemini yaşamalarına rağmen her şeyi dışardan gördükleriyle değerlendirmeleri ana düşünceyi bulmakta zorlanmalarına sebep olacaktır.

Hikâyeyi somut olarak değerlendirdiğimizde hedef kitleyi oluşturan çocukların düzeylerine uygun iletilere ulaşacağını söyleyebiliriz. Hikâyede bir rekabete yer verilmesi çocukların hoşuna gidecektir.

Metinde iki tane deyme yer verilmiştir. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz yedi kelime tespit edilmiştir. Çocukların anlamını bulmakta zorlanacakları kelime yoktur diyebiliriz.

Hikâye aracılığıyla verilmek istenenler çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygunluk göstermektedir. Bu sebeple 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak **metin olarak kullanılmaya uygundur diyebiliriz.**

2.1.1.51. Sadr-ı Cihan'ın Töhmete Uğrayıp Can Korkusuyla Buhara'dan Kaçan Vezirinin Hikâyesi.¹

Buhara'da Sadr-ı Cihan'ın kulu, töhmete uğrayıp efendisinden gizlenmeye başladı.

On yıl boyunca başı boş dolaştı; kâh Horasan'da, kâh dağda, kâh ovada.

On yılın sonunda özlemden dayanacak gücü kalmadı, ayrılık günleri canına tak dedi.

Dedi, artık ayrılığa dayanacak gücüm kalmadı. Sabır, aşk acısını dindirebilir mi hiç?

Şu Buhara bilginin kaynağıdır. Öyleyse bilgi sahibi herkes Buharalıdır.

Bir şeyhin huzurundaysan Buhara'dasın demektir. Buhara'yı hor görmeyesin.

Şeyhin karmaşık met ve cezri, gönül Buhara'sına ancak tevazuyla geleni kabul eder.

Sadr-ı Cihan'ın ayrılığı vezirin ruhunun temellerini sarsıp parça parça etmişti.

Dedi, kalkıp oraya gidelim. Kafir olmuşsam bile yeniden yola gireyim.

Oraya varayım da kendimi iyi kalpli Sadr'ın önüne atıp ayaklarına kapanayım.

Diyeyim ki önüne attım canımı. İster dirilt, ister koyun gibi kes başımı.

Ey kamer, senin huzurunda ölmek, başka yerde yaşayanların şahı olmaktan iyidir.

¹ III / 3685-4716. beyitler

Binlerce kez denedim, sen olmadan hayatım bana tat vermiyor.

Ey arzum, bana diriliş ezgisi söyle! Çok ey devam, sevinç tam oldu!

Ey toprak gözyaşlarımı yut, artık ağlamak yeter. Ey can, o durulmuş sudan iç.

Tekrar bize döndün ey bayramım, hoş geldin. Ey meltem, ne güzel etsin!

Vezir dedi, dostlarım elveda, emir ve hükümdar olan Sadr'e gidiyorum.

Günden güne yanıp kavruluyorum. Ne olursa olsun oraya gidiyorum.

O taş kalplilik gösterse de canım Buhara'ya gitme kararında.

Yarin meskeni, şahımın şehridir. Âşık için vatan sevgisi budur.

Öğüt veren biri ona, behey gafil, dedi, maharetin varsa işin sonunu düşün.

Aklını kullan da bak önüne arkasına. Kelebek gibi kendini yakma.

Buhara'ya gidiyorsan delisin, zincire ve hapse müstahaksın.

O, öfkesinden sana diş biliyor ve adeta yirmi gözle seni arıyor.

Senin için bıçağını biliyor. O kıtlıktan çıkmış köpek, sen un dağarcığı!

Allah sana yol açtı da kurtuldun. Yeniden zindana mı gidiyorsun, ne oldu sana?

Başında on türlü bekçi olsaydı yine de akıl onlardan sıvışmanı gerektirirdi.

Başında hiç bekçi yokken, ne oldu da önün arkan kapandı?

Oysa gizli aşk onu tutsak etmişti. O uyarıcı bu bekçiyi görmüyordu.

Âşık dedi, sus ey öğütçü, yetmez mi daha? Öğüdü bırak, çünkü bağ çok sıkı.

Öğüdün yüzünden bağım daha da sıkılaştı. Senin âlimin tanımadı aşkı.

Aşkın derde dert kattığı yerde Ebu Hanife ve Şafii ders görmedi.

Sen beni öldürülmekle korkutma, çünkü dayanılmaz biçimde susadım kendi kanıma.

Âşıklara her zaman bir ölmek var. Âşıkların ölmesi zaten bir çeşit değil.

Âşığın hidayet verici candan gelen iki yüz camı vardır ve bu iki yüz camı her an feda eder.

O âşık kanlı gözyaşı dökerek, kalbi çarparak coşku ve aceleyle Buhara'ya yöneldi.

Çöl kumu ipek gibi geliyordu ona. Gözünde Ceyhun'un suyu sanki su birikintisiydi.

Çöl gözüne gül bahçesi gibi görünüyor, gülmekten güller gibi yerlere düşüyordu.

Şeker Semerkant'ta olsa da dudağı şekerin tadını Buhara'dan almış, oraya yönelmişti.

Buhara'nın karaltısını görünce hüznün karasında bir beyazlık belirdi.

Bir süre baygın düşüp yattı ve aklı sır bahçesinde uçtu.

Başına yüzüne gülsuyu çarpıyorlardı. Aşkın gülsuyundan habersizdiler.

O, gizli gül bahçesi görmüştü. Aşkın yağması onu kendinden kapıp götürmüştü.

Bu nefese layık değilsin, sen donmuşsun. Kamış olsan da şekerden yoksunsun.

Sevgilisinin bulunduğu güven ülkesi Buhara'ya sevinçli bir şekilde girdi.

Göklere uçup aya sarılan ve sen de bana sarıl diyen sarhoş gibi.

Onu Buhara'da her gören, kalk oturma, dedi, kimse görmeden kaç hemen.

Çünkü öfkeli şah, on yıllık öcünü almak için seni arıyor.

Allah aşkına kendi kanına girme! Kendi kendine yaptığın efsuna güvenme.

Sadr-ı Cihan'ın vekiliydin, saygındın. Güvenilir biriydin, mühendis ve üstattın.

Hıyanet edip cezadan kaçtın. Kurtulmuşsun, niçin yeniden başını belaya sokuyorsun?

Yüz türlü hileyle beladan kurtulmuşsun. Seni buraya aptallık mı getirdi, ecel mi?

Ben susuzluk hastasıyım, suyun beni öldüreceğini bilsem bile su beni çeker.

Su iki yüz kez öldürüp mahvetse de hiçbir susuzluk hastası sudan kaçmaz.

Âşık top gibi başıyla yüzüyle secde ederek gözü yaşlı olarak Sadr-ı Cihan'ın huzuruna vardı.

Herkes Sadr-ı Cihan onu yakacak mı, asacak mı diye başını kaldırmış bekliyordu.
Herkes diyordu ki şimdi o, bu süzme salağa, feleğin bahtsızlara yaptığını yapacak.
Kelebek gibi alevi nur sanıp aptalca atılıp canından oldu diye düşünüyorlardı.
Fakat aşkın mumu bildiğiniz mum değil, aydınlık içinde aydınlıktır.
O ateşli mumların aksine, ateş görünür ama tümüyle esenliktir.
O Buharalı da kendini muma atmış, aşkı sayesinde çile ona kolay hale gelmişti.
Ateşli ahı göklere yükselmişti. Bu arada Sadr-ı Cihan'ın kalbine şefkat gelmişti.
Bir seher vakti kendi kendine, ey yegane Rabbim, dedi, bizim şu avare ne halde?
O bir suç işledi de biz gördük, fakat o bizim merhametimizi iyi bilmiyordu.
Suçlunun kalbi bizden korkar, ama korkusunda yüz umut vardır.
Ben işe yaramaz utanmazları korkuturum. Korkan kişiyi ben ne diye korkutayım?
Ateş, soğuk kazan için getirilir, taşarcasına kaynayan kazan için değil.
Kendinden emin olanları ilmimle korkutur, korkanların korkusunu hoşgörümle gideririm.
Yamacıyım, gereken yere yama koyarım. Herkese uygun şerbet veririm.
İnsanın içi, ağaç kökü gibidir; kök sayesinde sert odundan yapraklar çıkar.
Ağaçlarda, nefislerde ve akıllarda köke uygun yapraklar yeşerir.
“Kökü sabit ve dalları gökte” olan vefa ağaçlarının gökte yaprakları vardır.
Aşktan dolayı gökte yaprak açtığına göre, Sadr-ı Cihan'ın kalbinde niçin açmasın?
Kalbinde suçu bağışlama duygusu kabarıyordu. Çünkü kalpten kalbe yol vardır.
Sar-ı Cihan'da o âşığı çeken gizli bir çekim olmasaydı...
Hiç o âşık ayrılık yüzünden sabırsızlanıp koşarak yurduna gelir miydi?
Sevgililerin meyli gizli ve örtülüdür. Âşığın meyliyse iki yüz davul-zurnayla gelir.
Burada ibretlik bir öykü daha var, ama Buharalı âşık beklemekten mahvoldu.

Ondan vazgeçtik, çünkü Buharalı âşık ölmeden sevdiğinin yüzünü görme arayışında.

Sevdiğini görüp de ölümden kurtulacak. Çünkü sevgiliyi görmek bengisudur.

Görülmesi ölümü yok etmeyen, sevgili değildir. Çünkü ne meyvesi vardır, ne de yaprağı.

A sarhoş âşık, iş dediğin öyle bir iştir ki içinde sana ölüm olsa güzeldir.

Delikanlı, bir işte ölümün sana güzel gelişi, doğru imanın göstergesidir.

Canım, imanın böyle değilse kâmil değildir. Git, dinini tamamlamaya bak.

Senin işine kim ölümü severse, senin kalbine isteyerek dost olur.

Sevimsizlik gidince o artık ölüm değildir. Görünüşte ölüm olsa da aslında bir göçtür.

Sevimsizlik gidince ölüm yarara döner. Öyleyse ölüm yok edilir emek doğrudur.

Dost Hakk'ın, sen benimsin, ben de seninim, dediği kimsedir.

Dinle şimdi, âşık çıkagelmiştir. Aşk onu "hurma lifinden ip"le bağlamıştır.

Sadr-ı Cihan'ın yüzünü görünce sanki onun can kuşu bedenden uçup gitti.

Gövdesi kuru bir odun gibi düşüverdi ve baştan ayağa buz kesildi.

O kadar buhur koklatıp gülsuyu sürdüler, ama ne kımıldadı, ne de konuştu.

Şah onun yüzünü sapsarı görünce atından inip ona yaklaştı.

Şah dedi ki ey âşık yana yakıla sevgiliyi arar da sevgili gelince göçüp gider.

Sen Hak âşığıydın. O öyle bir Hak'tır ki gelirse senden geriye bir kıl bile kalmaz.

O bakış karşısında senin gibi yüzlercesi yok olur. Efendi, yoksa sen kendi yokluğuna mı âşıkısın?

Bir gölgesin, bir güneşe âşıkısın. Güneş gelince gölge hemen yok olur.

Sadr-ı Cihan, keremiyle onu baygınlıktan çıkarıp yavaş yavaş konuşturmaya çalışıyordu.

Şah, a yoksul, diye seslendi, saçmak için altın getirdim, eteğini aç...

Canın benden ayrı çarpıyordu. Şimdi imdadına yetiştim, niçin ürktü canın?

Ey benden ayrı sıcaklar soğuklar görmüş âşık, ayrılıp kendine gel, geri dön.

Ona nefes bahşedersem giden nefesi geri gelir, diye Sadr-ı Cihan âşığın elini tuttu.

Bu ölü beden benimle dirilince benim canım olup bana yönelir.

Bu can sayesinde onu görkemli kılarım. Ona bahşettiğim can, bahşedişimi görür.

Mahrem olmayan can yâr yüzünü göremez. Onu ancak aslı yârin diyarından olan can görür.

Bu dosta kasap gibi üfleyeyim de güzel özü deriden ilişğini kessin.

Sadr-ı Cihan dedi, ey beladan ürküp kaçan can, vuslat kapımızı açtık haydi gel!

Ey bizden sarhoş olup kendinden geçen! Ey varlığı varlığımızdan gelen!

Dudaklar olmaksızın sana nice eski sırlar söyleyeceğim, dinle.

Çünkü bu dudaklar bu nefesten ürker. Bu sırlar ancak gizli ırmağın kıyısında yeşerir.

“Allah dilediğini yapar” sırrı için kulaksızlık kulağını aç şimdi.

Ölü, vuslat çağrısını duymaya başlayınca yavaş yavaş kımıldamaya başladı.

Âşık yerinden fırladı, neşeyle bir iki dönerek secdeye kapandı.

Ey canın tavaf ettiği Hak Anka'sı! Şükürler olsun, Kaf dağından geri geldin!

Ey aşk kıyametinin İsrafil'i! Ey aşkın aşkı, ey aşkın arzusu!

Bana vereceğin ilk hilat, dilerim ki kapıma kulağını dayamak olsun.

Ey kulunu gözeten, arınmışlığın sayesinde halimi bilsen de sözlerime kulak ver.

Ey eşsiz Sadr, bana kulak vermeni arzulayarak yüz bin defa aklım uçup gitti.

O kulak verişini, duyuşunu ve cana can katan gülümsemeni arzulayıp durdum.

Yeterli yetersiz sözlerimi ve işe yaramaz canımın işvesini duymandı arzum.

Malumun olan kalp altınlarımı gerçek altınmış gibi kabul ettin.

Mağrur utanmazın küstahlığına gösterdiğin hoşgörü karşısında hoşgörüler zerre gibidir.

Birincisi dinle: Oltadan ayrı kaldığımda evvel ve âhir elimden kaçıp gitti.

İkincisi dinle ey şefkat sahibi Sadr, çok aradım, senin ikincin yok.

Üçüncüsü, senden ayrılalı sanki “üçün üçüncüsü” der oldum.

Dördüncüsü, tarla bizi yakalı beşinciye dördüncüden ayırt edemez oldum.

Nerede toprakta kan görürsen, kesinlikle bizim gözümüzden olduğunu anlamalısın.

Sözlerim gök gürlemesidir. İnleyişim bulutlardan yeryüzüne yağacak.

Konuşmakla ağlamak arasında gelgittiyim. Ağlasam mı, konuşsam mı, nasıl etsem?

Konuşsam ağlamak güme gidecek. Ağlasam nasıl şükredip senâda bulunacağım?

Sultanım, gözümden yüreğimin kanı dökülüyor. Bak, gözümden başıma neler geldi!

Nahif âşık bunları söyleyip ağlamaya başladı. Öyle ki haline alçak da şerefli de ağladı.

Yüreğinden öyle haykırışlar yükseldi ki Buhara halkı çevresinde halka oldu.

Şaşkınca konuşuyor, şaşkınca ağlayıp gülüyordu. Kadın erkek, büyük küçük şaşkındı.

Şehir de onunla birlikte gözyaşı döker oldu. Kadın erkek kıyamet gibi birbirine girmişti.

O sırada gök yere diyordu ki kıyameti görmediysen işte gör!

Bu ne aşk, bu ne hal, diye şaşkındı akıl; ayrılığı mı daha tuhaf, yoksa vuslatı mı?

Gökyüzü, kıyamet kitabını okumuş, Samanyolu'na dek giysisini yırtmıştı.

İnceleme

Konu

Âşk ve ayrılık.

Ana Düşünce

Ne kadar kaçarsak kaçalım en sonunda gideceğimiz yer yine sevgilinin yanı yanı Hakk'ın yanındır.

Yan Düşünce

1. Sevgiliden, Hak'tan gelen her acı mukaddestir.
2. Hak, affedicidir. Her ne yapmış olursak olalım onun affediciliği sınırsızdır. Kulunu çaresiz bırakmaz.

Olayın Geçtiği Yer

Olay Buhara'da yaşanmıştır. Sadr-ı Cihan'ın kulu ondan saklanmak için Buhara'dan ayrılmıştır. On yıl ondan ayrı kalmıştır. Bu zaman süreci içerisinde bazen Horasan'da bazen dağda bazen de ovada yaşamıştır. Metnin düğüm ve çözüm bölümlerindeki olaylar yine Buhara'da yaşanmıştır.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zamana dair kesin bir ifadeye yer verilmemiştir. Ancak kulun Buhara'dan ayrı kalması on yıl sürmüştür. Sadr-ı Cihan'ın kulu on yılın sonunda aşkına dayanamayarak Buhara'ya geri gelmiştir.

Kahramanlar

Sadr- Cihan

Vezirin âşık olduğu şahıstır. Ne kadar vezire kızgın da olsa affedicidir. Sevgisi çok büyüktür. Öyle ki kendinden geçmiş olan vezire canından can katar. Tasavvuf açısından baktığımızda Hak'tır.

Vezir

Sosyal Özellikler

Sadr-ı Cihan'ın veziridir. Şaha âşıktır. Hata yaptıktan sonra şahıtan kaçır. Onun cezalandırmasından korkar. On yıl boyunca ayrılık çeker. Ancak dayanamaz ve geri gelir.

Psikolojik Özellikler

Her şeyi göze alarak geri gelmesinden cesur olduğunu söyleyebiliriz. Sevgisinin büyüklüğü hem şah hem de Buhara halkı tarafından görülür. Öyle ki vuslat anındaki sözleri herkesi duygulandırır. Sevgisi çok büyüktür. Şahı gördüğü an dayanamaz ve kendinden geçer. Eli, ayağı, tüm vücudu buz keser. Korkusuzdur. Zira ondan gelecek her acıya da hazırlıklıdır. Tasavvuf açısından baktığımızda vezir kulu simgeler.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Başı boş dolaşmak, dayanacak gücü kalmamak, canına tak demek, ayaklarına kapanmak, diş bilemek, baygın düşmek, kanına girmek, buz kesilmek, kendine gelmek, kendinden geçmek, kulak vermek.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Töhmet, sabır, şeyh, met, cezir, tevazu, vezir, kafir, kamer, arzu, ezgi, meltem, mesken, gafil, maharet, müstahak, dağarcık, zindan, âlim, hidayet, kamış, şah, efsun, vekil, üstat, hıyanet, ecel, felek, baht, esenlik, çile, şefkat, yegane, avare, merhamet, ilim, nefis, vefa, meyil, ibretlik, bengisu, kâmil, buhur, bahşetmek, mahrem, vuslat, tavaf etmek, hilat, işve, mağrur, zerre, evvel, ahir, senâ, nahif.

Edebi İfadeler

“İnsanın içi, ağaç kökü gibidir; kök sayesinde sert odundan yapraklar çıkar.

Ağaçlarda, nefislerde ve akıllarda köke uygun yapraklar yeşerir.”

Değerlendirme

Hikâyenin konusunu ilahi bir âşk oluşturmaktadır. Kahramanlar simgesel olarak seçilmiştir. Vezir kul, Sadr-ı Cihan da Hak'tır. “Âşık yana yakıla sevgiliyi arar da sevgili gelince göçüp gider. Sen Hak aşığısın. O öyle bir Hakk'tır ki gelirse senden geriye bir kıl bile kalmaz.” Sözü Hakk'a olan âşkın bir kanıtı niteliğindedir.

Vezir hatalar yaptığı için Sadr-ı Cihan'dan kaçmıştır. Ancak ondan ayrı kalamamış, her şeyi göze alarak onun huzuruna çıkmıştır. Ana düşüncemizin ifade ettiği gibi ne kadar kaçarsak kaçalım yine sonunda döneceğimiz yer sevgilinin yanındır.

Vezir bir hata yapmış ve Sadr-ı Cihan'dan kaçmıştır. Ancak sevgisi baskın çıkmış ve her şeye rağmen onun yanına geri dönmeye karar vermiştir. Çünkü artık kaçışın bir anlamı yoktur. Ondan ayrı kalmaktansa bütün acıları çekmeye razıdır. Ondan gelecek her acının binlerce kat değeri vardır. Hakk'a olan âşk her şeyden önemli ve değerlidir. Onun acısı da kendisi gibi her şeyden değerlidir.

İkinci yan düşünce nasıl bir hata yapmış olursak olalım Hakk'ın affedici olduğunu ifade etmektedir. Vezir de yaptığı hatadan sonra yine aynı yere gelmiş ve şahın affedişiyile mutlu olmuştur. İnsanlar onu bu yolda geri çevirmeye çalışmışlar; ancak başarılı olamamışlardır. Hakk'ın sevgisi daha üstün çıkmıştır. Vezirin her şeyi göze alması vuslata erişilmesini sağlamıştır.

Bu metin konu açısından tasavvufu ele almaktadır. İlahi âşk ve onun özelliklerini konu edinmektedir. Metnin konusu 11-14 yaş grubu çocuklarının kavramakta zorluk çekeceği niteliktedir. Ayrıca bu âşkın simgesel olarak verilmesi daha önce böyle bir konuyu görmeyen çocukların çözümlemesinde güçlük yaratacaktır.

Çocuklar metni sadece olaylardan yola çıkarak değerlendirdiğinde de uygun olmayan özelliklerin olduğunu görmekteyiz. Çocuklar metni anlamakta zorluk çekecektir.

Hikâye türünde yazılmış bir metindir. Kaynak metin olarak kullanılması için çok uzundur. Buna bağlı olarak çocukların anlamakta güçlük çekeceği kelime sayısı da fazladır. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz elli beş kelime tespit edilmiştir. Anlamını bulmakta zorluk çekecekleri kelimelerin fazla olması onların kelime hazinesini geliştirmekten ziyade metnin kavranmasını zorlaştıracığı için olumsuz bir özelliktir. Metinde on bir tane deyme yer verilmiştir. Bu durumu metnin olumlu bir özelliği olarak görebiliriz.

Bütün özellikler dikkate alındığında hikâyenin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olmadığını söyleyebiliriz.**

2.1.1.52. Sağırın Hasta Komşusunu Ziyarete Gitmesi.¹

Halden anlar biri, bir sağıra: Komşun hasta oldu, dedi.

Sağır kendi kendisine: “Ben ağır kulağımla o gencin konuşmasından ne anlarım?” dedi.

Hele hasta olup sesi zayıflarsa...Ama çare yok, oraya gitmek gerek.

Dudağını kımıldattığını görünce, onu kendimce kıyaslar anlarım.

Ben: Nasılsın, a sıkıntılar çekenim, deyince o nasıl olsa: İyiyim ya da hoşum, diyecek.

Ben: “Şükürler olsun, ne yemek yedin?” derim, o da: Şerbet içtim ya da mercimek çorbası, der.

Ben: “Afiyet sağlık olsun, tabiplerden yanında kim var?” derim, o da: Filan, der.

Ayağı pek uğurludur; o geldi mi durumun düzelir, derim.

Onun ayağını biz de denedik, nereye gitse dilekler hasıl oldu.

O iyi adam, bu kıyaslamalı cevapları hazırlayıp hastanın yanına gitti.

“Nasılsın?” dedi. Hasta, öldüm deyince: Şükürler olsun, dedi. Hasta bu söze pek içerleyip sıkıldı.

Bu nasıl şükür? Meğer o bize karşı kötüymüş, dedi. Sağır bir kıyasta bulundu, ama o kıyas yanlış çıktı.

Ondan sonra ona: “Ne yedin?” dedi. Hasta: Zehir, deyince: Afiyet olsun, dedi. Hastanın öfkesi arttı.

Sonra da: “Tedavi için tabiplerden yanına kim geliyor?” dedi.

Hasta: Yürü git be, Azrail geliyor, deyince sağır: Ayağı pek kutludur, sevin, dedi.

Sağır, sevinerek dışarı çıktı. Şükür, böyle bir zamanda onu gözettim, dedi.

Hasta: Bu adam, bizim canımızın düşmanıdır; onun cefa madeni olduğunu bilemedik, dedi.

¹ I / 3359-3392. beyitler

Hastanın hatırına, ona haber göndermek için her türden kötü şeyler geliyordu.

Kötü yemek yiyip de içi bulanan ve nihayet onu kusan kimse gibi hani.

Öfkeyi yemek budur; onu kusma da karşılığında tatlı sözler bulasın. Hasta sabrı olmadığı için kıvranıyor: Nerede o kahpe karılı puşt köpek?

Söylediklerini ona sayıp döksem. Çünkü o sırada içimdeki aslan uyumuştı.

Hasta ziyareti, gönül almak içindir; bu ziyaret değil, düşmanlık istemektir.

Düşmanını zayıf görmek, kendi çirkin gönlünü yatıştırmak istemiş diyordu.

O, hizmet ettim, komşuluk hakkını yerine getirdim diye hoşça oturmuştu.

Oysa hastanın gönlünü kendisi yüzünden alevlendirmiş, kendisini de yakmıştı.

O sağırın seçtiği kıyas yüzünden, on yıllık dostluk yok olup gitti.

İnceleme

Konu

Hayır ve şerr.

Ana Düşünce

Doğru yaptığımız birçok davranışın başkalarına zararı olduğunu görmekte başarısız olabiliriz.

Yan Düşünceler

1. İnsanların söyledikleri yürektekilerle, akıldakilerle benzer olmayabilir.
2. Başkalarını kendimizle kıyaslamamız gerekir. Zira herkesin düşüncesi, anlayışı farklıdır.
3. Berraklığına, güzelliğine aldandığımız bazı şeyler özünde bulanıklık, çirkinlik taşır.
4. Bazen istemeyerek de olsa hatalar yapabiliriz.

Kahramanlar

Sağır

Fiziki Özellikler

Kulakları duymamaktadır. Bu özelliği dışında sağırın fiziki özelliklerine yönelik bir bilgi bulunmamaktadır.

Sosyal Özellikler

Örf ve adetleri bilen, önemseyen bir karakter çizmektedir. Komşusunun hastalığını haber aldıktan sonra onu ziyaret etmesi gerektiğini düşünmüştür. Kendisini hastanın yerine koyarak sorduğu sorulara nasıl cevaplar vereceğini belirlemiş ve böylelikle kendisindeki eksikliği bu şekilde tamamlamaya çalışmıştır.

Psikolojik Özellikler

İyiliksever bir karaktere sahiptir. Sağır olmasına rağmen üzerine düşen görevi yapmış, komşusunun zor gününde yanında olmak istemiştir. Ancak iyilik edeyim derken daha kötü sonuçların oluşmasına neden olmuştur. Özünde iyi davranmak istemiştir. Hastayla kendisi arasında yaptığı kıyas dostça hareketin düşmanca bir şekil almasına sebep olmuştur.

Hasta

Sosyal Özellikler

Hastadır. Sağırın komşusudur.

Psikolojik Özellikler

Sağırını yani komşusunu iyi biri olarak bilmektedir. Sağır adamın söylediklerine çok kızmıştır. Hasta ziyaretinin gönül almak için yapıldığını; ancak komşusunun düşmanlık istemek için ziyaret ettiğini düşünmüştür. Çünkü söyledikleri hiç de yenilir yutulur türden şeyler değildir. Hasta kişi sağır adamın bu tavırlarından yola çıkarak onun zayıf durumundan yararlanmak istediğini, kötü durumunun onun gönlünü rahatlatacağını düşünmüştür.

Duyduklarına karşılık o an için bir şey diyememiş; ancak sonrasında içi içini yemiştir. Onun bu hareketi sağırın iyilik yaptığını düşünmesine sebep olmuştur.

Hikâyede Kullanılan Deyim ve Atasözleri

Hikâyede deyim ya da atasözüne yer verilmemiştir.

Bilinemeyecek Kelimeler

Kıyas, şerbet, tabip, hasıl olmak, cefa.

Değerlendirme

Sonucu ne kadar kötü olsa da anlatıda kültürel bazı motiflere yer verilmiştir. Komşuyu koruyup kollama, bir kimseyi bir olaydan haberdar etme ve hasta ziyareti kültürümüzde yer eden ögelerdir. Bugün önemini yitirse de bu tür âdetleri devam ettirmek hatta daha da iyi bir şekilde uygulamak gerektiğini göstermesi açısından önemli bir metindir. Çünkü metinde ana kahraman sağır olmasına rağmen ziyaretin gerekli olduğu üzerinde durulmaktadır. Yerine getirdiği davranıştan sonra da –gerçekleri bilmeden- çok mutlu olmuştur. Hikâyeyi yeniden yapılandırırsak hastanın tam tersi, istediği gibi bir ziyaret olsaydı mutluluğu, kızgınlığında, üzüntüsünde olduğu gibi fazla olacaktı.

Hayatta sadece çocuklar değil biz yetişkinler de yaptığımız birçok davranışın önemini kavrayamayız. Bizim doğru bildiklerimiz, birçok yanlış içinde barındırabilir. İyilik yaptım derken kötü bir olaya, bir üzüntüye sebep olabiliriz. Bu nedenle davranışlarımızın sonucunu çok iyi görmeli, sözlerimizi, kelimelerimizi ona göre seçmeliyiz. Zira böyle yapmazsak çok yıllık bir dostluğun bitmesine sebep olabiliriz. 11-14 yaş grubu çocukları davranışlarının ve konuşmalarının nelere sebep olabileceğini fazla düşünmez. Bu nedenle karşısındaki her kim olursa olsun- anne, baba ya da arkadaş- onun kırılmasına, üzülmesine sebep olabilir. Bu metin çocukların davranışlarının ve konuşmalarının ne kadar önemli olduğunu gösterecektir.

İkinci ileti yapılan kıyasların ne kadar kötü olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Sağır, hastanın söyleyebileceği sözleri kendisinden yola çıkarak belirlemiştir. Başkalarının bizim gibi düşündüğünü sanmak en büyük hatayı yapmamıza sebep olur. Bu ileti aracılığıyla 11-14 yaş grubu çocukları sadece kendi düşüncelerimizden yola çıkarak yaptığımız plânların istenildiği kadar başarılı olamayacağını görecektir.

Bu hikâye bir davranışın; bir tarafı sevindirirken diğer tarafı üzebileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Sağır, yaptığı davranışın iç huzuruyla sarhoş olmuş; hasta adamsa içindekileri söyleyememenin, söylememenin kızgınlığını yaşamıştır. Metin mutluluğun ve üzüntünün, kızgınlığın ve iç huzurun aynı olay üzerinde anlatıldığı bir metindir. Bu durum çocukların karşılaştırma yapmasını sağlayacaktır. Bu sebeple çocuklar üzerinde etkili olabilecek bir metindir.

Biçim açısından bakıldığında bu anlatı hedef kitlenin düzeyine uygunluk göstermektedir. Ne çok kısa ne de çok uzundur. Verdiği iletiler ve işlediği konu bakımından çocukların okumasına uygunluk göstermektedir. Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılan metinlerin çocukların anlamakta zorluk çekeceği, iletileri çıkarmakta zorlanacakları bir yapıda olmaması gerekir. Bu metin de çocukların anlamakta zorluk çekmeyeceği ve çıkarılması gereken iletiyi zorlanmadan çıkarabilecekleri bir metindir.

Hikâyede deyim ve atasözüne yer verilmemiştir. Bu bakımdan hikâye zayıf bir özellik göstermektedir. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz beş kelime tespit edilmiştir. Bu sebeple metnin genelinde yer verilen kelimelerin çocukların anlayabileceği seviyede olduğunu söyleyebiliriz. Cümlelerin açık, anlaşılır ve akıcı olması hikâyede anlatılmak istenenlerin kolayca anlaşılmasını sağlayacaktır.

Bütün bu özelliklerinden dolayı bu anlatı Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmaya **uygundur diyebiliriz.**

2.1.1.53. Saraylıların Padişahın Has Kulunu Kiskanmaları.¹

Bir padişah, kullarından birini cömertlik edip bütün saraylılara tercih etmekteydi.

Onun maaşı, kırk beyin toplam maaşına bedeldi ve onun gördüğü izzetin onda birini yüz vezir göremezdi.

Talih, ikbâl ve bahtının tam olması nedeniyle o Ayaz'dı, padişah Mahmud.

Onun ruhuyla padişahın ruhu, aslında bu bedenler var olmadan önce birbirine yakınlaşmış ve bağlanmıştı.

Mülkün bahçıvanı, baht ve ikbali ile bir ağacı başka bir ağaçtan nasıl ayırt edemez?

¹ II / 1043-1592. beyitler

Acı ve kerih olan ağaçla bire yedi yüz veren ağacı...

İleri görüşüyle görüp de yetiştirme bakımından nasıl denk tutabilir?

Bu ağaçlar sonunda ne meyve verecek? Gerçi şu anda aynı görünüyorlar.

O kıskançlar, kötü ağaçlardı. Özleri acı, bahtları çoraktı.

Kıskançlıklarından kaynayıp köpürüyorlar, gizliden gizliye hileye yelteniyorlardı.

Amaçları, has kulun boynunu vurmak ve onun kökünü dünyadan kazırmaktı.

Camı şah olup kökü Allah'ın koruması altında bulunanın fani olması mümkün mü?

Şah, bu sırlardan haberdar olup Ebu Bekr-i Rebabi gibi, habersizmiş gibi davranıyordu.

Özleri kötü olan bu kimselerin hallerini seyredip bu testicilere alayla el sallıyordu.

Hilekar bir grup, padişahın başına çorap örmek için dolap çeviriyor!

Böyle ululuğu sonsuz bir padişah, bir çoraba nasıl sığar bre eşekler?

Padişaha bir tuzak kurdular. Üstelik bu tuzağı da padişahıtan öğrenmişlerdi.

Çırağın uğursuzluğu, ustasıyla boy ölçüşüp öne geçmeye çalışmasıdır.

İnceleme

Konu

Kıskançlık.

Ana Düşünce

Bir kişiye gösterdiğimiz sevgi ve hassasiyet başkalarının onu kıskanmasına sebep olabilir.

Yan Düşünceler

1. Her insanın kendine özel olan, onu başkalarından ayırt ettiği sevdikleri vardır.
2. Kıskançlık insanın edinebileceği en kötü duygulardan biridir. Çünkü aşırısı insanlara çok kötü şeyler yaptırabilir.

Olayın Geçtiği Yer

Olayın geçtiği yer hakkında bilgi verilmemiştir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zaman hakkında bilgi verilmemiştir. Ancak metinde “Talih, ikbâl ve bahtının tam olması nedeniyle o Ayaz’dı, padişah Mahmud.” Cümlesine yer verilmiştir. Buradan hareketle sözü edilen padişahın Sultan Mahmud, sevilen kulunsa Ayaz olduğunu anlamaktayız. Mevlana, Mesnevi’deki bazı hikâyelerinde yine Sultan Mahmud ve Ayaz’a yer vermiştir. Bu nedenle olayların Sultan Mahmud’un padişahlığı sırasında yaşandığını söyleyebiliriz.

Kahramanlar

Padişah

Sultan Mahmud’tur. Bir kulunu çok sevmekte ve onu diğerlerinden ayırt etmektedir. Ona daha cömert davranmaktadır. Kırk beyin aldığı maaşı ona vermektedir. Bu da diğer saraylıların onu kıskanmasına sebep olmuştur.

Diğer Saraylılar

Padişahın diğer kula gösterdiği ilgi kıskanmalarına sebep olmuştur. Bu kıskançlık onları, kötü şeyler yapmaya yönlendirmiştir. Has kulu ortadan kaldırmak için bir hileye başvururlar; ama başarılı olamazlar.

Sevilen Kul

Ayaz’dır. Padişah tarafından çok sevilmeğe, el üstünde tutulmaktadır. Maddi ve manevi bu sevgiyi görmektedir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Kökünü kazımak, çorap örmek, dolap çevirmek.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Metinde atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Cömertlik, izzet, vezir, talih, ikbâl, baht, mülk, kerih, çorak, şah, fani, testi, hilekar.

Edebi İfadeler

“Çırağın uğursuzluğu, ustasıyla boy ölçüşüp öne geçmeye çalışmasıdır.”

Değerlendirme

Birinci ileti her insanın çok sevdiği bir kişinin olduğunu ifade etmektedir. Sevilen kişi bizim için çok önemlidir. Özellikle başkasının emri altında çalışıyorsak, aşırı sevgi kıskançlık gibi zarar verici duyguların oluşmasına sebep olur. Parçada padişahın bir kulunu diğerlerinden ayrı tutması diğer saraylıların onu kıskanmasına sebep olmuştur. Hatta tasarladıkları bir hile ile onu öldürmeyi bile düşünürler. Mutlaka ki çok çalışan ve başarı gösteren, çalışmayanlardan daha önemlidir bizim için. Ancak bu önemin aleni bir şekilde gösterilmesi hileye başvurulmasına sebep olmuştur. Padişah bunu aleni bir şekilde değil de sadece has kulun anlayabileceği bir şekilde yapabilirdi. Ya da onun başarılarını ödüllendirme ve başkalarını da teşvik etme yolunda kullanabilirdi.

11-14 yaş grubu çocukları ergenlik dönemini yaşadıkları için özellikle bu yaşlarda bazı duyguları yoğun yaşarlar. Bencillik ve kıskançlık gibi duygular da bunlardan bazılarıdır. Çocuklar bu yaşlarda arkadaşlarını, kardeşlerini küçük bir sebepten dolayı bile kıskanabilirler. Özellikle de okulda arkadaşları arasında, sınıftaki diğer öğrenciler arasında bu duygu yoğun bir şekilde kendini gösterir. Öyle ki sevdikleri insanların ayrıcalıklı davrandığını dahi düşünebilirler. Bunu bazen dillendirir bazen de içten içe düşünürler. Onların bu düşüncesi arkadaşlarına olan tavırlarını da değiştirir. Ona karşı olan davranışlarında, sözlerinde ister istemez değişiklikler olur. Bu da çocukların birbiriyle olan iletişimlerini engeller. Bu parça eğer böyle bir ortamda kaynak metin olarak kullanılırsa hemen hemen bütün çocuklar padişahın hatalı olduğunu, diğer saraylıların ise haklı olduğunu savunacaktır. Çünkü kendilerinden yola çıkarak örneklendirme yapacaklardır. Çocuklar kaynak metinleri yaşayarak okurlar. Hemen anlatılan olayın içine girer, onu hayal ederler. Bu nedenle bu parça onlara kıskançlığın olağan bir şey olduğunu düşündürebilir. Çocuklar ister istemez verilmek istenen mesaj yerine kendilerinin çokça yaşadığını düşündükleri bir duyguyu ve sonrasında yaşananları ileti olarak alabilirler.

Metnin tam sonuçlanmaması, kıskanan kişilerin yanlış yaptıklarının gösterilmemesi metnin olumsuz tarafıdır. Kıskançlığın ve bu sebeple yapılanların zararlı olduğunun gösterilmemesi çocuklar açısından olumsuz bir özellik göstermektedir.

Metni biçimsel açıdan değerlendirdiğimizde “hikâye” türüne ait özellikleri taşıdığını söyleyebiliriz. Metinde üç tane deyim kullanılmıştır. Bu bakımdan olumsuz bir özellik taşıdığını söyleyebiliriz. Metinde çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun olmayan kelime ve kavramlar yer almaktadır. Kıskanç kişilerin, has kulu öldürmek istemesi ve bunun için hile yapmaları çocukların düzeyine uygun olmayan kullanımlardandır.

Belirtilen özellikler dikkate alındığında metnin 11–14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun değildir diyebiliriz.**

2.1.1.54. Sivrisineğin Rüzgar Karşısında Süleyman’dan Yardım İstemesi.¹

Bir sivrisinek, bahçeden, otlar arasından gelerek Süleyman’dan adalet ister.

Der ki ey Süleyman, sen ki şeytanlara, insanlara ve cinlere adaleti yayarsın...

Kuş da balık da senin adaletine sığınır. Hangi şaşkın senin faziletini aramaz?

Bize yardım et, çünkü çok muzdaribiz; bahçeden ve güllerden nasibimiz yok.

Her güçsüzün güçlüğü senin sayende çözülür. Sivrisinekse zaten güçsüzlük timsalidir.

Biz güçsüzlük ve kanadı kırıklıkla meşhuru. Sense lütuf ve yoksulu gözetmekle meşhursun.

Sen her türlü gücün son noktasındasın. Bizse eksiklik ve çaresizliğin son noktasındayız.

Yardım edip bizi bu dertten kurtar. Senin elin Allah’ın elidir, elimizden tut.

Sonra Süleyman, ey adalet isteyen sinek, dedi, kimden şikayetçisin, söyle?

Büyüklenerek sana zulmedip yüzünü tırmalayan zalim kim?

¹ III / 4622-4655. beyitler

Ne tuhaf! Dönemimizde zincire vurup hapsedmediğimiz zâlim nerde görülmüş?

Çünkü biz doğduk, aynı gün zulüm öldü. Öyleyse dönemimizde kim zulmediyor?

Işık doğunca karanlık yok olur. Zulmün aslı ve destekçisi karanlıktır.

İşte bak, şeytanlar çalışıp hizmet ediyorlar. Ötekilerse zincire vurulup hapsedilmişlerdir.

Zâlimlerin zulmü, şeytandan kaynaklanır. Şeytan tutsakken nasıl olur da zulmeder?

Mutlak irade bize hükümdarlığı, halk göğe yönelip yakarmasın diye verdi.

Ahlardan yükselen dumanlar yukarıya yükselip göğü Süha'yı rahatsız etmesin.

Ve yetimlerin inleyişiyle arş titremesin, hiçbir can zulümle yaralanmasın diye...

Feleklere "ya Rab" sesi gelmesin diye ülkelere dini yerleştirdik.

Ey mazlum, semaya bakıp durma, çünkü bu dönemde semavi bir şahın var.

Sinek dedi, benim şikayetim rüzgardan. Çünkü o, var gücüyle bize zulmediyor.

Biz onun zulmünden dardayız. Onun yüzünden içten içe kan ağlıyoruz.

Sonra Süleyman, ey güzel sesli, dedi, Hakk'ın emrini can kulağıyla dinlemelisin...

Hak bana, ey hâkim, dedi, öteki hasım olmadan hasmın birini dinleme.

İki hasım da huzura gelmedikçe hâkim için hakikat ortaya çıkmaz.

Tek hasım yüz feryat etse de karşı taraf olmadan sakın onun sözünü esas alma.

Ben buyruktan yüz çeviremem. Git, hasmını benim yanıma getir.

Sivrisinek dedi, sözün doğrudur; ama hasmım rüzgardır, o da senin hükmündedir.

Sultan seslendi, ey rüzgar, sivrisinek senin zulmünden şikayetçi; gel!

Haydi karşı taraf olarak hazır bulun da hasmına cevap verip iddiasını geçersiz kıl.

Rüzgar Süleyman'ı duyunca hızla geldi. Sivrisinek hemen kaçmaya başladı.

Süleyman dedi, nereye sivrisinek? Kal da ikiniz hakkında hüküm vereyim.

Sivrisinek dedi, sultanım, ölümüm onun varlığındandır. Zaten onun dumanıyla günüm kara.

O gelince yerimde nasıl durayım? Canıma okuyan odur çünkü.

İnceleme

Konu

Zıtlıklar ve adalet.

Ana Düşünce

1. Her varlığın, her canlının kendine has özellikleri, görevi vardır. Bu görevleri yerine getirirken bir taraf istemeden de olsa zarar görebilir.
2. “Işığı arayan gölgeler, ışığa kavuşunca yok olup gider.” İnsan sürekli Allah’ı arar. Ancak amacına ulaştınca arayan yok olup gider.

Yan Düşünceler

1. Her ne olursa olsun adaleti terk etmememiz gerekir.
2. Çevremizdekilerin güvenini kazanmanın bir yolu da adil olmaktır.
3. İnsan bazı şeyleri çok ister; ona ulaştığında ise dayanma gücü, isteği kadar kuvvetli olmaz.

Olayın Geçtiği Yer

Olayın geçtiği yer hakkında kesin bir ifadeye yer verilmemiştir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olay Süleyman peygamber zamanında yaşanmıştır. Bunun dışında olayın geçtiği zamana dair kesin bir ifadeye yer verilmemiştir.

Kahramanlar

Sivrisinek

Küçük bir hayvandır. Bu nedenle de rüzgar estiği zaman onu rahatsız etmektedir. Güçsüz olduğu için rüzgarın önünde duramamaktadır.

Rüzgar

Allah'ın emriyle görevini yerine getirmektedir. Amacı sivrisineği rahatsız etmek değildir. Süleyman peygamberin hükmündedir. Zira sivrisineğin ondan şikayetçi olması rüzgarın da kendisini savunması için yanlarına gelmesini gerektirmiştir.

Süleyman peygamber

Davut peygamberin oğludur. On iki yaşındayken babasının yerine tahta geçmiştir. Hem padişah hem de peygamberdir. Geçimini ördüğü zembillerle kazanırmış. Kuşlarla, hayvanlarla konuşur, onların dilini anlarmış. Cinlere ve rüzgara emretme yetkisine sahipmiş (Pala, 2008:411).

Sosyal Özellikler

Adaletiyle tanınmıştır. Dönemindeki zalimlerin hepsi yakalanıp, hapsedilmiştir. Bu nedenle de onun döneminde zulmeden kalmamıştır. Sivrisineğin şikayetini duyunca zulmedenin kim olduğunu merak eder.

Psikolojik Özellikler

Adaletli olması iki hasmın da bir arada olmasını gerekli kıldığından Süleyman peygamber rüzgarı da yanına çağırır. Yapılan suçlamalar karşısında kendisini savunmasını ister. Her iki tarafı da dinlemesi herkesin hakkını koruduğunun bir işaretidir. Tek taraflı bir düşünceye sahip olmak istememektedir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Elinden tutmak, kan ağlamak, can kulağıyla dinlemek, yüz çevirmek, canına okumak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Fazilet, muzdarip, nasip, timsal, meşhur, lütuf, zulmetmek, zâlim, zulüm, irade, Süha, inleyiş, arş, felek, mazlum, semavi, hâkim, hasım, feryat, hüküm, iddia.

Değerlendirme

Ana düşünce dünyadaki her varlığa bir özelliğin ve görevin verildiğidir. Allah küçük ya da büyük her varlığa bir özellik ve dünyada yerine getirmesi için bir görev vermiştir. Sivrisinek fiziksel açıdan küçük olsa da tabiatın içinde birçok görevi ve özelliği vardır. Yaşamak için bu görevleri, sahip olduğu özellikleri kullanarak yerine getirir. Rüzgar da yine Allah'ın isteği ve ona verdiği yetenekler çerçevesinde hareket eder. Canlı ve cansız varlıklar bu şekilde dünya hayatı içerisinde kendilerine uygun görülen görevleri yerine getirir. Bu görevleri yerine getirirken istemeden de olsa başka bir varlığa zarar verebilirler. Rüzgar estiği zaman zaten güçsüz ve küçük olan sivrisineğe zarar vermektedir. Bu tıpkı hayvanların ve yeri geldiğinde de insanların yaşamak için birbirine zarar vermelerine benzer. Her varlık hem birbirine muhtaç hem de birbirine düşmandır. Bu nedenle de sivrisineğin şikayetçi olduğu durum aslında rüzgarın görevinden kaynaklanmaktadır.

İkinci ana düşüncemiz Allah'ı arayan kişinin ona ulaştığı an karşısında yok olduğunu ifade etmektedir. Sivrisinek çok küçük ve güçsüz olduğu için rüzgarın önünde duramamıştır. İnsan da tıpkı sivrisinek gibi Allah'ın karşısında küçük ve güçsüzdür. Onun gücünün karşısında durabilmek imkânsızdır. Allah dergahını arayan kişinin tek isteği ona ulaşmaktır. Ancak ona ulaştığında onun benliğinde yok olur. Onun gücü karşısında çaresiz kalır. Bu metin aracılığıyla Mevlana'nın asıl kavratmak istediği ileti budur. Mevlana, bu metin aracılığıyla Sadr-ı Cihan hikâyesinin daha etkili bir şekilde anlaşılmasını kolaylaştırmaya çalışmıştır. Vezir Sadr-ı Cihan'ı karşısında görünce kendinden geçmiştir. Sivrisineğin üzüntüsünün sebebi zaten rüzgardır. Dolayısıyla onun karşısında durabilmesi de imkânsızdır.

Birinci yan düşünce adaletli davranmanın çevremizdekilerin güvenini kazanmanın yolu olduğunu ifade etmektedir. Süleyman peygamber adaletiyle kendisinden söz ettirmiştir. Ülkesinde zalimleri barındırmaması huzurlu bir ortamın oluşmasını sağlamıştır. Suçluyu ve suçsuzu, haklıyı ve haksızı birbirinden ayırt etmesi herkesin ona güven duymasını sağlamıştır. Çünkü Süleyman peygamber tek taraflı düşünüp karar vermemektedir. Her kişiye, kendisini savunma hakkı tanımaktadır. Süleyman peygamberin bu davranışı 11-14 yaş grubu çocuklarının dikkatini daha çok çekecektir. Böyle bir kişinin davranışı onlara örnek olma

adına daha da etkili olacaktır. Çocuklar bu sayede insanları dinlemeden karar vermemek gerektiğinin farkına varacaklardır. Her ne olursa olsun tek taraflı düşünmenin yanlış bir karar verilmesine sebep olacağını göreceklerdir. Süleyman peygamber gibi adalete ve hakka önem vermenin güvenin bir temeli olduğunu anlayacaklardır.

İkinci yan düşünce yaşamak istediklerimiz karşısında dayanma gücümüzün o kadar kuvvetli olmadığıdır. İnsan, gerçekleşmesi için birçok istekte bulunur. İsteği gerçekleştiğinde ise dayanma gücü o kadar kuvvetli olmaz. Sivrisinek rüzgarın zulmünden kurtulmak ister; ancak kendini savunmak için bile onun karşısında duramaz. Allah yolunda olan her kişinin tek ve en çok istediği ona ulaşmaktır. Ona ulaştığı an ise yok olur. Yoklukta var olur.

Mevlana'nın metinde asıl anlatmak istediği ikinci ana düşüncede saklıdır. Ancak çocukların bu metinden yola çıkarak böyle bir iletiye ulaşması mümkün değildir. Özellikle altıncı sınıfların kavramakta zorluk çekeceği bir metindir.

Metinden çıkardığımız iletiler çocuklar için büyük öneme sahiptir. Özellikle de Süleyman peygambere yer verilmesi, çocukların onun davranışlarından örnek almasını daha da kolaylaştıracaktır. Böyle bir kişinin çocuklara örnek olması etkililiğini arttırmaktadır. Metin somut anlamda düşünüldüğünde kullanılabilir bir metindir.

Metinde beş tane deyim kullanılmıştır. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz yirmi kelime tespit edilmiştir.

Bütün özellikler dikkate alındığında 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygundur diyebiliriz.**

2.1.1.55. Sorusuna Cevap Arayan Kişinin Kendini Deli Gösteren Büyük Zatı Hile ile Konuşturması.¹

Biri, bir güçlüğü konusunda danışmak için bir akıllı arıyorum, diyordu.

Biri ona dedi, şehrimizde şu deli görünümlü kişiden başka akıllı yok.

İşte şu çocuklar arasında kamışa binmiş atçılık oynayan adam.

¹ II / 2326-2416. beyitler

Fikir sahibidir, ateş parçasıdır. Gök gibi yüksek, yıldız gibi parlak bir konumu vardır.

Onun azameti, seçkin meleklerle can olmuştur. O, bu delilik içinde kendini gizlemektedir.

Adam dedi, ey kamaşa binen atlı, atını bir soluk bu yana sür.

O da ona doğru at sürdü ve dedi, ne söyleyeceksen çabuk söyle. Çünkü atım huysuz ve serttir.

Sana çifte vurmasın sakın. Ne soracaksan acele et de sor.

Adam, gönül sırrını söyleyecek fırsat olmadığını görüp başka bir konuya geçip ona takılmaya başladı.

Bu sokaktan bir kadın almak istiyorum dedi, benim gibi birine lââyık biri var mı?

Dedi, dünyada üç tür kadın vardır. İkişi çiledir, biri hazine.

Birini alırsan hepsi senindir. Ötekini alırsan yarısı senindir, yarısı değil.

Üçüncüsünü alırsan bil ki hiçbir yanı senin değildir. Cevabını aldın, savul ben gidiyorum.

Yoksa atım sana çifte savurur. Bir düşersen sonsuza dek kalkamazsın.

Şeyh çocukların arasına at sürdü. Genç ise ona tekrar seslendi.

Dedi, gel de bahsettiğin üç tür kadın konusunu açıkla.

Şeyh ona doğru at sürüp geldi. Tümüyle sana ait olan bâkiredir. Bu durumda kafan rahat olur.

Yarısı sana ait olansa dul kadındır. Hiçbir yanı sana ait olmayansa çocuklu kadındır.

Önceki kocasından çocuğu olduğu için bütün sevgisi ve düşüncesi o yanda olur.

Savul, at tepmesin seni. Yoksa şahlanmış atımın toynağı çarpar sana.

Şeyh yaygarayla tekrar at sürdü. Çocukları yeniden çevresine topladı.

Soru soran ona yine seslendi, gel yüce sultan, bir sorum kaldı.

Tekrar at sürüp geldi. Çabuk söyle neymiş sorun? Çabuk ol çünkü oyunumuz yarım kaldı.

Dedi, sultanım, bunca akıl ve edebe rağmen bu delilik, bu tuhaf davranışlar neyin nesi?

Sözlerin gösteriyor ki sen külli aklın ötesinde bir güneşsin. Ne diye delilik ardına saklanırsın?

Dedi, bu çapulcular, beni bu şehre kadı yapmaya uğraşıyorlardı.

Reddediyordum, hayır diyorlardı, senin gibi yetenekli bir âlim yok.

Sen varken, senden aşağı birinin kadılık yapması haram olup uygunsuzdur.

Senden aşağı birini sultan ve önder yapmamıza şeriat cevaz vermez.

Ben de bu zorunluluk yüzünden deli oldum. Fakat aslında eskiden neysem, şimdi de oyum.

Aklım hazinedir, bense yıkıntıyım. Hazineyi açık edersem deliyim.

Aslında deli olmayan delidir. Bu polisi görüp de eve kapanmayan delidir.

Benim bilgim araz değil, cevherdir. Bu, her amaca hizmet edecek bir bilgi değildir.

Ben bir şeker kaynağıyım. Şeker kamışlarım benden filizlenir ve onları yine ben yerim.

İnceleme

Konu

Deli görünümlü akıllı kişiler.

Ana Düşünce

Deli görünümlü birçok akıllı vardır. Çünkü kimi insanlar akıllarını başkasına göstermek istemez.

Yan Düşünceler

1. Bazı insanlar hayatın onlara sunduklarından kaçmak için deliliğe sığınır.
2. Bir güçlüğü aşmak için başka birine danışmak en etkili çıkar yoldur.

Olayın Geçtiği Yer

Olay bir şehirde geçmektedir. Ancak şehrin ismi metinde verilmemiştir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zamanla ilgili bilgi verilmemiştir.

Kahramanlar

Deli

Aslında akıllı ve bilgili biridir. Şehirdekiler onu kadı yapmak istemiş; ancak o istememiştir. Onların ısrarlarından kurtulmak için deli gibi görünmeye başlamıştır.

Adam

Bir güçlüğü aşmak için danışacak birini aramaktadır. Birilerinin yol göstermesine muhtaçtır. Başka birinin yardımıyla deli görünen bu adamı bulmuştur. Onun deli olmadığını sorduğu sorulara verdiği cevaplardan hemen anlamıştır.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Ateş parçası.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Danışmak, kemiş, azamet, seçkin, gizlenmek, çifte, huysuz, çile, savulmak, şeyh, bakire, toynak, yaygara, edep, külli, çapulcu, kadı, âlim, şeriat, araz, cevher.

Değerlendirme

Ana düşünce deli görünümlü birçok akıllı insanın olduğunu ifade etmektedir. İnsanlar kendi bilgilerini ve akıllarını göstermekten çekinirler ya da göstermek istemezler. Bunun başlarına bela açacağını düşünürler.

Birinci iletimizde de yine akıllı insanların deli görünme sebeplerinden biri ifade edilmiştir. İnsanlar hayattaki konumlarını ve hayatın onlara sunduklarını geri çevirmek isterler. Çünkü her insanın istekleri farklıdır. Bunu tatlı dille yapmak isteseler de bazen sonuç vermez. Aşırı ısrarlar onların başka bir yolu denemesine sebep olur. Akıllıyken kendini deli göstermek bu çıkar yollardan biridir. Ancak bu iletimiz hedef kitleyi oluşturan çocuklara uygun nitelikte bir ileti değildir. Çünkü güçlükleri aşmak, beğenmediğimiz durumlardan kurtulmak için farklı yollara başvurabiliriz. Deli görünmek mantıklı ve doğru bir çözüm yolu değildir.

İkinci iletimiz bir güçlüğü aşmak için en güzel yolun birine danışmak olduğunu ifade etmiştir. Hikâyede zor durumda kalan adam akıllı birini aramaya çıkmıştır. Maksudı ise ona danışmaktır. Hepimizin üstesinden gelemediği, aşamadığı güçlükler vardır. Bunları başkasına danışarak kolayca halledebiliriz. Önemli olan o kişinin o alanla ilgili bilgiye ve belli bir görüşe sahip olmasıdır.

Bu parçada hedef kitleyi oluşturan çocukların anlama ve kavrama seviyesine uygun olmayan düşünceler vardır. Parçada deli ve adam arasında geçen bazı konuşmalar da çocuklara uygun değildir. Deli kişinin bayanlar hakkındaki düşünceleri bu yaş çocuğunun zihninde olumsuz duygu ve düşüncelerin oluşmasına sebep olabilir. Bu nedenle metin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmaya **uygun değildir**.

2.1.1.56. Sufilerin Sema Edebilmek için Yolcunun Bineğini Satmaları.¹

Bir sufi yolda bir tekkede konakladı. Bineğini götürüp ahıra çekti.

Kendi elleriyle su ve ot verdi. Yani daha önce anlattığımız sufi gibi yapmadı.

Bir yanlışlık ve delilik yapmamaya özen gösterdi. Kaderde varsa özen göstermenin ne yararı olur?

¹ II / 512-565. beyitler

Oradaki sufiler yoksul ve elleri dar kimselerdi. Yoksulluk neredeyse mahvedici bir küfre dönüşecekti.

Ey tok zengin, o çileli yoksulun yanlışına sakın gülme.

O sufi sürüsü, parasızlık yüzünden eşeği satmaya karar verdi.

Zaruret yüzünden murdar mubah olur. Birçok fesat zaruret yüzünden olumlu görülür.

Hemen zavallı eşeği sattılar. Yiyecek içecek getirip lambalar yaktılar.

Tekkede bir cümbüş başlatıp dediler, bu gece yiyip içip raksetmek var.

Nereye dek sabır, nereye dek üç oruç? Elimizde sepet daha ne kadar dileneceğiz?

Biz de insanız, bizim de canımız var. Ne mutlu ki bu gece konuğumuz var!

Onlar, can olmadığı halde can sandıkları için çürük tohum ektiler.

Uzak yoldan gelmiş ve yorgun olan yolcu da o konukseverlik ve ağırlamayı gördü.

Sufiler, onunla birer birer ilgileniyor, ona bir güzel hizmet ediyorlardı.

Kendisine olan ilgilerini görünce bu gece eğlenmeyeceksem, dedi, ne zaman eğleneceğim?

Yiyip içtiler ve semâ başladı. Tekke tavana dek toz duman oldu.

Bir yanda mutfağın dumanı, bir yanda tepinmeden kalkan toz, bir yanda da coşku ve kendinden geçiş...

Kimi zaman el çırpıp tepiniyor, kimi zaman secdeyle tekkeyi süpürüyorlardı.

Sufi, felekten istediğini geç bulur da bu yüzden obur olur.

Elbette Hakk'ın nurundan yiyip doyan ve dilenme utancından müstağni olan sufi müstesna.

Binlercesi içinde böyle sufi oldukça azdır. Geri kalanlar onun ikbâli sayesinde yaşarlar.

Sema bitmeye yaklaşınca, hânende ağır bir ezgiye başladı.

Gitti eşek, gitti eşek diye şarkı söylemeye başladı ve bu şarkıyla herkesi coşturdu.
Bu coşkuyla sabaha dek “gitti eşek, oğlum, gitti eşek” şarkısını söylediler.
Bizim sufi de onlara uyararak “eşek gitti” şarkısını söylemeye başladı.
Yenilip içilip eğlenme sona erip de gündüz olunca hepsi elveda dedi.
Tekke boşalıp sufi bir başına kaldı ve eşyasının tozunu silkeledi.
Yanına yoldaş arayan sufi, eşeğe yüklemek üzere eşyasını odadan çıkardı.
Yol arkadaşlarına yetişmek için acele ederek ahıra gitti, fakat eşeğini bulamadı.
Dedi, herhalde uşak suya götürmüştür; çünkü dün eşek az su içmişti.
Uşak gelince sufi, eşek nerde, diye sorunca, uşak sakalına bak, dedi, belki ordadır.
Sufi dedi, ben eşeği sana emanet ettim. Onu korursun diye sana güvendim.
Sana verdiğimi senden isterim. Sana verdiğimi geri ver.
Uşak dedi, benim gücüm yetmedi, sufiler bana saldırdılar; canımdan korktum.
Sen kedilerin arasına ciğer atıp sonra da ciğerden haber soruyorsun.
Yüz açın önüne bir ekmek, yüz köpeğin önüne zavallı bir kedi bırakıyorsun.
Sufi dedi, varsayalım ki eşeği senden zorla aldılar ve ben zavallının kanına kastettiler.
Peki bana gelip de a fakir, eşeğini götürüyorlar, demek yok mu?
Böyle yapsaydın, eşeğimi kimde olsa geri alırdım. Alamazsam eşeğin parasını ödetirdim.
Onlar burada olsaydı şimdi yüz türlü çözüm bulunurdu. Oysa şu anda her biri bir yana gitti.
Ben şimdi kimi tutup da kadiya götürüyüm? Bu işi başıma sen açtın.
Bre adam, nasıl olur da, şöyle korkunç bir zulüm oldu a garip, diye gelip bana söylemezsin?
Dedi, vallahi ben seni olup bitenden haberdar etmek için defalarca geldim.

Ama sen herkesten daha coşkun bir şekilde “eşek gitti oğlum” diyordun.

Ben de bu ârif bir adam olduğu için durumdan haberdar ve hoşnuttur, diye geri dönüyordum.

Sufi dedi, herkes o sözü söylüyordu. Benim de hoşuma gitti söyledim.

Beni mahveden, onları taklit etmem oldu. İki yüz lanet olsun şu taklide.

O topluluğun neşesi benim gönlüme de yansıyor ve gönlüm neşeleniyordu.

Dostlardan gelen yansıma, denizden yansımasız su çeker duruma gelinceye dek güzeldir.

Bil ki ilk yansıma taklitten kaynaklanır. Art arda gelirse, o taklit değil hakikattir.

Hakikate ulaşmadıkça dostlardan kopma. Damla inciye dönüşmeden midye kabuğundan ayrılma.

İnceleme

Konu

Taklit etmenin zararları.

Ana Düşünce

Her insan kendi gibi olmalıdır. Başkalarını taklit ederek yapılanlar, sonunda kendimize zarar verir.

Yan Düşünceler

1. Bir anlık eğlence uğruna insanlara zarar vermememiz gerekir.
2. Görünüşe aldanmamak gerekir. Bazen insanların yüzümüze gülmesi, izzeti ikramda kusur etmemeleri gerçeklerin saklanması içindir.
3. İnsanlar bazen kendi zevkleri uğruna inançlarından bile vazgeçebilirler.

Olayın Geçtiği Yer

Olay sufinin konaklamak, geceyi geçirmek amacıyla gittiği bir tekkede geçmektedir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın yaşandığı zaman hakkında kesin bir bilgi yoktur. Bununla birlikte sufinin geceyi geçirmek amacıyla tekkeye gelmesi olayların bir akşam vakti yaşandığını göstermektedir. Sufi geceyi tekkede geçirir. Gündüz olduğunda ise başına gelenlerden haberdar olur. Dolayısıyla olayların bir günlük zaman aralığında yaşandığını söyleyebiliriz.

Kahramanlar

Sufi

Sosyal Özellikler

Sufidir. Yani mutasavvıftır, kendisini dine adamıştır. Bir eşiği vardır.

Psikolojik Özellikler

Kötü bir düşüncesi yoktur. Öyle ki tekkedeki diğer sufilerin kendi gibi olduklarını düşünmüştür. Buradan her bakımdan iyi niyetli olan ve art niyet taşımayan bir karaktere sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Çevresinden çok çabuk etkilenmektedir. İnsanlara özellikle de sufilere güvenmektedir. Bu sebeple de tekkede kendisine yapılan ikramlara, gülen yüzlere aldanmıştır. Onların yaptıklarını yapmaya, onların söylediklerini söylemeye başlamıştır. Yani bir bakıma diğer sufileri taklit etmiştir. Eğlenceye düşkün değildir. Bununla birlikte çevresindekilerin huzurunu, neşesini gördükçe kendisinde de öyle davranma geresinimi duymuştur.

Uşak

Sosyal Özellikler

Tekkenin uşağıdır. Ahıra bağlanan hayvanların bakımıyla ilgilenmektedir. Sufinin emirlerini yerine getirmeye çalışmıştır. Buradan işine sadık, görevini gerektiği gibi yerine getirmeye çalışan biri olduğunu söyleyebiliriz.

Psikolojik Özellikler

Eşğini satmaya götürdüklerini sufiye söylemek ister; ama bunu bir türlü başaramaz. Çünkü odaya her girdiğinde eşiğin sahibi olan sufinin de diğerleriyle

aynı şarkıyı söylediğini işitir. Böylelikle uşak, sufinin de her şeyden haberi olduğunu düşünür. Sufinin taklidi uşağın da aldanmasına sebep olmuştur.

Diğer sufiler

Sosyal Özellikler

Fakir ve yoksuldurlar. Öyle ki tekkeye gelen sufinin eşeğini satmayı bile nimetten saymışlardır. Sufinin eşeğini onun haberi olmadan satarlar.

Psikolojik Özellikler

İnançları pek kuvvetli değildir. Zira eşeği sattıktan sonra ellerine geçeni nereye kadar namaz, oruç diyerek eğlenceye yatırırılar. İsimlerine uymayan bir davranışta bulunurlar.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Özen göstermek, eli dar, toz duman olmak, kendinden geçmek, el çırpamak, kediler arasına ciğer atmak, kanına kastetmek.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Sufi, tekke, binek, konaklamak, çileli, zaruret, murdar, mubah, fesat, cümbüş, raks, semâ, felek, obur, müstağni, müstesna, ikbâl, hanende, yoldaş, kadı, zulüm, ârif.

Edebi İfadeler

“Zaruret yüzünden murdar mubah olur. Birçok fesat zaruret yüzünden olumlu görülür.”

“Dostlardan gelen yansıma, denizden yansımaz su çeker duruma gelinceye dek güzeldir.

Bil ki ilk yansıma taklitten kaynaklanır. Art arda gelirse, o taklit değil hakikattir.

Hakikate ulaşmadıkça dostlardan kopma. Damla inciye dönüşmeden midye kabuğundan ayrılma.”

Değerlendirme

Ana düşünce taklit ederek yapılan davranışların bize zararının olduğunu ifade etmektedir. İnsan kendisindeki özelliklerle, yeteneklerle yetinmesini bilmelidir. Hatta böyle davranması en güzelini ve en yararlısını yapmak demektir. Çünkü herkesin kendine göre yetenekleri vardır ve o yetenekler bir başkasında ondaki gibi güzel durmayacaktır. Herkes kendi gibi olursa başarılı olur. Başkasına benzemeye çalışmak kendi özelliklerimizi yok saymak olur. Bu hikâyede de sufi hiçbir şey bilmeden, ne yaptığını ölçmeden diğerlerinin söylediğini tekrar etmiştir. Onlar gibi eğlenmeye başlamış, onlar gibi şarkı söylemiştir. Başkalarını taklit ederek hem kendi kişilik özelliklerinden sıyrılmış hem de uşağın bu durumu yanlış anlamasına sebep olmuştur. Böylelikle de eşeğini kaybetmiştir. Bir başkasını taklit etmek, ona benzemeye çalışmak başarının anahtarı değildir. Ancak bu örnek almakla karıştırılmamalıdır. Örnek almak ile taklit etmek birbirinden farklı kavramlardır. 11–14 yaş grubu çocukları bu dönemde taklit ederek davranışlarına yön verebilirler. Böyle yaparak başarı kazanacağını düşünebilirler. Hatta bazen arkadaş ortamlarında öne çıkmak, başkaları tarafından beğenilmek için diğer arkadaşlarının davrandığı gibi davranmaya çalışır, onları taklit yoluna giderler. Kendi özelliklerinin başkaları tarafından beğenilmeyeceğini düşünerek onları saklamaya çalışırlar. Doğruların, gerçeklerin farkına varamazlar. Bilinmelidir ki kendi gibi olmak, kendince davranmak diğerlerinden farklı olmanın da bir göstergesidir. Bu hikâye çocuklara taklit etmenin büyük zararları olduğunu hatırlatacak ya da gösterecektir.

Birinci iletimiz eğlence uğruna insanların birçok şeyi feda edebileceğini ifade etmektedir. Bazı insanlar sadece bir anlık eğlence uğruna en önemli değerlerini feda edebilmektedir. Hatta insanlara zarar verme yoluna bile gidebilmektedir. Bu hikâyede sufiler eğlence uğruna diğer sufinin eşeğini satarlar. Böylelikle hem kendilerine yakışmayan bir davranışta bulunurlar hem de başkasının malına zarar verirler. 11–14 yaş grubu çocukları çok ince ve derin düşünmeyebilir. Bir şey olmaz düşüncesiyle istemeden de olsa hikâyedeki gibi bir davranışta bulunabilirler. Çünkü ergenlik döneminde çocuklar eğlenceye, oyuna biraz daha düşkünlüdürler. Halk deyimiyle “delikanlılık” çağlarındadırlar. Yaptıklarının doğru ya da yanlış olduğunu değerlendiremez ya da bunun için çok geç kalırlar. Bu hikâye aracılığıyla

eğlence amacıyla bencilce davranarak başkasına zarar vermenin ne kadar kötü olduğunu anlayacaklardır.

Çoğu insan kişilik özelliklerini saklar, başkalarına asıl kişiliğini göstermez. Bunu bazen isteyerek bazen de istemeden yaparlar. İstemeden yapıldığında karşısındakine zararı yoktur. Ancak isteyerek yapmak, başkasını kandırma amacı taşıdığı için iyi bir davranış değildir. Başkalarını aldatmak için iyi görünmek, güler yüzlü olmak insanlara olan güvenin de azalmasına neden olur. Bu nedenle her şeye inanmamalıyız. Yapılan davranışlar bizi aldatmak amacıyla da yapılabilmektedir. Bu hikâyede diğer sufiler tekkeye gelen sufiye iyi davranmış, güler yüz göstermişlerdir. İçleri ise çok farklıdır. Kendi kötü düşüncelerini saklamak için bu yolu izlemişlerdir. Buradan her insana ve onların davranışlarına inanmamak, güvenmemek gerektiğini çıkarabiliriz. Ancak hikâyenin bu kısmı hedef kitlenin anlamasında hatalar oluşturabilir. Çocuklar bu bölümden yola çıkarak kimseye güven olmayacağını düşünebilirler. Ya da böyle davranarak insanları aldatmanın çok kolay olduğunu düşünebilirler. İster istemez bunu kendi hayatlarına da uygulayabilirler. Bu da onlara olumsuz davranış ve düşünceleri gösterebileceğinden uygunluk göstermemektedir.

İnsanların hayatlarında değerli ve önemli gördüğü birtakım özellikleri vardır. İnanç da bunlardan biridir. Hangi inanca sahip olursak olalım düşüncelerimizin ve davranışlarımızın ona uygun olması gerekir. Tutarlı davranmalı ve inançlarımızı kesin bir şekilde savunmalıyız. Bu metinde sufiler bir gece de olsa eğlence amacıyla inançlarının gereklerini yerine getirmezler. “Bizim de canımız var.” diyerek eğlenmeye koyulurlar. Bu nedenle bu bölüm de hedef kitleyi oluşturan çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygunluk göstermez. 11–14 yaş grubu çocukları bu dönemde tutarsız düşüncelere ve davranışlara sahiptirler. Belli bir dönem sonra bu özelliklerinden sıyrılacaklardır. Ancak insanın hayatında bazı değerlerin olduğunu ve bunlara yönelik yaşamak gerektiğini bilmeleri gerekir. Bu nedenle hikâyenin bu kısmı çocuklara uygun iletiler vermemektedir.

Metnin sonunda eşeği satan sufilerin kimsenin haberi olmadan tekkeden ayrılması ve yaptıklarının cezasız kalması metnin uygunluğunu engellemektedir. Yanlış bir davranışta bulunan kahramanın cezasının verilmemesi 11-14 yaş grubu çocukları tarafından yanlış değerlendirilebilecektir. Bu şekilde davranıldığı takdirde hiçbir

zararının olmayacağını düşünen çocuklar da olabilecektir. Bu sebeple hikâyenin sonuç kısmı 11-14 yaş grubu çocuklarına yönelik uygun iletiler taşımamaktadır.

Metinde yeterli sayıda deyim kullanılmıştır. Bu durumu metnin olumlu bir özelliği olarak görebiliriz. Metnin anlaşılmasında ve kavranmasında çocuklar zorluk çekmeyecektir. Metinden çıkarılan edebi ifadeler de onların dilsel gelişimine yardımcı olacak niteliktedir.

Bütün bu söylenenlerden sonra hikâyenin bazı kısımları çocuklara uygunluk gösterirken bazı kısımlarının da uygunluk göstermediği ortaya çıkmıştır. Küçük bir uygunsuzluk bile hikâyenin hedef kitleyi oluşturan çocuklara yönelik olmadığını gösterir. Bu nedenle hikâye, 11–14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun değildir**.

2.1.1.57. Sufinin Uşağa, Bineğine İyi Bakmasını Öğütlemesi ve Uşağın Lâhavle Çekmesi.¹

Bir sufi, diyar diyar dolaşırken bir gece bir tekkeye konuk oldu.

Bir hayvanı vardı, ahıra bağladı. Kendisi dostlarla sofada oturdu.

Dostlarıyla görüştü. Dostun huzurunda çok karıştırılacak defter olur.

Sufinin defteri yazı ve harf defteri değildir. Onun defteri ancak kar gibi ak yüreğidir.

Bilim adamının azığı kalemden doğan eserlerdir. Sufinin azığı nedir? Ayak izleri.

Sufilerin coşku ve neşe içindeki sohbetleri sona erince...

Konuklara sofraya getirdiler. İşte o zaman sufi, binitinden söz etti.

Uşağa dedi, ahıra git de hayvana saman ve arpa hazırla.

Uşak dedi, lâhavle, bu ne lüzumsuz konuşma? Eskiden beri ben bu işleri yaparım zaten.

Sufi dedi, arpasını önceden ıslat. Çünkü o yaşlı bir eşek ve dişleri iyi değil.

Uşak dedi, lâhavle, bu ne diyor beyler? Bu işleri herkes benden öğrenir.

¹ II / 155-248. beyitler

Sufi dedi, palanımı çöz, yarasının üstüne tembel otu koy.

Uşak dedi, lâhavle, yeter be hey akıl dane, senin gibi yüz bin konuğum geldi.

Hepsi memnun ayrıldı yanımızdan. Konuk bizim canımız, yakınımızdır.

Sufi dedi, suyunu ver fakat ılık olsun. Uşak dedi, lâhavle, senden utandım artık.

Sufi dedi, arpasına samanı az koy. Uşak dedi, lâhavle, kısa kes.

Sufi dedi, yerini süpür, taş tezek kalmasın. Yer ıslaksa kuru toprak dök.

Uşak dedi, lâhavle, babalık yeter artık. Tereciye tere satma.

Sufi dedi, kaşağıyı al, eşeğin sırtını tımar et. Uşak dedi, lâhavle, utan babalık.

Uşak böyle deyip esas duruşa geçti ve önce samanla arpa getireyim, dedi.

Gitti, ama ahırın adını hiç anmadı. Sufiyi oyuna getirdi.

Uşak, birkaç serserinin yanına gidip sufinin tembihlemesini dalgaya aldı.

Sufi, yol yorgunuydu, uzandı. Gözünü daha yummadan düş görmeye başladı.

Düşünde eşeği kurdun pençelerindeydi. Kurt eşeğin but ve baldırından parçalar koparıyordu.

Dedi, lâhavle, bu ne biçim malihulya? Müşfik uşak, nerede acaba?

Sonra düşünde yolda giderken eşeğinin kâh kuyuya kâh çukura düştüğünü görüyordu.

Çeşit çeşit kâbuslar görüp Fatiha ve Kâria surelerini okuyordu.

Dedi, çare nedir? Dostlar kalkıp gitmişler ve bütün kapıları kapatmışlar.

Sufi yine, bizimle birlikte tuz ekmek yiyen uşak nerde acaba, diyordu.

Ben ona sadece iyilik ve yumuşaklık gösterdim. Tersine, o niçin bana düşmanlık etsin?

Her düşmanlığın bir nedeni olmalı. Oysa aynı türden olmak dostluğu telkin edici bir durumdur.

Yine diyordu, iyi ve cömert Adem, İblis'e kötülük mü yapmıştı?

İnsan, yılan ve akrebe ne yaptı ki hep insanı incitmek ve öldürmek ister?

Kurdun özündeki özelliği parlamaktır. Bu haset yaratıklarda belirgin bir şeydir.

Yine diyordu, bu kötü zan yanlış. Kardeşim hakkında niçin böyle düşünüyorum?

Sonra diyordu, kötü zannın ihtiyatının ürünüdür. Kötü düşünmeyen nasıl sağlam kalır?

Sufi kuruntu içindeyken eşek öyle durumdaydı ki düşman başına.

Miskin eşek taşın toprağın içinde; palanı yana kaymış, yuları parçalanmış.

Yoldan bitkin düşmüş, bütün gece otsuz kalmış can çekişiyor; neredeyse telef olacak.

Eşek bütün gece, Allah'ım, arpadan vazgeçtim, bari bir avuç saman olsa diye dua ediyordu.

Hal diliyle, efendiler, diyordu, acıyın bana, bu hayırsız cahilin elinden yandı canım.

O eşeğin gördüğü sıkıntıyı, azabı, ancak sele kapılan tavuk görür.

Zavallı eşek, o gece sabaha dek aşırı açlıktan kıvranıp durdu.

Gündüz oldu, sabah vakti uşak geldi. Hemen palanını sırtına vurdu.

Eşek satıcıları gibi iki üç kez dürtükledi ve eşeğe tıpkı ite davranır gibi davrandı.

Eşek, üvendirenin verdiği acıyla yerinden fırladı. Dili yoktu ki halini anlatsın!

Sufi eşeğe binip yola koyulunca eşek tökezlemeye başladı.

İnsanlar eşeği tutup kaldırıyorlardı. Herkes eşeğin hasta olduğunu sanıyordu.

Biri kulağını kurcalayıp duruyor, bir başkası ağzında bir şey mi var diye bakıyordu.

Biri nalında taş arıyor, bir başkası da gözündeki toza bakıyordu.

Sonra diyorlardı, şeyh, buna ne oldu böyle? Dün demiyor muydun, şükür, eşek güçlü diye?

Sufi dedi, gece "lâhavle" yiyen eşek, ancak böyle olur.

Geceleyin yemi "lâhavle" olunca, bütün gece zikir çekti, secdeye kapandı gündüz de.

İnceleme

Konu

Hal ve tavırlar gerçeğin aynasıdır.

Ana Düşünce

Her insan sözünün eri değildir. Bu yüzden herkesin sözüne inanmamak gerekir.

Yan Düşünceler

1. Bir insanın bize düşmanca davranmasına engel olmak için bizim ona düşmanca davranmamız yeterli değildir. Karşımızdakine iyilik bile yapmış olsak bazen kötü davranışlarla karşı karşıya kalabiliriz.
2. Sadece insanlara değil tüm canlılara iyi davranmamız gerekir. İnsanların dili vardır ve ne istediklerini söyleyebilirler. Ancak hayvanların dili yoktur ki içinde buldukları kötü durumdan kurtulmak istesinler.
3. “Ayinesi iştir kişinin lafa bakılmaz.” Çok laftan ziyade çok çalışmak hakkımızdaki olumlu görüşlerin oluşmasında daha etkilidir.
4. Cahil elinde her canlı zarar görür. Bilmediği halde çok şeyi biliyor zannetmek bilgisizliğin, cahilliğin en belirgin işaretidir.

Olayın Geçtiği Yer

Olay sufinin dinlenmek için geldiği bir tekkede geçmektedir.

Olayın Geçtiği Zaman

Metnin olay çizgisini sufinin tekkeye gelmesi, bir gece orada kalması ve sabahleyin yola çıkması oluşturmaktadır. Sufi ve uşak arasında geçenler bir akşam vakti yaşanmıştır.

Kahramanlar

Sufi

Sosyal Özellikler

Tasavvuf ehli (Devellioğlu, 2004). Bir konu hakkında özellikle de dini konular hakkında bilgisi olan kişidir.

“Sufinin defteri yazı ve harf defteri değildir. Onun defteri ancak kar gibi ak yüreğidir.

Bilim adamının azığı kaleminden doğan eserlerdir. Sufinin azığı nedir? Ayak izleri.”

Beyitlerinden yola çıkarak sufinin bilimsel konulardan ziyade manevi konular hakkında iyi olduğunu anlamaktayız.

Tekke ise tasavvuf ehli kişilerin düşüncelerini derinleştirdiği yerdir. Sufi de böyle bir yere konuk olmuştur.

Psikolojik Özellikler

Yüreğinin temizliği sufilüğünün temelini oluşturmaktadır. Alçakgönüllü, yumuşak huylu, kimseye kötülük etmeyen biridir. Tek isteği uşağın, bineğine sadece bir gecelik gerektiği gibi bakmasıdır. Hiç kimse için kötü düşünmemektedir.

Uşak

Sosyal Özellikler

Tekkede uşaklık yapmaktadır. Çok bildiğini düşünen ve kimsenin işine karışmasını istemeyen bir kişidir. Çok bildiğini düşünmesi sufinin sözlerini ciddiye almamasına, onu dinlememesine sebep olmuştur. Hatta sufinin sözleriyle alay etmiştir.

Psikolojik Özellikler

Sözüne güven olmayan, çok işten ziyade çok ve boş konuşan biridir. Sufinin sözünü dinlememiştir. Söz verdiği halde bineğin bakımını yapmamıştır.

Acımasız ve düşüncesiz bir karaktere sahiptir. Dili olmayan bir hayvana bütün gece acı çektirmiştir. Görevlerini yerine getirmediği gibi hayvana kötü davranmıştır.

Yaptıklarından pişmanlık duymamıştır. Her şeye rağmen sabah hiçbir şey olmamış gibi eşeği zorla ayağa kaldırmış ve yürütmeye çalışmıştır. Küçük bir işi gözünde büyütmüş ve bir canlının zarar görmesine sebep olmuştur.

Eşek

Fiziki Özellikler

Güçsüz ve yaşlı bir eşektir. Yaşlandığı için dişleri eskisi gibi sağlam değildir.

Sosyal Özellikler

Yük hayvanıdır. Özellikle de eski zamanlarda yük taşımak amacıyla çokça kullanılmaktadır. Sufinin bineğidir. Onunla birlikte diyar diyar gezmektedir.

Yaşlı ve güçsüz olması bakımının daha büyük bir titizlikle yapılmasını gerekli kılmaktadır. Nitekim uşağın tam tersi bir şekilde davranması onu neredeyse ölüme kadar getirmiştir. Hal dilince içinde bulunduğu kötü durumu başkalarına anlatmaya çalışmış ama kimseye anlatamamıştır.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Tereciye tere satmak, oyuna getirmek, adını anmamak, hal diliyle anlatmak, esas duruşa geçmek, dalgaya almak, düşman başına, bitkin düşmek, can çekişmek, telef olmak, yola koyulmak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Sufi, diyar, tekke, ahır, sofa, azık, binit, uşak, palan, tembel otu, tezek, kaşağı, tımar, tembih, malihulya, müşfik, kâbus, telkin, haset, zan, ihtiyat, kuruntu, miskin, yular, telef, azap, cahil, üvendire, zikir, secde.

Edebi İfadeler

“Onun defteri ancak kar gibi ak yüreğidir.” Beytinde benzetme yapılmıştır. Sufinin yüreği saflık, temizlik bakımından kara benzetilmiştir.

“Eşek satıcıları gibi iki üç kez dürtükledi” beytinde uşağın kötü davranışları bir eşek satıcının hareketlerine benzetilmiştir.

“Yine diyordu, iyi ve cömert Adem, İblis’e kötülük mü yapmıştı?”

İnsan, yılan ve akrebe ne yaptı ki hep insanı incitmek ve öldürmek ister?

Kurdun özündeki özelliği parlamaktır. Bu haset yaratıklarda belirgin bir şeydir.”

Beyitlerinde Mevlana, sufinin kuruntularına benzetmeler, göndermeler yapmaktadır. Mevlana, yılanın, akrebin, kurdun ve iblisin özelliklerinden yola çıkarak insanoğlunun sahip olduğu özellikleri düşündürmüştür.

Değerlendirme

Ana düşüncede her insanın sözüne güven olmayacağı düşüncesi kazandırılmaya çalışılmıştır. Söz vermek ve o sözü yerine getirmek bir insanın güvenini kazanmak için en önemli özelliktir. Kimi insanlar çok önemli olan bu konuyu göz ardı ederler. Sözlerinin eri olmaz ve söylediklerini yerine getirmezler. Hemen hemen her insan tatlı dili kullanır. Her şeyi bildiğini söyleyebilir. Eğer her söylenilene inanırsak sonunda zararlı çıkan biz oluruz. 11–14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla her insanın söylediğine güven olmayacağını ve güvendiğimiz takdirde nelerle karşılaşabileceğimizi göreceklerdir.

Hayattaki kötülüklerden herkese iyilik yaparak kurtulamayız. Çünkü bazen iyiliğe karşılık düşmanca davranışlar buluruz. Mevlana'nın metinde örnek verdiği gibi bir akrep ya da yılan insanoğlu bir şey yapmamıştır. Buna rağmen insan türüne ya da diğer canlılara düşmanca davranırlar. Yani insanlar birbirlerinin düşmanca davranışlarından kurtulamazlar. Hedef kitleyi oluşturan çocuklar bu hikâye sayesinde her insanın farklı özelliklere sahip olduğunu ve her birinin aynı konuya farklı açılardan baktığını, farklı davranışlarla karşılık verdiğini anlayacaklardır. Bir insanın “iyilik yaptığım halde bana düşmanca davrandı” diye hayıflanması yerine içinde bulunduğu bu durumdan kurtulmaya çalışması daha önemlidir.

İkinci iletimiz 11-14 yaş grubu çocuklarının bu metinden kolaylıkla ulaşabilecekleri bir iletidir. Çevremizdeki tüm canlılara sevgiyle yaklaşmamız gerekmektedir. İnsan, diğer canlılarda olmayan en önemli özelliğe sahiptir: Konuşmak... Her isteğini, dileğini bu sayede dile getirebilir. Ancak hayvanlar her ne durumda olursa olsun bunu anlatamazlar. O yüzden her canlının önemli olduğunu ve ona göre davranmamız gerektiğini bilmemiz gerekir. Eşeğin düştüğü durumu düşündüğümüzde hikâyenin hayvanlara gereken önemin ve sevginin verilmesini kavratması bakımından önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Bilgili, akıllı insan nelere sahip olduğunu, neleri bildiğini söylemez. Bunların her birini yerine getirdiği davranışlarla, elde ettiği başarılarla gösterir. Çok laftan ziyade çok iş her şeyin belirleyicisidir. Yapılan işler başarının ve bilgililiğin göstergesidir. 11-14 yaş grubu çocukları düşünmeden her sözü söyleyebilir, çalışmaktan da geri durabilirler. Çalışmanın çevremizdeki insanların güvenini kazanmada ve başarılı olmada ne kadar büyük bir yere sahip olduğunu göstermesi açısından bu hikâye önem teşkil eder.

Hikâye özelliği gösteren bu metin biçim açısından da çocuklar için uygun özelliklere sahiptir. Uygun uzunlukta olmakla birlikte hedef kitleyi oluşturan çocukların sıkılmadan ve zevkle okuyacakları bir metindir. Çocuklar bu metin aracılığıyla kelime hazinelerini geliştireceklerdir. Metindeki bazı kelimeler çocukların ilk kez karşılaştıkları kelimelerken; birçoğu da çocukların günlük hayatta karşılaştıkları kelimelerdendir. Metinde on bir tane deyim kullanılmıştır. Metinde çok sayıda deyim kullanılması olumlu bir özellik olarak öne çıkmaktadır.

Metinde uşağın sürekli kullandığı “la havle” kelimesi kalıplaşmış bir kullanımdır. Ya sabır anlamında kullanılmaktadır. Temeli dinimizdeki bir duadır. Ancak kullanıla kullanıla bu şekli almıştır. Çocukların böyle bir kullanımdan haberdar olmaları, kalıplaşmış sözler, deyimler ve atasözleri gibi edebiyatımızın zenginliklerini bilmeleri açısından çok önemlidir. Günlük hayatımıza yerleşmiş bir kullanım olması çocukların metni merakla okumasını sağlayacaktır.

Metnin sonu güldürü unsuru dikkate alınarak bitirilmiştir. Güldürü unsurlarının hikâyelerde yer alması çocukların metni daha büyük bir zevkle okumasını sağlayacaktır.

Bütün bu özelliklerden yola çıkarak bu parçanın 11–14 yaş grubu çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun olduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenle hedef kitlenin Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygundur**.

2.1.1.58. Şeyh Ahmet Hadraveyh'in Allah İlhamıyla Alacaklılar için Helva Satın Alması.¹

Her zaman borçlu ve cömertliğiyle meşhur bir şeyh vardı.

Büyüklerden on binlerce borç alır, dünyanın fakirlerine harcardı.

Yine borçla bir tekke yapmış, tekke için canını malını harcamış.

Hak onun borcunu her yerden temin ederdi. Hak İbrahim için kumdan un yapmıştı.

Peygamber der ki pazarlarda iki melek hep dua eder.

Der ki Allah'ım, sen infak edenlere ecir ver, cimrileri de helak et.

Özellikle canını infak edip boğazını yaratıcıya kurban eden infak sahibine ecir ver.

Borçlu şeyh yıllarca böyle yaptı. Tıpkı bir aracı gibi alıp verirdi.

Ecel gününde başı dik olarak eceli karşılamak için tohumlar ekerdi.

Şeyhin ömrü sona yaklaşmış vücudunda ölümün izi görülünce...

Alacaklılar çevresine toplanıp oturdular. Şeyh ise mum gibi yanıp eriyordu.

Alacaklılar umutlarını yitirip surat astılar. Gönüllerin acısı ciğer yarasıyla bir araya geldi.

Şeyh dedi, şu kötü düşüncelilerin hallerine bak. Hakk'ın dört yüz altın dinarı yok mu sanırlar?

Dışarıda bir çocuk, üç beş kuruş umuduyla "helva" diye bağıriyordu.

Şeyh uşağa, git bütün helvayı al, diye başıyla işaret etti.

Böylece alacaklılar o helvayı yerlerse bir süre bana acı acı bakmazlar diye düşündü.

Uşak bütün helvayı para karşılığı almak üzere dışarı çıktı.

¹ II / 374-442. beyitler

Dedi, helvanın toptan fiyatı nedir? Çocuk dedi, yarım dinar ve biraz da küsuru var.

Dedi, sufilerden fazla para isteme. Yarım dinar vereyim, başka bir şey söyleme.

O, tabağı şeyhin önüne koydu. Şimdi sen incelikli sırrına bak.

Alacaklılara bu yiyecek teberrük içindir, güzelce yiyin, helaldir, diye işaret etti.

Tabak boşalınca çocuk tabağı aldı. Ey akıl sahibi, dedi, paramı ver.

Şeyh, dedi, parayı nerden bulayım? Borcum var ve ahirete göçüyorum.

Çocuk üzüntüyle tabağı yere çaldı ve ağlayıp sızlamaya başladı.

Çocuk, çaresizlikten hıçkıra hıçkıra ağlıyor ve ayaklarımı kırsan bundan iyiydi, diye söyleniyordu.

Keşke, diyordu, külhanı dolasaydım da bu tekkenin kapısından geçmeseydim.

Obur ve beleşçi sufiler, köpek kalplidir, diyordu, karınlarını doyurunca kediler gibi yüzlerini temizlerler.

Çocuğun bağırp çağırmasıyla iyilerden kötülerden büyük bir kalabalık çocuğun başına toplandı.

Çocuk, şeyhin yanına gelip bre acımasız şeyh dedi, emin ol usta beni öldürecek.

Onun yanına eli boş gidersem beni öldürür. Buna gönlün el verir mi?

Alacaklılar da şeyhe arka çıkmayarak ona, bu seferki yaptığın da nedir, diye çıkıştılar.

Mahmızı yedin ve hesabını öte dünyaya götürüyorsun, anladık da ne diye yeni bir zulüm daha işliyorsun?

Çocuk bir dahaki namaz vaktine dek ağlamayı sürdürdü. Şeyhse gözlerini kapatıp ona bakmıyordu.

Şeyh, cefadan ve olumsuzluktan arınmış olarak ay yüzüne yorganı çekmişti.

Ezelle de ecelle de barışık ve mutluymuştu. Önemli ya da önemsiz herkesin kınama ve konuşmasına aldırmış etmiyordu.

Kişinin yüzüne can gülmüşse şeker gibi, insanların surat ekşitmelerinden ona ne zarar gelir?

Kişinin gözüne can öpücük vermişse felekten ve feleğin ötesinden ne diye tasalansın?

Aslında çocuğun alacağı kısa sürede toplanırdı. Fakat şeyhin himmeti bu cömertliğin yolunu kapatıyordu.

O, kimsenin çocuğa bir şey vermesine izin vermiyordu. Aslında pirlerin gücü bundan da fazladır.

Sonraki namaz vakti gelince bir uşak, elinde zengin birince gönderilmiş bir tabakla çıkageldi.

Şeyhi tanıyan mal ve hal sahibi bir kişi ona hediye göndermişti.

Tabağın bir köşesinde dört yüz dinar ve kağıda sarılmış olarak da yarım dinar vardı.

Uşak gelip şeyhe saygılarını sunarak o tabağı yalnız haldeki şeyhin önüne bıraktı.

Tabağın üzerindeki örtüyü açınca, insanlar onun kerametini gördüler.

Hemen hepsinden ahlar vahlar yükseldi. Ey şeyhlerin ve şahların önderi, dediler, bu da neyin nesi?

Bu ne sır, bu nasıl sultanlık, ey sır sahiplerinin efendisi? Biz bilemedik, bizi affet, çok ileri geri konuştuk.

Bir kör gibi bastonlarımızı sallayıp duruyoruz. Bu durumda lambaları kırmamız kaçınılmazdır.

Biz sağırklar gibi, sözü duymadan, kıyaslama yaparak cevap vereceğiz diye saçmalıyoruz.

Biz Musa'dan ders almadık. O da Hızır'a karşı çıktığı için mahçup olmuştu.

Göklere süzülen ve nuruyla göğü yaran bir gözle...

Aptalca rekabet etmeye kalkıştı değirmen faresinin gözü.

Şeyh buyurdu, bütün söylediklerinizi affedip helal ettim.

Dedi, bunun sırrı şuydu, Hak'tan istedim ve O da böylece doğru yolu bana gösterdi.

Söz konusu para azsa da, çocuğun yakarıp ağlamasına bağlı bir paradır.

Helva satan çocuk ağlamadıkça rahmet denizi kabarıp dalgalanmaz.

O çocuk senin gözündür kardeşim. Bil ki isteğine ulaşmak, ağlayıp yakarmana bağlıdır.

O hediyeye kavuşmak istiyorsan bedenindeki göz çocuğunu ağlat.

İnceleme

Konu

Cömertlik.

Ana Düşünce

İnsan sabrettiğinde ve yürekten istediğinde her zorluğun bir çözümünün olduğunu görür.

Yan Düşünceler

1. Bazen yaptığımız iyilikler bizi zor duruma düşürebilir. Ancak yaptıklarımızın karşılığını bir gün mutlaka alırız.
2. Bir şeyin olmasını çok istiyorsak önce ona yürekten inanmamız gerekir. Çünkü inanmak başarmanın yarısıdır.
3. Sözler bir insanın en güçlü silahıdır. Ağzımızdan çıkan her söz aynı ölçüde değerlidir. Bu nedenle düşünüp tartarak konuşmamız gerekir.
4. Her çocuğun kalbi temizdir. Bu nedenle küçücük yürekleriyle istedikleri, er ya da geç gerçekleşir.

Olayın Geçtiği Yer

Olay bir tekkede geçmektedir.

Olayın Geçtiği Zaman

Metnin serim bölümünde şeyhin hayatına ve yaşadıklarına dair bilgi verilmiştir. Bu uzun bir zamanı kapsamaktadır. Şeyh, durumu iyi olan kişilerden aldığı borçlarla sıkıntı içinde olanlara yarım etmektedir. Çocuk ve şeyh arasında yaşanan olaylar ise bir gün içerisinde yaşanmaktadır. Şeyh, çocuktan helva satın almış, karşılığını ise bir sonraki namaz vaktinde vermiştir. Bu sebeple olay bir namaz vakti süresince yaşanmıştır diyebiliriz.

Kahramanlar

Şeyh

Sosyal Özellikler

Bir tekkenin şeyhidir. Borçluluğu ve cömertliğiyle meşhurdur. Kazanç sağlayacağı bir işi yoktur. Buna rağmen başkalarından sürekli borç almaktadır. Ancak aldığı borçları kendi ihtiyaçları için kullanmamakta, ihtiyaç sahibi kişilere dağıtmaktadır. Olayın geçtiği tekkeyi de aldığı borçlarla yaptırmıştır.

Psikolojik Özellikler

İnançlı bir kişidir. İyilik sahibi, iyilik yapmak için bütün malını mülkünü ortaya koyabilecek biridir. Cömerttir. Elde ettiklerini, büyüklerden aldığı borçları fakirlere dağıtması başkalarının iyiliğini düşünen, bencil olmayan, yardımsever bir karaktere sahip olduğunu göstermektedir.

İyilik yapmakla birlikte borçlarını ödememesi çevresindekilerin kızmasına, bu durumdan rahatsız olmasına sebep olmuştur.

İnancının büyüklüğü ölümün eşiğinde olmasına rağmen huzurlu olmasını sağlamaktadır. Paranın ödeneceğinden emin olması, insanların kötü sözlerine ve çocuğun ağlamasına aldırmış etmemesine sebep olmuştur.

Çocuk

Sosyal Özellikler

Helva satarak geçinmekte ya da evine bu şekilde yardımda bulunmaktadır.

Psikolojik Özellikler

Ustasından çok korkmaktadır. Helvanın parası verilmeyince ağlamaya, dükkana eli boş nasıl döneceğini düşünmeye başlar. Uzun bir süre helvanın parası verilsin diye beklemiş; ancak sonuç alamamıştır. Sinirlerine hakim olamayan bir karakterdir. Helvanın parasının verilmediğini görmesi, oradakilere ve şeyhe kötü sözler söylemesine sebep olmuştur. Sabırsızdır. Biraz daha bekleydi helvanın karşılığını alacağını görecekti.

Alacaklılar

Sosyal Özellikler

Şeyhe borç para vermişler; ancak geri alamamışlardır. Şeyhin iyi ve cömert biri olduğunu düşünmekle birlikte borçlarını da almak istemektedirler.

Psikolojik Özellikler

Şeyhin borcunu ödememesi git gide ona karşı olan düşüncelerinin değişmesine sebep olmuştur. Ölüm döşeğindeki şeyhi avutmak yerine borçlarının peşine düşmüşlerdir. Bu düşünce pişman olacakları sözler söylemelerine sebep olmuştur. Çocuk gibi onlar da sabırsızdır. Sinirlilik anıyla ne söylediklerinin farkında değildirler.

Çocuğun ağlamasına üzülmüşlerdir. Yardım etmek istedikleri halde şeyhin karşı çıkmasıyla karşılaşmışlardır.

Helva satan çocuğa para verilmeyince de onun tarafını tutarlar. Çünkü küçük bir çocuğun ağlamasına dayanamazlar. Hatta şeyh karşı çıkmasa helvanın karşılığı olan parayı aralarında toplayıp çocuğa vereceklerdir.

Uşak

Şeyhin isteklerini yerine getiren, ona yardım eden kişidir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Başı dik olmak, mum gibi yanıp erimek, umutları yitirmek, surat asmak, ciğer acısı, ağlayıp sızlamak, başına toplanmak, arka çıkmak, aldırış etmemek, ileri geri konuşmak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Cömert, meşhur, infak, ecir, cimri, helak et-, aracı, uşak, şeyh, dinar, teberrük, ahiret, külhan, obur, beleşçi, zulüm, cefa, ezel, ecel, felek, tasalanmak, himmet, pir, keramet, mahçup.

Edebi İfadeler

“Kişinin yüzüne can gülmüşse şeker gibi, insanların surat ekşitmelerinden ona ne zarar gelir?”

“Kişinin gözüne can öpücük vermişse felekten ve feleğin ötesinden ne diye tasalansın?”

“Bil ki isteğine ulaşmak, ağlayıp yakarmana bağlıdır.”

Değerlendirme

Ana düşünce sabrın ne kadar önemli olduğunu anlatmaktadır. Eğer sabredersek her zorluğun bir çözümü olduğunu görürüz. Hayatımızın en zor günlerini yaşasak da sabreden insan her zaman karşılığını almaktadır. Hikâyede de şeyh ömrünün son günlerini yaşamasına rağmen sabretmesinin ödülünü almıştır. 11–14 yaş grubu çocuklarına sabrın ne kadar önemli olduğunu göstermesi açısından önemli bir anlatıdır.

İyilik karşılıklı yapılan bir şey değildir. Eğer hayattaki bütün iyilikleri bir karşılığı olsun diye yapıyorsak yaptığımız iyiliklerin de bir değeri kalmaz. Metinde şeyh, birçok kişiye borçlanarak iyilikler yapmaktadır. Ancak bu iyiliklerin hiçbirinden karşılık beklemez. Hatta yaptıklarının bir gün ona yardım edeceğini düşünür. Nitekim bu iyilikler o hasta yatağındaiken ona yardım etmiş, bir çıkış yolu göstermiştir.

Bir şeyin olmasını çok istiyorsak onu gönülden istemeli, ona yürekten inanmalıyız. İkinci iletimiz bu özelliği hedef kitleye kavratmak bakımından önem arz eder.

Hikâye uygun özelliklere sahip olmasına rağmen 11–14 yaş grubu çocuklarının düzeylerine uygun olmayan özelliklere de sahiptir. Hikâyede şeyh yaptığı iyilikleri kendi kazancıyla, çabasıyla değil de çevresindeki büyüklerden, zenginlerden borç alarak yapmıştır. Aldığı borçları da geri ödeyememiştir. Ne zaman ki hastalanır; alacaklılar da kapısını aşındırmaya başlar, onun hakkında kötü düşünür. Hikâyenin sonunda yine şeyhin dediği olur ve borçlar ödenir. Yani şeyhin yaptığı davranış ne kadar kötü olsa da iyi bir şekilde sonuçlanır.

11–14 yaş grubuna dâhil çocuklar okuduklarından çok fazla etkilenirler. Kaynak metin olarak kullanılan parçalardan çıkardıkları dersler, iletiler bu nedenle çok önemlidir. Çocuklar bu parçayı okuduktan sonra uygun olmayan iletiler de çıkarabilir. Sürekli borç alarak bir yerlere gelebileceklerini, başkalarına bu yolla yardım edebileceklerini düşünebilirler. Bu bakımdan hikâye, çocuklara uygun özellikler taşımakla birlikte uygun olmayan özellikler de göstermektedir diyebiliriz.

Çocuğun helvanın parasını alamaması ağlamasına, kızmasına sebep olmuştur. Anlık bir sinirlilik haliyle çocuk oradaki sufiler ve şeyh hakkında kötü sözler söylemiştir. Bu ifadeler çocuklar için olumsuz bir nitelik taşımaktadır.

Biçim açısından bakıldığında kaynak metin olarak kullanılmaya uygun bir metindir. Çocukların sıkılmasına neden olabilecek bir uzunlukta değildir. Metinde yeterli sayıda deyim yer verilmekle birlikte, atasözü hiç kullanılmamıştır. Metinde on tane deyim kullanılmıştır. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz yirmi beş kelime tespit edilmiştir. Çocuklar bazı kelimelerin anlamlarını öğrenmekte zorluk çekebileceklerdir.

Metnin birçok olumlu özelliği bulunmasına rağmen olumsuz özelliklerinin de olması Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasını engellemektedir. Bu nedenle **uygun değildir diyebiliriz.**

2.1.1.59. Şeytanın Kureyş'e Ahmet ile Savaşa Gelin, Size Yardımlar Eder, Kabilemi Yardıma Çağırırım, Deyip de İki Ordu Karşı Karşıya Gelince Kaçması.¹

Kureyş, onun sözü üzerine savaşa hazırlanıp iki ordu karşı karşıya gelince...

Şeytan, meleklerden oluşan bir ordunun inananlar safına doğru yürüdüğünü gördü.

¹ III / 4034-4050. beyitler

“Sizin görmediğiniz ordu” saf tutunca şeytanın canı korkudan ateşkedeye döndü.

Ben acayip bir ordu görüyorum, diyerek geri adım atmaya başladı.

Yani “Allah’tan korkarım”, O’ndan bana yardım yok. Gidin, “ben sizin görmediğinizi görüyorum.”

Haris dedi, ey Sürâka görünümlü, dün niçin böyle söylemiyordun?

Şeytan dedi, şu anda yokluk görüyorum. Haris dedi, Arab’ın cücelerini görüyorsun.

Ey utanç kaynağı, bundan başkasını görmezsin, ama o laf zamanıydı, buysa savaş zamanı.

Dün diyordun ki garanti ediyorum, kısa süre içinde zafer sizin olacak.

Bre lanetli, daha dün ordu komutanıydın. Şimdiyse namert, aşağılık ve işe yaramazsın.

Sözüne aldanıp geldik. Sen külhana gittin, bizse odun olduk.

Haris bunu Süraka’ya anlatınca, o melun onun kınamasından dolayı öfkeye kapıldı.

Onun sözlerinden rahatsız olup öfkeli bir şekilde elini onun elinden çekti.

Şeytan, Hâris’in göğsüne vurup kaçtı. Bu hile yüzünden zavallıların kanı döküldü.

Şeytan, bunca âlemi viran ettikten sonra “Ben sizden uzağım” dedi.

Göğsüne vurup Hâris’i devirdi. Sonra da korku baskın çıktığı için kaçtı.

İnceleme

Konu

Şeytanın hileleri.

Ana Düşünce

İman ve din gücü karşısında kötülüğün başı şeytan bile barınamaz.

Olayın Geçtiği Yer

Olay Kureys’te yaşanmıştır.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zaman hakkında kesin bir ifadeye yer verilmemiştir.

Kahramanlar

Haris

Kureyş'in ileri gelenlerindendir. Şeytanın sözlerine aldanmıştır.

Süraka

Beni Kinane kabilesinin ileri gelenlerindendir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Saf tutmak, öfkeye kapılmak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Saf, ateşkede, lanetli, namert, külhan, melun, viran etmek.

Değerlendirme

Dini nitelikler taşıyan bir metindir. Bu metinde şeytanın insanları kandırmak, kötü yola saptırmak amacıyla yaptıkları anlatılmaktadır. Şeytan telkinleriyle insanlara kazanacaklarına dair inanç aşılacaktır. Ancak savaş vakti melekleri karşısında görünce korkup, kaçmaya başlamıştır. Böylelikle insanları da oyuna getirmiştir. Bütün ordu şeytan yüzünden acılar çekmiştir.

Bu metin aslında şeytan ve meleğin önderliğinde iyi ve kötüyü savaştırmaktadır. İnsanlar farkında olmadan, kötü düşüncelerine yenik düşerek hatalar yaparlar. Bunların hepsinde de şeytanın bir oyunu olduğu düşünülür. Hatta bu dilimize de yansımıştır. Şeytana uymak, şeytan dürtmek gibi deyimlerle şeytan diyor ki diye başlayan cümlelerimiz hep bu tarz durumlar için kullanılmıştır. Aynı şekilde iyi bir davranışta bulunduğumuzda da melek gibi benzetmeleri ya da yakıştırmaları onların sahip olduğu özelliklerden kaynaklanır. İnsanların ortaya koyduğu davranışlar soyut anlamda bir benzetmenin sonucu olsa da bu metinde

somut olaylar anlatılmıştır. İnsanların bir anlık da olsa hırslarına ve kazanma arzularına yenik düşmeleri onların acı çekmesine sebep olmuştur.

Metinde kahramanların özelliklerine, niteliklerine fazla yer verilmemiştir. Olay örgüsü ise azdır. Metin çıkarılması gereken iletiler, deyim ve atasözlerinin kullanımı bakımından zengin değildir. Amaç ve kazanımlar bakımından da Türkçe dersinin içeriğine uygunluk göstermez. Bu sebeple 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun değildir**.

2.1.1.60. Uyurken Ağzına Yılan Giren Adama Bir Beyin Eziyet Etmesi.¹

Bir akıllı ata binmiş geliyordu. Bu sırada uyuyan birinin ağzına yılan giriyordu.

Atlı, yılanı görüp hızını artırdı. Yılanı kovalamak istedi fakat yetişemedi.

Yardım etmeyi kafasına koyduğundan, uyuyan adama güzüyle birkaç kez sertçe vurdu.

Uyuyan, güz darbesiyle yerinden fırlayıp bir ağacın altına kaçtı.

Orada çok sayıda dökülmüş çürük elma vardı. Atlı dedi, ey dertli, ye bunları.

Ona o kadar elma yedirdi ki elmalar artık ağzından geri geliyordu.

A beyim, diye bağıriyordu adam, kötülük görmediğin halde neden bana musallat oldun?

Canıma kastın varsa bir kerede vur kılıcı, dök kanımı.

Ne uğursuz zamanda çıktın karşıma! Senin yüzünü görmeyene ne mutlu!

Ortada ne cinayet var, ne kabahat, ne de en ufak bir yanlış... Dinsizler bile bu zulmü reva görmezler.

Konuşurken ağzımdan kan akıyor. Allah'ım, karşılığını artık sen ver.

O her an yeni bir beddua ederken, atlı onu çölde itip kakıyordu.

Adam rüzgar gibi gelen atlıdan ve güz darbelerinden kaçıyor ve kaçarken yere kapaklanıyordu.

¹ II /1868-1921. beyitler

Karnı dolu, uykulu ve bitkindi. Ayağında ve yüzünde bin türlü yara vardı.
Akşama dek koşuşturma sürdü. Sonunda adam, safra çıkarıp kusmaya başladı.
Bütün yedikleri çıktı dışarı. Yılan da yedikleriyle birlikte ağzından fırladı.
Adam ağzından çıkan yılanı görünce, iyilik sahibi adamın önünde eğildi.
O iri ve kara yılanın korkunçluğunu görünce tüm acılarını unuttu.
Dedi, sen rahmet Cebrail'isin ya da velinimet bir zatsın.
Seni gördüğüm an ne kutlu anmış. Ben ölmüştüm, bana yeniden can verdin.
Sen anneler gibi benimle ilgilenirken, ben eşekler gibi kaçıyordum senden.
Senin yüzünü görene ya da senin diyarına ansızın düşene ne mutlu.
Yüce ruh seni övmüşken, sana ne kadar da uygunsuz sözler söyledim ben!
Ey padişah, ey şahlar şahı, bunları ben değil, cehaletim söyledi, mazur gör.
Bu duruma ilişkin azıcık bir bilgim olsaydı, boş konuşur muydum?
Ey iyi hasletli kişi, bana durumla ilgili bir sır verseydin, o zaman seni çokça överdim.
Fakat hiç konuşmadan saldırdın, hiçbir şey söylemeden başıma vurmaya başladın.
Sersemledim, aklım başımdan gitti. Üstelik başımda zaten az bir beyin vardı!
Ey yüzü güzel, ey işi güzel, beni affet. Söylediklerimi delilikten say.
Ben ona ilişkin bir sır verseydim, dedi bey, ödün anında eriyip giderdi.
Ben sana yilandan söz etseydim korkudan canın çıkardı.
Bu yüzden ne yiyecek ne yürüyecek gücün , ne de kusacak cesaretin olurdu.
Sövgü işitip bineğimi sürüyor, içimden de “Rabbim, kolaylaştır” diye dua ediyordum.
Sebebi anlatmama izin, seni terk etmeme de imkan yoktu.

Sıkıntıdan kurtulan adam, ne mutlu bana, bulduğum hazineye bak, diye secdeler ediyordu.

Ey ulu kişi, Allah'tan mükafatlar bulasın. Bu zavallının sana teşekkür etme gücü yok.

Ey muhterem, sana teşekkürü Hak dile getirsin. Çünkü benim dilim tutuk, sesim kısık.

Akıl sahiplerinin düşmanlığı işte böyle olur. Onların zehirleri cana mutluluk verir.

Aptalın dostluğuysa sıkıntı ve sapmadır.

İnceleme

Konu

Dostluk.

Ana Düşünce

Akıllı birinin düşmanlığı bile bizim yararımıza olabilir.

Yan Düşünceler

1. Önyargılı davranmamalıyız. Gördüklerimiz ya da yaşadıklarımız ne kadar kötü olursa olsun bunların altında mutlaka geçerli bir sebep vardır.
2. Ne kadar kötü şeyler yaşarsak yaşayalım insanların yardımıyla bunları aşabiliriz.
3. Başkalarına yardım etmek için onları tanıyor olmamız gerekli değildir. Hiç tanımadığımız bir kişi kötü bir olay yaşamışsa ona yardım etmeli ve bu kötü durumdan kurtulmasını sağlamalıyız.
4. Davranışlarımızın altındaki gerçekleri söylemek her zaman iyi olmayabilir. Hikâyede atlı eğer adama yılan yuttuğunu söyleseydi korkmasına hatta ölmesine sebep olurdu.

Olayın Geçtiği Yer

Olay dışarıda, bir ağacın altında ve o ağacın bulunduğu çevrede yaşanmıştır.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zamana dair kesin bir ifade yer almamaktadır. Ancak adamın akşama kadar yılan yutan adamın ağzından yılanı çıkarmaya uğraşması olayın bir gün içerisinde yaşandığını göstermektedir.

Kahramanlar

Atlı

Sosyal Özellikler

At kullandığı için metinde atlı olarak nitelendirilmiştir. Ancak yaptığı işe dair bir ifade yer almamaktadır. Çevresinde yaşananlara karşı duyarlıdır. Bu sebeple bencil olmadığını, yardımsever olduğunu söyleyebiliriz. İnsanlara yardım eden, iyilik yapan bir karaktere sahiptir. Akıllı ve zekidir. Yılan yutan adama yardım etmek için hakkında kötü düşünmesine sebep olduğu halde gördüklerini söylememiştir. Nerde nasıl davranması gerektiğini bilen bir kişidir.

Psikolojik Özellikler

Her şeyin her yerde söylenmemesi gerektiğini bilen bir kişidir. Duygusal ve fedakar bir kişidir. Bir gün boyunca adamın yılandan kurtulması için çaba sarf etmiştir. İnsanlara yardım etmek için onları tanımak gerektiğini düşünmemektedir.

Yılan Yutan Adam

Sosyal Özellikler

Sosyal özelliği ile ilgili bir bilgiye yer verilmemiştir. Dinlenmek için ağacın yanında uykuya dalmıştır. Çevresinde olanlardan habersizdir. İnsanları değerlendirirken önyargılı davranmaktadır.

Psikolojik Özellikler

Önyargılı ve olanlara dair bilgisi olmayan bir kişidir. Atlının yardımını kötülük olarak algılamıştır. Ancak gerçekleri anlayınca iyiliğinden razı olmuştur. Bu nedenle iyilikleri gören ve ayırt eden bir karaktere sahiptir diyebiliriz.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Kafasına koymak, musallat olmak, itip kakmak, yere kapaklanmak, can vermek, boş konuşmak, canı çıkmak, dile getirmek.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Gürz, musallat, zulüm, reva, safra, velinimet, rahmet, diyar, cehalet, haslet, öd, mükafat, muhterem.

Edebi İfadeler

“Akıl sahiplerinin düşmanlığı işte böyle olur. Onların zehirleri cana mutluluk verir. Aptalın dostluğuysa sıkıntı ve sapmadır.”

Değerlendirme

Ana düşünce, çevremizde akıllı insanların olmasının bizlere çok şeyler kazandırdığını anlatmaya çalışmaktadır. Akıllı insanlarla dost olmak bize çok şeyler kazandırır kuşkusuz. Böyle insanların kötü davranışlarında da bir doğruluk payı vardır. Tabiatlarında doğruluk, dürüstlük olduğu için yaptıkları ya da bizim öyle sandığımız kötü davranışlarının altında bir iyilik saklıdır. Bu nedenle insanları özellikle de akıllı olduğunu düşündüğümüz insanları en küçük olumsuz hareketlerinden dolayı hemen eleştirmemeliyiz. Davranışlarının nedenini anlamalı, sonucuna göre değerlendirme yapmalıyız. Anlık yaptığımız değerlendirmeler böylelikle bizim zararlı çıkmamıza, pişmanlık duymamıza sebep olur. 11-14 yaş grubu çocuklarının özellikle arkadaş ve dost edinmede akıllı, ne yaptığını bilen insanları seçmeleri gerektiğini anlatması bakımından bu hikâye önemlidir.

11-14 yaş grubu çocukları başlarından geçen bir olayı ya da tanık oldukları bir davranışı hemen değerlendirme yoluna giderler. Bu çoğunlukla da olumsuz bir değerlendirmedir. Yani önyargıyla yaklaşarak yaşanılanları yanlış anlayabilirler. Karşılarındaki çok sevdikleri bir kişi dahi olsa onun yaptığı davranış artık her şeyin bitmesine sebep olur. Bu çok sevdikleri bir kişiyse etkisi daha da ağır olabilir.

Bu hikâye sayesinde başkalarının özellikle de sevdiklerinin hareketlerini eleştirmeden önce bunların nedenini araştırmaları gerektiğini görecektir.

İnsanlar her zaman mutlu, huzurlu bir yaşam sürmez. Mutlaka hayatlarının içinde kötülükler, mutsuzluklar ya da içinden çıkamadıkları, çözemedikleri olaylar vardır. İşte böyle bir durumda umutlarını yitirebilirler. Bu sadece hedef kitleyi oluşturan çocuklar için değil bütün insanlar için geçerlidir. İşte böyle bir anda başka birinden gördüğümüz yardım bizim her şeyi halletmemizi sağlayabilir. Bu her kim olursa olsun o an için beklediğimiz bir inayettir ve bizi mutlu etmeye yeter. Bu nedenle bizler de başkasına yardım etmeliyiz. Yardım ettiğimiz kişinin mutlaka sevdiğimiz ya da tanıdığımız bir kişi olmasına gerek yoktur. Yoldan geçerken zor durumda olduğunu gördüğümüz bir kişiye dahi yardım edebiliriz. Hikâyede atlı yılanı engel olamamış; ancak yine de yoluna devam etmemiştir. Akşama kadar adama bir şey söylemeden onunla uğraşmış ve sonunda da amacına ulaşmıştır. Bizler de çevremizdekileri görmezden gelemeyiz. Çünkü bir gün bizlerin de böyle olaylar yaşayabileceğini unutmamamız gerekir. 11–14 yaş grubu çocukları da bu dönemde bir yandan öğrenimlerini tamamlarken bir yandan da eğitimlerini tamamlar. Zor durumda olanlara yardım etmemiz gerektiği ve hiçbir zaman umarsız davranmamamız gerektiğini hedef kitleyi oluşturan çocuklara verebileceğinden önemli bir metindir. Bu yaşlarda edindikleri bilgiler onlarda kalıcı bir özellik gösterecektir. Çünkü bu yaşlar çocukların öğrendiklerini ve yaşadıklarını hiç unutmadığı yaşlardır.

Dördüncü ileti davranışlarımızın nedenini anlatmamızla ilgilidir. İnsanlar birbirlerine önyargıyla yaklaştığı için yapılan davranışlar da yanlış anlaşılmaktadır. Bu nedenle ortaya koyduğumuz davranışların nedenini karşımızdakine anlatmalı ya da en azından sezdirmeliyiz. Ancak her zaman bunu yapmak doğru değildir. Hikâyede atlı yaptıklarının nedenini adama söylemiş olsaydı yapmak istediği iyiliğin, yardımın da bir anlamı kalmayacaktı. Çünkü adam öğrendiği bilginin tedirginliği ya da korkusuyla içinde bulunduğu durumdan kurtulmaya çalışacak, bu da daha kötü olmasına sebep olacaktı. Bu metin hedef kitleyi oluşturan çocuklara sır saklamanın önemini ve yaptığımız davranışların nedenlerinin ne kadar önemli olduğunu gösterecektir.

Verdiğimiz iletiler hedef kitleyi oluşturan çocuklar hatta yetişkinler için büyük önem taşır. Bu iletileri okuyucuya ulaştırmak için Mevlana, hikâye türünü seçer. Hikâyede anlatılan olay da Mevlana'nın hikâyelerinde gördüğümüz sıradan olaylardan değildir. Bir adamın ağzına yılan girmesi edebi metinlerde ve gerçek yaşamda hatta hayallerimizde de karşılaşılabileceğimiz türden bir olay değildir. Hedef kitleyi oluşturan çocuklar farklı şeylerden hoşlanırlar. Dinlemeyen, sıkılan bir çocuk dahi duyduğu bu olay nedeniyle dikkatini toplayabilir ve hikâyenin anlatmak istediğine ulaşmaya çalışabilir. Bu olay çocuklar için merak uyandıran bir nitelik taşımaktadır.

Biçim açısından değerlendirildiğinde metnin uygun özellikler taşıdığını söyleyebiliriz. Uygun uzunlukta olması, deyimlere yer verilmesi, çocukların anlamını bulmakta zorlanacakları kelimenin fazla olmaması olumlu niteliklerdir.

Hikâye bahsettiğimiz özelliklerinden dolayı 11–14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygundur**.

2.1.1.61. Valinin Adama, Diktiği Dikeni Yoldan Sökmesini Emretmesi.¹

Çenesi kuvvetli, kaba saba bir adam yolun ortasına bir diken dikmiştir.

Yoldan geçenler onu kınayıp dikenin sökmesini istediler, fakat o sökmedi.

Gün geçtikçe diken büyüyüp yayılıyor ve insanların ayakları yaralanıp kan içinde kalıyordu.

İnsanların elbiseleri dikene takılıp yırtılıyor, yoksulların ayakları paralanıyordu.

Vali, ona ciddi bir biçimde, dikenin sökmesini söyleyince, o da, peki, dedi, bir gün sökerim.

Yarın öbür gün diyerek söz verip bir süre oyalandı ve onun dikenli ağacı iyice kök saldı.

Bir gün vali, behey sözünde durmaz adam, dedi, bizi oyalayıp durma.

Adam dedi, ağam, nasıl olsa fırsatımız var daha. Vali, acele et dedi, borcunu savsaklama.

¹ II / 1223-1239. beyitler

Sen “yarın” deyip duruyorsun, ama bil ki gün geçtikçe...

O kötü ağaç daha bir gençleşiyor. Sökecek olansa daha bir yaşlanıp acizleşiyor.

Diken kuvvetlenip boy atarken, dikenini sökecek olan yaşlanıp çökmektedir.

Diken her gün, her an yemyeşil, capcanlı. Dikeni sökecek olan, her gün güçten düşüp kuruyup gitmektedir.

O gençleşirken sen yaşlanmaktasın. Çabuk ol, zamanını telef etme.

Kötü huyluların her biri bil ki dikendir. Diken defalarca batmıştır ayağına.

Kendi huyundan çok zamandır bıkmış durumdasın. Artık hissetmiyorsun; çok duygusuzlaşmışsın.

Kötü ahlâkımdan başkalarının bıktığını bilmiyorsan...

En azından kendine ve başkalarına verdiğin ızdırabı biliyorsundur.

İnceleme

Konu

İnsanın kötü huyları.

Ana Düşünce

Kötülöklere, kötü huylu insanlara zamanında karşı çıkmamak bir zaman sonra önüne geçilemeyecek şekilde insanları tehdit eder.

Yan Düşünceler

1. Her şeyin bir zamanı ve yeri vardır. Yapmamız gerekenleri zamanında yapmazsak sonradan çok geç kalabiliriz.
2. Kötülöklere bir diken gibidir. Herkese zarar verir. Özellikle de gücü olmayana, yoksullara.
3. Bize yol gösteren kişilerin uyarılarını dinlememek büyük yanlışlar yapmamıza sebep olabilir.

Olayın Geçtiği Yer

Olay bir yol üstünde geçmektedir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olay bir adamın yolun ortasına diken dikmesiyle başlamıştır. Adam çevresindekilerin ve valinin bütün uyarılarına rağmen dikenini sökmemiş, her zaman yarına bırakmıştır.

“Yarın, öbür gün diyerek söz verip bir süre oyalandı ve onun dikenli ağacı iyice kök saldı.” Kesin bir zaman söyleyememekle birlikte metinde geçen bu cümleden uzun bir zamanın geçtiğini anlamaktayız.

Kahramanlar

Adam

Sosyal Özellikler

Yolun ortasına diken dikmiştir. Çenesi kuvvetli, kaba saba bir adamdır.

Psikolojik Özellikler

Bütün uyarılara rağmen dikenini sökmez. Aldırışsız, umarsız biridir. Kimsenin uyarısını dinlememiş, kendi istediğini yapmıştır. Bu sebeple insanların zarar görmesine sebep olmuştur. Adam sadece orada yaşayanları değil valiyi -statü bakımından kendinden yüksek birini- bile dinlememiştir. Bu doğrultuda adamın söz dinlemeyen, başına buyruk yaşayan, kimseye değer vermeyen bir karaktere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Her işi sonraya bırakan bir tiptir. Yapacaklarının sonradan telafisi olamayacağını düşünemez.

Vali

Adamın diken diktiği yerin yönetimiyle ilgilenen kişidir. Doğru ya da yanlış yapılan her şey onun bilinci doğrultusundadır. Adama sözünü dinletemez. Statü bakımından ondan üstün olmasına rağmen bir şey yapamaz.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Çenesi kuvvetli, kök salmak, söz vermek, boy atmak, güçten düşmek, telef etmek.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Savsaklamak, acizleşmek.

Değerlendirme

Ana düşünce, çevremizdeki kötülöklere ya da kötü huylu insanlara zamanında karşı koymazsak nelerle karşılaşabileceğimizi göstermekte ya da hatırlatmaktadır. Hayatta her an bir kötölöğe tanık olabilir ya da bir kötölöğün kahramanı olabiliriz. Ancak bu olaylara karşı çıkmak, bir daha olmaması için gayret sarf etmek insanın elinde olan bir şeydir. O an ses çıkarmamak, dikenini daha büyümeden yolmamak en büyük kötölöklere karşı çıkması için zemin hazırlamaktadır. Bizim yapmamız gerekirse çevremizde olanlara duyarlı olup bu tür davranışların olmaması için elimizden geleni yapmaktır. Nitekim tıpkı hikâyedeki dikenin kök salıp, yayılması gibi kötölöklere de yavaş yavaş kök salıp yayılacaktır. Zarar verdiği alan da buna bağlı olarak büyüyecek, genişleyecektir. Şimdi zamanı değil, bir gün yaparım diyerek boş vermek ya da ertelemek olacıklara göz yummaktır. Kötölöklere verdiği zarar ise "tıpkı dikenin yoksulların ayağını kanatması gibi" maddi gücü olmayanlara, fiziksel anlamda gücü yetersiz olanlara daha büyük zararlar verecektir. 11-14 yaş grubu çocukları soyut işlemler dönemini yaşamaktadır. Bu dönemde soyut düşünebilir ve mantıklı açıklamalarda bulunabilirler. Hikâyede anlatılan kötölök ve kötü huy gibi soyut düşünceleri anlamakta bu hikâyeye onlara kolaylık sağlayacaktır. Mevlana, diken benzetmesini yaparak anlatmak istediğini hikâyeye yoluyla hem anlaşılır hem de güzel ve etkili bir şekilde anlatmıştır. Çocukların çevrelerinde gördüğü, kaynağını bu duygudan alan olaylara karşı nasıl davranılması gerektiğini göstermesi bakımından bu anlatı önem arz etmektedir.

Yapmak istediğimiz şeyleri her zaman zamanında yapmamız gerekir. "Bugünün işini yarına bırakma." atasözü bu hikâyede can bulmaktadır. Eğer her şeyi zamanında yaparsak birçok olumsuzluğu önleyebilir, birçok başarıyı da elde edebiliriz. Çünkü zaman geçtikçe insan gücünü kaybetmektedir. Gençlik döneminde olduğu gibi gücü ve kuvveti yerinde değildir. Her şeyi yarına bırakmak, içinde bulunduğumuz anı iyi bir şekilde değerlendirmemizi engeller.

Mevlana bu hikâyede benzetme, tezat ve kinaye gibi söz sanatlarına yer vermiştir. Böylelikle somutlaştırma yapmış ve soyut olan bir duyguyu daha anlaşılır bir şekilde ifade etme imkânı bulmuştur. Bu hikâye aracılığıyla çocuklar edebi sanatlar hakkında da bilgi edinecekler ve verilmek isteneni daha kolay kavrayabileceklerdir.

Biçimsel açıdan değerlendirildiğinde metnin uygun özellikler taşıdığını görmekteyiz. Metinde altı tane deyim kullanılmıştır. Çocukların anlamını bulmakta zorlanacakları iki kelime tespit edilmiştir. Anlatılan bütün bu özelliklerden dolayı hikâyeye çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmaya **uygundur diyebiliriz**.

2.1.1.62. Yoksul Bir Bedevinin Hikâyesi, Darlık ve Yoksulluk Nedeniyle Karısıyla Onun Macerası.¹

Bir gece bir bedevi kadını, lafı sözü hadden aşırarak kocasına dedi ki:

Bütün bu yoksulluğu ve sıkıntıyı biz çekiyoruz. Cümle âlem rahat içinde, bir biz rahat değiliz.

Ekmeğimiz yok, katığımız kederle kıskançlık. Testimiz yok, suyumuz gözümüzün yaşı.

Gündüzün elbisemiz, güneşin aydınlığı; geceleyin döşeğimiz yorganımız ay ışığı.

Açlıktan ay değirmisini ekmek somunu samıp elimizi göğe uzatmışız.

Yoksullar bile utanmada bizim yoksulluğumuzdan; gece gündüz rızk düşünmemizden.

Sâmiri'nin insanlardan kaçtığı gibi akraba da yabancı da kaçmada bizden.

Birisinden bir avuç mercimek istesem bana: “Sus, geber, Allah'ın belası” diyor.

Arap'ın övücü savaş ve ihsandır. Sense Araplar içinde yazıdaki yanlış gibisin.

Hangi savaş? Biz zaten savaşız ölmüşüz; yoksulluk kılıcıyla başsız kalmışız.

Hangi ihsan? Biz dilencilik etrafında ağ örmedeyiz; havada uçan sineğin damarından kan almadayız.

¹ I / 2252-2858. beyitler

Hele bir misafir gelsin, geceleyin uyuyunca elbisesini soymazsam ben de ne olayım.

Kocası: “Ne zamana kadar gelir ve ürün peşinde olacaksın; zaten ne kaldı ömrümüzden, çoğu geçti gitti, dedi.

Akıllı kişi, aza çoğa bakmaz; çünkü ikisi de sel gibi geçer.

Sel ister berrak olsun ister bulanık, madem kalıcı değil, söz etme ondan.

Şu dünyada binlerce canlı, alt üst olmadan, hoşça yaşayıp gitmede.

Üveyik kuşu, daha geceki azığı hazır değilken ağaçta Allah’a şükreder.

Bülbül: Ey duaya icabet eden! Rızık güvencimiz sanadır diye Allah’a hamdeder.

Doğan, padişahın elini muştı edinmiş, bütün murdarlardan ümidini kesmiştir.

Bunun gibi sivrisinekten tut da file kadar bütün canlılar Allah’ın ailesidir; Allah ne güzel aile reisidir.

Yüreklerdeki bütün bu kederler, orağa benzer bizim için. Bu şöyle oldu, o böyle oldu demeler de kuruntularımızdır.

Bil ki her sıkıntı ölümden bir parçadır. Çaresi varsa, ölümün bir parçasını kendinden kov.

Madem ölümün bir parçasından bile kaçamıyorsun, bil ki hepsini başından aşağı dökcekler.

Ölümün bir parçası sana tatlı geliyorsa, bil ki Allah tümünü tatlılaştırır sana.

Dertler, ölümün elçisi olarak gelirler. Onun elçisinden yüz çevirme a fodul.

Tatlı yaşayan, acı ölür. Bedenine tapan canını kurtaramaz.

Koyunları çayırdan sürerler de hangisi daha besiliyse onu keserler.

Gece geçti, sabah oldu ey azizim! Bu altın masalını daha ne kadar baştan alıp duracaksın?

Gençken daha kanaatkardın; şimdi altın ister oldun, oysa önceden kendin altındın.

Meyve dolu bir asmaydın, nasıl kesada uğradın; tam ergin meyve olacakken nasıl bozuldun?

Meyven daha da tatlı olmalı; ip eğirenler gibi gerisin geriye gitmemelisin.

Bizim eşimizsin, işlerin güzelce yürümesi için eşlerin aynı huydan olmalıdır.

Eşlerin birbirine benzemesi gerek. Ayakkabının, çizmenin iki çiftine bir bak.

İki ayakkabıdan birisi ayağa dar gelirse, iki çifti de senin bir işine yaramaz.

Kapı kanadının biri küçük, öteki büyük olur mu? Ormandaki aslana kurdun eş olduğunu gördün mü hiç?

Biri boş, öteki dopdolu bir çift çuval deve üstünde denk durmaz.

Ben kanaat yolunda sağlam bir gönülle ilerliyorum da sen ne demeye kınama yolunu tutuyorsun?

Kanaatkar adam içtenlikle, içi yanarak sabaha dek karısına bu soydan sözler söyledi.

Kadın ona: “Ey namusu töre edinen! Afsununa bundan daha fazla kanmayacağım” diye bağırdı.

Bu iddia ve davet saçmalıklarından söz etme. Var git, kibirden, gururdan dem vurma.

Bu gösterişli laflar, iş güçler nereye dek? Haline vaktine bir bak da utan.

Kibir çirkindir, hele dilencilerinki daha da çirkin. Soğuk ve karlı günde bir de elbise ıslak olursa vay ona.

A evi örümcek ağına benzeyen! Niceye dek bu iddia, laf söz, eda, çalım?

Sen kanaatle ne zaman canını nurlandırdın? Senin kanaatten öğrendiğin bir addan ibaret ancak.

Peygamber: “Kanaat nedir? Hazinedir” dedi. Sen daha hazineyle sıkıntıyı ayırt edemiyorsun.

Bu kanaat, süregiden bir hazineden başka bir şey değildir. A ruha elem keder veren konuşup durma.

Git, bana eşim deme, yan çizip durma; ben insafın eşiyim, hilenin düzenin değil.

Sen havada sineğin damarından kan alırken, nasıl padişahla, beyle aşık atarsın?

Bir kemik için köpeklerle dalaşmaktasın; içi boş ney gibi inlemektesin.

Bana öyle aşağılayıp ters ters bakma da damarlarının içinde olup biteni söylemeyeyim.

Kendi aklını benimkinden üstün gördün; peki ya ben kıt akıllıyı nasıl gördün?

Gafil kurt gibi üstümüze atılma; senin aklının utancındansa, akılsızlık daha iyi.

Değil mi ki aklın, insanlara ayak bağıdır; akıl değildir o, olsa olsa yılandır, akreptir.

Senin zulmünün, hilenin düşmanı Allah olsun; erdemini de aklın da eksik olsun bizden.

Kadın, genç kocasına bu türden sert sözlerle bir tomar dolusu laf etti.

Bedevi: A kadın! Sen kadın mısın, yoksa hüznün atası mı? Yoksulluk övünç oldu bana, başıma kakıp durma, dedi.

Mal ve altın, başta külah gibidir. Kendisine külahıtan sığınak yapan keldir ancak.

Kıvrık, alımlı saçları olanın, külahı giderse bu daha hoş gelir ona.

Allah adamı, göze benzer. Gözün, açık olması kapalı olmasından daha iyidir.

Adam: Eğer beni tamahkar görüyorsan, bu kadınca arayışın ötesine geç, dedi.

Kanaat hakkında söylediklerim tamaha benzer, ama aslında rahmettir. O nimetin bulunduğu yerde tamah ne arar?

Sen de bir iki gün yoksulluğu sına da, yoksulluktaki iki kat zenginliği gör.

Yoksulluğa katlan, bu bezginliği bırak. Çünkü ululuk sahibi Allah'ın izzeti yoksulluktur.

Sirke satma da kanaatle bal denizine batmış binlerce can gör.

Gülbeşekerle yoğrulmuş gül gibi acı çeken yüz binlerce canı gör.

Yazık! Sende o anlayış kabiliyeti olsaydı da, canımdan, gönlün şerhi ortaya çıksaydı.

Ey kadın! Kavgayı, yol kesiciliği bırak. Bunu bırakmıyorsan bari beni bırak.

İyiyle kötüyle kavgada ne işim var benim? Şu gönlüm barışlardan bile ürkmeye benim.

Sustun sustun, yoksa öyle bir iş ederim ki hemen şimdi evi barkı terk eder giderim.

Kadın onu öfkeli ve serkeş görünce ağlamaya başladı. Zaten ağlamak, kadının tuzacıdır.

Kadın: Senden böylesini umar mıyım ben? Senden başka umudum vardı, dedi.

Kadın yokluk yolundan girip: Ben sizin hanımınız değil, toprağınızım dedi.

Benim canım, neyim varsa senindir. Hüküm de ferman da bütünüyle senindir.

Yoksulluktan gönlüm sabırdan ayrıldıysa, kendim için değil, senin içindir.

Sen benim dertlerimin devasıydın; ben senin yoksul olmanı istemiyorum.

Canına yemin olsun, kendim için değil bu. Bu ağlayıp inleyişim senin için.

Benim varlığım, vallahi senin varlığın için; her solukta önüne ölmek ister.

Ne olurdu, ruhum feda olası canın, canımın içyüzünden haberdar olaydı.

Değil mi ki sen bana karşı böyle olduktan sonra, gümüşün altının başına toprak saçtım ben.

Canıma, gönlüme bunca yer edinen sen, bu kadarcık şey yüzünden benden yüz mü çeviriyorsun?

Yüz çevir bakalım, çünkü güç kudret sende. Can, senin bu yüz çevirmenden dolayı özürler dilemede.

Hatırla o zamanları, hani ben put gibi güzeldim; sen de karşımda şaman gibiydin.

Bu kul, gönlünü senin dilediğince aydınlatmış; senin pişti dediğine yandı der durur.

Ben senin ıspanağınım; neyle pişirirsen pişir beni, ister ekşili, ister tatlılı, yakışır sana.

Küfür etmiştim, işte imana geldim. Hükümünün önüne canla başla geldim.

Senin şahane huyunu bilip tanıyamadım. Önünde küstahça eşek koşturdum.

Ama affından bir mum yakınca tövbe ettim, karşı koymayı bıraktım.

İşte kılıçla kefeni koyuyorum önüne; karşına boynumu uzatıyorum sana, vur.

Acı ayrılıktan söz ediyorsun; ne dilersen yap ama bunu yapma.

Senin içinde benim gizli bir özür dileyicim vardır; ben olandan da habire şefaatheder bana.

İçindeki özür dileyicim, senin huyundur. Gönlüm ona güvenip suç işlemeye yeltendi.

Ey huyu yüz batman baldan daha güzel olan öfkeli adam! İçinden gizlice merhamet et.

Böyle güzel, açık açık konuşurken, araya bir ağlamadır tutturdu.

Ağlamazken bile gönüller çelen o kadının, ağlaması ve hıçkırığı hadden aşınca,

O gözyaşı yağmurundan bir şimşek çaktı, o biricik adamın gönlüne bir kıvılcım sıçradı.

Onun güzel yüzüne kul olan adam, bir de kulluğa başlayınca ne hale gelir?

O güzelin kibrinden gönlün titretirken, gözünün önüne ağlayınca ne hale girersin?

Nazıyla gönlü, canı kana bulayan, niyaz etmeye başlarsa ne hal olur?

Cevri cefası, bize tuzak olan sevgili, özür getirince bizim örtümüz ne olur?

Adam, o ölüm anında tahsildarın tahsildarlığından pişman olduğu için o söylediğinden pişman oldu.

“Canımın canına nasıl düşman oldum? Canımın başına nasıl tekmeler attım?” dedi.

Adam: Ey kadın! Pişman olmadayım. Kafir idiysem de işte Müslüman olmadayım, dedi.

Sana karşı suçluyum, acı bana; beni kökümünden, dibimden büsbütün söküp atma.

Adam: Aksilikten vazgeçtim; buyruk senin, çek kılıcı kınından, dedi.

Her ne dersen, buyruğuna uyacağım. Onun iyi kötü oluşuna bile bakmayacağım.

Senin varlığında yok olayım. Madem ki seviyorum, sevgi insanı kör ve sağır eder.

Kadın: “Bana iyilik etmeye mi niyetleniyorsun, yoksa hileyle sırrımı mı keşfedeceksin? dedi.

Adam: Gizli sırları bilen, topraktan Adem-i Safi’yi yaratan Allah’a yemin olsun ki sevdiğim için, dedi.

Bu kendisine dönüp gideceğim Allah hakkı için, sevgiden, içtenlikten, alçakgönüllülüktendir.

Bu heves, senin katına bir sınavıysa, bir soluk da şu sınavıyı sına.

Sırrını saklama da sırrın çıksın ortaya. Neye gücüm yetiyorsa onu buyur sen bana.

Gönlünü gizleme de gönlümdeki çıksın ortaya. Ne yapmaya uygunsam onu kabul edip yapayım.

Nasıl edeyim? Elimde ne çare var? Bir bak, benim canım ne işe yarar?

Kadın: Bir güneş doğmuş, bütün bir âlem ondan ışık bulmuştur, dedi.

Rahman’ın vekili, her şeyi var eden Allah’ın halifesidir. Bağdat şehri, onun sayesinde bahar gibidir.

O şaha bağlanırsan, sen de şah olursun. Niceye dek her uğursuzun yanına gideceksin?

Şahlarla oturup kalkmak kimya gibidir. Onların bakışlarındaki gibi bir kimya nerede vardır ki?

Adam: Şah beni huzuruna nasıl kabul eder? Bir bahane olmadan yanına nasıl giderim? dedi.

Bana bir alaka ya da düzen gerek. Hiçbir meslek aletsiz düzgün olur mu?

Kadın: Kerem şahı meydana yürüdü mü her aletsizlik, aletin ta kendisi olur, dedi.

Çünkü alet, iddiadır, varlık/benliktir. Asıl iş aletsizlikte, alçalmadadır.

Adam: Aletsizliği elde etmeden, aletsiz nasıl alışverişte bulunurum? dedi.

Emek ki o zengin şahın bana acıması için müflisliğime bir tanık lazım.

Sen laftan sözden, hileden başka bir tanık göster de o şen padişah bana acısın.

Çünkü bu laftan sözden, hileden ibaret olan tanıklık, o kadılar kadısının katında geçersizdir.

Daha kendisi konuşmadan ışığının parlaması için, onun haline doğruluk tanık olmalı.

Kadın: Doğruluk, kendi varlığından, kendi çabandan tastamam sıyrılmandır dedi.

Testimizde yağmur suyu var; varın yoğun, sermayen, malın hepsi bu.

Şu su testisini al da git; onu hediye yapıp şahlar şahının huzuruna çık.

De ki: Bizim bundan başka malımız yok. Ama çölde suyun bundan daha iyisi hiç bulunmaz.

Onun hazinesi ağır eşyalarla dolu olsa da bunun gibi suyu yoktur, bu su pek az bulunur.

Adam: “Kimde böyle bir hediye var? Gerçekten onun gibi bir şaha yaraşır olan işte budur” diye kasılıyordu.

Kadın da, orada, yol üzerinde şeker gibi bir Dicle'nin aktığını bilmiyordu.

Şehrin ortasında, gemilerle, balık oltalarıyla dolu, deniz gibi akmada.

Sultanın yanına git de ihtişamı gör; altından ırmaklar akan duyguyu seyret.

Bizim böylesi duygularımız ve algılarımız, o temizlik ırmağında bir damladır ancak.

Adam: Evet, testinin ağzını kapa; dikkat et, bu pek yararlı bir hediyedir bize, dedi.

Sen bu testiye keçeye sarıp sarmala da şah, orucunu bu hediye ile açsın.

Çünkü bunun gibisi hiçbir yanda yoktur. Bu halis şaraptan, zevklerin kaynağından başka bir şey değildir.

Onlar acı ve tuzlu sular yüzünden, sürekli hastalıklı ve yarı kördürler.

Sonra, Arap testiye alıp yola koyulu. Gece gündüz onu taşımaktaydı.

Zamanın afetlerinden dolayı testisinin üstüne titriyor, hem de çölden şehre kadar taşıyordu.

Kadın da seccadesini yaymış, namazda: “Rabbim sen koru” diye yakarıp dua ediyordu:

Suyumuzu, alçaklardan koru. Yarabbi! Bu inciye o denize ulaştır.

Gerçi kocam uyanıktır, maharetlidir, ama incinin binlerce düşmanı olur.

İnci de nedir ki? Kevser suyudur o. O incinin aslı, bunun bir damlasıdır” diyordu.

Kadının duaları, yanıp yakılmalarından, adamın da kederi ve ağır yükü yüzünden, Arap testiye hırsızlardan ve taşla kırılma belasından koruyup esenlik içinde, durup dinlenmeden hilafet şehrine dek götürdü.

Orada nimetlerle dolu bir dergâh gördü. İhtiyaç sahipleri tuzaklarını kurmuşlardı.

Her an, her yandan bir ihtiyaç sahibi, o dergâhtan bir ihsan, bir hilat bulmadaydı.

O dergâh kâfire, mümine, güzele, çirkine cennet gibi değil, güneşle yağmur gibiydi.

Göz önünde süslenmiş bezenmiş bir topluluk gördü; bir topluluk da ayakta bekliyordu.

Süleyman’dan karıncaya dek sıradan seçkin herkes, sanki Sur’a üflenmiş de âlem gibi dirilmişti.

Şekil ehli, mücevherlerle sarılıp dokunmuş, anlam ehli ise, anlam denizini bulmuşlardı.

Himmetsizler, ne himmetlere erişmiş; himmetliler ne nimetlere kavuşmuşlardı.

O bedevi, uzak çöllerden hilafet yurdunun kapısına varınca,

Vekiller, onu karşılamaya çıktılar; yakasına nice lütuf gülsuyu serptiler.

İsteğini, daha o konuşmadan anladılar; onların işi istemeden önce vermektir.

Sonra ona: Ey Arap’ın ulusu! Neredensin, yoldan, yorgunluktan yana nasılsın? dediler.

Bedevi: Eğer bana ululuk verirsiniz, uluyum. Yok, ardınıza atarsanız, ululuk yoktur bende, dedi.

Ey yüzlerine ululuk alameti olanlar! Ey parıltıları Caferi altından daha hoş olanlar!

Ey bir kere görmesi nice görüşlere değenler! Ey yoluna dinarlar saçılasicalar!

Ey tümüyle “Allah ışığıyla bakar” olanlar! Bağış için şahın yanından geldiniz.

O bakış kimyalarını, beşerden olan kişilerin bakırlarına sürmek için geldiniz.

Ben yabancıyım, sultanın lütfunu umarak çöllerden geldim.

Onun lütfunun kokusu çölleri tuttu; kum taneleri bile can buldu.

Buraya kadar dinar için geldim, ama size ulaşınca dinarınızla sarhoş oldum.

Ben bu kapıya bir şey istemek için geldim; ama daha dehlize gelir gelmez baş köşe oldum.

Ekmek için hediye olarak su getirdim; ekmek kokusu beni cennetin baş köşesine dek götürdü.

Ekmek, bir Adem’i cennetten sürdü; beniyse cennetlikler arasına katıp karıştırdı.

Melek gibi sudan ve ekmekten geçtim, bu kapıda felek gibi beklentisizce dönmekteyim.

Aşıklarının bedenlerinden, canlarından başka, dünyada beklentisiz bir dönüş yoktur.

Arap, o su testisini sunup, o huzura hizmet tohumunu ekti.

Bu hediyeyi, o sultana götürün; şahın dilencisini ihtiyaçtan kurtarın, dedi.

Su tatlı, testi de yeşil ve yeni; çukura biriken yağmur suyundandır.

Bu sözden dolayı vekillerin güleceği geliyordu. Ama o hediyeyi can gibi kabul ettiler.

Çünkü, o bilgili iyi şahın lütfu, bütün saray erkânına etki etmişti.

Halife, bedeviyi görüp durumunu işitince, o testi fazlasıyla altınla doldurdu.

O Arap'ı yoksulluktan kurtardı; özel bağışlarda bulundu, hilatler verdi.

Şu altın dolu testiye eline verin; geri dönerken de Dicle üzerinden götürün, dedi.

Çöl yolundan gelmiş, oysa yolculuğu Dicle yolundan daha yakın olur.

Bedevi, gemiye binip Dicle'yi görünce, utancından secde ediyor, eğilip bükülüyordu.

Bu ziyadesiyle verici şahın şaşılacak lütfu var; daha da şaşırtıcı olanı o suyu alması, diyordu.

O cömertlik denizi, o sahte parayı nasıl da hemencecik kabul etti?

İnceleme

Konu

Yoksulluğun elemi ve kanaatkar olmak.

Ana Düşünce

Yoksul; ancak erdemli ve kanaatkar olmak, istediklerimize ulaşmamızı sağlar.

Yan Düşünceler

1. Sevgi, insanı kör ve sağır eder. Gerçekleri olduğu gibi görmeyi engeller.
2. Yoksulluk utanılacak, şikayet edilecek bir durum değildir.
3. Sabır insanın en önemli özelliğidir. Hayatta sabrettiğimiz taktirde birçok şeyin düzeleceğini görebiliriz.
4. Bazı davranışlarımızla, konuşmalarımızla karşımızdaki kişiyi olumlu ya da olumsuz anlamda etkileyebilir; düşüncelerinin değişmesini sağlayabiliriz.
5. İyilik, karşılıksız yapıldığında en büyük değeri kazanır.
6. Bazen bizim için değersiz olan şeyler başkası için değerli olabilir.
7. Padişahların, halifelerin, yöneticilerin lütfu, iyiliği, hoşluğu halkına da etki eder. Çünkü Mevlana'nın dediği gibi usta hangi sanatla tanınmışsa, çırakların camı da onunla vasıflanır.

Olayın Geçtiği Yer

Olaylar, bir gece vakti kadının kocasına yoksulluktan dert yanmasıyla başlamıştır. Olayın geçtiği yer belirtilmemekle birlikte buranın bedevi ve karısının yaşadığı yer olduğunu söyleyebiliriz. Metnin kahramanı için hikâyede yer yer bedevi ismi kullanılmaktadır. Buradan yaşanan yerin çölde bir yer olduğunu söyleyebiliriz. Olaylar bedevinin Bağdat halifesine bir testi yağmur suyu götürmesiyle devam etmektedir. Hikâyenin bu bölümünde olaylar Bağdat'ta halifenin yaşadığı dergâhta geçmektedir.

Olayın Geçtiği Zaman

Hikâye bir gece vakti söylemiyle başlamıştır. Bir gece vakti kadın kocasına yoksulluktan dert yanmaktadır. Olayların yaşandığı zaman hakkında kesin bir ifadeye yer verilmemiştir. Bedevi bir testi yağmur suyunu halifeye götürmek için çölde yolculuk etmiştir. Bu sebeple yolculuğu uzun sürmüştür. Yolculuğun ne kadar sürdüğüne dair kesin bir bilgiye yer verilmemiştir. Sadece metinde halifenin vekillerine söylediği “Çöl yolundan gelmiş, oysa yolculuğu Dicle yolundan daha yakın olur.” cümlesi geçmektedir. Buradan yola çıkarak bedevinin evine dönerken yaptığı yolculuğun daha kısa sürdüğünü söyleyebiliriz.

Kahramanlar

Bedevi

Sosyal Özellikler

Çölde, çadırda yaşayan göçebe (TDK, 1998).

Arap'tır. Belli bir geçim kaynağı yoktur. Yoksuldur. Sahip olduğu fazla bir şey yoktur. Bir testi yağmur suyu sahip oldukları en değerli hediyedir.

Psikolojik Özellikler

Yoksulluktan, yoksullardan utanmayan, kendisine verilen nimetlere şükreden, kanaatkâr bir yapıya sahiptir. Karısını çok sevmektedir. Onun bir sözünden hele ağlamasından hemen etkilenen bir yapısı vardır. Zira karısının yoksulluklarından utanması, çok şeyler istemesi, kanaatkâr olmaması onu çok üzmektedir. Karısının her dediğini yapmak ister. Halifeden yardım istemeye de bu yüzden gider.

Yardım istemekten çekinen bir karaktere sahiptir. Yardımlarının bir karşılığı olması gerektiğini düşünür. Bu nedenle de bir testi suyu halifeye götürmek için hazırlar.

Kadın

Sosyal Özellikler

Bedevinin karısıdır. Yoksulluklarından, yoksul oluşundan utanır, daha çok şeylere sahip olmayı ister. Kocasını gibi kanaatkâr değildir. Yoksul olmalarının sebebini kocasında arar.

Psikolojik Özellikler

Sert çıkışlarına rağmen kocasını sevmekte ve herhangi bir hareketiyle de onu etkileyebilmektedir. Bu hikâyede sadece ağlamasıyla kocasına istediğini yaptırmıştır.

Halife

Sosyal Özellikler

(1)Hz. Muhammed'in vekili olarak Müslümanların imamlığını ve şeriatın koruyuculuğunu yapmakla görevli kimse. (2)Hükümdar. (3)Osmanlı padişahlarının kullandıkları unvanlardan biri (TDK, 1998).

Metinde halifenin hangi anlamda kullanıldığını aydınlatacak bir açıklama yoktur. Metinde zaman hakkında bilgi verilmemesi bu konunun aydınlatılmasını engellemektedir. Ancak halifenin kişilik özelliklerini açıklamak mümkündür.

İhtiyaç sahiplerine yardım eden, lütufkar ve iyiliksever biridir. Onun bu özelliği vekillerine, çalışanlarına da yansımıştır. İyi özellikleriyle çevresindekileri etkileyebilen birisidir. Zengindir. Sahip olduklarını başkalarıyla da paylaşmaktadır. İhtiyaç sahiplerine yardım etmektedir.

Psikolojik Özellikler

Hikâyede adamın haline üzülmüş ve ona yardım etmiştir. Getirdiği bir testi yağmur suyunu da ihtiyacı olmadığı halde almıştır. Ona getirilen hediye

eleştirmeden, ona ihtiyacı varmış gibi alır ve karşılığını da ziyadesiyle verir. En güzeli de bunu karşısındakine hissettirmemesidir.

Halifenin vekilleri

Şehre gelenlere yardım eden, halife yerine onlarla ilgilenen görevlilerdir. Aynı halife gibi onlar da iyiliksever bir kişiliğe sahiptir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

Lafı sözü hadden aşırarak, sineğin damarından kan almak, ümidini kesmek, yüz çevirmek, içi yanmak, dem vurmak, yan çizmek, aşık atmak, içi boş ney gibi inlemek, ayak bağı, laf etmek, başına kakmak, sirke satmak, üzerine titremek, can bulmak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Bedevi, katık, testi, döşek, ay değirmisi, somun, ihsan, üveyik, icabet, rızık, murdar, muştı, orak, kuruntu, fodul, kanaatkar, asma, kesat, eğirmek, kınama, afsun, kibir, elem, insaf, gafil, zulüm, erdem, tomar, hüzn, övünç, külah, tamahkar, rahmet, bezginlik, izzet, şerh, ürkmek, serkeş, hüküm, ferman, deva, inlemek, kudret, şefaak, batman, merhamet, cevri cefa, tahsildar, heves, Rahman, vekil, halife, kimya, alaka, kerem, şah, benlik, müflis, kadı, sermaye, kasılmak, ihtişam, algı, keçe, halis, maharetli, esenlik, dergâh, hilat, mümin, mücevher, himmet, hilafet, alamet, dinar, beşer, lütuf, dehliz, felek, erkân, ziyade.

Edebi İfadeler

“Akıllı kişi, aza çoğa bakmaz; çünkü ikisi de sel gibi geçer.”

“Bizim eşimizsin, işlerin güzelce yürümesi için eşlerin aynı huydan olmalıdır.

Eşlerin birbirine benzemesi gerek. Ayakkabının, çizmenin iki çiftine bir bak.

İki ayakkabıdan birisi ayağa dar gelirse, iki çifti de senin bir işine yaramaz.”

Değerlendirme

Ana düşünce yoksul; ancak erdemli olabileceğimizi ve bu şekilde bütün isteklerimize ulaşabileceğimizi ifade etmektedir. Bedevi yoksul olmasına rağmen kanaatkardır. İçinde bulunduğu durumdan dolayı isyan etmemekte, şükür etmektedir. Sahip olduğu bu özelliklere eşinin de sahip olmasını istemektedir. Bedevinin bu tavrı isteklerine kavuşmasını sağlamıştır. Sabır göstermesi ve içinde bulunduğu durumdan memnun olması isteklerinin gerçekleşmesiyle sonuçlanmıştır. Bu metin aracılığıyla 11-14 yaş grubu çocukları insanların yoksulluklarından utanmamaları gerektiğini, isyan etmek yerine şükür etmeleri gerektiğini göreceklidir. Kanaatkar oldukları sürece isteklerinin daha fazlasına kavuşacaklarının farkına varacaklardır.

Birinci ileti sevginin gerçekleri görmemizi engellediğini yani bizleri kör ve sağır ettiğini ifade etmektedir. 11-14 yaş grubu çocukları da bu dönemde duygusal anlamda sevgilerini çok yoğun yaşarlar. Çevrelerinde gördükleri bir kişiyi herhangi bir küçük hareketinden dolayı sevmektedirler. Onların bu sevgisi çok yoğun olduğu için o kişinin yanlışlarını bile görmezler ya da kabul etmezler. Onlar için sevdikleri kişinin yaptığı her şey doğrudur. Onların bir sözünden, bir davranışından da hemen etkilenmektedirler. Bu nedenle bu dönemde çocuklara karşı olan davranışlarımıza, sözlerimize çok dikkat etmemiz gerekir. Bu hikâyede de adam karısını çok sevdiği için onun ağlayışından hemen etkilenmiş, her dediğini eleştirmeden yapmaya karar vermiştir. Çocuklar bu hikâyeden yola çıkarak sevginin boyutunun nelere sebep olduğunu görebileceklerdir.

11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde görünüşlerine, giyim kuşamlarına çok dikkat ederler. Gereksiz yere özelliklerinden hatta ailelerinden bile utanabilirler. Bu gibi düşünceler onların yanlış davranışlar yapmalarına sebep olabilir. Bu dönemde çocuklar ihtiyaçları olmasa da birçok şeyi elde etmek isterler. Kanaatkâr değillerdir. Bir anlık mutluluk onlar için yeterlidir. Hikâyedeki kadının özellikleri onların bu karakterin olumsuzluklarından ders almalarını sağlayacaktır.

Bu dönemde çocuklar soyut işlemsel dönemi yaşamaktadırlar. Olaylara soyut bakabilir, mantıksal yorumlar yapabilirler. Hikâyede “iyilik” kavramının ne olduğu, nasıl olması gerektiği olaylar yoluyla anlatılmaya çalışılmıştır. İnsanların

birbirlerine yaptığı karşılıksız iyiliklerin en büyük erdem olduğu kavratılmaya çalışılmıştır.

Hikâyede bedevi, halifeye bir testi yağmur suyu götürmüştür. Bedevi çölde yaşadığı için onun için yağmur suyu çok değerlidir. Ancak bedevi, halifenin kaldığı yerde Dicle'nin aktığından habersizdir. Buna rağmen halife bedevinin hediyesini kabul eder ve karşılığında küpünü altınla doldurur. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla her insanın değerlerinin farklı olduğunu görecektir. Bir testi su bedevi için çok değerliyken; halife için bir şey ifade etmemektedir. Buna rağmen halifenin bir testi suyu kabul etmesi mütevazı ve alçakgönüllü bir karakterin sonucudur.

Biçim açısından bakıldığında bu hikâyeye 11-14 yaş grubu çocuklarına uygunluk gösterir. Diğer metinlere nazaran uzun olan hikâyede çocukların anlamını bulmakta zorlanacağı kelime de çok sayıdadır. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz seksen iki kelime tespit edilmiştir. Hikâyeye deyim açısından zengindir. Bu bakımdan olumlu bir özellik göstermektedir. Hikâyeden çıkardığımız edebi ifadeler çocukların konu ve iletileri kavramasında kolaylık sağlayacaktır. Metnin çok uzun olması ise olumsuz bir yan olarak kendini göstermektedir.

Bütün bu özelliklerden yola çıkarak hikâyenin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.1.1.63. Yusuf'un Yanına Misafir Gelmesi Ve Yusuf'un Ondan Armağan İstemesi.¹

Sevgili bir dost çok uzaklardan sözünün eri Yusuf'a misafir geldi.

Çocukluktan beri tanışlırdı; tanışıklık yastığına yaslanmışlardı.

Yusuf ona, kardeşlerinin cefasını, hasetlerini hatırlattı. O haset ve cefa zincirdi, biz de aslandık, dedi.

Aslana zincirden ar gelmez. Allah'ın kazasından şikayetimiz yok.

Boynunda zincir olsa da aslan bütün zincir yapanların beyidir.

Misafir: Zindanda, kuyuda ne haldeydin? Dedi.

¹ I / 3156-3201. beyitler

Yusuf: Ay'ın eksilip görünmez olduğu zamandaki gibi, dedi.

Yeni ay görünmezken iki büklüm olur, sonra da gökte dolunay haline gelmez mi?

İnci tanesini havanda dövseler de, gözün gönlün ışığı olur, yüksek kıymet görür.

Buğdayı toprak altına atarlar, sonra o topraktan başaklar elde ederler.

Sonra bir kez de değirmende öğütürler, değeri artar, cana can katan gıda olur.

Sonra ekmeği dişlerin altında ezerler de akıl sahibinin aklı, canı, anlayışı olur.

Sonra o can aşkta yok olunca, ekildikten sonra ekincilerin hoşuna gidene dönüşür.

Yusuf hikâyesini anlattıktan sonra: “Ey filanca! Hele bize ne armağan getirdin?” der.

Dostların kapısına eli boş gelmek, değirmene buğdaysız gitmektir, ey yiğit!

Yusuf: Haydi armağanını getir, deyince konuk, bu isteğin utancıyla feryat etti:

“Senin için ne kadar armağan aradıysam da sana uygun bir armağan gözüme ilişmedi,” dedi.

“Bir habbeyi madene nasıl götüreyim? Bir damlayı ummana nasıl götüreyim?”

Önüne gönlümü, canımı getirsem bile, tereciye tere satmış olurum ben.

Senin eşi olmayan güzelliğinden başka, bu ambarda olmayan bir tohum yok ki.

Sana bir ayna getirmeyi layık gördüm, çünkü sen gönül ışığıydın.

Ey güneş gibi göğün ışığı olan! Onda kendi güzel yüzünü gör diye ayna getirdim.

Ey aydınlık! Kendi yüzünü gördükçe beni hatırla diye sana ayna getirdim.”

Aynayı koltuğundan çıkardı. Güzeli oyalayacak şey aynadır.

Varlığın aynası nedir? Yokluk. Ahmak değilsen yokluğu al götür.

Varlık, yoklukta görünebilir. Mal sahipleri, yoksula cömertlik edebilirler.

İnceleme

Konu

Dostluk, kulluk ve ibadet.

Ana Düşünce

“Dostların kapısına eli boş gelmek, değirmene buğdaysız gitmektir”

Yan Düşünceler

1. Dostlara verilen hediyelerin maddi gücünden ziyade manevi gücü önemlidir.
2. Değerli bir kişinin başından geçen olumsuzluklar onun değerinden hiçbir şey kaybettirmez.
3. Her şeyiyle doğru ve güzel olan bir insana verilebilecek en güzel hediye yine kendisidir.
4. Allah'ın kapısına eli boş gidilmez.

Olayın Geçtiği Yer

Olay Hz. Yusuf'un evinde geçmektedir.

Olayın Geçtiği Zaman

Hz. Yusuf'un yaşadığı dönemde geçmektedir. Bunun dışında olayın geçtiği zamana dair kesin bir ifade yoktur.

Kahramanlar

Hz. Yusuf

Fiziki Özellikler

Fiziki özellikleri belirtilmemiştir. Ancak dostun Hz. Yusuf'a güzelliğini izlemesi için bir ayna getirmesi ve metinde yer verilen “Güzeli oyalayacak şey aynadır.” sözü Hz. Yusuf'un çok güzel olduğunun bir kanıtıdır.

“İsrail oğulları peygamberlerinden Yakup peygamberin on iki oğlundan biridir. En çok sevdiği oğludur. Bir gün bir rüya görmesi ve babasının bu rüyadan yola çıkarak Hakkın ona peygamberlik ve büyük bir devlet vereceğini söylemesi diğer kardeşlerinin kıskanmasına yol açar. Harikulade güzelliğiyle anılır. Ay

ile güneşin ona secde etmesi, kuyuya atılması, terazi ile tartılıp ağırlığınca altın karşılığında satılması, güzel rüya tabir etmesi, Züleyha'yla olan maceraları, köle iken Mısır'a sultan oluşu gibi özellikleriyle kendisinden söz ettirir" (Pala, 2008:484).

Sosyal Özellikler

Dostuyla çocukluktan başlayan iyi bir ilişkisi vardır. Birbirlerini unutmamaları, birbirlerini sevdiklerinin bir göstergesidir. Buradan yola çıkarak Hz. Yusuf'un çevresindekiler tarafından önem verilen ve sevilen bir karaktere sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Psikolojik Özellikler

Sözünün eridir. Kardeşlerinin cefasına ve hasetine karşı kötü bir düşüncesi yoktur. Kindar değildir. Sahip olduğu güç sayesinde hiçbir kötülüğün ve olumsuzluğun onu engelleyemeyeceğini düşünmektedir. Yaşadıklarından şikayet etmemekte ve bunları Allah'ın takdiri olarak görmektedir.

Dost

Psikolojik Özellikler

Vefalıdır. Uzun yıllar geçmesine rağmen dostunu unutmamış, onu görmeye gitmiştir. Hz. Yusuf'u çok sevmektedir. Ona layık bir hediye bulamaması da ona ne kadar önem verdiğinin bir göstergesidir.

Hikâyede Kullanılan Deyimler

İki büklüm olmak, cana can katmak, eli boş gelmek, gözüne ilişmek, tereciye tere satmak, gözün gönlün ışığı olmak, tanışıklık yastığına yaslanmak.

Hikâyede Kullanılan Atasözleri

Hikâyede atasözü kullanılmamıştır.

Bilinmeyen Kelimeler

Cefa, haset, ar, kaza, şikayet, zindan, dolunay, havan, başak, habbe, umman, ambar.

Edebi İfadeler

“İnci tanesini havanda dövseler de, gözün gönlün ışığı olur, yüksek kıymet görür.

Buğdayı toprak altına atarlar, sonra o topraktan başaklar elde ederler.

Sonra bir kez de değirmende öğütürler, değeri artar, cana can katan gıda olur.

Sonra ekmeği dişlerin altında ezerler de akıl sahibinin aklı, canı, anlayışı olur.

Sonra o can aşkta yok olunca, ekildikten sonra ekincilerin hoşuna gidene dönüşür.”

“Dostların kapısına eli boş gelmek, değirmene buğdaysız gitmektir”

Değerlendirme

Metinde Türk örf ve adetlerinin bir unsuru ele alınmıştır. Misafirperver bir toplum olmakla birlikte gittiğimiz eve eli boş gitmek pek hoş karşılanmaz. Bu hem Müslümanlıkta hem de Türk örf ve adetlerinde mevcut bir özelliktir. Çocukların bu özelliği anlamaları açısından bu anlatı uygun olacaktır.

“Dostluk” kavramı özellikle de bu yaş grubu çocukları tarafından birçok şekilde ifade edilmektedir. Bu anlatıda “çocukluktan beri” söylemiyle dostluğun zamanla sınırlı olmadığını, “zindanda ne haldeydin?” sorusuyla da dostumuzun acısının bizim acımız olduğunu anlamaktayız.

Mevlana, bu metin aracılığıyla aslında kıyamet gününü, ahiret inancını anlatmaya çalışmıştır. Yusuf peygamber, dostuna “Bana ne getirdin?” diye sormuştur. Kıyamet günü de Allah, kullarına, “Bana armağanınız nedir?” diye soracaktır. Mevlana, bu metin aracılığıyla bir bakıma insanları ibadet etmeye yönlendirmektedir. Çünkü Allah, kıyamet gününde kullarından hediye beklemektedir. Metnin vermek istediği bu iletiyi çocukların kavraması mümkün değildir. Aynı zamanda kahramanlara yüklenen anlamların çocuklar tarafından bulunması da çok zor olacaktır.

Metinde yedi tane deyim kullanılmıştır. Bu bakımdan metnin olumlu bir özellik gösterdiğini söyleyebiliriz. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz on iki kelime tespit edilmiştir.

Bütün özellikler dikkate alındığında olumlu özellikleri olmasına rağmen, çocukların kavramakta zorlanacakları bir metin olması, kaynak metin olarak kullanılmasını engellemektedir. Bu sebeple 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun değildir diyebiliriz.**

2.1.2. Mesnevi’de Yer Alan Masalların İncelenmesi

2.1.2.1. Sebe Halkının Hikâyesi İle Onların Ahmaklıkları Ve Peygamberlerin Öğütlerinin Ahmaklara Etki Etmeyişi¹

Sebe ülkesi, çocuklardan duyduğun masallardaki çok büyük şehre benzer.

Çocuklar masallar anlatırlar. Aslında masallarda birçok sır ve öğüt gizlidir.

Masallarda boş sözler söylenir ama bu sözlerin bir hikmeti olabilir. Öyleyse bütün harabelerde hazine ara.

Oldukça büyük ve görkemli bir şehir vardı, fakat değeri bir kâseden fazla değildi.

Yüzölçümü büyük çok görkemli bir şehirdi. Tıpkı soğan gibi büyük mü büyük.

Orada on şehir halkı kadar insan vardı, ama toplam yüzü yunmamış üç kişiydi.

Orada sayısız insan vardı, ama toplam olgunlaşmamış üç beleşçiydi.

Cânâna ulaşmak için koşmayan can, binlerce olsa da yarım insan sayılır.

Bunlardan biri çok uzak görüşlü ve kör gözlüydü. Süleyman’a kördü, ama karıncanın ayağını görürdü.

Ötekiyse kulağı keskin ve çok sağırdı. Defneydi, ama bir arpa kadar altın yoktu onda.

Üçüncüsü ise vücudu açıkta, fakat elbisesinin etekleri uzun olan çıplak biriydi.

Kör, işte, dedi, bir ordu geliyor; kimler ve ne kadar olduklarını görüyorum ben.

Sağır, evet, dedi, duydum seslerini; duydum gizli ve açık söylediklerini.

Çıplaksa, ben, dedi, uzun eteğimi kesmelerinden korkarım.

Kör, işte yaklaştılar, dedi, kalkın onlar bizi yaralayıp bağlamadan kaçalım!

¹ III / 2600-2626. beyitler

Evet, dostlar, dedi sağır, eyvah daha bir yaklaşıyor sesleri!

Çıplak olan dedi, eyvah, tamah edip kesecekler eteğimi, güvende değilim ben!

Böylelikle şehri bırakıp dışarıya çıktılar ve kaçış halinde bir köye girdiler.

O köyde besili bir tavuk buldular, fakat sıskaydı ve zerre kadar eti yoktu.

Ölmüş bir tavuktan ve kargalarca didiklenmekten kemikleri ip gibi incelmışti.

Aslanın avını yediği gibi onu yediler. Böylece her biri doyup fil olmuştu.

Üçü de o tavuktan yeyip şişmanlayarak oldukça büyük ve iri üç file döndüler.

Öyle ki o üç genç kocaman olup şişmanlıkları yüzünden dünyaya sığmaz oldular.

Onca şişmanlıklarına ve yedi kat iriliklerine karşın kapı yarığından çıkıp gittiler.

Yaratılmışların ölüm yolu görünmez bir yoldur. Görünmez, çünkü mekansız bir yoldur.

İşte art arda birbirini izleyen kervanlar, gizli olan kapı yarığından çıkıp gitmekte.

Kapıda o yarığı arasan bulamazsın, çok gizlidir. Oysa buradan birçokları gelin olup gider.

İnceleme

Konu

İstek, hırs ve açgözlülük.

Ana Düşünce

Aşırı istek, hırs ve açgözlülük insana zarar verir.

Yan Düşünceler

1. Bize verilen yetenekleri ve özellikleri iyi değerlendirmeliyiz.
2. İnsanın dünya nimetlerine ve güzelliklerine olan aşırı düşkünlüğü gerçekleri görmesine engel olur. Tıpkı çıplak gibi sahip olduğu ya da sahip olduğunu sandığı maddi güzellikleri kaybetmekten korkar.

3. İnsan nefisini terbiye etmedikten sonra manevi yönü her zaman için eksik kalacaktır.
4. Her şeyden önce insanın kim olduğunu bilmesi, kendisini tanıması gerekmektedir.

Olayın Geçtiği Yer

Olay Sebe ülkesinde bir şehirde başlamıştır. Bu şehir oldukça büyük ve görkemli bir şehirdir. Sağır, kör ve çıplak tehlikede olduklarını anladığında şehri terk eder ve bir köye sığınır. Metnin sonuç bölümündeki olaylar bu köyde yaşanmıştır.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın yaşandığı zaman hakkında kesin bir ifadeye yer verilmemiştir.

Kahramanlar

Kör

Uzak görüşlüdür. Görme duyusu çok gelişmiştir. Öyle ki karıncanın ayağını dahi görebilmektedir. Ancak kördür. Karıncanın ayağını gören göz Süleyman'ı ve onun gerçekliğini görememektedir. Metinde hırsı temsil etmektedir.

Sağır

Keskin kulakları vardır. Her sözü, çevresinde gizli ve açık konuşulan her şeyi duymaktadır. Ancak sağırdır ve sadece kendisini duyamamaktadır. Onun bu özelliği define gibidir. Ancak tek bir altına bile sahip değildir. Metinde istek ve dileği temsil etmektedir.

Çıplak

Elbisesinin etekleri uzundur. Eteklerinin kesilmesinden korkmaktadır. Ancak üzerinde hiçbir şey yoktur. Çıplaktır. Yine de içinde büyük bir korku vardır. Bir becerisi yoktur. Zenginken parasızdır. Metinde korkaklığı, ahmaklığı temsil etmektedir.

Masalda Kullanılan Deyimler

Boş sözler söylemek, ip gibi incelmek, dünyaya sığmamak.

Masalda Kullanılan Atasözleri

Metinde atasözüne yer verilmemiştir.

Bilinemeyecek Kelimeler

Sır, öğüt, hikmet, harabe, görkemli, kâse, yunmak, olgunlaşmak, beleşçi, tamah etmek, cânân, besili, sıska, zerre, didiklemek, kervan.

Edebi İfadeler

“Çocuklar masallar anlatırlar. Aslında masallarda birçok sır ve öğüt gizlidir.

Masallarda boş sözler söylenir ama bu sözlerin bir hikmeti olabilir. Öyleyse bütün harabelerde hazine ara.”

“Cânâna ulaşmak için koşmayan can, binlerce olsa da yarım insan sayılır.”

Değerlendirme

Mevlana, masal biçiminde ve özelliğinde ele alınan bu metnin anlatımına geçmeden önce metin hakkında şunları ifade etmektedir:

“Sebe ülkesi çocuklardan duyduğun masallardaki çok büyük şehre benzer.

Çocuklar masallar anlatırlar. Aslında masallarında birçok sır ve öğüt gizlidir.

Masallarda boş sözler söylenir ama bu sözlerin bir hikmeti olabilir.

Öyleyse bütün harabelerde hazine ara.”

Anlatacağı metnin türünün bir masal olduğunu; ancak söylenenlerin hiçbirinin boş sözler olmadığını söyler Mevlana. Yine her zaman olduğu gibi okuyucunun, sözlerinin ardındaki anlama ulaşmasını ister. Böylece boş söz olarak nitelendirilen masallardan da bir hikmet çıkarılabileceğini ifade eder. Bu sözlerden yola çıkarak metindeki kahramanların, yaşanan yerin ve olayların birer duygu ve düşüncüyü simgelediğini anlamaktayız. Kör, hırsı temsil etmektedir. Uzağı görebilen bir yetiye sahip olmasına rağmen hırsından kendi gerçekliğini göremez. Her insanın kusurlarını görür ve gözler önüne serer. Ancak kendi kusurlarını göremez. Hırsının aşırı olması kendi dışındaki herkesin kusurlarını görüp teker teker söylemesine sebep olur.

Sağır keskin bir kulağa sahiptir. Öyle ki gizliden gizliye söylenenlerin hepsini duyar. Bu nedenle de onun yeteneği bir define kadar değerlidir. Ancak o bu yeteneğini değerlendiremez. İstek ve dileği temsil eder. Sürekli isteklerde bulunur. İsteği yerine geldiğinde hep daha fazlasının olmasını ister. Doygunluk nedir bilmeyen bir kişiliktir. Onun isteklerine ve dünya nimetlerine olan aşırı düşkünlüğü kendini bilmemesine ve unutmasına sebep olur.

Çıplak, dünya nimetlerine çok düşkündür. Öyle ki hiçbir şeyi olmadığı halde çok şeye sahip olduğunu düşünür. Savaş sırasında eteklerinin kesilmesinden korkması sahip olduklarını ya da sahip olduğunu zannettiği şeyleri kaybetmekten korktuğunu göstermektedir. Dünyanın güzelliklerine ve nimetlerine o kadar alışmıştır ki bunların hiçbirini kaybetmek istemez. Bu güzelliklerin gözlerini kapatması, gerçekleri görememesine sebep olur. Boş yere sıkıntı ve korku çeker. Böylece ahmaklığın en güzel örneğini sergiler.

Görüldüğü gibi kör, sağır ve çıplak sahip oldukları yetenekleri yanlış kullanmış, yüreklerinde yer edinen olumsuz duygular sebebiyle de kendilerine zarar vermişlerdir. Hırs, aşırı istek ve tamah hem maddi hem de manevi yönden olumsuz etkilenmelerine sebep olmuştur.

Olayın yaşandığı yer Saba ülkesidir. Saba ülkesi, çok zengin ve dünya nimetlerinin en güzellerinin olduğu bir şehirdir. Öyle ki insanların hepsi bu güzelliklere doymuştur. Yine de sahip olduklarının daha fazlasını istemektedirler. Süleyman peygamber Saba ülkesini ve ülkenin melikesi Belkıs'ı doğru yola yöneltmek amacıyla çok çaba sarf etmiş, mücadele vermiştir. Metinde körün karıncanın ayağını görüp de Süleyman'ı görememesi buna işarettir. Kör en ince detayı bile görebildiği halde gerçeğin ve doğru yolun bir işareti olan Süleyman peygamberi ve onun öğretisini görememektedir. Masalda işaret edilen bu düşünceyi 11-14 yaş grubu çocuklarının bulabilmesi çok zordur. Çocukların bu bölümde anlatılmak istenen anlamaları için önceden bilgiye sahip olması gerekmektedir.

Birinci ileti bize verilen yetenekleri ve özellikleri gerektiği gibi kullanmadığımızı ifade etmektedir. Her insanın yaratılışından gelen birtakım yetenekleri ve özellikleri vardır. Hayatını devam ettirebilmesi için de kendisine sunulan bu güzellikleri doğru ve güzel davranışlar için kullanmalıdır. Bu yetenek ve özellikleri gerektiği gibi kullanmaması zarar görmesine sebep olacaktır. Kör ve sağır birçok

kişide olmayan özelliklere sahiptir. Ancak aşırı hırs ve açgözlülükleri bu özelliklerin de yanlış kullanılmasına sebep olmaktadır. İnsan sahip olduğu gücü iyi ve güzel şeyler için kullandığı an başarılı olur. Bu metin her insanın kendi yapısına uygun bir yeteneğe ve özelliğe sahip olduğuna işaret etmektedir. Bu yetenek ve özelliklerin gerektiği gibi kullanıldığında başarının elde edileceği gösterilmiştir. 11-14 yaş grubu çocukların bu iletiye ulaşabilmeleri zor olacaktır.

İkinci ileti insanların dünya nimetlerine olan aşırı düşkünlüğünün gerçekleri görememelerine sebep olduğudur. Dünyadaki güzelliklerin hiç bitmeyeceğini düşünmek ve bunlara sahip olmayı istemek tamahkârlığın bir sonucudur. Bu tür davranışlar yanlış duygu ve düşüncelere sebep olmaktadır. Ne kadar çok şeye sahip olursak olalım sonunda elde edeceğimiz yine hiçbir şeydir. Dolayısıyla çıplak gibi hiçbir şeyimiz yokken çok şeyler kaybedeceğiz diye üzülme yararsızdır.

Bütün bu olumsuzluklardan kurtulmak için insanın nefsinin terbiye edilmesi gerekmektedir. Kötü duygu ve düşüncelerin davranışlarımıza yön vermesini istemiyorsak ruhumuzu ve nefsimizi bu duygulardan arındırmalıyız. Mevlana, nefsin insanın en büyük düşmanı olduğunu ifade etmektedir. Bu yüzden öncelikle en büyük düşman olan nefsi terbiye etmemiz, onu yenmemiz gerekmektedir. Aksi takdirde maddiyata olan düşkünlük maneviyatımızın eksik kalmasına sebep olacaktır. Dünya güzelliklerine ve nimetlerine olan aşırı düşkünlük kendi benliğimizin farkına varamamamıza sebep olacaktır.

İnsan bu dünyanın birçok bilgisine sahip olsa da önemli olan kendi bilgisine sahip olmaktır. Mevlana bunu bütün ilimlerin özü olarak nitelendirmiştir. Bilgiyi öğrenmek yerine kendi usulünü ve aslını bilmek ilimlerin en büyüğüdür.

Metnin sembolik bir anlatımı vardır. Her şey bir anlama bürünmüştür ve önemli olan bu anlama ulaşmaktır. Gerçeklerden yola çıkılarak benzetmeler yapılmış ve somutlaştırma yoluna gidilmiştir. Bu da anlatılmak istenenin daha kolay kavranmasını sağlamak amacıyla yöneliktir. Mevlana, metnin açıklamasını da ayrı bir bölümle ele almıştır. Ancak tek başına olay örgüsü okunduğu takdirde anlatılmak istenene ulaşılması çok güç olacaktır. 11-14 yaş grubu çocukları her ne kadar soyut düşünebilseler de bu metni kavramakta güçlük çekeceklerdir. Özellikle de altıncı sınıf öğrencileri metnin şekilsel boyutuyla ve buradan çıkarabilecekleri iletilerle ilgileneceklerdir.

Metinde 11-14 yaş grubu çocuklarının anlamını bilemeyeceğini düşündüğümüz on altı kelime belirlenmiştir. Belirlenen kelimeler, çocukların kelime hazinesini geliştirecek niteliktedir. Metinde üç tane deyim kullanılmış; atasözüne ise hiç yer verilmemiştir. Bu açıdan metnin olumsuz bir özellik taşıdığını söyleyebiliriz.

Bu özellikler sebebiyle metnin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olmadığını söyleyebiliriz.**

2.1.2.2. Meyvesini Yiyenin Ölümsüzleştiği Ağacı Aramak¹

Bir bilge, hikâye olsun diye, Hindistan'da, dedi, bir ağaç varmış.

Kim onun meyvesinden alıp yerse ne yaşlanır, ne ölür.

Bir padişah, bunu doğru sözlü birinden duydu ve ağaçla meyvesine âşık oldu.

Divana mensup bilgili bir elçiyi Hindistan'a durumu araştırmak üzere gönderdi.

Elçi, söz konusu ağacı arayarak yıllarca Hindistan'da dolaştı durdu.

Şehir şehir dolaştı bu amaçla. Ne ada kaldı, ne dağ, ne ova.

Kime sorsa, bunu ancak zır deli arar, diye onunla alay etti.

Çokları dalga geçerek ona tokat attılar. Çokları da dedi, ey kurtuluş sahibi...

Senin gibi zeki ve temiz kalpli birinin arayışı boşuna ve anlamsız olur mu hiç?

Onların iyi yaklaşımları apayrı bir tokattı. Bu, açıkça atılan tokattan daha çetindi.

Alaycı bir biçimde onu överek diyorlardı, filan korkunç bölgede...

Filan ormanda çok uzun, çok geniş ve her dalı kocaman olan yeşil bir ağaç var.

Padişahın aramakla görevli elçisi, herkesten başka bir haber duyuyordu.

Orada yıllarca seyahat edip durdu. Padişah ona mal mülk gönderiyordu.

Gurbette çok sıkıntılar çekti, ama aradığını bir türlü bulamadı.

Aradığına ilişkin hiçbir belirti yoktu. Bu konuda haberden başka bir şeye ulaşılmıyordu.

¹ II / 3627-3666. beyitler

Umut ipliği kopmuştu onun. Aradığını artık aramaz olmuştu.

Padişaha dönmek için yola koyuldu. Göz yaşı dökerek yol alıyordu.

Ağacı arayan nedimin umutsuzca konakladığı yerde, kerametli bir kutup, âlim bir şeyh vardı.

Nedim dedi, umutsuzca onun huzuruna varayım da onun derghından yola koyulayım.

Böylece onun duası bana yoldaş olsun. Çünkü kalmadı aradığımdan umudum.

Yaşlı gözlerle şeyhin huzuruna vardı. Bulutlar gibi gözyaşı yağdırıyordu.

Dedi, şeyhim, şimdi merhamet vakti. Umutsuzum, lütuf zamanı şimdi.

şeyh dedi, neden umutsuzsun, açıkla bakalım. Aradığın nedir? Neyin peşindesin?

Adam dedi, bir ağacı arayıp bulmak için padişah beni seçti.

Dünyada nâdir bir ağaçtır bu. Hayat suyunun kaynağıdır meyvesi.

Yıllarca aradım, ama şu sarhoşların alay ve dalgasından başka bir iz bulamadım.

şeyh gülerek dedi, behey saf, bu bilgin kişide bulunan bilgi ağacıdır.

Çok büyük, çok ilginç ve çok geniş bir ağaç bu. Okyanustan doğan bir hayat suyu.

Behey gafil, sen dış yüzün peşine düşmüşsün. Bu yüzden anlam ağacından meyve yok sende.

Bazen ağaçtır adı, bazen de güneş. Bazen denizdir adı, bazen de bulut.

O tektir ve ondan yüz binlerce meyve çıkar. Onun en küçük meyvesi, sonsuz mrdr.

O tek olsa da bin türlü şekli vardır. Bir tek olsa da sayısız adının olması doğaldır.

Bir kişi senin için babadır ama bir başkası için oğuldur.

Birisi için kahır ve düşman iken, bir başkası için iyi ve güzeldir.

Yüz binlerce adı olan bir adam. Onun bir niteliğine vâkıf olan diğer niteliklerine kördür.

Ad peşinde olan, güvenilir de olsa, senin gibi umutsuzluğa ve ayrılığa düşer.

Neden bu ağaç adına takılıp kalarak umutsuz ve perişan olursun?

Adları bir yana bırakıp niteliklere bak ki nitelikler, öze ulaşmada sana kılavuz olsun.

İnsanların ayrılığı addan doğmuştur. İnsan anlama yönelince huzura kavuşur.

İnceleme

Konu

Gerçek bilginin kaynağıdır.

Ana Düşünce

Ölümsüzlüğün sırrı bilgi ağacında saklıdır.

Yan Düşünceler

1. İnsan istedikten sonra her zaman her yerde bilgiye ulaşabilir.
2. Önemli olan isim ya da cisim değildir. Önemli olan iç yüzün güzelliğini görmek, anlamın derinliğine kavuşmaktır.
3. Hazinelerin ve ölümsüzlüğün kaynağı dışarıda değil kendi içimizde saklıdır.
4. Bazı insanlar doğrulara, gerçeklere ulaşmak için yol göstericiye ihtiyaç duyar. Bu nedenle paylaşmak, yardım istemek ya da yardım etmek dünyanın en güzel davranışında bulunmaktır.
5. Umutsuzluk, insanın kendisine verdiği en büyük cezadır.
6. İmkânsız şeyleri istemek çevremizdekilerin dalga geçmesine neden olabilir. Önemli olan söylenilenlere aldırış etmeden doğru bildiğimiz yolda yürümektir.
7. Her söylenilene inanmamak gerekir. Zira padişah bile olsak yıllarca o sözün karşılığını ararız.

Olayın Geçtiği Yer

Olaylar padişahın sarayında başlamaktadır. Ölümsüzlük ağacını arayan nedimin gittiği yer ise Hindistan'dır. Bundan sonra yaşanan bütün olaylar Hindistan'da ve bu ülkenin çeşitli bölgelerinde geçmektedir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın yaşandığı zamana dair kesin bir ifade bulunmamaktadır. Ancak nedimin yıllarca ölümsüzlüğü sağlayan ağacı araması, olayların uzun bir zaman dilimini kapsadığını göstermektedir.

Kahramanlar

Elçi

Sosyal Özellikler

Padişahın elçisi, onun nedimidir. Ölümsüzlük ağacını bulması için padişah tarafından görevlendirilmiştir. Yıllarca Hindistan'da bu ağacı aramıştır. Bu sebeple ailesinden, yakınlarından, ülkesinden ayrı kalmıştır.

Psikolojik Özellikler

Padişahın bu iş için onu görevlendirmesi ona inandığını, güvendiğini göstermektedir. Görevine ve padişahına sadık biridir. Padişahına iyi bir haber götürmek amacıyla çok çabalamıştır. Ölümsüzlük ağacını bulamayınca umutsuzluğa kapılmıştır. Çaresizdir. Bu durum daha da üzülmeye sebep olmuştur. Sonunda gözyaşları dökerek bir şeyhin yardımını istemiştir.

Padişah

Sosyal Özellikler

Bir ülkenin yönetimini elinde bulundurmaktadır. Büyük bir mal varlığına sahiptir. Nedimin isteğini yerine getirmek için çabalaması sevildiğini, sayıldığını göstermektedir.

Psikolojik Özellikler

Duyduklarının doğruluğunu, gerçekliğini ya da olabilirliğini değerlendirmeyen birisidir. Doğru sözlü birinin sözüne hemen inanmıştır. Ölümsüzlüğün kaynağı olan ağacı duyar duymaz ona âşık olmuştur. İsteklerinin hemen olmasını istemektedir. Vefalı biridir. Görevlendirdiği elçiyi yıllar da geçse unutmamış, ona mal mülk göndermiştir. Ölümsüzlük ağacını bulmak istemesi hırslı, hayata düşkün biri olduğunu göstermektedir. Ağacı bulmak için varını yoğunu harcayabilecek düzeydedir.

Şeyh

Bilgili, kerametli, sözüne güvenilen biridir. Zira elçi de hayır duasını almak için huzuruna varmıştır. Ölümsüzlüğün kaynağının bilgi olduğunu düşünmektedir. Elçinin doğruyu bulmasına yardımcı olmuştur.

Masalda Kullanılan Deyimler

Alay etmek, dalga geçmek, yola koyulmak, yol almak.

Masalda Kullanılan Atasözleri

Atasözüne yer verilmemiştir.

Bilinemeyecek Kelimeler

Divan, çetin, nedim, keramet, âlim, şeyh, dergah, yoldaş, merhamet, lütuf, nâdir, gafil, kahır, vâkif, kılavuz.

Edebi İfadeler

“Bilgin kişide bulunan bilgi ağacıdır.”

“Adları bir yana bırakıp niteliklere bak ki nitelikler, öze ulaşmada sana kılavuz olsun.”

“İnsanların ayrılığı addan doğmuştur. İnsan anlama yönelince huzura kavuşur.”

Değerlendirme

Mevlana, metne şöyle başlar: “*Bir bilge, hikâye olsun diye, Hindistan’da bir ağaç varmış, der.*” Hikâye olsun diye der Mevlana; ancak metin masal unsurları

taşımaktadır. Buradaki hikâye kelimesi “yalan olan ya da öylesine söylenen” bir sözü ifade etmektedir. Metinde olağanüstü özelliklerin bulunması – ölümsüzlüğün kaynağı olan bir hayat ağacının olduğuna inanılması, meyvesinden yiyenlerin ölmeyeceğine inanılması, padişahın o ağaca âşık olması – yer ve zamanın belli olmaması, metnin umulmadık ancak ders verici bir şekilde son bulması masala olan yakınlığını göstermektedir.

Metinde Hindistan diye bir ülke ismi geçmekte; ancak tam olarak yer söylenmemektedir. Zaman belirsizdir. Metnin sonunda elçinin hayat ağacına kavuşması ya da ölümsüzlüğün asıl kaynağını bulması mutlu son olarak değerlendirilebilir. Masallardan tek farklı yanı döşeme, gelişme ve sonuç bölümlerinde bulunması gereken tekerleme bölümünün olmamasıdır. Bunun olması da Mesnevi'nin niteliğine uygunluk göstermeyecektir. Bu nedenle bu metni masal olarak değerlendirmek uygun olacaktır.

Ana düşünce ölümsüzlüğün sırrının bilgi olduğunu ifade etmektedir. Padişahın elçisi, yıllarca ölümsüzlüğün kaynağı olan ağacı aramış; ancak bulamamıştır. Sonunda bir bilginin yardımıyla ölümsüzlüğün kaynağının ne olduğunu anlamıştır.

Bilgi, insanların sahip olabileceği en güzel ve en değerli şeydir. Her insan için maddi anlamda ölüm vardır. Ancak insan yaptıklarıyla, yaşadıklarıyla ölümsüzlüğe ulaşabilir. Sahip oldukları bilgiler de bunun en güzel kaynağıdır. Sahip olduğumuz bilgiler sayesinde yaşadıklarımızı daha iyi değerlendirir, yaşayacaklarımıza yön veririz. Bilginin ışığıyla her yeri aydınlatabiliriz. Bilgilerimizi başkalarına aktararak ölümsüzleşebiliriz. Bunun için de dünyanın her tarafını aramaya gerek yoktur. Çünkü bilgi cismani değildir. Meyvesi bilgi olan bir ağaç da yoktur. İnsan istedikten sonra her yerde ve her zaman bilgiye ulaşabilir. 11–14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde hem güzel bir masal okumanın keyfine varacak hem de metnin sonunda güzel bir bölüm bulacaklardır. Merak ve heyecan unsurlarının yer alması çocukların zevkle okumasını sağlayacaktır. Bu metin sayesinde çocuklar bilginin önemini ve ölümsüzlüğün kaynağının bilgi olduğunu kavrayacaktır.

11–14 yaş grubu çocukları altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerini oluşturur. Özellikle sekizinci sınıf çocukları masal türündeki eserleri basit bulduğu ya da çocukça gördüğü için okumak istemez. Çünkü bu dönem çocuğu, ergenlik dönemini

yaşar. Kendisini büyük görür ve onlar için bu tarz metinleri okumak çocukluğa dönmektir. Bu nedenle masal türünde bir metin fazla ilgilerini çekmez. Ancak Mevlana'nın anlattığı bu metin belirtilen özelliklerden uzaktır. Masalın sonunda hayatın kaynağı bulunur. Bulunan bir ağaç değil, bilgidir. Yani beklenildiği gibi somut bir kavram değil de soyut bir kavram masalı sonlandırır. Çocuklar bu dönemde soyut işlemler dönemini yaşar. Soyut kavramlar ve eleştirel bakış açısı, tartışma gibi düşünceye dayalı etkinlikler daha çok ilgilerini çeker. Bu metin de bu tür özelliklere uygun bir şekilde sonlanmaktadır. Metnin sonu her öğrenciyi konuya çekebilecek niteliktedir. Tartışma, yorumlama gibi yöntemler de bu metin sayesinde sınıfta uygulanabilecektir.

İkinci ileti cismin, ismin önemli olmadığını ifade etmektedir. Padişahın gönderdiği elçi bir cismi, bir ismi, bir ağacı aramaktadır. Ancak ölümsüzlük bir ağaçta, bir cisimde ya da isimde saklı olamaz. Önemli olan anlamdır. İnsan anlam zenginliğine ulaştığı an ölümsüzlüğü de bulmuş demektir. Bilgi için isim ya da cisim gerekmez, nitelik gerekir. Yani sahip olduğumuz bilgileri doğru bir şekilde yorumlamak ve kullanmak ölümsüzlüğün kaynağını oluşturmaktadır. Çevremizdeki her şeyde bir bilgi saklı olabilir. Bu nedenle onu belli bir kavrama sığdırmak imkânsızdır. Asıl ölümsüzlük, asıl hazine çok uzaklarda -Hindistan'da- değildir. Kendi içimizdedir. Onu çözdüğümüz an ölümsüzlüğün tadına varılacaktır.

Dördüncü ileti hayatımızdaki yol göstericilerin önemiyle ilgilidir. Elçi, hayat ağacını bulamayacağını anlayınca geri dönmeye karar verir. Yolculuk sırasında tanıştığı bir bilgeden yardım ister. Böylece gerçeğe ulaşır. Sahip olunan bilgileri paylaşmak, sahip olduklarımızın çoğalması demektir. Bu nedenle hangi durumda olursak olalım yardım istemekten ve yardım etmekten geri durmamalıyız. Elçi en zor anında aldığı yardımla huzura kavuşmuştur. 11-14 yaş grubu çocukları yardım almaktan ya da yardım istemekten çekinebilirler. Bunu bazen utandıklarından bazen de güçsüzlüğün bir göstergesi olarak gördüklerinden yaparlar. Bu metin hedef kitleyi oluşturan çocuklara yardım istemenin ve yardım etmenin ne kadar önemli olduğunu gösterecektir. Bir insana yardım ederek onu içinde bulunduğu kötü durumdan kurtarabileceğimizi gösterecektir. Böylece çocuklar yaşamlarına yönelik ahlaki ve insani değerlere ulaşmış olacaklardır.

Beşinci ileti umutsuzluğun bizlere vereceği acının büyüklüğüyle ilgilidir. Umutsuzluk ve bundan kaynaklanan hüznün, insanın kendine verebileceği en büyük cezadır. Elçi, ağacı bulamamanın üzüntüsü ve bundan sonra da bulamayacağını umutsuzluğu içindedir. Bu nedenle tıpkı bir bulut gibi gözyaşı dökmetedir. Ancak umudunu kestiği bir sırada karşısına bir bilge çıkar. Onun sayesinde yıllarca aradığı cevabı bulur. Hiç umulmadık bir zamanda karşımıza çıkan kişiler bütün dertlerimizin ilacı olabilir. 11-14 yaş grubu çocuklarının umutsuzluk gibi olumsuz duygulara sahip olması istenmeyen bir durumdur. Onların baştan pes etmesi, umutsuzluğa düşmesi istenmeyen bir durumdur. Hayal güçleri sınırsız olduğu için çocukların yapabilecekleri bir yetişkinden daha fazladır. Bu metin sayesinde umutsuzluğun ne kadar anlamsız ve bize zarar veren bir duygu olduğunu göreceklerdir.

Altıncı ileti padişahın gönderdiği elçinin durumundan çıkarılmıştır. Elçinin hayat ağacını bulmak için herkese sorular sorması, insanların kendisiyle alay etmesine sebep olmuştur. Çünkü elçinin aradığı imkânsız bir şeydir. Buna rağmen yıllarca ağacı arar. Amacı, görevini yerine getirmenin mutluluğunu tatmaktır. 11-14 yaş grubu çocuklarının hayalleri sınırsızdır. Bu yüzden istekleri de sınırsızlaşır. Bazen başkaları alay edecek diye bu isteklerini dile getirmekten korkarlar. Bu, özellikle arkadaş ilişkilerinde çokça yaşanan bir durumdur. Birbirleriyle dalga geçmek, istekleriyle alay etmek kötü bir özellik olsa da bu yaş grubuna dahil çocuklarda görülen bir özelliktir. Olması mümkün dahi olsa birbirlerinin bu işin üstesinden gelemeyeceğini düşünmeleri tıpkı metnimizde olduğu gibi alaylı sözlere neden olacaktır. Söyledikleri bu sözler de isteklerini gerçekleştirme yolunda hayal kırıklığına uğramalarına sebep olur. Bu metin hedef kitleyi oluşturan çocuklara alay etmenin, dalga geçmenin olumsuzluklarını gösterecektir. Düşüncelerin ve isteklerin imkânsız olduğu durumlarda bile dalga geçmenin karşımızdaki insana büyük zararı olabileceğini göstermesi bakımından bu metin hedef kitleyi oluşturan çocuklara ışık olacaktır.

Yedinci ileti elimizde olmadan başkalarının sözüne göre hareket ettiğimizi anlatmaktadır. Padişah doğru sözlü birinden duyduğu haberle ağaca âşık olmuş ve onu bulması için birini görevlendirmiştir. Hindistan'da bulunduğu süre boyunca da elçiye maddi anlamda yardımcı olmuştur. 11-14 yaş grubu çocukları bu iletiden

yola çıkararak kendi akıl süzgecimizden geçirmeden hiçbir söylenene inanmamamız gerektiğini kavrayacaklardır.

Metinde çocukların anlamını bilemeyeceği on beş kelime tespit edilmiştir. Bu kelimelerin bir kısmı çocukların farklı edebi metinlerde karşılaştıkları kelimelerden oluşmaktadır. Bu sebeple anlamını bulmakta zorlanacakları bir kelimenin olmayacağını söyleyebiliriz. Tespit edilen kelimeler çocukların kelime hazinesini geliştirmeleri bakımından yeterli sayıdadır. Metinde dört tane deyim kullanılmış; atasözüne ise hiç yer verilmemiştir.

Bütün bu özellikler ışığında metnin 11–14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.3. Mesnevi’de Yer Alan Fablların İncelenmesi

2.1.3.1. Av Hayvanlarının Aslana Tevekkül Etmesini Ve Çalışmayı Terk Etmesini Söylemelerinin Anlatılması.¹

Güzel bir ovada av hayvanları, aslan korkusundan keşmekeş içindeydiler.

Çünkü aslan habire pusudan çıkıp birisini kapıyordu. O otlak hepsine tatsız tuzsuz hâle gelmişti.

Hileye baş vurup aslana dediler: Biz seni gündelik yiyeceklerle doyuralım,

Bundan böyle av peşine düşme de şu otlak bize zehir olmasın, dediler.

Aslan: Peki, ama vefa görürsem, hileye uğramazsam. Ben Zeyd’den ve Bekir’den nice hileler görmüşüm, der.

İnsanların yaptıklarından, hilelerinden helâk olmuşum ben; yılanların, akreplerin sokmasıyla yaralanmışım ben.

İçimde pusuya yatmış olan nefis halkına gelince, o hilede ve kinde bütün insanlardan daha beterdir.

Hepsi: Ey her şeyden haberdar bilge! Çekinmeyi bırak; çekinme insanı kaderden kurtaramaz, dediler.

¹ I/901-1369. beyitler

Çekinmekte, darmadağınlık ve kötülük vardır; var git, tevekkül et, tevekkül daha iyidir.

A sert ve keskin kişi kazayla pençeleşme de kaza da seninle kavgaya tutuşmasın.

Tanyerinin Rabbi'nden yara almamak için Hakk'ın hükmü karşısında ölü olmak lazım.

Aslan: Evet tevekkül kılavuz olsa da, şu sebep de Peygamber'in sünnetidir, dedi.

Peygamber, yüksek sesle "Tevekkülle beraber, devenin ayağını bağla" dedi.

"Kazanan Allah sevgilisidir" işaretini dinle; tevekkülden dolayı sebepte tembel olma.

Topluluk ona: Kazanmayı, insanların zaafı yüzünden, boğaz miktarınca bir aldatma lokması bil, dedi.

Tevekkülden daha güzel bir kazanç yoktur. Teslimden daha sevgili ne var ki?

Aslan: Evet, ama kulların Rabbi ayağımızın önüne bir merdiven koydu, dedi.

Dama basamak basamak çıkmalı; burda cebri olmak kuru istektir.

Ayağın varken kendini nasıl total edersin? Elin varken pençeni nasıl saklarsın?

Hepsi birden bağırdılar: Sebepleri eken o açgözlüler,

Kadın erkek nice yüz binlerce kişi, öyleyse neden zamanın nimetlerinden yoksun kaldılar?

O avdan ve çalışmadan, ezelde verilen paydan başka bir şey yüz göstermedi.

Hepsi tedbirden de çalışmadan da aciz kaldı da geriye sadece Allah'ın işi ve hükümleri kaldı.

A ad sahibi, kazancı bir addan başka bir şey bilme, a düzenbaz, çalışmayı bir kuruntudan başka bir şey sanma.

Aslan bu türden birçok delil söyledi de o cebriler bu cevaba kandılar.

Tilki, geyik, tavşan ve çakal, cebri ve dedikoduyu bıraktılar.

Bu biatte zarara uğramamak için kükremiş aslana sözler verdiler.

Her günün nasibi zahmetsizce ona gelecek, başka bir isteğe ihtiyacı kalmayacaktı.

Kura kime çıkarsa, sırtlan gibi günü gününe aslanın yanına koşuyordu.

Bu kadeh dönüp dolaşıp tavşana gelince, tavşan “Bu zulüm ne zamana dek sürecek?” diye haykırdı.

Topluluk ona: Biz nice zamandır söz ve vefa uğruna canımızı feda ettik, dediler.

A inatçı adımızı kötüye çıkarma bizim de aslan incinmesin; çabuk git, çabuk git.

Tavşan: A dostlar, bana süre verin de hilem sayesinde belâdan kurtulun, dedi.

Hilemle canınız aman bulsun, bu hile çocuklarınıza miras kalsın.

Topluluk ona: A eşek, kulak ver de tavşan gibi davran, haddini bil, dedi.

Kendine gel, bu nasıl sözdür ki senden daha iyi olanlar bunu hatırlarına bile getirmedi.

Sen ya şaşkınsın ya da kaza bizim peşimizde. Yoksa bu söz senin gibisine nereden yaraşacak?

Tavşan: A dostlar, Allah bana ilham etti. Bir güçsüze güçlü bir tedbir nasip oldu, dedi.

Ondan sonra: A çevik tavşan, aklındakini ortaya koy, dediler.

Ey bir aslanla kapışmaya girişen, düşündüğün tedbiri söyle.

Danışmak, anlayış ve uyanıklık verir; akıllar akla yardım eder.

Tavşan: Her sırrı söylemek olmaz, bazen çift tek çıkar, bazen de tek çift, dedi.

Aynaya berraklıktan dem vurursan, bize karşı çabucak kararır.

Şu üç şeyi anlatmada dudağını az oynat: Yolun, paran, bir de mezhebin.

Çünkü bu üçünün düşmanı pek çoktur. Düşman onu bilirse pusu kurar sana.

Bir iki kişiye söyledin mi, elveda o sırra. İki kişiyi aşan her sır yayılır.

Tavşan aslana gitmeyi bir süre geciktirdikten sonra pençe vuran aslanın yanına gitti.

Aslan, tavşan gitmekte geç kaldığı için toprağı kazıyor, kükrüyordu:

O alçakların sözü hamdır ham, gevşektir, eksiktir demiştim ben, dedi.

Onların hilesi eşekten düşürdü beni. Şu felek beni ne zamana kadar aldatacak, ne zamana kadar?

Aslan öfke ve hiddet içinde: Düşman, sözleriyle kulak yolundan gözümü bağladı benim, diyordu.

Cebrilerin hileleri beni bağladı; tahta kılıçları bedenimi yaraladı.

Bundan böyle dinlemem o gürültüyü ben. Bunların hepsi şeytanların, gulyabanilerin sesleri.

Tavşan aslana gitmekte epeyce gecikti. Hilesini kendince kararlaştırdı.

Uzun bir gecikmeden sonra, aslanın kulağına bir iki sır söylemek üzere yola koyuldu.

Ateşlenen, kızıp köpüren aslan, uzaktan o tavşanın geldiğini gördü.

Korkusuzca, küstahça, öfkeli, hızlı, çevik, asık suratlı bir halde koşuyordu.

Çünkü kırık dökük gelişte suçluluk vardır; yiğitlikse her türlü kuşkuyu giderir.

Huzuruna varıp yaklaşınca aslan tavşana: A nabekâr, diye kükredi.

Ben ki filleri parça parça etmişim; ben ki erkek aslanların kulağını burmuşum.

Bir tavşan bozması kim oluyor da bizim emrimizi böyle yerlere atsın.

Tavşan uykusunu ve gafletini bırak. A eşek, bu aslanın kükreyişini dinle.

Tavşan: Elaman, ululuğun el verir de başışlarsa özrüm var, dedi.

Aslan: “Ey ahmaklardan arda kalan, ne özrü? Şahların huzuruna bu zamanda mı gelinir?” dedi.

Vakitsiz öten horozsun sen, başını kesmeli. Ahmağın özrü dinlenmeye değmez.

Ahmağın özrü kabahatinden beterdir. Cahilin özrü de her ilmin zehridir.

A tavşan, özrünün içi boş senin, ben tavşan değilim ki onu benim kulağıma sokasın.

Tavşan: A padişah! Adam olmayanı da adamdan sayıver; zulüm görmüş birinin özüne kulak ver, dedi.

Hele hele makamının zekâtı olarak yolunu kaybetmiş birini kendi yolundan kovma.

Her ırmağa su veren deniz bile, her çerçöpü başının, yüzünün üstüne koyar.

Bu kereminden dolayı deniz eksilmez; deniz, kereminden ötürü azalıp çoğalmaz.

Aslan: Ben herkese makamına uygun keremde bulunurum; herkese boyuna göre elbise biçerim, dedi.

Tavşan: Dinle, dedi, eğer lutfu layık olamazsam, hayır ejderhasının önüne başımı koydum.

Kuşluk vakti yola çıktım, arkadaşımınla padişahıma geliyordum.

O topluluk, senin için başka bir tavşanı da bana eş ve yoldaş etmişti.

Yolda bir aslan, kulunuza kastetti. Size gelmekte olan bu iki yoldaşa sataştı.

Ben ona: Biz padişahlar padişahının kuluyuz; o dergahın küçük köleleriyiz, dedim.

O aslan: “Padişahlar padişahı da kim oluyor? Utan. Benim katımda her olur olmazı anma” dedi.

Sen ve arkadaşın kapımdan dönerseniz, seni de padişahını da parçalarım.

Ona: Bırak, bir kez daha padişahımın yüzünü göreyim, senden ona haber götüreyim, dedim.

Yoldaşımı yanımda rehin bırak, yoksa sen, benim töreme göre kurbansın, dedi.

Ona pek çok yalvardık, fayda etmedi. Arkadaşımı alıp beni yalnız bıraktı.

Arkadaşım semizlikte benim üç katımdı, hem alımda, hem güzellikte, hem bedende benden üstündü.

Bundan böyle bu yol o aslan tarafından kapandı. İşte halim buydu, sana söylemiş oldum.

Bundan sonra o gündelik öğünden umudunu kes. Sana gerçeği söylüyorum, gerçekse acıdır.

Sana gündelik öğün gerekse yolu temizle. Hemen gel de o korkusuzu def et.

Aslan: Bismillah, gel bakalım, nerede o? Doğru söylüyorsan düş önüme, dedi.

Böylece onun da, onun gibi yüz tanesinin de cezasını vereyim. Yok, eğer bu sözün yalansa seni cezalandırırım.

Tavşan, onu tuzağına doğru götürmek için bir kılavuz gibi öne düştü.

Nişan koyduğu bir kuyuya doğru gittiler. Derin bir kuyuyu ona tuzak yapmıştı.

Bu ikisi kuyunun yakınına kadar gittiler, işte sana saman altındaki suya benzeyen bir tavşan.

Su, bir saman çöpünü ovaya götürür de, bir dağı nasıl sürükler götürür, hayret!

Onun hile tuzağı aslana kement oldu. Ne tuhaf bir tavşan bu, aslanı kapıp götürüyor.

Aslan kuyuya yaklaşınca, tavşanın yoldan geri kaldığını, ayak sürdüğünü gördü.

Sen neden ayağımı sürüdü? Ayağımı sürüme, öne geç, dedi.

Tavşan: Ayağım nerede? Elim ayağım kesildi. Canım titredi, yüreğim yerinden oynadı, dedi.

Altın gibi sararmış yüzümün rengini görmüyor musun? Rengim bildiriyor içimde ne olduğunu.

Aslan ona: Sen hastalık nedenlerinden, “demem o ki diye şu özel nedeni söyle” dedi.

Tavşan: O aslan bu kuyunun içinde oturuyor. Bu kalenin içinde afetlerden güvendedir, dedi.

Aslan: “İleri çık. Darbem onu kahreder; sen bak bakalım o aslan orada mı?” dedi.

Tavşan: Ben o ateşten yanmışım, ancak sen beni kucağına alırsan,

Ey kerem madeni, senin desteğinle gözümü açıp kuyuya bakabilirim.

Aslan onu kucağına alınca, tavşan aslanın korumasında kuyuya kadar ilerledi.

Kuyunun içine, suya bakınca, aslanın ve onun yansıması suda parıldadı.

Aslan suda kendi yansımasını gördü. Kucağında semiz bir tavşan olan bir aslan şekli suda parladı.

Düşmanını suyun içinde görür görmez tavşanı bırakıp kuyunun içine sıçradı.

Kendi kazdığı kuyuya düştü. Nasılsa zulmü, kendi başına gelecekti.

Tavşan kurtulduğuna sevinerek av hayvanlarına doğru, ovaya kadar koştu.

Aslanın kuyuda inleyerek öldüğünü görünce, çayıra kadar sevinç içinde fır dönüyordu.

Ölümün elinden kurtulduğuna el çırpıyor; yeşermiş dalla yaprak gibi havada raks ediyordu.

O sırada, bütün yabani hayvanlar, zevk ve coşku içinde eğlenceyle gülüş cümbüş toplandılar.

Çevresinde halka oldular. O ortada bir mum gibiydi. Secde ederek dediler ki: Hey, Sen gökten bir melek misin, yoksa bir peri mi? Yok yok, sen erkek aslanların Azrail'isin.

Her ne olursan ol, canımız kurban sana. Üstün geldin ya eline koluna sağlık senin.

Allah bu suyu senin ırmağından akıttı; aferin eline koluna senin.

Anlat, hileyle bu çareyi nasıl kurdun, o zalimi hileyle nasıl ezdin?

Anlat da hikâyen dertlere derman olsun; anlat da canlara merhem olsun.

Anlat, çünkü o zalim görünüşlünün zulmünden canımızda yüz binlerce yara var.

Tavşan: "A ulular! Allah'ın desteği vardı; yoksa bir tavşan kim olur ki dünyada?" dedi.

Güç kuvvet bağısladı, gönlüme ışık verdi de gönül ışığı, elime ayağıma güç kattı.

Üstünlükler Allah katından ulaşır, halden hale değişmeler de yine Allah'tan gelir.

Allah, bu desteği zan ehline de görüş sahibine de sırayla, nöbetleşe gösterir.

İnceleme

Konu

Yanlış tevekkül ve çalışmanın önemidir.

Ana Düşünce

Emek harcanmadan elde edilen kazanç telafisi mümkün olmayan sonuçlara sebep olabilir.

Yan Düşünceler

1. Öfkemize yenik düşerek baktığımız ancak göremediğimiz şeyler istemediğimiz sonuçlar doğurur.
2. Duyduklarımız ve gördüklerimiz ne kadar bizden kaynaklansa da bazen insana oynanan oyunlardan ibarettir. Bu nedenle bir kez düşünmeden ne duyduklarımıza ne de gördüklerimize inanmamamız gerekir.
3. Karşımızdaki ne kadar güçlü olursa olsun akıl ve düşünme gücüyle istediğimiz başarıya ulaşabiliriz.
4. Metinde tavşan kendisinden umulmayacak bir davranışta bulunur. Aslana tabii olan diğer av hayvanlarının yaptığını yapmak istemez. Dolayısıyla başına gelebilecekleri kabullenmez. İnsanlara yaklaşırken önyargılı davranmamamız gerekir. Çünkü tek bir insan bile yaşadığı dünyayı değiştirebilecek güce sahiptir.
5. Gücümüzü başkalarına zarar vermek için değil toplumsal yarar için kullanmalıyız.
6. Verdiğimiz her sözün arkasında durmalıyız.

Olayın Geçtiği Yer

Fabl “Güzel bir ovada av hayvanları, aslan korkusundan keşmekeş içindeydiler” cümlesiyle başlamaktadır. Buradan yola çıkarak olayların güzel bir ovada ve o ovada bulunan ormanda geçtiğini söyleyebiliriz.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zamana dair kesin bir ifade yer almamaktadır. Ancak olaylar aslanın diğer av hayvanlarıyla anlaşması ve sırayla her bir hayvanın her gün aslana av olarak gitmesiyle başlamıştır. Bu durum sıra tavşana gelinceye kadar devam etmiştir. Diğer av hayvanlarının tavşana verdiği “Biz nice zamandır söz ve vefa uğruna canımızı feda ettik” şeklindeki cevabı uzun bir sürenin geçtiğini göstermektedir. Tavşanın aslana oynadığı oyun ise bir günlük bir sürede yaşanmıştır.

Kahramanlar

Aslan

Sosyal Özellikler

Aslan fiziki özellikleri ve gücü nedeniyle diğer hayvanların başı konumundadır. Her söylediği yapılmakta bu nedenle de rahat bir hayat sürmektedir. Söz sahibidir. Diğer hayvanların korktuğu bir karakterdir. Bu nedenle de yapılan haksızlıklara hiçbir hayvan ses çıkaramaz.

Doğada hayatın devamı amacıyla av ve avcı ilişkisi hâkimdir. Metin, bu durumun en güzel örneğidir. Aslan yaşamını devam ettirmek amacıyla ava gereksinim duymaktadır. Bu amacını gerçekleştirmek için de çeşitli yollara başvurmuştur.

Psikolojik Özellikler

Diğer av hayvanlarına karşılık büyük bir üstünlük göstermektedir. Bu durum aslanın kendine güvenmesini sağlamaktadır. Kendisine güvendiği kadar başkalarına güvenmemektedir. Davranışlarında ve sözlerinde sürekli bu düşüncenin hâkim olduğu görülmektedir.

Aslan hileyi sevmeyen, böyle bir şeyi sezdiği vakit de karşılığını hemen verebilecek düzeyde bir karakter çizmektedir. Bunun “Çünkü o güne kadar tanıdığı birçok insandan hileler görmüştü aslan” sözündeki düşünceden kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Tavşan

Fiziki Özellikler

Fiziksel özellikler açısından aslanın tam zıttıdır. En ürkek, en zayıf hayvanlardan biridir.

Sosyal Özellikler

Aslanın avlarından biridir. Fiziksel anlamda güçsüz ve ufak olmasına rağmen aslanı dahi yenebileceğini düşünmektedir. Zira metnin sonunda böyle olmuş, yaptığı plân olumlu bir sonuç doğurmuştur. Yaşantısından memnun değildir. Aslanın kendisine ve diğer av hayvanlara yaptığını haksızlık olarak görmektedir.

Psikolojik Özellikler

Haksızlıklara boyun eğmeyen bir özellik gösterse de dürüst değildir. Çünkü herkes için geçerli olan kural kendisine geldiğinde bundan kurtulmanın yollarını aramıştır. Öncesinde bu haksızlığın ortadan kalkması için herhangi bir girişimde bulunmamıştır. “Bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın.” tavrı metnimizdeki tavşan karakterinin gösterdiği bir davranıştır. Canı tatlıdır ve hayatı sevmektedir. Aslana karşı yenilmeyi istememektedir.

Ketum bir karaktere sahiptir. Yapmak istediklerini, plânlarını hiç kimseye anlatmamış, başkasından yardım da istememiştir.

Zeki ve akıllıdır. Zekası sayesinde herkesin korktuğu ve boyun eğdiği bir durumun üstesinden gelmiştir.

Mevlana'nın da eserinde yer verdiği “Gönlün sırrına mezar olursa muradın daha tez gerçekleşir.” sözü tavşanın da yaptığı davranışa uymuştur.

Diğer av hayvanları

Ormandaki diğer av hayvanları yapılan her şeye kendi canlarına mal olsa bile ses çıkarmazlar. Uysal ve sessiz bir karakter çizerler. İçinde bulunulan durumdan hoşnut olmamalarına rağmen, kurtulmak için hiçbir şey yapmazlar. Kurtulmak için birini beklerler. Öyle ki başlangıçta aslanın avlanmasından dolayı her biri korku çekmektedir. Buna çözüm olarak da sırayla onun yemeği olmayı bulurlar.

Yani yaşayacakları kısa bir süreyi bile korkusuz geçirmenin düşüncesi içindedirler. Çünkü bu son, eninde sonunda her birinin başına gelecektir.

Fablda Kullanılan Deyimler

Baş vurmak, tatsız tuzsuz hale gelmek, zehir olmak, vefa görmek, hileye uğramak, helâk olmak, pusuya yatmak, söz vermek, canını feda etmek, adını kötüye çıkarmak, canı aman bulmak, kulak vermek, haddini bilmek, kendine gelmek, hatıra getirmek, ilham etmek, dudağını oynatmak, pusu kurmak, pençe vurmak, eşekten düşmek, kulak yolundan gözünü bağlamak, yola koyulmak, kırık dökük gelmek, kulağını burmak, yerlere atmak, el vermek, özü kabahatinden beter, kulağına sokmak, yolunu kaybetmek, boyuna göre elbise biçmek, def etmek, önüne düşmek, saman altından su yürütmek (metinde “işte sana saman altındaki suya benzeyen bir tavşan” cümlesiyle atıfta bulunulmuştur), ayak sürümek, eli ayağı kesilmek, yüreği yerinden oynamak, ateşte yanmak, kendi kazdığı kuyuya düşmek, fır dönmek, el çırpma.

Fabla Kullanılan Atasözleri

İki kişiyi aşan her sır yayılır. Metinde Arapça atasözü olarak yer verilmiştir (Örs, 2007a:125).

Vakitsiz öten horozun başını keserler (metinde “Vakitsiz öten horozsun sen, başını kesmeli” cümlesiyle atasözüne atıfta bulunulmuştur)

Bilinmeyen Kelimeler

Keşmekeş, pusu, hâbire, vefa, hile, nefis, tevekkül, kılavuz, cebri, biat, nasip, zahmet, zulüm, tedbir, çevik, mezhep, ham, felek, küstahça, nabekar, gaflet, ahmak, ilim, makam, zekât, kerem, kuşluk, yoldaş, dergah, rehin, semiz, alım, öğün, saman, kement, afet, seğirtmek.

Edebi İfadeler

“Tavşan: Her sırrı söylemek olmaz, bazen çift tek çıkar, bazen de tek çift, dedi.

Aynaya berraklıktan dem vurursan, bize karşı çabucak kararır.

Şu üç şeyi anlatmada dudağını az oynat: Yolun, paran, bir de mezhebin.

Çünkü bu üçünün düşmanı pek çoktur. Düşman onu bilirse pusu kurar sana.

Bir iki kişiye söyledin mi, elveda o sırra. İki kişiyi aşan her sır yayılır.”

“Cahilin özrü de her ilmin zehridir.”

“Her ırmağa su veren deniz bile, her çerçöpü başının, yüzünün üstüne koyar.

Bu kereminden dolayı deniz eksilmez; deniz, kereminden ötürü azalıp çoğalmaz.”

Değerlendirme

Metinde aslanın çalışmadan, başkalarını korkutarak bir şeyler elde etmesi ve diğer hayvanların aslana baş eğmesi her iki tarafın olumsuz etkileneceği sonuçlar doğurmuştur. 11-14 yaş grubu çocukları çalışmanın, azim etmenin ne kadar önemli olduğunu bu metin aracılığıyla anlayabileceklerdir.

11-14 yaş grubu çocukları duygularını çok yoğun yaşadıklarından bazen davranışlarını kontrol edemeyebilirler. Gerçekleri görmekte zorlanırlar ya da farklı şekillerde gördükleri için yanlış düşerler. Metnimizde de aslan, tavşana öfkelenmiş, bu nedenle kendisine oynanan oyunun farkına varamamıştır. Bu metinde öfkenin fazlasının ne kadar kötü olduğu, kontrol edilememesi dahilinde olumsuz sonuçlara neden olacağı gösterilmeye çalışılmıştır.

Günümüzde insanlar fiziksel güçlerini kullanarak birçok şeyi halledebilmektedir. Ancak böyle bir çözüm, yeri ve zamanı geldiğinde kendilerini de olumsuz etkileyebilir. Karşımızdaki, fiziksel açıdan ne kadar kuvvetli olursa olsun; biz aklımız ve düşünce gücümüz sayesinde sorunların üstesinden gelebiliriz. 11-14 yaş grubu çocukları kendilerine güvensizdirler. “Ben bunu başaramam” gibi düşüncelerle olaylara yaklaşır, bu nedenle de başarısız olabilirler. Metinde tavşan, kendisinden beklenmeyen bir davranış göstermiş, herkesin korktuğu, her dediğini yaptığı aslanı bile yenebileceğini düşünmüştür. Bu da çocuklara kendilerine güvenmeleri gerektiğini gösterme açısından büyük önem taşımaktadır. Hayatta kazanabilmek için fiziksel anlamda nasıl olursak olalım, istediğimizde, inandığımızda, akıl ve düşünce gücünü kullanarak istediklerimizi başarabilecek düzeye gelebiliriz. Bizlerde var olan güçleri ise bencillik ederek, kendi çıkarlarımız amacıyla başkalarına zarar vermek için kullanmamalı; toplumsal yarar sağlamak, başkalarına yardımcı olmak için kullanmalıyız.

Yapılan haksızlıkları, olumsuz davranışları kendimize yapılmış gibi ya da bir gün başımıza gelebilecekmiş gibi değerlendirmemiz gerekir. “Bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın.” Düşüncesi doğru olmayan bir düşüncedir. Burada da tavşan sıra kendisine gelmeden önce herhangi bir şey yapmamıştır. Ancak ne zaman ki sıra kendisine gelir; tepki gösterir ve bu durumdan kurtulmanın yollarını arar. Bu metin sadece kendimizi düşünmememiz gerektiğini, başkalarına yapılan haksızlığı da kendimize yapılmış gibi savunmamız gerektiğini belirtmesi açısından önemlidir.

Biçim yönünden bakıldığında bu metin 11-14 yaş grubu çocukların özelliklerine uygundur diyebiliriz. Fabl, uzun olmasına rağmen istenenin bir olay örgüsü içerisinde, merak ve heyecan unsurlarını barındırarak anlatılması çocukların severek okumasını sağlayacaktır. Metinde hayvanların kullanılması, onların konuşturulması fabl özelliği kazandıracak, bu da verilmek istenen iletilerin çocuklar tarafından kavranmasını kolaylaştıracaktır.

Metinde birçok deyim yer verilmiştir. Sayıca fazla olan deyimlerin bir kısmı çocukların günlük konuşma dilinde kullandığı deyimlerdir. Bu da metnin anlaşılabilirliğini arttırmaktadır. Deyimlere çokça yer verilmesi metnin sanatsal bir biçim kazanmasına ve çocukların deyim hazinesini geliştirmesini sağlayacaktır. Çocukların anlamını bilmediği kelimeler de tıpkı deyimler gibi çoğunluktadır. Metinde çocukların bilemediğini düşündüğümüz otuz yedi kelime belirlenmiştir. Bu kelimelerin birçoğu metnin anlaşılmasında sorun yaratmayacak, cümlenin genelinden anlamına ulaşılabilir düzeydeki kelimelerdir. Çocukları zorlayacak birkaç kelime bulunuyorsa da bu onların yeni kelime öğrenmelerini, kelime hazinelerini geliştirmelerini sağlayacaktır.

İçerik olarak bakıldığında çalışmak, azim etmek, kabullenmemek, çaba göstermek gibi kavramların çocuklar tarafından öğrenilmesini sağlayan bu metnin, yukarıda dile getirilen olumlu özellikleri de göz önünde bulundurulduğunda Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmaya **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.1.3.2. Ayının Dostluğuna Ve Vefasına Güvenmek¹

Bir ejderha bir ayıyı yutuyordu. Aslan yürekli bir adam gidip ayının imdadına yetişti.

¹ II / 1922–2122. beyitler

Ayı ejderha yüzünden feryat edince, aslan yürekli bir adam onu ejderhadan kurtardı.

Yiğitlikle hile omuz omuza verdi ve böylelikle adam ejderhayı öldürdü.

Ayı da o adamın iyiliğini görüp ejderhadan kurtulunca...

Yaralı ayı, tıpkı Ashab-ı Kehf'in köpeği gibi o yiğidin ardından ayrılmadı.

O Müslüman yorgunluk yüzünden uzanıp yattı. Ayı ise ona olan bağlılığıyla onun başında bekçilik etmeye başladı.

Biri ordan geçerken, bu ne hal kardeş, dedi, bu ayı da nerden çıktı?

Adam olan biteni anlattı, ejderhadan söz etti. Öteki bre saf, dedi, ayıya güvenme.

Aptalın dostluğu düşmanlıktan kötüdür. Bir yolunu bulup böylesini baştan savmak gerek.

Adam, vallahi kıskançlığından böyle söylüyor, dedi. Yoksa ayı olduğuna ne bakıyorsun? Şu sevgiye bir bak.

Öteki dedi, aptalların sevgisi aldaticıdır. Benim kıskançlığım onun sevgisinden iyidir.

Hadi gel benimle, ayıyı kov gitsin. Ayıyı yeğleyip de kendi cinsinden olanı bırakma.

Adam dedi, git işine hasetçi. Öteki dedi, benim işim buydu, ama sende talih yokmuş.

Ben ayıdan daha kötü olamam a muhterem; onu bırak da arkadaşın ben olayım.

Senin için kaygılanıyorum, kalbim titriyor. Böyle bir ayıyla ormanda gezme.

Bu kalbim asla boşuna titremez. Hak nurudur bu, laf ve iddia değil.

Bunca söz söyledi, ama onun kulağına girmedi. Kötü zan insan için büyük bir settir.

Elini tuttu, ama o elini ondan çekti. Yolcu dedi, öyleyse ben gidiyorum; sen olgun bir arkadaş değilsin.

Dedi git, benim için tasalanma. Lüzumsuz adam, bilgiçlik taslama.

Adam tekrar dedi, ben senin düşmanın değilim. Ardımdan gelsen iyi olur.

Dedi, uykum var, beni bırak git. Öteki dedi, dost sözü dinle.

Dinle de akıllı birinin, bir dostun, bir gönül sahibinin yanında uyu.

Onun ısrarı karşısında adam sanılara kapıldı. Sinirlenip ona sırtını döndü.

Belki de bu beni öldürmeye gelmiş bir katil ya da bir şey uman dilenci veya ameledir.

Ya da beni dostumdan korkutmak üzere arkadaşlarıyla iddiaya girmiştir.

İçindeki fesat yüzünden aklına hiç iyi düşünce gelmiyordu.

Bütün iyi sanısı ayıya ilişkindi. Ayıyla aynı cinsten miydi neydi?

İtliği yüzünden akıl sahibini suçlayıp ayıyı müşfik ve adil sandı.

O Müslüman sinirlenip içinden lâhavle çekerek aptal adamı terk edip gitti.

Dedi, ben ısrar edip öğüt vermeye çalıştıkça onun kalbindeki kuruntular artıyor.

O halde öğüt yolu kapandı ve onlardan yüz çevir buyruğu devreye girdi.

Adam uyuyor, ayı sinek kovalıyordu. Ancak sinek inat edip tekrar geliyordu.

Sineği o gencin yüzünden birkaç kez kovmuş, ama sinek hemen dönüp geri gelmişti.

Ayı sineğe sinirlendi ve gidip iri bir taş alıp geldi.

Baktı ki sinek yine uykudaki adamın yüzüne konmuş.

Sineği ezmek için değirmen taşını kaldırıp sineğe vurdu.

Taş, uyuyan adamın yüzünü dümdüz etti ve şu meseli bütün dünyaya duyurdu:

Aptalın sevgisi, kesinlikle ayının sevgisi gibidir. Onun kini sevgi, sevgisi kindir.

Ahdi gevşek, yıkık dökük ve zayıftır. Lafı büyük, vefası cılızdır.

Yemin etse de inanma. Sözünde durmayan adam yeminini de bozar.

Yemin etmeden söyledikleri yalan olduğuna göre, onun hile ve yeminine de kapılma.

İnceleme

Konu

Akılsız dost ve ayının vefasızlığı.

Ana Düşünce

1. Cahillerin, aptalların sevgisi, ayının sevgisine benzer. Sevgi ve kin birbirine karışmıştır. O kişi hiç umulmayan bir anda kini yüzünden zarar verebilir.
2. Akıllı düşman akılsız dosttan yeğdir.

Yan Düşünceler

1. Ayı tabiatı gereği metindeki sonun yaşanmasına sebep olmuştur. Aslında kötülük, düşmanlık olan biriyle dostluk kurmanın sonu acı biter.
2. Her insan iyiliğe iyilikle karşılık vermez.
3. Huylu huyundan vazgeçmez. İnsana düşman olan ayı, insan ona yardım etse bile bir zaman sonra bunu unuttur. Tıpkı bazı insanların yapılan iyilikleri unuttuğu gibi.
4. Bize yapılan dostça nasihatleri iyice düşünmeden geri çevirmemeliyiz. Önyargılı davranarak yardım etmek için el uzatan kişileri kıskançlıkla yargılamamalıyız.
5. Önyargılı davranmamalıyız. Bazen bize yapılmak istenen yardımları da bu önyargıdan dolayı kıskançlık nedeni olarak görebiliriz.
6. “Bir musibet bin nasihatten yeğdir.”

Olayın Geçtiği Yer

Olay bir yol kenarında yaşanmıştır.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın yaşandığı zamana dair kesin bir ifade bulunmamaktadır. Metinde zaman olarak “feryat edince, iyiliğini görüp, biri ordan geçerken” kavramlarına yer

verilmiştir. Metindeki ifadelerden olayların bir günlük sürede yaşandığını söyleyebiliriz.

Kahramanlar

Adam

Sosyal Özellikler

Ayıyı zor durumda görünce ona yardım etmiştir. Bu yardımdan sonra ayıyla aralarında kendi düşüncesine göre bir sevgi bağı oluşmuştur. Başkalarının ayıdan dost olmaz sözlerini de kıskançlık göstergesi olarak kabul etmiştir. Yardımsever olmakla birlikte yardımını yanlış yerde gösteren kişidir.

Psikolojik Özellikler

Önyargılı ve kötü düşünelidir. Yolcunun söylediklerini kıskançlığın bir sonucu olarak görmüştür. Sabit fikirli biridir. Ayının dostluğuna güvenmiş, başka hiçbir düşünceyi kabul etmemiştir. Kendi aklının yeterli olduğunu düşünmüştür. Kuruntulu ve şüpheli biridir.

Yolcu

Sosyal Özellikler

Yardımsever ve dost canlısı biridir. Çevresinde yaşananlara duyarsız değildir. Adamın ayıdan ayrılması için büyük çaba göstermiştir. Onu tanımadığı halde elinden geleni yapmıştır. Buradan adamın sabırlı ve yol gösterici bir karaktere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Adamın ısrarlı çıkışları sonucunda pes etmiştir.

Psikolojik Özellikler

Doğruları ve gerçekleri görebilen bir karaktere sahiptir. Adama yardım etmek istemesi, bencil olmadığının göstergesidir. İnsana insan olduğu için değer vermektedir. Adamı tanımadığı halde ona yardım etmek istemiştir. Sözünü dinletmemesi, doğruyu gösterememesi sinirlenmesine sebep olmuştur.

Ayı

Kendi cinsinin özelliklerine sahiptir. Ejderhadan güçlü değildir. Nitekim ejderha ayıyı yutacakken bir adam onu kurtarmıştır. Adamın yardımına karşılık peşinden

hiç ayrılmamış, tabiri caizse iyiliğin karşılığını vermek istemiştir. Ancak bir sineğin kiniyle kendisine yardım eden kişiye zarar vermiştir.

Fablda Kullanılan Deyimler

İmdatına yetişmek, omuz omuza vermek, bekçilik etmek, baştan savmak, kulağına girmemek, bilgiçlik taslamak, sırtını dönmek, la havle çekmek, inat etmek.

Fablda Kullanılan Atasözleri

Atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Hasetçi, talih, muhterem, iddia, zan, tasa, sanı, amele, fesat, müşfik, adil, kuruntu, mesel, aht, vefa, gevşek.

Edebi İfadeler

“Aptalın dostluğu düşmanlıktan kötüdür.”

“Aptalların sevgisi aldatıcıdır. Benim kıskançlığım onun sevgisinden iyidir.”

“Kötü zan insan için büyük bir settir.”

“Aptalın sevgisi, kesinlikle ayının sevgisi gibidir. Onun kini sevgi, sevgisi kindir.

Ahdi gevşek, yıkık dökük ve zayıftır. Lafı büyük, vefası cılızdır.”

Değerlendirme

Ana düşünce tabiatında düşmanlık olan birinin dostluğundan hayır gelmeyeceğini ifade etmektedir. Metinde adam, ayıya yardım etmiş ve ayıyla dost olmuştur. Ancak ayının tabiatında düşmanlık ve saldırı vardır. İstese de bir insanla dört dörtlük bir dostluk kuramaz. Zira yoldan geçen yolcu da bu duruma şaşırmıştır. Hayatımızda da ayı karakterine sahip insanlar vardır. Aslında kin, nefret ve düşmanlık gibi kötü düşünceler olan insanlarla gerçek bir dostluk kurmak mümkün değildir. Böyle kişilerle dost olsak bile sonu acıyla biter. Böyle kişiler ister istemez karşılıklarına zarar verecektir. Tıpkı sineği kovmak isteyen ayının, kendisine yardım eden adama zarar vermesi gibi. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde arkadaşlık kurmada fazla zorlanmaz; ancak seçici de davranmazlar.

Yaşadıkları dönem ve yaşadıkları yerler bu yaş grubuna dahil çocukların daha fazla dikkat etmesini gerekli kılmaktadır. Arkadaşlarına, dostluklarına gereken önemi vermeli ve seçici davranmalıdırlar. Aksi takdirde sonunda zararlı çıkan kendileri olacaktır. Bu metin çocuklara herkesle dost olunamayacağını ve bu yüzden çok dikkat etmek gerektiğini anlatması bakımından önemlidir.

Bazı insanlar sevgilerini farklı biçimde gösterirler. Onların bu sevgisi olumlu görünse de karşısındakine zarar verebilir. Bu davranış biçimi kendini geliştirmeyen, olgunlaşmamış, cahil insanların yaptığı bir davranıştır. Sevgilerini farklı duygularla karıştırırlar ve kötü sonuçların doğmasına sebep olurlar. Bu metinde ayının sineğe olan kını, bir anda kendisine yardım eden adamı unutturmuştur. Bu sayede 11–14 yaş grubu çocukları her sevginin temelinde iyilik ve güzellik olmadığını anlayacaklardır.

Çevremizdekilere yardım etmek, zor durumda olanlara doğru yolu göstermek insani değerlerimizin başında gelir. İyilikler karşılıksız yapıldığı takdirde önem kazanır. Ancak insanlar yaptıkları iyilikler karşısında kendilerine aynı şekilde davranan kişileri bekler. İçlerinde art niyet taşımayan çocuklar, herkesin kendileri gibi davranacağını düşünür. Bu nedenle de olacaklar karşısında bir tedbir alamazlar. Bu metin sayesinde herkese güvenilmemesi gerektiği ve bizlerin başkasına davrandığımız gibi başkalarının da bize o şekilde davranmayacağı anlaşılmış olacaktır.

Dördüncü iletimiz bizlere yapılan nasihatlerin önemiyle ilgilidir. Geleneksel yaşantımızda nasihatlerin büyük bir önemi vardır. Deneyimli insanların özellikle de büyüklerin çocuklara verdiği nasihatler dikkati çekmektedir. Çocuklara direkt bilgi vermekten uzak olmak şartıyla onlara doğru yolun gösterilmesi önemlidir. Metinde yolcu, adama nasihatte bulunmuş; ama sözünü dinletememiştir. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla söz dinlemenin, nasihatlere kulak vermenin ve başkalarının gözlemlerine önem vermenin değerini anlayacaklardır.

İnsanların gerçekleri görebilmeleri için yaşamaları gerekir. Başkalarının sözüne inanmaktansa olanları yaşayarak öğrenmeleri daha değerlidir. “Bir musibet bin nasihatten yeğdir” sözü burada önem kazanmaktadır. Bize yapılan nasihatler nasıl olursa olsun yaşayıp öğrenmekten daha etkili olamaz. Yaparak yaşayarak öğrenme her ne kadar kalıcılığı sağlasa da bunu yapmak bazen geç kalmamıza sebep

olabilir. Bu ileti aracılığıyla çocuklar yaşamadan da deneyim sahibi olunacağına farkına varacaklardır. Bunu bir büyüğün tavsiyelerinden yararlanarak ya da böyle metinleri okuyarak ele edebileceklerini de görmüş olmaları, metnin önemini arttırmaktadır.

Metinde yolcu, adama yardım etmeye çalışmış; ancak adam onun yardımını kötü bir insanın oyunu gibi görmüştür. Önyargıyla yaklaşmış ve davranışlarının altında bir art niyet olabileceğini düşünmüştür. Hedef kitleyi oluşturan çocuklar da bu dönemde her şeye önyargıyla yaklaşabilirler. Onların gözünde anne babanın yaptıkları dahi yanlış olabilir. Onların kötü düşündüklerini, kendilerini sevmediklerini bile düşünebilir. Bu metin gerçekten yardım etmek isteyen insanların olabileceğini ve önyargılı davranarak bu kişileri göremeyeceğimizi anlatması; yersiz kuruntu ve şüphelerin insana zarar verdiğini göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Metinde yer verilen kahramanlar ve bazı kahramanlara insani duyguların yüklenmesi çocukların dikkatini çekmesi bakımından önemlidir. Mevlana'nın çocuklar tarafından ilgi gören bir konuyu işlemesi ve dostluk kavramına farklı açıdan bakması metnin değerini arttırmaktadır. Çocuklar bu metni sıkılmadan ve zevkle okuyacaktır.

Metnin uzunluğu çocukların seviyesine uygundur. Çocukların anlamını bilemeyeceğini düşündüğümüz on altı kelime tespit edilmiştir. Belirlediğimiz kelimeler metnin anlaşılmasında çocuklara zorluk çıkaracak nitelikte değildir. Bu kelimeler çocukların kelime hazinesini geliştirmesi bakımından önemlidir. Metinde kullanılan "Ashab-ı Kehf'in köpeği" kelime grubu çocukların anlamakta zorlanmasına sebep olacaktır. Bu kullanımın çocuklar tarafından anlaşılabilmesi için çocuklara ön bilgi verilmesi gerekmektedir. Metinde dokuz tane deyim kullanılmıştır. Metnin uzunluğunu göz önüne alarak, yeterli sayıda deyim kullanıldığını söyleyebiliriz. Ancak atasözüne hiç yer verilmemiştir.

Bütün bu özelliklerden yola çıkarak metnin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.1.3.3. Bakkal İle Papağan Hikayesi, Papağanın Dükkanda Yağı Dökmesi¹

Bir bakkalla onun bir papağanı vardı. Güzel sesli, yeşil renkli, konuşkan bir papağandı.

Dükkanda, oraya bekçilik eder, bütün tacirlerle şakalaşırđı.

İnsanlara hitap etmede insan gibi konuşkandı. Papağan gibi ötmeye de ustaydı.

Dükkanın bir yanından sıçrayıp öte yanına kaçtı; gülyacağı şişelerini döktü.

Efendisi evden çıkageldi; dükkanında, efendiler gibi huzur içinde oturdu.

Gördü ki dükkan yağa batmış, elbisesi de yağ içinde.

Başına vurdu, bu vuruş yüzünden papağan kel oldu.

Papağan birkaç gün söz söylemez oldu; bakkal pişmanlıktan ah çekti.

Sakalını yoluyor: “Yazık! Nimet güneşim bulut altına girdi,” diyordu.

O tatlı dilinin başına vurduğumda elim kırılısaydı keşke.

Kuşu yine dile gelsin diye her yoksula hediyeler veriyordu.

Üç gün üç gece şaşkın, üzgün, ümitsizce dükkanında oturduktan sonra,

Olur da dile gelir diye, o kuşa her çeşit olmadık şeyler gösteriyordu.

O sırada ordan başı, tasın ve leğenin arkası gibi saçsız, çıplak kafalı bir Cavlaki geçiyordu.

Papağan birden bire dile geldi, akıllılar gibi dervişe bağırıp: “Hey filan,” dedi.

Nasıl oldu da kel oldun, keller arasına katıldın? Yoksa sen de mi şişeden yağ döktün?”

Onun bu kıyasına halkın güleceğı geldi. Çünkü o hırka sahibini kendisi gibi sanmıştı.

¹ I / 247-262. beyitler

İnceleme

Konu

Yanlıı kıyaslamadır.

Ana Düşünce

“Her gördüğünü kendin gibi sanma”

Yan Düşünceler

1. Bir anlık öfkeye kapılarak pişman olabileceğimiz davranışlar sergilememeliyiz.
2. Çözümü kolay durumları, içinden çıkılmaz hâle dönüştürmemeliyiz.
3. Düşüncesizce verdiğimiz cevaplar, yaptığımız davranışlar gerçeklerin ve gerçek bilginlerin saklanmasına sebep olabilir.
4. Sevdiğimiz insanların değerini onları kırmadan, incitmeden önce anlamamız gerekir.

Olayın Geçtiği Yer

Olay bir dükkanda geçmektedir. Papağanın dükkandaki gülyacı şişelerini dökmesinden dükkanın bir aktar dükkanı olabileceği anlaşılmaktadır.

Olayın Geçtiği Zaman

Papağanın birkaç gün efendisiyle küs kalması; efendinin üç gün üç gece ümitsizce beklemesi olayın yaşandığı zaman hakkında bize bilgi vermektedir. Papağanın gül yağı şişelerini dökmesinin üstünden üç gün geçmiştir.

Kahramanlar

Dükkan Sahibi

Sosyal Özellikler

Papağanın efendisi, dükkanın sahibidir. Günlük hayatta herhangi bir sıkıntısı olmayan, huzurlu biridir.

Psikolojik Özellikler

Papağan çok sevmekte ve ona bir insandan daha çok güvenmektedir. Karşısındaki kişiyi en ufak yanlışında yargılayabilecek biridir.

Sinirlerine hâkim olamamakta, anlık bir durumla hareket etmektedir. Yaptığı olumsuz davranışlardan pişmanlık duymaktadır. Düşüncesizce hareket etmesi, sevdiklerinin gözünde değerinin kaybolmasına sebep olmuştur. Yaptığı olumsuz davranışları düzeltmek için elinden geleni yapmaya çalışan, yaşadıklarından ders alan bir karakterdir.

Papağan

Fiziki Özellikleri

Yeşil renkli, güzel sesli ve konuşkan bir kuştur.

Sosyal Özellikler

Efendisinin dükkanına göz kulak olmaktadır. Tutsak olmasına rağmen efendisine sadık bir kuştur.

Diğer kuşlardan farklıdır. Dükkana gelen müşterilerle şakalaşır, insan gibi sohbet etmektedir. Buna rağmen kendi cinsinin bir özelliği olarak da çok güzel ötmektedir.

Psikolojik Özellikler

Efendisini çok sevmektedir. Bu nedenle ondan gelen en ufak olumsuzluk dahi kırılmasına sebep olmaktadır. Hassastır. Kırılgan ve yapılanları unutmayan bir karaktere sahiptir. Efendisinden beklemediği bir davranış görmesi üzülmüne ve onunla konuşmamasına sebep olmuştur. Papağan konuşmayarak bir nevi efendisine ceza vermektedir.

Tek yönlü düşünmektedir. Dervişin saçsız olmasının sebebini yaşadığı durumla kıyaslamıştır.

Cavlaki

Fiziki Özellikler

Saçsız, kel biridir.

Sosyal Özellikler

“Hırka sahibidir.” Metinde derviş diye de nitelendirilmektedir. Din ehli, alim, bilgin biridir.

Fablda Kullanılan Deyimler

Efendiler gibi huzur içinde olmak, söz söyleyemez olmak, pişmanlıktan ah çekmek, dile gelmek, olmadık şeyler söylemek, kendi gibi sanmak.

Fablda Kullanılan Atasözleri

Metinde atasözü bulunmamaktadır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Gülyağı, tas, leğen, cavlaki, derviş, kıyas, hırka sahibi.

Edebi İfadeler

“Nimet güneşim bulut altına girdi.”

Değerlendirme

Fablda dükkân sahibi, papağanı çok sevmekte ve ona çok güvenmektedir. Ancak papağanın dikkatsizlikle yaptığı bir hata, onun bu sevgisini unutmamasına neden olmuştur. Bir anlık öfkeyle, çok sevdiği papağanının kırılmasına, küsmesine neden olmuştur. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde duygularını çok yoğun yaşarlar. Öfkeleri çok büyük, sevgileri çok fazladır. Sevdikleri kişileri gözlerinde çok büyütür, onların hiç hata yapmayacağını düşünürler. Bu anne ve babanın yanı sıra her türlü özelliğini örnek aldıkları öğretmenleri ya da çevrelerinde gördükleri herhangi bir kişi de olabilir. Bu kişilerin hatalarını gördüklerinde ya da kendilerine karşı olumsuz davranışları olduğunda hemen kırılırlar ve sevgileri bir anda sevgisizliğe döner. Bu metin onlara, öfkeyle hareket etmenin ne kadar kötü bir durum olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Fablda dükân sahibi, papağanın yaptığı olumsuzluğu kolay bir yolla çözümleyebilirdi. Dükânı temizler, şişeleri yerleştirebilirdi. Ancak o, çözümü kolay bir durumu içinden çıkılmaz bir hale getirmiş, hatta yeni bir sorunun oluşmasına neden olmuştur. 11-14 yaş grubu çocukları davranışlarının ve söylediklerinin nelere yol açacağını düşünmez. Çözümü kolay bir sorun aslında onların, gözünde büyüttüğü bir durum olabilir. Öyle ki bazı olayları ağlayarak karşılar hatta dünyanın sonu olarak görebilirler. Bu metin aracılığıyla böyle bir yaklaşımın hiçbir sorunun çözümü olamayacağını farkına varacaklardır.

11-14 yaş grubu çocukları davranışlarını başka arkadaşlarının yaptıkları, söyledikleriyle karşılaştırırlar. Onlar gibi olmaya çalışmaları birbirlerine benzemeye çalıştıklarının bir göstergesidir. Bunun yanı sıra hatalarına bir ortak arayabilirler. Bir bakıma bu, onların rahatlamasını ya da yalnız olmadıklarını anlamalarını sağlar. Nitekim bu gibi düşüncelerle yapılan davranışlar veya söylediklerimiz gerçekten değerli, bilgili kişilerin hayatımıza girmesini engelleyebilir. Asıl kişilerin büyüklüğünü görmek için büyümeyi beklememek gerekir. Yaptığımız doğru tahlillerle insanların bilgisinin sınırını, bilgeliğini görmek çok da zor değildir.

Dördüncü iletimizde yer alan düşünce, aslında sadece 11-14 yaş grubu çocukları için değil bütün insanlar için geçerli olan bir durumdur. Sevdiğimiz, önem verdiğimiz kişilerin değerlerini onlar yanımızdayken bilmeyiz ya da fark etmeyiz. Ancak yanımızda olmadıklarında, onları göremediğimizde, seslerini duyamadığımızda değerli olduklarını anlarız. Bunu görebilmemiz için çoğu zaman metindeki gibi olayların yaşanması gerekmektedir. Çocuklar okuduklarını kendileriyle özdeşleştirmede, olayları yaşarmış gibi okumakta yetişkinlerden daha üstündürler. Bu nedenle de metin, çocuklara olumsuzluklar yaşanmadan önce sevdiklerimizin kıymetini bilmemiz gerektiğini kavratacaktır.

Metinde altı tane deyim kullanılmıştır. Bu deyimler günlük hayatta kullandığımız ve çocukların rahatlıkla anlayabileceği bir özellik taşımaktadır. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz yedi kelime tespit edilmiştir. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz kelimeler, metnin uzunluğu doğrultusunda düşünüldüğünde uygun sayıda olduğunu söyleyebiliriz. Bu kelimelerin bir kısmı çocukların cümlelerden anlamlarını çıkarabileceği düzeyde olduğu gibi bir kısmı da

çocukların ilk kez öğrenecekleri kelimelerden oluşmaktadır. Çocukların kelime hazinesini geliştirmeleri bakımından yeni öğrenilen kelimeler büyük katkı sağlayacaktır.

Fabla biçim açısından bakıldığında 11-14 yaş grubu çocukları için uygun özellikler taşıdığını görürüz. 11-14 yaş grubu çocuklarına yönelik hazırlanan ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılan metinler oldukça uzundur. Bu da öğrencilerin dikkatini dağıtmakta, verilmek istenen iletinin doğru bir şekilde anlaşılmasına sebep olmaktadır. Ancak bu metin böyle bir özellik göstermemektedir. Parça kısadır ve vermek istediği iletiyi etkili bir şekilde vermiştir. Bu nedenle öğrenciler parçayı okurken sıkılmayacaklar ve metnin vermek istediği dersi kolayca görebileceklerdir. Kısallığı ve derinliği bakımından bu metin, çocukların ders kitaplarında **kaynak metin olarak kullanılmasına uygundur.**

2.1.3.4. Çakalın Boya Küpüne Düşüp Boyanması Ve Çakallar Arasında Tavusluk Savlaması.¹

Bir çakal, boya küpüne düştü ve küpün içinde bir süre kaldı.

Çıktığında tüyleri boyanmıştı. Dedi, ben yüce gök tavusu oldum.

Boyalı tüyler güzel görünüyordu. Güneş de renkleri parlatıyordu.

Yeşil, kırmızı, pembe ve sarı renkler içinde kendini çakallara gösterdi.

Bir ağızdan dediler, küçük çakal, ne oldu da böyle sevince boğuldun?

Sevincinden bize uzak durur oldun. Bu kibir sana nerden bulaştı?

Bir çakal, karşısına geçip dedi, hile mi yapıyorsun, yoksa gerçek mutlulardan mısın?

Anlaşılan, minbere çıkıp da asılsız sözlerle halkı imrendirmek için hile yaptın.

Çok çabaladın da sıcaklık göremedin. Bu yüzden hileyle utanmazlığa başladın.

Renk renk olmuş çakal gizlice gelerek kendini kınayan çakalın kulağına şöyle dedi:

“Bana ve rengime bir bak hele. Putperestlerin bile benim gibi bir putları yok.

¹ III / 721-777. beyitler

Çiçek bahçesi gibi yüz renge bürünüp güzelleştim. Bana secde et, benden yüz çevirme.

Görkemime, debdebeme bak da bana “dünyanın övüncü” ve “dinin temeli” diye seslen.

Ben ilahi lutfu mahzar oldum ve yüce gerçekleri açıklayan bir levhaya dönüştüm.

Çakallar! Bana çakal demeyin ha! Böyle güzellik olur mu hiç çakalda?

Çakallar, mumun çevresine üşüşen kelebekler gibi oraya gelip toplandılar.

Dediler a mücevher, ne diyelim sana? Dedi, Jüpiter gibi parlak erkek tavus, deyin bana.

Sonra ona dediler, iyi de can tavusları gül bahçesinde cilveyle süzülürler...

Sen öyle süzülür müsün? Dedi, hayır, çölü geçmeden Mina’dan nasıl söz edeyim?

Tavuslar gibi ötebilir misin? Dedi, hayır. Dediler, efendi, öyleyse sen tavus değilsin.

Tavusun hilati gökten gelir. Sadece renk ve iddia ile ona ulaşman mümkün mü?

İnceleme

Konu

Kibir ve taklidin zararları.

Ana Düşünce

Her varlığın, her insanın doğuştan gelen birtakım özellikleri vardır. Başkalarındaki özelliklere sahip olmaya çalışmak ya da kendimizde olan özelliklerden kurtulmaya çalışmak imkânsızdır.

Yan Düşünceler

1. Sahip olamadığımız şeyleri kendimize mâl ederek kibirlenmek çevremizdekilerin tepkisini çekebilir.
2. Mutlu olmadığımız halde insanlara karşı mutluluk oyunu oynamak ne kendimize ne de çevremizdekilere fayda sağlar.

3. Başkalarını imrendirmek için asılsız sözler söylemek, içinde bulunduğumuz durumdan mutlu olduğumuzu göstermek kendimize zarar verir.
4. Ne kadar başkası gibi olmaya çalışsak, öyle olduğumuzu iddia etsek de davranışlarımız ve sözlerimiz öyle olmadığımızın kanıtıdır.
5. Başkalarına benzemek, onun gibi olduğumuz anlamına gelmez. Bu nedenle başkalarına benzemeye çalışmaktansa kendimiz gibi olmalı, öyle görünmeliyiz. Başkalarını bu şekilde kandırmaya çalışmak çevremizdekileri basite almaktır.

Olayın Geçtiği Yer

Olay, çakalların bir arada yaşadığı bir mekânda yaşanmıştır. Bunun dışında olayın geçtiği yer hakkında kesin bir bilgiye yer verilmemiştir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zaman hakkında bilgi verilmemiştir. Metinde zaman olarak sadece “küpün içinde bir süre kaldı.” kullanımına yer verilmiştir.

Kahramanlar

Çakal

Etoburdan, sürü durumunda yaşayan, kurttan küçük bir yaban hayvanı (TDK, 1998).

Psikolojik Özellikler

Kendi özelliklerini beğenmeyen, başkaları gibi olmaya ya da öyle görünmeye çalışan bir karaktere sahiptir. Kendi özelliklerinden ve görünümünden memnun değildir. Kibirli ve küçümseyicidir. Boya küpüne düştükten sonra kendisinde çok şeylerin değiştiğini düşünür ve tıpkı bir tavus kuşu gibi güzel görüldüğünü düşünmeye başlar. Bu da kibirlenmesine, çevresindekilere küçümseyici tavırlar takınmasına sebep olur. İçinde yaşadığı toplumdaki arkadaşlarından uzaklaşmaya çalışır. Kendisinin onlar gibi çirkin olmadığını düşünmeye başlar. Bu nedenle de onların görüntüsünü alaya alır.

Üzerinde renkli boyaların olması ve bunların güneşte parlaması kendisini dünyanın övücü gibi görmesine ve başkalarının da ona itaat etmesini istemesine sebep olur.

Tavus kuşu

Sülüngillerden, erkeğinin tüyleri uzun, kuyruğu parlak, güzel renkli, acı ve tiz sesli, süs hayvanı olarak beslenen bir kuş (TDK, 1998).

Güzelliğin simgesidir. Bu metinde çakal da tavus gibi görüldüğünü, onun gibi güzel olduğunu düşünmeye başlamıştır. Buradan yola çıkarak imrenilen bir güzelliğe sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Diğer çakallar

Arkadaşlarının haline şaşırırlar. Onun doğruyu görebilmesi çalışırlar. Onun bu halini alaya alırlar. Çünkü her ne olursa olsun çakal yine çakaldır. Özünde çakal olmanın özellikleri vardır. Bunu değiştirmek de mümkün değildir. Diğer çakallar bunun farkındadır ve arkadaşlarına da bunu fark ettirmeye çalışmaktadır.

Fablda Kullanılan Deyimler

Yüz çevirmek.

Fablda Kullanılan Atasözleri

Metinde atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Küp, kibir, hile, minber, imrendirmek, kınamak, putperest, görkem, debdebe, lütuf, ilahi, mahzar, levha, mücevher, cilve, hilat, iddia.

Değerlendirme

Dünyadaki her canlı kendine has güzelliklerle dünyaya gelir. Bu nedenle de başkalarıyla kendimizi karşılaştırmak, onlarda olup da bizde olmayanları istemek yanlış bir davranıştır. Her özellik ve güzellik türüyle beraber olduğu zaman değer kazanır. Bunları kendimizde varmış gibi göstermeye çalışmak boşa kürek çekmek olur. Çünkü böyle özellikler insanlara doğuştan verilen özelliklerdir. Bu özelliklere

sahip olamamak bir eksikliğin göstergesi değildir. Herkes kendine göre özel ve güzel özelliklere sahiptir. Bu nedenle her varlık, her insan önemli ve değerlidir.

11-14 yaş grubu çocuklarının herkesin kendine göre bir özellik ve yetenekle dünyaya geldiğini bilmeleri gerekir. Böyle olduğu zaman kendilerinde olmayan özelliklerden dolayı üzülmecek, kendi özelliklerinin farkına varacaklardır. Tavus kuşu tüylerinin ve sesinin güzelliğiyle yaratılmıştır. Aynı renklerin çakalda olması tavus kuşu gibi olduğunu göstermez. Çünkü ne onun gibi süzülebilir ne de onun gibi sesini kullanabilir. Bu nedenle ne yaparsak yapalım bazen kavuşamayacağımız şeylerin de olduğunu farkına varmamız gerekir.

Birinci ileti hayatta her şeye sahip olamayacağımızı ve sahip olmadıklarımızı bizmiş gibi göstermenin yanlışlığını ifade etmektedir. Başkalarında olan özelliklerin ve güzelliklerin bizde olmayışı mutsuzluğun bir nedeni olamaz. Nitekim insanoğlu bu özelliklere sahip olabilmek için elinden geleni yapar. 11-14 yaş grubu çocukları içinde buldukları dönemin de etkisiyle sahip olduklarından memnun kalmazlar. Hep daha iyisini daha farklısını isterler. Bu özelliklere sahip olsalar bile başkalarında olanlar, onlarda bulunan özellikler ve güzellikler onlara daha güzel ve erişilmez gelir. Her defasında “Neden bende de yok” gibi düşünceler geçer akıllarından. Bu düşünceler de onları yanlış davranışlara sevk edebilir. Sahip olmadıklarına imrenerek bakarlar. İmrendikleri özelliklerin ve güzelliklerin kendilerinde olmadığını söylemekten rahatsızlık duyarlar. Bu da yavaş yavaş onları kendileri olmaktan çıkararak başkaları gibi olmaya, onlar gibi davranmaya özendirir. 11-14 yaş grubu çocukları tıpkı metindeki çakal gibi boya küpüne düştüklerinde kendilerini tavus kuşu gibi görmeye başlayabilirler. Sahip olmadıklarını sahipmiş gibi gösterip kibirli davranışlarda bulunabilirler. Başka arkadaşlarını imrendirmek için de içinde buldukları durumun büyük bir mutluluk kaynağı olduğunu göstermeye çalışabilirler. Bu metin 11-14 yaş grubu çocuklarına sahip olduklarımızla yetinmemiz gerektiğini, kibrin yanlış olduğunu, her şeyimizle her birimizin önemli olduğunu gösterecektir.

İkinci ileti mutlu olmadığımız halde çevremizdekilere mutluluk oyunu oynamanın faydasız olduğunu anlatmaktadır. Metinde çakal boya küpüne düşer. Üzerine yapışan boyları görünce de kendisinin tavus kuşu olduğunu düşünür ve kibirlenir.

İçinde bulunduğu durumdan yararlanmaya çalışır. Mutluluk oyunu oynar. Böyle yaparak çevresindekilerin ona imrenmesini sağlamaya çalışır.

Çevremizdekileri imrendirmek, onların ilgisini çekmek için mutluluk oyunu oynamak insanları kandırmaya çalışmaktır. Bazı insanlar başkalarının ilgisini çekmek için bu tür davranışlara başvurabilir. Çevremizdekileri bu şekilde kandırmaya çalışmak, onların ilgisini bu şekilde çekmeye çalışmak var olan iyi özelliklerimizin de yok olmasına sebep olabilir. 11-14 yaş grubu çocukları ilgiyi üzerlerinde toplamak için bunlara hiç gerek olmadığını anlayacaktır. İlgi çekmek istiyorlarsa, bunun gerçek bir başarı ve mutlulukta olabileceğinin farkına varacaklardır.

Başkaları gibi olmaya çalışmak onlara benzemeyi de beraberinde getirir. Git gide onlar gibi davranmaya, onlar gibi konuşmaya başlarız. Bu da kendi özelliklerimizden uzaklaşmamıza sebep olur. Kendi değerimizi unutturur. Hatta kendimizi keşfetmemizi engeller. 11-14 yaş grubu çocukları çok hassas bir dönemdedirler. Yaşadıkları dönem kendi özelliklerini ve yeteneklerini keşfedecekleri bir dönemdir. Bu dönemde başkalarına benzemeye çalışmaları kendi özelliklerini kapatmalarına sebep olur. Kendilerini, yeteneklerine göre geliştirebilecekleri bir dönemde, bu şekilde davranmaları büyük zarar verecektir. Bu metin sayesinde herkesin kendi özellikleriyle gurur duyması gerektiğini ve her varlığın kendine has, onunla güzel ve değerli olan özelliklerinin olduğunu görecektirler.

Metin, fabl türüne uygun uzunluktadır. Metinde bir tane deyim kullanılmıştır. Atasözüne ise hiç yer verilmemiştir. Bu durum metnin olumsuz bir özelliği olarak değerlendirilebilir. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz on yedi kelime tespit edilmiştir. Bu kelimeler metnin bazı kısımlarında çocukların zorlanmasına sebep olabilecektir.

Metinde bazı kullanımlar çocukların kavrama düzeyinin üstünde bir özellik göstermektedir. Çakalın davranışlarının putperestlerle ya da dinle ilişkilendirilmesi çocukların anlam karışıklığı yaşamasına sebep olacaktır. Çocuklar bu kullanımların olduğu bölümleri anlamakta güçlük çekebileceklerdir.

Ana düşünce ve iletiler 11-14 yaş grubu çocuklarına uygun olmasına rağmen metindeki bazı kullanımların çocukların anlam karışıklığı yaşamasına sebep olacaktır. Bu kullanımlar değiştirildiği takdirde **kullanılabilecek bir metindir**.

2.1.3.5. Farenin Devenin Yularını Çekmesi ve Kendisiyle Gurur Duyması¹

Küçük bir fare, bir devenin yularını kapıp efelenerek yola koyuldu.

Deve yeğniceklikle onun ardından yola koyulunca, fare, ben yiğidim, diye gurura kapıldı.

Onun ne düşündüğü deveye malum olunca, dedi, neşelenmeye devam et, ben sana gösteririm.

Kocaman fili bile çaresiz düşüren büyük bir ırmağın kıyısına gelince...

Fare oracıkta kalakaldı. Deve dedi, ey dağlarda, ovalarda yoldaşım...

Niçin durdun böyle, bu şaşkınlık niye? Yürü de yiğitçe gir ırmağa.

Sen benim kılavuzum, öncümsün. Yarı yolda kalıp da duraksama.

Fare dedi, bu acayip derin bir su. Boğulmaktan korkarım ben arkadaş.

Deve, bakalım suyun derinliği ne kadarmış, deyip hemen ayağını suya soktu.

Dedi, behey kör fare, dize kadarmış su. Neden şaşırdın, niçin aklın başından gitti?

Fare dedi, sana karınca olan bize ejderhadır. Hem dizden dize fark vardır.

Senin dizine dek olsa da, usta, benim boyumu yüz arşın geçer.

Deve dedi, bir daha küstahlık etme ki bu ateşle cismin de canın da yanmasın.

Sen kendin gibi farelerle boy ölçüş. Farenin deveye söyleyecek sözü olamaz çünkü.

Fare dedi, tövbe ettim. Allah için şu tehlikeli sudan geçir beni.

Deveye acıma geldi ve sıçrayıp hörgücüme otur, dedi.

Ben bu sudan rahatlıkla geçebilirim. Ayrıca senin gibi yüzlercesini de geçiririm.

¹ II / 3422-3438. beyitler

İnceleme

Konu

Gurur ve kibirdir.

Ana Düşünce

Her insan kendi özelliklerinin, yeteneklerinin sınırlarını bilmeli ve ona göre davranmalıdır.

Yan Düşünceler

1. Bile bile kendi özelliklerimize denk olmayan kişilerle boy ölçüşmek anlık bir mutluluk sağlar. Devamında gelen acı ve hayal kırıklığıdır.
2. Ne kadar bilirsek bilelim herkesin eksik kalacağı bir yer mutlaka vardır.
3. Her insanın düşünceleri, yapabilecekleri, bedensel özellikleri farklıdır. Birine kolay olan başkasına zor olabilir. “Deveye karınca olan; fareye ejderhadır.”
4. Bir insanın mütevazı davranarak isteğimize riayet etmesi, ondan daha iyi olduğumuzu göstermez.
5. Bir musibet bin nasihatten yeğdir.
6. Zor durumda kalan birine yardım etmek gerçek bilginin ve erdemin göstergesidir.
7. Önyargılı davranmamamız gerekir.
8. Boyundan büyük işlere kalkışmamak gerek.

Olayın Geçtiği Yer

Olaylar bir yol üzerinde başlayıp bir su kenarında son bulmaktadır.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zamanla ilgili kesin bir bilgi yer almamaktadır. Metinde zamanla ilgili sadece yola koyulunca, onun düşündüğü deveye malum olunca ve ırmağın

kıyısına gelince kavramlarına yer verilmiştir. Bu ifadelerden yola çıkarak zamanın kısa bir süreyi kapsadığını söyleyebiliriz.

Kahramanlar

Deve

Fiziksel Özellikler

Hörgücü bulunan büyük bir hayvandır. Suyun dizine kadar gelmesi boyunun uzunluğunun bir göstergesidir.

Psikolojik Özellikler

Farenin çok bilmiş tavırlarına başlangıçta ses çıkarmaz. Nitekim sözden ziyade davranışlarıyla başına gelecekleri anlatmaya çalışmıştır. Aldırışsızdır. Mütevazı insanların kişiliğini yansıtır. Sonunda yine farenin durumuna üzülmüş ve ona yardımcı olmuştur. Bu sebeple yardımsever bir karaktere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Farenin tavrını görüp onu yalnız bırakmak yerine ona gerçekleri göstermek istemiştir. Yol gösterici bir karaktere sahiptir. Akıllı, bilgili kötü düşüncesi olmayan bir kişinin karakterini yansıtmaktadır.

Fare

Fiziksel Özellikler

Deveyle arasında fiziksel olarak büyük bir fark vardır. Yaratılışından ötürü fiziksel olarak küçüktür.

Psikolojik Özellikler

Boyundan büyük işlere kalkışan bir karaktere sahiptir. Bilmiş tavırları neredeyse kendisine zarar vermesine sebep olacaktır. Devenin yaptıklarına ses çıkarmamasını yanlış anlamıştır. Devenin acımasıyla içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmuştur. Başkasının iyi niyetini kendi özelliği olarak görmüştür.

Fablda Kullanılan Deyimler

Yola koyulmak, gurura kapılmak, aklı başından gitmek, boy ölçüşmek, söyleyecek sözü olmamak, tövbe etmek.

Fablda Kullanılan Atasözleri

Metinde atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Yular, efelenmek, yeğniceklik, yoldaş, kılavuz, küstahlık, hörgüç.

Edebi İfadeler

“Sana karınca olan bize ejderhadır. Hem dizden dize fark vardır.”

“Sen kendin gibi farelerle boy ölçüş. Farenin deveye söyleyecek sözü olamaz çünkü.”

Değerlendirme

Ana düşünce her insanın kendi özelliklerini, yeteneklerini bilmesi gerektiği ve ona göre davranması gerektiği üzerine kurulmuştur.

İnsanın başkalarından ziyade öncelikle kendini çok iyi tanıması gerekmektedir. Neler yapabileceği, neye gücünün yeteceğinin bilincinde olmalıdır. Böylelikle kendi özelliklerine uygun isteklerde bulunacaktır. Metinde fare, deveye kafa tutabileceğini düşünmüştür. Kendi özelliklerinin farkına metnin sonunda devenin verdiği dersle varmıştır. Eğer kafa tutmak, boy ölçüşmek istiyorsak bunu kendi özelliklerimize uygun kişilerle yapmalıyız. 11-14 yaş grubu çocuklarının kazanması gereken en önemli hedeflerden birisi kendi özelliklerinin farkına varmaktır. Yapılandırmacı eğitim sisteminde çocukların özellikle kendilerini çok iyi tanıması gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Bu nedenle metin, çocuklara bu özelliğin kazandırılmasında büyük fayda sağlayacaktır.

Bu yaş grubu çocukları kimi zaman kendi yeteneklerine ve özelliklerine uygun olmayan davranışlarda bulunurlar. Özellikle ergenlik dönemini yaşadıkları böyle bir dönemde bu davranışlar sıkça görülmektedir. Sahip oldukları bilgileri başkalarıyla kıyaslayabilir, hatta karşılarındakini küçük düşürmek için kullanabilirler. Metinde fare, bu hareketinin sonucunda neler olabileceğini görmüştür. Bu metin çocuklara fare gibi davrandıkları taktirde ne gibi durumlarla karşılaşabileceklerini tahmin etmede yardımcı olacaktır.

Dünyada herkese kendine has bir özellik verilmiştir. İnsan her şeyi başarabilecek özelliklere sahip olmayabilir. Fare derin bir nehirden geçemez, boğulur. Ancak bu bir deve için kolay bir iştir. Deve de küçük bir delikten geçmeyi başaramaz. Yani her canlının farklı ve kendine özgü özellikleri vardır. Böyle olduğu halde fareyle deveyi özellikleri bakımından karşılaştırmak ya da aynı kefeye koymak çok yanlış olur. Her insanın da yapabilecekleri farklıdır. Bedensel özelliklerin yetersizliği sebebiyle insanlar başarısızlıkla değerlendirilmemelidir. Yapılandırmacı eğitim sisteminde her öğrencinin düzeyine uygun çalışmalar yapılmaktadır. Çocuklar yapabilecekleri çerçevesinde görevlendirilmektedir.

11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla kendilerini değerlendirme imkân bulacaklardır. İnsanın her özelliğe sahip olamayacağını ve kendilerinde bulunan özelliklerle de birçok şeyi başarabileceklerini fark edeceklerdir. Bu ileti her çocuğun kendini özel hissetmesi ve kendine güvenmesi bakımından önemli olacaktır.

Dördüncü ileti, bir insanın mütevazı davranarak isteğimize riayet etmesinin, ondan daha iyi olduğumuz anlamına gelmeyeceğini ifade etmektedir. Devenin fareye göz yumması bir anda farenin gururlanmasına sebep olmuştur. 11-14 yaş grubu çocukları bu ileti aracılığıyla insanların alçakgönüllü davranışlarının, güçsüzlük anlamına gelmeyeceğini göreceklerdir. Bunun yanı sıra insanın kendisine güven duymasının iyi olmakla birlikte yanlış güvenin de zarar getireceğinin farkına varacaklardır.

Beşinci ileti insanlara yanlış ve doğruyu göstermeye çalışmak yerine yaşayarak öğrenmelerini sağlamanın daha etkili olacağını ifade etmektedir. Bu ileti aracılığıyla çocuklar, yaparak ve yaşayarak öğrenmenin daha kalıcı olacağını öğreneceklerdir.

Deve, farenin düşüncesini anlar; ancak hiçbir şey söylemez. Çünkü doğruyu farenin görmesini ister. Fare ırmağın kıyısına gelince düşüncelerinin ve bir deveyle boy ölçüşmenin ne kadar yanlış olduğunu anlar. Böylece deve, hiçbir şey söylemeden fareye ne kadar büyük bir hata yaptığını göstermiş olur.

Çocuklar bu dönemde davranışlarının yanlışlığına ya da yapmaları gerekenlere dair çevrelerinden çok nasihat alırlar. Ancak başkalarının kendilerine nasihat

vermesi, açıkça ne yapmaları gerektiğini söylemesi çocukların hoşuna gitmeyen bir durumdur. Metinde deve, farenin yanlış bir düşünceye sahip olduğunu açıkça söylememiş, nasihatlerde bulunmamıştır. Metnin sonunda fare doğruyu, kendisi bulmuştur. Devenin bu davranışı çocukların hoşuna gidecektir. Farenin bu davranış sonucunda öğrendikleri de daha kalıcı olacaktır.

Altıncı ileti zor durumda kalan insanlara yardım etmenin gerekliliğini ifade etmektedir. Deve, farenin olumsuz tavrına rağmen onu denizden geçirmiş, ona yardım etmiştir. 11-14 yaş grubu çocukları bu ileti aracılığıyla zor durumda kalan insanlara yardım etmek gerektiğinin farkına varacaklardır. Olumsuz davranışlarda bulunan kişilere aynı şekilde davranmanın yanlış olduğunu göreceklerdir.

Metin zıtlıklar üzerine kurulmuştur. Deve büyük bir hayvan olmasına rağmen tevazu sahibidir. Fare küçük bir hayvan olmasına rağmen kibirlidir. 11-14 yaş grubu çocukları metindeki kahramanların özelliklerinden yola çıkarak insanların sahip olduğu fiziksel özelliklerin onların duygu ve düşünceleri hakkında fikir veremeyeceğini göreceklerdir. Önyargılı davranmanın kişiyi yanlış yönlendireceğinin farkına varacaklardır.

Mevlana'nın Mesnevi'nin II. cildinde yer verdiği bu metin, fabl özelliği taşımaktadır. Büyüklüklerinden, fiziksel özelliklerinden yola çıkılarak seçilen hayvanlar, bazı insanların karakterlerini anlatmada kolaylık sağlamıştır. Kahraman olarak seçilen hayvanlar konuşturularak okuyucuya çeşitli hikmetler sunulmaya çalışılmıştır. Metinde teşhis ve intak sanatı kullanılmıştır. Çocukların bu sanatı daha iyi öğrenmeleri ve öğrendiklerini pekiştirmeleri açısından bu metin etkili olacaktır.

Metnin uzunluğu bir ders saatinde işlenebilecek uzunluktadır. Metinde altı tane deyim kullanılmıştır. Deyimler çocukların bulabilecekleri ve kavrayabilecekleri düzeydedir. Metnin uzunluğuna bağlı olarak kullanılan deyim sayısının yeterli olduğunu söyleyebiliriz. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz kelime sayısı yedidir. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz kelimeler çocukların kavrayışını engelleyecek düzeyde değildir. Bu kelimeler çocukların kelime hazinesini geliştirmeleri bakımından etkili olacaktır.

Bu özellikler ışığında metnin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.1.3.6. Katırın ben çok tökezliyorum da sen pek tökezlemiyorsun diye deveye yakınması.¹

Katır, güzel arkadaşım dedi deveye, inişte, yokuşta ve dar yollarda...

Sen tökezlemeyip güzelce gidiyorsun, bense şaşkın gibi tökezliyorum.

İster kuru yer olsun, ister ıslak yer, sürekli tökezliyorum ben.

Açıkla bana, nedir bunun nedeni? Anlat da bileyim nasıl yaşamam gerektiğini.

Deve dedi, benim gözüm senden iyi görür. Ayrıca gözüm yüksekte bakar.

Yüksek bir dağın tepesine vardığımda akıllıca bakarım dar geçidin sonuna.

Ayrıca Allah da yoldaki iniş çıkışları bana gösterir.

Attığım her adımı görerek atar ve kayıp düşmekten kurtulurum.

Sen, iki üç adım önünü bile göremezsin. Yemi görürsün de tuzak çilesini göremezsin.

İnceleme

Konu

Her insan farklı özelliklere sahiptir.

Ana Düşünce

Bazı yetenekler ve özellikler insanlara doğuştan verilir. Bunları telafi etmenin ya da değiştirmenin çaresi yoktur.

Yan Düşünceler

1. Herkes doğuştan bazı niteliklere sahiptir. Önemli olan yaşantı içerisinde bunları fark etmek ve geliştirmek için çabalamaktır.
2. İnsanın özünde ne varsa o doğrultuda gelişme gösterir.

¹ III / 1745-1753. beyitler

Olayın Geçtiği Yer

Olayın geçtiği yer hakkında kesin bir ifade yer almamaktadır.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zamanla ilgili kesin bir ifade yer almamaktadır.

Kahramanlar

Deve

Fiziksel Özellikler

Uzun boyludur. Bu sebeple yüksekte bakmaktadır. Katırdan daha iyi görebilmektedir.

Psikolojik Özellikler

Akıllıdır. Keskin bakışlarıyla dar geçidin sonunda neler oluşunu görebilmektedir. Bütün bu özelliklere yaratılıştan sahiptir.

Katır

Fiziksel Özellikler

Devenin sahip olduğu özelliklere sahip değildir. Deve gibi güzel bir yürüyüşe sahip değildir. Yürürken tökezlemektedir.

Psikolojik Özellikler

Devenin özelliklerine imrenmekte, onun gibi yürümek istemektedir.

Fablda Kullanılan Deyimler

Metinde deyim kullanılmamıştır.

Fablda Kullanılan Atasözleri

Metinde atasözü kullanılmamıştır.

Bilinmeyecek Kelimeler

Tökezlemek, geçit

Değerlendirme

Ana düşünce insanların bazı yeteneklerle dünyaya geldiğini ifade etmektedir. Doğuştan getirilen yetenek ve özellikler için insanoğlunun yapabileceği bir şey yoktur. Her insan kendini iyi tanımalı, özelliklerine ve yeteneklerine göre kendini geliştirmeye çalışmalıdır. Başkalarında olup da kendilerinde olmayan özellikler bir eksikliğin göstergesi değildir. Çünkü herkes kendi özellikleriyle ve yetenekleriyle önemli ve güzeldir. Deve ve katır farklı özelliklerle yaratılmıştır. Nasıl yaratıldıysalar ona yönelik olarak gelişme göstermişlerdir. Katırın deve gibi olmak istemesi imkânsız bir şeydir. Onun gibi olmaya çalışması ne kadar çabalasa da mümkün değildir. 11-14 yaş grubu çocukları her zaman başkalarında olan özelliklere imrenirler. Başkalarının özellikleri ve yetenekleri kendilerine daha güzel görünür. Onlar gibi olmak ister, hatta onlar gibi görünmeye çalışırlar. Bu da kendi özelliklerinin ve yeteneklerinin saklanmasına sebep olur. Çocukların kendi özelliklerinin farkında olmaları, kendilerini tanımaları gerekmektedir. Buradan yola çıkarsalar özelliklerinin ne kadar değerli olduğunu göreceklerdir. Kendilerini bu çerçevede geliştirmeleri de daha büyük fayda sağlayacaktır. Çocuklar bu yaş dönemini içine alan eğitim öğretim yılında kendi yeteneklerine göre yönlendirilmeye çalışılırlar. Çünkü önemli olan olmak istediğimiz değil yetenek ve özelliklerimize en uygun olanı seçmektir. Eğer yeteneklerimizden yola çıkarak bir seçim yaparsak başarı da bizimle birlikte olacaktır. Bu metin çocukların kendilerini daha iyi değerlendirmelerini ve kendi özelliklerinin farkına varmalarını sağlayacaktır. Çünkü her biri kendilerinde var olan az ya da çok, büyük ya da küçük yeteneklerle büyük öneme sahiptir.

Fablin kısa bir anlatımı vardır. Metinde deyim ve atasözüne yer verilmemiştir. Metnin bu açıdan olumsuz özellik gösterdiğini söyleyebiliriz. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz iki kelime belirlenmiştir. Çocuklar bu kelimelerin anlamlarına metindeki cümlelerden yola çıkarak ulaşabilecektir. Anlamı bilinmeyen kelimelerin sayısı çocukların kelime hazinesini geliştirmeleri bakımından yetersiz olarak değerlendirilebilir.

Metinden bir ana düşünce ve iki tane de yan düşünce çıkarılabilmektedir. Kaynak metin olarak kullanılacak metinlerde birden fazla kazanımın olması gerekmektedir. Bu metin çocukların çok yönlü kazanımlar edinmesi açısından

yetersizdir. Bu sebeple Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olmadığını söyleyebiliriz.**

2.1.3.7. Köpeklerin Her Kış, Yaz Gelince Kışlık Ev Yapacağız, Diye Ahdetmeleri Hikâyesi.¹

Kışın köpeğin kemikleri büzüşüp çekilir. Soğğun şiddeti onu işte öyle küçültür.

Der ki bedenim bu kadarlık olduğuna göre kendime taştan ev yapmalıyım.

Yaz gelsin de soğuktan korunmak için dişimi tırnağıma takıp bir ev yapayım.

Fakat yaz gelince ilikleri ısınıp kemikleri genişler, derisi ferahlar.

Kendisini iri yapılı görür de, efendim, der, ben hangi eve sığarım ki?

İrileşip bir gölgeye çekilir; tembellik, tokluk, umarsızlık, bencillik...

Gönlü der ki amcacığım bir ev yap. O da der ki nereye sığarım, söyle?

Sıkıntı anında hırs kemiğin büzüşüp çekilir de küçülür.

Tövbe, dersin, bir ev yapayım da kışın barınacak bir yuvam olsun.

Derdin bitip hırsın kocaman olunca, tıpkı köpek gibi senin de ev sevdan geçer.

Nimete şükretmek, nimetten daha tatlıdır. Şükre tutkun olan nimet ardınca gider mi hiç?

Şükür nimetin canı, nimet kabuk gibidir. Çünkü şükür seni sevgilinin diyarına getirir.

İnceleme

Konu

Hırsın zararları.

Ana Düşünce

Dertler ve sıkıntılar geçince yapılması gerekenler de unutulur.

¹ III / 2884-2898. beyitler

Yan Düşünceler

1. İçinde bulunduğumuz kötü durum aynı şeylerin yaşanmaması için önlem almamızı sağlar.
2. İnsanın kendisini “yapmamak” için şartlandırması, her bahanenin mantıklı gelmesini sağlar.

Olayın Geçtiği Yer

Olayın geçtiği yer hakkında kesin bir bilgiye yer verilmemiştir.

Olayın Geçtiği Zaman

Zaman açık bir şekilde ifade edilmemiştir. Metinde köpeklerin kışın üşüyüp ev yapmaya karar vermeleri; yazın ise sıcağı görünce bu isteklerinden vazgeçmeleri anlatılmaktadır. Bu sebeple olayların yaz ve kış aylarını kapsadığını söyleyebiliriz.

Kahramanlar

Köpek

Sosyal Özellikler

Kış gelince büyük sıkıntılar çeker. Yiyeceksizlikten ve soğuktan zor durumda kalır. Yaz gelince her şeyi unuttur. Kendisini kötü şartlardan koruyacak bir evi yoktur.

Psikolojik Özellikler

Anlık yaşayan bir karakterdir. Plânları sıkıntılar geçene kadardır. Aldırışsızdır. Hırslıdır. Hırsı kendisine zarar vermekte; ancak bunun farkına varamamaktadır.

Fablda Kullanılan Deyimler

Dişini tırnağına takmak.

Fablda Kullanılan Atasözleri

Metinde atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Büzüşmek, şiddet, ilik, umarsızlık, hırs, şükür, nimet, diyar.

Değerlendirme

Ana düşüncede insanların davranışlarını, içinde bulunduğu duruma göre belirlediğinden bahsedilmektedir. Yaşadığımız dertler ve sıkıntılar bir bakıma bize hayatta yapmamız gerekenleri gösterir. Bunları isyan etmek ya da şikayet etmek yerine doğruyu gösteren bir işaret olarak görmeliyiz. Köpeğin kışın zor durumda kalması yazın ne yapması gerektiğini düşünmesini sağlar. En azından gerçeklerin farkına varır. Ancak yaz gelince bütün dertleri biter. Eve gereksinimi yoktur artık. Her yer sıcaktır ve her yerde yiyecek bulabilmektedir. Kendisini gereksiz yere yormanın bir anlamını da göremez. Nitekim yaşadığı güçlükler her kış devam eder. Bu da yaşanılanların tekrar etmesine ve bir adım dahi ileri gidilmemesine sebep olur. Köpek, yaşadıklarından ders almaz. Aynı şeyleri yaşamaya devam eder.

İnsanoğlu özellikleri gereği hayatta kalabilmek için bazı şeyleri yapmak zorundadır. Çektiği sıkıntıları, dertleri unutmak, onların üstesinden gelmek de ilk şarttır. İnsanoğlu başına gelenlerden, içinde bulunduğu kötü durumlardan ders almak istemez. Sıkıntılar geçince, ferahlığa ulaşıncaya yapılması gerekenler de unutulur. O an bir daha gelene kadar hiçbir derdin ve tasanın olmadığı düşüncesi hâkimdir. Köpek de kış bitince ev yapma sevdasından vazgeçmiştir. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde her şeyi zamanında yapmanın büyük faydası olduğunu görecektir. Hiçbir şeyi ertelemek gerektiğini; çünkü ertelendiği takdirde aynı şekilde karşılaşabileceklerini görecektir.

Yaşadığımız her şeyden iyi ya da kötü bir ders çıkarabiliriz. Kötü bir olay yaşadıktan sonra üzülme yerine aynı şekilde karşılaştığımızda neler yapabileceğimizi düşünmemiz gerekir. Bu nedenle hatalarımız aslında üzülme için değil de önlem almak için vardır. Her biri bizlere doğru yolu göstermektedir. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde yaşadıklarından ders almak bir yana deneyim sahibi insanların sözlerine de kulak asmayabilirler. Halbuki bu yaşta yaşadıkları onların gelecekleri adına önlem almada büyük öneme sahiptir. Şimdiden alacakları önlemler belirleyecekleri hedeflerin içeriğini de değiştirebilecektir. Bu nedenle yaşadıklarına birer olumsuzluk olarak bakmak yerine her birinden ders almak gerektiğinin, her birinin bizlere önlem almamız gerektiğini hatırlatan olaylar olduğunun farkına varacaklardır.

İnsanlar yapmaları gereken şeyleri her zaman daha zorlaştırırlar. Yapacakları çok kolay ve basit bir şey olsa dahi gözlerinde aşırı büyütürler. Kolay olan şeyler bir anda zorlaşır. Bunun için de birçok bahane oluşturabiliriz. Köpek yazın şişmanladığı, kabalaştığı için bir yere sığamayacağını düşünür ve ev yapmaz. 11-14 yaş grubu çocukları da bu dönemde yapmak istemedikleri şeyleri mantıklı bir sebebe bağlamaya çalışabilirler. En küçük bir işte dahi zorlanabilir ve bundan kurtulmak için bahaneler arayabilirler. Bu metin sayesinde çocuklar hiçbir işin zor olmayacağını, hiçbir şeyi gözümüzde büyütmememiz gerektiğini ve bahane bulmanın sadece kendimizi oyalamak olduğunu farkına varacaklardır.

Metin içerik açısından La Fontaine'nin *Karınca ile Ağustos Böceği* adlı fablıyla benzerlik göstermektedir. Yazın ağustos böceğinin yapması gerekenleri yapmaması, tembellik etmesi kışın zorluk çekmesine sebep olmuştur. Kışın yiyecek bulamayınca da yazın sürekli çalışan karıncadan yardım istemiştir. Yani yaptığı hem kendisini hem de başkalarını olumsuz etkilemiştir.

Bu metinde de köpek yazın yapması gerekenleri yapmadığı için kışın zorluk çekmektedir. Yaşadıklarından da hiçbir zaman ders almaz. Aynı şeyler yaşanmaya devam eder. Metinlerin tek farkı Mevlana'nın ele aldığı eserde köpeğin zararının sadece kendisine olmasıdır. Köpek başkasından yardım istemez ya da başkasının evine sığınmaya çalışmaz.

Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz sekiz kelime tespit edilmiştir. Kelimeler çocukların kelime hazinesini geliştirmesi bakımından yeterli sayıdadır. Kelimeler, metnin anlaşılmasını zorlaştırmayacak düzeydedir. Çocuklar kelimelerin anlamlarına cümlelerden yola çıkarak ulaşabileceklerdir. Metinde bir tane deyim kullanılmıştır. Atasözüne ise hiç yer verilmemiştir. Bu durumun metin açısından olumsuz bir özellik oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Biçim olarak bakıldığında fabl türüne uygun özellikler taşıyan bu metnin, 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.1.3.8. Kurtla Tilkinin Aslanın Yanında Ava Gitmesi¹

Aslan, kurt ve tilki av aramak için dağa gitmişlerdi.

Böylece birbirlerine arka çıkıp avlara sağlam tuzaklar kurmak,

Üçü birlikte o engin ovada, birçok güzel av yakalamak istemişlerdi.

Erkek aslan, onlardan ar ettiği halde yine de lütuf gösterip yoldaşlık etti.

Böyle padişahın ordusundan yana sıkıntısı vardır; ama “Topluluk rahmettir” diye onlarla yoldaş oldu.

Böylesi bir aya, yıldızlardan ar gelir. O, cömertliği yüzünden yıldızlar arasında bulunur.

Bu topluluk, o şevketli ve haşmetli aslanın yanında dağa doğru gittiklerinde,

Bir dağ öküzü, bir keçi bir de semiz tavşan buldular, işleri rast geldi.

Savaşçı aslanın peşinde olanın kebabı, gece gündüz eksik olmaz.

Onları ölmüş, yaralanmış, kanlar içinde sürükleyerek dağdan ormana getirdiklerinde,

Kurtla tilki, padişahlara yaraşır bir adaletle avların üleşileceğini umup ona tamah ediyorlardı.

İkisinin de tamahı, aslana yansıdı. Aslan o tamahların dayanağını anladı.

Sırların aslanı ve beyi olan, gönlün ne düşündüğünü bilir.

Aslan, onların kuruntularını anladıysa da bir şey demedi; o an için onları göz etti.

Ama kendi kendine “A dilenci cimriler cezanızı göstereceğim size, dedi.

Benim görüşüm yeterli gelmedi mi size? Benim bağışım hakkındaki zannınız bu mu?

Akıllarınız, görüşleriniz benim görüşümdendir. Benim dünyayı süsleyen bağışlarımdandır.

¹ I/ 3012-3118. beyitler

Resim, ressama karşı ne düşünebilir? Çünkü ona o düşünceyi ve bilgiyi veren odur.

Benim hakkımda böyle alçakça zanda bulunmak size mi kaldı a zamanın utançları?

“Allah’a karşı kötü zanda bulunanların başını kesmezsem, yanlışın ta kendisi olur.

Feleği sizin utancınızdan kurtarayım da bu hikâye dünya durdukça dursun dedi.

Aslan bu düşünceyle açıkça gülüyordu. Aslanın gülümsemelerine güvenme.

Aslan: Ey kurt! Bunları paylaşdır. A koca kurt! Adaleti tazele, dedi.

Paylaştırmada benim vekilim ol da sen nasıl bir cevhersin çıksın ortaya.

Kurt: Padişahım! Yaban öküzü senin payın. O da büyük, sen de büyüksün, iri ve çeviksin, dedi.

Keçi benim, çünkü orta boyda. A tilki sen de yanlış yapmadan tavşanı al.

Aslan: Ey kurt! Nasıl dedin, söyle hele. Ben varken nasıl “biz ve sen” dersin? Dedi.

Kurt, ne köpek oluyor da benim gibi benzersiz, görülmemiş bir aslanın önünde kendisini görüyor?

A kendini beğenmiş eşek, beri gel, dedi. Yanına gelince pençe atıp onu parçaladı.

Onda olgun bir akıl ve görüş göremeyince, ceza olarak başını gövdesinden ayırdı.

Beni görmek seni kendinden geçirmede madem, böyle canın inleyerek ölmesi gerek, dedi.

Madem benim huzurumda yok olmadın, senin boynunu vurmak hak oldu.

O başı dik aslan, iki başlılık ve ayrıcalık kalmasın diye kurdun kafasını kopardı.

Ondan sonra aslan yüzünü tilkiye dönüp: Yemek için bunları paylaşdır, dedi.

Tilki secde edip: Ey seçkin padişah! Bu semiz öküz senin kuşluk yemeğindir, dedi.

Şu keçi de, muzaffer padişaha öğle öğünü için yahni olur.

Şu tavşana gelince, o da lütuf ve kerem sahibi padişahın akşam yemeğidir.

Aslan: “A tilki! Adaleti sen parlattın. Böyle paylaşdırılmayı kimden öğrendin?” dedi.

“A büyük kişi! Madem tümüyle ‘bizim’ oldun; madem ‘biz’ oldun, seni nasıl incitebiliriz?”

Biz seniniz, bütün avlar da senin. Ayağını yedinci kat göğe koy da yüksel.

Aşağılık kurttan ibret aldığın için, artık sen tilki değilsin, benim aslanımsın.

Akıllı kişi, çekinilip sakınılan belâda dostların ölümünden ibret alandır.

Tilki o sırada: “Aslan, avları paylaştırmak için beni o kurdun ardından çağırđı” diye diliyle yüzlerce şükür etti.

“Bunu sen paylaştır” diye önce bana emretseydi, kim ondan canını kurtarabilirdi.

İnceleme

Konu

Açgözlülük.

Ana Düşünce

Açgözlü olmak bazen sahip olduklarımızı da kaybettirebilir.

Yan Düşünceler

1. Başkalarının yaşadıklarından ibret almalı, hayatımızı ona göre yönlendirmeliyiz.
2. Biz ne kadar adil olduğumuzu düşünsek de başkalarının adalet anlayışıyla ters düşebiliriz.
3. Olayları, durumları ve kişileri iyi tahlil etmeden karar vermemeliyiz. Zira sonu kötü bitebilir.
4. Kendi düşüncelerimizi ve doğrularımızı her zaman her yerde açığa çıkarmamalıyız.

Olayın Geçtiği Yer

Olay bir ovada geçmektedir.

Olayın Geçtiği Zaman

Metinde belli bir zaman diliminden bahsedilmemektedir. Olaylar kurt, tilki ve aslanın ava çıkması ve avladıkları hayvanlarla geri dönmesini kapsayan bir zaman aralığında yaşanmaktadır.

Kahramanlar

Aslan

Sosyal Özellikler

Hayvanların padişahıdır. Bu sebeple sosyal sınıf olarak tilki ve kurttan daha üst seviyededir. Aslan, tilki ve kurdun yanında olmaktan mutlu olmamakla birlikte lütuf göstermek istediği için onlarla birlikte ava çıkmıştır.

Şevketli ve haşmetlidir. Savaşçı, istediğini elde eden, güç bakımından diğer hayvanlardan üstün bir karakterdir.

Psikolojik Özellikler

Açgözlülükten hoşlanmamaktadır. Diğer hayvanların kendi gücünü, üstünlüğünü görmelerini istemekle beraber onlara çok cömert davranmaktadır. Tilki ve kurtla kendini aynı derecede görmemektedir. Buna rağmen padişahlara yakışan bir özellik, birlikte ava çıkması onlara sunduğu bir lütuftur.

Kurt

Açgözlü bir hayvandır. Aslanın adil bir paylaşım yapamayacağını düşünmüştür. Bu düşüncesini de belli etmesi ölümüne sebep olmuştur.

Tilki

Başlangıçta o da kurt gibi düşünmektedir. Ancak kurdun başına gelenler onun ders almasını sağlamış ve aslanın cömertliğinden yararlanmıştır. Talihlidir.

Fablda Kullanılan Deyimler

Arka çıkmak, lütuf göstermek, işi rast gelmek, kendini beğenmek, kendinden geçmek, başı dik, ibret almak.

Fablda Kullanılan Atasözleri

Metinde atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Engin, ar etmek, lütuf, yoldaş, şevketli, haşmetli, semiz, cevher, çevik, pençe, üleşmek, tamah, kuruntu, zan, vekil, ayrıcalık, muzaffer, kerem, rehin, ibret.

Edebi İfadeler

“Akıllı kişi, çekinilip sakınılan beladan dostların ölümünden ibret alandır.”

“Sırların aslanı ve beyi olan, gönlün ne düşündüğünü bilir.”

“Savaşçı aslanın peşinde olanın kebabı, gece gündüz eksik olmaz.”

Değerlendirme

Bu metin aracılığıyla açgözlü olmanın –tamah etmenin- kötü bir özellik olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Kurt önce aslanın adil bir paylaşım yapamayacağını düşünür, açgözlülük eder. Sonunda da canından olur. Hayatta da böyledir. İnsan azıyla kanaat etmedikçe çoğunu bulamaz. Açgözlülük ederek daha fazlasını elde edeceklerini düşünenlerin, aldandığını göstermesi bakımından bu metin büyük önem taşımaktadır.

Birinci iletimiz başkalarından ders almamız gerektiğini ifade etmektedir. İnsanlar bir davranışın doğruluğunu kabul eder; ancak hiçbir olaydan ders almaz. Bizden önce yaşananların bize örnek olması, yaşadıklarımızın daha yanlışsız olmasını sağlar. Bu nedenle tıpkı tilki gibi kendimizi şanslı hissetmeliyiz. Hayatın da bir hikâye gibi olduğunu düşünmeli ve ondan her zaman ders alacak yerler bulmalıyız. Bu ileti özellikle 11-14 yaş grubu çocukları için büyük önem taşımaktadır. Çocuklar öğrenme isteklerinin en fazla olduğu bir çağı yaşamaktadır. Bu dönemde hem kendi hem de başkalarının yaşadıklarından ders almaları gelecekte yanlış yapmamalarını sağlayacaktır. Bu metin çocuklara çevremizde ibret alınacak çok olay olduğunu ve bunlardan kendimize birer ders çıkarmamız gerektiğini göstermesi bakımından uygunluk gösterir.

İnsanların duygu ve düşünceleri farklıdır. Başkalarını bizler gibi düşünmediği için yargılayamayız. Her konuda olduğu gibi adalet anlayışında da bu böyledir. Biz ne

kadar adil olduğumuzu düşünsek de başkalarının adaletiyle ters düşebiliriz. Bu anlatıda da cömertliği nedeniyle onlarla yola çıkan aslanın adaleti, kurt ve tilki tarafından olumsuz değerlendirilmektedir. Onların aslanın adaletli olmayacağını düşünmeleri bile aslan için büyük bir suçtur. Hayatta da aslan, kurt ve tilki karakterinde insanların olabileceği bu metin aracılığıyla anlatılmıştır.

Dördüncü iletimizde doğrularımızı her zaman her yerde dile getirmememiz gerektiği anlatılmaktadır. Kurt ve tilkinin düşüncelerini aslana yansıtması olayların kötü sonuçlanmasına neden olmuştur. Herkesin kendi doğrusu mutlaka vardır. Ancak bunları yerli yersiz her yerde söylemek ya da açığa çıkarmak kendi sonumuzu hazırlamaktır. Her kelimenin ve cümlenin birer söylenme zamanı vardır. Eğer bu zamanı iyi ayarlayamazsak sonradan telafisi olmayan durumların yaşanmasına sebep olabiliriz. 11-14 yaş grubu çocukları böylece düşüncelerini ve hissettiklerini yerine göre göstermek gerekliliğinin önemini kavrayacaklardır.

Bu açıklamalardan yola çıkarak metnin konu, içerik ve verdiği iletiler bakımından hedef kitlenin eğitiminde yararlanılabilecek özellikler gösterdiğini söyleyebiliriz.

Metinde yedi tane deyim yer verilmiştir. Deyimler çocukların günlük hayatta kullandığı deyimlerden oluşmaktadır. Bu özellik çocukların deyimlerin kavranmasında zorlanmamalarını sağlayacaktır. Bu bakımdan metnin olumlu bir özellik gösterdiğini söyleyebiliriz. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz kelimeler metinde kullanılan deyimlere nazaran daha fazladır. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz yirmi kelime tespit edilmiştir. Kelimelerin bir kısmı çocukların sözlük kullanmadan anlamlarına ulaşabilecekleri düzeydedir. Bir kısmı da çocukların sözlük yardımıyla anlamlarına ulaşabileceği düzeydedir. Böyle kelimelerin aşırı olmamak şartıyla kullanılması çocukların kelime hazinelerini geliştirmesini sağlayacağından önemlidir.

Bütün bu özelliklerden dolayı metnin 11-14 yaş grubu çocukların duyuşsal ve bilişsel özelliklerine uygunluk gösterdiğini söyleyebiliriz. Bu nedenle metin bu yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmaya uygundur.

2.1.3.9. Padişahın Doğanının Baykuşların Mekanına Düşmesi.¹

Doğan şaha geri dönendir. Yolunu yitiren ancak kör doğandır.

Doğan, yolunu yitirip viraneye düştü. Viranedeki doğan, baykuşların arasına düştü.

O baştan başa rıza nurundan kaynaklanan bir nurdu, fakat onu kader kumandanı kör etti.

Onun gözüne toprak serpip, yoldan saptırdı ve virâneye, baykuşların arasına saldı.

Üstüne üstlük, baykuşlar da başına vurup nazik kanatlarını yolmaya başladılar.

Amanın, bizim yerimizi kapmaya geldi, diye baykuşlar arasında bir yaygara koştular.

Öfkeli ve korkunç köy köpeklerinin yabancıya saldırması gibi saldırdılar.

Doğan, benim baykuşlarla, diyordu, ne alıp veremediğim olabilir? Ben, baykuşlara böyle yüz harabe feda etmişimdir.

Ben burda kalmayacağım; ben gidip padişaha döneceğim.

Ey baykuşlar, kendinizi harap etmeyin, ben kalıcı değilim; ben vatanıma dönüyorum.

Bu harabe sizin gözünüzde güzeldir. Fakat bizim için nazlanılacak yer, padişahın koludur.

Bir baykuş dedi, doğan hile yapıyor. Amacı, sizi evinizden barkınızdan koparmak.

O, evlerimizi hileyle alıp dalavereyle bizi yuvamızdan edecek.

Bu hilekar, gözü tokmuş gibi davranıyor, bütün ihtiras sahiplerinden vallahi daha beter.

İhtirasından çamuru şıra diye içer o. Dostlarım, kediye ciğer emanet etmeyin sakın.

O, bizim gibi sağduyu sahiplerini yoldan çıkarmak için şahtan ve şahın kolundan dem vuruyor.

Böyle bir kuşçağızın şahla ne ilgisi olabilir? Azıcık aklınız varsa ona kanmayın.

¹ II /1127-1173. beyitler

O, şahın ya da vezirin yoldaşı olmaz. Hiç sarımsak helvaya reva mıdır?

O, hile ve dalavereyle diyor ki sultan, adamlarıyla birlikte beni arıyor.

Bu, kabul edilemez bir hezeyan ve aldatmaya yönelik zırvadır.

Buna inanan aptaldır. Çelimsiz bir kuş padişaha layık mıdır?

En küçük bir baykuş bile onun beynine vursa, padişahın ona nerden yardım gelecek?

Doğan dedi, benim kanadım kırılacak olsa, padişah baykuş ülkesinin kökünü kazır.

Baykuş da kim? Bir doğan beni incitip kalbimi kıracak olsa...

Padişah, ovalara tepelere doğan başlarından harmanlar yapar.

Benim koruyucum, onun ilgi ve iyiliğidir. Ben nereye gitsem padişah ardımdadır.

Sultanın gönlünde benim hayalim yer etmiştir. Benim hayalim olmasa sultanın gönlü daralır.

Şah beni usulüyle uçurunca, bir ışık gibi kalplerin zirvesine uçarım.

Güneş ve ay misali uçar, göklerin perdelerini yırtarım.

Akıllar benim düşüncemle aydınlanır. Benim uçmam için gök açılır.

Ben doğanım, huma bana hayran kalır. Baykuş kimdir ki bizim sırrımızı bilsin?

Padişah, benim hatırım için yüz binlerce tutukluyu serbest bırakmıştır.

Ben bir an baykuşlarla arkadaşlık edince, benim nefesimle baykuşları doğan kılmıştır.

Benim uçuşumun sırrını, iyi bahtı sayesinde anlayan baykuşa ne mutlu!

Bana tutunun da nazlılar arasına katılın ve baykuş iken doğanlardan olun.

Böyle bir padişahla dost olan, nereye düşerse düşsün, niçin garip kalsın ki?

Derdine padişahın deva olduğu, ney gibi inlese de sefil olmaz.

Ben mülk sahibiyim, asalak değilim. Padişah benim dönmem için kenardan davul çalmaktadır.

Benim doğan davulum, dön diye seslenir. Karşıtlarıma rağmen Hak bana tanıktır.

Ben padişahla aynı cinsten değilim, haşa. Fakat onun tecelli nurundan pay sahibiyim.

Türdeşlik, şekil ve öze göre değildir. Bitkilerdeki su, toprakla türdeş olur.

Alevlenme hususunda rüzgar alevle türdeş olur. Şarap da insan tabiatıyla türdeş olur.

Bizim türümüz, padişahımızın türüyle aynı değildir. Bizim varlığımız, onun varlığı için yok olmuştur.

Bizim varlığımız yok olunca o tek kaldı. Onun atının ayağı altında toz gibiyim artık.

Toza döndü can ve belirtileri. Can toprağı üstünde onun ayak izi var.

Bu ize kavuşmak için onun ayağının tozu ol da böylece onur sahiplerinin başına taç ol.

Şeklimin sizi aldatmaması için anlattıklarımın önce mezemden yeyin.

İnceleme

Konu

Suretin ardındaki mana.

Ana Düşünce

Olaylar ve davranışlar, her zaman gerçeklerin göstergesi olmayabilir.

Yan Düşünceler

1. Her canlıya yaşadığı yer daha güzel gelir.
2. Suretler, ardında birçok anlamı barındırır.

Olayın Geçtiğı Yer

Olay bir virânede yaşanmıştır. Bu virâne baykuşların kaldığı yer, onların evidir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zamana dair kesin bir ifadeye yer verilmemiştir.

Kahramanlar

Doğan

Fiziksel Özellikler

Nazik kanatlıdır.

Sosyal Özellikler

Padişahın doğanıdır. Baykuşlar gibi viranede yaşamamıştır. Seçkin ve güzel yerlerde yaşaması harabeyi beğenmemesine sebep olmuştur.

Psikolojik Özellikler

Nazlıdır. Nitekim nazı padişahadır. Yanlışlıkla baykuşların viranesine düşmüştür. Onların yerini almak istemediğini baykuşlara anlatamamıştır. Yaşadıklarından pişmanlık duymaktadır. Bu sebeple de padişaha geri dönmek istemektedir.

“Ben doğanım, huma bana hayran kalır. Baykuş kimdir ki bizim sırrımızı bilsin?” sözyle doğanın kibirlendiğini, baykuşları küçümsediğini söyleyebiliriz.

Baykuşlar

Bir virâne de yaşamaktadırlar. Öfkelidirler. Doğanın sözüne inanmazlar. Doğanı görür görmez kanatlarını yormaya başlarlar.

Fablda Kullanılan Deyimler

Yoldan sapmak, feda etmek, harap etmek, gözü tok, kediye ciğer emanet etmek, yoldan çıkmak, dem vurmak, kökünü kazımak, kalbini kırmak, gönlü daralmak, hayran kalmak, derdine deva olmak.

Fablda Kullanılan Atasözleri

Metinde atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Şah, virane, yaygara, harabe, dalavere, hile, ihtiras, yoldaş, reva, hezeyan, harman, hatır, baht, sefil, mülk, asalak, tecelli, türdeş.

Değerlendirme

Fabl, II. ciltte yer alan padişahın doğanı yaşlı kadının evinde bulması metnin devamı niteliğindedir. Doğanın padişahı bırakarak, baykuşların yaşadığı viraneye düşmesi metnin konusunu oluşturmaktadır. Doğan, padişahı kaçırmıştır; ancak onun bu davranışı daha büyük olumsuzluklar yaşamasına sebep olmuştur. Mevlana, doğanın bu durumunu “O baştan başa rıza nurundan kaynaklanan bir nurdu, fakat onu kader kumandanı kör etti” sözüyle anlatmaya çalışmıştır. Buradan yola çıkarak doğanın kaderine yenik düştüğünü anlamaktayız. Bu sözler, insanın kaderine boyun eğmesi gerektiğini, kaderine karşı koyamayacağını fark ettirmektedir.

Ana düşünce, dışarıdan gördüklerimizin gerçekleri yansıtmadığını ifade etmektedir. Doğan, baykuşların arasına tesadüfi olarak düşmüştür. Zira onların yerini kapmak istememektedir. Ancak doğanın viranede bulunması, baykuşlar tarafından yanlış anlaşılmıştır.

Birinci ileti her insana yaşadığı yerin güzel geleceğini ifade etmektedir. Baykuşlar bir viranede yaşamalarına rağmen doğanın yerlerini kapmak istediğini düşünmüşlerdir. Doğan da viraneyi beğenmemiştir. Onun için padişahın kolları en güzel yerdir. Bu düşünceler metinde şöyle yer bulmuştur:

“Bu harabe sizin gözünüzde güzeldir. Fakat bizim için nazlanılacak yer, padişahın koludur.”

İkinci ileti suretlerin, ardında birçok anlamı barındırdığını ifade etmektedir. Dışarıdan görünenler aldatıcı olabilir. Baykuşlar, doğanın viraneye düşmesini yanlış değerlendirmiştir.

Biçimsel açıdan bakıldığında metnin, çocuklar için uygun uzunlukta olduğunu söyleyebiliriz. Metinde on iki deyim kullanılmıştır. Bu sebeple metin deyimler açısından zengindir diyebiliriz. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz on sekiz

kelime tespit edilmiştir. Bu kelimelerden bazıları çocukların anlamakta zorluk çekeceği bir özellik göstermektedir.

Metinden çocuklara yönelik ileti çıkarılabilmekle birlikte çocukların kavramakta güçlük çekeceği ifadeler de yer verilmiştir. Metnin son bölümünde yer alan düşünceler, çocukların kavramakta zorluk çekeceği düzeydedir. Kaynak metin olarak kullanılan metinlerde bütünlüğün olması gerekmektedir. Metnin sonunda baykuşun başına gelenlerin sonuçlanmaması, metnin anlaşılabilirliğini olumsuz etkilemektedir.

Bu özellikler ışığında metnin, 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olmadığını söyleyebiliriz.**

2.1.3.10. Padişahın Doğanı Yaşlı Kadının Evinde Bulması.¹

Yaşlı kadın, çocuklarına tutmaç pişirirken o güzel doğanı gördü.

Doğanın ayağını bağlayıp kanadını kırıp kısalttı, tırnağını kesti ve samanla beslemeye başladı.

Dedi, ehil olmayanlar sana iyi bakmamışlar. Tüylerin çoğalmış, tırnağın uzamış.

Ehil olmayanın eli seni hasta eder. Gel anneciğine de sana bir güzel bakım yapsın.

Cahilin sevgisini böyle bil, arkadaş. Cahil yolda hep eğri büğrü gider.

Şahın günü doğanı aramakla geçti. Sonunda yaşlı kadına ve çadırına doğru yöneldi.

Ansızın doğanını tozun içinde gördü ve onun haline ağlayıp dövündü.

Dedi, vefada bize dürüst davranmadığın için bu, senin yaptığının cezasıdır.

Bilgi ve bilinç sahibi şahtan pis bir ihtiyarın evine şaşkınca kaçanın cezası budur.

Doğan, kanadını şahın eline sürüyordu. Dilsiz olarak, ben günah işledim, diyordu.

Şahın lütfü, canı suça heveslendirir. Çünkü şah, her çirkini güzel kılar.

Git, çirkinlik etme. Çünkü bizim iyiliklerimiz, güzelimize çirkin gelir.

¹ II / 321-347. beyitler

Yaptığın hizmeti uygun sandın. O yüzden günah bayrağını dalgalandırmaya başladın.

Sana zikir ve dua emredilince, kalbin dua etmekle gurura kapıldı.

Kendini Allah ile konuşur gördün. Bu zan yüzünden ayrı düşen o kadar çok ki.

Şah seninle birlikte yere otursa da haddini bil ve güzel otur.

Doğan dedi, şahım, pişmanım. Tövbe edip Müslümanlığımı tazeleyeceğim.

Tırnağım gittiyse de sen beni yanına alırsan ben güneşin sancağını sökerim.

Kanadım gittiyse de sen beni okşarsan felek benim doğanlığımla az oyun oynar.

Bana kemer bahşedersen, dağı yerinden sökerim. Bana kalem verirsen sancakları alaşağı ederim.

En azından cüsem sinekten küçük değildir. Nemrud'un saltanatını kanatlarımla altüst ederim.

Zayıflık bakımından sen beni kırlangıç say. Düşmanlarımla her birini de fil olarak gör.

Fındık büyüklüğünde ateşli mermi atarım. Benim mermim, etki bakımından yüz mancınık gibidir.

İnceleme

Konu

Cahilin sevgisi.

Ana Düşünce

Bilgisizlik, cahillik insana olmadık şeyler yaptırır.

Yan Düşünceler

1. Cahil birinin sevgisi dahi bize zarar verebilir.
2. Pişman olacağımız davranışlarda bulunmamamız gerekir.

3. Sevginin, hizmetin, iyiliğin ve güzelliğin kıymetini onlara sahipken anlamalıyız.
4. Bilgi ve bilinç sahibi insanlardan uzaklaşıp; bilgisiz, cahil insanlarla dostluk yapmak, onlara sığınmak en büyük hatayı yapmaktır. Onlardan bir şeyler öğrenmek, onlara bir şey danışmak bir tarafa, kendimizde olan iyi özellikleri de kaybedebiliriz.

Olayın Geçtiği Yer

Olay yaşlı bir kadının yaşadığı yerde, onun çadırında geçmektedir.

Olayın Geçtiği Zaman

Olaylar padişahın doğanı kaybetmesiyle başlamış, doğanın yaşlı kadının yanına gitmesiyle devam etmiştir.

“Şahın günü doğanı aramakla geçti. Sonunda yaşlı kadına ve çadırına doğru yöneldi.” Sözüden olayların bir günlük süre içerisinde yaşandığını söyleyebiliriz. Padişahın günü doğanı aramakla geçmiş ve günün sonunda doğanı bulmuştur. Bu ifadelerin dışında metinde zamanla ilgili başka bir kavrama yer verilmemiştir.

Kahramanlar

Padişah

Sosyal Özellikler

Yönetimi elinde bulunduran kişidir.

Psikolojik Özellikler

Doğanını çok sevmektedir. Doğanının kaçıp gitmesine çok üzölmüş ve kızmıştır. Bütün kızgınlığına rağmen başına gelenler ona acımasına sebep olmuştur. Bu sebeple padişah sert olmakla birlikte hassas, duygusal bir kişiliğe sahiptir. Doğanın başına gelenleri bir ceza olarak görmüştür.

Himayesinde bulunan kişilerin vefasına büyük önem vermektedir. Vefasızlığa tahammülü yoktur.

Doğan

Fiziki Özellikler

Güzel ve değerli bir doğandır. Doğan türünün özelliklerine uygun olarak tüyleri çok, tırnakları uzundur.

Sosyal Özellikler

Padişahın doğanıdır. Bu nedenle özel ve değerli bir yere sahiptir. Ancak padişahın iyiliğine kötü karşılık vermiştir. Vefasız davranmıştır.

Psikolojik Özellikler

İyilikten, güzellikten anlamayan bir doğandır. Padişahın lütuflarını yetersiz görmüştür. Elindekilerin kıymetini bilmemektedir. Kıymet bilmemesi, gerçek yardımın ne olduğunu anlamaması daha çok zarar görmesine sebep olmuştur.

Yaşlı Kadın

Sosyal Özellikler

Kendi halinde, yaşlı bir kadındır. Çocukları vardır. Bir çadırda yaşamaktadır. Bilgiden, eğitimden yoksun, cahildir. Cahilliğinden sevgisini de yanlış gösterir. Yapılmayacak şeyleri yapar. Böylelikle doğana da zarar verir.

Psikolojik Özellikler

Bilgisizliğinden başkalarının doğana olan davranışını hatalı bulmuştur. Kötü bir niyeti, kötü bir düşüncesi yoktur. Doğana zarar vermeyi düşünmemiştir. Ancak bilgi açısından yetersiz oluşu, istemeden de olsa hata yapmasına sebep olmuştur.

Fablda Kullanılan Deyimler

Al aşağı etmek, altüst etmek, haddini bilmek.

Fablda Kullanılan Atasözleri

Metinde atasözü kullanılmamıştır.

Bilinmeyen Kelimeler

Tutmaç, ehil, şah, vefa, lütuf, mancınık, cüsse, sancak, zan, zikir, felek.

Edebi İfadeler

“Cahil yolda hep eğri büğrü gider.”

Değerlendirme

Ana düşüncede cahil, bilgi sahibi olmayan bir insanın, davranışlarında da hatalar olabileceği ifade edilmektedir. Bilgi bakımından yetersiz olan kişiler, her şeye var olan bilgileriyle yaklaşır. Böyle birinin sevgisinden kaynaklanan hareketler bile bizlere zarar verebilir. Sevgi kaynaklı yapılsa da bazı şeyler karşısındaki insanı incitebilir. Metinde doğan bilgi ve bilinç sahibi şahtan kaçıp yaşlı bir kadının çadırına sığıır. Ancak kadının bilgisizliği, doğanın yeteneklerini belirleyen bütün fiziksel özelliklerini kaybetmesine yol açar. Yani yaşlı kadın istemeden de olsa doğanın yararına olmayan; ancak kendisinin iyilik sandığı bir harekette bulunur. Metinde yer verilen kahramanlarla günlük hayatta da karşılaşmak mümkündür. İnsanlar kimi zaman istemeyerek, bilgisizliklerinden çevresindekilere zarar verebilir. Bu nedenle kurduğumuz arkadaşlıklara, dostluklara dikkat etmemiz gerekir. 11-14 yaş grubu çocuklarının bilgi sahibi kişilerle cahil kişileri ayırt etmelerinde ve bu gibi kişilerle arkadaşlık ettiklerinde neleri kazanıp neleri kaybedeceklerini görecekllerinden bu metin büyük önem taşımaktadır.

Bu dönemdeki çocuklar arkadaşlık kurarken fazla seçici davranmazlar. Arkadaşlık için bilgiden ziyade başka özelliklere öncelik verirler. Bu metin sayesinde arkadaşlarının istemeden de olsa hayatlarını olumsuz etkileyebileceğini öğreneceklerdir.

Kızarak ve küserek yapılan davranışlar pişmanlık duymamıza sebep olur. Sonrasında ne kadar çok şey vaat etsek, ne şekilde düzeltmeye çalışsak da telafisini yapmakta başarılı olamayız. Bu nedenle gösterdiğimiz hâl ve hareketlerin nelere sebep olabileceğini düşünmemiz gerekir.

İnsanlar elindekinin kıymetini bilmez. Ancak kötü bir şey olduğunda ya da o kıymetlimizi kaybettiğimizde sahip olduklarımızın önemini anlarız. Metinde de doğan şahın yaptıklarının, lütuflarının değerini ondan ayrıldıktan ve yaşlı kadının ona yaptıklarından sonra anlar. 11-14 yaş grubu çocukları bu ileti aracılığıyla elimizdekilerin kıymetini bilmemiz gerektiğini kavrayacaktır.

Biçim açısından bakıldığında metnin kaynak metin olarak kullanılmak için uygun uzunluğa sahip olduğunu söyleyebiliriz. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz on bir kelime tespit edilmiştir. Kaynak metin olarak kullanılan metinlerde metnin anlaşılmasını zorlaştırmayacak ve aynı zamanda kelime hazinesini zenginleştirecek sayıda bilinmeyecek kelimelere yer verilmesi gerekmektedir. Seçtiğimiz kelimelerin metnin kavranmasında çocukları zorlamayacağını söyleyebiliriz. Metinde üç tane deyim kullanılmıştır. Atasözüne ise hiç yer verilmemiştir. Çocukların dil ve kültür gelişimi açısından büyük öneme sahip olan deyimlerin az sayıda yer alması olumsuz bir özellik olarak düşünülebilir.

Mevlana'nın Mesnevi'nin II. cildinde yer verdiği bu fabl, bize yapılan iyilik ve lütufların değerini bilmemenin zararlarını; bilginin, bilgi ve görgü sahibi kişilerle arkadaşlık kurmanın önemini anlatması bakımından faydalı olacaktır. Nitekim metinde yer alan bazı düşünceler, çocukların metni kavramasını zorlaştıracaktır. Metinde kesin bir sonun verilmemesi de kaynak metinlerde olması istenmeyen bir durumdur. Bu sebeple metnin birtakım değişikliklerle 11–14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olacağını söyleyebiliriz.**

2.1.3.11. Seyislerin Işık Çalmaları Yüzünden Tayın Su İçmekten Ürkmesine Dair Misal.¹

O bilgenin sözleri arasında buyurduğuna göre, tayla annesi su içiyordu.

Adam, haydi su için, diye sürekli atlara ışık çalıyordu.

Işık sesi tayın kulağına geliyordu ve tay başını kaldırıyor, ürküp su içmiyordu.

Annesi taya sordu, niçin sürekli ürküp su içiyorsun?

Tay dedi ki bunlar ışık çalıyorlar ve seslerinin birleşmesi yüzünden korkuyorum.

Bu yüzden kalbim titriyor, ödüm kopuyor, seslerin birleşmesinden bana korku geliyor.

Annesi dedi ki dünya var olalı yeryüzünde bu tür lüzumsuz iş yapanlar olagelmıştır.

¹ III / 4293-4297. beyitler

Haydi azizim, sen kendi işine bak, çabuk. Bunlar boşuna uğraşıyorlar.

İnceleme

Konu

Yanlış tutum ve davranışlar.

Ana Düşünce

Farkında olmadan başkalarını rahatsız edebilecek davranışlarda bulunabiliriz.

Yan Düşünceler

1. Faydasız işlerle uğraşanlara aldanıp vaktimizi boşa geçirmemeliyiz.
2. Yanlış yerde ve zamanda yaptığımız konuşmalar başkalarına zarar verebilir.

Olayın Geçtiği Yer

Tayın ve annesinin su içmesinden onların bir su kaynağının kenarında olduğunu anlamaktayız.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zamanla ilgili bilgi verilmemiştir.

Kahramanlar

Tay

Küçüktür. Yavru bir attır. Gölün kenarında su içmektedir. Ancak tay bir adamın sürekli “haydi su için” deyişinden ve ıslık çalışından ürkmektedir. Annesi yanında olduğu halde korkmaktadır. Tedirgindir.

Anne

Tayın annesidir. Çocuğunu her kötülükten korumaya çalışan bir karaktere sahiptir. Taya korkmamasını, insanların lüzumsuz işlerle uğraştığını söylemesi görmüş geçirmiş bir karaktere sahip olduğunu göstermektedir.

Adam

Kendince atlara yapmaları gerekeni söylemektedir. Kendisi iyi yaptığını düşünse de onun bu sözleri atların korkmasına neden olmaktadır.

Fablda Kullanılan Deyimler

Kalbi titremek, ödü patlamak.

Fablda Kullanılan Atasözleri

Metinde atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Bilge, ürkmek, lüzumsuz.

Değerlendirme

Ana düşünce farkında olmadan başkalarına zarar verebileceğimizi ifade etmektedir. İnsanlar, çoğu zaman yaptıklarından başkalarının da etkilenebileceğini düşünemez. Davranışlarımızın başkalarına olan olumsuz etkisini de dikkate almalıyız. Toplum içinde yaşamın bir gerekliliği olarak başkalarının haklarını da düşünmeli, hangi canlı olursa olsun yaşam alanını sınırlandırmamamız gerekir. Bu durum ise davranışlarımızı kontrol altında tutmaktan geçmektedir. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde davranışlarında ve konuşmalarında kendilerine hâkim olamazlar. Bazen hiç düşünmeden yaptıkları, çevrelerindeki birçok kişinin olumsuz etkilenmesine sebep olabilir. Ergenlik döneminin verdiği bencillik de davranışlarında kendini gösterir. Bencilce davranır; ancak başkalarının bundan nasıl etkileneceğini düşünemezler. Bu metin aracılığıyla çocuklar, sergiledikleri davranışların her ne kadar sadece kendilerini ilgilendirdiğini düşünse de başkalarına büyük etkileri olduğunu görecektir. Böylelikle çocuklar davranışlarını sergilemeden ve konuşmadan önce her bakımdan değerlendirme yapmaları gerektiğinin farkına varacaklardır.

Birinci ileti faydasız işlerle uğraşarak vaktimizi boşa harcamamız gerektiğini ifade etmektedir. Zaman, insanın en çok sahip olduğu; ancak çok iyi değerlendiremediği bir kavramdır. Tay, suyunu içtiği hâlde gereksiz yere adamın ıslığından ve konuşmalarından korkar. Onun bu hâli zaman kaybetmesine ve

önündeki suyun akıp gitmesine sebep olur. Başka atlar rahat bir şekilde suyunu içerken o içemez. Bu da diğerlerinden arkada kalmasına sebep olur. 11-14 yaş grubu çocukları, hayatlarının en güzel dönemlerini yaşarlar. Bu nedenle zamanlarını en iyi şekilde değerlendirmeleri gerektiğinin de farkında olmaları gerekmektedir. Güzel ve etkili bir şekilde değerlendirebilecekleri zamanlarını yararsız işlerle işgal edebilirler. Yaşlarının küçük olması ve ergenlik döneminin verdiği rahatlık, onların içinde buldukları anın güzelliğini görmelerini engelleyebilir. Bu dönemde yapabilecekleri birçok şeyin ilerde kendilerine fayda sağlayacağını düşünemezler. Bu metin aracılığıyla tay gibi faydasız işlerle meşgul olmak yerine kendi sorumluluklarını yerine getirmenin daha iyi olacağını anlayacaklardır. Gereksiz yere çekilen korku ve üzüntülerin kendilerine zarar vereceğinin farkına varacaklardır.

İkinci ileti yanlış yerde ve zamanda yaptığımız konuşmaların başkalarına zarar verebileceğini ifade etmektedir. Bazen hiç düşünmeden, sonuçlarının nelere sebep olabileceğine aldırış etmeden, aklımıza gelen ilk şeyi söyler ve bunu davranışa dönüştürürüz. Adam atlara su içmeleri için gereksiz yere ıslık çalmaktadır. Ancak farkında olmadan konuşmaları ve ıslığıyla onları korkutmakta, onlara zarar vermektedir. Düşünmeden yaptığı davranışlar ve konuşmalar başkalarının yaşamlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Mevlana, Mesnevi’de her fırsatta sözün önemine vurgu yapar. İnsanların konuşmalarının ve sözlerinin ne kadar önemli olduğunu, fayda ve zararlarının neler olabileceğini anlatmaya çalışır. Bu metinde de insanların konuşmalarının ve davranışlarının başkalarına zarar verdiğini görmekteyiz. Bu da konuşmaların ve davranışların ne kadar önemli olduğunu bizlere bir kere daha göstermektedir. 11-14 yaş grubu çocukları da yaşamlarının her basamağında buna dikkat etmeleri gerektiğinin farkına varacaktır. Yaptıkları her konuşmanın ve davranışın başkalarını da ilgilendirdiğini göreceklidir.

Metinde çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz üç kelime seçilmiştir. Tespit ettiğimiz kelimeler, çocukların cümlelerin içerisinden anlamlarını bulabilecekleri niteliktedir. Kelimeler, çocukların günlük hayattan aşına oldukları bir özellik taşımaktadır. Bu nedenle metnin çocukların kelime hazinesini geliştirmesi açısından etkili olamayacağını söyleyebiliriz. Metinde iki tane deyim kullanılmış; atasözüne ise hiç yer verilmemiştir.

Olumsuz değerlendirebileceğimiz özellikler bulundurmasına rağmen, çocukların kazanacağı iletilerin etkili ve güzel oluşu sebebiyle, metnin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.1.3.12. Tamamı Kelile Ve Dimne Kitabında Anlatıldığı Üzere “Ben Gökteki Ay Tarafından Sana Gönderilen Elçiyim. Şu Su Kaynağından Uzak Dur” Demesini Söyleyerek Bir Tavşanı Filin Huzuruna Elçi Olarak Gönderen Tavşanların Hikâyesi.¹

Berrak su kaynağına gelen fil sürüsü yüzünden bütün av hayvanları sıkıntıdaydı.

Tümü korku yüzünden pınardan uzak ve yoksundu. Güçleri az olduğundan hileye başvurdular.

Hilalin doğduğu ilk gece yaşlı bir tavşan dağın başından fillere doğru seslendi:

Ey fillerin şahı, ayın on dördünde gel; pınarın içinde bulursun bunun kanıtını.

Ey fil şahı, ben elçiyim, karşıda dur. Elçiye hapis, işkence ve kızmak olmaz.

Ey filler gidin, diyor ay. Pınar bizimdir, çekilin ordan.

Yoksa zor kullanıp kör ederim sizi, diyor. Gerekeni söyledim, yükümlülüğü boynumdan attım.

Bu pınarı terk edip gidin de ayın kılıç yarasından güvene erin.

İşte bunun kanıtı, pınarda fil su içerken ayın titremesidir.

Ey fil şahı, o gece hazır ol da su kaynağının içinde bu kanıtı bul.

Ayın üzerinden yediyle sekiz gün geçince fil şahı gelip kaynakta gezinmeye başladı.

O gece fil hortumunu suya vurunca su dalgalandı ve böylece ay titredi.

Fil böylece söylenene inandı. Çünkü kaynağın içinde ay titremişti.

¹ III / 2738-2750. beyitler

İnceleme

Konu

Aklın önemi ve ahmaklık.

Ana Düşünce

Başkalarının sözlerine körü körüne inanmak zararlı çıkmamıza sebep olur.

Yan Düşünceler

1. Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. Kendimize ne kadar güvenirse güvenelim bazen kendi kendimizi de aldatabiliriz.
2. Güçlü ve heybetli oluşumuz her şeyde başarılı olacağımız anlamına gelmez. Bazen bizden küçük ve güçsüz birine yenik düşürebilir.
3. İçinde bulunduğumuz durumu kabullenmek yerine elimizden gelen çabayı göstermemiz en doğru olanıdır.

Olayın Geçtiği Yer

Olay berrak bir su kaynağında –pınarda- yaşanmıştır.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın yaşandığı zamana dair kesin bir ifade yer almamaktadır. Olay av hayvanlarının pınara gelen fillerden korkmasıyla başlamıştır. Yaşlı bir tavşanın bulduğu plân uygulamaya koyulunca ayın on dördü beklenmeye başlanır. Metinde tavşanın söylediği günün gelmesi yedi, sekiz gün sürer. Bu sebeple olayların yaşandığı zamanın yedi, sekiz günle sınırlandırıldığını söyleyebiliriz.

Kahramanlar

Filler

Heybetli ve güçlü hayvanlardır. Onların görünüşü ormandaki diğer hayvanları korkutmaktadır. Pınardan su içmeleri diğer hayvanların pınara yaklaşmasını engellemiştir.

Av hayvanları

Güçsüzdürler. Fillerden korktukları için pınara yaklaşamazlar. Güçsüz oldukları için de hileye başvururlar.

Tavşan

Yaşlı, zeki ve akıllıdır. Fillerin pınardan gitmesi için hazırlanan plânın uygulayıcısıdır. Sözleriyle fillerin şahını inandırmıştır.

Fablda Kullanılan Deyimler

Metinde deyim kullanılmamıştır.

Fablda Kullanılan Atasözleri

Metinde atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Berrak, sürü, yoksun, hile, hilâl, yükümlülük.

Değerlendirme

Ana düşünce başkalarının sözlerine körü körüne inandığımız taktirde zararlı çıkacağımızı ifade etmektedir. İnsan mutlaka çevresindekilerin söylediklerini, uyarılarını dikkate almalıdır. Ancak bu sözlere hiç değerlendirme yapmadan, eleştiri yapmadan körü körüne bağlanmak hatalar yapmamıza ve zararlı çıkmamıza sebep olur. Bu nedenle her söylenileni dikkate almalı; ancak her söylenileni de uygulamaya geçirmemeliyiz. Her insan olayları kendi açısından değerlendirir, kendi doğrularını dile getirir. Nitekim her insanın doğruları söylediğinden de emin olmak mümkün değildir. Metinde tavşanlar, kendince doğruları söylemekte, filleri uyarmaktadır. Pınardan su içme keyfinin gitmesi, su içemediklerinden zor durumda kalmaları, böyle bir yola başvurmalarına sebep olmuştur. İçinde buldukları durum sözlerini de etkilemiştir. Bu nedenle her insanın sözlerine inanıp dedikleri gibi davranmak yerine, çok iyi düşündükten sonra değerlendirme yapmamız gerekir. 11-14 yaş grubu çocukları her insanın söylediklerinin doğru olamayacağını, bu nedenle de körü körüne bağlanmanın yanlış olduğunu görecektir.

Başkalarının sözlerine inanmakta aceleci davranmamamız gerektiği gibi gördüklerimizi de hemen kabullenmememiz gerekir. Çünkü görünüş kimi zaman aldatıcı olabilir ve bizim yanlış düşüncelere saplanmamıza neden olur. Kendi gözlerimizle görsek de bazen insan sadece bakmakla yetinir, gördüğünü sanır. Fil, ayın titremesini gerçek sanmıştır. Halbuki bu kendi hortumundan kaynaklanan bir titremedir. İçinde bulunduğu durum ve daha önce söylenenler filin böyle düşünmesine sebep olmuştur.

Görüldüğü gibi önceden söylenen sözler, bizim de akıl ve düşünce gözümüzü kör edebilir. Sözler insanların en etkili silahıdır. Tavşan küçük bedeniyile kendinden büyük sözler etmiştir. Fil de söylenenlere inanmıştır. Bu durum ne kadar güçlü olursak olalım herkesi yenebileceğimiz anlamına gelmeyeceğini göstermektedir. Bir insanı yenebilmek için mutlaka fiziki güce sahip olmak gerekmez. İnsan akıl ve düşünme gücüyle de karşısındakini yenik duruma düşürebilir. Tavşanın aklı, filin heybetini yenilgiye uğratmıştır. Bu nedenle sahip olduğumuz özelliklerden dolayı kendimize güven duymalıyız. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde güçlü ve güçsüz kavramlarının bir ölçütünün olmadığını ve bunların insanların sahip olduğu özellikleri kullanabilme becerisine bağlı olduğunu göreceklardır.

Üçüncü ileti çaresizlikleri olduğu gibi kabullenmek yerine elimizden gelen çabayı göstermemiz gerektiğini ifade etmektedir. İnsanın en kötü zamanında bile yapabileceği bir şey mutlaka vardır. Az veya çok, büyük ya da küçük çabalar başarıyı getirmese de en azından bir gayretin göstergesi olduğu için önemlidir. Av hayvanları fillerden çekindiği için başlangıçta yanlarına dahi yaklaşamaz. Ancak içinde buldukları durumu kabullenmek yerine çaba göstermeyi seçmeleri başarıyı elde etmelerini sağlamıştır. 11-4 yaş grubu çocukları da hemen pes etmek yerine elinden gelenin en iyisini ortaya koymanın her şeyden önemli olduğunu göreceklardır. Önemli olan sahip olunan fiziksel özellikler değil; insanın neler yapabileceğini göstermesidir. Böyle davrandığı takdirde pişmanlık da duymayacaktır.

Bu metin Beydeba'nın Kelile ve Dimne adlı eserinden alınmıştır. Mevlana, bu metnin tamamının Kelile ve Dimne ' de olduğunu ayrıca belirtmiştir. Fabl türünde bir metindir. Teşhis ve intak sanatı kullanılarak verilmek istenen mesajlar

hayvanlar aracılığıyla verilmiştir. Bu, soyut düşüncelerin hedef kitleyi oluşturan çocuklar tarafından daha kolay kavranmasını sağlayacaktır.

Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz altı kelime tespit edilmiştir. Metnin uzunluğunu düşündüğümüzde tespit edilen kelimelerin çocukların kelime hazinesini geliştirmesi açısından yeterli olduğunu söyleyebiliriz. Metinde deyim ve atasözüne hiç yer verilmemiştir. Bu durum metnin olumsuz bir özelliğini teşkil etmektedir.

Metnin olumsuz özellikleri olmasına rağmen çocuklara kazandıracaklarını düşündüğümüzde Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına uygun olduğunu söyleyebiliriz.

2.1.3.13. Tutsağı Olan Papağanının, Ticarete Giderken Hindistan'daki Papağanlara Kendisiyle Haber Gönderdiği Tacirin Hikâyesi.¹

Bir tacirle onun bir papağanı vardı. Kafese hapsedilmiş, güzel bir papağandı.

Tacir, yol hazırlığına başlayıp Hindistan'a gitmeye niyetlenince,

Cömertliğinden her köleye, her cariyeye: "Çabuk söyle, sana ne getireyim?" dedi.

Her birisi ondan bir dilek diledi. O iyi adam hepsine söz verdi.

Papağana: "Sen ne armağan istersin, Hindistan ülkesinden ne getireyim sana?" dedi.

Papağan: "Oradaki papağanları görünce benim halimi anlat.

Onlara, sizin özleminiz içinde olan falan papağan, semavi takdirle bizim mahpusumuzdur, de.

Size selam söyledi, yardım diledi; sizden bir çare, bir kurtuluş yolu istedi.

Reva mıdır ki ben özlem içinde can vereyim, buralarda ayrılık içinde öleyim dedi.

Reva mıdır ki ben sıkı bağlar içinde olayım da siz bazen yeşilliklerde, bazen ağaçlarda olasınız.

Dostların vefası böyle mi olur? Ben şu hapis içindeyim, sizse kokulu bahçelerde.

¹ I / 1548-1848. beyitler

Ey ulular! Bir seher vakti çimenlikte, inleyip duran şu kuşu da anıverin.

Dostların anışı, dost için pek kutludur; hele biri Leyla, öbürü Mecnun olursa.

Ey kendi endamlı güzelleriyle eş olanlar, ben kendi kanımla dolu kadehler içmedeyim.

Bana yardım etmek istemezsen, bari beni anarak bir kadeh şarap iç.

İçerken de şu yerleri süpüren düşkünün anarak bir yudumcuk da toprağa dök.

Tacir adam, bu haberi ve cinsinden olanlara onun selamını götürmeyi kabul etti.

Tacir Hindistan'ın ta ötelere varınca ovada birkaç papağan gördü.

Bineğini durdurup kuşlara seslendi, o selamı ve emaneti verdi.

O papağanlardan birisi, epeyce titredi. Düşüp öldü de soluğu kesildi.

Tacir bu haberi söylediğine pişman oldu. Bir canlının ölümüne neden oldum, dedi.

Yoksa bu, o papağancıkla akraba mıydı? Yoksa bunlar iki bedenle bir ruh muydu?

Niye yaptım bunu? O haberi niye verdim? Bu ham söz yüzünden yaktım zavallıcağı.

Şu dil, taşla demir gibidir; dilden sıçrayansa ateştir sanki.

Bazen anlatmak için, bazen de laf olsun diye boş yere taşla demiri birbirine vurma.

Çünkü ortalık karanlık ve her yan pamuk dolu. Pamuğun ortasında kıvılcım nasıl olur?

Tacir ticaretini tamamladı. Muradına ermiş olarak evine geri döndü.

Her köleye armağan getirdi. Her cariyeye bağışta bulundu.

Papağan: Kulunuzun armağanı hani? Ne gördün, ne söyledinse anlat, dedi.

Tacir: Hayır, zaten ben bundan o sözü söylediğimden dolayı pişmanım; elimi çiğnemedi, parmağımı ısırmadayım, dedi.

Bilgisizliğim, kıt akıllılığım yüzünden böyle ham bir haberi boşu boşuna niye götürdüm?

Papağan: “Ey efendi! Pişmanlık neden, bu öfkeye ve üzüntüye sebep olan nedir?” dedi.

Papağanın birisi senin derdinin kokusunu aldı da ödü patladı, titreyip ölüverdi.

Ben, bunu niye söyledim diye pişman oldum, ama mademki söyledim, pişmanlık neye yarar?

Dilden aniden çıkan sözü, yayadan fırlayan ok gibi bil.

O ok, yolundan geri dönmez ey oğul, seli baştan bağlamak gerek.

Sel baştan aşınca dünyayı kaplar. Artık dünyayı harap etse de şaşılmaz.

Bu kuş, o papağanın ne yaptığını işitince şiddetle titredi, düştü, kaskatı kesildi.

Tacir, onu böyle düşmüş halde görünce fırladığı gibi külahını yere çaldı.

Onu, bu renkte, bu halde görür görmez sıçrayıp yakasını yırttı.

“A hoş sesli güzel papağan! Nedir bu sana olan, niye böyle oldun?” dedi.

Vah vah benim güzel sesli kuşuma; vah vah benim solukdaşıma, sırdaşıma.

Vah vah benim hoş nağmeli kuşum, ruhumun neşesi, bahçem, fesleğenim.

Süleyman’ın böyle bir kuşu olsaydı, o kuşlarla uğraşır mıydı hiç?

Eyvahlar olsun, ucuz bulduğum kuşun yüzünden çabucak çevirdim yüzümü.

Ey dil, bana ne de çok zarar veriyorsun. Değil mi ki söyleyen sensin, ne diyeyim ben sana?

Ey dil, hem ateşsin, hem harmansın. Niceye dek bu ateşi bu harmana salacaksın?

Her dediğini yapsa da can, gizliden gizliye senden feryat ediyor.

Ey dil, sonsuz hazine de sensin, dermansız dert de sensin.

Kuşları aldatmak için çalınan ıslık ve tuzak da sensin; ayrılık korkusu içinde dost da sensin.

Ey amansız! Ey benim kinimle yayını geren, ne zaman aman vereceksin bana?

İşte uçuruverdin benim kuşumu. Zulüm otağında az ota.

Ya bana cevap ver, ya insaf et ya da sevinç sebeplerinden birini öğret.

Vah benim karanlığı yakan ışığım; vah benim günümü aydınlatan sabahım.

Vah benim güzelce uçan kuşum; sondan başa dek bana uçup gelenim benim.

Tacir, ateşler, kederler, feryatlar içinde, böyle yüzlerce darmadağın sözler söylüyordu.

Bazen birbiriyle çelişik sözler ediyor, bazen naz, bazen niyaz ediyor; bazen hakiki sevdadan, bazen mecazi sevdadan dem vuruyordu.

Suya batmış adam can çekişir de her ota elini uzatır.

Tehlike içinde hangisi elini tutar diye baş korkusuyla elini ayağını çırpar.

Tacir ondan sonra onu kafesten dışarı attı. Papağancık yüksekçe bir dala uçtu.

Ölü papağan, güneş doğudan nasıl hamle edip çıkıyorsa öylece uçuverdi.

Tacir, kuşun bu işine şaşırıp kaldı; bir şeyden haberi yokken birden bire kuşun sırlarını gördü.

Yüzünü yukarı kaldırıp: Ey bülbül! Halini beyan et, bizi de nasiplendir.

O kuş, orada ne yaptı da sen ondan öğrenip bir oyun ettin, yaktın bizi, dedi.

Papağan: O kuş, yaptığı şeyle bana, o güzel sesi ve muhabbeti bırak diye öğüt verdi.

Çünkü seni sesin tutsak etti deyip bu öğüdü vermek için kendisini ölü gösterdi.

Yani, ey sıradan seçkin herkese mutrip olan, benim gibi ölü ol da kurtul demek istedi.

Tohum olursan kuşçağızlar toplarlar seni. Gonca olursan çocukçağızlar koparırlar seni.

Tohumu sakla, tuzak kesil hepten. Goncayı sakla, damdaki ota dön.

Güzelliğini mezada çıkarana yüzlerce kötü kaza yüz gösterir.

Kem gözler, öfkeler, çekemezlikler, tulumlardan akan su gibi başına dökülür.

Papağan ona hilesiz riyasız bir iki tatlı öğüt verdi; ondan sonra: Selam sana artık ayrılık vakti, dedi.

Tacir ona: Allah'a emanet ol, git. Şimdi bana yeni bir yol gösterdin, dedi.

Tacir kendi kendine: bu benim öğüdümdür. Onun yolunu tutayım, çünkü bu aydın bir yoldur, dedi.

Benim canım nasıl papağandan aşağı olur? Can dediğin böyle güzel davranışlı olmalı.

İnceleme

Konu

Sabır ve özgürlük.

Ana Düşünce

Akıl akıldan üstündür. Bazen hiç ummadığımız bir kişiden ya da bir hayvandan bile öğrenebileceğimiz şeyler vardır.

Yan Düşünceler

1. Her gördüğümüze, her duyduğumuza inanmamalıyız. Zira gördüklerimiz ve duyduklarımız bizi yanıltabilir.
2. Bizlerde bulunan güzellikleri açığa çıkarmak, başımıza kötü şeylerin gelmesine neden olabilir.
3. Bazen yaptıklarımız ya da konuştuklarımız düşündüğümüz kadar yanlış değildir.
4. Zor durumda kaldığımızda yardım isteyebileceğimiz öncelikli kişiler yakınlarımız, akrabalarımızdır.
5. Her ne kadar zengin bir hayatımız olsa da özgür yaşamak her şeyden kıymetlidir.
6. İnsanlara hediye vermek cömertliğin bir göstergesidir.

7. Kelimeler, insanın en tehlikeli silahıdır. İnsan, kelimeleriyle karşısındakini yüceltebileceği gibi kötü durumlara da düşürebilir.
8. “Dilden aniden çıkan söz yaydan fırlayan ok gibidir. O ok yolundan geri gelmez, seli baştan bağlamak gerek” (Örs, 2007a:173).

Kahramanlar

Tacir

Sosyal Özellikler

Ticaretle uğraşmaktadır. Zengin ve varlıklıdır. Hindistan’a gitmeden önce her köleye her cariyyeye hatta papağanına bile ne istediğini sormuştur. Buradan insan ya da statü ayrımı yapmadan herkesi sevindirmek isteyen, kimseyi unutmayan bir karaktere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Cömerttir.

Psikolojik Özellikler

İyi niyetli ve alçakgönüllü biridir. Hindistan’daki papağanın öldüğünü düşünmesi söylediklerinden pişman olmasına sebep olmuştur. Buradan da hiçbir canlıya zarar vermek istemediğini anlayabiliriz. Özellikle kendi söyledikleri ve yaptıklarından dolayı bir canlının zarar görmesi tacirin üzülmeye sebep olmuştur. Hikâyenin sonunda papağandan öğüt alması onun mütevazı kişiliğini yansıtmaktadır. Çünkü bir papağandan bile öğreneceği çok şey vardır ve bu öğrendiklerini de yaşadıklarına yansıtmaya karar vermiştir.

Papağan

Fiziki Özellikler

Güzel bir sese, güzel bir görünüşe sahiptir.

Sosyal Özellikler

Tacirin tutsağıdır. Güzelliğinden ve sesinden dolayı bir kafese hapsedilmiştir.

Psikolojik Özellikler

Taciri sevmekle birlikte, dostlarının yanında, diğer kuşların yanında olmak, onu daha da mutlu etmektedir. Güzel bahçelerin, ormanların, serbestçe dolaşmanın

özlemine çekmektedir. Bu nedenle de diğer papağanlara imrenmektedir. İçinde bulunduğu durumdan kurtulmak için efendisiyle diğer papağanlara selam göndermiş ve onların yardımıyla kafesten kurtulmuştur.

Kendisini tutsak ettiği için tacire kızgın değildir. Onu suçlamamaktadır. Metinde söylediği “Semavi takdirle bizim mahpusumuzdur” sözüyle her şeyin bir takdir-i ilahi olduğunu düşündüğünü görmekteyiz.

Fablda Kullanılan Deyimler

Dilek dilemek, söz vermek, yardım dilemek, soluğu kesilmek, pişman olmak, iki bedende bir ruh olmak, laf olsun diye, muradına ermek, bağışta bulunmak, kıt akıllı, parmağını ısırarak, elini çiğnemek, ödü patlamak, derdinin kokusunu almak, kaskatı kesilmek, yere çalmak, harap etmek, yakasını yırtmak, yüzünü çevirmek, feryat etmek, dem vurmak, niyaz etmek, elini tutmak, şaşırıp kalmak, oyun etmek, tutsak etmek, yol göstermek, yolunu tutmak.

Fablda Kullanılan Atasözleri

“Suya batmış adam can çekişir de her ota elini uzatır.”

“Denize düşen yılanı sarılır” atasözünün bir benzeri olarak kullanılmıştır (Örs, 2007a:185).

Bilinemeyecek Kelimeler

Tacir, dilek, semâvi, takdir, mahpus, reva, vefa, seher, endam, binek, zâlim, murat, ham, külâh, solukdaş, sırdaş, nağme, fesleğen, harman, feryat, kin, zulüm, insaf, keder, naz, niyaz, beyan, nasiplenmek, muhabbet, seçkin, mutrip, gonca, dam, mezat, tulum, kem, riya.

Edebi İfadeler

“Dostların anışı, dost için pek kutludur; hele biri Leyla, öbürü Mecnun olursa.”

“Şu dil, taşla demir gibidir; dilden sıçrayansa ateştir sanki.

Bazen anlatmak için, bazen de laf olsun diye boş yere taşla demiri birbirine vurma.”

“Tohum olursan kuşcağızlar toplarlar seni. Gonca olursan çocukcağızlar koparırlar seni.

Tohumu sakla, tuzak kesil hepten. Goncayı sakla, damdaki ota dön.

Güzelliğini mezada çıkarana yüzlerce kötü kaza yüz gösterir.”

“Dilden aniden çıkan sözü, yaydan fırlayan ok gibi bil.

O ok, yolundan geri dönmez ey oğul, seli baştan bağlamak gerek.

Sel baştan aşınca dünyayı kaplar. Artık dünyayı harap etse de şaşılmaz.”

Değerlendirme

Ana düşüncede ne kadar bilirsek bilelim başkasının yardımına ihtiyaç duyabileceğimiz anlatılmaktadır. Kafesteki papağan mesafelerce uzakta da olsa başka bir papağandan yardım alarak içinde bulunduğu durumdan kurtulmuştur. Onun yol göstermesi ve uyarısıyla neler yapacağını anlamış ve plânını uygulamıştır. Diğer papağanların fikrini almasaydı belki de o kafesten hiç kurtulamayacaktı. Metnin sonunda tacirin papağandan öğütler alması ve bunu kendi hayatına da uygulayacağını söylemesi bu iletimize örnek olabilecek düzeydedir. Tacir, papağandan bile öğrenebileceği çok şeylerin olduğunu görmüştür. 11-14 yaş grubu çocukları genellikle kendi söylediklerinin ve yaptıklarının en doğrusu olduğunu düşünür. Yardım almayı bir çaresizlik, bir zayıflık olarak görmeleri de olası durumlardan biridir. Çocuklar bu fabl aracılığıyla yardımlaşmanın, ne kadar bilgili olursak olalım başkasına danışmanın yararlı olacağını öğreneceklerdir. Böyle davranmak kendimizde bulunan bir eksiklik ya da zayıflık anlamına gelmemektedir. Bu ileti aracılığıyla çocuklar “Akıl akıldan üstündür.” ya da “Bin bilsen de bir bilene danış.” gibi atasözlerinin ne kadar yerinde ve doğru olduğunu anlayacaklardır.

Birinci iletimizi tacirin papağanın öldüğüne inanmasından çıkarmaktayız. Tacir, papağanın titreyip yere düşmesinden yola çıkarak onun öldüğünü düşünür. Yaşayabileceği ihtimalini aklına getirmez. Bu nedenle kendi gözlerimizle görsek de kendi kulaklarımızla duysak da bazen aldanabiliriz. Çocuklar da buradan yola çıkarak hiçbir olaya ya da konuşmaya iyice araştırmadan ve değerlendirme yapmadan inanmamaları gerektiğini anlayacaktır.

Papağan güzel sesi ve konuşması yüzünden kafese hapsedilmiştir. Eğer güzel sesini, konuşmasını herkese göstermeseydi hapsolmayacaktı. Bu nedenle sahip olduğumuz güzelliklerin ve iyi özelliklerin bize yararı olsa da bazen zararlarının da olabileceğini bilmemiz gerekir. Bu durumu Mevlana'nın sözleriyle açıklayacak olursak; tohum açığa çıktığı zaman kuşlara yem olur. Ancak toprak altında saklansaydı kimsenin bundan haberi olmayacaktı. Çocuklar özellikle de 11-14 yaş grubu çocukları sahip oldukları güzellikleri, iyi huyları, yetenekleri herkesin bilmesinde, herkesin görmesinde sakınca görmezler. Hatta daha da hoşlarına gider. Bu özellikler nedeniyle başkalarının onları övmesi, taktir etmesi ayrı bir sevinç kaynağıdır. Bu yaşlarda olmasa bile ileriki yaşlarda bu tür özelliklerini açığa çıkarmanın bazı olumsuzluklara sebep olabileceğini bilmeleri açısından bu fabl güzel bir örnek olacaktır. Onlarda bulunan bu özelliklerin bir zaman sonra özgürlüklerini de kısıtlayabileceğini görmeleri açısından önemli bir metindir.

Tacir, papağanın ölümünün sebebini söylediklerinde bulur. Bu nedenle yaptığı davranışın kötü olduğunu düşünür. Hayatta iyi olarak gördüğümüz davranışların sonu kötü, kötü olarak gördüğümüz davranışların sonu da iyi olabilmektedir. Bu bazen yersiz yere sevinmemize bazen de yersiz yere üzülmemize sebep olur. Bu anlatıda tacir, yaptığı davranışın kötü sonuçlar doğurduğunu sanmış ve üzülmüştür. Yaptıklarından pişmanlık duymuştur. Hedef kitleyi oluşturan çocuklar bu dönemde çok hassastır. Olayları çok fazla düşünmeden değerlendirdikleri için üzülmeleri ve sevinmeleri işten bile değildir. Bu metinden yola çıkarak çocuklar duygularını harekete geçirmeden önce çok iyi değerlendirme yapmaları gerektiğini anlayacaklardır.

Yedinci iletimiz kelimelerin gücünü göstermesi açısından önemlidir. Kelimeler bir insanın çaba göstermeden, güç kullanmadan istediğini yapabileceği en güçlü ve en tehlikeli silahıdır. Bu nedenle iki dinleyip bir söylemeli, yerinde kelimeleri yerinde cümlelerle konuşmamıza aksettirmeliyiz. Tacirin sözleri onun açısından bakarsak papağanın ölmesine sebep olmuş, hapsedilen papağan açısından bakarsak kurtuluşunu sağlamıştır. Deli Dumrul Azrail'e yaptığı güzel ve etkili konuşmayla ölümden kurtulmuştur. Papağan hoş sesi ve yaptığı konuşmalar sebebiyle hapsolmuştur. Bu örneklerden yola çıkarak kelimelerin, konuşmaların ne kadar önemli olduğunu söyleyebiliriz. 11-14 yaş grubundaki çocuklar bu anlatı sayesinde konuşmaların, seçtikleri kelimelerin ne kadar önemli olduğunu anlayacaklardır.

Güzel ve doğru konuşmanın temelinde kitap okumanın, kelime hazinesini geliştirmenin geçtiği bilinmektedir. Çocuklar böylelikle en değerli şeye sahip olduklarını ve bu yaşlarda bu doğrultuda çaba sarf etmeleri gerektiğini anlayacaklardır.

Bu yaş grubu çocukları konuşmaları yüzünden yersiz yere birbirlerini kırmaktadır. Bu anlatı sayesinde konuşmalarını yapmadan önce iyice düşünmeleri gerektiğini anlayacaklardır.

Fabl, köle ve cariye kelimelerinden anlaşılabilceği gibi eski bir zamanı anlatmaktadır. Metin o dönemdeki yaşantı hakkında çocuklara bilgi vermesi açısından da yararlı olacaktır.

Bütün bu özelliklerin dışında fablın beklenmedik bir şekilde bitmesi okuyucuda heyecan yaratacaktır. Papağanların öldüğünü düşünürken, bir anda canlanmaları okuyucuda bir iç huzuru sağlayacaktır. Çocuklar bu metni okurken büyük zevk alacaklardır.

Metinde çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz otuz yedi kelime tespit edilmiştir. Bu kelimelerin birçoğu çocukların sözlük kullanmadan anlamlarına ulaşabilecekleri niteliktedir. Bazı kelimelerde ise çocukların sözlük kullanması gerekmektedir. Bilinemeyecek kelimelerin metnin uzunluğu düşünüldüğünde çocukların metni kavramasına engel olmayacağını söyleyebiliriz. Metin deyimler açısından zengindir. Metinde yirmi sekiz tane deyim kullanılmıştır. Metinde edebi ifadeler de çokça yer verilmiştir. Deyimler ve edebi ifadeler metne şiirsel bir özellik kazandırmış, bu da daha etkili olmasını sağlamıştır.

Bütün bu özellikler nedeniyle metin, Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmaya **uygundur diyebiliriz.**

2.2. Milli Eğitim Bakanlığının Tavsiye Etmediği Anlatıma Dayalı Türler

2.2.1. Mesnevi’de Yer Alan Fıkra ya da Özlü Sözlerin İncelenmesi

2.2.1.1. Aişe’nin Mustafa’ya “Nasıl Oluyor da Seccade Olmadan Her Yerde Namaz Kılıyorsun?” Demesi.¹

Bir gün Aişe, peygambere, ey Allah’ın resulü, dedi, açık ve gizli...

Nereyi bulsan namaza duruyorsun. Oysa evin içinde pis de geziyor, alçak da.

Oysa biliyorsun, altı kirli olan çocuk, gittiğin her yeri pisletir.

Bil ki dedi peygamber, Hak, pis olanı ulular için temiz kılar.

Hakk’ın lütfü, benim secde yerimi bu yüzden yedinci göğe dek temiz kıldı.

İnceleme

Konu

Peygamber mucizesi.

Ana Düşünce

Din ehli kişiler, ulular için her yer temizdir.

Değerlendirme

Metinde dini bir konu ele alınmıştır. Metinde işlenen konu ve verilmek istenen iletiler çocukların kavramakta güçlük çekeceği niteliktedir. Metinden, 11-14 yaş grubu çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine yönelik, yaşamlarını kolaylaştıracak iletiler çıkarılamamaktadır. Bu nedenle metin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmaya **uygun değildir**.

2.2.1.2. Alışverişte Zarar Etmekten Kurtuluş Yolu.²

Dostlarından biri peygambere dedi ki ben alışverişte hep zarar ediyorum.

Satıcı ya da alıcının hilesi büyü gibi beni yoldan çıkarıyor.

¹ II / 3410-3421. beyitler

² III / 3493-3496. beyitler

Peygamber dedi ki alışverişte aldanmaktan korkarsan, karar için üç gün süre şart koş.

Çünkü ağırdan almak kesinlikle Rahman'dan, acele etmekse lanetlenmiş şeytandandır.

İnceleme

Konu

Zarardan korunmanın yolu.

Ana Düşünce

Her şeyde olduğu gibi alışveriş yaparken de aceleci davranmamamız gerekir.

Yan Düşünceler

Karar vermeden önce her yönüyle düşünmemiz, değerlendirme yapmamız gerekir.

Değerlendirme

Aceleci davranmak hayatımızın her alanında bize olumsuzluklar getirebilir. Alışveriş yaparken de düşünmeden aldığımız kararlar bizi olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle aceleci davranmadan, her yönüyle düşündükten sonra alışveriş yapmak daha yararlı olacaktır.

Her konuda sözleriyle Müslümanlara yol gösteren peygamberimiz bu konuda da kendisinden yardım isteyen bir dostuna yardım etmiştir. Ona, aldanmaktan korkuyorsa eğer, alışveriş yapmadan önce kendisine üç gün düşünme süresi tanımasını söyler. Onun verdiği bu bilgi okuyucunun da yararlanabileceği bir bilgidir. Soru cevap şeklinde olan bu metin, 11-14 yaş grubu çocuklarının da **okuyabileceği bir metindir.**

Metnin kahramanı olarak peygamberimizin seçilmesi çocuklar için etkili olacaktır. Bu sebeple Türkçe ders kitaplarında kullanılmaya **uygundur diyebiliriz.**

2.2.1.3. Arkadaşıyla Bir İş Konusunda Kavga Eden Ve Kendisinin De Aynı Hataya Düştüğünün Farkında Olmayan Hintlinin Hikâyesi.¹

Dört Hintli bir mescide girdi ve ibadete yönelerek namaz kılmaya başladı.

Her biri başka bir niyetle tekbir aldı ve namazda yoksulluk ve derdini Hakk'a arz etti.

Bu sırada müezzin geldi. Onlardan biri ağzından bir söz kaçırıp dedi, ey müezzin, ezan okudun, namaz vakti mi ki?

Öteki Hintli, ona yönelerek dedi, konuştuğun için namazın bozuldu.

Üçüncüsü ise ikinciye hitaben dedi, bre amca ne diye onu kınıyorsun? Kendine baksana.

Dördüncüsü söze karışarak dedi, Allah'a hamd olsun, üçü gibi kuyuya düşmedim.

Böylece dördünün de namazı bozulmuş oldu. Kusurları dile getirerek yollarını daha fazla kaybettiler.

İnceleme

Konu

Kendi ayıbını görmek ve başkasının ayıbını örtmek.

Ana Düşünce

Başkalarının kusurlarını dile getirmek yerine onları örtmeye çalışmalıyız.

Yan Düşünceler

1. “Başında on yara varken, merhemini başkasına değil, kendine kullanmalısın.”
2. “Kendi kusurunu gören cana ne mutlu. Bir kusuru dile getiren, kendisi için satın almıştır o kusuru.”
3. Başkalarında gördüğümüz kusurların bizde olmaması, sevinmemizi gerektirmez. Çünkü o kusura bir gün biz de sahip olabiliriz.

¹ II / 3013-3019. beyitler

Değerlendirme

Ana düşünce başkalarının kusurlarını dile getirmektense örtmeye çalışmak gerektiğini ifade etmektedir. Hiçbir insan dört dörtlük değildir. Her insanın az da olsa bir kusuru vardır. Bu sebeple birbirimizin kusurlarını söylemek büyük hata olur. 11–14 yaş grubu çocukları birbirinde gördüğü kusurları bir anda dile getirebilirler. Söz konusu kusurun bizde olmaması o kusura bizim de sahip olmayacağımız anlamına gelmez. Bu nedenle duygudaşlık kurmalı ve olaylara karşımızdaki insanın bakış açısıyla bakmayı denemeliyiz. 11–14 yaş grubu çocukları bu parça sayesinde insanların kusurları olmasının normal olduğunu, bizlere düşen görevinse bu kusurları dile getirmekten ziyade örtmek olduğunu anlayacaklardır.

Birinci iletide başkalarının kusurlarını dile getirmeden önce dört dörtlük olmamız gerektiği anlatılmaya çalışılmıştır. Çevremizdekileri kusurlarından dolayı eleştirebiliriz. Ancak başlangıçta yapmamız gereken kendimizi düzeltmek, kendi kusurlarımıza çare bulmaktır. İnsan kendi kusurlarını hiçbir zaman görmez ya da kendisindeki olumsuzlukları kusur olarak değerlendirmez. Nitekim aynı olumsuzluğu başkasının yapması büyük bir kusur haline dönüşür. 11–14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla önemli olanın kendi kusurlarını görmek ve bunları düzeltmeye çalışmak olduğunu görecektir. Bu parça çocukların kendilerini bir kez daha değerlendirmelerini, eksi ve artı yönlerini görmelerini sağlayacağından önemlidir.

Metin ahlaki ve sosyal yönden çocukların gelişimine katkıda bulunacak niteliktedir. İnsanların ayıbını örtmek yerine dillendirmenin kötü bir davranış olduğunu görmeleri bu yaş grubu çocukları için etkili olacaktır.

Metin saydığımız özellikler sebebiyle 11–14 yaş grubu çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygunluk gösterir. Bu nedenle Türkçe ders kitaplarında kullanılması **uygundur**.

2.2.1.4. Azgının Galipken Mağlup Ve Muzaffer Esir Oluşu Hakkında.¹

Bir hırsız, efendinin birini alt edip altınlarını çalar, ama o bu işle uğraşırken vali yetişir.

¹ III / 4559-4562. beyitler

Hırsız o anda efendiden kaçsaydı, vali onun üzerine adamlarını salabilir miydi?

Hırsızın üstünlüğü aslında yenilgisiydi. Çünkü üstünlüğü başını götürdü.

Efendiye galip gelmesi, valinin yetişip öc alması için ona bir tuzaktı.

İnceleme

Konu

Hayır ve şer.

Ana Düşünce

İyi ve güzel görünen olaylar, zararımıza sonuçlanabilir.

Yan Düşünceler

1. “Dereyi görmeden paçaları sıvama.” Olayların sonunu görmeden net bir düşünceye sahip olmamız yanlış yapmamıza sebep olur.
2. Karşımıza çıkan fırsatları iyi değerlendirmeliyiz. Zira son pişmanlık fayda etmez.

Değerlendirme

Ana düşünce zafer kazandığımızı sandığımız bir anda yenilgiye uğrayabileceğimizi ifade etmektedir. Peşin hükümlü olmak hiçbir zaman yarar sağlamaz. Olayların sonunu görmeden yaptığımız değerlendirmeler sadece kendimizi üzmemize sebep olur. Bu nedenle olaylar sonuçlanmadan kesin bir bilgiden söz etmek yanlıştır. Her an her şey farklı bir şekil alabilir ve hayatımızı farklı şekilde etkileyebilir. İyi olarak değerlendirdiklerimiz bir anda kötü; kötü olarak değerlendirdiklerimiz de iyi olabilir. Bir hırsız efendiyi alt etmenin, zafer kazanmanın sarhoşluğunu yaşarken; bir valinin onu yakalaması asıl yenilenin kendisi olduğunu gösterir. Onun peşin hükümlü olarak verdiği karar, onun zarar görmesine sebep olur. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla peşin hükümlü olmamak gerektiğini, bize iyi görünen birçok olayın farklı şekilde sonuçlanacağını göreceklerdir.

Birinci ileti sonunu göremediğimiz bir olay hakkında yanlış kararlar verebileceğimizi ifade etmektedir. Ne kadar büyük bir başarı elde edersek edelim olayların sonunu görmeden bir düşünceye sahip olmak yanlıştır. İnsanın hayatı bir

anda değişebilir. Bu nedenle kesin konuşmalardan ve hükümlerden uzak durmak en iyisidir. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde yaşananlardan kesin sonuçlar çıkarmanın ve kesin konuşmalar yapmanın yanlış olduğunu anlayacaktır. Her zaman için açık bir kapının bırakılması gerektiğinin farkına varacaklardır.

İkinci ileti karşımıza çıkan fırsatları iyi değerlendirmemiz gerektiğini anlatmaktadır. İnsanın karşısına her zaman istediği gibi fırsatlar çıkmayabilir. Bu nedenle ne olursa olsun duygularımıza kapılarak bu fırsatları geri çevirmememiz gerekir. Elimize geçen fırsatlar kendi yaşamımız için altın değerindedir. Onları iyi değerlendirmek, iyi bir yaşamın ilk adımudur. Fırsatları kaçırmamanın pişmanlığını yaşamak daha üzücüdür. Bu nedenle iyi değerlendirme yapmalı ve bu fırsatları kaçırmamaya çalışmalıyız. 11-14 yaş grubu çocuklarına yönelik güzel bir iletidir. Özellikle bu dönemde çocukların karşısına çıkan fırsatları iyi değerlendirmeleri gerektiğini bilmeleri onların yaşamlarına yön verirken büyük öneme sahip olacaktır. Bir daha geri dönme imkânımızın olmadığını bu nedenle her şeye iyi düşünerek karar vermemiz gerektiğini anlayacaklardır. Yapacaklarımızı yarınlar ertelemenin fırsatları elimizden kaçırmamıza sebep olacağını anlayacaklardır.

İletiler çocuklara uygun özellikler taşımaktadır. Bu sebeple metin, Türkçe ders kitaplarında **kullanılmaya uygundur diyebiliriz.**

2.2.1.5. Babasının Cenazesi Önünde Ağlayan Çocukla Cuha'nın Hikâyesi.¹

Bir çocuk, babasının tabutu önünde hıçkırarak ağlayıp başına vuruyordu.

Diyordu, baba, nere götürüyorlar seni? Sonunda toprağa verecekler seni!

Seni dar ve kötü bir eve götürüyorlar? Ne halı var orda, ne de bir hasır.

Ne gece bir lamba var, ne gündüz ekmek. Orda ne yemek kokusu var, ne de yemekten bir iz.

Ne kapısında iş var, ne de çatısında bir yol. Sığınılacak bir komşu da yok.

İnsanların öptükleri gözün, kör ve karanlık evde nasıl yaşar kim bilir?

Güvenliksiz bir ev, dar bir yer. Öyle ki orda ne bet kalır ne beniz.

¹ II / 3102-3114. beyitler

Çocuk bu şekilde evin özelliklerini sayıyor, iki gözünden kanlı yaşlar döküyordu.

Cuha dedi, muhterem babam, vallahi bizim eve götürüyorlar bunu.

Babası dedi Cuha'ya, aptal olma. Cuha dedi, inanmazsan özelliklerini dinle baba.

Onun bir bir saydığı özellikler, kuşkusuz bizim evin özellikleri.

Ne hasır, ne lamba, ne yemek. Ne kapısında iş var, ne sofasında, ne de tavanında.

Özlerinde böyle yüz türlü belirti var, ama nasıl göreceksiniz azgınlık?

İnceleme

Konu

Ölüm ve hakikat.

Ana Düşünce

Benzerlikler birçok gerçeğin belirtisidir.

Yan Düşünceler

1. Saf ve iyi niyetli düşünce, kimi zaman insanların göremeyeceği gerçekleri açığa çıkarır.
2. Bazı gerçekleri hayattayken, çok geç olmadan görmemiz gerekir.
3. Bazı insanlar ahiret azabını dünyada çeker.

Kahramanlar

Cuha

198 Hicri 4. yüzyılda yaşadığı sanılan saflığıyla ünlü kişi (Kırlangıç, 2007:251).

Gazneli Mahmud zamanında yaşamış aptal görünen çok zeki biriymiş. Pek güzel fıkraları Nasreddin Hoca'yı hatırlatmaktadır. *Dilküşa* ve *Acep-name* adlı eserlerde onun hikâyelerinden bazıları geniş şekilde anlatılmıştır (Pala, 2008:93).

Yine onun hakkında Pertev Naili Boratav, Arap memleketlerinde fıkra tipi olduğunu ve çoğu kez de Nasrettin Hoca ile karıştırıldığını, birinin hikâyelerinin ötekine mâl edildiğini ifade etmiştir (Boratav, 1973:97).

Kaynaklarda yer alan bu açıklamalardan yararlanarak Cuha'nın saflığının yanı sıra zeki bir kişi olduğunu söyleyebiliriz. Metinde birçok kişinin göremediği benzerliği görmüş ve nükteli bir şekilde bunu ifade etmeye çalışmıştır. Mezarın özelliklerini yaşadığı eve benzetmiştir. Bu gerçeği açığa çıkarması, babası tarafından tepkiyle karşılanmıştır.

Değerlendirme

Ana düşünce benzerliklerin birçok gerçeğin belirtisi olabileceğini ifade etmektedir. Bir konuyu anlatmak ya da insanlara sezdirmek amacıyla çeşitli yollara başvuruabiliriz. Benzetme, kişileştirme ya da somutlaştırma bunlardan birkaçıdır. Böylece anlatmak istediklerimizi ya da insanlara göstermek istediklerimizi daha kolay ve etkili bir şekilde ifade edebiliriz. Söz sanatlarına başvururken olayların ve nesnelerin gerçekle olan ilişkisini göz önünde bulundurmanız gerekmektedir. Metinde mezar ve bazı insanların yaşadığı ev arasında benzerlik kurulmuştur. Benzetme sanatına başvurularak okuyucuya verilmek istenen mesaj, daha etkili ve nükteli bir şekilde verilmeye çalışılmıştır.

Metinde yaşantımızı düzene koymamız gerektiğini hatırlatan birçok belirti görebiliriz. Nitekim insanoğlu hayatın güzelliklerinden ve zenginliklerinden bu belirtileri görmeye fırsat bulamaz. Her benzerliğin bir belirti olabileceğini düşünemez. Çevremizde yaşanan birçok olay, gerçeklerin belirtisi niteliğindedir. Bu nedenle de olayları ve durumları şekilsel açıdan değerlendirmek yerine anlamsal açıdan değerlendirmemiz gerekmektedir. Yaşanılanların anlamına, derinliğine ulaştığımız zaman her belirtinin de farkına varmamız muhtemeldir.

11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde soyut düşünebilir ve olaylar karşısında mantıklı çözümler üretebilirler. Bu nedenle de yaşananlardan ve çevremizde olup bitenlerden yola çıkarak bazı sonuçlara ulaşabilirler. Her benzerliğin bir belirtiyeye işaret edebileceğini ve anlamsal açıdan neler ifade ettiğinin farkına varabilirler. Bu metin aracılığıyla da yaşananların ve görünenlerin ardında bir özün olduğunu, önemli olanın da o öze ulaşmak olduğunun farkına varacaklardır.

Birinci ileti safiyane ve iyi niyetli düşüncelerin kimi zaman gerçeği bulmaya yardımcı olduğunu ifade etmektedir. Cuha, saf bir kişiliktir. Buna rağmen birçok kişinin göremediği gerçeği görmüştür. Babası ölen çocuğun, ağlarken söyledikleri

kimsenin dikkatini çekmez. Cuha'nın ayrıntılara olan dikkati, karşılaştırma yapmasını sağlamıştır. Çok zeki insanların bile düşünemeyeceğini yapmış, gerçekleri gözler önüne sermiştir. Ancak babası tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Cuha'nın çocuk olması ve saf diyebileceğimiz bir karaktere sahip olması söylediklerinin basit olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur.

Birçok insan çevrelerindeki saf ve iyi niyetli kişilerin fikirlerine önem vermez. Onların söylediklerinin bir değeri olmadığını düşünür ve böyle kişileri gerçekleri yakalayamayan kişiler olarak değerlendirirler. Ancak tam tersi iyi niyetli düşünceleri, kimsenin göremediğini görmelerini ya da herkesin dile getirmekten çekindiği gerçekleri gözler önüne sermelerini sağlamıştır. Çünkü insan her zaman gerçeklerle karşılaşacak cesareti gösteremez. Yapmadığı bir şeyi görmek onu ürkütür. Saf ve iyi niyetli kişilerin ise böyle bir düşüncesi yoktur. Gördüklerini ve duyduklarını kötü niyetleri olmadan söyleyiverirler. Bu metin aracılığıyla insanlar Cuha gibi kişilerin sözlerinin dikkate alınması ve söylediklerine değer verilmesi gerektiğini göreceklidir.

Metnin kahramanının çocuk olması, metnin değerini daha da arttırmaktadır. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde büyük bir merak ve öğrenme isteğine sahiptirler. Bu meraklarını da sordukları sorularla karşılamaya çalışırlar. Onların öğrenme isteklerinin yok olmaması için yetişkinlerin davranışlarına dikkat etmesi gerekmektedir. Çocukların gerekli ya da gereksiz her sorusuna uygun cevaplar verilmelidir. Ancak bazen yetişkinlerin farklı ve uygun olmayan tutumlarıyla karşılaşabiliriz. Özellikle bu dönemde söz sahibi olmak isteyen çocuk, yetişkinler tarafından susturulabilir. “Sen anlamazsın”, “sen daha küçüksün” gibi sözler çocukların özgüvenlerinin kaybolmasına neden olacaktır. Cuha, daha çocuktur. Bir cenaze töreninde söyledikleri babası tarafından “aptal olma” sözüyle karşılık bulur. Bir bakıma baba çocuğu susturmaya çalışmıştır. Bu metin aracılığıyla bir yetişkinin çocuğuna yönelik olan davranışının olumsuzluğunu da görmekteyiz. Baba eğer çocuğun söylediklerini gerektiği gibi dinleseydi benzerliklerin ötesindeki gerçekliklerin de farkına varmış olacaktı.

Bu metin saf ya da çocuk gibi değerlendirmeler yapılmadan her insanın dinlemeye değer olduğunu gösterecektir. Hedef kitleyi oluşturan çocuklar bu metin aracılığıyla zeka, akıl ya da gerçekleri görebilme yetisinin yaşa göre

sınırlandırılmayacağını ve söylenen her sözün küçük de olsa bir değerinin olduğunu bileceklerdir.

Üçüncü ileti hayattayken ve çok geç olmadan görmemiz gereken birçok gerçeğin olduğunu ifade etmektedir. İnsan günlük hayatın koşuşturmasında asıl yapması gerekenlere dikkat etmez. Yapması gerekenleri her zaman ertelemeye çalışır. Üçüncü ileti bu bağlamda ahiret hayatıyla dünya hayatı arasındaki benzerlikleri dile getirmiştir. Hayatta yaşadığımız birçok zorluk asıl hayatın bir yansıması niteliğindedir. Yaşanan tüm kötü olaylar, insanların gerçekleri görebilmesi için bir işarettir. Ancak kendinde olmayan ve Mevlana'nın da dediği gibi azgın olanlar bu belirtileri göremezler.

Metnin kısa ve yoğun bir anlatımı vardır. Mevlana, bu metinde de sözler aracılığıyla anlamlara ulaşılmasını istemiştir. Çocuğun sözleri ve yapılan benzetme anlama ulaşmanın bir aracıdır. Verilmek istenen ileti metnin sonunda nükteli bir şekilde sezdirilmiştir. Cuha'nın saflıkla karışan zekası dikkatleri çekmekte ve okuyucunun yüzünde gülümseme oluşturmaktadır. Bu da metnin eğlenceli yanını ortaya koymaktadır. Bu nedenle metin çocukların ders alırken eğlenecekleri bir özellik taşımaktadır.

Sayılan bütün bu özellikler dikkate alındığında metnin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.2.1.6. Bâyezid Hikâyesi.¹

Bâyezid, namazda tembelleştiğini görünce bu yeme içmeden kaçınır olmuştu.

Akıl sahibi Bâyezid, nedenler üzerine düşündü ve neden olarak çok su içmeyi gördü.

Dedi, bir yıl boyunca su içmeyeceğim. Öyle de yaptı ve Allah ona dayanma gücü verdi.

Onun din yolundaki en küçük çabasıydı bu. Bu yüzden âriflerin sultanı ve kutbu oldu.

¹ III / 1698-1703. beyitler

İnceleme

Konu

İnanç ve iman.

Ana Düşünce

İnsan istedikten ve yürekten niyaz ettikten sonra yapamayacağı şey yoktur.

Yan Düşünceler

İnsan kararlı ve istekli olunca Allah da onun yardımcısı olur.

Kahramanlar

Bâyezid

“Asıl adı Ebu Yezîd Tayfur b. İsâ b. Sürûşân’dır. Velilerin büyüklerinden olup Hanefî mezhebindedir. İran’ın Bistam kasabasında doğmuştur. 874 yılında vefat etmiştir. İmam Câfer-i Sâdık’ın ruhâniyetiyle yetişerek tasavvufta yükselmiştir. 30 sene Şam’da dolaşmış, 113 üstattan ders okumuştur. O derece abidmiş ki namaz kılariken Allah korkusundan göğüs kemikleri gıcırdarmış. Yazılı bir eseri yoksa da , şathiyeleri çeşitli mecmualarda kayıtlıdır. Yine halk arasında yaygınlaşan menkıbeleri, kitapları doldurmuştur” (Pala, 2008:60).

Değerlendirme

Metinde bir din büyüğünün yaşadıkları anlatılmaktadır. Bâyezid, inancına ve öğretilerine çok bağlıdır. Yaptıklarını da yürekten isteyerek, kendinden geçerek yerine getirmektedir. Namaz kılariken tembelleştiğini görmesi tedbir almasına sebep olmuştur. Bu tembellikten kurtulmak için de bir yıl boyunca su içmemeye karar verir. Onun yürekten isteği ve inancı bunu gerçekleştirmesine yardımcı olur.

Bâyezid, inancının gereklerini daha iyi yerine getirmek için elinden geleni yapar. Onun bu yolda çalışması ve çaba göstermesi Allah’ın da ona yardımcı olmasını sağlar. Bu metin 11-14 yaş grubu çocuklarına sahip olunan inancın yardımıyla insanların istediklerinde neler yapabileceğini gösterecektir. Yapılan ibadetlerin de hakkıyla yapılması gerektiğinin farkına varacaklardır. Ancak metinde verilmek istenen iletiyi, bazı çocuklar yanlış algılayabilecektir.

Metinde çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine, Türkçe dersinin vermeye çalıştığı hedef ve davranışları kazandırmaya yönelik iletilere yer verilmemiştir. Bu sebeple Türkçe ders kitaplarında kullanılması **uygun değildir**.

2.2.1.7. Bir Kimsenin Az Ağla Yoksa Kör Olursun Diye Bir Zahidi Korkutması.¹

Bir zâhide arkadaşı, ibadet ederken az ağla ki dedi, gözüne zarar gelmesin.

Zâhit dedi, iki seçenekten başkası yok: Göz, o cemâli ya görecek ya da göremeyecek.

Hakk'ın nurunu görürse zaten Hakk'a kavuşmada iki göz eksik olsa ne gam.

Eğer Hakk'ı göremeyecekse böyle hayırsız göz varsın kör olsun.

İnceleme

Konu

İbadet ve korku.

Ana Düşünce

Allah'a ulaşma yolunda maddi unsurlar değerini yitirir.

Yan Düşünceler

Başkasını gereksiz yere korkutmak bir meziyet değildir.

Değerlendirme

Türkçe ders kitaplarında kullanılacak metinlerde çocukların birçok farklı iletiyi aynı metinden çıkarması beklenir. Metinde 11–14 yaş grubu çocukların bilişsel, duyuşsal özelliklerine uygun ileti bulunmamaktadır. Çıkarılabilecek iletiler ise Türkçe dersinin amaç ve kazanımlarına uygunluk göstermemektedir. Bu nedenle Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygun değildir diyebiliriz**.

2.2.1.8. Bir Kuşun Kendi Cinsinden Olmayan Bir Kuşla Uçup Yayılmasının Nedeni.²

Bir bilge dedi, çölde bir kargayla leyleği bir arada gördüm.

¹ II / 443-446. beyitler

² II / 2092-2097. beyitler

Şaşırdım ve ortak değerlerini bulabilir miyim diye durumlarını araştırdım.

Şaşkınlık içinde yaklaşınca ikisinin de total olduğunu gördüm.

Özellikle yüce göklere mensup olan bir doğanın yere mensup olan baykuşla bir arada olması şaşırtıcıdır.

Biri yücelikler güneşi, biri yerin dibinde yaşayan yarasa.

Biri her türlü kusurdan uzak bir nur, biri her kapıda dilenen bir kör.

İnceleme

Konu

Ortak yoksunluklardan oluşan dostluk.

Ana Düşünce

Kimilerini birbirine yakınlaştıran sahip olunamayan şeylerdir.

Yan Düşünce

1. Benzer yoksunluklara sahip kişiler birbirinin durumunu daha iyi anlar. Ortak acı, ortak hüznün birbirlerini daha iyi anlamalarını sağlar.
2. Aynı yoksunluklara sahip kişiler, kendi durumlarını daha kolay kabullenir. Kendisi gibi başkasının da olduğunu bilmek onun için rahatlatıcı bir sebeptir.

Değerlendirme

Ana düşünce insanların bir arada yaşamaları için sadece aynı özelliklere sahip olmalarının yeterli olmadığını ifade etmektedir. Aynı yoksunluklara sahip olanlar, türleri farklı da olsa aynı yerde, aynı ortamda yaşama alanı bulurlar. Çünkü birbirlerinin acısını, hüznelerini paylaşırlar. Birbirlerini daha iyi anlarlar. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde arkadaşlarını seçerken sahip olunan özellikleri dikkate alırlar. İnsanların nelere sahip oldukları, arkadaş seçerken belirledikleri ölçütlerin başında gelir. Bu metin sayesinde çocuklar böyle olmaması gerektiğini, insanların her şekilde önemli olduğunu anlayacaklardır.

Birinci iletimiz benzer yoksunluklara sahip kişilerin birbirini daha iyi anladığını ifade etmektedir. Karga ve leylek birbirinden çok farklı kuş türüdür. Ancak topal olmaları onların ortak özelliği haline gelmiştir. Başta tuhaf ve şaşkırtıcı görünse de bir arada olma nedenleri her şeyi açıklamaktadır. Bununla birlikte topal olmak ya da herhangi bir yoksunluğa sahip olmak insanların herkesle arkadaşlık kurmasına engel olmamalıdır. Topal leylek başka leyleklerle de uçuşmasını bilmelidir. 11–14 yaş grubu çocukları arasında da bu tarz yoksunluklara sahip çocuklar olabilir. İster istemez çocuklar kendilerini başka çocuklardan farklı görebilir. Bu durum çocukların içine kapanmasına, kendilerine olan güvenin azalmasına sebep olacaktır. Hassas olan bazı çocuklar bundan etkilenebilecektir.

Bu yaş grubu çocukları doğru ve yanlış ayırt etmekte güçlük çekerler. Karşısındakinin üzüldüğünün, kırıldığının farkına bile varmazlar. Bu nedenle aynı yoksunluğa sahip kişilerin bir araya gelmesi onların rahatlamasını ve başkalarından farklı olmadıklarını anlamalarını sağlayacaktır. Bu parça 11–14 yaş grubu çocuklarının davranışlarına dikkat etmeleri gerektiğini anlatması bakımından önemlidir.

Geliştirilmesi hâlinde kullanılabilir bir metindir. Bu nedenle 11–14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygundur diyebiliriz.**

2.2.1.9. Bir Sevgilinin Gurbetten Dönen Aşığın Şehirlerden Hangisinin Güzel, Kalabalık, Görkemli, Nimeti Bol Ve Gönül Açıcı Bulduğunu Sorması.¹

Bir sevgili, a yiğit, dedi aşığına, gurbette çok şehirler gördün...

Peki içlerinden hangi şehir daha güzel? Âşık dedi, sevgilinin içinde bulunduğu şehir.

Sultanımız nereyi mesken tutmuşsa, iğne deliği kadar bile olsa bizim için ovadır.

Ay misali Yusuf'un olduğu yer kuyunun dibi bile olsa cennettir.

İnceleme

Konu

Sevgi ve güzellik.

¹ III / 3807-3810. beyitler

Ana Düşünce

Dolaylı ya da dolaysız sevgiliyle ilgili olan her şey kötü de olsa en güzeldir.

Yan Düşünceler

Sevgili seven için en güzel olduğu için yaşadığı şehir de dünyanın en güzel şehridir.

Değerlendirme

Sevgi, insanların sahip olabileceği en yüce duygulardan biridir. Sevgiye neden olan sevgili de aşığın gözünde en değerli olandır. Onun değeri dolaylı ya da dolaysız sevgiliyle ilişkili olan her şeye yansır. Ana düşünce sevgiliyle ilgili olan her şeyin güzel olduğunu ifade etmektedir. Sevgilinin olduğu şehir, tartışmasız en güzel şehirdir. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde duygularını çok yoğun yaşamakla birlikte sevgi konusunda biraz zorluk çekerler. Gerçek sevgiyi farklı şekilde değerlendirebilirler. Bu durum onların farklı davranışlarda bulunmasına sebep olabilir. Böyle bir metin okumaları da onlara gerçek sevginin sınırsızlığını ya da sınırlılıklarını göstermek bakımından iyi olacaktır.

İnsan sevdikleri yanında olduğu zaman daha mutlu olur. En kötü yerde bile zevk alma fırsatı doğar. Bu nedenle de metindeki gibi insanın sevdiğinin olduğu ortam, en eğlenceli ortam; sevdiğinin olduğu şehir, en güzel şehir olur. Çünkü insanların sahip olduğu duygular, her şeye farklı bakmasını sağlar. İşte bu nedendir ki insanın her zaman iyi ve güzel duygulara sahip olması gerekir.

Bu metin sayesinde 11-14 yaş grubu çocukları bir insanın sevgisiyle her şeyi değiştirebileceğini, her kötü durumu iyi kılacağını, her üzüntüyü mutluluğa dönüştürebileceğini anlayacaktır. Bu özelliklerinden yola çıkarak hedef kitleyi oluşturan çocukların **okumasına uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.2.1.10. Çocuğun İri Cüsseli Adamdan Korkması Ve Adamın, Korkma Çocuk, Benim Erkekliğim Yok Demesi.¹

İri yarı bir adam, bir çocuğu yalnız buldu. Adamın kötü niyetinden korkan çocuk sapsarı kesildi.

Adam dedi, kaygılanma güzelim, üstüme sen çıkacaksın.

¹ II / 3141-3144. beyitler

Korkunç görünsem de bil ki ben muhannesim. Bin sırtıma deve gibi sür beni.

Adam görünömlüdü, ama iç yüzü işte böyledir.

Dış yüzü insan, iç yüzü lanetli şeytan.

İnceleme

Konu

Dış görünüşün aldatıcılığı.

Ana Düşünce

Dış görünüş hiçbir şeyin belirleyicisi değildir.

Değerlendirme

Bu parçada 11–14 yaş grubu çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun olmayan özellikler vardır. Parça konu ve içerik bakımından çocukların okumasına uygun değildir. Bu nedenle 11–14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygun değildir**.

2.2.1.11. Dağ Keçisinin Öyküsü.¹

Dağ keçisi, yiyecek uğruna hiç zarar görmeden yüksek dağın tepesinde koşturur.

Tam otu koparacakken semavi hükümden gelen başka bir oyunla karşılaşır.

Başka bir dağa göz atar ve öteki dağda dişi bir keçi görür.

Anında gözleri kararır. Bu dağdan öbür dağa sarhoşça sıçrar.

O dağ o kadar yakın görünür ki ona evin atık su çukuru çevresinde koşmak gibi gelir.

Binlerce arşınlık mesafe ona iki arşın görünür de sarhoşlukla atlamaya meyleder.

Atlayınca iki amansız dağın ortasındaki dereye düşüverir.

Keçi avcılardan dağa kaçmıştır. Oysa şimdi onun kanını sığındığı dağ döker.

Avcılar, iki dağın arasında oturup bu muhteşem yazgıyı beklemektedirler.

¹ III / 808-818. beyitler

Keçi çevik, atak ve düşmanın farkında değilse, çoğu zaman keçi böyle avlanır.

Rüstem boylu boslu olsa da, onun ayağına dolanan tuzak elbette arzulardır.

İnceleme

Konu

Kaza ve kader.

Ana Düşünce

İnsan isteklerine ve arzularına sınır koymazsa kendine zarar verir.

Yan Düşünceler

1. Ne yaparsak yapalım, nasıl tedbirler alırsak alalım insan başına geleceklerden kaçamaz.
2. İnsan, irade gücü sayesinde kendi kaderini tayin edebilecek güce sahiptir. Ancak kaza ve kader insanın gözünü kör edebilir.
3. Bir varlığın zarar görmesi başka bir varlığın yaşamasına yardımcı olabilir.
4. Sığınak olarak seçtiğimiz yerler, canımızı teslim ettiğimiz bir tuzak haline dönüşebilir.

Değerlendirme

İnsan hayatta ne kadar tedbir alırsa alsın yaşayacaklarından kaçamaz. Kaza ve kader bütün tedbirleri boşa çıkarır. İnsan kendisine verilen irade gücü sayesinde kaderine yön verebilecek güce sahiptir. Metinde keçi, avcılardan korunmak için dağa saklanır. Ancak karşı dağda gördüğü dişi keçi, onun yaşayacaklarını da değiştirir. Keçi aşılması mümkün olmayan bir mesafeyi aşar ve iki dağ arasındaki dereye düşer. Kaderine, yazgısına yenik düşer. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla dini bilgi çerçevesinde kaza ve kaderi öğrenirler. Çocuklar irade gücü sayesinde kendi kaderlerine yön verebileceklerinin farkına varacaklardır.

Doğal çevrede bir canlının ölümü başka canlının yaşamının sebebi olabilir. Biri için kötü ve talihsizlik olan, başkası için iyi ve büyük bir şans olabilir. 11-14 yaş grubu

çocukları, bu metin sayesinde iki zıt durumun insanların içinde bulunduğu duruma göre şekil alacağını göreceklerdir.

Dördüncü ileti güvendiklerimizin, sığındıklarımızın düşmanımız olabileceğini ifade etmektedir. Keçi sığınmak için gittiği dağda sonunu hazırlamıştır. Hiçbir şeye gözü kapalı güvenmemeli ve “ben güvendeyim” diyerek kendimizden emin olmamalıyız. Çünkü yaşantılar ve çevre bizlere hiç düşünemeyeceğimiz sonuçlar ve farklı yaşantılar hazırlayabilir. Bu nedenle insanın kesin olarak bakabileceği bir durum yoktur.

Kaza ve kaderi, arzularımıza yenik düşmememiz gerektiğini anlatan bu metin 11-14 yaş grubu çocukların kavrama düzeylerinin üstündedir. Çocuklar metnin ana fikrini ve yardımcı fikirlerini bulmakta zorlanacaklardır. Bu sebeple Türkçe ders kitaplarında kullanılmaya **uygun değildir diyebiliriz.**

2.2.1.12. Delinin Calinus’a Yakınlık Göstermesi Ve Calinus’un Korkması.¹

Calinus, arkadaşlarına dedi, filanca bana filan ilacı versin.

Onlardan biri, ey bilge, dedi, bu ilaç deliliğin tedavisinde kullanılır.

Senin aklından uzak olsun. Bir daha böyle şeyler söyleme. Calinus dedi, bir deli bana baktı...

Bir süre yüzüme tatlı tatlı baktı. Sonra bana göz kırptı, boynuma sarıldı.

Ben onunla aynı cinsten olmasaydım, o çirkin suratlı bana ilgi gösterir miydi?

Beni kendinden görmeseydi gelir miydi? Kendi cinsinden olmayana yakınlık göstermesi olacak şey mi?

İki kişi birbirine yakın davranırsa, hiç kuşkusuz aralarında ortak bir değer vardır.

Kuş ancak kendi türünden olanla uçar. Cinsi başka olanla arkadaşlık lahit ve mezar gibidir.

¹ II / 2084-2091. beyitler

İnceleme

Konu

Dostluk.

Ana Düşünce

İki kişinin birbirine yakın davranması aralarında ortak bir değer olduğunu gösterir.

Yan Düşünceler

1. “Her kuş kendi türünden olanla uçar. Cinsi başka olanla arkadaşlık lahit ve mezar gibidir.”
2. Her cins kendi cinsiyle yaşadığı zaman mutlu olur.

Kahramanlar

Calinus

Eski Greklerin en büyük hekimlerinden biridir. Hekimlikteki maharetiyle anılır. Bergama’da doğmuş, Roma’da ömür sürmüştür. Hekimlik üzerine yazdığı eserler Arapçaya çevrilmiş ve İslam dünyasını etkilemiştir (Pala, 2008:82).

Değerlendirme

Mevlana Mesnevi’de konu ve iletiler bakımından benzer olan farklı metinlere yer vermiştir. Böylece konuların, iletilerin daha iyi ve farklı bir şekilde ifade edilmesini sağlamıştır. Bu metinde Mevlana, her cinsin kendi cinsiyle anlaşabileceğini ifade etmiştir. Bu bağlamda bu konuya örnek olarak yine Mesnevi’den bir arada yaşaması mümkün olmayan; ancak total olduklarından bir araya gelen karga ve leyleğin ya da eşeklerin ahırına düşen bir ceylanın yaşadıklarının anlatıldığı metinleri örnek verebiliriz. Leylek ve karga birbirlerinden tamamen farklı özelliklere sahip kuş olmalarına rağmen ortak yoksunlukları birlikte uçmalarını sağlamıştır. Her bakımdan güzelliklere alışık olan ceylan, eşeklerin ahırında yaşamak zorunda kalmıştır. Kendi özelliklerine uygun olmayan türlerle bir arada kalmıştır. İşte ortak yoksunluklar ve ortak özellikler çoğu kez canlıları bir araya getirmektedir. Buna bağlı olarak farklı

türdeki ve özellikteki canlılar da bir arada yaşamaya tahammül edememektedir. Buradan yola çıkarak canlıların özünde taşıdıkları “aynılık” bir arada ya da ayrı yaşamalarını tayin etmektedir diyebiliriz.

Bir deli hekimlik yapan Calinus’a çok yakın davranır. Ona tatlı tatlı bakar ve ardından onun boynuna sarılır. Delinin böyle davranması Calinus’un farklı düşünceler edinmesine ve bu düşünceleri de davranışlarına uyarlamasına sebep olmuştur. Onun deli ilacı alıp kullanmaya başlaması delinin davranışından büyük ölçüde etkilendiğini göstermektedir. Çünkü iki kişinin birbirine yakın davranması aralarında ortak bir değer olduğunu göstermektedir.

İnsanlar, kendi özelliklerine uygun, aynı düşüncelere sahip kişilere daha çok yakınlık duyarlar. Böyle kişilerle arkadaşlık kurmaya çalışırlar. Dolayısıyla ortak değerlerin olması insanları birbirine çeken bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu özellikten dolayı Calinus, delinin davranışından kendisinin de deli olabileceğini düşünmüştür.

11-14 yaş grubu çocuklarının bu dönemde arkadaşlık ilişkilerine büyük önem verir. Birçok kişiyle konuşur, iletişim içine girerler. Ancak sadece kendilerine yakın gördükleri, kendi özelliklerine uyumlu kişilerle iletişimlerini devam ettirirler. Onların aşına oldukları bir konunun farklı bir şekilde ifade edilmeye çalışılması da dikkatlerini çekecektir.

Çocuklar bu metin sayesinde tarihi bir kişiliği tanıma fırsatı bulacaktır. Calinus’un geçmişte yaşamış ünlü bir hekim olduğunu hatta çalışmalarıyla birçok milleti etkilediğini bileceklerdir. Ancak metnin açıklaması yapılırken, kahramanların özellikleri ve kim olduklarına dair açıklamanın yapılması gerekmektedir.

Metinde anlatılmak istenen kısa ve öz bir şekilde ifade edilmiştir. Bu türün ve özelliklerin çocuklara tanıtılmasında kullanılabilecek bir metindir. Bu sebeple 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmaya **uygundur diyebiliriz.**

2.2.1.13. Delkak'ın Bir Fahişeyle Evlenmesinin Nedenini Seyyid Ecel'e Açıklaması.¹

Bir gece Seyyid Ecel, Delkak'a dedi, acele edip bir fahişeye tâlip oldun.

Bana söylemeliydin. Seni namuslu biriyle evlendirirdik.

Dedi, dokuz Salih ve namuslu kadına talip oldum, hepsi orospu çıktı ve ben mahvoldum.

Bu kez bu işe yaramaz fahişeye talip oldum. Bakalım sonu ne olacak?

Ben de akı çok denedim. Bundan sonra delilik peşindeyim.

İnceleme

Konu

Kader, kısmet.

Ana Düşünce

İnsanların görünüşleri aldatıcı olabilir. Bu nedenle görünüşe aldanmamak gerekir.

Yan Düşünceler

Ne kadar dikkat edersek edelim kadere karşı gelinemez.

Değerlendirme

Parçanın konusu, okuyucuya vermek istedikleri güzel olsa da ele alınan olay 11-14 yaş grubu çocuklarına uygunluk göstermemektedir. Çocukların seviyesine uygun olmayan kelimelerin ve düşüncelerin yer alması sebebiyle bu parça 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmaya **uygun değildir**.

2.2.1.14. Doğanın Kazları Sudan Bozkıra Çağırması.²

Doğan kaza der ki sudan çık da güzelliklerle dolu ovayı bir gör.

Akıllı kaz, git işine, der ona, su bizim için sağlam bir kale, güven ve huzur verici bir yerdir.

¹ II / 2321-2325. beyitler

² III / 432-438. beyitler

Doğan görünümlü şeytan, acele edin kazlar, dese de sakın sudan kalenizden çıkmayın.

Kazlar doğana, behey çağırıcı, derler, geri dön, git şurdan, bize ilişme.

Biz senin çağırmandan uzağız, çağrın senin olsun. Behey kâfir, bu üfürmeni yutmayız.

Kale bizim, şeker ülkesi de senin olsun. Hediyeni istemem sende kalsın.

Can olduktan sonra rızık eksik olmaz. Ordu olduktan sonra sancak eksik olmaz.

İnceleme

Konu

Şeytanın hileleri.

Ana Düşünce

Kendi akıl süzgecimizden geçirmeden başkalarının sözlerine aldanmamalıyız.

Yan Düşünceler

1. “Can olduktan sonra rızık eksik olmaz.” Güzellikler ve bol nimetler sunarak başkalarını aldatmaya çalışan çok insan vardır. Dünya güzelliklerine aldanıp kendimizi zor duruma düşürmememiz gerekir.
2. Herkes kendi yaşadığı yerde güvende ve mutludur.

Değerlendirme

Bu metin köylünün şehirliyi aldatması hikâyesiyle bağlantılı bir metindir. Mevlana, köylünün şehirliyi aldatmak için söylediği güzel sözleri, bu metinde doğana söyletmiştir. Doğan, söylediği sözlerle kazları sudan çıkmaya ve ovaya gelmeleri doğrultusunda kandırmaya çalışmaktadır. Köylü de şehirliyi şehirden uzaklaşp köye gelmesi için ikna etmeye çalışmıştır. Ona, köyde uçsuz bucaksız yeşilliklerin olduğunu, çeşitli meyve ağaçlarının olduğunu söyler. Şehirli köye gitmemek için uzun bir süre bahane bulsa da sonunda dayanamaz. Ancak burada doğan kazları kandıramaz. Çünkü onlar sudan kalelerinde mutludurlar.

Metinde doğan görünümlü kaz nitelenmesine yer verilmiştir. Böylelikle şeytanın insanları aldatma, kandırma özelliği metinde hissettirmeye çalışılmıştır.

Ana düşünce kendi akıl süzgecimizden geçirilmeden başkalarının sözlerine inanmamamız gerektiğini ifade etmektedir. Şehirli olacakları görmüş; ancak köylünün söylemlerine daha fazla dayanmamıştır. İnsan, dili sayesinde karşısındakini olmadık şeylere inandırabilir ve aldanmalarına sebep olabilir. Bu nedenle de güzel sözlere ve davranışlara aldanmadan önce çok yönlü olarak düşünmemiz gerekir. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla her söylenilenin doğru olmadığını ve bu nedenle de yeteri kadar güvenmediğimiz taktirde hiçbir şeye inanmamamız gerektiğini anlayacaklardır. Zira etrafımızda çok fazla doğan görünümlü şeytanın ya da insan görünümlü şeytanın olduğunu farkına varacaklardır.

Birinci ileti Mevlana'nın dediği "Can olduktan sonra rızık eksik olmaz" sözüyle alakalıdır. İnsanları kandırmak amacıyla sunduğumuz güzellikler ve nimetler basit olarak nitelendirilebilecek kavramlardır. Çünkü her insan sunulan güzellikleri elde edebilecek güçtedir. Zira canın olduğu yerde mutlaka nimete, rızka da yer vardır. Bu nedenle dünya güzelliklerine aldanıp da hataya düşmememiz gerekmektedir.

İkinci ileti her yerin kendine ait bir güzelliğinin ve değerinin olduğunu ifade etmektedir. Köylü ve şehirli hikâyesinin daha iyi anlaşılabilmesi için Mevlana, bu metne yer vermiştir. Şehirli kendi yaşadığı yerde çok mutludur. Her şeyi vardır. Bu nedenle de köyün güzelliği ve bolluğu başlangıçta onu cezbetmez. Doğru olanı yapar ve köylünün söylediklerine aldanmaz. Ancak köylünün aşırı ısrarı karşısında dayanamaz ve hata yapar. Kazlar sudaki dünyalarında çok mutludur. Bu nedenle de ovanın güzelliğine aldanmamaktadırlar. Ova daha güzel olsa da daha güvenli değildir. Bu nedenle de doğanın isteğini geri çevirirler.

Metinde anlatılmak istenen aslında köylü ve şehirli hikâyesiyle bağlantılıdır. Bu nedenle metnin tek başına kullanılması anlam kapalılığına yol açacaktır. Tek başına bu metnin kullanılması uygun değildir. Çünkü özellikle altıncı sınıf öğrencileri bu metni kavramakta zorlanacaklardır. Türkçe ders kitaplarında kullanılacak metinlerde her çocuğun düzeyine uygunluk esas olduğu için metin,

11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmaya **uygun değildir** diyebiliriz.

2.2.1.15. Dostunun Kapısını Çalan Kimsenin Hikâyesi.¹

Birisi geldi, bir dostunun kapısını çaldı. Dostu: “Kimsin a güvenilir?” dedi.

“Benim” deyince dostu: Git, şimdi zamanı değil, böyle bir sofrada ham kişinin yeri yok, dedi.

Ham kişi, ayrılık ve hicran ateşinden başka ne pişirebilir? İkiyüzlülükten ne kurtarabilir?

O zavallı gitti, bir yıl sefere çıktı. Dostun ayrılığının ateşiyle yandı.

O yanıp yakılan pişti de geri döndü. Yine dostun evinin çevresinde dönmeye başladı.

Dudağından edepsizce bir söz çıkmasın diye, yüz türlü korku ve edeple kapının halkasını çaldı.

Dostu: “Kapıda kim var?” diye seslendi. Kapıdaki sensin ey gönül alan, dedi.

Dostu: Mademki şimdi bensin, ey ben, gir içeri. Evde iki “ben”in sığacağı kadar yer yok, dedi.

İğnede iki tane iplik başına yer yok; mademki tek katlısın bu iğneye gir.

Dostu: Ey tamamı ile ben olan, gir içeri. Artık çayırlıktaki gülle diken gibi farklı değilsin, dedi.

İnceleme

Konu

Biz olabilmek.

Ana Düşünce

“Ben” “sen” ile birleştiği vakit anlam kazanır.

¹ I / 3055-3077. beyitler

Yan Düşünceler

1. Sevgi, insanları bütünleştiren ve bir araya getiren bir duygudur.
2. Ayrılık ateşi, acı insanı olgunlaştırır. Ham olan bu sayede kendini ehlileştirir.

Değerlendirme

Ana düşünce, benim sen ile birleştiği vakit anlam kazandığını ifade etmektedir. Ben, insanların tek başına kendisini anlattığı, olayların merkezinde yer aldığını gösterdiği bir kelimedir. Bu haliyle de bir ayrıcalık, farklılık yaratır. Dost dostun kapısına geldiğinde “benim” diye cevap verir. Bu, ikisinin arasındaki ayrılığın bir işaretidir. Her bakımdan kendisi gibi olmasını isteyen dost, bu cevabından ötürü onu içeri almaz. Dost ya da sevgili her bakımdan sevdiği insanla bütünlük oluşturmak ister. Ben değil de onunla biz olmak ister. Görünüşte iki farklı kişi de olsalar gönül birliğinin olmasını ister. İşte bu nedenle de onu, kapısından geri çevirir.

Mevlana Mesnevi’de yer alan başka bir hikâyesinde âşığın sevgiliyi mi yoksa kendisini mi sevdiğini sınamak ister. Böylece yüreğinde sevgi taşıyan bir kişinin gözünden sen ve ben arasındaki farkı görmeye çalışır. Âşık her bakımdan sevgilinin hâline büründüğü, duygu ve düşünce bakımından onunla bir olduğu için onu sevmesi demek kendisini sevmesi demek olur. Böylece sevgi, büyük bir değer kazanır. Ben ve sen kavramları ortadan kalkar. Mevlana, bu metinde de ben kavramını silip atmaya çalışmıştır. Bencilliğin, ayrıcalığın kalkmasını istemiştir. Fiziksel anlamda ayrı olursa da duygusal anlamda bir olmayı istemiştir. “Ben”in sen ile birleşerek anlam kazanması gerektiğini ifade etmiştir.

11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde sevgi ve dostluk gibi birçok soyut duyguya aşırı ilgi gösterir. Ancak bu duyguları gerektiği gibi kavrayamaz. Çevresinde yaşadıkları ve ergenlik döneminin verdiği birtakım özellikler onların bu tür duygulara farklı anlamlar katmalarına sebep olur. Sevginin yüceliğini ve gerçek sevginin ne demek olduğunu anlamak onlar için güçleşir. Bu yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla dostun ya da sevgilinin benliğine bürünmenin, onunla bir olmanın asıl sevginin kaynağı olduğunun farkına varacaktır.

Birinci ileti sevginin değeriyle ilgilidir. Sevgi her bakımdan kişiye fayda sağlar. Sevginin yurekaerde yer etmesi sadece kendimize değil çevremizdekilere de büyük fayda sağlar. İnsanları bütünleştirici ve bir araya getirici özelliği düşünüldüğünde gerçek sevginin, diğer yarımızla bütünleşmek olduğunu söyleyebiliriz. Onun gibi düşünüp, onun gibi duymak demektir. İki farklı bedenden bir gönülle seslenmektir. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla gerçek sevginin büyüklüğüne ve mahiyetine dair bilgi sahibi olacaklardır. Soyut bir kavramın olay aracılığıyla verilmesi de onların bu konuyu kavramalarında kolaylık sağlayacaktır.

İkinci ileti acı ve zorlukların insanları olgunlaştırdığını ifade etmektedir. Yaşanılan acılar, insanın daha da olgunlaşmasını, deneyim kazanmasını sağlar. Zorluklar, sıkıntılar gibi ayrılık acısı da insanın sevgisini bir kat daha arttırmasını sağlar. Sıradan bir sevginin gerçek bir sevgiye bürünmesine katkı sağlar. Sevgili böylelikle karşısındakinin ne istediğinin farkına varır. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde yaşadıkları en kk zorluktan bile yakınırlar. Her sıkıntının ve acının kendilerine verilen bir ceza olduğunu dşnrlar. Nitekim yaşanılan her acının tıpkı mutluluklar gibi insanlara büyük katkılarının olduğunu göremezler. Bu metin aracılığıyla yaşadıklarımızdan Şikayet etmek yerine onlardan bir Şeyler ğrenmenin ne kadar önemli olduğunu göreceklere. Gerçek sevgiye ve asıl gerçekliğe bizi götürecek olanın çektiğimiz acı ve zorlukların olabileceğini anlayacaklardır.

Metinde anlatılan konuyu tasavvufi düşünceyle ilişkilendirebiliriz. Kişi Allah inancı ve sevgisi sayesinde onunla karışır, onunla bir olur. Kendi benliğini onun benliğinde hisseder. Ancak bu sadece gerçek sevgiyi hisseden ve kendini tam anlamıyla Allah'a adayan kişiler için geçerlidir. Buradan yola çıkarak herkesin bu üstünlüğe ulaşamayacağını, Allah'la bir olamayacağını söyleyebiliriz.

Metin taşıdığı özellikler ve vermek istediği iletiler bakımından 11-14 yaş grubu çocuklarına uygunluk gösterir. Ancak konunun soyut olması ve alışılagelmiş bir özellikten uzak olması çocukların kavramakta zorluk çekmesine sebep olabilir. Özellikle de altıncı sınıf öğrencileri bu metni kavramakta zorlanabilirler. Ergenlik dönemini yaşayan bu yaş grubu çocukları, sevgi kavramına yüklenen anlamı karmaşık görebilirler. Bu nedenle de altıncı sınıf öğrencilerinden ziyade sekizinci sınıf ğrencilerinin kavrayabileceği bir metindir.

Bütün bu özelliklerin ışığında metnin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.2.1.16. Dua Edenin Allah Demesi Hakkın Cevap Vermesinin Ta Kendisidir.¹

Bir gece biri Allah diye zikrediyor, zikriyle dudağı tatlanıyordu.

Şeytan, behey çok söyleyen, dedi, bunca Allah deyişinin karşılığı hani?

Dergâhtan bir cevap bile gelmiyor. Daha ne kadar yüzsüzce Allah deyip duracaksın?

Adam, umutsuzluğa düşüp başını yastığa koydu. Düşünde yeşiller içinde Hızır'ı gördü.

Dedi, neden bıraktın zikri? Allah'ı anmaktan ne diye pişman oldun?

Dedi, “lebbeyk” cevabı gelmiyor bana. Kapıdan kovulacağım diye korkuyorum.

Dedi, Allah demen, bizim “lebbeyk” dememizdir. Yakarışın, yanışın ve duan habercidir bize.

Tedbirlerin ve çözüm arayışların bizim çekişimizden ve ayağını çözümümüzdenidir.

Korkun ve aşkın, kemendimizdir bizim. Her “Rabbim” deyişinin altında “lebbeyk”ler vardır.

Cahilin canı bu duadan uzak mı uzaktır. Çünkü onun “Rabbim” demesine izin yoktur.

Zarara uğrayınca Allah'a yalvarmasın diye ağızda ve kalbinde kilit varır onun.

İnceleme

Konu

Şeytanın vesveseleri.

Ana Düşünce

İçten edilen her dua bir gün mutlaka karşılık bulur.

¹ III / 189-199. beyitler

Yan Düşünce

Her yakarışın Allah katında yeri vardır.

Değerlendirme

Dini nitelikler taşıyan bir metindir. Bu parçada sürekli dua eden bir kişinin şeytan tarafından kandırılmaya çalışılması anlatılmaktadır. Dua eden kişi farkında olmadan dualarının karşılığını görmektedir. Her Allah deyişi “lebbeyklerin” işaretidir. Nitekim şeytanın vesveseleri onu rahat bırakmamıştır.

Metinde çocukların kavramakta zorluk çekeceği düşünce ve kavramlara yer verilmiştir. Bu kavramların öncelikle çocuklara açıklanması gerekmektedir. İçerik ve konu bakımından 11-14 yaş grubu çocuklarını zorlayacağını düşündüğümüzden Türkçe ders kitaplarında kullanılmaya **uygun değildir diyebiliriz**.

2.2.1.17. Eşek Kıssası.¹

Birisi eşeğin kuyruğunun altına bir diken koyar, eşek onu çıkarmayı bilmez, sızrar durur.

Sızradıkça diken iyice batar, diken çıkarmak için bir akıllı gerek.

Eşek diken çıkarmak için acıdan ve yangından çifte attıkça, yüz yerini yaralar.

İnceleme

Konu

Akıl ve yardım.

Ana Düşünce

Bizi üzen ve canımızı acıtan olaylardan tek başına kurtulmak mümkün değildir.

Yan Düşünceler

1. Acıdan kurtulmak için giriştiğimiz her çaba olayların daha kötü olmasına sebep olabilir.

¹ I / 154-156. beyitler

2. Kötü durumlardan kurtulmak için başkalarının yardımına ihtiyacımız vardır.
3. Akıl ve bilgi bakımından bizden üstün kişiler, zor durumlarımızda bize yardımcı olur.

Değerlendirme

Mevlana, padişah ve cariye hikâyesini anlatırken iki kısa metne yer vermiştir. Görünüşte farklı görünse de bu metinler ana hikâyenin ulaşmaya çalıştığı amaca yardımcı olmaktadır. Ele aldığımız bu metin, cariyenin hastalığının nedenini bulmaya çalışan tabibin özelliğiyle ilgilidir. Tabip, cariyeyi sorularıyla konuşturmaya çalışmış ve böylece gerçekleri öğrenmiştir. Cariye kendi kendine çare olmamakta, acısını daha da arttırmaktadır. Nitekim akıl ve bilgi bakımından kendinden üstün olan tabip onun hastalığının çaresini bulmuş ve ona yardımcı olmuştur. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin racılığıyla akıl ve bilgi bakımından üstün olan kişilerin yardımına ihtiyacımızın olduğunu görecektir. Böyle insanların yardımının bizi iyiye ve doğruya ulaştıracağını fark edeceklerdir.

Ana düşünce ve yardımcı düşünceler çocukların kolaylıkla ulaşabileceği niteliktedir. İletiler, 11-14 yaş grubu çocuklarının düzeyine uygunluk göstermektedir. Bu sebeple 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmaya **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.2.1.18. Filin Şekli Ve Niteliği Konusundaki Görüş Ayrılığı.¹

Hintlilerin halka göstermek için getirdikleri fil karanlık bir yapının içindeydi.

Birçok insan onu görmek için o karanlık mekana giriyordu.

O karanlıkta fili görmek mümkün olmadığından herkes onu eliyle yokluyordu.

Birinin eli filin hortumuna geldi de dedi, bunun şekli tıpkı bir boru gibi.

Birinin eli de kulağına rastladı ve fil ona bir yelpaze gibi geldi.

Bir başkası eliyle filin ayağını yoklayınca, bence dedi, filin şekli sütun gibi.

Bir başkası da elini filin sırtına sürüp dedi, bu fil tahtı andırıyor.

¹ III / 1258-1268. beyitler

Böylece herkes eriştiği bir organla ya da birinden duyduğu kadar fili tanıyordu. Bakışları yüzünden söyledikleri farklıydı. Biri “dal” derken, öteki “elif” diyordu. Herkesin elinde bir mum olsaydı söylediklerinde farklılık söz konusu olmazdı. Duyu gözü ancak el ayası gibidir. Onun her yanına elin erişmesi olanaksızdır.

İnceleme

Konu

Bakış açısındaki farklılık.

Ana Düşünce

Her insanın bakış açısı farklıdır. Bu nedenle yaşananlara yönelik düşüncelerimiz de farklılık gösterecektir.

Yan Düşünceler

1. Sahip olduğumuz küçük bilgiler, genel hakkında gerçekçi bir bilgi edinmemizi sağlayamaz. Parçalardan yola çıkarak genel hakkında bir değerlendirme yapmak yanlış olur.
2. Hayatta herkes ancak elini uzatabildiği ve duyabildiği kadarını bilir.
3. “Duyu gözü ancak el ayası gibidir. Onun her yanına elin erişmesi olanaksızdır.”

Değerlendirme

Ana düşünce her insanın bakış açısının farklı olduğunu ifade etmektedir. Her insan farklı özelliklere ve kişiliklere sahiptir. Onların bir durumu, olayı ya da kişiyi değerlendirirken gösterdikleri bakış açısı düşüncelerinin de belirleyicisi olur. İnsan nasıl bakarsa öyle görür ve öyle düşünür. Bu olaylara hangi açıdan baktığımızı bağlıdır. Her şey her insan için aynı şeyi ifade etmeyebilir. Bu nedenle de bazı konularda doğru ve kesin bir bilgiden söz edemeyiz. Karanlık bir yerde duran fil, dört kişi tarafından farklı değerlendirilmiştir. Onların düşüncelerinin farklılığını ise farklı açılardan bakmaları sağlamıştır. Bu yönden düşünüldüğünde her birinin ifadesinde doğruluk payının olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü kendi

açlarından değerlendirme yapmaları, böyle bir düşüncenin oluşmasını sağlamıştır. Eğer hepsi aynı şekilde baksaydı, aynı şekilde görseydi düşünceleri de aynı olacaktı. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde her insanın olaylara bakışının farklı olduğunu ve bu nedenle düşüncelerinin de farklı olacağını fark edeceklerdir. Böylelikle empati kurmanın önemini kavrayacaklardır. Kendimizi başkalarının yerine koyarak düşüncelerimizin doğruluğunu değerlendirme imkanına sahip olabiliriz.

Birinci ileti parçalardan yola çıkarak bütün hakkında doğru bir bilgiye ulaşamayacağımızı ifade etmektedir. Fili görmeye gelenler, karanlık bir yapının içinde file dokunarak onu tanımaya çalışırlar. Her birinin filin farklı bir organına dokunması, farklı görüşlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Parçadan yola çıkarak bütün hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Böyle davranılması yanlış yapılmasına neden olmuştur. Kişiler hayallerinde var olan kavramlarla ilişkilendirerek fili tanımaya çalışmışlardır. Ancak parçayla ilgili az olan bilgimiz ya da başkalarından duyduklarımız bize genel için doğru ve kesin bir bilgi ulaştırmaz. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde genelleme yapmanın her zaman için iyi ve olumlu sonuçlar oluşturmayacağını görecektirler. Bu dönemde çocuklar, çevrelerinde olanları değerlendirirken benzetmeler yapar, var olan kavramlardan yola çıkarak yorumlamalarda bulunabilirler. Bu metin sayesinde değerlendirme yapmadan önce her yönüyle bir bilgiye ihtiyacımız olduğunu anlayacaklardır.

Fili görmeye gelen kişiler, ellerinin değdiği organlardan yola çıkarak bilgiye ulaşmışlardır. Her biri farklı bir organa dokunmuş ve farklı değerlendirmeler yapmıştır. Bilgileri başkalarından duyduklarıyla kısıtlı kalmıştır. Bu da gerçek bir bilginin edinilmesine engel olmuştur. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde insanların erişebilecekleri bilginin sınırlı olduğunu kavrayacaklardır. Her zaman doğru ve kesin bir bilginin oluşması için daha çok çaba sarf etmek gerektiğinin farkına varacaklardır.

Metinde verilmek istenen iletiler önemlidir. Bakış açısının farklılığını somut bir şekilde anlatması, benzetmeye başvurulması verilmek istenen iletilerin kolaylıkla kavranmasını sağlayacaktır. Bu sebeple metin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygundur**.

2.2.1.19. Gece Yarısı Duvarın Dibinde Ne Yapıyorsun Diye Sorulunca Davul Çalıyorum Diye Cevap Veren Hırsızın Hikâyesi.¹

Geceleyin baş belası bir hırsız, duvarın dibinde tünel kazıyordu.

Yarı uykulu olan hasta biri onun yavaştan çıkardığı tık tıkları duyuyordu.

Dama çıkıp başını aşağı sarkıtarak ona, babalık, dedi, ne işle meşgulsün?

Hayırdır, gece yarısı ne kazıyorsun? Sen kimsin? Hırsız dedi, davulcuyum, muhterem.

Adam dedi, ne yapıyorsun? Hırsız dedi, davul çalıyorum. A yol yordam bilen, dedi, adam, davulun sesi hani?

Hırsız dedi, yarın duyarsın sesini, duyunca yandım eyvah feryadını.

İnceleme

Konu

Yalan ve akılsızlık.

Ana Düşünce

“Görünen köy kılavuz istemez.” Her şey açıkça görünüyorken kanıt aramak aldanmaktır.

Yan Düşünceler

1. Zararının olmayacağını düşünerek müdahale etmediğimiz olayların etkisi sonradan daha büyük olur.
2. Akıl gözümüzü her zaman açık tutmalıyız. Böylece davul çalanla, kuyu kazanı daha iyi ayırt edebiliriz.
3. İnsanların davranışları ve düşünceleri dillerinde saklıdır. Gözümüzü ve gönlümüzü açık tutarak sözlerin altındaki anlama ulaşmamız gerekir.

¹ III / 2798-2803. beyitler

Değerlendirme

Ana düşünce açıkça gördüğümüz şeylere kanıt aramanın yersiz olduğunu ifade etmektedir. Gördüklerini, yaşadıklarını ve okuduklarını değerlendirmesi ve bunlara bağlı olarak tedbirler alması için insanlara düşünme gücü verilmiştir. İnsan düşüncesiyle ve akli kullanma becerisiyle her gördüğüne ya da duyduğuna bir anlam yükler. Bu güçlerin insanda olması onun kendisine olan güveninin de artmasını sağlamaktadır. Bu da tek başına olaylara yorum getirebileceğini, kimseye ihtiyacının olmadığını gösterir. Ancak insan bazen akıl gözünü kapatır. Olanları gerektiği gibi anlamaz ve yorum yapamaz. Olaylar ve durumlar açık olsa da gerçekleri göremez. Gerçekleri aramak için de bir kılavuza, kanıta ihtiyaç duyar. Her şey gözler önündeyken bir kanıt aramak ya da kendisine yol gösterecek bir kılavuz aramak aldanmaktır. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla bize aşikar olan olaylar için kanıta lüzum olmadığını anlayacaktır. Çünkü “Görünen köy kılavuz istemez.” Özellikle de olayların merkezinde bulunan kişiden yardım istemek daha büyük aldanmaktır.

Birinci ileti zararı dokunmaz diyir düşünerek müdahale etmediğimiz birçok olayın etkisinin, büyük olabileceğini ifade etmektedir. Hırsız, adama davul çaldığını ve davulun sesini sonradan duyacağını söyler. Hasta adam hırsızın söylediklerine inanır. Gördüklerinden hiçbir anlam çıkaramaz. Ancak yaşananların etkisini çok sonradan anlayacaktır. Davulun sesini olay yaşandıktan sonra kuvvetli bir şekilde duyacaktır. 11-14 yaş grubu çocukları her olaydan bir ders çıkarmak gerektiğini bilmelidir. Görünüşte ya da kendileri öyle görmek istediği için zararsız görünen bazı olayların etkisinin sonradan daha büyük olacağını fark etmeleri gerekmektedir. Bu nedenle de zamanında farkına varıp tedbir almak en önemlisidir. Zamanında müdahale edilmeyen ya da tedbir alınmayan davranışların sonunda bize kalan, üzüntü olacaktır. Metin bu durumu bize nükteli bir şekilde ifade etmeye çalışmıştır.

İkinci ileti akıl gözümüzün her zaman açık olması gerektiğini ifade etmektedir. İnsan görür ve akıyla anlam biçer. Hasta adam, hırsızı görmüş; fakat her şeyi yanlış anlamıştır. Bu nedenle de aklımızı her zaman açık tutmalı ve davul çalanla, kuyu kazanların ayırdına varmalıyız.

Üçüncü ileti insanların davranışlarının ve düşüncelerinin, sözlerinde saklı olduğunu ifade etmektedir. “İnsan dilinin altında gizlidir.”

İnsan her ne yaparsa yapsın, her ne düşünürse düşünsün her şeyi sözleriyle açığa vurur. Kimi zaman açıkça kimi zaman da örtülü bir şekilde davranışlarını ve düşüncelerini sözlerle açıklamaya çalışır. Bu nedenle de eğer birini tanımak istiyorsak onun sözlerine dikkat etmeli, onu can kulağıyla dinlemeliyiz. Hırsız, örtülü bir şekilde aslında davulcu olmadığını söylemiştir. Ancak hasta adam onun sözlerinden hiçbir şey anlayamamıştır. Sözlerindeki nükteye ve anlama dikkat etmemesi yanılmasına sebep olmuştur.

Her ne kadar sözlerimizin ve konuşmalarımızın önemli olduğunu söylüyor olsak da bunlar kimi zaman dinleyenlerin aklıyla sınırlı kalır. Çünkü sözlerimize asıl anlamı yükleyen dinleyenlerdir. Onlar istenileni anlamadıktan sonra sözlerin taşıdığı anlamın hiçbir değeri yoktur. Nitekim hasta adam davulcunun söylemek istediğini anlamamıştır. Israrla davulun sesini duymadığını söylemiştir. Onun bu davranışı da hırsızın adamla alaylı bir konuşma yapmasına sebep olmuştur.

11-14 yaş grubu çocukları, bu metin aracılığıyla insanların sözleriyle birçok şeyi anlattığını görecektir. Bu da çocukların, konuşmalara dikkat etmesini sağlayacaktır. Bunun yanı sıra konuşmayla birlikte dinlemenin de büyük öneme sahip olduğunu görecektir. Karşımızdaki ne konuşursa konuşsun bizim ona verdiğimiz anlam ya da onun anlatmak istediğine ulaşıp ulaşamadığımız asıl önemli olandır.

Güldürü unsuru taşıyan, nükteli bir metindir. Boratav (1973:91), bu tür metinlerin fıkra, latife, nükte ve birçok hallerde de hikâye olarak gösterildiğini söyler. Bu nedenle de metnin türü için nükteli hikâye ibaresini de kullanabiliriz. Böyle metinlerde az sözle yoğun bir anlatım sağlanır. Söylenmek istenenler örtülü ve alaylı bir şekilde ifade edilmeye çalışır. Özellikle de metnin son bölümünde yapılan nüktenin gücünü görmemiz mümkündür.

Sakaoğlu (2007:188), Mevlana'nın Mesnevi'de yer verdiği bu metnin benzerlerinin farklı metinlerde de yer aldığını söyler. Davul çalan kişi Nasrettin Hoca'nın fıkrasında rebap çalan kişiye, Karadeniz fıkralarında da kemençe çalan kişiye

döner. Ufak farklarla farklı kaynaklarda karşımıza çıkan bu metin, eserlerin birbirinden etkilendiğini göstermektedir.

Fıkralar arasındaki bu benzerlik çocukların da dikkatini çekecektir. Sözlü edebiyat ürünü olması dolayısıyla fıkralar birçok kişi tarafından bilinir ve söylenir. Bu nedenle de çocukların bu fıkralara aşina olması muhtemeldir. Bu durum onların ilgisini daha da arttıracak ve karşılaştırma yapma imkanı sunacaktır.

Bütün bu özelliklerden yola çıkarak fıkra ya da nükteli hikâyelerin özelliklerinin tanıtılmasında çocuklara sunulabilecek bir metindir. Çocukların metinde anlatılmak isteneni anlaması da zor olmayacaktır. Altıncı sınıftan sekizinci sınıfa kadar her öğrenci bu metinde anlatılmak istenene ulaşabilecektir. Bu sebeple zorlanacakları bir metin olmayacaktır. Çok kısa ve buna bağlı olarak da yoğun ve örtülü bir anlatımının olması çocukların dikkatini toplamada yararlı olacaktır. Bu özellikler ışığında metin, Türkçe ders kitaplarında kullanılmaya **uygundur diyebiliriz.**

2.2.1.20. Hakk'ın Musa'ya, Bana Günah İşlemediğin Bir Ağızla Dua Et Diye Buyurması.¹

Dedi, ey Musa, günah işlemediğin bir ağızla yakarıp sığın bana.

Musa dedi, bende o ağız yok ki. Hak dedi, başkasının ağzıyla dua et bize.

Başkasının ağzıyla günah işlemen mümkün mü? Rabbim, diye başkasının ağzıyla yakar.

Öyle şeyler yap ki gece gündüz senin için dua etsin ağızlar.

Günah işlemediğin ağız, başkasının bağışlanma dileyen ağzıdır.

Ya da kendi ağzını temizleyip ruhunu çevik ve atılgan kıl.

İnceleme

Konu

Ruh temizliği.

¹ III / 180-185. beyitler

Ana Düşünce

Ruh ve gönül temizliği duanın temelidir.

Değerlendirme

11-14 yaş grubu çocukların içeriğini kavramakta zorluk çekeceği bir metindir. Bu yaş grubu çocuklarının çıkarabileceği iletilerin olmaması, metnin uygunluğunu engellemektedir. Bu nedenle 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygun değildir diyebiliriz.**

2.2.1.21. Hal Diliyle Konuşmak Ve Konuşulanı Anlamak.¹

Gramerci der, “Zeyd, Amr’ı dövdü.” Öğrenciyse der, suçsuz yere niye dövdü?

Amr’ın suçu neydi de o cahil Zeyd, bir köle gibi dövdü onu?

Gramerci der, bu anlam ölçөгüdür. Buğdayı al, ölçөгün önemi yok.

Zeyd ile Amr, cümle çözümlemek içindir. Yalan da olsa cümle yapısının doğru olup olmadığına bak.

Öğrenci der, ben onu bunu bilmem. Zeyd Amr’ı suçsuz yere niye dövdü?

Gramerci çaresiz kalıp işi şakaya döker ve der, Amr, fazladan bir “vav” harfi çalmıştı.

Zeyd onun çaldığını öğrenince onu dövdü. Haddi aşana had vurmak gerek çünkü.

Öğrenci, işte şimdi içtenlikle kabul ettim, der. Böyledir eğrilere eğri, doğru görünür.

Şaşıya ayın tek olduğunu söyleyen, sana der ki ay ikidir, tek olduğu kuşkulu.

Biri, yüzüne gülüp ay ikidir, derse, doğru sayar. Kötü huyluya da zaten bu yaraşır.

İnceleme

Konu

Hal diliyle konuşmak ve anlayış.

¹ II / 3615-3621. beyitler

Ana Düşünce

Sözcükler sadece görüntüdür. Önemli olan sözün altındaki anlama ulaşmaktır.

Yan Düşünceler

1. Söylenenler dinleyenin değerindedir. Ne kadar açıklama yaparsak yapalım karşımızdaki yine anlamak istediğini anlar.
2. Yanlış söz, yanlış kimselerin gönlüne kabul edilebilir gelir.
3. “Şaşkı akıl her zaman şaşkı görür”

Değerlendirme

Ana düşünce dilin ve daha da ötesinde anlamsal boyutunun önemli olduğunu ifade etmektedir. İnsanları diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerden biri konuşma becerisine sahip olmaktır. İnsan, gönlündekileri ve aklındakileri dili sayesinde ifade eder. Böylelikle duygu ve düşüncede yer edinenler birer görüntü kazanır. Harflere ve sözcüklere bürünür. Ancak önemli olan seslerin bir bedene bürünüp ortaya çıkışı değildir. Amaç sözcüklerin altında saklı olan anlamı bulmaktır. Ancak böylelikle gönlün ve aklın gerçekte ne demek istediğini anlayabiliriz. Bu nedenle aracı durumunda olan sözcüklere ve cümlelere takılmadan, onların anlatmak istediğini doğru bir şekilde anlamamız gerekmektedir. Mevlana, *Mesnevi'de* ve diğer eserlerinde bu konuya büyük önem vermiştir. Önemli olanın anlama ulaşmak olduğunu her fırsatta dile getirmiştir. Bu nedenle de metinde öğrencinin, buna bağlı olarak da okuyucunun buğdayı alması gerektiğini söyler. Ölçek gerçeği anlatmada sadece bir aracıdır. Bu nedenle de hiçbir anlamı yoktur. Önemli olan buğdaya ulaşmaktır. Öğrenci, gramercinin verdiği örnek cümlenin özüne, anlamına ulaşamamıştır. Onun görüntüsüne, kahramanlarına dikkat çekmiştir. Onların yalan olduğunu ve asıl dikkat etmesi gerekenin onlar olmadığını görememiştir. Mevlana, bu metinle bir bakıma kendi eserine de gönderme yapmıştır.

Mesnevi'de yer alan metinlerin her biri bir araçtır. Mevlana, okuyucuya vermek istediği iletileri, hikmetleri bu metinler aracılığıyla vermeye çalışmaktadır. Bu nedenle de metinlerde geçen kahramanların kim oldukları, hangi zamanda yaşadıkları onun için önemli değildir. Önemli olan olaylar yoluyla anlatılmak

istenenin ne olduğudur. Metinlerin hepsi bir anlam ölçeğidir. Bize düşense sözlerin ardındaki anlama ulaşmaktır. Zira ölçeğin, sözcüklerin ve cümlelerin hiçbir anlamı yoktur. Mevlana bu metinle böylelikle kendi eserinin nasıl okunması gerektiğini de ifade etmeye çalışmıştır. Kendisinin nasıl düşündüğünü ve insanın neye önem vermesi gerektiğini yine kendi yöntemiyle, bir metni araç olarak kullanarak, göstermeye çalışmıştır.

Birinci ileti söylediklerimizin dinleyenlerin verdiği değere göre bir öneme sahip olduğunu ifade etmektedir. Ne kadar güzel cümleler kullanırsak kullanalım, ne anlatmak istersek isteyelim sözlerimiz dinleyenlerin ne anladığıyla değer kazanır. Öğrenci, gramercinin verdiği cümleden asıl verilmek isteneni anlamamıştır. Gramercinin bütün çabalarına rağmen yine kendi söylediklerinde ısrarcı olmuştur.

İnsanların düşüncelerini değiştirmek çok zordur. Kişi kendini neye hazırlamışsa, karşısındakinden ne duymak istiyorsa ancak onu anlar. Bu nedenle de nasıl bir yöntem uygularsak uygulayalım, nasıl bir cümle kullanırsak kullanım amacımıza ulaşmamız imkânsız olacaktır. Karşımızdakinin anlayabileceği bir şekilde onun aklınca konuşmak her zaman için daha iyi olacaktır. Gramerci işin içinden çıkamayınca durumu şakaya vurur. Öğrencinin isteği doğrultusunda bir cevap verir. Öğrenci ancak o cümleyle anlayabilir. Gramerci dinleyenin aklınca yola çıkınca sorunu çözüme kavuşturabilmiştir. Bu nedenle konuşmacıdan ziyade dinleyenin büyük öneme sahip olduğunu söyleyebiliriz. Konuşmalarımız ne kadar önemli ve düzgün olursa olsun, dinleyici anlatılanlardan uzaksa hiçbir şey ifade etmez. 11-14 yaş grubu çocukları, sözlerimizin değerinin dinleyenin anlayışıyla sınırlı olduğunu görecektir. Bu nedenle de her zaman için yetkin bir dinleyici olmanın daha büyük bir öneme sahip olduğunun farkına varacaklardır. Bu da onların davranışlarında olumlu yönde bazı değişiklikler yaşanmasına imkân tanıyacaktır. Yine bir konuşmacı olarak da karşımızdakinin aklınca konuşmalarımıza yön vermemiz gerektiğinin farkına varacaklardır.

İkinci ileti her yanlış sözün yanlış kişilere doğru gelebileceğini ifade etmektedir. Mevlana'nın sözüyle "Şaşılacak her zaman şaşılacak görür."

Söylemek istediklerimizden her dinleyici farklı bir anlam çıkarabilir. Yanlış gören, yanlış düşünen her insan, duyduklarını ve gördüklerini buna göre değerlendirir. Yanlış bir sözü, kendine göre değerlendirdiği için doğru kabul eder. Doğru bir sözü

ise kendine göre değerlendirdiği için yanlış kabul eder. Mevlana yine böyle bir durumda bir şaşıyı örnek verir. Ay ne kadar tek olsa da şaşı kişi onu çift görür. Böyle kişiye ayın tek olduğunu söylemek onun kabul etmemesiyle karşılaşılır. Ayın çift olduğunu söylemekse doğru kabul etmesini sağlar. Gramerci de dinleyenin görebileceği çerçevesinde konuşmasına bir yön verir. Onun anlayabileceği şekilde konuşması, öğrencinin ikna olmasını sağlar. İnsanın düşünceleri her zaman kendisine bir yön belirler. Yanlış düşünceli bir kişiye ne olursa olsun doğruyu buldurmak imkânsızdır. O yine her şeyi kendine göre değerlendirecek ve öyle kabul edecektir.

11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla sahip olduğumuz düşüncelerin bizlere olan etkisinin farkına varacaktır. Kendimizi kesin bir düşünceye bağladığımız zaman her gördüğümüzü ve duyduğumuzu yanlış değerlendirebileceğimizin farkına varacaklardır. Bu nedenle de körü körüne bir düşünceye saplanmadan önce doğruları görmemiz gerektiğinin farkına varacaklardır.

Metinde kahraman olarak bir öğrenciye yer verilmiştir. Öğrenci örnek olarak verilen bir cümlenin sadece kişileri ve olaylarıyla ilgilenmiştir. Yalan olan birçok şeyi gerçek olarak düşünmüştür. Onun bu tavrı da anlama erişememesine sebep olmuştur. Bu tür davranışlar gerçekte de yaşanabilmektedir. Altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencileri bu dönemde bilişsel ve duyuşsal özelliklerini büyük ölçüde tamamlamış ve soyut düşünebilme becerisine kavuşmuşlardır. Onların böyle bir duruma aldanmaları imkânsızdır. Ancak kendi yaşantılarından yola çıkarak böyle bir durumun yaşandığını ya da yaşanabileceğini bilemeleri metnin anlatmak istediğini daha iyi kavramalarını sağlayacaktır. Çevrelerinde metindeki gibi bir kişinin olabileceğini bilmeleri, metnin inandırıcılığı açısından önemli olacaktır.

Metinde Zeyd, Amr isimleri ve vav harfinin kullanılması da yaşanan dönem hakkında ipucu vermektedir. Öğrencilere verilen örnek cümlelerde genellikle çevremizde çokça kullanılan isimlere yer verilmektedir. Metindeki cümlede ise Zeyd ve Amr isimleri kullanılmıştır. Bu da yaşanan dönemde Arapçanın etkili bir dil olduğunu göstermektedir. Yine bir dilbilim uzmanının cümlesinde vav harfini kullanması, kullanılan dilin Arapça ya da Osmanlıca olduğunu göstermektedir.

Bu metin aracılığıyla çocuklar *Mesnevi'deki* metinlerin nasıl okunması gerektiğini ve hangi amaçla kullanıldığının bilgisine ulaşacaklardır. Bu da Mevlana ve *Mesnevi'nin* öneminin yine *Mesnevi'nin* diliyle daha iyi kavranmasını sağlayacaktır.

Bütün bu özelliklerden yola çıkarak metnin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.2.1.22. Halifenin Leyla'yı Görmesinin Hikâyesi.¹

Halife, Leyla'ya: Sen misin, Mecnun'u perişan edip yoldan çıkararak? Dedi.

Sen başka güzellerden daha üstün değilsin. Leyla: Sus, dedi, çünkü sen Mecnun değilsin.

İnceleme

Konu

Güzelliğin değişkenliği.

Ana Düşünce

Güzelliğin ve sevginin ölçütü her insana göre farklılık gösterir.

Yan Düşünceler

Sevilen kişi sevene göre dünyanın en güzel ve en değerli kişisidir.

Değerlendirme

Güzelliğin ve sevginin göreceli oluşunu anlatan önemli bir metindir. 11-14 yaş grubu çocukları soyut işlemler dönemini yaşamaktadır. Soyut düşünebilir ve mantıklı çözümlenmelerde bulunabilirler. Güzellik ve sevgi gibi kavramların öznel nitelikler taşıdığını görmeleri için bu metin onlara yardımcı olacaktır. Bu kavramları da edebiyatımızda önemli bir yere sahip olan Leyla ve Mecnun'un kahraman seçildiği bir metin aracılığıyla edinmeleri daha etkili olmasını sağlayacaktır. Bu sebeple 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

¹ I / 408-409. beyitler

2.2.1.23. Hastaların Duasıyla Şifa Bulmak Amacıyla İsa'nın İbadet Evinde Her Sabah Toplanmaları.¹

Gönül sahiplerinin sofrası İsa'nın ibadet evidir. Ey dertli, sakın bu kapıyı bırakma.

Her yandan gelip toplanırlardı insanlar; körler, topallar, çolaklar ve hırpani kılıklılar...

Nefesiyle kendilerini hastalıktan kurtarsın diye sabah İsa'nın ibadet evine toplanırlardı.

Güzel ahlaklı İsa, kuşluk vaktinde duasını bitirip çıktığında...

Kapıda oturmuş umutla bekleyen öbek öbek hastalar görürdü.

Derdi ki ey dert sahipleri, hepinizin ihtiyacı Allah tarafından karşılandı.

Allah'ın bağış ve ikramıyla dertsiz ve hastalısız yürüyün gidin.

Ayaklarındaki bağ çözülmüş gibiydi hepsinin.

Onun duasından koşmaya başlayıp evlerine doğru sevinçle giderlerdi.

İnceleme

Konu

Peygamber mucizesi.

Ana Düşünce

Allah dostu kişilerin nefesleri her derdin dermanıdır.

Yan Düşünceler

Çaresiz bir hastalığımız, derdimiz olsa da hiçbir zaman umudumuzu yitirmemeliyiz.

Değerlendirme

İsa peygamberin en önemli özelliklerinden biri ölüleri diriltmesi ve hastalara şifa vermesidir. Bu nedenle de her türden insan, İsa peygamberin evine gelip şifa ve

¹ III / 298-306. beyitler

dua istemektedir. Bu metinde de İsa peygamberin hastalara şifa verme özelliği ele alınmıştır. 11-14 yaş grubu çocuklarının dini bilgi çerçevesinde peygamberlerin özellikleri hakkında bilgiye sahip olması gerekmektedir. Bu nedenle bu metni okumaları onlara peygamberlerin –İsa peygamberin- bir özelliğini öğrenmesini sağlayacaktır. Bu nedenle bu metin 11-14 yaş grubu çocukların okumasına **uygundur**. Ancak konusu ve kazanımları bakımından kaynak metin olarak kullanılan metinlerin çocukların yaşamlarına yönelik, ahlaki yönlerini geliştirici çok çeşitli kazanımlar vermesi gerekmektedir. Bu metinde sadece İsa peygamberin bir özelliğinin gösterilmeye çalışılması, farklı hedef ve kazanımlara yer verilmemesi uygunluğunu engellemektedir. Bu sebeple metin, Türkçe ders kitaplarında kullanılmaya **uygun değildir**. Ancak başka bir dersin amaçlarının öğrencilere kazandırılmasında yararlanılabilir.

2.2.1.24. Hayretin Tartışma Ve Düşünmeye Engel Olduğuna İlişkin Bir Mesel.¹

Kır sakallı bir adam temiz iş yapan bir berbere aceleyle geldi.

Yeni gelin alıyorum, dedi, sakalımdaki beyazları ayıkla.

Berber sakalının tümünü kesip önüne koydu, sen ayıkla dedi, benim bir işim çıktı.

İnceleme

Konu

Aykırı soru ve cevap.

Ana Düşünce

Bazı insanların garip istekleri olabilir. Bunlar bizi hayrete düşürerek düşünmemizi engeller.

Yan Düşünceler

1. Yapacak işi, derdi olmayan kişi, olmayacak isteklerde bulunabilir.
2. Söylemlerimiz ve isteklerimiz yaşanabilecekleri engelleyebilir.
3. Gerçekleşmesi imkânsız olan garip isteklerimizin karşılığı aynı şekilde olur.

¹ III / 1375-1378. beyitler

Değerlendirme

Ana düşünce bazı kişilerin isteklerinin ve söylemlerinin insanları hayrete düşürebileceğinin göstergesi niteliğindedir.

İnsanlar çeşitli özelliklere ve isteklere sahiptir. Onların bu özellikleri bazen hayret bazen de şaşkınlığa sebep olabilir. Böyle durumlarda konuşmak ya da düşünmek ikinci plânda kalır. Müşteri, işinin ehli olduğu için bu berberi seçmiştir. Ancak öyle bir istekte bulunur ki işinin ehli insanlar bile bunun için zaman ve sözcük harcamaz. Berber şaşkınlıktan düşünemez ve konuşamaz. Yaptığı hareketle cevabını vermeye çalışır. Berberin müşterisine verdiği cevap zekice seçilmiştir. Esprili olması da çocukların dikkatini çekecektir.

11-14 yaş grubu çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun bir metindir. Bu metin sayesinde hedef kitleyi oluşturan çocuklar, insanların farklı isteklerini olağan bir tavırla ifade ettiklerini göreceklerdir. Böyle zamanlarda yaşanabilecek durumlar da bu metin aracılığıyla gözler önüne serilmektedir.

Metnin güldürü unsuru taşıması özellikle ders kitaplarında kullanılmasında etkili olacaktır. Genellikle bilgiye ağırlık verilen ders kitaplarında çocukların böyle metinler okuması hem gülümsemelerini hem de ders kitabını büyük bir zevkle okumalarını sağlayacaktır. Bu sebeple metnin Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.2.1.25. Hırs Ve Heves Yüzünden İhtiyatı Terk Eden Kuşun Durumunun Vehameti.¹

Yine bir kuş, bir duvarın üstüne konmuş, bir tuzaktaki yemlere göz dikmişti.

Bir yandan ovaya bakarken bir yandan da hırs bakışı onu yeme çekiyordu.

Bu bakış öbür bakışla mücadele edip birden bire onu akıldan yoksun bıraktı.

Bir başka kuşsa bu ikirciği bırakarak yemden bakışlarını ayırıp ovaya yöneldi.

Ne mutlu onun kanatlarına, bravo ona! Bütün özgürlere önder oldu sonunda.

Onu önder edinen, güven ve özgürlük makamına yerleşip kurtulur.

¹ III / 2861-2868. beyitler

Çünkü onun kalbi, uzak görüşlülerin sultanıdır. Gül bahçesiyle kırlar onun konağıdır.

İhtiyat ondan razı, o ihtiyattan razı. Sen de karar vereceksen böyle karar ver.

İnceleme

Konu

Kararsızlık ve karar verme gücü.

Ana Düşünce

Ne kadar iyi bilirsek bilelim, ne görmüş olursak olalım ihtiyatı elden bırakmamamız gerekir.

Yan Düşünceler

1. Gördüklerimiz her zaman doğru olmayabilir.
2. Aşırı hırs ve heves insanları yanıltabilir ve yanlış davranışlarda bulunmalarına sebep olabilir.

Değerlendirme

Ana düşünce ne kadar iyi bilirsek bilelim, ne görmüş olursak olalım ihtiyatı elden bırakmamamız gerektiğini ifade etmektedir. Her zaman için kendimize güvenimizin olması gerekmektedir. Ancak aşırı güven, bazen yaşanılanların olumsuz olmasına sebep olabilir. Kendimize aşırı güvenerek tedbir almamak, ileriye düşünmemek, yanlış davranışlarda bulunmamıza sebep olur. Metinde kuş tuzaktaki yeme takılır. Ancak kuşların her zaman için bir tuzakla yakalanabileceklerinin farkında olması gerekir. Bu nedenle her gördükleri yem, temiz ve zararsız değildir. İşte hedef kitleyi oluşturan çocuklar da kendi özelliklerinin farkına vararak ihtiyatlı davranmanın önemini kavrayacaklardır.

Metinde aşırı hırs ve heves yüzünden kuş ikilikte kalmıştır. Yeme olan düşkünlük, yemi ele geçirme hırsı orada sadece yem görmesine sebep olmuştur. Başka bir kuşun yemden vazgeçerek ovaya dönmesi ise akılcı davranışının bir göstergesidir. Bu nedenle sahip olduğumuz duyguların yoğunluğuna da dikkat etmemiz gerekir.

Metinde kahraman olarak iki kuşa yer verilmiştir. İnsani duygu ve düşünceler onlar aracılığıyla okuyucuya sunulmuştur. Soyut duygu ve düşüncelerin bu şekilde somutlaştırılarak verilmesi okuyucunun kavramasının da kolay olmasını sağlayacaktır. Bu sebeple 11-14 yaş grubu çocuklarına yönelik hazırlanan Türkçe ders kitaplarında kullanılması **uygundur diyebiliriz.**

2.2.1.26. Hikâye.¹

Yeni bir mürit, bir gün yeni bir ev yaptı. Pir gelip onun evini gördü.

Şeyh, iyi düşünceli yeni müridini sınamak için...

Dedi, arkadaş, niçin pencere yaptın? Mürit dedi, bu yolla içeriye ışık gelecek.

Şeyh dedi, o ikincil konudur. Asıl ihtiyaç bu yolla ezan sesini duymandır.

İnceleme

Konu

Düşüncelerin davranışlara olan yol göstericiliği.

Ana Düşünce

Her insan aynı davranışı yapabilir; ancak yapma nedenleri farklıdır.

Değerlendirme

İletimiz bazı insanların yaptıklarının aynı; ancak nedenlerinin farklı olduğunu ifade etmektedir. Herkes kendine uygun gerekçelerle davranışlarını uygular. Mürit ve şeyhin düşünceleri arasında öncelik farkı vardır. Şeyhe göre birinci özellik ezan sesinin duyulmasıdır. Bir bakıma pir, müridini sınamıştır. Böylelikle müridin duygu ve düşünce bakımından hazır bulunup bulunmadığını anlamaya çalışmıştır.

Müridinin ne kadar hazır bulunduğunu görmek istemiştir. Çocukların pirin davranışını ve müridin cevabını sorgulayabilmeleri için tasavvuf ve kavramları hakkında bilgiye sahip olması gerekmektedir. Bu sebeple kahramanların kim olduğu ve özellikleri hakkında çocuklara ön bilginin verilmesi gerekmektedir.

¹ II / 2215-2320. beyitler

Metin başka bir dersin amaçlarının çocuklara kazandırılmasında kullanılabilir. Ancak Türkçe ders kitaplarında **kullanılmaya uygun değildir diyebiliriz.**

2.2.1.27. Hikâye.¹

Hilekâr Moğol'un biri dedi: Mısırlılardan birini arıyorum.

Mısırlıları bu tarafa toplayın da aradığımız adam ele geçsin.

Kim gelirse, bu değil, diyordu. Hey efendi, sen gel, köşede oturan!

Bu şekilde hepsi toplandı da bu hileyle boyunlarını vurdular.

Bu uğursuzluğun işte nedeni: Müezzin ezan okumuştur da oralı olmamışlardı.

Oysa hilekârın çağrısı onları sürükledi. Yetkin insan, şeytanın hilesinden sakın.

Yoksulların muhtaçların sesini dinle ki hilekârların sesi kulağın çelmesin.

İnceleme

Konu

Hilekârların aldaticılığı.

Ana Düşünce

İyi ve güzel görüntüler ardında birçok hileyi ve aldatmacayı barındırır.

Yan Düşünceler

1. İyi ve değerli insanların sesine kulak verdiğimiz müddetçe dünyanın hilelerinden uzak dururuz.
2. Her kimsenin söylediğine koşulsuz inanmak, hatayı da beraberinde getirir.

Değerlendirme

Metinde bir Moğol'un hileyle Mısırlıları bir yerde toplayıp öldürdüğü anlatılmaktadır. İnsanlar şeytana uymuş, hileye kanmıştır. Bu olayın nedeni de yine dini bir nedene bağlanmıştır. İnsanların ezana kulak vermemeleri, böyle bir

¹ III / 858-864. beyitler

sonun yaşanmasına sebep olmuştur. Mevlana, bu metne başka bir hikâyenin içinde yer vermiştir. Firavun'un rüyasında Musa'nın gelişini görmesi tedbirler almasını zorunlu kılmıştır. Firavun, bu tedbirin bir yansıması olarak insanları aldatma yoluna gitmiştir. Mevlana, Firavun'un aldatmacasını açıklarken bu metinden yararlanmıştır.

Türkçe ders kitaplarında bulunan metinlerde çocukların çeşitli özelliklerini geliştirecek iletilerin bulunması gerekmektedir. Bu iletiler onlara uygun kahramanlar ve olaylar aracılığıyla verilmelidir. Ele alınan metinde çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun olmayan unsurlar bulunmaktadır. Öldürme, hile yapma ve hile yapan kişinin davranışının yanlış olduğunun gösterilmemesi metnin kullanılabilirliğini engellemektedir. Bu özellikler sebebiyle metin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygun değildir**.

2.2.1.28. Kadının Kadılıktan Yakınması Ve Naibin Ona Cevap Vermesi.¹

Bir kadı atanmıştı. Ağlayıp duruyordu. Nâip dedi, kadı, niçin ağlarsın?

Bu, senin için ağlayıp sızlanma vakti değil, sevinme ve kutlama vaktidir.

Kadı dedi, gönlüne hükmü geçmeyen bir cahil, iki bilen arasında nasıl hükme varabilir?

O iki düşman, gerçekleşen olaydan haberdardır. Zavallı kadı, o ikisinin neler çevirdiğini ne bilecek?

Onların durumundan habersiz ve bilgisizdir. Bu durumda nasıl olacak da onların kanları ve malları üzerinde tasarrufta bulunacak?

Nâip dedi, düşmanların bilgileri ve gerçekleri var. Buna karşılık sen bilgisiz olsan da milletin kandilisin.

Senin bir gerekçen olmadığı için, bu gönül huzuru gözlerin nurudur.

O iki bilgiliyi amaçları kör etmiştir. Gerekçe, onların bilgilerini mezara koymuştur.

Gerekçesizlik cehaleti bilgi kılar. Bilgiyi de gerekçe yamultup zalim kılar.

¹ II / 2730-2741. beyitler

Rüşvet almadıkça görücüsün sen. Tamah ettiğindeyse kör ve köle olursun.

İnceleme

Konu

Adalet.

Ana Düşünce

Ne kadar bilgisiz de olsak insanların bize yüklediği görev ve anlam çerçevesinde davranmamız gerekir.

Yan Düşünceler

1. Bazı kişiler toplumda aydınlatıcı ve yol gösterici bir görev üstlenirler. Onların yaptıkları ve söyledikleri her zaman için bir kandil gibi etraflarını aydınlatır.
2. Gönül temizliği ve huzuru her sorunun çözümünün kaynağıdır.

Değerlendirme

Ana düşünce toplumun bize verdiği görevler çerçevesinde davranmamız gerektiğini ifade etmektedir. Ne kadar bilgisiz de olsak bunu başkalarına hissettirmeden, doğru bir şekilde işimizi yapmamız gerekmektedir. Kadının bunu düşünerek davranması gerekmektedir. Kadının içinde bulunduğu durumdan yola çıkarak çocuklar hangi mesleği edinirlerse edinsinler, o mesleğe uygun davranılması gerektiğini göreceklidir. Çünkü her kişi başkası için sorumluluk sahibidir.

Bazı kişilerin toplumda aydınlatıcı ve yol gösterici özellikleri vardır. Böyle kişiler insanların gözünde büyük öneme sahiptir. Onların her söylediği her yaptığı koşulsuz doğrudur. Ne kadar bilgiye sahip oldukları bir önem teşkil etmez. Bilgisizliği ve cahilliği olsa da halkın ona verdiği görev ve anlam onun farklı davranmasını gerekli kılar. Kadı da adaletin simgesidir. Halkın güvendiği ve her söylediğine riayet ettiği bir kişiliktir. Böyle niteliklerinin olması görevine yeni atanan kadını tedirgin etmektedir. Davalı ve davacı arasında yaşananlardan habersiz olması, olaylar hakkında bir bilgisinin olmaması, onun yanlış kararlar vermekten korkmasına sebep olmaktadır. Kadının kötü niyet beslememesi ve işini en iyi şekilde yapmak istemesi böyle düşünmesine sebep olmaktadır. Onun tek

isteği görevini hakkıyla yerine getirmek ve gerçekten de adaleti sağlamaktır. Meslek ahlakının gerektirdiği gibi davranmak istemesi, onun üzülp ağlamasına sebep olmuştur. Kadının gösterdiği bu davranış güzel ve takdir edilecek bir davranıştır. Çünkü insanların kendi görevlerini doğru bir şekilde yerine getirememekten çekinmesi her görevi titizlikle yapmasını sağlayacaktır. Gönül huzurunu her şeyden önce tutması ve ilk önce kendi vicdanını rahatlatmak istemesi doğru bir karar vermesini sağlayacaktır. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde üstlenecekleri her göreve uygun şekilde davranmaları gerektiğinin farkına varacaklardır. Meslek ahlakının insanlar için büyük öneme sahip olduğunu ve buna riayet ettikleri sürece adaletin sağlayacağını göreceklerdir. Her konuya ilk önce kendi vicdanından hareket ederek başlamanın da yanlış yapılmaması olası olduğunu azaltacağını öğreneceklerdir. Kadının bu şekilde davranması, işini doğru yapamayacağından tedirgin olması aslında ne kadar bilgili olduğunu, işini temiz ve güzel yapacağını bir göstergesidir.

İkinci ileti yapacaklarımız konusunda gönül temizliğinin her sorunun üstesinden geleceğini ifade etmektedir. Gönül temizliğiyle adaleti sağlayamayacağından tedirginlik duyan kadı, aslında gönül huzuruna sahip olmak istemektedir. Çünkü kalbinin temizliği bu işin üstesinden gelmesine imkân tanıyacaktır. Mevlana, birçok metninde güzel ve temiz gönüllü olmanın gereğine vurgu yapmıştır. Bu metinde de insanın maneviyatının mesleğini yerine getirirken büyük öneme sahip olduğunu göstermeye çalışmıştır. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla insanın mesleğini doğru bir şekilde yerine getirdiği takdirde büyük bir gönül rahatlığına ulaşacağını görecektir.

Metinde bir olaydan ziyade bir durum anlatılmıştır. Kadının duygu ve düşüncelerindeki çalkantılar, ruh hâlindeki olumsuzluklar ifade edilmeye çalışılmıştır. Kadı, insanların birçok hata yaptığının ve bunları güzel bir şekilde kapattığının farkındadır. Kendisi de onların bu hatalarını görememekten korkmaktadır. Bir insanda meslek ahlakının olması gerektiğini ve her görevi ilk önce kendi gönül rahatlığımız için yerine getirmemiz gerektiğini anlatması bakımından önemli bir metindir. Herhangi bir çıkarın ya da buna benzer bir gerekçenin ise bizi başarıdan uzaklaştıracağını ifade etmektedir.

Mevlana, burada günümüze uygun, bugün için de geçerli olan bazı iletiler sunmaktadır. Metinde tamah etmenin insanlara vereceği zarar ifade edilmiştir. Kadılık mesleğinin öncülüğünde her meslek dalında çalışan insanlara yönelik mesajlar sunmaktadır. Tamah etmenin bilgiyi yamultup körelttiğini ve rüşvet almanın da birtakım olumsuzluklara sebebiyet vereceğini ifade etmektedir.

Bütün bu özelliklerden yola çıkarak metnin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.2.1.29. Kâfir Kadın Süt Emen Bebeğiyle Mustafa'nın Huzuruna Gelince Peygamberin İsavari Mucizesiyle Bebeğin Konuşması.¹

Yine o köyün kâfirlerinden bir kadın, sınamak amacıyla peygambere koştı.

Başında örtüsü, kucağında iki aylık bebeğiyle peygamberin huzuruna vardı.

Bebek, Allah'ın selamı üzerine olsun, dedi, ey Allah'ın elçisi, biz sana geldik.

Annesi öfkeyle sus, dedi ona, böyle şehadeti kim soktu kulağına?

Küçük bebek, sana bunu kim öğretti de şu bebek halinle dilin açıldı?

Bebek dedi, önce Hak, sonra Cebrail öğretti. İfadede Cebrail'le birlikteyim.

Hani, dedi kadın. Başının üzerinde, dedi bebek, görmüyor musun? Yukarı bak.

Cebrail, başının üzerinde durmuş bana yüz türlü yol gösteriyor.

Kadın dedi, sen görüyor musun? Evet, dedi çocuk, başının üstünde dolunay gibi parlıyor.

Bana Resul'ün vasfını öğretiyor. Bu yücelik sayesinde beni alçalıştan kurtarıyor.

Sonra peygamber bebeğe a süt çocuğu, dedi, adın nedir? Söyleyip itaat et.

Adım, dedi, Hak katında Abdülaziz, şu bir avuç namerde göreyse Abdüluzza'dır.

Bu peygamberliği veren hakkı için ben Uzza'dan uzak, bizar ve beriyim.

Dolunay gibi parlak iki aylık bebek, büyük zâtlar gibi yetkince bir ders verdi.

O anda cennetten bebekle annesinin burnuna güzel kokular geldi.

¹ III / 3219-3236. beyitler

İkisi de, düşme korkusundan bu koku uğruna can vermek yeğdir, dedi.

Hakk'ın tanıtıp bildirdiği kişiyi canlılarla cansızlar yüz kere tasdik eder.

Allah'ın koruduğu kişiyi, kuşlarla balıklar gözetir.

İnceleme

Konu

Peygamber mucizesi.

Ana Düşünce

Her yönden bizden üstün insanları sınamaya kalkışmak yanlıştır.

Yan Düşünceler

Başkasını kötü duruma düşürmeye çalışırken, kendi kazdığımız kuyuya düşebiliriz.

Değerlendirme

Peygamberimizin başından geçen bir olay anlatılmıştır. İnançsız bir bayanın peygamberimizi sınamaya çalışması; ancak bunun sonucunda kendisinin zararlı çıkması ele alınmıştır. Kadının kucağındaki iki aylık bebeğin konuşması peygamberimizin gücünden kaynaklanmaktadır. Bu metin aracılığıyla hem peygamberimizin hem de Hz. İsa'nın özelliklerine gönderme yapılmıştır. Bebeğin konuşması aslında Hz. İsa'nın özelliklerine uygundur. İsavari derken de bunu anlatmaya çalışmıştır.

11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde peygamberimizin gücüne ve özelliklerine bir kez daha muvaffak olacaklardır. Ancak metinde çocukların Türkçe dersinde kazanması gereken hedef ve davranışlara, yaşamlarında uygulayabilecekleri iletilere yer verilmemiştir. Bu sebeple 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygun değildir diyebiliriz.**

2.2.1.30. Köpeğin Yoksul Bir Köre Saldırması.¹

Mahallede bir köpek, yoksul bir köre güçlü bir aslan gibi saldırdı.

Ay yoksulların toprağını gözüne sürerken, köpekler hışımla yoksullara saldırır.

¹ II / 2342-2354. beyitler

Kör, korkuya kapılıp köpeğin havlamasından çaresiz kalınca, köpeğe tazimde bulunmaya başladı.

Dedi, ey avın kralı, ey avcı aslan, ferman senindir. N'olur beni bırak.

Kör de zaruretten şöyle seslendi: Ey aslan, benim gibi cılız birini avlayınca eline ne geçecek?

Arkadaşların ovada yaban eşegi avlarken, senin sokakta körü yakalaman ne kötü!

Arkadaşların avlayacak yaban eşegi ararken, sen tutmuş sokakta kör arıyorsun!

Bilgili köpek yaban eşegi avlar. İşe yaramaz köpekse köre saldırır.

Köpek ilim öğrenince sapıklıktan kurtulur ve ormanlarda helal av peşinde koşar.

Köpek âlim olunca, kavgada öncü olur. Köpek arif olunca Ashab-ı Kehf'e katılır.

İnceleme

Konu

Bilginin ve eğitimin önemi.

Ana Düşünce

Bilgili bir kişinin hedefi de büyük olur.

Yan Düşünceler

1. Her şeyin temelinde bilgi vardır. Sahip olunan bilgi, insanların nasıl davranacağını da belirler.
2. Zorunluluklar insanın olmadık şeyler yapmasına sebep olur.

Değerlendirme

Mevlana, Mesnevi'nin birçok yerinde bilgiye verdiği önemi, anlatıma dayalı metinlerle ifade etmeye çalışır. Bilgiyi bir insanın sahip olabileceği en önemli özelliklik olarak görür. Dünyanın bilgiyle dolu olduğunu ve bu bilgilere ancak insan denen canlının ulaşabileceğini ifade eder.

Bu metinde de bilginin insanların davranışlarını ve hedeflerini etkilediği üzerinde durmuştur. Ana düşünce bilgiye sahip olmakla amaçlarımızın da büyüdüğünü

ifade etmektedir. Bilgi, bir insanın ne yapacağını, nerde nasıl davranacağını tayin eder. Bir bakıma insanın gelişmesinin temelinde bilgi vardır. Bilgi sayesinde de sınırlılıklarını belirler. Bilgili bir insan kendisine faydalı olmayacak şeylerle uğraşmaz. Neyin ne kadar önemli olduğunu farkındadır.

Köpek bilgisizliğinden bir köre saldırır. Ona fayda sağlamayacak, yoksul bir kişiye saldırarak amacına ulaşmak ister. Ancak onun bilgisizliği yanlış bir davranışta bulunmasına sebep olur. Onun gibi bilgili köpekler dağda yaban eşiği avlamaktadır. Kör yoksulun bu iki köpek arasındaki farkı dillendirmesi bilgili ve bilgisiz kişinin davranışlarındaki farkı da ortaya koymaktadır. Bilgili bir insan gücü de elinde bulundurur. Kendisine güveni vardır, çoğunlukla başkalarına ihtiyaç duymaz. Her zorluğun üstesinden kendi bilgisiyle gelir. Burada hedeflerin, amaçların büyüklüğünün kişiye verilen değeri de etkilediğini görmekteyiz. 11-14 yaş grubu çocukları öğrenme düzeylerinin, meraklarının en fazla olduğu dönemi yaşamaktadırlar. Bu dönemde her şeyi öğrenmek, her bilgiyi edinmek isterler. Böyle bir dönemde bilginin önemini kavramaları onların daha bilinçli bir şekilde bilgiye ulaşmalarına imkân tanıyacaktır. Yine bilgi sayesinde davranışlarında önemli değişimlerin olacağını da farkına varacaklardır. Bilginin artması hedeflerin büyümesini, yanlış davranışlardan kaçınmayı sağlayacaktır.

Birinci ileti her şeyin temelinde bilginin olduğunu ifade etmektedir. Mevlana'nın eserinde her fırsatta bilgiye ve aklın önemine yer vermesi, bunu edebi bir şekilde ifade etmesi, çocukların bu eserden faydalanmasını daha üst seviyeye çıkaracaktır. Çocuklar anlatıma dayalı metinler aracılığıyla kendilerine yaşamları boyunca yardımcı olacak duygu ve düşüncelere sahip olmanın önemini fark edeceklerdir. Bu açıdan bakıldığında Mesnevi'nin 11-14 yaş grubu çocukların duyuşsal ve bilişsel gelişiminde büyük öneme sahip olduğunu söyleyebiliriz. Ergenlik dönemindeki çocukların davranışlarını ve düşüncelerini Mesnevi gibi eserler aracılığıyla olumlu bir şekilde etkilemek de bizlerin elindedir.

İkinci ileti içinde bulunduğumuz durumun nasıl davranmamız gerektiğini belirlediğini ifade etmektedir. Kör kişi köpekten kurtulmak için ona tazimde bulunur, saygı gösterir. Büyük bir kişiymiş gibi ululamaya başlar. Zira işe yaramayan, bilgisiz kişiler ancak bu şekilde kendilerini tatmin etmeye çalışırlar. Körün köpekten kurtulmak için yaptığı bu davranış, gerçekleri yansıtmamakla

birlikte zorunlu olduğu bir durumdur. Kendi güçsüzlüğü, bilgisizliğı, yoksul ve çaresiz bir kişiyi av hâline getirmiştir. 11-14 yaş grubu çocukları içinde bulunduğu kötü durumun ya da yaşadıkları bazı zorlukların istemedikleri bir şekilde davranmalarına ortam hazırlayacağını bileceklerdir. Bu metin aracılığıyla insanların zor dönemlerinin kendi davranışlarına da etki edeceğinin farkına varacaklardır.

Bütün bu özelliklerden yola çıkarak metnin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.2.1.31. Kör Dilencinin İki Körlüğünün Olduğunu Söylemesi.¹

Bir kör vardı, her zaman, ey insanlar, derdi, benim iki körlüğüm var.

Bu yüzden bana iki kat acıym. Çünkü iki körlüğüm var ve ortada kaldım.

Dediler, senin körlüğünün birini görüyoruz. Söyler misin, öteki körlüğün nedir?

Dedi, ben çirkin sesliyim. Çirkin sesimle birlikte körlüğüm ikiye çıktı.

Çirkin sesim rahatsızlık yaratır. Sesimi duyduklarında insanların acıması azalır.

Çirkin sesim nereye ulaşsa, öfke, rahatsızlık ve düşmanlık doğurur.

İki körlüğe karşılık merhametinizi iki katına çıkarın da hiçbir yerde barınamayan garibi barındırın.

Bu dert yanış sayesinde sesinin çirkinliğı azalıp insanlar ona merhamet konusunda gönül birliğı ettiler.

O sırrını söyleyince onun gönül sesinin güzelliğı, sesini güzelleştirdi.

Gönül sesi de çirkin olansa üç körlüğe sahip olup sürekli uzak kalır.

Fakat karşılık ve sebep aramadan bağışta bulunanlar, yine de onun çirkin başını okşarlar belki.

Sesi güzel, kendi de mazlum olan karşısındaysa taş kalplilerin kalpleri mum gibi yumuşar.

¹ II / 1982-1993. beyitler

İnceleme

Konu

Doğruluk ve gönül güzelliği.

Ana Düşünce

Gönül güzelliği her çirkinliği güzel kılar.

Yan Düşünceler

1. Asıl körlük insanın gönül gözünün görmemesidir. Bir insan eğer bu körlüğe sahipse gerçekten acınacak hale gelir.
2. Sesi, gönlü güzel olan kişiler karşısında her taş kalpli yumuşar.
3. Kör isek yolu gören birinden yüz çevirmememiz gerekir.
4. Çaresiz kaldığımız durumlarda başkalarından yardım istemek, güçsüzlük anlamına gelmez.

Değerlendirme

Mevlana, bu metne ayının dostluğuna ve vefasına güvenen bir adamın başına gelenleri anlattığı hikâyeden sonra yer vermiştir. Bir bakıma o hikâyenin açıklaması niteliği taşımaktadır.

Ana düşünce gönül güzelliğinin her şeyden önce geldiğini ifade etmektedir. Her insan kendi yaratılışına bağlı olarak hem fiziksel hem de duygusal anlamda farklı birçok özellekle dünyaya gelir. Hayatı boyunca da sahip olduklarını geliştirmek amacıyla çalışır. İnsanın fiziksel yetersizliklerinin olması hiçbir şey yapamayacağı anlamına gelmez. Önemli olan insanın gönlünün güzel olmasıdır. İnsanın gönlü, kalbi kendi dünyasının merkezidir. Bu nedendir ki gönül güzelliği her insanın davranışına siner ve kendini belli eder. Bütün yetersizliklerimiz ve fiziksel anlamda başkalarından farklılıklarımız görünmez olur. Bu açıklamalardan yola çıkarak insanları değerlendirirken onların fiziksel özelliklerini ölçüt almaktan ziyade gönül güzelliklerini ölçüt almamız gerektiğini söyleyebiliriz. Çünkü gönlü zengin bir kişinin sesine her zaman bir yanıt vardır. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde fiziksel görünümüne aşırı düşkündürler. Sadece kendilerinin değil

başkalarının da fiziksel özelliklerine dikkat ederler. Hatta bazen diğer arkadaşlarını bu şekilde değerlendirme yoluna gidebilirler. İnsanların gönül ve kalp güzelliklerini ister istemez ikinci plâna atabilirler. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla insanları değerlendirirken ölçüt olarak belirledikleri özellikleri düşünme yoluna gideceklerdir. Fiziksel yoksunlukların insanları değerlendirirken dikkate alınmayacak bir özellik olduğunun farkına varacaklardır. Gönül güzelliğinin her yoksunluğu kapatan sihirli bir güç olduğunun farkına varacaklardır.

Birinci ileti asıl körlüğün gönül gözünün körlüğü olduğunu ifade etmektedir. Birçok insan gözleri görmediği hâlde yaşamlarını devam ettirir. Çünkü gözleri görmese de gönül gözleri her zaman açıktır. İnsanları onunla görür, onunla değerlendirir. Nitekim bu da insanları yanıltmayan en güzel özelliktir. Bu metin aracılığıyla 11-14 yaş grubu çocukları asıl körlüğün gözde değil de gönülde olabileceğini anlayacaktır. Bu onların insanlara karşı olan yaklaşımını da değiştirecektir.

İkinci ileti yine bu açıklamalara bağlı olarak gönlü güzel olan kişilerin hiçbir zaman yalnız kalmayacağını ifade etmektedir. Her ne kadar yoksunluklara sahip olursak olalım gönül güzelliği karşısında her insan yumuşar. Çaresizliğin sesi onun sayesinde güzel çıkar ve her insanın yardım etmesini sağlar. Adam hem gözlerinin görmediğini hem de sesinin güzel olmadığını bu nedenle de iki körlüğe sahip olduğunu söylemiştir. Ancak gönlünün güzelliği her taş kalplinin yumuşamasını ve yardım etmesini sağlamıştır. 11-14 yaş grubu çocukları bu iletiler aracılığıyla insanın her şeyden önce gönlünü temiz ve güzel tutması gerektiğinin farkına varacaktır. Nasıl özelliklere sahip olursak olalım gönlümüzdeki güzelliğin insanlara giden yolu açtığını göreceklerdir. Bu da maneviyatın ne kadar değerli olduğunu fark etmelerini sağlayacaktır.

Üçüncü ve dördüncü iletiler gerçek anlamda sahip olduğumuz yoksunluklar ve bunlar karşısında neler yapabileceğimiz hakkındadır. Kör isek mutlaka yolu gören birinden yardım istemeliyiz. Her insan çaresiz duruma düşebilir. Bu mutlaka fiziksel anlamda kendimizde olan değişimlerle meydana gelmez. İnsan her bakımdan başkasının yardımına ihtiyaç duyabilir. Böyle durumlarda çaresizliklerimizi belli etmedikten sonra kimsenin farkına varamayız. Başkasından

yardım istemek hiçbir şekilde güçsüzlük değildir. Nitekim ayı çok güçlü olmasına rağmen ejderhadan kurtulmak için bir insandan yardım istemiştir. Ayının yardım feryadı insanın, ona yardım etmesini ve ejderhanın elinden kurtulmasını sağlamıştır. Bu nedenle ne kadar büyük bir güce sahip olursak olalım, çaresiz durumlara düşebileceğimizin farkına varmalıyız. Böyle anlarda başkalarından yardım istemek de en doğal olanıdır. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde birçok kişinin çaresiz durumda olabileceğini ve yardım istemenin hiçbir olumsuz yanı olmadığını görecektir.

Doğru söylemenin ve gönül güzelliğinin önemini anlatan bu metin Türkçe ders kitaplarında **kullanılabilecek niteliktedir**.

2.2.1.32. Köylünün Karanlıkta Kendi İneği Sanarak Aslanı Okşaması.¹

Bir köylü, ineğini ahıra bağladı. Aslan da gelip ineği yedi ve onun yerine çöküp oturdu.

Köylü, ahıra girip ineğe yöneldi. Gece vakti karanlıkta ineğini arıyordu.

Aslanı okşayıp duruyor, kâh sırtını, kâh karnını sıvazlıyordu.

Aslan dedi, biraz aydınlık olsaydı ödü patlayıp yüreği kanla dolardı.

Böyle korkusuzca beni sıvazlıyor. Çünkü gece vakti beni inek sanıyor.

İnceleme

Konu

Körü körüne inanışın zararları.

Ana Düşünce

Hayattaki gerçekleri fark edememek, onları görememek birçok korkuyu yaşamamızı engeller.

¹ II / 501-511. beyitler

Yan Düşünceler

Yapılanlardan, yaşanılanlardan habersiz olmak karanlıkta bir aslanı inek diye sevmeye benzer. Gerçekleri fark etmemek bizi korkmaktan kurtaracağı gibi, bazı tehlikelere karşı önlem almamızı da engeller.

Değerlendirme

Türkçe ders kitaplarında bulunan metinlerde işlenen olaylar günlük hayatta yaşadığımız olaylarla benzerlik göstermektedir. Bu metinlerde yer verilen kahramanları da kendi hayatımızda yer edinen kişilere benzetebiliriz. Özellikle 11–14 yaş grubu çocukları okuduklarını yaşadıklarına aksettirmek bakımından üstün bir özelliğe sahiptir.

Ana düşünce yaşadıklarımızın, başımızdan geçen olayların iç yüzünü kavramakta güçlük çektiğimizi ifade etmektedir. Yaşadıklarımızın gerçekliğini fark etmekte başarısız olabiliriz. Böylelikle korkmamız gereken yerlerde büyük bir cesaret örneği gösterebiliriz. Gerçekleri görebilmemiz için ya birinin bize doğru yolu göstermesi ya da bir an evvel aydınlığa ulaşmamız gerekmektedir. Bu metin, farkında olmadan yaptığımız şeylerin gerçekle hiçbir ilgisi olmadığını göstermesi bakımından önemlidir.

Metin çocuklara yönelik uygun iletiler barındırmaktadır. Metinde işlenen olay, köylü kadının tavrı, çocukların hoşuna gidebilecek niteliktedir. Bu sebeple 11–14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında **kullanılabilecek bir metin olduğunu söyleyebiliriz.**

2.2.1.33. Kuyumcunun İşin Sonunu Görerek Teraziyi Ödünç Alan Kişiyle Ona Göre Konuşması.¹

Biri, teraziyi versene, altın tartacağım, diyerek bir kuyumcunun yanına geldi.

Git beyim, dedi kuyumcu, kalburum yok. Adam, terazi ver, dedi, alay edip durma.

Kuyumcu dedi, dükkanda süpürgem yok. Yeter, dedi adam, şakalaşmayı bırak.

İstediğim teraziyi ver; sağır mış gibi yapma, bir o yana bir bu yana zıplayıp durma.

¹ III / 1623-1632. beyitler

Sözlerini duydum, dedi kuyumcu, sağır değilim. Bir şey anlamıyorum sanma.

Kuyumcu dedi, bunu duydum, fakat sen elleri titreyen nahif bir ihtiyarsın.

Senin altınların parça bölüktür. Tartarken elin titrer ve küçük altınlar dökülür.

Sonra da, beyim, dersin, süpürge getir de yeri süpürüp tozun içinde altınımı arayayım.

Toprağı süpürüp toplayınca da bana dersin ki kalbur istiyorum beyim.

Ben başlangıçta işin sonunu tümüyle gördüm. Buradan başka bir yere git, vesselam.

İnceleme

Konu

İleri görüşlülük.

Ana Düşünce

Olayların sonunu önceden görebilmek, yaşanacaklara engel olmak için tedbir almamızı sağlar.

Yan Düşünceler

1. Yaşanacakları önceden tahmin etmek, ileri görüşlü olmak söyleyeceklerimize, konuşmalarımıza da yön verir.
2. Dış görünüş ve fiziksel güç çoğu zaman düşüncelerin belirleyicisi olur.

Değerlendirme

Ana düşünce ileri görüşlü olmanın, yaşanacakları önceden tahmin etmenin, bize olan yararından bahsetmektedir. Yaşanacaklar hakkında ufak da olsa bir düşünceye sahip olmamız tedbir almamızı, ona göre davranmamızı sağlar. Bu da deneyim ve bilgi sahibi olmayla doğru orantılıdır. Kuyumcu, adamın içeriye girmesiyle birlikte yaşanacaklar hakkında tahminde bulunmuş ve davranışlarını, sözlerini ona göre belirlemiştir. Bu şekilde davranması karşısındakinin de umuda kapılarak farklı şeyler düşünmesine engel olmuştur.

11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde ileri görüşlü davranmanın, yaşanacaklar hakkında bir değerlendirme yapmanın ne kadar önemli olduğunu farkına varacaklardır. Bu şekilde davrandığımız takdirde hem kendimizin hem de karşımızdakinin üzülmeye, kırılmasına engel olmuş oluruz.

İnsanların istekleri sınırsızdır. İsteklerine cevap buldukları takdirde bunu devam ettirebilirler. Kuyumcu da bunun farkında olduğu için ilk sorunun cevabında aslında son sorunun cevabını verir. Yani işin nereye gideceğini bu şekilde göstermeye çalışır karşısındaki kişiye.

Metinde kuyumcudan yardım isteyen kişinin yaşlı biri olması çocukların akıllarında soru işareti oluşturacaktır. Çünkü Mesnevi'nin birçok yerinde yardım etmenin önemine vurgu yapılmıştır. Metindeki kahramanın yaşlı biri olması da, kuyumcunun yardım etmesi gerektiği düşüncesini oluşturacaktır. Bu durumu metnin olumsuz bir tarafı olarak düşünebiliriz. Ancak kahraman aracılığıyla verilmek istenenin farklı olması, metnin bu olumsuzluğunu kapatmaktadır.

Metin kısa olmasına rağmen, vermek istediği iletiler çocuklar açısından büyük önem taşımaktadır. Kuyumcunun tavrının ve sözlerinin mizahi bir nitelik taşıması da çocukların hoşuna gidecektir.

Bu özelliklerden yola çıkarak 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.2.1.34. “Küfre Rıza Göstermek Küfürdür” Hadisiyle “Benim Kazama Rıza Olmayan Benden Başka Tanrı Aramalıdır” Hadisi Arasındaki Uyum.¹

Dün biri, kaza ve kaderle ilgili meseleye çok ilgi duyduğundan bana bir soru sordu.

Dedi, “Küfre rıza küfürdür” sözünü peygamber söylemiştir ve onun sözü kesindir.

Yine peygamber, Müslüman her kazaya rıza göstermelidir, diye buyurmuştur.

Küfürle nifak da Hakk'ın kazası değil midir? Buna razı olsam, asilik olur.

Razı olmazsam bu da ziyan demektir. Öyleyse ikisi arasında benim için çözüm nedir?

¹ III / 1361-1371. beyitler

Ona dedim, bu küfür kaza değil, kazanın ürünüdür. Bu küfür, doğrudan doğruya kazanın eserlerindedir.

Bayım, kaza ile kazanın ürünü biribirinden ayırt et ki güçlüğü çözülmüş olsun.

İnat ve kötülüğümüzün ürünü oluşu için değil, kaza olduğu için küfre razıyım.

Kazadan gelen küfür, küfür değildir. Hakk'a kâfir deme, ayak direme.

Küfür cehalet, küfrün kazasıysa bilgidir. Yumuşaklıkla öfke nasıl bir olabilir?

Yüzdeki çirkinlik, ressamın çirkinliği değil, ancak onun çirkinliği gösterme becerisidir.

İnceleme

Konu

Kaza ve kader.

Ana Düşünce

Allah'tan gelen her şey kazanın bir göstergesidir.

Yan Düşünceler

Kendi olumsuzluklarımızı ve çirkinliklerimizi kaza ve kadere yüklememeliyiz.

Değerlendirme

Kaza ve kaderi konu edinen bir metindir. İki hadis verilmiş ve bu hadislerin ne anlatmak istediği belirtilmeye çalışılmıştır. Kaza ve kaderin içeriğini merak eden ve bu konu hakkında soru sormaya gelen biri, kahraman olarak belirlenmiştir. Soru cevap şeklinde ele alınmış bir metindir. Bir doğrunun açığa çıkarılması, başka insanlara da bu konu hakkında yardım edilmesi hususunda önemlidir. Metnin sonunda verilen ressam örneği de soyut olan kavramların somutlaştırılarak verilmesini sağlamış, bu da konunun kavranmasını daha da kuvvetlendirmiştir. 11-14 yaş grubu çocukları dini bilgi çerçevesinde konu bakımından bu metinden yararlanabilirler. Ancak konunun ele alınış biçimi çocukların kavramakta zorlanmasına sebep olacaktır. Bu nedenle hedef kitleyi

oluşturan çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygun değildir diyebiliriz.**

2.2.1.35. Lokman'ın Davut'u Halkalar Yapıyor Görünce Soru Sormayı Sabretmenin Rahata Ermeye Neden Olacağını Düşünerek Sabretmesi.¹

Lokman seçkin Davud'un yanına gittiğinde onun demir halkalar yaptığını gördü.

O yüce padişah, çelikten yapılmış halkaların hepsini birbirine ekliyordu.

O, zırh örme sanatını pek görmediğinden şaşır kalmış, merakı artmıştı.

Bu ne olabilir, diye düşündü, iç içe halkalarla ne yapıyorsun, diye açıkça sorsam...

Yine kendi kendine, sabır daha iyidir, dedi, sabır, amaca daha çabuk ulaştırır.

Sormazsan daha çabuk keşfedersin. Sabır kuşu tüm kuşlardan daha iyi uçar.

Sorarsan daha geç elde edersin. Sabırsızlığın yüzünden kolay olan güçleşir.

Lokman susup konuşmadı ve bu sırada Davud'un yapmakta olduğu zırh bitti.

Davud saygınlık sahibi ve sabırlı Lokman'ın yanında zırhı yapıp giydi.

Yiğit, dedi Davud, bu savaş ve vuruşmada yaralanmayı önleyen güzel bir giyecektir.

Lokman dedi, sabır da her üzüntüyü engelleyip yok eden güzel bir nefestir.

Hak yüz binlerce iksir yaratmıştır, ama insan sabır gibi etkili bir iksir görmemiştir.

İnceleme

Konu

Sabır.

Ana Düşünce

Sadece sabrederek hiçbir kişiye gerek duymadan aradığımız cevabı bulabiliriz.

¹ III / 1841-1853. beyitler

Yan Düşünceler

1. Sabır en güzel ve en değerli davranıştır. Sabırla yapılan her iş daha temiz ve daha çabuk olur.

Kahramanlar

Dâvud

“Yehûda kabilesi ile İsrail oğullarının peygamberidir. Peygamberliği ve sultanlığı şahsında toplamıştır. Kudüs’ü fethedip ilk defa baş şehir yapan odur. Dört semavi kitaptan biri olan Zebur ona indirilmiştir. Zebur, nasihat ve ilahi neşidelerden ibaret olup din hükümleri ile ilgili değildir. Bu yüzden o, Musâ peygamberin şeriatıyla hüküm sürmüştür. Kur’an’da adı on dört yerde geçen Davud sesinin güzelliğiyle meşhurdur. O derece etkili olurmuş ki dinlerken kendinden geçip ruhunu teslim edenler bile varmış. Dür ve kalın sese, Dâvudî ses denilmesinin sebebi de budur. Kendisinin şair ve musikişinas olduğu hakkında rivayetler vardır. Mizmar adlı çalgıyı çok güzel çaldığı söylenir. Edebiyatta çok zaman güzel ses ve bazen de Zebur ile birlikte anılan Hz. Davud aynı zamanda demiri yumuşatma mucizesine de sahipmiş. Eliyle demir plakalardan zırh yaparak geçinir ve devlet hazinesinden yemezmiş. Davud peygamber yetmiş yaşındayken kırk yıllık sultan olarak vefat edince yerine yine sultan ve peygamber olan oğlu Hz. Süleyman geçmiştir” (Pala, 2008:108).

Lokman

“Halk geleneğinde değişik kişiliklerle karşımıza çıkan tarihi bir şahsiyettir. Kur’an-ı Kerim’de adına bir sûre vardır. Eski Araplar arasında da ünlü olan Lokman’ın bir peygamber veya nebi olduğu hakkında tefsirlerde rivayetler vardır. Ancak çoğunluk onun “Salih bir kul” olduğunu kabul eder. Anlatılanlara göre o hikmet ve hekimliğin piri ve sembolü olarak bilinir” (Pala, 2008:290).

Lokman, zırh örme sanatını daha önce hiçbir yerde görmemiştir. Davud peygamberin yanına gittiğinde görmüş ve ne olduğunu öğrenmek istemiştir. İçinde büyük bir merak oluşmuştur. Sabretmenin büyük bir erdem olduğunu bilen bir kişiliktir. Bu nedenle de Davud peygambere hiçbir şey sormamış, onun işini bitirmesini beklemiştir. Zira Davud peygamber işi bittikten sonra her şeyi Lokman’a anlatmıştır.

Değerlendirme

Sabrın önemini ve büyüklüğünü ortaya koyan bir metindir. Ana düşünce sabra sahip olduğumuz taktirde hiç kimseye ihtiyaç duymadan istediklerimizi öğrenebileceğimizi ifade etmektedir. Lokman, zırh sanatını daha önce hiç görmediği için çok merak eder. Bir an önce onun ne olduğunu öğrenmek ister. Soru

sormayı düşünür ama daha sonra bundan kaçınır. Çünkü sabır göstererek beklemenin daha etkili olacağını düşünür. Zira bekleyişin sonunda istediğine kavuşur.

İnsanların hep geri plâna attığı ancak en önem vermesi gerektiği davranışlardan ve duygulardan birisidir sabır. En küçük bir şey de dahi merakımız ön plana çıkar. Onu öğrenmek, istediğimize kavuşmak için elimizden geleni yaparız. Bu bizi farklı yollara ve yanlış davranışlara da sevk edebilir. Bunun için birçok kaynağa, birçok kişiye başvururuz. Ancak bunların hepsi kolay olan bir şeyi daha da zorlaştırmamıza sebep olur. 11-14 yaş grubu çocukları içinde buldukları yaş itibariyle sabrın önemini kavrayamaz. Bu metin onlara başkalarından yardım almadan, başkasına sormak gereksinimi duymadan istediğimiz cevaplara sabrederek ulaşabileceğimizi gösterecektir.

Yan düşünce sabır göstermeden giriştiğimiz işlerin daha da zorlaşacağını hatta başarısız olmamıza sebep olacağını ifade etmektedir. Sabırla yapılan işler daha güzel ve daha kolay gerçekleşir.

Bu dönemde çocukların en küçük davranışlarında dâhi sabrın eksikliğini görebiliriz. Öğretmenlerine ve anne babaya olan davranışları onların sabırdan eksik olduğunu göstermektedir. Çoğu zaman beklemek çok büyük ve zor bir iş gibi gelir onlara. Öğrenmeye olan aşırı hevesleri çevrelerindekiilere sürekli soru sormalarını sağlar. Sordukları soruların hemen cevaplanmasını, istedikleri şeylerin hemen olmasını isterler. Bu sabırsızlıkları yüzünden insanlar onlarla ilişkiye girmekten çekinebilir, anne ve baba onlar için yapmak istediklerinden vazgeçebilir. Bu metin aracılığıyla sabır sayesinde işlerinin daha çabuk ve güzel olacağını, hiçbir sıkıntıya ve yardıma ihtiyaç duymadan işlerini halledebileceklerini, meraklarını giderebileceklerini görecektir.

Bunun yanı sıra çocuklar bu metin sayesinde dini bilgi çerçevesinde yine bir peygamberin en önemli özelliklerinden birini de öğrenmiş olacaklardır. Bu özellikleri olaylar çerçevesinde öğrenmeleri de daha etkili olmasını sağlayacaktır. Ayrıca önem verilen ve herkes tarafından inanılan kişilerin böyle güzel duygulara ve özelliklere sahip olduğunu görmek onların bu duyguları kazanmalarında fayda sağlayacaktır. Bu özellikleri sebebiyle metin, Türkçe ders kitaplarında **kullanılabilir niteliktedir.**

2.2.1.36. Mecnun'un Leyla'nın Mahallesinde Yaşayan Köpeği Okşaması.¹

Mecnun bir köpeği okşayıp öpüyor ve karşısında eriyordu.

Köpeğin çevresinde saygıyla dönüyor ve ona saf gül şerbetleri veriyordu.

Bre cahil Mecnun, dedi bir boşboğaz, bu yapıp durduğun hokkabazlık da ne böyle?

Köpek, ağzını hep pisliğe bulaştırır ve oturağını dudağıyla temizler.

O, köpeğin birçok ayıbını saydı. Ayıptan anlıyordu, ama gaipten pay almamıştı.

Mecnun dedi, sen tümüyle dış görünüş ve cisimsin. İçeri gir de ona benim gözümle bak.

Bu, sevgilinin çözülmez tılsımıdır. Bu, Leyla'nın sokağının bekçisidir.

Bak çabasına, yüreğine ve tanıyışına. Nereyi yurt seçip de mesken tutmuş, baksana.

O, mağaramın kutlu yüzlü köpeğidir. Hatta o benim dert ortağımdır.

Onun mahallesinde kalan köpeğin bir kılını nasıl olur da aslanlara değişirim?

Onun köpeklerine aslanlar köle olsun. Artık söze imkan yok, sus, vesselam.

İnceleme

Konu

Dış görünüş ve anlam ilişkisi.

Ana Düşünce

Sevdiğimizi hatırlatan, onunla dolaylı da olsa ilişkisi olan her şey bizim için çok değerlidir.

Yan Düşünceler

1. Dışarıdan baktığımızda her şeyi yanlış anlayabiliriz. Önemli olan olayların iç yüzünü görebilmek, onun anlamına erebilmektir.

¹ III / 567-577. beyitler

2. Sevdiklerimizin her şeyi bizim için çok değerlidir. Onunla aynı mahallede yaşayan bir köpek bile bize en güçlü ve en güzel varlık gibi görünür.
3. Her şey bakan kişiye ve nasıl baktığına göre anlam kazanır.

Kahramanlar

Mecnun

“Kelime anlamı ‘deli’ demekse de daha çok Leyla ile Mecnun hikâyesinin erkek kahramanı olarak bilinir. Benî Âmir kabilesinden şâir Kays b. El-Mülevvahü'l-Âmirî'nin lâkabıdır. Bir başka rivayete göre Emeviler devrinde yaşamış Kays adlı bir beyzâdenin lâkabıdır” (Pala, 2008:300-301).

Leyla'ya aşiktir ve ona çok bağlıdır. Her an onunla dolu, onunla iç içedir. Onu çok sevmekte bu nedenle de onunla dolaylı da olsa ilişkisi olan varlıklara hayranlık duymaktadır. Köpek Leyla'nın mahallesinde yaşadığı için ona ilgi göstermiştir. O köpek Mecnun için artık en güçlü aslandan bile daha değerlidir. Çünkü sevgilinin mahallesinin bekçiliğini yapmaktadır. Mecnun dış görünüşten ziyade köpeğin kendisi için ne ifade ettiğini anlatmaya çalışmaktadır.

Değerlendirme

Bazı insanlar her şeyi önyargıyla değerlendirir. Bu tür davranışlarımız da olanları yanlış anlamamıza, farklı değerlendirmelerde bulunmamıza sebep olur. Önemli olan dış görünümünden sıyrılabilmek ve olaylara anlamsal açıdan bakabilmektir. Uzaktan her şey garip ya da tuhaf görünebilir. Ancak o davranışların ne amaçla yapıldığının da öğrenilmesi gerekir. Metinde bir adam Mecnun'un köpeğe gösterdiği sevgi dolu davranışları görünce, yaptıklarını hokkabazlık olarak ifadelendirir. Dışarıdan gördüğü kadarıyla onun hareketleri tuhaftır. Adamın bundan başka düşüncesi yoktur. Çünkü olaylara sadece kendi penceresinden bakar. Karşısındakinin yerine kendini koysa, onu tüm özellikleriyle düşünse değerlendirmesi de farklı olacaktır.

İnsan, yaşanan her olaya anlam yüklemesini bilmelidir. Boş, nedensiz davranışları sergilemek ve başkalarının da böyle yaptığını düşünmek çevremizdeki anlam dolu birçok şeyi göremememize sebep olur. Her insan düşünerek davranışlarına yön verir, onları zengin anlamlarla doldurur. 11-14 yaş grubu çocukları da tıpkı bazı yetişkinler gibi her şeyi dışarıdan gördükleri gibi

değerlendirebilirler. Bu metin sayesinde çocuklar hiçbir olayın ya da davranışın dışarıdan görüldüğü gibi olmadığını anlayacaktır.

Bir insanı gülerken görmek onun mutluluğunun bir göstergesi değildir. Bu metin sayesinde çocuklar her olayın iç yüzünün farklı olduğunu, çevremizdeki davranışların ve olayların hepsinde bir anlamın saklı olduğunu göreceklerdir. Metinde Mecnun, davranışının sebebini adama açıklar. Köpeğe kendi gözüyle bakmasını ister. Bu şekilde adamın olanların iç yüzünü öğrenmesini sağlar. Hayatta bizlere bu şekilde doğruyu gösterebilecek kimseler olmayabilir. Bu nedenle de olaylara farklı açılardan bakmayı öğrenmemiz gerekir. Bu metin sayesinde çocuklar düşüncelerin zenginliğinin farkına varacaklardır.

Ana düşünce sevdiğimiz büyük bir öneme sahip olduğunu ifade etmektedir. İnsan sevdiği için her şeyi göze alır, her fedakarlığa katlanır. Sevdiğine ait küçük bir eşya, ufak bir yaşantı anı, onlar için dünyanın en değerli şeyi haline gelir. Onunla ilişkisi olan herkes en sevdiği kişi, ona dokunan her kişi en değerli kişi olur bir anda. Bu nedenle de sevgiliyle ilişkili olan her şey sevgilinin gözünde en değerli varlık haline gelir. Metinde Mecnun, köpeği en güçlü aslandan daha kıymetli görmektedir. Çünkü o sevgilinin mahallesinden gelmektedir. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde sevginin büyüklüğünün farkına varacak ve gerçek sevginin ne demek olduğunu anlayacaklardır. Sevgiliye olan hasretin geçmesi için mutlaka onu görmek gerekmez. Onunla beraber olan, onunla dolaylı da olsa ilişki kuran her şey hasretin giderilmesini sağlar. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde hasret, sevgi, değer gibi soyut kavramların derin anlamlarının farkına varacaklardır.

Her şey bakan kişiye ve nasıl baktığına göre değişir. Hayata bakış açımız bizim düşüncelerimizi de değiştirir. İnsanlara yaklaşımımız, onları hangi çerçeveden değerlendirdiğimiz, sahip olduğumuz duygu ve düşüncelerin de değişmesine sebep olur. Köpek, Mecnun için farklı şeyler, yoldan geçen adam için farklı şeyler ifade eder. Her ikisinin de köpeğe bakış açıları farklıdır. Adam herhangi bir yerde olabilecek herhangi bir hayvan gibi görür köpeği. Mecnun için ise o herhangi bir köpek değildir. En güçlü aslandan bile daha kıymetlidir. Çünkü sevgilinin yakınındadır ve onu görmüştür. Mecnun yaşadıklarıyla köpeğe anlam kazandırır.

11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde her insanın bakış açısının farklı olabileceğini fark edeceklerdir. Çünkü her insanın yaşantı zenginliği farklıdır.

Bu metin ile Leyla ile Mecnun hikâyesine gönderme yapılmıştır. Metinde bu hikâyeden hareketle bir yaşantı anı ele alınmıştır. Bu metin sayesinde hedef kitleyi oluşturan çocuklar edebiyatımızın büyük zenginliklerinden birini tanımış olacaklardır. Leyla ile Mecnun'un hikâyesi onların ilgisini çekecek ve derse olan ilgilerini de arttıracaktır. Bu nedenle de metnin Türkçe ders kitaplarında kullanılması çocukların olumlu etkilenmesini sağlayacaktır. Çocuklar derslerde ele alınan metinler sayesinde hayal kurabilmekte, bilgiler kazanmakta, genel kültürlerini zenginleştirmektedir. Bu metinlerin eğlenceli ve ilgi çekici olması ise akademik bilgilerin daha eğlenceli bir ortamda kazanılmasını sağlayacaktır.

Bütün bu özelliklerden yola çıkarak metnin, 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.2.1.37. Muhtesibin Kör Kütük Sarhoş Birini Zindana Götürmeye Çalışması.¹

Muhtesip, gece yarısı bir yere vardı. Duvarın dibinde uyuyan bir sarhoş gördü.

Dedi, bre sarhoş, ne içtin, söyle. Dedi, şu testidekinden içtim.

Peki dedi, söyle bakalım, testide ne var? Dedi, içtiğimin aynısı. Dedi, cevabım müphem.

İçtiğin nedir peki? İçtiğim, dedi, testinin içinde gizli.

Bu soru cevap kısır döngüsü sürüp gidiyordu. Muhtesip, bir merkep gibi çamura saplanıp kalmıştı.

Muhtesip ona dedi, bir ah de, bakalım. Sarhoş ise “hu hu” dedi.

Dedi, sana ah demeni söyledim, sense hu çekiyorsun. Dedi, ben neşeliyim. Sense üzüntüden kıvraniyorsun.

Ah, dertten ve zulüm acısındanandır. Sarhoşların “hu”larıysa neşeden kaynaklanır.

Muhtesip dedi, onu bunu bilmem, çabuk kalk. Bilgiçlik taslama, inadı bırak.

Dedi, git işine; sen neredensin, ben nerden? Dedi, kalk zindana yürü, sarhoşsun sen.

¹ II / 2375-2387. beyitler

Sarhoş dedi, bre muhtesip yakamı bırak da git. Çulsuzdan rehin almak mümkün mü?

Benim gitmeye gücüm olsaydı, kendi evime giderdim de bu başıma gelmezdi.

Benim aklım ve imkanım olsaydı, şeyhler gibi dükkanda oturur olurdum.

İnceleme

Konu

İrade.

Ana Düşünce

Davranışlarımıza ve hareketlerimize hâkim olmak istiyorsak bazı kötü alışkanlıklardan uzak durmamız gerekir.

Yan Düşünceler

Akıl ve irade gücüne sahip kişiler birçok acı ve zorluktan kendilerini uzak tutar.

Değerlendirme

Metinde içki içip sarhoş olan bir adamın başına gelenler anlatılmıştır. Adam, sarhoş olduğu için ne yaptığını bilememekte, davranışlarına hâkim olamamaktadır. Kendi evine gitmekten bile aciz kalmıştır. İradesine hâkim olamaması bu tür kötü durumlarla karşı karşıya kalmasına sebep olmuştur.

Metinde çocukların yaş seviyelerine, bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun olmayan bazı kullanımlar mevcuttur. İçki içip sarhoş olmak gibi hedef kitlenin düzeyine uygunluk göstermeyen davranışlar nedeniyle metnin Türkçe ders kitaplarında kullanılmasının **uygun olmadığını söyleyebiliriz.**

2.2.1.38. Musa'nın Peygamberliğine Ve Hakka Yakınlığına Karşın Hızır'ı Aramasının Sırrı.¹

Hakk'ın "Kelim"inden öğren, muhterem. Kelim, iştihakından ne diyor bak.

Böyle makam ve peygamberliğe karşın Hızır'ı arıyorum ve bencillikten uzağım.

¹ III / 1961-1970. beyitler

Dediler, ey Musa sen kavmini bırakmış kutlu bir zâtı aramak için avaresin.

Korku ve umuttan sıyrılmış bir sultansın. Nice dolaşır, nice ararsın? Nereye dek?

Senin olan seninledir, buna vâkıfsın. Ey gökyüzü, nice adımlarsın yeryüzünü?

Musa dedi, bu kadar da kınamayın, güneşle ayın yolunu kesmeyi bırakın.

Çağın sultanına arkadaş olmak için “iki denizin birleştiği yer”e dek gideceğim ben.

Ben Hızır’ı işime bir sebep kılacağım. Ona ulaşamazsam uzun yıllar yolculuk edeceğim.

Yıllarca uçacağım kanatlarımla. Yıllar nedir ki binlerce yıl hatta.

Binlerce yıl gideceğim, değmez mi buna? Cananın aşkını ekmek aşkından az görme.

İnceleme

Konu

Allah aşkı ve arayış.

Ana Düşünce

“Aşkında hırslı olmak övünç ve yüceliktir. Senden başkası konusunda hırs ise utanç ve mahvoluştur” (Kırlangıç, 2008b:175).

Yan Düşünceler

İnsan ne kadar gerçekliğe, Allah aşkına ulaşmış olsa da onun has kullarının, dostlarının özlemini çeker.

Değerlendirme

Hızır, Hz. Musa Allah aşkına, ulaşabileceği en yüksek mertebeye ulaşmıştır. Buna rağmen hâlâ bir arayış içindedir. Hızır’ı aramaktadır. Mevlana, bu dergahta sonsuz yakınlık makamı vardır der. Bu nedenle de Hak aşkıyla dolu kişilerin bir susuz gibi bulduğuna takılmaması ve sürekli arayış içinde olması gerektiğini ifade etmektedir. Eğer sebep Allah aşkıysa hırslı olmak, insana övünç ve yücelik katar.

İşte hırsın sadece bu sebeple insana fayda sağlayacağı ifade edilmektedir. Başka sebeplerden duyulan hırs ise bir mahvoluşun habercisidir.

Birinci ileti Allah aşkının sınırsız olduğunu ifade etmektedir. Tasavvuf öğretisindeki kişiler Allah'a kavuşsalar da ona ulaşmak adına yaptıklarından vazgeçmezler. Tam olarak bir doygunluğa ulaşamazlar. Burada Allah aşkına olan doyumsuzluk kişiyi olumlu yönde etkilemektedir. Bu hırs ve doyumsuzluk insanları daha farklı güzelliklerle karşılaştırmaktadır. Zira hırs ve doyumsuzluk dünya güzellikleri ve nimetleri için duyuluyorsa insanı olumsuz şekilde etkiler. Bunu da Mevlana, bayağı ve itici bir hırs olarak nitelendirir.

Metin dini bir düşüncenin açıklaması şeklindedir. Bu metin okuyucuya hırsın sadece Allah aşkı için duyulduğu zaman insanı yücelteceğini, farklı amaçlar için kullanıldığında ise mahvedeceğini gösterecektir. Bu sayede Allah aşkını suya kanamayan bir susuz gibi hissetmek gerektiğinin farkına varacaklardır.

Metin çocukların kavramakta zorlanacakları bir özellik taşımaktadır. Çocuklar verilmek istenen iletilere ulaşmakta zorlanacaklardır. Bu sebeple 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygun değildir**.

2.2.1.39. Oğuzların Öteki Korksun Diye Bir Adamı Öldürmeyi Amaçlamaları.¹

O kan dökücü Oğuz Türkleri geldiler ve yağma amacıyla bir köyü ansızın bastılar.

O köyün ileri gelenlerinden iki kişi buldular ve onlardan birini ortadan kaldırmak için harekete geçtiler.

Onu kurban etmek üzere elini bağlamışlarken dedi, a padişahlar, bre ulular!

Ne diye atarsınız beni ölüm kuyusuna? Neden susadınız bilmem benim kanıma?

Hikmeti nedir, ne amaçlanır öldürülmemden? Üstelik böyle yoksul ve çulsuz biriyken...

Oğuzlardan biri dedi, bu yolla arkadaşın korkuya kapılacak da korkusundan bize altın bulacak.

Adam dedi, o benden daha yoksul. Oğuz dedi, belli etmiyor, ama onda altın var.

¹ II / 3032-3040. beyitler

Adam dedi, zan söz konusu olduğuna göre ikimizde biriz. İhtimal ve kuşku makamındanız.

Öyleyse önce onu öldürün a padişahlar. Böylece ben de korkup altınları göstereyim.

İnceleme

Konu

Hile ve kötü zan.

Ana Düşünce

Para kazanmak amacıyla başkalarını korkutmak, onlara acı çektirmek hiçbir insana yakışmayan bir özelliktir.

Yan Düşünceler

Eğer ortada ihtimal ve kuşku varsa her şeyin olması imkân dâhilindedir.

Değerlendirme

Parçada Oğuz Türklerinin köylere girerek yağma yaptıkları, böylece ganimet elde ettikleri anlatılmaktadır. Her yağmada olduğu gibi burada da insanların öldürülmesinden geri durulmamaktadır. Bencilce düşünerek yapılan hareketler bu tür kötü olayların yaşanmasına sebep olmaktadır.

Metinde öldürülmek istenen adam, kendi canını kurtarmak için uğraşır. Arkadaşını düşünmez o anda. Ortada bir zannın olduğunu ve kendisinin de bu zannı gerçekleştirebileceğini söyleyerek bu durumdan kurtulmaya çalışır. Eğer bir yerde kuşku ve ihtimal varsa her şeyin gerçek olması olasıdır. Adam da bu durumu kullanmaya çalışmaktadır.

Çıkarılan iletiler de dâhil olmak üzere metin, hedef kitleyi oluşturan çocuklar için uygun olmayan özellikler taşımaktadır. Kazanç sağlamak için başkasını korkutmak hatta öldürmek, dünyada olmamasının temenni edildiği durumlardır. Böyle kavramların yer aldığı ve böyle olayların anlatıldığı metinler, çocuklara uygunluk göstermez. Bu nedenle metin, 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygun değildir**.

2.2.1.40. Ormanda Gitmekte Olan Atlıdan Korkan Okçunun Hikâyesi.¹

Silahlı ve çok heybetli bir atlı, soylu bir ata binmiş gidiyordu ormanda.

Bu sırada usta bir okçu onu görüp korkusundan yayını çekti.

Oku fırlatacakken atlı ona seslendi, cüsem iri olsa da güçsüzüm ben.

İri olduğuma bakma sen sakın. Savaş sırasında çünkü kocakarından daha işe yaramazım.

Okçu dedi, hadi git. İyi ki söyledin. Yoksa korkumdan seni şişleyecektim.

Niceleri vardır ki erkeklikleri olmadığı halde ellerine kılıç almışlar ve bir savaş aletine yem olmuşlardır.

Rüstemler gibi kuşansan da işin ehli olmayınca canın gitti demektir.

İnceleme

Konu

Dış görünümün aldatıcılığı.

Ana Düşünce

Görünüşe aldanmamak gerekir. İri cüsseli olmak gücün bir göstergesi olamaz.

Değerlendirme

İletide görünüşe aldanmamak gerektiği anlatılmaya çalışılmıştır. Dış görünüş, insanın özellikleri hakkında bilgi vermez. Metinde atlı, iri cüsselidir. Öyle ki görenler çok güçlü olduğu için korkmaktadır. Ancak gerçekte çok güçsüzdür. Elinde silahının olması, gövdesinin büyük olması hiçbir insanın güçlülüğünün kanıtı değildir.

11-14 yaş grubu çocukları hatta yetişkinler insanları dış görünüşlerinden değerlendirme yoluna gidebilirler. Metin dış görünüşün hiçbir şeyin belirleyicisi olmayacağını anlatması bakımından önemlidir.

¹ II / 3149-3155. beyitler

Atlımın iri cüssesine rağmen güçsüzlüğünü ifade etmesi farklı açılardan bakıldığında bazı çocukların olumsuz etkilenebileceği bir bölümdür. Hiç kimse güçsüz olduğunu söylemez ve söylememelidir. Çünkü herkesin elinden gelen bir şey vardır ve kendi çabasına göre yapmak istediklerini yerine getirir.

11-14 yaş grubu çocuklarının, bu dönemde kendilerini daha çok güvende hissedecek, kendilerine olan güvenlerini arttıracak, her işte cesur olmalarını sağlayacak, başarabileceklerine inandıracak parçaları okumaları onların hayata pozitif bakmalarını sağlayacaktır. Bu nedenle bu parça 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygun değildir**.

2.2.1.41. Ömer'in Zamanında Şehre Ateş Düşmesi.¹

Ömer'in zamanında bir yangın oldu. Ateş, taşları bile kuru odun gibi yakıp yutuyordu.

Yangın binalara ve evlere sıçradı; kuşların kanatlarına ve yuvalarına kadar ulaştı.

Şehrin yarısı alevlerle ateş aldı; su bile ondan korkup şaşırıyordu.

Aklı başında olanlar ateşin üzerine kovalarla su ve sirke döküyorlardı.

Ateş inadına arttıkça artıyor, ona sınırsızlık âleminden yardım geliyordu.

Halk "Ateşimiz suyla hiç sönmüyor" diye koşarak Ömer'e geldi.

Ömer: O ateş, Allah'ın âyetlerindedir; sizin cimrilik ateşinizin bir yalımıdır, dedi.

Suyla sirke nedir ki? Bana uyanlardansanız cimriliği bırakıp ekme dağıtın.

Halk ona: Kapımız açık, cömerdiz, fütüvvet ehliyiz, dediler.

Ömer: Siz ekmeği adeta , töreye uyup verdiniz; elinizi Allah için açmadınız, dedi.

Yaptığınız övünmek, gösteriş yapmak, nazlanmak içindir; Allah korkusundan, sakınıp çekinmeden, niyazdan değil.

Mal tohumdur, her çorak yere ekme; kılıcı her yol kesicinin eline verme.

Din ehlini kin ehlinde ayırt et. Hakla birlikte olanı ara, onunla otur.

¹ I / 3706-3716. beyitler

İnceleme

Konu

Allah için iyilik yapmak.

Ana Düşünce

Övünmek, gösteriş için yaptığımız iyiliğin hiçbir faydası yoktur.

Değerlendirme

Metinde Hz. Ömer zamanında yaşananlar anlatılmıştır. Bir halkın Hz. Ömer'in uyarılarını dinlememesi, onun söylediklerine inanmaması, yaşayışlarındaki düzensizlikler nedeniyle cezalandırılmaları konu edilmiştir. Ateşin yanması sonucu yangının artması, ateşin evlere sıçraması ve bu yangın sonrasında yaşananlar çocukların duyuşsal ve bilişsel özelliklerine uygun değildir.

Bu anlatı, korku gibi olumsuz duyguların oluşmasına sebep olacağından Türkçe ders kitaplarında kullanılmasının **uygun olmadığını söyleyebiliriz.**

2.2.1.42. Ömer Zamanında Bir Kişinin Hayali Hilâl Sanması.¹

Ömer zamanında oruç ayı gelmiş, adamın biri bir dağın başına koşmuştu.

Amacı ramazan hilalini görmektir. Dedi ki ey Ömer, işte hilal!

Ömer gökyüzünde ay göremeyince, dedi, bu hilal senin hayalinden doğmuştur.

Yoksa gökleri ben daha iyi bilebilirim. Nasıl olur da arı duru hilali göremem?

Dedi elini ıslatıp kaşlarına sür. Ondan sonra da hilale yeniden bak.

O, kaşlarını ıslatınca ayı göremedi. Dedi, efendim ay yok. Görünmez oldu.

Dedi evet kaşının kılı yay oldu ve sana doğru bir zan oku attı.

Bir tüy eğrilip onun yolunu kesince böylece ay gördüğünü ileri sürmeye başladı.

Eğri kıl, feleğin perdesi haline gelirse, vücudunun bütün parçaları eğildiği zaman ne olur kim bilir?

¹ II / 111-122. beyitler

Doğrulara uyarak parçalarını doğrult. Ey doğru yol yolcusu, o dergahtan yüz çevirme.

Hem teraziyi terazi düzeltir, hem de teraziyi terazi eksiltir.

Doğru olmayanlarla eş olan, eksikliğe düşer ve kafası çalışmaz olur.

İnceleme

Konu

Hayal ve gerçek.

Ana Düşünce

Gördüğümüz ya da gördüğümüzü sandığımız şeyler bizi yanıltabilir.

Yan Düşünceler

1. Çevresel faktörler ve bizden kaynaklanan özellikler gerçekleri farklı görmemize neden olur.
2. Ne kadar iyi bilirsek bilelim emin olmadığımız ya da eksik olduğumuz konularda işin ehli kişilere danışmak doğru yola ulaşmamızı sağlar.

Değerlendirme

Ana düşüncede gördüklerimizin bizi yanıltabileceği esası üzerinde durulmuştur. Metindeki kahramanın hilâli gördüğüne inanması olayların farklı gelişmesine sebep olmuştur. Hilali Ömer'e de göstermek istemesi onun gördüklerine ne kadar inandığını ve gördüklerini kanıtlamak istediğini göstermesi açısından önemlidir. 11-14 yaş grubu çocukları her gördüğüne koşulsuz inanabilirler. Başkalarına danışmayı, başkalarından yardım almayı kimi zaman gerekli görmezler. Başkalarından yardım almayı bir eksiklik olarak bile görebilirler. Bu nedenle 11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla gördüklerine inanmadan önce iyice incelemeleri hatta başkalarına danışmaları gerektiğini kavrayacaklardır.

Bir konu hakkında ne kadar çok bilgiye sahip olursak olalım başkalarının bizden daha iyi olabileceğini düşünmemiz gerekir. "Akıl akıldan üstündür" atasözü bu iletide önem kazanmaktadır. Metindeki kahramanın ısrarla gökyüzünü çok iyi tanıyan ve gören Ömer'e hilali göstermek istemesi onun bu düşüncüyü bertaraf

ettiğini gösterir. Ancak Ömer'in dediklerini yapmasından sonra gökyüzünde gördükleri, yanıldığının kanıtı olur. Hedef kitleyi oluşturan çocuklar bu dönemde kendilerine aşırı güvenirlir. Başkalarına ihtiyaçları yoktur. Çünkü her dedikleri, her gördükleri tartışmasız doğrudur. Ancak böyle davranmanın her zaman iyi sonuçlar doğurmayacağını da görmeleri gerekmektedir. Bu nedenle bu parça çocukların her zaman birine danışmanın ne kadar iyi olacağını göstermesi açısından yararlı olacaktır.

Metnin vermek istediği iletiler, çocuklara uygunluk göstermektedir. Ancak bu iletilerin çocuklara ulaştırılması amacıyla anlatılan olay, çocukların kavrayamakta zorluk çekeceği bir özellik göstermektedir. Çocuklar iletilere ulaşmakta zorlanacaklardır. Bu sebeple Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygun olmadığını söyleyebiliriz.**

2.2.1.43. Peygamberin Mucize Göstermesi, Taş Parçalarının Ebu Cehil'in Elinde Dile Gelmesi Ve Taş Parçalarının Muhammed'in(S.A.S) Onun Risaletinin Hak Oluşuna Tanıklık Etmesi.¹

Ebu Cehil'in elinde taş parçaları vardı. Ey Ahmed, bu nedir, çabuk söyle, dedi.

Mademki göklerin sırrından haberdarsın; peygambersen avucumda sakladığım nedir?

Peygamber: Nasıl istersen? Onların ne olduğunu ben mi söyleyeyim, yoksa onlar mı bizim doğru ve hak olduğumuzu söylesin? dedi.

Ebu Cehil: Bu ikincisi pek nadirdir deyince peygamber: Evet, Allah bundan daha fazlasına da kâdirdir, dedi.

Avucunun içindeki her taş parçası hemencecik şahadet getirmeye başladı.

Taşlar: İlâh yoktur, dedi. Ancak Allah vardır, dedi. Muhammed, Allah elçisidir incisini deldi.

Ebu Cehil, taşlardan bunu işitince, öfkeyle o taşları yere çaldı.

¹ I / 2154-2160. beyitler

İnceleme

Konu

Allah'ın kudreti.

Ana Düşünce

Allah'ın kudreti her imkânsızın yaşanmasını sağlar.

Değerlendirme

Ebu Cehil, Müslümanlığa inanmayan ve her fırsatta bu yolun yanlış bir yol olduğunu göstermeye çalışan biridir. Peygamberimize elindeki taşların ne olduğunu sorması da yine bu sebep yüzündendir. Ele alınan olaylardan da anlaşılabilceği gibi metin dini bir konu üzerine kurulmuştur.

Metinden çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine, yaşantılarına yön verebilecek hedeflere uygun iletiler çıkarılamamaktadır. Bu nedenle Türkçe ders kitaplarında kullanılmaya **uygun değildir**.

2.2.1.44. Samimi Kişinin Cemaat Namazını Kaçırışına Hayflanmasının Erdemi.¹

Biri mescide girerken insanlar mescitten çıkıyordu.

Ne oldu da cemaat mescitten böyle erken çıkıyor, diye sordu.

Biri cevap verdi, Peygamber cemaatle namaz kılıp gizden sıyrıldı.

Nere gidiyorsun bre cahil, çoktan verdi Peygamber selamı?

Ah dedi, adam. Âhından yükseliyordu dumanlar. Kan kokusu geliyordu âhından.

Biri dedi, şu âhını ver bana, ver bana da senin olsun namazım.

Dedi, verdim âhımı, kabul ettim namazını. Yüz teşekkürle aldı adam onun âhını.

Gece düşünde, görünmez biri dedi, sen bengisu aldın, sen şifa aldın.

Bu seçim ve girişim onuruna, namazı kabul oldu bütün insanların.

¹ II / 2757-2765. beyitler

İnceleme

Konu

Cemaatle namaz kılmanın erdemi.

Ana Düşünce

İbadetten tat alan kişinin acı ve hayıflanışı yüz namaza bedeldir.

Değerlendirme

Metinde bir kişinin inancının kuvvetliliği ve peygamberle namaz kılma arzusu anlatılmıştır. Dini nitelikler taşıyan bir metindir. Parçanın konusu çocukların kavrayabileceği özellikte değildir. Bu sebeple 11–14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygun olmadığını söyleyebiliriz.**

2.2.1.45. Sevgili Açısından Sevenlerin Yanlışının Yabancıların Doğrusundan Daha İyi Olduğuna Dair.¹

O sadık Bilal ezan okurken “hayye” diyeceği yerde “heyve” derdi.

Sonunda, ey peygamber, dediler, bina yeni kurulurken bu yanlış hoş değil.

Ey Allah’ın elçisi, ey nebi, fasih okuyabilen bir müezzin getir göreve.

Dinin başlangıcında “hayye ale’l-felah”ı böyle okumak önemli bir kusurdur.

Peygamberin öfkesi kabardı ve gizli inayetlerden birkaç sır söyledi.

Bre alçaklar, dedi, Allah katında Bilal’in “heyve”si, yüz “hayye”den ve dedikodudan iyidir.

Beni öfkelenirmeyin de sırlarınızı ve başınızı sonunuzu orta yere sermeyeyim.

Duada hoş nefesin yoksa, gidip arınmış kardeşlerden dua iste.

İnceleme

Konu

Gönül temizliği.

¹ III / 172-179. beyitler

Ana Düşünce

Sözlerimiz yanlış dahi olsa yürekten söylendiği takdirde o yanlış görünmez olur. Hoş nefesli olmak eğri sözleri düzeltir ve değerini bir kat daha arttırır.

Yan Düşünceler

İnsan önce kendi kusurlarını düzeltmelidir. Kendi kusurlarını görmezden gelip karşısındakinin küçük bir kusurunu büyük bir hata olarak dillendirmek kusurların en büyüğünü yapmaktır.

Değerlendirme

İnsan her şeyi yüreğiyle yapmalıdır. Davranışlarını yürekten yapmalı, bir sözü yüreğiyle söylemelidir. Böyle olunca söylediklerimizdeki yanlışlar da düzelecektir. Çünkü yüreği temiz bir kişinin söylediği sözlerdeki hatalar da görünmez olur. Süslü ve yanlışsız sözler, içi boş olduktan sonra bir şey ifade etmez. Önemli olan harfler yanlış olsa da sözcüklerin anlam dolu olmasıdır. Bilal'in "heyye" si yanlış dahi olsa yürekten söylendiği için "hayye" den daha değerlidir. 11-14 yaş grubu çocukları bazen istedikleri davranışları sergileyememekten, istemeden de olsa yanlış sözcükler kullandıklarından dem vururlar. Önemli olanın yürekten söylemek olduğunun farkına bu metin yoluyla varabilirler.

Birinci ileti kendi kusurlarımızı görmeden başkalarının kusurlarını büyük bir hata gibi dillendirmenin yanlışlığını anlatmaktadır. İnsanın önce kendi kusurlarını düzeltmesi gerekir. Kendi kusurlarını görmeden başkalarını eleştirmeye çalışmak yanlış bir davranıştır. Bazen kendi kusurumuz daha büyük olsa bile görmeyiz ya da görmek istemeyiz. Başkalarının küçük kusurları ise hemen görünür hale gelir. Bir kişiyi eleştirmeden önce kendimizi eleştirmemiz gerektiğinin farkına varmamız gerekmektedir. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde çevremizdeki kişilere karşı daha anlayışlı olmamız gerektiğini, önce kendimizden yola çıkmamız gerektiğini kavrayacaklardır.

Metinden çıkarılan iletiler çocuklara uygun olmakla birlikte metindeki bazı kullanımlar çocukların kavrayışını zorlayacaktır. Dini kelimeler, iletilerin çocuklar tarafından kavranmasını engelleyecektir. Bu sebeple Türkçe ders kitaplarında kullanılmaya **uygun değildir**.

2.2.1.46. Sırtında Mahmud'un Davulu Çalınan Deveyi Kovmak İçin Tef Çalan Tarla Bekçisinin Hikâyesi.¹

Bir tarlada bekçilik eden bir çocuk, kuşları kaçırtmak için küçük bir davul çalardı.

Kuşlar da küçük davulun sesiyle tarladan kaçır, tarla kuşların işgalinden kurtulurdu.

Cömert padişah Sultan Mahmud seferdeyken o tarafta büyük bir otağ kurmuştu.

Beraberindeyse gökteki yıldızlar gibi kalabalık, muzaffer ve fatih bir ordu...

Davul taşıyan bir deve vardı; horoz gibi öncülük eden çift hörgüçlü bir deve.

Sefere çıkarken ve seferden dönerken gece gündüz üzerinde davul çalınırdı.

İşte bu deve tarlaya girince çocukcağız buğdayı korumak için küçük davulunu çaldı.

Bir akıllı ona dedi ki davul çalma, çünkü bu deve davulu kanıksamış, davula alışkın.

A çocuk, senin bu tefin nedir ki? O, sultanın yirmi katı büyüklükteki davulunu taşır.

İnceleme

Konu

Alışkanlık ve korkutma.

Ana Düşünce

Alışılan, kanıksanılan durumlar ne ceza ne ödül ne de korkutma amacı olarak kullanıldığında istenilen sonucu verebilir.

Yan Düşünceler

1. Her insanın gücüne ve özelliklerine göre tedbir almalıyız.
2. Aldığımız tedbirler her zaman için başarılı sonuçlar getirmez.

¹ III / 4086-4095. beyitler

Sultan Mahmud

“Gazneli Mahmud. Gazneliler devletinin büyük hükümdarıdır. Gazneli bir hükümdarın oğlu olan Mahmud, zekâ ve cesareti ile kısa zamanda yükselir. Önce Horasan valisi olur. Sonra Gazne tahtına oturur. Bir yıl sonra Horasan’ı ele geçirir ve fetihlere başlar. Sultan unvanını taşıyan ilk kişidir. Putperestlere karşı İslam’ı müdafaa etmiştir. Devrinde şâir ve şiire büyük itibâr göstermiştir” (Pala, 2008:295).

Değerlendirme

Ana düşünce alışılmış durumların ne ceza ne ödül ne de korkutma amaçlı kullanılmasının fayda edeceğini ifade etmektedir. Alışılmış durumlar insanlara olumlu ya da olumsuz hiçbir etki yapmaz. İnsanların gösterdiği davranışlar, bir ödül ya da cezayla karşılanır. Amaç istenilen davranışların tekrarlanması, istenmeyen davranışlarınsa ortadan kaldırılmasıdır. Bunu yapmak için etkili pekiştireçlerin ve cezaların seçilmesi gerekmektedir. Eğer uygun olmayan pekiştireç ve cezalar seçilirse müdahalemiz başarısızlıkla sonuçlanır. Bir insanı korkutmak için de amaca uygun nesnelere ya da durumların seçilmesi gerekmektedir. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde ödül ve ceza amaçlı bir davranışta bulunmazlar. Bu metin sayesinde alışılmış durumların hiçbir şekilde ne olumlu ne de olumsuz bir etki oluşturacağını bileceklerdir. Çocuk, metinde kuşları korkutmak için tef kullanır. Tef vurmali çalgılardandır. Ancak davul kadar yüksek bir sese sahip değildir. Bu ses bile kuşların korkması için yeterli gelmektedir. Ancak sürekli sırtında davul taşıyan bir deve bu sesteki korkmamıştır. Çünkü alıştığı bir durum, korkması için sunulmuştur. Bu sebeple korkmasını beklemek yanlıştır. Çocuk ne kadar çalarsa çalsın karşılığını göremeyecektir. Bu metin sayesinde çocuklar her insana ve duruma göre tedbir alınmasının gerekliliğini görecektir.

Birinci ileti insanların gücüne ve özelliklerine göre hareket etmemiz gerektiğini ifade etmektedir. İnsanların özellikleri farklı farklıdır. Kimi insanlara ödül niteliği taşıyan, kimilerine göre ceza niteliği taşımaktadır. Her insanın özelliğine ve gücüne göre davranmak istenilen amaca da ulaşmayı sağlar. Çocuk tef vurarak kuşları kaçırmış; ama deveyi kaçıramamıştır. Aldığımız tedbirleri de buna bağlı olarak seçmemiz gerekmektedir. 11-14 yaş grubu çocukları her insanın farklı özelliklere sahip olduğunu ve onlara uygun davranmamız gerektiğini anlayacaklardır. Bu da karşımızdakini çok iyi tanımaktan ve gözlemlemekten

geçer. Çocuk devenin öyle bir özelliği olduğunu bilseydi tef çalarak kaçırmaya yeltenmezdi. Çünkü bunun gereksiz olduğunu, bu sayede amacına ulaşamayacağını bilecektir.

Metinde Sultan Mahmud'un sefer dönüşü bir tarlanın kenarına otağ kurması ve bir çocuğun da geçimlerini sağladıkları tarlayı kuşlardan korumaya çalışması iki farklı hayatın yaşandığını göstermektedir. Bir yanda toprak için mücadele edilirken bir yandan da topraktan geçim sağlanmaktadır. Metin bu iki farklı hayatı gözler önüne sermek ve eski dönemlerin yaşantısı hakkında bilgi vermek için iyi bir örnek olacaktır.

Metindeki çocuk kahramanın tarlayı kuşlardan koruması, oraya bekçilik etmesi bazı konularda ailesine yardım ettiğinin bir göstergesidir. Bu durum, çocuklara küçük olsalar da yapabilecekleri çok şeyin olduğunu gösterecektir.

Metinde kullanılan hayvan kahramanlardan yola çıkarak onların özelliklerini insanlara yükleyebiliriz. Kuşlar fiziksel anlamda küçüklüğüyle ve diğer hayvanlardan daha güçsüz olmalarıyla bilinirler. Deve ise heybeti, gücü ve büyüklüğüyle kendini gösterir. Bu kahramanları güçlü ve güçsüz insanlar olarak nitelendirebiliriz. Hayatta her zaman küçük bir nesneyle ya da ufak bir çabayla güçsüz insanları korkutabilir, onları isteklerinden vazgeçirebiliriz. Ancak bunu her insan için kullanmak yanlıştır. Çünkü her insan farklı özelliklere sahiptir.

Metnin kahramanlarından birinin çocuk olması, 11-14 yaş grubu çocukları için olumlu bir özelliktir. Çünkü çocuklar böyle metinlerde yaşadıklarından izler bulur. Kendileriyle benzer özellikler taşıyan kahramanlarla karşılaştıklarında da metne daha çok ilgi gösterirler. Bir çocuğun başından geçen bir olayın anlatılması ve sonunda da ders verici iletilerin olması, çocukların daha çok ilgi göstermesini sağlayacaktır. Yine bu metinde Sultan Mahmud adından bahsedilmesi çocuklar için büyük fayda sağlayacaktır. Çocuklar kahramanların tahlilini yapacak, bu durum onları araştırmaya yönlendirecektir. Böylece çocuklar büyük başarılar kazanmış tarihi bir kişi hakkında bilgi sahibi olacaklardır. Çocuklar böylelikle başka bir dersle de ilişkilendirme yapabileceklerdir.

Bütün bu özelliklerden yola çıkarak metnin 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygun olduğunu söyleyebiliriz.**

2.2.1.47. Sineğin Gevşek Tevilinin Değersizliği.¹

O sinek, eşek sidiğindeki saman çöpünün üstünde, kaptan gibi başını kaldırıyordu:

Ben, denizi ve gemiyi okumuşum, bir süre bunun düşüncesinde kalmışım, diyordu.

İşte bu deniz, bu gemi, ben de ehliyetli, tedbir sahibi bir kaptanım.

Deniz üstünde kayığı sürmekteydi; o kadarcık su ona uçsuz bucaksız görünüyordu.

O sidik, ona göre sınırsızdı. Onda, onu doğru görece bakış nerede?

Onun dünyası, görüşü ne kadarsa o kadardır. Gözü bu kadar olunca, denizi de ona göre.

İnceleme

Konu

Yanlış düşünce ve yorum.

Ana Düşünce

Yanlış düşünceler gördüklerimizi yanlış yorumlamamıza sebep olur.

Yan Düşünceler

Her varlık yaratılışının özelliğine uygun davranır.

Değerlendirme

Yanlış düşünceler, içinde bulunduğumuz durumu da yanlış yorumlamamıza sebep olur. Metinde kahraman olarak bir sineğe yer verilmiştir. Sinek yaratılış bakımından küçük bir hayvandır. Bu sebeple küçük bir su birikintisi onun için büyük bir su kaynağı olarak görünmüştür. Ancak sineğin düştüğü yerin bir eşeğin sidiği olması metinde verilmek istenenin farklı olduğunu göstermektedir. Sinek, sidiği engin bir deniz, saman çöpünü kayık, kendisini ise bir kaptan olarak nitelendirilmiştir. Görünüşte olumsuz bir durumu kendi açısından olumlu bir şekilde yorumlamıştır. Gördüklerinden farklı bir anlam çıkarmıştır.

¹ I / 1083-1088. beyitler

11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla insanların gördüklerinden farklı anlamlar çıkarabileceğini, farklı yorumlamalarda bulunabileceğini görecektir. Çocuklar metinde verilmek istenen ana düşünceye zorlanmadan ulaşabilecektir. Verilmek istenenin kısa ve net bir şekilde verilmesi, mizaha yer verilmesi çocukların hoşuna gidecektir. Bu sebeple metin, 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmaya **uygundur diyebiliriz**.

2.2.1.48. Suç İsnat Ederek Annesini Öldüren Kişinin Halk Tarafından Kınanması.¹

Birisi öfkelenip hançer ve yumruk darbesiyle annesini öldürdü.

Biri de ona dedi ki kötü karakterin yüzünden annelik hakkını aklına getirmedin.

Annemi niçin öldürdün, söyle? O ne yaptı, söyle bre ahlaksız?

Dedi, o arlanılacak bir iş yapmıştı. Toprak utancını örtsün diye öldürdüm onu.

Adam dedi, bre muhterem, annemi öldüreceğine bunu yapan adamı öldürseydin ya.

Dedi, bu durumda her gün bir adam öldürmem gerekirdi.

Onu öldürdüm ve insanların kanına girmekten kurtuldum. Onun boğazını kesmem, insanların boğazını kesmemden iyidir.

O kötü tabiatlı anne, senin nefsin olup onun fesadı her yere yayılmıştır.

Onu öldür, çünkü o alçak yüzünden her an bir sevgiliye kastediyorsun.

Onun yüzünden bu güzel dünya sana dar gelir. Onun yüzünden Hak'la da halkla da savaş halindesin.

Nefsini öldürdün mü özür beyan etmekten kurtulursun ve ülkede sana düşman olan kalmaz.

İnceleme

Konu

Nefsin öldürülmesi.

¹ II / 773-782. beyitler

Ana Düşünce

İnsan nefsi kötü tabiatlıdır. Nefsimize boyun eğerek yanlış yapmaktan sakınmalıyız.

Yan Düşünceler

İnsan kendi nefesine hakim olduğu müddetçe başkalarının suç işlemesine de engel olur.

Değerlendirme

Mevlana, kötü tabiatlı anneyi nefis olarak ele almıştır. Kötü tabiatlı nefsin birçok güzelliklerin kaybedilmesine yol açacağını, bu nedenle de öldürülmesi gerektiğini ifade etmektedir. Metin kötü tabiatlı nefsin öldürülmesi gerektiğini anlatmaya çalışsa da kullanılan benzetme 11-14 yaş grubu çocuklarına uygunluk göstermez. Çünkü verilen ileti kadar kaynak metinlerde kullanılan kahramanların özelliklerine ve yaşanan olaylara da dikkat edilmesi gerekmektedir. Özellikle de bu parçada anlatılan olayın kahramanının çocuk olması, parçanın uygunsuzluk özelliğini daha da arttırmaktadır. Çocuğun öfkesinin büyüklüğü ve dünyada en değerli varlık olan anneye –kendi annesine- zarar vermesi parçanın olumsuzluklarındanındır.

Bu metin bilişsel ve duyuşsal açıdan 11–14 yaş grubu çocukların özelliklerine uygunluk göstermemektedir. Bu nedenle bu yaş grubuna dâhil çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygun değildir**.

2.2.1.49. Sufinin Boş Sofraya Olan Aşkının Hikâyesi.¹

Bir gün bir sufi, çivide asılı bir sofraya görmüş coşkuyla dönüyor, üstünü başını yırtıyordu.

İşte yoksulların yegane azığı, kıtlıklara ve dertlere işte deva, diye bağırıp duruyordu.

Onun coşku ve ızdırabı artınca sufi olanlar ona katıldılar.

Hep birlikte gülüp çığlıklar atıyor, tekrar tekrar kendilerinden geçiyorlardı.

¹ III / 3013-3020. beyitler

Boşboğazın biri sufiye dedi ki ekmekten yoksun asılı bir sofraya neyi ifade eder ki?

Git işine, sen içi boş resimsin. Sen varlık ara, çünkü âşık değilsin.

Ekmeksiz ekmeğe âşk, âşığın gıdasıdır. Sadık olan varlığa tutsak değildir.

Âşıkların varlıkla işi yoktur. Âşıklar sermayesiz kâr eder.

İnceleme

Konu

Varlık ve mana.

Ana Düşünce

Zorluklar, sıkıntılar insanları şükre ve kanaate yaklaştırır.

Yan Düşünceler

1. Aza kanaat etmek küçük şeylerden mutluluk duymayı sağlar.
2. Görünüşe aldanıp da anlama bürünemeyen, gerçekleri anlamakta güçlük çeker.
3. Allah aşkıyla yanan kişiler yokluğa çadır kurarlar. Onlar için boş sofraya dünyanın en büyük nimeti olur.
4. Aynı şeyden her insan farklı şeyler görür. Biri yokluktan başka bir şey bulamazken; diğeri yüz batman güzel yemekten bulamadığını onda bulur.

Değerlendirme

Metinde sufinin başından geçen bir olay anlatılmıştır. Sufinin amacı ve seçtiği yaşam biçimi onun davranışlarına ve sözlerine etki etmiştir. Yaşantısı başkalarının gözüne anlamsız gelmektedir. Sufinin her şeye anlam yüklemesi, başkasınınsa anlamdan uzak olması, zıt fikirlerin ortaya çıkmasına ve aynı şeylerin görünmemesine sebep olmaktadır. Biri için yokluk, amaca ulaşmada en önemli basamakken; diğeri için acı çekmektir. Sufi yokluk sayesinde şükür ve kanaate ulaşmıştır. Çektiklerini bir acı ve zorluk olarak görmemektedir. Bunlar sayesinde kanaate ve şükre ulaşmanın mutluluğunu yaşamaktadır. Azla yetinmeyi ve mutlu olmayı bilmektedir. 11-14 yaş grubu çocukları zannedildiği gibi sıkıntı ve

zorlukların insanlara zararından ziyade faydasının olduğunu göreceklendir. Çekilen her bir zorluğun insanı daha da olgunlaştıracağını ve insanlara birçok güzel özellik kazandıracağını anlayacaklardır.

Birinci ileti aza kanaat etmenin küçük mutluluklar oluşturacağını ifade etmektedir. Sufi için sofraya boş da olsa büyük bir mutluluğun kaynağıdır. İnsan, kanaat gösterdiği ve zorluklarla mücadele ettiği sürece yaşamdan haz almaya başlar. Küçük şeylere üzülmeyi gereksizliğini öğrenir. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla insanın mutlu olabilmesi için büyük olaylara ya da her isteğimizin gerçekleşmesine gerek olmadığını görecektir. İnsan istedikten ve aza kanaat ettikten sonra her şeyde mutluluğun tadını bulabilir. İsteklerin sınırlı olması mutlulukların da sınırlı olmasına sebep olacaktır. Bu nedenle olayların ve kişilerin somut anlamda bize ne kazandırdıklarını görmekten, çıkarıcı davranmaktan vazgeçmemiz gerekir.

İkinci ileti her kişinin baktığı aynı olsa da gördüklerinin farklı olacağını ifade etmektedir. Sufi kendi nefisini öldürmek için yokluğa istek duyar. Böylelikle dünya nimetlerinden ve yaşantısından uzaklaşır. Anlamsal boyutun içine girer. Her gördüğüne, her yaptığına bir anlam yükler. Başkalarının göremediğini görmeye başlar.

Üçüncü iletide Allah aşkıyla dolu kişilerin görünenin ardında bir gerçekliğin olduğuna inandıklarını ifade etmektedir. Metnin asıl anlatmak istediği de budur. Metin, Allah yolunda olan bir kişinin aza kanaat ettiğini ve her nimet için şükrettiğini ifade etmektedir. Dünya nimetlerine somut ve maddi ölçütlerle bakmamakta, onların anlamsal boyutu keşfedilmektedir. Metinde yer alan kahramanın da bir sufi olması çıkarılan bu iletiyi kanıtlar niteliktedir.

Metinde sufilerin ve onların yaşantısına dair bir olay anlatılmıştır. 11-14 yaş grubu çocuklarının metni anlayabilmeleri için sufinin kim olduğunu bilmesi ve onların yaşantısına dair bilgi sahibi olması gerekmektedir. Çocukların bu konu hakkındaki hazır bulunuşlukları istenilen düzeyde olmadığı için metni kavramakta zorluk çekeceklerdir. Metinde verilmek istenen iletilerin onların yaşamlarından uzak olması bu iletilere ulaşmakta zorlanmalarına sebep olacaktır. Bu sebeple metin, 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmaya **uygun değildir diyebiliriz.**

2.2.1.50. Sufilerin Şeyhin Yanında Çok Konuşan Sufiyi Yermeleri.¹

Sûfiler bir sûfiyi kınayarak tekke şeyhinin huzuruna geldiler.

Şeyhe dediler, efendimiz, şu sûfiden hesap sorup hakkımızı al.

Dedi, şikayetiniz nedir sûfiler? Dediler, bu sûfinin üç olumsuz huyu var.

Çok konuşur, çingirak gibi öter. Yerken de yirmi kişinin yediğinden fazla yer.

Uyuyunca Ashâb-ı Kehf'tir sanki. Böylece sûfiler, şeyhin önünde tartıştılar.

Şeyh o fakire yönelerek dedi, her durumda orta yolu izle.

Sonra fakir, durumunu anlattı şeyhe. Özürle kabahati denkleştirdi.

Şeyhin sorularına Hızır'ın cevapları gibi güzel ve yerinde cevaplar verdi.

Dedi, orta yol hikmet olmakla birlikte, orta kavramı görecelidir.

İnceleme

Konu

Orta yolu bulmak.

Ana Düşünce

Her zaman her şeyi kararında yapmak en doğrusudur. Her şeyin çoğu, aşırısı bizlere zarar verir.

Yan Düşünceler

1. Orta yolu bulmak herkese göre değişir. "İrmak deveye göre az olsa da fareye göre deniz gibidir."
2. İnsanların içinde bulunduğu duruma, sahip olduğu özelliklere göre her işin bir orta yolunu bulmamız gerekmektedir.
3. Sözü kullanmaktaki ustalığımız, en zor zamanlar da bile bize yardımcı olabilir.

¹ II / 3492-3517. beyitler

4. Çevremizdekileri düşünmeden yaptığımız davranışlar, insanların bizden uzaklaşmasına, şikayetçi olmasına sebep olabilir.

Değerlendirme

Ana düşünce her şeyi kararında yapmanın önemli olduğunu ifade etmektedir. Bu ileti aracılığıyla çocuklar, yaptıklarının aşırısının hiçbir zaman mükemmelliğin göstergesi olmadığını anlayacaktır.

Her insanın özellikleri farklıdır. Bu nedenle yaptıklarımız her insan için aynı şeyleri ifade etmeyebilir. Bireysel farklılıklar her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. Yaşamımızın orta yolunu bulmamız gerekir. Ancak kesin bir orta yolu bulmak çok zordur. İnsanların farklılaşması orta yolu bulmanın da güçlüğünü ortaya çıkarmaktadır. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde çok duygusaldır; ancak birbirlerinin duygularına karşı fazla hassas davranmazlar. Bu dönemde ortaya çıkan ben merkezci düşünce bütün davranışlarında kendisini gösterir. Ancak çocukların da hayatta sadece kendilerinin olmadığını bilmeleri gerekir. Kendi hayatlarını yaşarken başkalarının hayatlarını da sınırlamamaları gerektiğini bilmelidirler.

Metinde çocukların bilgi sahibi olmadan yorumlayamayacağı kullanımlar bulunmaktadır. Bu kullanımların çocuklara ayrıca belirtilmesi gerekmektedir. Sufilerin arkadaşlarından fazla yemesi, çok konuşması doğrultusunda şikayetçi olması çocukların farklı düşünceler edinmesine sebep olacaktır. Metinde bir sufünün yaşantısı eleştirilmektedir. Çocukların yanlış düşüncelerini engelleyebilmek amacıyla sufilerin yaşantısı hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Ancak tek başına, bilgi verilmeden, metnin vermek istediği iletiyi çocukların anlaması güçleşecektir.

Bu sebeple 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılması **uygun değildir**.

2.2.1.51. Susuz Kimsenin Duvar Üstünden Suyu Kerpiç Atması.¹

Irmağın kıyısında yüksek bir duvar vardı, duvarın üstüneyse dertli bir susuz.

Bu duvar onun suya ulaşmasına engeldi. O, tıpkı balık gibi su için çırpınıyordu.

¹ II / 1188-1209. beyitler

O, birden bire suya kerpiç attı. Suyun sesi kulağına bir sesleniş gibi geldi.

Tatlı yarin seslenişini andıran su sesi, onu bir şarap sarhoşu etti.

Susuzlukla sınanan adam, su sesinin verdiği zevkle duvardan kerpiç koparıp atmaya sürdürdü.

Su aslında ona, bana kerpiç atmanın ne faydası var diye sesleniyordu.

Susuz adam dedi, bundan bana iki fayda var ve bu nedenle bu işten vazgeçecek değilim.

Birinci fayda, suyun sesini dinlemektir. Çünkü bu, susuzlar için müzik gibidir.

Veya fakir için zekat günlerinin duyuruluşu ya da mahpusa hapisten kurtuluş haberinin gelişi gibidir.

İkinci faydası ise şudur: Bu duvardan her kerpiç kopardığımda akar suya doğru biraz daha yaklaşmış oluyorum.

Yüksek duvardan kerpiç azaldıkça duvar biraz daha alçalır.

Duvarın alçalması yakınlaşmak, duvardan kerpiç koparılması da kavuşmaya çare demektir.

Duvarın başında, daha susuz olan, kerpiçleri daha çabuk koparır.

Su sesine daha aşık olan, duvardan daha büyük kerpiçler koparır.

İnceleme

Konu

İnanç ve azim.

Ana Düşünce

Bir şeyi çok istersek ona başkalarından daha çabuk ulaşırız. Zira isteğimizin yüksek olması ona bağlı olarak yapılan çalışmaların da büyük olmasını sağlar.

Yan Düşünceler

1. Erişilmez olan her şey insana daha güzel görünür.

2. Karşımıza çıkan engeller isteğimizi gerçekleştirme yolunda caydırıcı olmamalıdır. Önemli olan ufak gayretlerle de olsa bir şeyler yapabilmektir.
3. Amacımıza ulaşmak için yapacağımız çalışmaların büyüğü küçüğü yoktur. Hatta bu yolda yapılan ve sonucu başarısız olan çabalar bile çok önemlidir.
4. Yaptıklarımız başkalarına anlamsız gelse de bizim için büyük öneme sahiptir. Suya atılan taşın çıkardığı ses dahi bizim mutlu olabilmemiz için kâfidir. Çünkü susuzluk çekmeyen bu sesin anlamını kavrayamaz.

Değerlendirme

Birinci ileti, hayatımızda erişemediğimiz güzelliklerin ve ulaşamadığımız başarıların olduğunu ifade etmektedir. Her insanın büyük ya da küçük bir amacı, bir isteği vardır. Bunlar da o kişiye özgüdür ve onlar için daha değerlidir. 11-14 yaş grubu çocukları bu dönemde ergenlik dönemini yaşadıkları için bir amaçlarının olması gerektiğinin bilincinde değildirler. Çünkü amacı olan insan daha büyük gayretle çalışır, istediği yere ulaşmak için büyük çaba sarf eder. Bu yolda belirleyecekleri amaçların hiçbiri küçük değildir. Çünkü her kişi kendine göre bir amaç kendine göre bir hedef belirler. Bu metin çocuklara bir amaç belirlemenin gerekliliğini ve her amacın bizim için çok değerli olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

İkinci ileti de yine belirlediğimiz amaçlarla ilgilidir. Her zaman her insanın yoluna engeller çıkar. Önemli olan bunları görüp de pes etmemektir. Gücümüzün yettiği kadar çaba sarf etmeliyiz. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla kendilerine güvendikleri taktirde her küçük çabanın başarı ve mutluluk getireceğini fark edeceklerdir.

Üçüncü ileti, isteğimizin gerçekleşmesi yolunda yaptıklarımızın boyutunun önemli olmadığını ifade etmektedir. Eğer bir şeyi çok istiyorsak onun için yaptığımız en küçük çabanın bile değeri vardır. Çünkü insan başarıya adım adım yaklaşır. 11-14 yaş grubu çocukları hedefe ulaşmak için büyük ya da küçük gibi niteliklerin olmadığını, yaptığımız her çabanın amacımıza ulaşmada büyük öneme sahip olduğunu kavrayacaklardır.

Mevlana, bu metin aracılığıyla yapılan ibadetlerin önemini kavratmaya çalışmıştır. Gençken, güçlü ve sağlıklıken yapabileceklerimizin daha fazla olduğunu;

yaşlandığımız zaman ise bütün bunları yapamayacağımızı ifade etmeye çalışmıştır. 11-14 yaş grubu çocukları bu iletiyi çıkarmakta zorlanacaklardır. Ancak metinde anlatılan olaylardan yola çıkarak başka iletilere ulaşabileceklerdir.

Çocuklar bu metin aracılığıyla istedikleri gibi bir sonuç elde edemeseler bile önemli olanın çaba göstermek olduğunu bileceklerdir. Yaptıklarının sadece kendileri için bir anlam ifade ettiğinin farkına varacaklardır.

Bütün bu özelliklerden yola çıkarak bu parçanın çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun olduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenle de çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmaya **uygundur**.

2.2.1.52. “Suyunuz Çekiliverirse” Ayetinin Okunmasına Felsefecinin İtiraz Etmesi.¹

Bir Kur’an okuyucusu “suyunuzu kaynağından keserim” anlamındaki ayeti okuyordu.

“Suyunuzu yer altında gizleyip pınarları kurutup çöle çevirsem...

Pınara suyu, eşi benzeri olmayan Ben’den başka kim getirebilir?”

Alçak bir felsefeci ve mantıkçı, o sırada mektebin yanından geçiyordu.

Ayeti duyunca hoşuna gitmedi. Suyu, dedi, kazmayla biz getiririz.

Kürek ve kazmayla kazarak suyu yerin altından biz çıkarırız.

Gece yattı ve düşünde bir yiğit adam gördü. Adam ona bir tokat atıp iki gözünü de kör etti.

Dedi, ey eşkiya, eğer haklıysan, kazmayla gözlerinden nur çıkar.

Felsefeci, sabah yataktan fırladı. İki gözü de kör olmuş, gözlerindeki feyiz nuru yok olup gitmişti.

O, inleyip tövbe etseydi, kaybolan nur, Allah’ın keremiyle tekrar belirirdi.

Fakat tövbe etmek de elde olan bir şey değildir. Tövbe tadı, her sarhoşa meze olmaz.

¹ II / 1624-1635. beyitler

Davranışlarının çirkinliği ve inançsızlığın uğursuzluğu, onun kalbine giden tövbe yolunu kapatmıştı.

İnceleme

Konu

Tövbenin önemi.

Ana Düşünce

Tövbe, hatalardan kurtulmanın bir yolu olsa da her insanın erişebileceği bir durum değildir.

Yan Düşünceler

1. İnsan yürekte tövbe ettiği sürece her hatasını düzeltebilir.
2. İnsan büyük bir güce sahip olsa da her şeyin temelinde Allah vardır.
3. Doğruları ve gerçekleri görebilmemiz için kötü şeyler yaşamamız gerekmez.

Değerlendirme

Dini nitelikler taşıyan bir metindir. Allah inancının gerçekliği, tövbe etmenin önemi üzerine kurulmuştur. Dini bir gerçeklik olaylar yoluyla anlatılmaya çalışılmıştır. Metnin konusu çocuklara yönelik olmasına rağmen metinde anlatılan olay, çocuklara uygun özellik göstermemektedir. Felsefecinin inkarcı davranışları, inkârının sonucunda kör olması, çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygunluk göstermemektedir. Bu sebeple 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygun değildir**.

2.2.1.53. Şeyh İle Padişah ¹

Bir padişah, şeyhle sohbet ederken şeyhe, benden bahşiş olarak, dedi bir şey dile.

Şeyh dedi, ey padişah, bana böyle bir şey söylemekten utanmıyor musun? Geç bunları.

Benim iki zavallı kölem var. Oysa onlar sana egemen olmuş beylik ediyor.

¹ II / 1457-1460. beyitler

Padişah bu söz yanlış dedi, neymiş o iki şey? Şeyh dedi biri öfke, diğeri arzular.

İnceleme

Konu

Manevi güç.

Ana Düşünce

İnsan manevi yönden kendini geliştirmelidir.

Yan Düşünceler

1. Görünüşe aldanmamak gerekir.
2. Öfke ve arzulara boyun eğmeyerek manevi padişahlığı elde edebiliriz.

Değerlendirme

Metinde öfke ve arzuların insana egemen olduğu anlatılmıştır. İnsan bir ülkenin, dünyanın hâkimi de olsa kendi duygu ve düşüncelerine egemen olamayacak kadar zayıf bir varlıktır. Metinde kahraman olarak bir padişaha yer verilmesinin sebebi de budur. Padişah kendisini her şeye sahip biri olarak görür. Bu sebeple şeyhe yardım etmek ister. Ancak şeyh bunu kabul etmez. Çünkü padişahın daha büyük bir servete sahiptir. İnsana büyük hatalar yaptırabilen öfke ve arzu yönünden kendini eğitmiştir. Öfke ve arzu şeyhin kölesi; padişahınsa efendisi olmuştur.

11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla maddi ve manevi değerler arasındaki farkı göreceklerdir. İnsanın ne kadar çok servete sahip olursa olsun manevi yönden kendini geliştirmesi gerektiğinin farkına varacaktır. Böylelikle dış görünüşün hiçbir önemi olmadığını, manevi değerlerin insanı yücelttiğinin bilincine varacaklardır.

Konu ve iletiler açısından 11-14 yaş grubu çocukların düzeyine uygundur. Bu sebeple de Türkçe ders **kitaplarında kullanılabilir bir metindir diyebiliriz.**

2.2.1.54. Temsil¹

Bir garip telaş içinde ev arıyordu. Bir arkadaşı onu viran hanesine götürdü.

¹ II / 736-739. beyitler

Eğer bu evin çatısı olsaydı, dedi, benim yanıma yerleşirdin.

Evde bir oda daha olsaydı, ailen de burada barınırdı.

Dedi, evet, dostların yanı güzeldir. Fakat azizim “eğer” de oturulmaz.

İnceleme

Konu

“Eğer” ile hiçbir şeyin halledilemeyeceği.

Ana Düşünce

“Eğer böyle yapsaydım, şöyle yapsaydım, diye eğere takılıp kalma” (Kırlangıç, 2007a:70).

Yan Düşünceler

Bir insana yardım etmek için büyük zenginliklere sahip olmamız gerekmez. Elimizden gelen çabayı göstermek o kişi için birçok şeye bedeldir.

Değerlendirme

Ana düşünce insanların “eğer” ile hiçbir şey yapamayacağını ifade etmektedir. Kullandığımız kelimeler karşımızdakinin düşüncesini de etkileyebilir. Böyle davranarak onu isteğinden vazgeçirmiş oluruz. Anlatıdaki kahramanın dostuna kullandığı “eğer” sözcüğü onun yapmak istediğini de engellemiştir. Dostun yanı güzeldir diyerek de bu düşüncesini anlatmaya çalışmıştır. Karşımızdakine sunduğumuz bu sözcükler birbirimize doğrudan ulaşmamızı engeller. Metin, birbirimize doğrudan ulaşmak için “eğer”leri yok etmemiz gerektiğini anlatması bakımından önemlidir.

Çevremizdekilere yardım etmek için büyük zenginliklere ya da çatısı olan bir eve sahip olmamız gerekmez. Elimizdekilerle de çevremizdekilere yardım edebiliriz. Elimizden geleni yapmak yardım ettiğimiz kişiyi daha da mutlu edecektir. 11-14 yaş grubu çocuklarına yardım etmenin önemini kavratması bakımından önemlidir.

“Eğer” sözcüğü cümlelerimize çoğu zaman pişmanlık, hayıflanma anlamı katmaktadır. Bu sözün kullanımıyla yapmadıklarımız ya da yapmak isteyip de yapamadıklarımız hatırlanır. Metindeki kahramanımız da “eğer” sözcüğünü

olumsuz bir şekilde kullanmıştır. Metin, 11-14 yaş grubu çocuklarına pişmanlığın ve yersiz yere hayıflanışın yanlış olduğunu gösterecektir.

Bu özellikler sebebiyle 11-14 yaş grubu çocukların **Türkçe ders kitaplarında kullanılması için uygundur diyebiliriz.**

2.2.1.55. Usta ve Şaşılı Çırak¹

Ustası bir şaşılıya: Haydi git, odadan o şişeyi getir, dedi.

Şaşılı: O iki şişeden hangisini getireyim? Tam olarak açıkla, dedi.

Usta: O iki şişe değil, var git, şaşılığını bırak, fazla görücü olma, dedi.

Şaşılı: Ey usta, beni kınama, dedi. Usta: O iki şişenin birini kır, dedi.

Birisini kırınca ikisi de gözden kayboldu. İnsan öfke ve istek yüzünden şaşılı olur.

Şişe birdi, onun gözüne iki göründü. Şişeyi kırınca öteki de yok oldu.

İnceleme

Konu

Aşırı istek ve öfke.

Ana Düşünce

Aşırı istek ve öfke insanların doğru düşünmesini engeller.

Değerlendirme

Öfke ve isteğin insanların doğru düşünmesini engelleyeceğini ifade etmesi bakımından önemli bir metindir. Öfke ve istek, insanların olumsuz davranışlarda bulunmasına neden olabilecek duygulardır. Nitekim metinde de bu iki duygu birbiriyle ilişkilendirilmiştir. Ustanın şaşılıdan bir şişeyi kırmasını istemesi üzerine şaşılı şişelerden birini kırar; ancak iki şişe de görünmez olur. Yani insan öfkesine hakim olduğu sürece isteklerini de sınırlı hale getirecektir.

Öfke ve isteğe kapılan kişiler şaşılı olarak nitelendirilmiştir. Şaşılı insanların her şeyi çift görmesi, öfke ve isteğe kapılan kişilerin doğruyu ve yanlışını birbirinden

¹ I / 327-332. beyitler

ayırt edemeyeceğiyle ilişkilendirilmiştir. Öfke ve aşırı isteklerin doğru düşünmemizi engelleyeceğini göstermesi bakımından önemli bir metindir. Metin çocuklar için güzel bir kazanım sunmakla birlikte özellikle 6. sınıf öğrencilerinin anlatılmak isteneni kavramakta zorlanacağı bir metindir. Bu sebeple daha çok sekizinci sınıf öğrencileri için **uygundur diyebiliriz**.

2.2.1.56. Üzümü Ayrı Adlarla Tanıyan Dört Kişinin Kavgası.¹

Bir adam, dört kişiye bir dirhem verdi. Onlardan biri dedi, bunu verip “engur” alalım.

İçlerinden biri Arap’tı. Hayır, dedi, ben “engur” istemem sahtekâr, “ineb” isterim.

İçlerinden biri de Türk’tü. Dedi, para benim. Ben “ineb” istemem, “üzüm” isterim.

Dördüncüsü Rum’du. Dedi, tartışmayı bırakın. “İstafil” alacağız!

Adların sırrından gâfil oldukları için kavgaya tutuştular.

Birbirlerine aptalca yumruk atıyorlardı. Bilgiden yoksun olup zır cahildiler.

Yüz dilden anlayan sır sahibi bir aziz orda olsaydı, onları barıştırdı.

Bu bir tek dirhemle hepinizin istediğini veririm, derdi.

Art niyetsiz kalbinizi teslim edince, dirheminiz bir sürü işe yarar.

Kısacası, bir dirheminiz dört dirhem olur. Dört düşman müttefik olup birleşir.

Her birinizin sözü ayrılık ve savaşa yol açarken, benim sözüm sizi birleştirir.

Öyleyse siz konuşmayın, susun da konuşurken diliniz ben olayım.

İnceleme

Konu

Bilgi ve anlayış.

Ana Düşünce

Bilgiden yoksun olmak, her tür olumsuzluğun yaşanmasına ortam hazırlar.

¹ II / 3667-3678. beyitler

Yan Düşünceler

1. Sözlerimiz farklı olsa da söylemek istediklerimiz aynıdır. Önemli olan sözlerin ardındaki anlama ulaşmaktır.
2. Irk, din ve dil ayrımı çoğu zaman insanların önyargılı davranmasına ve anlaşmanın daha da güçlenmesine sebep olur.
3. İnsanların istekleri, arzuları söze dönüştüğü an ayrılıklara, savaşlara yol açabilir.
4. İnsanlar farklı dilde konuşsalar, farklı ırktan olsalar da anlaşmanın yolu mutlaka vardır.
5. Ana dilimizin dışında başka bir dili öğrenmek, büyük bir zenginliktir.

Bilinemeyecek Kelimeler

Dirhem, gâfil, aziz, müttefik.

Engur (Acemce üzüm demektir.)

İneb (Arapça üzüm demektir.)

Üzüm (Türkçe)

İstafil (Rumca üzüm demektir.)

Değerlendirme

Ana düşünce bilgisizliğin her türlü kötü olaya sebep olacağını ifade etmektedir. İnsan, bilgi sayesinde her zorluğun üstesinden gelebilir, her engeli aşabilir. Bu nedenle her şeyden önce bilgiye ulaşmayı amaç edinmelidir. Dört kişi kendilerine verilen bir dirhemle aynı şeyi istemiştir. Ancak bunun farkında değildirler. Birbirlerinin dillerini bilmemeleri tartışmaya yol açmıştır. Onların bu konu hakkındaki bilgisizliği birbirlerine karşı kötü davranmalarına ve söylediklerinden habersiz olmalarına sebep olmuştur. Ne olursa olsun her zaman için her tür bilgiye sahip olmaya çalışmalıyız. 11-14 yaş grubu çocukları öğrenmelerinin en hızlı olduğu dönemi yaşamaktadırlar. Bu dönemde birçok şeyi merak eder ve bilgi edinmeye çalışırlar. Onların bu dönemde yaşadıkları merak, birçok bilgiyi öğrenmelerinin de temelini oluşturur. Böyle bir dönemde çocukların bilginin ne

kadar önemli olduğunu görmeleri etkili olacaktır. Bilgiyi ezberlemek yerine ondan faydalanabilecekleri bir şekilde elde etmenin kendilerine büyük yararı olacağına farkına varacaklardır. Böylelikle bilgi edinmenin önemini kavrayacaklar ve gelecekte için iyi bir hazine oluşturmanın gerekliliğine inanacaklardır.

Birinci ileti sözcüklerimiz farklı olsa da söylemek istediklerimizin aynı olabileceğini ifade etmektedir. Dünyada farklı ırktan birçok insan yaşamaktadır ve her insan kendi diliyle konuşmaktadır. Bu nedenle duygu ve düşüncelerine şekil verirken kullandığı sözcükler de farklı olacaktır. Sözcüklerin farklı olması anlatılmak istenenin de farklı olacağı anlamına gelmez. Eğer söylemek istediklerimiz aynıysa, kalpteki duygularımız aynıysa anlaşma sağlanır. Önemli olan insanların sözcüklerin ardındaki anlama ulaşabilmeleridir. Metinde dört kişi farklı sözcüklerle aynı şeyi istemiştir. Ancak birbirlerinden habersizdirler. Çünkü sözcüklerin ardındaki anlama ulaşamamışlardır. Bu metin sayesinde çocuklar, insanların kullandıkları dilin ne kadar önemli olduğunu ve nelere sebep olabileceğini anlayacaktır. Bu da onların konuşmalarına ayrı bir önem göstermelerini sağlayacaktır. Çocuklar bu metin sayesinde sözcüklerin ardındaki sırta ulaşmaları gerektiğinin farkına varacaktır. İnsanları sözlerinden yola çıkarak değerlendirmek yerine onların söylemek istedikleriyle, niyetleriyle değerlendirmek gerektiğini görecektir.

İkinci ileti ırk, din ve dil ayrımının insanların önyargılı davranmasına sebep olduğudur. İnsanlar dinlerinin ve ırklarının ayrı olduğunu anladıklarında ne söylemek istediklerini anlamaya çalışmazlar. Önyargıyla yaklaşımları, olayların olumsuz bir şekilde yaşanmasına sebep olur. Bu nedenle önyargılı davranmadan önce birbirimizin ne demek istediğini, nasıl duygulara sahip olduğumuzu anlamaya çalışmak, birçok olumsuzluğun ortadan kalkmasını sağlayacaktır. 11-14 yaş grubu çocukları böylelikle Türk ya da Acem değil de insan denen bir varlığın olduğunu kavrayacaklardır. İnsanların ırklarının, dinlerinin ve dillerinin ayrı olabileceğini; ancak aynı şeyleri hissedebileceklerinin farkına varacaklardır.

Dördüncü ileti insanların istekleri ve arzularıyla ilgilidir. Mevlana *Mesnevi'de* her fırsatta insana zarar veren duyguların varlığından bahseder. Arzular, istekler ve hırs bunlardan bazılarıdır. Bu duyguların insanların kalplerinde büyük bir yer edinmesi, insanların birçok olumsuzluğu birlikte yaşamasına sebep olacaktır. Bu

metinde de dört kişi bir dirhemi görünce isteklerini, arzularını sözcüklere dökmüştür. Onların isteklerini sözlerle ifade etmeleri birbirlerinin dillerinden habersiz olan kişilerin anlaşmazlık yaşamasına sebep olmuştur.

İnsanlar arzuları ve istekleri doğrultusunda davrandıkları ve konuştukları sürece kendilerine, başkalarına zarar verirler. Burada da dört kişinin bu şekilde davranması anlaşmazlığın çıkmasına sebep olmuştur. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde bizim basit ve zararsız gördüğümüz bazı duyguların insanların elinde en tehlikeli silaha dönüşebileceğini görecektir.

Sayılan bu özellikler sebebiyle metin, 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygundur diyebiliriz.**

2.2.1.57. Vahiy Işığının Kendisine Vurması, O Ayeti Peygamberden Önce Okuması Ve “Öyleyse Ben De Vahiy Mahalliyim” Demesi Nedeniyle Vahiy Kâtibinin Dinden Çıkması.¹

Osman'dan önce bir kâtip vardı. Vahiy yazmaya çaba gösterirdi.

Peygamber, vahyedilenleri buyurur buyurmaz, o aynısını kâğıda yazardı.

O vahyin ışığı ona da vururdu; gönlünde hikmetler bulurdu.

Peygamber de o hikmetlerin aynısını söylerdi. O fodul, bu kadarcık bir şey yüzünden yolunu kaybetti.

Aydın peygamberin söylediği o gerçektir, benim gönlümde de var, dedi.

Düşüncesinin ışığı peygambere vurdu da canına Allah'ın kahrı gelip çattı.

Hem kâtiplikten çıktı, hem dinden. Kinlenip Mustafa'ya ve dine düşman kesildi.

Mustafa: “A inatçı kâfir! Işık sendense ne diye böyle kapkara oldun?” dedi.

Sen ilâhi bir kaynak olsaydın, böyle kara su akıtmazdın.

Bu söz şunun bunun yanında haysiyeti kırılmasın diye onun ağzını bağladı.

Bu yüzden içi yanıp durmadaydı; işin tuhafı tövbe de edemiyordu.

¹ I / 3227-3238. beyitler

Ah ediyordu, ama ah etmenin ona faydası yoktu. Çünkü kılıç gelmiş, başını uçurmuştu.

İnceleme

Konu

Yanlış benzetme ve af dileyiş.

Ana Düşünce

Başkalarının sahip olduğu özellikleri kendi yeteneğimizmiş gibi göstermenin sonucu yarardan çok zarar getirir.

Yan Düşünceler

1. Kendimizde gördüğümüz iyi özellikler başkalarının yansıması olabilir.
2. Pişman olacağımız davranışlarda bulunmamalıyız.
3. Yaptığımız yanlış davranışlardan sonra af dilemek çoğu zaman faydasızdır.

Değerlendirme

Metinde dini bir olay, peygamberimizin başından geçen bir olay konu edilmiştir. Vahiy kâtibinin yaptığı bir davranış ve bu davranış sonucunda meydana gelen gelişmeler ders verici bir nitelikte ele alınmıştır.

İnsanlar özellikle de hedef kitleyi oluşturan çocuklar, davranışlarını düşünerek gerçekleştirmedikleri için sonradan pişmanlık duyarlar. Bu metin onlara pişmanlığın ne kadar kötü olduğunu ve hatalarımızı telafi edemeyeceğimizi anlatması bakımından önemlidir.

Birinci iletide başkalarının iyi özelliklerinin bizlere de yansıdığı ifade edilmiştir. Mevlana, bu durumu şöyle anlatmıştır:

“Pencere ya da oda ışıkla dolsa bile, sen güneşten başkasını aydın bilme. Ev, kendine bir ışık bulmuş olsa da o ışık ona aydınlık komşudan vurmuştur.”

Çevremizdekilerin ışığı bizleri de aydınlatır. Ancak bu, kendimizi ışığı yansıtan kişinin yerine geçmeye yeltenmemize sebep olmamalıdır. Çünkü her şeyin kaynağı aslıdır.

Çocuklar metinde verilmek istenen ana düşünceye ve yan düşüncelere rahatlıkla ulaşacaklardır. Ancak bu iletilerin kazandırılması amacıyla ele alınan anlatı, Türkçe dersinin amaçlarını ve kazanımlarını gerçekleştirecek nitelikte değildir. Bu sebeple Türkçe ders kitaplarında kullanılması **uygun değildir**.

2.2.1.58. Yahya'nın Anne Karnındayken Mesih'e Secde Edişi.¹

Yahya'nın annesi, daha Yahya'yı doğurmadan önce Meryem'e gizlice dedi:

Kesin olarak gördüm, senin karnında bir padişah var. İradeli, bilinçli evrensel bir peygamberdir o.

Ey basiret sahibi, ben seninle karşı karşıya gelince, karnımdaki bebek secde etti.

Bu cenin o cenine secde etti. Onun secdesinden vücuduma sancı girdi.

Meryem, ben de, dedi, kendi içimde karnımdaki bebeğin secdesini gördüm.

Aptallar derler, yalan ve yanlış bir masal bu, çiz üstünü gitsin.

Çünkü Meryem, hamileliği sırasında yakınlarından da yabancılardan da uzaktı.

O büyüleyici güzel, bebeğini doğurmadan insanların arasına gelmedi.

Ancak doğurduktan sonra, bebeğini kucağına alıp kavminin yanına götürdü.

Yahya'nın annesi onu nerde görmüş ki bu olayı ona anlatsın?

Bunu, gönül ehli olanlar ve kendilerine ufukların gizlilikleri görünür kılınanlar bilirler.

Gözlerden irak Yahya'nın annesi, Meryem'in yanında hazır bulunur.

Gözleri kapalıyken görür sevgiliyi. Çünkü göz göz eylemiştir derisini.

Meryem'i içerden de dışardan da görmemiş olsa bile, bari hikâyeden bir şeyler anla, alçak!

¹ II / 3588-3601. beyitler

İnceleme

Konu

Allah'ın mucizeleri.

Ana Düşünce

Allah, istediği sürece bilinmezleri görünür kılar.

Değerlendirme

Dini nitelikler taşıyan bir metindir. Metinde ele alınan konu 11–14 yaş grubu çocukların kavramada zorlanacakları bir özellik göstermektedir. Metinden çıkarılan iletiler çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygunluk göstermemektedir. Metin, çocukların yaşamlarına yönelik hedef ve davranışları kazandırıcı nitelikte değildir. Bu nedenle 11–14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygun değildir diyebiliriz.**

2.2.1.59. Yaşlı Adamın Hekime Sıkıntılarından Yakınışı Ve Hekimin Ona Cevap Verişi.¹

Bir ihtiyar, hafızam yüzünden ben dardayım, dedi hekime.

Hafıza zayıflığı yaşlılıktandır, dedi hekim. Gözüm de dedi, ihtiyar, karanlıktan muzdarip.

Hekim dedi, yaşlılıktandır ihtiyar. Sırtım, dedi ihtiyar, müthiş ağrıyor.

Hekim dedi, a dertli ihtiyar, yaşlılıktandır. İhtiyar dedi, ne yesem hazmolmuyor.

Hekim dedi, mide problemi de yaşlılıktandır. İhtiyar dedi, soluk alırken tıkanıyorum.

Hekim dedi, evet nefes darlığı da olur. Yaşlılık gelip çattınca yüz türlü hastalık olur.

İhtiyar dedi, behey ahmak, takılıp kaldın buna. Hekimlikten sadece bunu mu öğrendin sen?

Behey aptal, Allah'ın her derde derman verdiğini öğretmedi mi aklın?

¹ II / 3079-3086. beyitler

Sen akılsız eşek, ayağının kısalığı ve yetersizliğin yüzünden yere saplanıp kaldın.

Sonra hekim ona dedi, yaşın altmışa varmış. Senin bu öfke ve kızgınlığın da yaşlılıktan.

Bütün meleke ve organların nazikleştiğinden, kendine hakim olup sabretmen güçsüzleşmiş.

İnceleme

Konu

İhtiyarlık ve güçsüzlükleri.

Ana Düşünce

İhtiyarlık insanın birçok yeteneğini ve özelliğini eskisi kadar iyi kullanamadığı ya da kaybettiği bir dönemdir. Bu nedenle de başlı başına bir hastalıktır.

Yan Düşünceler

1. Her insan mutlaka yaşlılığı tadacaktır. İçinde bulunulan dönemin özelliklerini kabul etmemek sadece kendimizi kandırmaktır.
2. Her insanın çaresiz kaldığı anlar vardır. Ne kadar çaba sarf etsek de çözüme ulaşmak zordur.
3. Dış görünüş önemli değildir. Saçımız beyazlanıp yaşlansak da önemli olan ruhumuzun genç olmasıdır.
4. Hak aşkıyla sarhoş olan ihtiyar başkadır. O her şeye karşı çıkmak yerine içinde güzel bir hayat yaşar.

Değerlendirme

Ana düşünce yaşlılığın birçok yeteneği ve özelliği bizden alıp götürdüğünü ifade etmektedir. Gelişim süreci içinde her insan mutlaka yaşlılık dönemini yaşayacaktır. Yaşlılıkta insanlar sahip olduğu birçok şeyin faydasız olduğunu görmektedir. Çünkü insan sahip olduğu yetenekleri ve özellikleri bu dönemde yeterince kullanamaz. Bedenin güçsüzlüğü, yaşanmışlıkların yükü insanın eskisi kadar güçlü olmasını engeller. Bu durum yaşlılığın getirdiği bir değişimdir ve her

insanda görülmesi de olasıdır. İnsanın bu dönemde yaşadıklarının en büyük sebebi yaşlanmasıdır. Bunun farkında olmak, insana büyük bir rahatlık verecektir. İhtiyar, doktorun söylediklerini işitince ona kızar, hastalıklarının sebebini kabul etmek istemez. Allah'ın her hastalığa bir çare yarattığını söyleyerek kendisini savunur. Ancak bilmediği şey, ihtiyarlığın başlı başına bir hastalık olduğudur. 11-14 yaş grubu çocukları içinde buldukları yaşamın güzelliklerini yaşamaktan yaşlılık dönemlerini ya da geleceklerindeki herhangi bir dönemi akıllarına getirmezler. Bu nedenle de onların bu metinden alabilecekleri sınırlı olacaktır. Yaşlılığın güçlüğüne anlayacaklar; ancak yaşadıkları dönem bunun unutulmasına sebep olacaktır. Nitekim yaşlı insanlarla empati kurarak onların içinde bulunduğu durumu daha iyi anlayacaklardır.

Birinci ileti hayattan kaçamayacağımız bazı şeylerin olduğunu ve bunlardan birinin de yaşlılık olduğunu ifade etmektedir. Her insan bir gün mutlaka yaşlanacağına göre bu duruma kendisini hazırlaması gerekmektedir. Her insan aynı yaşanmışlıklardan geçecektir. Bu nedenle de yaşanan zorluklardan dolayı kendisini kötü hissetmesi ya da kabullenmemesi yanlıştır. İnsan bu dönemi yaşayacağını unutmamalı ve kendini ona göre hazırlamalıdır.

İkinci ileti her insanın çaresiz kaldığı zamanların olacağını ifade etmektedir. Yaşlılık birçok şeyi yapamamamıza ve çaresiz kalmamıza sebep olur. Ancak bunlar bedensel açıdan olan çaresizliklerdir. İnsan kendi ruhunu besleyerek bunlardan kurtulmanın yolunu bulabilir. İhtiyar, hastalıklarının sebebini bulması için doktora gitmiştir. Ancak doktorların da çaresiz kaldığı durumlar vardır. Yaşlılığın bedende oluşturduğu olumsuzluklar yaşın getirdikleridir. Bunlara çare bulmak da imkânsızdır.

Üçüncü ve dördüncü ileti insanların maneviyatıyla ilgilidir. İnsan, saçı beyazlasa, dış görünümü değişse de ruhunu genç bırakabilir. Mevlana, yaşlılık döneminin insanı Allah'a daha da yaklaştırdığını ifade etmektedir. Yaşlılık döneminde Allah aşkıyla yanan bir kişinin dış görünüşü yaşlı da olsa içinde bir çocuk barındırdığını söyler. Güzel bir hayatın temelini bundan geçtiğini ifade etmiştir. Bu nedenle de insanın yaşlılığından örnek alarak kendi benliğini de değiştirmesi gerekmektedir. Yaşadığı bu son dönemde kendisini olgunlaştırmalı ve nefsinin kontrol altına alınmalıdır. Böylece geçici olandan ebedi olana ulaşmaya çalışmalıdır. İşte bu da

kızgınlıkları, sebep arayışlarını yok eder. Öfke ve sıkıntının yerini huzur ve mutlu bir hayat alır.

Metin 11-14 yaş grubu çocuklarından ziyade yetişkin insanlara yönelik iletiler sunmaktadır. Bu yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında yaşantılarına uygulayabileceği iletilerin yer aldığı metinlere yer verilmesi gerekmektedir. Çocuklar kaynak metinler aracılığıyla kendi yaşantılarını gözden geçirmekte ve çoğu zaman da anlatılanlarla yaşantıları arasında bağlantı kurmaktadır. Bu nedenle onların yaşantısına daha yakın bir metnin kullanılması, çocuklar açısından etkili olacaktır. Bunun yanı sıra bu metinle Mevlana'nın asıl anlatmak istediği iletiye çocukların ulaşması mümkün değildir. Metnin olumlu özelliklerin yanı sıra olumsuz özellikler de bulundurması sebebiyle 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygun değildir diyebiliriz.**

2.2.1.60. Yılan Avcısının Başka Bir Yılan Avcısından Yılan Çalması.¹

Bir hırsız bir yılan avcısından yılan çaldı. Aptallığından bunu ganimet sayıyordu.

O yılan avcısı, yılanın sokmasından kurtulmuştu böylece. Yılan ise kendini çalanı feci bir şekilde sokup öldürdü.

Yılan avcısı onu görünce tanıdı. İçinden dedi, bu işi benim yılan yapmış.

Dua ederken onu bulup yılanı ondan almayı diliyordum.

Allah'a şükür o dua kabul görmedi. Benim zarar sandığım yarar oldu.

Zarar ve yok oluşa yol açacak onca duayı yüce Allah, keremi dolayısıyla duymazdan gelir.

İnceleme

Konu

Hayır ve şer.

Ana Düşünce

Başımıza gelen olaylar umulmadık sonuçlar doğurabilir.

¹ II / 134-139. beyitler

Yan Düşünceler

1. İsteklerimizin olmaması her zaman kötü değildir.
2. Her kötülük içinde bir iyilik; her iyilik de içinde bir kötülük barındırabilir.

Değerlendirme

Ana düşünce başımıza gelen olayların umulmadık sonuçlar doğurabileceğini ifade etmektedir. Bu nedenle başımıza gelen hiçbir olaya önyargıyla bakmamamız gerekir. Çünkü bazen bizlere iyi ve yararlı görünen olaylar kötülüklerle gebe olabilmektedir. Kötü ve yararsız görünen olaylar ise umulmadık bir anda yarar sağlayabilmektedir. Bu konuya başka bir yönden bakarsak eğer, bize yarar sağlayan bir davranış başkasının zarar görmesine neden olabilir. Yani hiç umulmadık bir anda umulmadık bir sonuç bizi sevindirirken başkasını ağlatabilir. Bu metin 11-14 yaş grubu çocuklarına her konuda iyimser olunması ve olaylar sonuçlanmadan önce karar verilmemesi gerektiğini öğretmesi bakımından önem taşır.

Sergilediğimiz davranışlarda önceliği her zaman bize yarar sağlaması alır. Bu düşünce kötü olmakla birlikte insanların çoğunun zihninde ilk sırayı almaktadır. Bencilce yapılan davranışlar başkalarının üzülmelerine, zarar görmelerine sebep olabilir. Mevlana bu anlatıda olumsuz bir davranışın sonuçlarını gözler önüne sermiştir. Hırsızlık gibi kötü bir davranışın nelere sebep olabileceği bu metin aracılığıyla anlatılmıştır. 11-14 yaş grubu çocukları hayatlarının en önemli dönemini yaşarlar. Davranışları tutarsız olmakla birlikte, öğrenmelerinin en yoğun ve en hızlı olduğu dönemdir bu dönem. Hırsızlık gibi kötü davranışların ve alışkanlıkların geri dönüşümünün nasıl olacağını göstermesi açısından önemli bir parçadır. Çocuklar böylelikle kötü alışkanlıkların insanlara zarar vereceğini anlayacaktır.

Hayata dair her zaman küçük ya da büyük isteklerimiz olur. Dileğimizin olması için dualar ederiz. Ancak isteklerimizin bizlere neler kazandıracığını, bizden neler götüreceğini çok iyi tahlil edemeyiz. Her şer bir hayıra vesile olabileceği gibi her hayır da bir şerre vesile olabilir. Bu nedenle isteklerimiz gerçekleşmediği, dualarımız kabul olmadığı zaman dövünmek yerine olumlu taraflarını aramak en

güzelidir. Her zaman iyimser olmanın bizlere daha fazla şey kazandıracakını göstermesi açısından bu anlatı hedef kitleye yol gösterecektir.

Çocukların ahlaki ve sosyal davranışlarına yönelik iletiler sunan bu metin 11–14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kullanılmasına **uygundur diyebiliriz**.

2.2.1.61. Yılan Kıssası.¹

Arkandan bir yılan yaklaşır da biri damdan görüp seni uyarır.

Ona dersin ki sus, moralimi bozma. O da der ki keyfine bak, ben sözümü söyledim.

Yılan boynunu ısırınca bütün sevinçlerin acıya dönüşür.

Bunun üzerine ona dersin ki bre adam, böyle mi uyarılır, neden bağırıp yırtınmadın?

Yukardan bana taş atsaydın da bana tehlike ve belayı gösterseydin ya!

O der ki böyle yapsaydım incinirdin. Sen dersin ki beni ne kadar da sevindirdin!

Adam der ki ben seni bu tehlikeden kurtarmak için öğüt verip insanlık gösterdim.

Alçaklığın yüzünden bunun kadrini bilmedin de kötülük ve taşkınlığa bahane kıldın.

Alçakların huyu böyledir işte. Sen iyilik ettiğinde sana kötülük eder.

İnceleme

Konu

İyilik ve karşılığı.

Ana Düşünce

Yaptığımız iyiliklerin karşılığı kötülük olarak geri dönebilir.

Yan Düşünceler

1. Bazı insanları memnun etmek zordur. Ne yaparsak yapalım tatmin olmazlar.

¹ III / 2969-2979. beyitler

2. Başkalarına körü körüne inanmamakla birlikte sözlerini dikkate almamız gerekir.
3. Suçu her zaman başkalarında aramak yanlış olabilir. En büyük suç bazen kendimizindir.

Değerlendirme

İnsanoğlu her yönüyle sahip olduğu özelliklerle diğer varlıklardan ayrılır. Duygu ve düşünceleri, aklı, irade gücü onu diğer canlılardan ayıran en önemli özelliktir. Ancak insan, sahip olduğu bu ayrıcalıkları kötüye kullanabilir. İyilikleri hiçbir zaman karşılığı olsun diye yapmayız; ancak insan az da olsa karşı taraftan tatlı dil bekler. Tatlı dilin esirgenmesi insanların yapılan iyiliğe layık olmadığını düşünmesine sebep olabilir. Metinde damdaki adam, yılanın olduğunu söyler; ama diğeri inanmaz. Gayet rahat ve pervasızca adamın uyarısını dikkate almaz. Yılan ısırınca da suçu kendisinde bulmak yerine olayla hiçbir ilgisi olmayan hatta yardım etmeye çalışan birinde arar. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde hayatta farklı özelliklere sahip insanlarla tanışacaklarının farkına varacaklardır. Bu tip insanların da olduğunu bilmek ona göre davranmalarını sağlayacaktır. Ancak her ne olursa olsun iyilik yapmaktan sakınmamak gerektiğini de göreceklerdir. Çünkü metinde ortaya konan zarardan etkilenen bir insan olmuştur. Ne kadar fevri ve aldırışsız davranırsa da başkasının zarar görmesi en son istenilecek bir durumdur.

Birinci ileti insanlarla yaşamamanın zor olduğunu ifade etmektedir. Toplum içinde yaşamak her zaman belli kurallara uymayı da beraberinde getirir. Özellikle etik açıdan yapılması gerekenler büyük öneme sahiptir. İnsanlara yardım edilmesi, zor durumda olduklarında uyarılması bunlardan sadece birkaçıdır. Nitekim bazen bu yaptıklarımızla insanları tatmin edemeyiz. 11-14 yaş grubu çocukları bu metinden ders alarak davranışlarına bir yön verecektir. Yapılan her güzel şeyin insanlar için çok önemli olduğunun ve bundan memnun kaldıklarını da karşılardaki insana göstermeleri gerektiğinin farkına varacaklardır.

İkinci ileti başkalarının sözüne körü körüne inanmamakla birlikte söylenilenleri dikkate almak gerektiğini ifade etmektedir. Adam kendisine yardım etmeye çalışan birini dinlememiş, bunun sonucunda da zarar görmüştür. Her zaman için

insanları can kulağıyla dinlemeli, onları dikkate almalıyız. Sözlerine körü körüne inanmamakla birlikte tedbir almamız gerekmektedir. 11-14 yaş grubu çocukları metin aracılığıyla çevrelerindeki özellikle de kendilerini korumaya çalışan kişilerin sözlerine ve uyarılarına dikkat etmeleri gerektiğini görecektir.

Üçüncü ileti suçu her zaman başkalarında aramanın yanlış olduğunu ifade eder. Yapılanları ve yaşanılanları objektif bir şekilde değerlendirmeliyiz. Bu metin sayesinde hedef kitleyi oluşturan çocuklar, her zaman için kusurları başkasında aramak yerine kendimizde aramanın faydalı olacağını görecektir.

Kısa ve özlü bir anlatımı bulunan metin, 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında **kullanılmasına uygundur diyebiliriz.**

2.2.1.62. Yoksulları Dikkate Almadan Bahçelerdeki Meyveleri Toplamak İçin Açgözlülük Eden Darvanlıların Öyküsü.¹

Darvanlıların öyküsünü okudun mu? Okuduysan neden hileler arıyorsun?

Akrep gibi sokan birkaç kişi, birkaç yoksulun rızkını kesmek için hile yapıyordu.

Birkaç Amr ile birkaç Bekir, bütün gece baş başa vermiş hile düşünüyordu.

O kötü kimseler, sırlarını Allah duymasın diye gizli gizli konuşuyorlardı.

Çamur, çamuru yoğurana düşmanlığa kalkıyor! El, kalpten habersiz bir iş yapabilir mi?

İnceleme

Konu

Hile ve yalan.

Ana Düşünce

İnsan, Allah'tan habersiz hiçbir şey yapamaz.

Yan Düşünceler

İnsanlar olmayacak düşüncelere saplanabilirler.

¹ III / 474-478. beyitler

Kahramanlar

Darvanlılar

Kur'an'a Kalem suresinin 17-32. ayetlerinde kendilerinden "Bahçe Sahipleri" diye söz edilen Darvan halkı, Darvan, müfessirlere göre Yemen'de San'a yakınlarında bir köydür (Kırlangıç, 2007b:59).

Değerlendirme

Allah, evrenin yaratıcısıdır. Dolayısıyla her yerde ve her gönüldedir. Bu nedenle ondan bir şey saklamaya çalışmak ya da saklamak istemek imkânsızdır. Bu metinde de birkaç kişi, yoksulların rızkını kesmek için hile yapmak ister. Bu hilelerini Allah'ın duymaması için de fısıltı halinde konuşurlar.

Metin, Allah'ın her şeyi gördüğünü, ondan hiçbir şeyin saklanamayacağını kavratması açısından önemlidir. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin sayesinde Allah'ın her şeyi gördüğünün, her şeye gücünün yettiğinin, her saklıyı açık ettiğinin farkına varacaklardır. Çocuklara dini bilgi vermek ve yaradanın özelliklerinden birini kavratmak amacıyla kullanıldığında iyi bir örnek olacaktır.

Metin biçimsel açıdan incelendiğinde birtakım uygun olmayan özelliklerinin olduğu görülmektedir. Metnin giriş kısmında Darvanlıların sessiz konuşması, hile yapmaları olayların devam edeceğini belirtir niteliktedir. Ancak metin bir anda son bulmuştur. Bu çocukların beklemediği bir sonuç olacaktır.

Metindeki kahramanlar hakkında çocukların bilgi sahibi olmaması ve hile yapmak gibi davranışların yanlış olduğunun gösterilmemesi olumsuz bir özellik teşkil etmektedir. Bu sebeple Mesnevi'nin 3. cildinde yer alan bu metin, Türkçe ders kitaplarında kullanılmaya **uygun değildir**.

2.2.1.63. Yüce Hakkın Musa'ya Niçin Ziyaretime Gelmedin Diye Vahyetmesi.¹

Hak'tan Musa'ya bir kınama geldi: Ey koynundan güneşin doğuşunu gören...

Ey ilahi nurla "doğu" kıldığım. Ben Hakk'ım, hastalandım, gelmedin.

¹ II / 2145-2153. beyitler

Musa dedi, hâşâ, sen ziyana uğramaktan münezzehsin. Bu ne sırdır? Rabbim, bana açıkla.

Hak ona yine, hastalığımda neden lütfedip de halimi sormadın, diye buyurdu.

Musa dedi, Rabbim, senin için eksiklik söz konusu olamaz. Akıl yitip gitti. Bu sözü aç bana.

Dedi, evet seçkin bir kulum hastalandı. İyi bak, o benim.

Onun mazereti benim mazeretim, onun hastalığı benim hastalığım.

Kim Allah'la bir arada bulunmak isterse, velilerin huzurunda otursun.

Velilerin huzurundan koparsan mahvolursun. Çünkü bütünden ayrı kalmış bir parçaya dönersin.

İnceleme

Konu

Allah dostunu ziyaret.

Ana Düşünce

“Kim Allah'la bir arada bulunmak isterse, velilerin huzurunda otursun.”

Değerlendirme

Metinde Hz. Musa'nın hasta ziyaretinde bulunmaması üzerine Allah'ın ona vahiy göndermesi anlatılmıştır. Karşılıklı konuşma şeklinde ele alınmış bir metindir.

11-14 yaş grubu çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine, yaşantılarına yönelik iletiler bulunmamaktadır. Bu sebeple Türkçe ders kitaplarında kullanılması **uygun değildir**.

2.2.1.64. Zeyd'in Hikâyesi.¹

Adamın biri Zeyd'e bir tokat attı. Zeyd de karşılık vermek için saldırdı.

Tokat atan dedi ki sana bir sorum var. Cevabımı ver, ondan sonra bana vur.

¹ III / 1379-1384. beyitler

Ensene vurduğumda şak diye bir ses geldi. Buna ilişkin içten bir sorum var.

Ey uluların övüncü, şu şak sesi benim elimden mi geldi yoksa senin ensenden mi?

Zeyd dedi, bunun acısı geçmedi ki durup düşüneyim.

Senin derdin yok madem bunu sen düşün. Dert sahibinin bunu düşünecek hali yok.

İnceleme

Konu

Uygunsuz soru ve cevap.

Ana Düşünce

Derdi olan insan başka bir şeyi düşünmeye fırsat bulamaz.

Yan Düşünceler

1. Derdi, tasası olmayan kişiler anlamsız ve gereksiz şeyleri sorun olarak görebilirler.
2. Bizi hayrete düşüren sorular, cevap vermenin yanı sıra sağlıklı düşünmemize de engel olur.

Değerlendirme

Mevlana, Mesnevi'de konuları ve iletileri aynı olan farklı metinlere yer vermiştir. Bu metin de onlardan biridir. Zeyd'in başına gelenler bir önceki metnin konusunu tamamlar niteliktedir. Her insanın yaşantısı kendine göre acı, üzüntü ve mutlulukla doludur. Bu nedenle her insanın bizim gibi düşüneceğini varsaymak büyük bir yanlış olur. Kendine göre derdi olan bir insan anlamsız ve gereksiz şeylerle ilgilenmez.

Birinci ileti derdi, tasası olmayan insanların kendilerine sorun oluşturduğunu ya da anlamsız şeyleri sorun olarak gördüklerini ifade etmektedir. Metinde adam Zeyd'e tokat atmıştır. Zeyd, kendi acısıyla meşgulken o anlamsız bir soru sorar. Tokat attığı kişinin acısını düşünmekten ziyade sesin kendi elinden mi yoksa onun ensesinden mi geldiğini merak eder. Kendine anlamlı gelen; ama başkasına

anlamsız gelen bir soru yöneltir. Karşısındakinin önceliği farklı olduğu için bu anlamsız soruya olan cevabı da farklı olmayacaktır.

Karşımızdaki insanın içinde bulunduğu durumu iyi değerlendirmeli ve ona göre davranmalıyız. İnsanların büyük dertleri olabilir. Gereksiz ve anlamsız sorunlarla onları uğraştırmak sadece kendimizi düşünmektir. Derdi olmayan insan başkalarına faydası olmayan, gereksiz şeylerle ilgilenir. 11-14 yaş grubu çocukları da bu metin sayesinde her insanın yaşadıklarının farklı olduğunu ve buna yönelik davranışlarda bulunulması gerektiğini görecektir. Bu yaş grubu çocukları genelde çevrelerindeki insanların ruh hallerini ve içinde buldukları durumun önemini ölçemezler. Bu nedenle onlara anlamsız gelen davranışlarda ve sözlerde bulunabilirler. Bu metin sayesinde yerine ve zamanına göre konuşmanın yararlı olacağını kavrayacaklardır.

Konu ve içerik bakımından 11-14 yaş grubu çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygunluk göstermektedir. Çocuklar, içinde eğlence unsurunun olduğu, mizahi bazı olay ve durumların olduğu metinleri daha çok beğenmektedir. Bu metinde de söz konusu unsurlar mevcuttur. Metin çocukları eğlendirirken düşündürcektir. Bu sebeple Türkçe ders kitaplarında kullanılması için **uygundur diyebiliriz.**

2.2.2 Mesnevi'de Yer Alan Menkıbelerin İncelenmesi

2.2.2.1. Dağda Halvete Çekilen Dervişin Hikâyesi.¹

Dağa yerleşmiş bir derviş vardı. Sadece yalnızlığı ona dost ve arkadaşı.

Yaratıcıdan ona huzur ulaştığından, kadın erkek kimseyi görmek istemezdi.

Bize yerleşmek nasıl kolaysa başka insanlara da yolculuk öyle kolaydır.

Sen nasıl önderliğe âşıkıysan şu efendi de emirciliğe öyle âşıktır.

Herkes bir iş için yetiştirilmiş ve o işe eğilim onun kalbine yerleştirilmiştir.

Dervişin yaşadığı dağda ağaçlar, meyveler ve sayısız dağ armudu vardı.

Rabbim, sana söz veririm, dedi derviş, bu meyveleri asla koparmayacağım.

¹ III / 1613-1719. beyitler

Derviş bir süre adağına bağlı kaldı ve sonunda kaza ve kaderin sınavları gelip çattı.

Beş gündür rüzgâr hiç armut dökmemişti. Açlık ateşinden dervişte sabır kalmamıştı.

Bir dalda birkaç armut gördü, yine de sabredip kendini tuttu.

O sırada rüzgâr çıkıp dalı eğdi ve dervişin armut yeme arzusunu depreştirdi.

Açlık, bitkinlik ve yiyeceğin çekim gücü zahidin ahidini bozdu.

Armut ağacından bir meyve koparıp adak ve ahdi konusunda gevşeyince...

Hemeninde Hakk'ın uyarısı yetişerek onun gözünü açıp kulağını çekti.

Orada yirmiden fazla hırsız vardı ve çaldıklarını paylaşıyorlardı.

Muhbir emniyet şefini haberdar edince şefin adamları hemen harekete geçtiler.

Oracıkta bütün hırsızların sol ayaklarıyla sağ ellerini kestiler ve bir gürültüdür başladı.

Yanlışlıkla zahidin eli de kesilmişti. Şimdi de ayağını sakatlayacaklardı.

O sırada seçkin bir atlı gelerek memura, bre köpek, diye bağırdı, yaptığına baksana!

Bu, Allah'ın ermiş kulu filanca şeyhtir, neden kestin onun elini?

Memur yaptığı yanlışlık yüzünden dövünerek şefe gidip yanarak haber verdi.

Şef yalın ayak gelip özür dilemeye başladı ve bilmiyordum, dedi, Allah şahidimdir.

Ey ulu zat, ey cennet ehlinin önderi, bu çirkin işten dolayı hakkımı bana helal et!

Zahit dedi, bu iğnelenmenin nedenini biliyorum; ben kendi günahımın farkındayım.

Ben, O'na verdiğim yemini bozdum da o yüzden O'nun adaleti sağ elimi kopardı.

Kötü olduğunu bile bile ahdi çiğnedim de cüretimin uğursuzluğu elime ulaştı.

Elimiz de ayağımız da, içimiz de dışımız da dostun hükmüne feda olsun ey vali.

Bu benim kismetimdi, hakkımı sana helal ettim. Sen bilemedin, senin bir vebalin yok.

Kimse bilen, hükümdar odur. Allah ile mücadele etmenin imkânı mı var?

Boğaz uğruna eli kesilince zahit kişinin şikayet kapısı kapanmış oldu.

Adı halk arasında “Kesik Şeyh” e çıktı ve boğaz belası onu böyle ünlendirdi.

Ziyaretçilerden biri onu bir gümelede iki eliyle sepet örerken buldu.

Şeyh ona, ey kendi canının düşmanı, dedi, başını öne eğip neden gümeleme geldin?

Neden alelacele böyle yaptın? Ziyaretçi dedi, aşırı sevgi ve özlemden.

Sonra şeyh gülümseyip dedi, gel bakalım, ama bunu validen gizli tut.

Ben ölmedikçe bunu kimseye söyleme; ne yakınına, ne dostuna, ne de sıradan birine.

Daha sonra başkaları, gümelenin aralığından şeyhin iki elle sepet ördüğünü öğrendiler.

Rabbim, hikmetini sen bilirsin, dedi şeyh, ben gizlerken sen aşikar ettin.

Ona şu ilham geldi: Bir süredir kimileri bu üzücü olay yüzünden seni kötülüyorlar.

Diyorlar ki şeyh bu yolda riyakarmış meğer. Allah onu toplum içinde rezil etti işte.

Ben, o sürünün inkara düşüp sapıklık içinde kötü zanna kapılmasını istemem.

Çalışma anında sana el verdiğimizizi göstermek için bu kerameti aşikar ettik.

Böylece kötü zan içindeki zavallılar gök katından geri çevrilmesinler.

Ben, bundan önce bu kerametler olmaksızın zâtımla seni teselli ediyordum.

Bu kerameti sana onlar için verdim ve bu nedenle yaktım bu lambayı.

Sen, ölümden ve uzuvlarının birbirinden ayrılmasından korkmayı aştın.

Başla ayağın ayrılma vehmi kalmadı sende. Vehmin giderilişi büyük bir kalkandır sana.

İnceleme

Konu

Ahdi bozmanın cezası ve inancın mükafatı.

Ana Düşünce

1. Zorluklar insanları istemedikleri, yanlış davranışlar yapmaya sevk edebilir. Önemli olansa bunlara dayanarak sabır göstermektir.
2. Eksikliğini veren çaresini de; zorluğunu veren kolaylığını da verir.

Yan Düşünceler

1. Yapamayacağımız, arkasında duramayacağımız sözler vermekten, yeminler etmekten sakınmalıyız.
2. Her ne dilersek dileyelim, her ne amaçlarsak amaçlayalım Allah'ın isteyişini ve gücünü unutmamalıyız.
3. Dikkatsizlik geri dönüşü olmayan hatalar yaptırabilir.

Olayın Geçtiği Yer

Olay bir dervişin sabrını terbiye etmek amacıyla bir dağa yerleşmesiyle başlamıştır. Metnin giriş bölümündeki olaylar bu dağda yaşanmıştır. Gelişme bölümünde dervişin hırsız olduğunun düşünülmesi ve yanlışlıkla onun da elinin kesilmesi anlatılmaktadır. Derviş, eli kesildikten sonra bir gümelede yaşamaya başlamıştır. Gelişme ve sonuç bölümlerinde yer alan olaylar da bu gümelede yaşanmıştır.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın geçtiği zaman hakkında kesin bir bilgiye yer verilmemiştir. Ancak dervişin yeminini bozması, elinin kesilmesi, kesik elle sepet örmeye başlaması ve halk arasında bu şekilde ünlenmesi uzun bir zaman dilimini kapsamaktadır.

Kahramanlar

Derviş

“Bir tarikata bağlı kimse. Kelimenin asıl anlamı Allah yolunda alçakgönüllülüğü ve fakirliği kabul eden kimse demektir. Dervişlerin manevi yücelikleri daima imrenilecek bir durumdur. O, feragat köşesinde, kanaat hazinesini bulan kişi olarak ele alınır. Bu bakımdan âşığa çok benzer. Özellikle kerametleri, fakirliği, kanaatkârlığı, dünyaya önem vermemesi ve bu nedenle aslında bir kul kılığında olmasına rağmen sultan mertebesinde olması, maneviyat padişahı oluşu, evinde daima bir misafir bulunması, hırka giymesi, ızdıraba alışkın oluşu vs. yönleriyle edebiyatta dervişten söz edilir” (Pala, 2008:112).

Sosyal Özellikler

Metinde bazen derviş bazen de zahit adıyla nitelendirilmiştir. Derviş, yaratıcıdan kendisine huzur ulaşan, inançlı biridir. Sabrını sınamak için dünya nimetlerinden, insanlardan uzak kalmak istemiştir. Bu sebeple de bir dağa yerleşmiştir. Böylece kendini Allah’a daha yakın hissetmektedir.

Yaşadığı yerde bulunan meyve ağaçlarına dokunmayacağına dair yemin eder. Ancak derviş “inşallah” sözünü söylemeyi unuttur. Allah’ın sınamasında da açlığın verdiği sıkıntı, yeminini bozmasına sebep olur.

Hırsızların arandığı bir sırada o da hırsız muamelesi görür ve yanlışlıkla eli kesilir. Bunu yaptıklarına karşılık Allah’ın bir cezası olarak görür. Bu olaydan sonra “Kesik Şeyh” adıyla ünlenir. Yaşananlara rağmen Allah, eksikliğini verdiği şeyin çaresini de ona sunar.

Psikolojik Özellikler

İnancı kuvvetlidir. Allah’a daha yakın olmak istemektedir. Sabırlı ve kanaatkardır. Ancak bir anlık da olsa açlığa yenik düşmesi verdiği sözü tutamamasına sebep olmuştur. Yaşadıklarının sebebinin hep kendisinde arayan bir kişiliktir. Elinin kesilmesine bile üzülmez. Cezasını çektiğini düşünür. İyi niyetli biridir.

Memur

Yanlışlıkla zahidin elini keser. Onun bu hareketi pişmanlık duymasına sebep olur. Hemen zahidin kendisini affetmesini, hakkını helal etmesini ister.

Menkıbede Kullanılan Deyimler

Kulağını çekmek, gözünü açmak.

Menkıbede Kullanılan Atasözleri

Metinde atasözüne yer verilmemiştir.

Bilinemeyecek Kelimeler

Öner, derviş, adak, kaza, kader, aht, murat, sabır, depresmek, zahit, muhbir, şeyh, zât, cüret, hüküm, vebal, kısmet, gümele, aşikar, hikmet, ilham, riyakar, zan, keramet, teselli, uzuv, vehim, kalkan.

Edebi İfadeler

“Herkes bir iş için yetiştirilmiş ve o işe eğilim onun kalbine yerleştirilmiştir.”

Değerlendirme

Derviş, inancı kuvvetli olan, dünya nimetlerinden elini eteğini çeken bir kişiliktir. Metnimizin kahramanı olan derviş de dünya nimetlerinden elini eteğini çekmiş, sadece kendisi ve Allah'la baş başa kalmıştır. Dosta ya da arkadaşına ihtiyacı kalmamıştır. Onun için ızdırab çekmek zor bir şey değildir. Bu nedenle derviş yapacağına inandığı; ancak sonucunda başarısız olduğu bir şey dilemiş ve bunun için yemin etmiştir. Kısa bir süre dayanmasına rağmen sabredememiş, sıkıntısı hat safhaya ulaşmıştır.

Metinde iki tane ana düşünceye ulaşılmaktadır. Birincisi zorlukların insanları istemedikleri, yanlış davranışları yapmaya sevk edebileceğidir.

İçinde bulunduğumuz kötü durumlar, insanları istemedikleri davranışları yapmaya zorlayabilir. Bu yüzden de insanoğlu yerine getiremeyeceği sözler vermekten, büyük laflar etmekten kaçınmalıdır.

İkinci ana düşünce insanların kaza ve kaderden kaçamamasıyla ilgilidir. Her ne olursa olsun insan kaderinden, yaşayacaklarından kaçamaz. Zahidin suçsuz olmasına rağmen elinin kesilmesi, kimsenin karşı koyamayacağı bir durumdur. Buna rağmen zahit, yaşadıklarından şikayetçi olmamış, isyan etmemiştir. Yaşadıklarını kendi suçu olarak görmüş ve böyle kabullenmiştir. Zahidin böyle

davranması çarenin de kısa sürede gelmesini sağlamıştır. Eksikliği veren Allah, çaresini de vermiştir. Bir eli olmayan zahit, kendi geçimini sağlamak için sepet örmeye başlamıştır. Sepet örmeye başladığı anda Allah, ona bir el daha nasip etmiştir. Böylece zahidin eksikliği giderilmiş olur. Bu nedenle insan yaşadıklarından dolayı şikayetçi olmamalıdır. Her ne yaşıyorsa kabullenmeye çalışmalı, onunla yaşamayı öğrenmelidir. Aksi şekilde davranmak insanın üzülmeye yol açar. Zahit inancı sayesinde her engelin üstesinden aşmış, kimseye muhtaç olmadan yaşamına devam etmiştir.

Metinden üç tane yan düşünce çıkarılmıştır. Birinci yan düşünce, yerine getiremeyeceğimiz sözler vermekten ve yeminler etmekten sakınmamız gerektiğini ifade etmektedir. Bu metin sayesinde okuyucu söylenen sözlerin ne kadar önemli olduğunu, söylediklerimizin bizim özelliklerimizi ve yeteneklerimizi temsil ettiğinin farkına varacaktır. Yemin etmenin ve söz vermenin insanlara güven verdiğini bu nedenle de yerli yersiz kullanmanın yanlış olduğunu öğreneceklerdir.

Derviş inançlı bir insandır. İnançlı olması, kötü düşüncelere sahip olmaması, kalbinin temizliğinin bir işaretidir. İnançlı insanlar her şeyin Allah'ın isteği çerçevesinde olduğunu bilir. Çünkü insan, bazen ne kadar çabalarsa çabalasın ne kadar tedbir alırsa alsın kaderiyle yüzleşmek zorunda kalabilir. Bu nedenle Allah'ın gücünü ve onun isteğinin önemini unutmamamız gerekir.

Üçüncü ileti dikkatsizliğin insanların başına büyük hatalar açabileceğini ifade etmektedir. İnsanların çevrelerinde yaşananlara dikkat etmemesi, yanlış ve doğruyu iyi ayırt edememeleri hatalar yapmalarına sebep olur. Metinde memur, zahidin de hırsız olduğunu düşünerek ona büyük bir acı vermiştir. Bir elinin kesilmesine sebep olmuştur. Başkası tarafından büyük bir acı ve üzüntüyle karşılanabilecek olan bu olay, zahit tarafından gayet sakin karşılanmıştır. Zahit bu olanların memurun suçu olmadığını, kendi yaşadıkları yanlışların bir cezası olduğunu düşünür. Yine de memur dikkatsizliğiyle büyük bir hata yapmıştır. Bunu telafi etmenin de bir yolu yoktur.

Metinde bir zahidin başına gelenler anlatılmaktadır. Metnin giriş kısmında yaptıklarından dolayı hırsızlara ceza verildiği anlatılmaktadır. Buradan yola çıkarak o dönemlerde hırsızlık yapanların bir el ve bir ayaklarının kesildiğini anlamaktayız. Kısas sisteminde ya da çok ağır cezaların uygulandığı yerlerde

geçerli olan bu cezalar insanlık için uygun değildir. Metnin bu bölümü çocuklara uygunluk göstermemektedir. Ancak zahidin bu yaşananlardan da etkilenmediğini görmekteyiz. Bir elinin olmaması ona engeller oluşturmamıştır. Yüreğindeki inancın kuvvetli oluşu, Allah inancının büyük oluşu onu bu engelden de kurtarmıştır. Bu bölümden yola çıkarak çocuklar inancın büyüklüğünün her insanın yardımına koşacağını anlayacaklardır.

Metin deyimler bakımından zengin değildir. Metinde sadece iki tane deyim kullanılmıştır. Çocukların anlamını bilemeyeceğini düşündüğümüz yirmi sekiz kelime tespit edilmiştir.

Metinden 11-14 yaş grubu çocuklarının bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun iletiler çıkarılabilmektedir. Ancak metinde çocukların düzeyine uygun olmayan bölümler yer almaktadır. Çocukların okuyabileceği ve Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanabilecek metinlerin her yönüyle uygun özelliklere sahip olması gerekmektedir. Hedef kitlenin seviyesine uygun olmayan ufak bir özellik dâhi metnin uygunsuzluğuna sebep olacaktır. Metinde çocukların seviyesine uygun olmayan özelliklerin bulunması ve bazı bölümlerin çocukların kavrayışından uzak olması sebebiyle hedef kitlenin Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun olmadığını söyleyebiliriz.**

2.2.2.2. Dakûki ve Kerametleri Hikâyesi.¹

Dekuki, güzel bir siması olan âşık ve kerâmet sahibi bir efendi.

Gökteki ay gibi yürürdü yeryüzünde. Gece yolcularının ruhları onunla aydınlanırdı.

Bir yerde çok az kalırdı ve bir köyde iki gün kaldığı çok az vaki olmuştu.

Bir evde iki gün kalsam, derdi, o meskenin aşkı bende alevlenir.

Meskene kapılmaktan korkuyorum. Götür beni nefsim, istiğna için yolculuk et.

Sınav sırasında hâlis olsun diye kalbimi belli bir mekana alıştırmam ben.

Gündüz yolculukta, gece namazdaydı. Doğan gibi, şahbazdaydı gözü.

¹ III /1923-2294. beyitler

Halktan kopuktu, ama kötü huyluluktan değil. Kadın erkek herkesten uzaktı, ama ikilikten değil.

İnsanlara müşfik olup su gibi yararlıydı. İyi bir şefaatçi olup duası makbuldü.

İyiye de kötüye de sevecen davranıp kucak açardı. Anneden iyi, babadan babacandandı.

O, fetva konusunda halkın imamıydı ve takvada melekleri geçmişti.

Seyir konusunda ayı mat etmişti, dindarlık konusunda din onu kıskanırdı.

Bunca takva, zikir ve kıyama karşın hep Hakk'ın has kullarını arardı.

Yolculukta en büyük arzusu, bir has kulla sohbet etmekti.

Yola çıkarırken hep Rabbim, derdi, beni has kullara yoldaş eyle.

Rabbim, kalbimin tanıdıklarına el bağlar, köle olur, hizmet ederim.

Ey canımın Rabbi, tanımayıp göremediklerimi de bana karşı sevecen kıl.

Yüce Allah ona, ey uluların başı derdi, bu ne aşktır, bu ne susuzluktur?

Sevgime sahipken başkasını ne ararsın? Allah seninleyken insan araman niye?

O da, ey sırları bilen Rabbim, derdi, kalbimdeki niyaz yolunu açan sensin.

Deniz ortasında otursam da testi suyunda da gözüm var benim.

Davud gibiyim; doksan koyunum varken arkadaşımın koyununa göz diktim.

Aşkında hırslı olmak övünç ve yüceliktir. Senden başkası konusunda hırs ise utanç ve mahvoluştur.

Allah ona rahmet eylesin, Dekuki der ki bir süre doğuyla batı arasında yolculuk ettim.

Ay aşkıyla, Rabbe hayran ve yolun farkında olmadan aylarca, yıllarca gittim.

Dediler ki taş diken içinde yalın ayak gidilir mi? Dedi, hayranım ben, kendimde değilim, aklım başımda değil.

Bu yerdeki ayaklara bakma sen. Çünkü aşık kalbiyle yürür emin ol.

Yol ve menzil uzak mı yakın mı, kalp nereden bilsin? Çünkü o sarhoşudur sevgilinin.

Uzunluk ve kısalık bedene özgü özelliklerdir. Ruhların gidişi başka türlü gidiştir.

Nutfeden akla dek yolculuk ettim. Ne adım vardı, ne konak, ne de göç ediş.

Canın zaman ve mekandaki yolculuğu sebepten bağımsızdır. Cismimiz, yolculuğu candan öğrenmiştir.

O Dekuki, şimdi cismani yolculuğu bırakmış, sebep şekline ama sebepten arınmış olarak gizlice gider.

Dekuki der ki bir gün dostun beşerdeki nurlarını görmek için iştiyakla gidiyordum...

Bir damlada bir deniz, bir zerrede bir güneş göreyim diyordum.

Yürüyerek bir sahile vardığımda vakit dardı, gün bitip akşam olmuştu.

Dekuki der ki ansızın uzaktan yedi mum gördüm ve sahilde oraya doğru koştum.

Her mumdan güzel bir ışık huzmesi ta göğe dek uzanıyordu.

Şaşkınlığa düştüm, hatta şaşkınlığım da arttı. Hayret dalgası aklı da yuttu.

Bu yakılan mumlar nasıl mumlar ki insanların gözleri bunları göremiyor?

Aydan da aydınlık mumun yanibaşında, lamba arayıp duruyor insanlar!

Gözlerde acayip bir bağ var. “Dilediğini doğru yola ileten” bağlıyor gözleri.

Sonra yedinin bire dönüştüğünü ve ışığının göğü yarıp geçtiğini görüyordum.

Sonra o bir yeniden yedi oldu da sarhoşluk ve hayretim büyüdükçe büyüdü.

Mumlar arasındaki birleşme, bizim dilimizle anlatılamayacak bir birleşmeydi.

Kimi zaman bir görüşte kavranan şey yıllarca dile getirilemez.

Aklın idrakinin bir anda gördüğü şey, yıllar yılı kulakla duyulamaz.

Görülecek şeylerin madem ki sonu yoktur, öyleyse kendine var. Çünkü “seni layık olduğunca övemem”

O mumlar yüce Hakk'ın ne tür bir işaretidir diye koşarak daha ileri gittim.

Acele ve koşmaktan dolayı kendimden geçip perişan olup sonunda yere yığıldım.

Toprak üzerinde bir süre kendimden geçmiş halde düşüp kalmıştım.

Tekrar kendime gelip kalktım. Gidiyordum, ama sanki ne başım vardı, ne ayağım.

Yedi mum yedi adam gibi göründü. Nurlarıysa göğe çıkıyordu.

Gün ışığı o ışıklar karşısında sönükleşiyor, parlaklığıyla başka ışıkları yok ediyordu.

Sonra yedi adam da ağaca dönüştü. Onların yeşil rengini görmekle neşelendim.

Yaprak yoğunluğundan dallar görünmez olmuş, meyve bolluğundan yapraklar kaybolmuştu.

Her ağacın dalları Sidre'ye ulaşmış, Sidre ne ki hatta uzay boşluğundan çıkmıştı.

Her birinin kökü yerin derinliklerine inmişti ve kesinlikle öküz ve balıktan derindeydi.

Kökleri dallarından daha tazeydi ve görünümlerinden akıl altüst oluyordu.

Yetkinliğinden yarılan her meyveden su yerine nur kıvılcımları fişkırıyordu.

Daha şaşırtıcı olan şu ki sahrada, ovada yanlarından geçen yüz binlerce insan...

Gölge diye yanıp tutuşarak kilimden gölgelik yapıyorlardı da...

O ağaçların gölgelerini hiç görmüyorlardı. Bu yamuk gözlere yüz kere yuh olsun!

Hakk'ın kahrı gözleri mühürlemiş de bu yüzden ayı görmez, Süha'yı görür.

Zerreyi görür de güneşi görmez, ama lütuf ve keremden umutsuz değildir.

Kervanlar yiyecek bulamazken bu meyveler olgunlaşıp dökülür, Rabbim bu ne sihir?

Boğazları kurumuş insanlar, birbirlerini çiğneyip kapışarak çürük elma yiyorlardı.

O dalların yaprak ve çiçekleriye "Keşke kavmim bilseydi!" deyip duruyordu.

Her ağaçtan ey kara bahtlı insanlar, bize gelin, diye ses geliyordu.

İlahi gayretse ağaçlara, gözlerini bağladık, sığınacak yer yok, diye sesleniyordu.

Biri insanlara, şu yana gidin de şu ağaçlardan yararlanın, dese...

Bunu söyleyen için zavallı sarhoş, Allah'ın takdirinden delirmiş, diyordu herkes.

Diyorlardı ki zavallının beyni, müzmin sevdadan ya da riyazetten soğan gibi çürümüş.

O ise Rabbim, bu ne hal, nedir halktaki bu gaflet ve dalâlet, diye şaşıp kalıyordu.

Bir sürü insan yüz türlü akıl ve görüş ileri sürerek bir adım bile o yöne gitmiyor.

Akıllı ve zekileri, hep birlikte böyle bir bahçeyi inkâr edip yüz çeviriyorlar.

Yoksa, ben mi delirip şaşırımdı? Şeytan başıma bir şey vurdu sanki.

Ben şu anda düş mü görüyorum, hayal mi diye gözlerimi ovuşturuyordum.

Düş de ne demek? Ağaçlara gidip meyvelerini yiyorum; nasıl inanmam?

Tekrar inkârcılara baktığımda görüyorum ki onlar bu bahçeden uzaklaşıyorlar.

Tam bir ihtiyaç ve yoksulluk içinde yarım bir koruk için nerdeyse canlarını veriyorlar.

Bu zavallılar, bir yaprak kapabilme hırs ve azmiyle sıkıntıyla ah ediyorlar.

Yüz binlerce insan, bu ağaçlardan ve meyvelerden kaçıyor.

Yine, kendimde mi değilim acaba, diyorum, elimi hayali bir dala mı uzattım yoksa?

Bu meyvelerden yiyip ondan nasibi olanlara ver ki böyle her an bir sihir öğretilir.

İnsanlar derler ki bu ses de neyin nesi? Çünkü sahrada ne ağaç var, ne meyve.

Yanıbaşınızda bahçeler, sofralar var, diyen delilerin sözlerinden başımız döndü.

Gözlerimizi ovuşturup bakıyoruz burda bahçe yok; ya bir çöl var ya da sarp bir yol.

İlginçtir, uzadıkça uzuyor bu sözler! Nasıl boş olabilir ki? Boş değilse nerde hani?

Ben de onlar gibi, ilginçtir, diyorum, Rabbin yaratışı, böyle bir mührü niçin vurdu?

Dedi, bahtiyar olarak daha ileri vardım ve o yedi ağaç yeniden bir tek ağaç oldu.

Yedi olup sonra bire dönüşüyordu hep. Ben hayretten bilsen nasıl oluyordum?

Sonra da o ağaçların cemaat gibi uyum halinde saf tutup namaza durduklarını gördüm.

Bir ağaç imam gibi önde, ötekiler onun ardına kıyama durmuş...

Ağaçların kıyam, rüku ve secdelerinden dolayı büyük bir şaşkınlık içindeydim.

Tam o ana Hakk'ın şu sözünü hatırladım: "Otlar ve ağaçlar secde ederler."

Bu ağaçların ne dizleri var, ne de belleri. Bu nasıl namaza durmaktır böyle?

Böyle düşünürken Allah'tan ilham geldi: "Ey gönlü aydın, hâlâ işimize şaşıyor musun?"

Bir süre sonra o ağaçların hepsi bir tek Allah için diz çöken yedi adama dönüştü.

Kim bu aslanlar, dünyada ne işleri var, diye gözlerimi ovuşturup bakıyorum.

Yakınlarına dek yaklaştığımda kendime gelip onları selamladım.

Onlar, ey uluların övüncü ve baş tacı, diyerek selamıma karşılık verdiler.

Kendi kendime dedim, bundan önce görmedikleri halde beni nasıl tanıdılar peki?

İçimden geçenleri hemen anlayıp göz ucuyla birbirlerine baktılar.

Bana gülerек cevap verip ey aziz, dediler, şu ana bu husus sana gizli mi ki?

Allah ile olmaktan dolayı hayret içindeki kalbe, sağın solun sırrı gizli kalır mı hiç?

İçimden dedim, hakikatlere ermişlerse, nasıl olur da genel geçer adlara vâkıf olurlar?

Dediler, bir ad veliye gizli kalırsa cehaletten değil, istiğraktan bil bunu.

Ondan sonra ey temiz dost, dediler, arzumuz ardında namaz kılmaktır.

Peki ama bana mühlet verin dedim, çünkü zamana ilişkin güçlüklerim var.

Mühlet verin de güçlüğüüm temiz birlikteliklerle çözülsün. Çünkü üzüm de toprakla birliktelik sayesinde filizlenir.

İçli tohum kara toprakla kerem edip baş başa kalarak arkadaşlık eder de...

Kendini toprakta tümüyle yok eder. Böylece rengi ve kokusu, kıvrılı ve sarısı kalmaz.

Yok oluşun ardından tutukluğu kalmaz, açılıp ferahlar, sürer atını.

Kendi aslı karşısında kendinden arınınca insanın sureti yok olup özü ortaya çıkar.

Ferman senindir diye başlarıyla onayladılar. Baş sallamaları nedeniyle kalbimden ateş çıktı.

Bir süre kendimden sıyrılıp o seçkin topluluğun gözetimi altında kaldığımda...

Can hemen o anda kurtuldu zamandan. Genç insanı ihtiyar eder çünkü zaman.

Dekuki, öne geçip namaza durdu. Cemaat atlas kumaş gibiydi, o da kumaştaki nakış.

O sultanlar, ünlü imama uyup onun ardında sıra sıra durdular.

Tekbirlerle yakınlaşmaya erince kurbanlar gibi bu dünyadan ayrıldılar.

Dekuki, imamlık için hazır duruma gelip sahilde namaza durdu.

Cemaat de onun ardında kıyama durmuştu. İşte sana güzel cemaat, işte seçkin imam!

Dekuki, deniz tarafından imdat seslerini duyunca gözü birden denize takıldı.

Dalgalar arasında kazaya belaya uğrayıp kötü duruma düşmüş bir gemi gördü.

Hem gece, hem bulut, hem dev dalgalar... Bu üç karanlık ile bir de batma korkusu...

Azrail gibi bir fırtına kopmuş, dalgaları sağa sola savuruyordu.

Gemidekiler korkudan bitip tükenmiş, eyvah sesleri yükselmeye başlamıştı.

Herkes ağlayıp dövünmeye başlamıştı. Kafiri de mülhidi de ihlase bürünmüştü.

Hepsi o sırada yüz türlü yakarıшта bulunup Allah'a içten adaklar adıyordu.

Hep yan çizip hiç kible yüzü görmemişler bile baş açık secdeye kapanıyordu.

Bu ibadet yararsız derlerdi, ama o anda ibadette yüz hayat görmekteydiler.

Dostlardan, amcayla dayıdan, anayla babadan umutları tamamen kesilmişti.

Zalimin can çekişirken takvaya bürünüşü gibi o anda zahit de fasık da takvaya bürünmüştü.

Ne soldan çareleri vardı, ne sağdan. Hileler ölüp gidince duanın sırasındır.

Onlar duaya durup inleyip ah ettiler de ahlarından göğe kara dumanlar yükseldi.

O kıyameti görünce Dekuki'nin merhameti coştı, gözyaşları akın etti.

Dedi, Rabbim, ey güzel sıfatlı padişah, yapıp ettiklerine bakma, tut ellerinden.

Senin elin denize de karaya da erişir Rabbim, sağlıcakla sahile döndür onları.

Ey ebedi kerem ve rahmet sahibi, kötülük sahiplerinden bu kötülüğü uzaklaştır.

Bedavadan yüzlerce gözle kulak verip karşılıksız akıl bahşeden...

Bizden hep nankörlük ve hata görüp de haddinden fazla ihsanda bulunan...

Ulu Rabbim, büyük günahlarımızı kutsal dergahında ancak sen bağışlayabilirsin.

Açgözlülük ve hırsla yaktık kendimizi. Bu duayı da senden öğrendik.

Dua etmeyi öğretip böyle bir karanlıkta lamba yakışın hürmetine onları kurtar.

Dekuki, o anda vefakar anneler gibi böyle dua ediyordu.

İki gözünden yaşlar döküyor, kendinden geçerek ettiği dua göğe yükseliyordu.

Kendinden geçenlerin duası bambaşkadır. O dua onun değil, hüküm sahibi Allah'ın sözüdür.

O duayı Hak eder, çünkü o yok olmuştur. Bu durumda dua da, icabet de Allah'tandır.

Yaratılmış aracı yoktur artık arada. Bu yakarıştan cisim de habersizdir, can da.

O yiğidin nefesiyle gemi kurtuldu. Gemidekiler sandılar ki kendi çabalarının sonucu.

Sandılar ki kendi tedbir kolları hedefe doğru ustaca bir ok attı.

Tilkileri avlamaktan ayakları kurtarır. Gafil tilkilerse bunu kuyruklarından bilirler.

Bu bizim canımızı tuzaktan kurtarıyor, diyerek kuyruklarına sevgi besleyip dururlar.

Gemi kurtulup murada erilince Dekuki'yle namaz kılan cemaatin namazı da bitmişti.

Cemaatteki, içimizdeki boşboğaz kim, diye birbirleriyle fısıldaşmaya başladılar.

Dekuki'nin ardında her biri ötekinin kulağına gizlice bir şeyler söyledi.

Her biri, ben, dedi, şimdi sesli ya da içimden böyle bir dua etmedim.

Biri dedi, galiba imamımız üzülerek boş bulunup dua etti.

Bir başkası da, dostum, dedi, bana da kesinlikle öyle geliyor.

Daralma yüzünden mutlak irade sahibine itiraz eden boşboğaz odur.

Dekuki diyor ki bu kerem sahipleri ne diyorlar diye ardıma dönüp baktığımda...

Hiç birini yerinde göremedim; yerlerinden hep birden gitmişlerdi.

Ne soldaydılar ne sağda, ne yukardaydılar ne aşağıda. Keskin gözüm onları göremedi.

Sanki inciydiler de erimiştiler. Çölde ne ayak izi vardı, ne de toz.

O anda tümü Hakk'ın göğüne yükselmişti. Acaba o topluluk hangi bahçeye gitmişti?

Hak bu topluluğu gözümüzden nasıl gizledi, diye hayret içinde kaldım.

Onlar Dekuki'nin gözünden, tıpkı balığın suya dalışı gibi kaybolmuşlardı.

Dekuki yıllarca özlemlerini çekti ve ömürlerce onlara hasretle gözyaşı döktü.

İnceleme

Konu

Duada hoş nefesli olmak ve inançlı bir kişinin başkalarından farkı.

Ana Düşünce

Allah, kendisine yakın gördüğü kulunun şefaatinin geri çevirmez.

Yan Düşünceler

1. “Hakkın kulları, işleri düzeltmede Hakk’ın ahlâkına sahip olup merhametli ve sabırlıdır.”
2. Yeryüzünde birçok belirti varken insanlar gerçeklerin farkına varamaz.
3. Bir insan ne kadar akıllı ve zeki olursa olsun Allah aşkından yoksunsa onun güzelliklerini de göremez. Güzellikler ancak Allah aşkıyla dolu olanlara görünür.
4. Hayatta her insan hak ettiklerini yaşar. Bir tarafta güzel meyveler ve nimetlerle ödüllendirilen bir kişi, diğer tarafta üç karanlığın ve yürekteki korkunun önünü kestiği bir kişi.
5. Bir yerde uzun süre kalmak oraya bağlanmayı da beraberinde getirir.
6. İnsan ancak zor duruma düştüğü zaman duaya sarılır. Zor durumdan kurtuldukları an da kendi çabalarının bir sonucu olduğunu düşünürler.
7. “Aşkında hırslı olmak övünç ve yüceliktir. Senden başkası konusunda hırs ise utanç ve mahvoluştur.” Dekuki Allah sevgisine sahipken yine de Allah dostu kişileri aramaktadır. Denizin ortasında testi suyuna göz dikmektedir.

Olayın Geçtiği Yer

Dekuki, bir yerde uzun süre kalmamaktadır. Sürekli yolculuk etmektedir. Bu özelliği metinde şöyle ifade edilmiştir: “Bir süre doğuyla batı arasında yolculuk ettim.” Bu sebeple uzun süre kaldığı, yaşadığı bir yerden söz etmek mümkün değildir. Metinde anlatılan olaylar bir sahilde yaşanmıştır. Olayların yaşandığı yerin ismine yer verilmemiştir.

Olayın Geçtiği Zaman

“Yürüyerek bir sahile vardığımda vakit dardı, gün bitip akşam olmuştu” sözlerinden metinde anlatılan olayların akşam saatinde yaşandığını söyleyebiliriz.

Kahramanlar

Dekuki

Sosyal Özellikler

Güzel bir siması olan, Allah aşkıyla dolu, keramet sahibi bir kişidir. İyiye de kötüye de sevecen yaklaşmaktadır. Herkese iyilik etmekte, yardımda bulunmaktadır. İyi bir şefaathçi olduğu için duası makbuldür. Her zaman yolculuk etmektedir. Kalbi oraya bağlanmasın diye bir yerde iki günden fazla kalmamaktadır. Bu nedenle gündüz yolda gece de namazdadır. Fetva konusunda halkın imamıdır. Takva konusunda ise meleklerden de ötedir.

Psikolojik Özellikler

İnancı kuvvetlidir. Allah aşkıyla doludur. Allah sevgisine kavuştuğu halde her zaman Allah dostu kişilerle tanışmak, onlarla konuşmak istemektedir. Sırf bu nedenle yolculuğa çıkmadan önce böyle kişileri görebilmek için dualar etmektedir. Duygusal, yardımsever bir kişidir. Gemide tehlikeye düşen insanlara acımış ve onlar için dua etmiştir.

Yedi adam

Ulu kişilerdir. Kerem sahibi insanlardır. Kalpleri Allah aşkıyla doludur. Tek amaçları Dekuki'nin ardında namaz kılmaktır. Dekuki'den başkası onları görememektedir.

Diğer insanlar

İnançları kuvvetli değildir. Dünyevi işlerle ilgilenmeleri, duadan ve Allah'tan uzak kalmaları, sıkıntı çekmelerine sebep olmuştur. Dekuki'nin gördüğü güzellikleri görememektedirler.

Gemidekiler

Zorda kaldıklarında duaya sarılmışlar, Allah'tan yardım istemişlerdir. İnançları kuvvetli değildir. Dekuki'nin duası sayesinde ölümden kurtulmuşlardır. Ancak onlar bu kurtuluşu da kendilerine mâl etmiştir.

Menkıbede Kullanılan Deyimler

Kucak açmak, el bağlamak, göz dikmek, akli başında olmamak, dile getirmek, kendinden geçmek, yüz çevirmek, ah etmek, başı dönmek, göz ucuyla bakmak, yan çizmek, elinden tutmak, boş bulunmak.

Menkıbede Kullanılan Atasözleri

Metinde atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Kerâmet, sima, vaki, mesken, istiğna, hâlis, şahbaz, müşfik, şefaatçi, makbul, fetva, takva, zikir, kıyam, niyaz, menzil, nutfetmek, iştihak, huzme, idrak, sahra, müzmin, riyazet, gaflet, delâlet, cehalet, istiğrak, mühlet, mülhid, ihlas, zahit, fasık, ihsan, vefakar, icabet, gafil.

Edebi İfadeler

“Aşkında hırslı olmak övünç ve yüceliktir. Senden başkası konusunda hırs ise utanç ve mahvoluştur.”

“Bu yerdeki ayaklara bakma sen. Çünkü aşık kalbiyle yürür emin ol.

Yol ve menzil uzak mı yakın mı, kalp nereden bilsin? Çünkü o sarhoşudur sevgilinin.

Uzunluk ve kısalık bedene özgü özelliklerdir. Ruhların gidişi başka türlü gidiştir.”

“Kendi aslı karşısında kendinden arınınca insanın sureti yok olup özü ortaya çıkar.”

“Genç insanı ihtiyar eder çünkü zaman.”

“Kendinden geçenlerin duası bambaşkadır. O dua onun değil, hüküm sahibi Allah’ın sözüdür.

O duayı Hak eder, çünkü o yok olmuştur. Bu durumda dua da, icabet de Allah’tandır.”

“Açgözlülük ve hırsıla yaktık kendimizi. Bu duayı da senden öğrendik.

Dua etmeyi öğretip böyle bir karanlıkta lamba yakışın hürmetine onları kurtar.”

Değerlendirme

Dekuki, herkes tarafından sevilen, hoş nefesli ve kerametleri olan bir kişidir. İyiye, kötüye yararlı olması, tanımadığı kişiler için bile iyi olması onu başkalarından farklı bir yere koymaktadır. En önemlisi de Allah aşkıyla dolu bir kişidir. Ana düşünce, böyle kişilerin duasının her zaman kabul olduğunu ve Allah'ın böyle kişilerin şefaatinin hiçbir zaman geri çevirmeyeceğini dile getirmektedir. İnsanoğlu her zaman başı sıkıştığı zaman, zor durumlarında duaya sarılır. Böyle durumlarda Allah'tan acıma bekler. Dekuki ise her anını duayla geçirmekte, her anında Allah aşkıyla yanmaktadır. Öyle ki Allah aşkı onu yollara düşürmüş ve Allah'ın aşkına kavuştuğu halde Allah'ın has kullarıyla sohbet edebilmek, onlarla karşılaşabilmek için dualar etmektedir. Şüphesiz ki böyle kişilerin duasıyla diğer insanların duası arasında fark vardır. Her zaman için hoş gönüllü kulların duası daha makbuldür. Zira Allah Dekuki'nin duasını, şefaatinin kabul ederek gemideki insanların canını bağışlamıştır. Onun için hoş nefesli bir kulun sesi yeterli olmuştur. Mevlana, bir hikâyesinde Sebzvar şehrinde yaşayanlardan, Ebu Bekir isiminde bir kişiyi isteyen padişahı anlatmıştır. Padişah hoş gönüllü bir kişinin şefaatinin istemektedir. Onun aracılığıyla şehir halkının esirlikten, yağmadan kurtulmasını sağlayacaktır. Yine biliyoruz ki peygamberimiz Müslümanlar için her zaman Allah'tan af dilemiştir. Onun şefaati Allah katında değerli kılınmıştır. Bütün bu örnekler Allah dostu kişilerin, Allah aşkıyla yanan kişilerin şefaatinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Birinci ileti Hakk'ın kullarının, işleri düzeltmede Hakk'ın ahlakına sahip, merhametli ve sabırlı olduğudur. İslamiyet bir hoşgörü dinidir. Kurallar ya da insanın yapması gereken her şey onu zorlamayacak şekildedir. Hakk'ın ahlakına, onun sevgisine nail olmuş kişiler, onun istediği özellikleri de taşıyan kişilerdir. Merhamet ve sabır Allah'ın kullarında olması gereken özelliklerdir. Allah her zaman kullarına merhamet gösterir. Her zaman onların iyi olacağına dair sabır gösterir. Kullarının da bu özellikleri taşıması onun sevgisine ulaştığımız anlamına gelmektedir. 11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla dinimizin özelliklerini kavrayacaklardır. Dinimizin taşıdığı bazı özelliklerin insan olarak da taşımamız gereken özellikler olduğunu fark edeceklerdir. Zira merhamet ve sabır bir insanda

olması gereken en önemli özelliklerdendir. İnsan, sabrı sayesinde yanlış yapmaktan sakındığı gibi, merhametiyle de insanların yardımına koşmaktadır. Dekuki de gemideki haykırıları duyunca acıma hissine kapılmıştır. Merhametiyle Allah'a dua etmiştir.

İkinci ve üçüncü ileti birçok belirti olduğu halde insanın gerçekleri göremediğidir. Mevlana, Cuha'nın yaşadığı evle mezarı karşılaştırdığı metinde insanların benzerliklerden yola çıkarak belirtileri göremediğini ifade etmiştir. Bu metinde de insanlar dünyevi isteklerinden dolayı birçok güzelliğin farkına varamamaktadır. Dekuki, herkes açlık çekerken yoğunluktan meyveleri yere dökülen ağaçları, herkes gölge ararken çöl ortasında gölge eden ağaçları görmektedir. Hiçbir kimse bu yaşananların farkında değildir. Zira bunları sadece Allah aşkıyla dolu olan kişiler görebilir. Bu Dekuki'nin kerametleridir. Ancak yaşananlara kendi de inanmakta zorluk çeker. Böyle güzelliklerin başkaları tarafından görünmemesi şaşkınlık yaşamasına sebep olur. Mevlana, burada Dekuki ve diğer insanlar arasındaki farkı göstermiştir. Her yönüyle iyi özelliklere sahip bir kişi hayatta her zaman iyi şeylerle karşılaşmaktadır. Diğerleri ise ya gemide can korkusu yaşamakta, ya da dünya hayatının sıkıntılarını yaşamaktadır. Dekuki bu gibi şeylerden çok uzaktır. Çünkü onun hırsı ve isteği Allah aşkına yöneliktir. Bu metin inancı kuvvetli kişilerle diğer insanlar arasındaki farkı etkili bir şekilde göstermiştir.

Beşinci ileti Dekuki'nin bir özelliğine yöneliktir. Bir yere bağlanmaktan korktuğu için iki günden fazla kalmamaktadır. Bu nedenle de her zaman yollardadır. İnsanlar da her zaman bir yere ya da bir kişiye bağlanmaktan korku duymaktadır. Ancak dünya istekleri ve arzusuyla olan bağlılık çok farklıdır. Dekuki, Allah aşkı dışında başka bir bağlılık istememektedir. Kalbinin rahat olması, o yerden daha kolay ayrılabilmek için iki günden fazla kalmamaktadır. Bu dünya hayatı ve ahiret hayatını da düşündürebilir. İnsan çok uzun yaşadığını düşünse de kalıcı olmadığı bu dünyaya çok bağlanır. Öyle ki hırs ve arzuları bu dünyaya ait isteklerinin artmasına sebep olur. Bu nedenle sahip olduklarından ayrılmak istemez. Dekuki ise ayrılığın farkında olduğu için bağlanmak istememektedir.

Yedinci ileti Allah aşkına kavuşan Dekuki'nin hâlâ bir arayış içinde olmasını ifade etmektedir. Allah dostu kişilerle tanışmak isteği ve sahilde gördüğü kişileri her

yerde araması hırsının bir göstergesidir. Allah yolunda çekilen hırs da övünç kaynağıdır. Mevlana da metnin sonunda Dekuki'nin umudunu kesmemesini ve onları sürekli aramasını ister. Çünkü arayışı devletin direği olarak nitelendirir.

Metinde aynı anda yaşanan iki farklı olay resmedilmiştir. Bir yanda Dekuki ve yedi adamın sahilde her şeye sahip olması ve namaz kılmaları; bir yanda ise dalgalarla boğuşan bir gemi dolusu insanın ölümle yüz yüze gelmesi. Metin bir bakıma iyi ve kötü özelliklere sahip kişilerin başına gelenleri göstermek istemiştir. Allah aşkıyla dolu kişiler dünyada da her güzel nimete ulaşmakta, sıkıntı çekmemektedir. Diğer taraftan sadece kötü zamanlarında duaya sarılan kişiler her yönden sıkıntıyla yüz yüze kalmaktadır. Bu iki farklı yaşantıyı cennet ve cehennem olarak da düşünmemiz yanlış olmayacaktır.

Biçimsel açıdan uzun bir metin olmasına rağmen okuyucunun sıkılmadan okuyacağı bir metindir. Olaylara çokça yer verilmesi, Dekuki'nin başına gelenlerin heyecan ve merak uyandırması metnin olumlu özelliğidir. Uzun olmasına rağmen metnin deyim ve atasözü bakımından zengin olmadığını görmekteyiz. Metinde on üç tane deyim kullanılmış; atasözüne ise hiç yer verilmemiştir. Metinde çocukların anlamını bilemeyeceği otuz altı kelime tespit edilmiştir. Kelimelerin çoğunu dini kavramlar oluşturmaktadır. Bu kelimelerin bulunduğu cümleleri çocukların daha kolay anlayabilmesi için öğretmenlerin yardımcı olması gerekmektedir.

Metinde yer verilen edebi ifadeler, duanın önemini ve Allah dostu kişilerden olunması gerektiğini anlatması bakımından önemlidir. Bu ifadeler çocuklara hem dini açıdan yapılması gerekenleri hem de bu dünyada yapılması gerekenleri fark ettirecektir.

Metin inancı kuvvetli bir kişinin başından geçen bir olayı anlatmaktadır. Mucizelerin, kerametlerin yaşandığı bir metindir. Bu nedenle menkıbe türünde yazıldığını söyleyebiliriz. 11-14 yaş grubu çocukların okumasına uygundur. Bu metin sayesinde çocuklar dinsel anlamda birçok bilgiye ulaşacaklardır. Ancak her öğrenci bu metnin vermek istediği iletilere ulaşamayacaktır. Çocuklar metnin derinliğine inmekte zorlanacaklardır. Bu sebeple Türkçe ders kitaplarında **kaynak metin olarak kullanılamaz**. Ancak başka bir dersin amaçlarının kazandırılmasında öğretmenin rehberliği çerçevesinde kullanılabilir bir metindir.

2.2.2.3. Enes'in Ateş Dolu Tandıra Attığı Sofra Bezinin Yanmaması.¹

Malik oğlu Enes'le ilgili olarak anlatıldığı üzere, bir kişi Enes'e konuk olmuştu.

Konuğun anlattığına göre yemekten sonra Enes gördü ki sofraya bezi sararmış.

Ve kirlenmiş... Kadın hizmetçiye, bezi bir anlığına tandıra atmasını söyledi.

Akıllı hizmetçi sofraya bezini hemen içi ateş dolu tandıra attı.

Bütün konuklar hayretle gözlerini dikmiş, sofraya bezinin dumanını bekliyorlardı.

Biraz sonra hizmetçi, bezi temiz, beyaz ve kirden arınmış olarak tandırdan çıkardı.

Konuklar, ey değerli sahabe, dediler, nasıl oldu da yanmadı, üstelik temizlendi?

Enes dedi, çünkü Mustafa, bu sofraya beziyle elini ağzını çok silmişti.

Ondan sonra hizmetçiye, sen, dediler, tüm bunlara karşın kendinden söz etmez misin?

Diyelim ki o sırlara vakıftı. O söyler söylemez sofraya bezini nasıl attın peki?

A hanım, böyle değerli bir sofraya bezini ateşe nasıl attın?

Hizmetçi dedi, kerem sahiplerine güvenirim, ikramlarından umutsuz değilim.

Sofra bezi nedir ki? O bana, ateşin ortasına gir dese, hiç pişman olmadan...

Tam bir güvenle girerim ateşe. Çünkü Allah kullarından çok umudum var.

Sırra vakıf kerem sahiplerine olan güvenimden ateşe sofraya bezini değil, başımı bile atarım.

İnceleme

Konu

İnancın kuvveti ve güven.

Ana Düşünce

Allah dostu kişilerin inancı çevresindekilere de güven verir.

¹ III / 3109-3126. beyitler

Yan Düşünceler

1. Peygamberimizin elini, yüzünü sürdüğü her şey mukaddestir.
2. İnancı kuvvetli kişilerin yanında bulunmak, erkek ya da kadın herkesin güvenini arttırır.

Kahramanlar

Enes

Sosyal Özellikler

Sahabelerdendir. Bir yardımcısı vardır. Sofra bezine peygamberimizin elini, yüzünü silmesinden peygamberin evine konuk olduğunu anlamaktayız. Konuk sever bir kişidir.

Psikolojik Özellikler

Hizmetçinin hiç çekinmeden sofraya bezini ateşe atması hatta kendisinin de atlayabileceğini söylemesi Enes'e güvendiğini göstermektedir. Bu sebeple çevresindekilere güven veren bir kişiliğe sahip olduğunu söyleyebiliriz. İnancı kuvvetlidir.

Konuklar

Sosyal Özellikler

Metnin giriş kısmında bir kişi denmesine rağmen gelişme kısmında konuklar ifadesi kullanılmıştır. Bu sebeple konuk olarak kesin bir şekilde kaç kişinin geldiğini söylemek yanlış olacaktır. Enes'in evine konuk olarak gitmişlerdir. İsimleri ya da kim olduklarına dair herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Psikolojik Özellikler

Yaşananlar şaşkınlıklarına sebep olmuştur. Özellikle kadın hizmetçinin rahat tavrı onları hayrete düşürmüştür.

Hizmetçi

Sosyal Özellikler

Enes'in yardımcısıdır. Kadındır.

Psikolojik Özellikler

Enes'e güvenmektedir. Akıllıdır. Onun sırlarına vakıf bir kişidir. Metindeki ifadelerinden ve davranışlarından onun yanında olmaktan mutlu olduğunu söyleyebiliriz.

Olayın Geçtiği Yer

Olay Malik oğlu Enes'in evinde yaşanmıştır.

Olayın Geçtiği Zaman

Olay yemekten sonra yaşanmıştır. Ancak bu ifadeden başka metinde zamanla ilgili bir kavrama yer verilmemiştir. Günün hangi saatinde olayın yaşandığı bilinmemektedir.

Menkıbede Kullanılan Deyimler

Gözlerini dikmek.

Menkıbede Kullanılan Atasözleri

Metinde atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Tandır, arınmak, sahabe, vakıf, kerem.

Değerlendirme

Menkıbe türünde yazılmış bir metindir. Din ehli birinin başından geçen bir olay ve onun hikmetleri metnin konusunu oluşturmuştur. İşlenen konu günlük yaşamda karşılaşılabilecek bir durum değildir.

Peygamberimizin elini ve yüzünü sofraya beziyle silmesi, sofraya bezinin de mukaddes bir özellik kazanmasını sağlamıştır. Yaşanılanlar da kaynağını buradan almaktadır. 11-14 yaş grubu çocukları bu metni okuyarak din ehli insanların ve

peygamberimizin özellikleri hakkında bilgi edinecektir. Ancak metnin son kısmında hizmetçinin verdiği cevap çocukların olumsuz yönde etkilenmesine sebep olabilir. Hizmetçinin kerem sahibi bir kişi ateşe atla dese atlarım demesi onun inancının büyüklüğünü gösterir. Bu metin o dönemde yaşanmış bir durumu anlatmış olsa dahi günümüzde yaşanması imkânsızdır. Günümüzde ortaya çıkan olaylar ve insanların başkalarının kandırması sonucunda körü körüne inanmaları olumsuz şeylerin yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu metinle ilgili olmasa da çocukların bu metni okuması ister istemez farklı düşüncelere sebebiyet verebilecektir. Dini duygular açısından insanlar çok hassastır. İnsanların bu yönlerini bilerek kullanmaya çalışan çok kişi bulunacaktır. Zaten küçük ve kendilerini gerçekleştirme durumunda olan çocuklar bu metinden olumsuz etkilenebilecektir.

İkinci ileti Allah dostu kişilerin inancının çevresindekilere de güven vereceğini ifade etmektedir. Çocuklar bu metin aracılığıyla dini inancın insanlara güven vereceğini görecektir.

Metinde bir tane deyim kullanılmış; atasözüne ise yer verilmemiştir. Bu durum metnin olumsuz bir özelliği olarak kabul edilebilir. Çocukların anlamını bulmakta zorlanacakları kelime ise beş tanedir. Çocuklar metni kavramakta zorlanmayacaktır.

Metinden dini açıdan birçok iletiye ulaşmakla birlikte, çocukların günlük yaşantılarını kolaylaştıracak, hedef ve davranışlarını kazandırabilecek ileti bulmak zordur. Bu özellikler sebebiyle 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun değildir diyebiliriz.**

2.2.2.4. Gemide Suçlanan Dervişin Kerametleri¹

Bir gemi içinde bir derviş vardı. Yiğitlik yükünü sırtına yastık yapmıştı.

Altın kesesi kaybolmuş, dervişse uyumuştur. Herkesi aradılar. Altın sahibi onu da gösterdi.

Altın sahibi, şu uyuyan fakiri de arayalım dedi ve üzüntüyle uyandırdı dervişini.

Dedi, bu gemide bir çanta kayboldu. Herkesi aradık. Kurtuluşun yok.

¹ II / 3464-3481. beyitler

Hırkamı çıkar, hırkandan sıyrıl da insanlar senden kuşkulandırmayı bırakınlar.

Rabbim, dedi derviş, bu alçaklar kulunu suçladılar; buyruğunu yetiştir.

Dervişin yüreği bundan acı duyunca, balıklar hemen başlarını uzattılar her yandan...

Derin denizden yüz binlerce balık çıktı. Her birinin ağzında görülmemiş bir inci...

Engin denizden çıkan yüz binlerce balık... Her birinin ağzında bir inci, ama ne inci!

Her biri bir ülkeden alınan haraca bedel. Allah'tandır bu, ortağı yoktur.

Derviş gemiye birkaç inci atıp zıpladı ve sanki havayı kendine bir yer yapıp oturdu.

Tahtına kurulan padişahlar gibi bir güzel bağdaş kurdu. O en tepe, gemiyse önündeydi.

Dedi, hadi sizin olsun gemi, Hak da benim. Böylece yoksul hırsız, sizinle bir arada bulunmamış olur.

Bu ayrılığın kime zararı olacak bakalım. Hak ile bir arada ve halktan ayrı; keyfim yerinde.

O, ne beni hırsızlıkla suçlar, ne de dizginimi bir ihbarcıya teslim eder.

Gemdekiler seslendiler, ey ulu kişi, bu yüce makam sana ne yüzden verilmiştir?

Dedi, yoksula suç isnat etmek ve değersiz bir şey için Hakk'ı incitmek yüzünden.

Allah'a sığınırım. Yoksullar hakkında kötü düşünmeyip sultanları ululadığım için elde ettim bu makamı.

İnceleme

Konu

İftiranın zararları.

Ana Düşünce

Allah inancıyla dolu insanlara iftira atarak kendimizi böyle insanlardan mahrum bırakmamalıyız.

Yan Düşünceler

1. İnsanların yalan söylemediğini anlamak için mucizevi olaylara ihtiyaç yoktur.
2. Önyargıyla yaklaşarak bir insan hakkında yanlış düşüncelere kapılabiliriz.

Olayın Geçtiği Yer

Olay engin bir denizin ortasında bir gemide yaşanmıştır.

Olayın Yaşandığı Zaman

Olayın yaşandığı zaman hakkında kesin bir ifadeye yer verilmemiştir. Ancak olayların yolculuk esnasında yaşandığını söyleyebiliriz.

Kahramanlar

Derviş

“Allah yolunda alçak gönüllülüğü ve fakirliği kabul eden kimsedir. Manevi yücelikleri daima imrenilecek bir durumdur. Kerametleri, fakirliği, kanaatkarlığı, dünyaya önem vermemesi ve bu nedenle aslında bir kul kılığında olmasına rağmen sultan mertebesinde olması, maneviyat padişahı oluşu, evinde daima bir misafir bulunması, hırka giymesi, ızdıraba alışkın oluşu gibi yönleriyle çokça söz edilir” (Pala, 2008:112).

Sosyal Özellikler

Allah aşkıyla iç içedir. Yoksuldur. Allah yolunda yoksulluk çekmektedir. Maneviyatı çok kuvvetli biridir. Hırka giymektedir. Birçok keramete sahiptir. Ancak sıradan bir insan görünümündedir. Bu sebeple insanlar onun maneviyatının gücünü göremezler. Yolculuk yaparken bir iftiraya uğramıştır.

Psikolojik Özellikler

Doğruluk ve dürüstlük karakterinin en belirgin özelliğidir. Yaşanılanlardan habersiz olduğu hâlde hırsızlıkla suçlanmıştır. Bu iftira onun üzülmeye sebep olur. Allah'a sığınır. Allah'a sığınması bir anda kerametlerin oluşmasını sağlar. Böylece herkes dervişin suçsuz olduğunu anlar. Gemidekilerin davranışı sebebiyle kırgındır. Bu sebeple kendisini onlardan mahrum bırakır.

Gemidekiler

Hırsızlığı dervişin yaptığını düşünürler. Altın kesesini kimin çaldığını bulmak için herkesin üstünü ararlar. Dervişin de üstünü aramak isterler. Hırkasını çıkarmasını ve insanların aklındaki kuşkuyu ortadan kaldırmak isterler. Ancak dervişin mucizelerini görünce yaptıklarından pişmanlık duyarlar.

Menkıbede Kullanılan Deyimler

Metinde deyim kullanılmamıştır.

Menkıbede Kullanılan Atasözleri

Metinde atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Derviş, hırka, buyruk, bedel, haraç, bağdaş, dizgin, ihbarcı, makam, isnat, ululamak.

Değerlendirme

Ana düşünce Allah yolunda yoksulluk çeken insanlara iftira atmanın yanlış olduğunu ifade etmektedir. Derviş, Allah aşkıyla dolu olan ve onun yolunda dünya nimetlerinden uzaklaşan bir kişidir. Maneviyatı güçlü olan bir kişinin bu şekilde suçlanması dervişin üzülmeye sebep olmuştur. Bu ileti 11-14 yaş grubu çocuklarına insanlara iftira atmanın yanlış olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Metnin sonunda iftira sebebiyle dervişin gemiden ayrılması yanlış davranan kişilerin cezası olarak düşünülebilir. Bu da yanlış davranışlarımızla gerçek dostları kaybedebileceğimizi göstermesi bakımından önemlidir.

Birinci ileti insanların yalan söylemediğini anlamak için bir mucizeye ihtiyaç olmadığını ifade etmektedir. Derviş, kerametleri olan bir kişidir. Onun iftiraya uğraması çeşitli mucizelerin oluşmasına sebep olmuştur. Bu mucizeler aracılığıyla da derviş yaşadığı suçlamadan kurtulmuştur. İnsanlar ancak böyle bir mucize gördüklerinde suçsuzluğuna inanmıştır. Nitekim günlük hayatta bu tür mucizeler yaşamak imkânsızdır. Bu sebeple insanların doğru söylediğini göremeyebiliriz.

İkinci ileti önyargılı davranarak bir insan hakkında olumsuz düşünceler edinebileceğimizi ifade etmektedir. Sadece dışardan yaptığımız değerlendirmelerle

insanlar hakkında yanlış düşüncelere kapılabiliriz. Bu nedenle önyargılı davranmadan ve bir insana yönelik suçlamada bulunmadan önce düşüncelerimizden emin olmamız gerekmektedir. Zira hem karşımızdakinin hem de kendimizin zarar görmesine sebep olabiliriz.

Metinden çıkardığımız bu iletileri günlük hayattaki insanlar için de düşünmek doğru olacaktır. Metinde yanlış yere bir kişinin hırsızlıkla suçlanması anlatılmaktadır. Önyargılı davranarak insanlara yüklediğimiz bu suçlamalar karşımızdakinin üzülmeye sebep olacaktır. Davranışlarımızla ve sözlerimizle insanları kırmak istemiyorsak kesin bir kanıt olmadan onlara suç isnat etmemeliyiz. Zira gerçeklerin ortaya çıkması için her zaman bir mucizenin olması mümkün değildir.

11-14 yaş grubu çocukları bu metin aracılığıyla iftiranın zararlarını, nefsin aldaticılığını ve önyargılı düşüncenin zararlarını göreceklerdir. Metnin sonunda dervişin Allah'tan yardım istemesiyle gerçeklerin açığa çıkması her zaman için doğru davranan kişilerin bir kazancı olarak görülebilir. Bu da okuyucuya doğru ve dürüst davranıldığında kazançlı çıkılacağına bir göstergesidir.

Metinde deyim ve atasözüne hiç yer verilmemiştir. Bu durum metnin olumsuz bir özelliğidir. Ancak çocukların kavramakta zorlanmayacakları bir metin olması kaynak metin olarak kullanılabilirliğini arttırmaktadır. Çocukların bilemeyeceğini düşündüğümüz on bir kelime tespit edilmiştir.

Metin bir din büyüğünün başından geçen mucizevi olayları ele almaktadır. Yapılan bir yanlış karşısında dervişin gösterdiği kerametlerle gerçeğin ortaya çıkması sağlanmıştır. Menkıbe türünde bir metindir. Menkıbe türü Türkçe ders kitaplarında bulunması gereken türler arasında yer almamasına rağmen; konu, ana düşünce ve yan düşünceler açısından bakıldığında 11-14 yaş grubu çocukları için uygun özellikler taşıdığını söyleyebiliriz. Bu sebeple Türkçe ders kitaplarında **kullanılabilecek bir metindir diyebiliriz.**

2.2.2.5. Hacıların Çölde Yalnız Buldukları Zahidin Kerametleri Karşısında Şaşkınlıkları¹

Abbadiler gibi ibadete dalmış bir zâhit vardı çöl ortasında.

¹ II / 3774-3796.beyitler

Hacılar çeşitli yörelerden oraya ulaştıklarında gözleri toprakta oturan bir zahide ilişti.

Zahidin yeri kuruydu ama terütazeydi kendisi. Ona ilaçtı çölde esen sam yeli.

Hacılar, onun afeti andıran çölde yapayalnız ve dipdiri oluşuna şaşırdılar.

Bir kazan suyu kaynatacak hareketteki kumların üstüne namaza durmuştu.

Sanki yeşillikler içinde keyfine diyecek yoktu ya da Burak ve Düldül'e binmişti.

Ya da ipekler üstünde geziyordu veya sam yeli ona seher yelinden güzel geliyordu.

Hacılar topluluğu, dervişin namazını bitirmesini beklediler.

Derviş, istiğraktan sıyrılnca, topluluk içinde bulunan gönül gözü açık biri...

Onun el ve yüzünden su damladığını, abdest nedeniyle giysisinin ıslak olduğunu gördü.

Sonra ona sordu, suyun kaynağı neresi? Derviş, elini kaldırıp gökyüzünü gösterdi.

Adam dedi, kuyu ve ip olmadan, her istediğinde geliyor mu su?

Öyleyse bizim sorunumuzu da çöz, ey din sultanı. Böylece senin halin, bize kesin inanç versin.

Bize sırlarından bir sır göster de belimizden zünnarları kesip atalım.

Gözlerini göğe doğru açıp dedi, Rabbim hacıların duasını kabul et.

Ben rızkı yukardan aramaya alışkınım. Kapımı yukardan açtın sen benim.

Mekansızlıkta mekan ortaya çıkarana ve "Rızkınız göktedir" diye belirten sensin.

Bu duanın ortasında, su çeken bir fili andıran güzel bir bulut belirdi ansızın.

Bardaktan boşalırcasına yağmur yağmaya başladı ve çukurlarla mağaraları doldurdu.

Bulut, tulum gibi gözyaşı döküyor, hacılar da tulumları dolduruyordu.

Bir topluluk, bu ilginç olaylar sayesinde bellerindeki zünnarları koparıp atıyordu.

Bir başka topluluğun da bu ilginç olayla inancı artıyordu. Elbette doğru yolu Allah daha iyi bilir.

Bir topluluk da kabul etmedi. Asık suratlı ve ham, sonsuza dek eksiktir onlar.

İnceleme

Konu

İnancın kuvveti ve duanın etkisi.

Ana Düşünce

Allah kendisine yakın gördüğü kullarının dualarını geri çevirmez.

Yan Düşünceler

1. Allah inancıyla dolu kişiler için sıkıntı yoktur.
2. Mucizeler, insanların doğruyu bulmalarını sağlayabilir.

Olayın Geçtiği Yer

Olay bir çöl ortasında yaşanmıştır.

Olayın Yaşandığı Zaman

Olayın yaşandığı zamana dair bir bilgi verilmemiştir.

Kahramanlar

Derviş (Zâhit)

Sosyal Özellikler

Çöl ortasında ve yalnızdır. Allah'la baş başadır. Çöl sıcak ve kurak olmasına rağmen kendisi terütazedir. Dipdiridir. Sürekli ibadet etmektedir.

Psikolojik Özellikler

Allah inancıyla dopdoludur. Çöl ortasında olmasına rağmen hiçbir sıkıntısı yoktur. İnancı ve yaşadıkları başkalarına örnek olmuştur. Sayesinde başkaları da doğru yola kavuşmuştur.

Hacılar

Sosyal Özellikler

Çeşitli yörelerden gelmişlerdir. Sıcak ve kurak çöl ortasında susuz kalmışlardır.

Psikolojik Özellikler

Zâhitin durumuna, duasının kabul olmasına şaşırılmışlardır.

Menkıbede Kullanılan Deyimler

Gözü ilişmek, bardaktan boşalırcasına.

Menkıbede Kullanılan Atasözleri

Metinde atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Zâhit, terütaze, istiğrak, zünnar, rızk.

Değerlendirme

Metinde çöl ortasında sürekli ibadet eden, Allah'a dua eden bir zahitin durumu anlatılmaktadır. Zahit ibadet ederken kendinden o kadar geçer ki sanki yeşillikler ortasındadır. Bu onun inancının ne kadar kuvvetli olduğunu göstermektedir. Oraya gelen hacıların da ona imrenmesi ve ondan yardım istemesi inancının güçlülüğünü bir kez daha gösterir.

Bu metin çocuklara inançlı olmanın ve yapılan ibadetlerin içten gelerek yapılmasının sonucunda neler yaşanabileceğini göstermektedir. Parçadan anlaşıldığı kadarıyla olay İslamiyet'in yayılmaya başladığı dönemde yaşanmıştır. Bu tür olayların yaşanması da insanları İslamiyet'e daha da yaklaştırmıştır. Bu nedenle bu metin 11-14 yaş grubu çocukların başka bir derste bazı amaçları kazanmalarında yardımcı olacaktır. Çocuklar bu sayede inançlı bir insanın ne kadar güçlü olduğunu, ibadet etmenin ve onun niteliğinin ne kadar önemli olduğunu anlayacaklardır.

Metinde Abbadi, Burak ve Düldül isimlerine yer verilmiştir. Çocukların ön bilgiye sahip olmadan metinde yer verilen bu kavramları anlamaları mümkün değildir.

Metinde dini bilginin yanı sıra çocukların bilişsel, duyuşsal ve yaşantılarına yönelik ileti çıkırlamamaktadır. Kaynak metinlerde her yönden farklı iletilerin çıkarılması ve çok çeşitli kazanımları sağlaması beklenmektedir. Bu özelliklerin metinde yer almaması sebebiyle Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına **uygun değildir diyebiliriz.**

2.2.2.6. İbrahim Edhem'in Deniz Kıyısındaki Kerametleri¹

İbrahim Ethem'e ilişkin rivayete göre o, giderken yolu deniz kıyısına düşmüştü.

O can sultanı deniz kıyısında oturup hırkasını dikerken oraya bir bey çıkageldi.

O bey, şeyhin eski kullarındandı. Şeyhi tanıdı ve hemen önünde eğildi.

Şeyhe ve hırkasına bakakalmıştı. Çünkü onun huyu suyu değişmişti.

O denli görkemli saltanatı bırakmış, oldukça ilginç bir yoksulluğu seçmişti.

O yedi iklimin sultanlığını bırakmış da yoksullar gibi hırkasının söküğünü dikiyordu.

Şeyh onun neler düşündüğünü anlamıştı. Çünkü şeyhler aslan gibidir, kalplerse orman.

Şeyh, hemen iğnesini denize attı ve iğneyi yüksek sesle çağırdı.

Yüz binlerce ilahi balık ve her balığın ağzında altın bir iğne...

Ey şeyh, Hak iğnelerini al, diye Hak denizinden başlarını çıkardı.

Beye yönelip dedi, beyim, gönül saltanatı mı güzel, yoksa o değersiz saltanat mı?

Bu dış göstergedir, bir şey değildir. İç dünyaya girersen yirmi katını görürsün.

Bey, şeyhin emrinin yerine getirildiğini ve balıkların ortaya çıktığını görünce cezbeyle kapıldı.

Ah, dedi, balıklar bile pirin farkında. Huzurdan kovulmuş insana yazıklar olsun!

Balıklar pirden haberdar, bizse bundan uzağız. Bizim bu devletten nasibimiz yokken onlar ikbal içinde.

¹ II / 3196-3325. beyitler

Secdeye kapanıp perişan halde gitti ağlayarak. Deli oldu bu açılım aşkıyla.

İnceleme

Konu

Gönül güzelliği ve saltanatı.

Ana Düşünce

Asıl saltanat Allah'ın aşkına kavuşmaktır. Bunun yanında dünya saltanatı boş ve değersizdir.

Yan Düşünceler

1. Allah aşkıyla dolu olanlar gerçek anlamda bir yoksulluk çekmezler.
2. Görünüşe aldanmamak gerekir. Dışardan basit görünen birçok şeyin bin kat değeri vardır. Ancak anlamın derinliğine eremeyen kişiler bunun farkına varamaz.
3. İnsanların bazı gerçekleri görebilmesi için mucizelere ihtiyacı olamamalıdır.

Olayın Geçtiği Yer

Olay bir deniz kıyısında yaşanmıştır.

Olayın Geçtiği Zaman

Olayın yaşandığı zaman hakkında kesin bir ifadeye yer verilmemiştir.

Kahramanlar

İbrahim Ethem

Belh sultanının oğlu iken tasavvuf yolunu seçen ünlü bir sûfidir (Pala, 2008:226).

Sosyal Özellikler

Açıklamadan ve metinde geçen “O denli görkemli saltanatı bırakıp, oldukça ilginç bir yoksulluğu seçmesi adamın şaşırmasına sebep olur.” cümlesinden anladığımız kadarıyla İbrahim Ethem büyük bir sultanlığa sahiptir. Büyük bir görkemi ve zenginliği vardır. Ancak bunları bırakarak tasavvuf yolunu seçmiştir. Dünyevi nimetleri ve zenginlikleri bırakarak yoksulluğu seçmiştir. Onun yoksulluğu gerçek

bir yoksulluk değildir. Sadece Allah yolunda olanların seçtiği bir yoksulluktur. İbrahim Ethem, asıl zenginliğe bu şekilde kavuşmuştur.

Psikolojik Özellikler

Dünya nimetlerinden uzaktır. Nefsine hakim olabilen, yaşadıklarından, yoksulluğundan utanç duymayan bir karaktere sahiptir. Alçakgönüllüdür. Şeyhin içinden geçenleri sezmiş, kalbini okumuştur.

Bey

Sosyal Özellikler

İbrahim Ethem'in eski kullarından biridir. Onu görür görmez saygısını göstermiştir. Bu davranışından İbrahim Ethem'i sevdiğini ve saygı duyduğunu anlayabiliriz.

Psikolojik Özellikler

Tesadüf eseri bir deniz kıyısında onu görünce hâline şaşırır. O büyük saltanatı bırakarak bu şekilde yoksulluk çekmesine hayret eder. Ancak eski sultanına saygıda kusur etmez. Hemen onun önünde eğilir. İbrahim Ethem'in mucizesini görünce her şeyin farkına varır. Balıklar gibi anlamsal derinliğe kavuşamadığı için hayıflanır.

Menkıbede Kullanılan Deyimler

Yolu düşmek.

Menkıbede Kullanılan Atasözleri

Metinde atasözü kullanılmamıştır.

Bilinemeyecek Kelimeler

Rivayet, hırka, şeyh, cezbe, pir, ikbal, secde.

Değerlendirme

Ana düşünce, dünya ile ahiret hayatını karşılaştırmaktadır. İnsanların bu dünyanın güzelliklerine, saltanatına ve zenginliklerine aldanarak asıl güzellikleri ve zenginlikleri kaçırdığını ifade etmektedir. Asıl saltanat, Allah aşkına

kavuşmaktır. Bu nedenle İbrahim Ethem de saltanatını bırakıp tasavvufa yönelmiştir. Asıl saltanata kavuşmuştur. İbrahim Ethem'in bu özelliği yine Mesnevi'de yer alan Saba melikesi Belkıs'ın tahtını bırakarak Hz. Süleyman'ın dinine geçmesine benzemektedir. O da dünya saltanatını ve ülkesindeki bütün zenginlikleri bırakarak Hz. Süleyman'ın ülkesine gider. Allah aşkının yolunu tutar. Bu iletide tasavvuf düşüncesinin bir özelliğini görmemiz mümkündür. Tasavvuf yolunda olanlar için dünya güzelliklerinin ve zenginliklerinin hiçbiri önemli değildir. Hatta bütün bu güzelliklerden elini eteğini çekerek nefsini korumaya çalışmak en önemli olandır.

Birinci ileti Allah aşkıyla dolu olan kişilerin bilerek yoksulluk çektiğini ifade etmektedir. Onların yaşadığı gerçek anlamda, maddi anlamda yaşanan bir yoksulluk değildir. İbrahim Ethem, sufi olduktan sonra o büyük saltanatı ve zenginliği bırakıp yoksulluğu seçmiştir. Allah yolunda olmanın hazzına kavuşmak istemiştir. Bu doğrultuda kendisini dünya nimetlerinden soyutlamıştır. Hiçbir maddi güzelliğin onun gözünde bir anlamı yoktur. Nitekim hırkasını dahi kendisi dikmektedir. Bu ileti aslında sufilerin bir özelliğini ifade etmektedir. Tasavvufla ilgilenen ve Allah aşkıyla yanan kişilerin dünyadan elini eteğini çektiğini ifade etmektedir. Birçok zenginliği bünyelerinde ve ruhlarında barındırdıkları halde kendi istekleriyle yoksulluk çekmektedirler. Bu metin tasavvuf ehli kişilerin özelliklerini kavramada yararlı olabilir. Ancak 11-14 yaş grubu çocukları bu dönem gördükleri Türkçe derslerinde tasavvuf edebiyatına yönelik çalışmalar yapmazlar. Bu sebeple bu iletiyi kavramakta zorlanabileceklerdir.

İkinci ileti görünüşün aldatıcı olabileceğini ifade etmektedir. Görünüş sadece et ve kemiktir. İnsanları buradan yola çıkararak değerlendirmeye çalışmak yanlıştır. Zira bey de sultanını hırka dikerken görünce şaşırır. O büyük saltanatı nelere karşılık bıraktığını görüp hayrete düşer. Ancak sultanının nelere kavuştuğunun farkında değildir. Onun içinde bulunduğu duruma onun gözüyle bakamamakta, onun gibi değerlendirememektedir. Tasavvuf, anlamsal bir derinlik içerir. Bu nedenle de her kişinin bu yola başvurması imkânsızdır. Bu iletide de tasavvufun bir özelliğini görebiliriz. Her davranışın ve durumun bir anlamsal boyutu vardır. Bu düşüncede maddi ya da somut bir şeyler elde etmek önemli değildir. Önemli olan duygu ve düşünce açısından anlamın en büyüğüne ulaşmaktır. Bu nedenle de dış görünüş önemli değildir.

Üçüncü iletide beyin gördüğü mucizeler karşısında sultanını neler yaşadığını öğrenmesine gönderme yapılmaktadır. Ağzlarında altın iğne bulunan yüz binlerce balığın İbrahim Ethem'e seslenmesi, beyin gerçekleri görmesine yardımcı olmuştur.

11-14 yaş grubu çocuklarının bilişsel ve duyuşsal özelliklerine yönelik bir ileti çıkaramamakla birlikte çocukların okumasında bir sakınca yoktur. Metinde tasavvuf düşüncesinin özelliklerini bulmak mümkündür. Bu metin aracılığıyla çocukların hiç görmediği bir alanla ilgili bilgi sahibi olmaları sağlanabilir. Bu da onların bir sonraki eğitim basamağında görecekleri konulara aşina olmalarını sağlayacaktır. Sufi kelimesinin anlamını ve bu kavramın yine tasavvuf öğretisi içinde kullanıldığının bilgisine ulaşacaklardır. Ancak metnin kavranması için bu bilgilerin çocuklara önceden verilmesi gerekmektedir.

Metinde din ehli bir kişinin başından geçen mucizevi olaylara yer verilmiştir. Bu nedenle de menkıbe türüne yakınlık gösterir. Bu metin aracılığıyla çocuklar, tarihsel bir şahsiyeti de tanımış olacaklardır.

Tasavvuf edebiyatı çocukların Türkçe dersi programında olmayan bir konudur. Bu nedenle de kaynak metin olarak kullanılmaya **uygun değildir**. Ancak başka bir dersin amaçlarının kazandırılmasında kullanılabilir bir metindir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsanların yaşamında eğitim ve öğretimin şüphesiz çok önemli bir yeri vardır. Bu nedenle insanoğlu yaratıldığı günden bugüne bilginin ve kültürün aktarılmasının, sosyal ve ahlaki davranışların etkili bir biçimde kazandırılmasının yollarını aramıştır. İnsanda var olan yeteneklerin geliştirilmesini sağlayan eğitim, çocukluk ve gençlik döneminde daha etkili ve daha anlamlıdır. Özellikle anne ve babalar çocuklarını geleceğe hazırlamak, sosyal ve kültürel değerlere bağlı insanlar olarak yetiştirmek için büyük çaba sarf etmektedir. Bu dönemde anne-babaya ve öğretmenlere yardımcı olan hatta bire bir çocukların eğitimine katkı sağlayan edebi metinler ve kitaplar olmuştur.

Günümüzde yerli ve yabancı birçok yazarın, şairin eserleri çocukların eğitiminde kullanılmaktadır. Nitekim Türk toplum hayatının öğrenilmesi, milli ve sosyal kültür değerlerinin kavratılması, geleneksel kültürümüzde yer edinen metinlerin çocuklara okutulmasıyla sağlanacaktır. Mevlana'nın Mesnevi'si de bu nitelikleri taşıyan bir eserdir.

Mevlana ve Mesnevi üzerine çok çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Mesnevi bazen ayet ve hadislerin açıklamasının bulunduğu Kuran-ı Kerim'in bir tefsiri, bazen ahlaki bir kitap bazen de içinde edebi türlerin en güzel örneklerinin bulunduğu edebi bir eser olarak ele alınmıştır. Ancak dikkati çeken en önemli özelliği çocuğun eğitiminde kullanılabilecek bir eser olmasıdır.

Mesnevi, yetişkinlere yönelik hazırlanan bir eser olmasına rağmen çocuklara da ulaşmayı başarmıştır. Özellikle çocukların yetiştirilmesinde, eğitilmesinde birçok öğüde ve bilgiye yer vermesi önemini daha da arttırmaktadır. Bu bakımdan Mesnevi, çocuklara tanıtılmalı ve çocukların eğitiminde Mesnevi'den yararlanılmalıdır.

Çalışmamız Mesnevi metinlerinin çocukların eğitim ve öğretiminde kullanılabileceğinin gösterilmesi bakımından önem taşımaktadır. Mesnevi, içinde çok çeşitli edebi türleri barındırmaktadır. Özellikle hikâye, fabl ve masal gibi çocukların zevkle okuduğu, soyut duygu ve düşüncelere daha kolay ulaşabildiği anlatıma dayalı metinler çocukların beğenisini daha da arttırmaktadır.

Çalışmamızda elde ettiğimiz sonuçlara göre Mesnevi'nin ilk üç cildinde toplam 148 anlatıma dayalı metin tespit edilmiştir. Bu metinler taşıdığı özelliklere bağlı olarak türlere ayrılmıştır. Yaptığımız incelemeye göre Mesnevi'nin ilk üç cildinde 63 hikâye bulunmaktadır. Hikâyelerden 41 tanesi 11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılmasına uygun bulunmazken; 22 tanesi uygun bulunmuştur. Bu hikâyeler, günlük hayata yönelik iletilerin yanı sıra geçmiş yaşantımız ve kültürümüzle ilgili bilgiler sunmaktadır. Hikâyelerde kullanılan kıvrak zeka, ince düşünce ve mizah unsuru çocukların dikkatini çekecek niteliktedir. Hikâyelerdeki kahramanların bizden biri olması, her gün karşılaştığımız ya da karşılaşılabileceğimiz kişilerin duygu ve düşüncelerini taşıması, çocukların hikâyelerle yakınlık kurmasını sağlayacaktır.

Mesnevi hikâyelerinin çoğu peygamber kıssalarından oluşmaktadır. Dinî hikâye özelliği taşıyan bu metinler de çocukların bakış açısıyla incelenmiştir. Böylece çocukların davranışlarına, ahlaki yönlerine ve yaşantılarına yönelik birçok iletiye ulaşılmıştır. Bu iletiler, çocukların yaşantılarında karşılaştıkları zorlukları yenmede, topluma karşı sorumluluk kazanmasında yardımcı olacak niteliktedir.

İncelediğimiz bölümde, 2 tane masal türünde metin tespit edilmiştir. Masalların bir tanesi çocuklara uygun bulunmazken; bir tanesi uygun bulunmuştur. Çocukların hayal dünyasını besleyen masallar, Mesnevi'de farklı bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel kültürümüzde yer alan masalarda bütün mücadeleler fakirin zengin olması, güçsüzün güçlüyü yenmesi için yapılırken; Mesnevi'de bilgiye ulaşmak için yapılmıştır. Bu sebeple özellikle sekizinci sınıf öğrencilerine basit gelen masallar, Mesnevi'de beğenecekleri bir yapıyla karşımıza çıkmaktadır.

Mesnevi'nin ilk üç cildinde 13 tane fabl türünde metin tespit edilmiştir. Tespit ettiğimiz fabllardan 2 tanesi uygun bulunmazken; 11 tanesi uygun bulunmuştur.

Mevlana, metinlerinde kahraman olarak en çok hayvanlara yer vermiştir. İnsanların sahip olduğu duygu ve düşünceler hayvanlar aracılığıyla ifadelendirilmiştir. Bu nedenle kahramanların davranışları, çocuklara ders olacak niteliktedir.

Fabl türündeki metinlerde kahramanlar, hem fiziksel hem de duygusal açıdan zıtlıklar üzerine belirlenmiştir. Aslan güçlülüğü ve otoriteyi yansıtırken; tavşan ürkekliği ve güçsüzlüğü ifade etmiştir. Deve fiziksel yönden büyüklüğüne rağmen alçakgönüllü; fare küçüklüğüne rağmen kibirlidir. Bu tür kullanımlar çocukların metinlerde verilmek istenen düşüncüyü daha kolay anlamasını sağlayacaktır. Çocuklar böylece iyi ile kötüyü, doğru ile yanlış, gerçek ile yalanı daha kolay kavrayacaktır.

Mesnevinin ilk üç cildinde en çok yer verilen türlerden bir diğerini de fıkra ya da özlü sözler oluşturmaktadır. Mesnevi'de 64 tane fıkra ya da özlü söz niteliğinde metin tespit edilmiştir. Bu metinlerden 32 tanesi Türkçe ders kitaplarında kullanılmak amacıyla uygun bulunmazken 32 tanesi uygun bulunmuştur.

11-14 yaş grubu çocukları Türkçe ders kitaplarının yanı sıra çeşitli çocuk kitapları ve çocuk dergileri vasıtasıyla edebi metinleri okumaktadır. Çocuklar özellikle kendilerine yönelik hazırlanan dergileri okumaktan büyük zevk almaktadır. Bu dergilerde salt bilgiye önem verilmemesi, çocukların eğlenme ve zevk alma ihtiyaçlarının da düşünülmesi dergilerin çok okunmasına katkı sağlamaktadır. Bu dergilerde yer alan fıkralar, özlü sözler çocukların bilgilenmesini sağlarken eğlenmesine de katkı sağlamaktadır. Bu düşünceden yola çıkarak çalışmamızda tespit edilen fıkra ya da özlü sözler, Türkçe ders kitapları ve çalışma kitaplarında kullanılması bakımından incelenmiştir. Böylece ders kitaplarında salt bilginin yer aldığını düşünen çocuk, bu metinler vasıtasıyla kaynak metinleri okumaktan daha büyük haz alacaktır. Tespit edilen metinler, sayfa altlarında ya da sayfa üstlerinde kullanılabilecek niteliktedir.

Ders kitaplarının belirli bölümlerinde bu kısa metinlere yer verilmesi, çocukları ders işleme havasından uzaklaştıracak, kazanımları daha eğlenceli ve etkili bir şekilde kazandıracaktır. Çocuklar aynı zamanda Türk kültüründe büyük öneme sahip olan Mevlana'yı da tanımış olacaklardır. Mevlana'nın çocuklara bu şekilde tanıtılması onların hem Mesnevi'yi hem de başka eserleri okumaya yönlendirmesi açısından etkili olacaktır.

Bu metinlerde özellikle mizah unsurunun yer alması çocukların beğenisini kazanacak niteliktedir. Çünkü mizah unsuru, çocukları okumaya yönlendiren önemli bir etkidir. Metinler eğlendirici niteliklerinin yanı sıra okuyucusuna

bilgiler sunması bakımından da önemlidir. Kısa ve özlü anlatımlarının olması çocukların sıkılmasını önleyecek niteliktedir. Bu metinler, çocukların yaşamlarına yönelik birçok hedef ve kazanımları gerçekleştirmede yardımcı olacaktır.

Mesnevi'nin ilk üç cildinde, 6 tane menkıbe türünde metin tespit edilmiştir. Bu metinler Milli Eğitim Bakanlığının Türkçe ders kitaplarında bulunmasını gerekli gördüğü türler arasında yer almamaktadır. Buna rağmen çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine yönelik iletilerin bulunduğu menkıbeler uygun olup olmama açısından incelenmiştir. Bu incelemeye göre menkıbe türündeki metinlerin 5 tanesi uygun bulunmazken; 1 tanesi uygun bulunmuştur.

11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılması uygun görülen metinler, serbest okuma kitaplarına da alınabilecek düzeydedir. "100 Temel Eser" arasında yer alması sebebiyle Mesnevi metinleri, farklı yayınevleri tarafından "Mesnevi'den Hikâyeler" adı altında yayınlanmaktadır. Bu sebeple tespit edilen metinlerin, yayınevlerinin hazırladığı kitaplara alınmasının tavsiye edilmesi uygun görülmüştür.

Talim ve Terbiye Kurulu tarafından yayınlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Türkçe ders kitaplarında bulunması gereken türler arasında menkıbe, fıkra ya da özlü sözlere yer verilmemiştir (MEB, 2006:57). Çalışmamızın sonucuna göre menkıbe, fıkra ya da özlü söz türündeki metinler de çocukların yararlanabileceği özellikler taşımaktadır. Bu metinlerin Türkçe ders kitaplarında yer alması farklı türlerin çocuklara tanıtılmasında etkili olacaktır. Özellikle fıkra ya da özlü söz niteliğindeki metinler Türkçe ders kitaplarında ve çalışma kitaplarında kullanılabilir düzeydedir. Sayfa altlarında ya da sayfa üstlerinde bu metinlerden yararlanılmasının tavsiye edilmesi uygun görülmüştür.

Elde edilen sonuçlara göre Türkçe ders kitapları için uygun bulunan metinler, aşağıda tablo halinde verilmiştir.

Tablo 8: Mesnevi’de Yer Alan Hikâyelerin Tablosu

Sayı	Hikâyenin İsmi	Cilt	Beyit Sayısı	11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılması
1	Aişe’nin Mustafa’dan “Bugün Yağmur Yağdı, Mezarlığa Doğru Gittiğin Halde Elbiselerin Nasıl Islak Değil?” Diye Sormasının Hikâyesi	I. Cilt	2012-2070	Uygun değildir
2	Arkadaşlarının Zünnun-İ Mısni’nin Durumunu Sormak için Tımarhaneye Gelmeleri	II. Cilt	1378-1453	Uygun değildir
3	Azrail’in Bir Adama Bakması, O Adamın Süleyman’ın Sarayına Kaçması, Tevekkülün Çalışmaya Yeğlenmesinin ve Çalışmanın Yararının Azlığının Anlatılması	I. Cilt	957-971	Uygundur
4	Bağnazlığı Yüzünden Hıristiyanları Öldüren Yahudi Padişahın Hikâyesi	I. Cilt	324-707	Uygun değildir
5	Bahçıvanın Sufi, Fakih ve Aleviyi Birbirinden Koparması	II. Cilt	2156-2200	Uygun değildir
6	Bedevinin Çuvala Kum Doldurması ve Filozofun Onu Eleştirmesi	II. Cilt	3162-3187	Uygundur
7	Bey İle Namaz Düşkünü Olup Namaz ve Duayı Çok Seven Kölesinin Hikâyesi	III. Cilt	3054-3069	Uygun değildir
8	Bilal’in Mutluluk İçinde Vefat Edişi	III. Cilt	3516-3536	Uygun değildir
9	Bir Adamın Musa’dan Hayvanların Dilini Öğrenmek İstemesi	III. Cilt	3265-3395	Uygundur
10	Bir Aşığın Sevgilisinin Yanında Aşk Mektubu Okumakla Meşgul Oluşu ve Sevgilisinin Bundan Hoşlanmamasına İlişkin Öykü “Medlul Varken Delil İstemek Çirkindir, Bilinmesi Gerekene Ulaştıktan Sonra Bilgi Almaya Çalışmak Kınanası Bir İştir	III. Cilt	1405-1427	Uygun değildir
11	Bir Kişinin Yüce Allah Günahımdan Dolayı Beni Cezalandırmaz Diye İddia Edişi Ve Şuayb’ın Ona Cevap Verişi	II. Cilt	3350-3383	Uygun değildir
12	Bir Şeyhin Bayezid’e “Kabe Benim, Benim Çevremi Tavaf Et” Demesi	II. Cilt	2207-2239	Uygun değildir

Tablo 8: Devamı

13	Bir Şeyhin Çocuklarının Ölümüne Ağlamayışı	III. Cilt	1771-1833	Uygun değildir
14	Çobanın Yakarışına Musa'nın Karşısı Çıkması	II. Cilt	1710-1774	Uygundur
15	Çocuğu Yaşamadığı İçin Ağlayıp İnleyen Kadının Hikâyesi	III. Cilt	3398-3414	Uygun değildir
16	Çıplak Yıkanırken Meryem'e Ruh'u'l-Kudüs'ün İnsan Suretinde Görünmesi Ve Meryem'in Yüca Hakka Sığınması	III. Cilt	3700-3779	Uygun değildir
17	Davut Zamanında "Bana Zahmetsiz Helal Rızık Ver." Diye Gece Gündüz Dua Eden Kişinin Öyküsü	III. Cilt	1449-2492	Uygun değildir
18	Donmuş Ejderhayı Ölü Sanıp İplerle Bağlayarak Bağdat'a Getiren Yılan Avcısının Öyküsü	III. Cilt	976-1052	Uygundur
19	Duyu Gözlerinin, Salih'i ve Devesini Hakir ve Düşmanlığa Değmez Görmesi	I. Cilt	2509-2568	Uygun değildir
20	Düşmanın Müminlerin Emiri Ali'nin Yüzüne Tükürmesi ve Müminlerin Emiri Ali'nin Elinden Kılıcı Atması	I. Cilt	3720-3989	Uygun değildir
21	"Düşmanım Nuh'un Gemisini İstemem" Diyerek Yüzmeye Koyulan Kenan'ın Hikâyesi	III. Cilt	1308-1360	Uygun değildir
22	Efendisinin Lokman'ın Zekâsını Sınaması	II. Cilt	1454-1524	Uygundur
23	Firavun'un Musa'yı Tehdit Edişi	III. Cilt	1067-1252	Uygun değildir
24	Firavun'un Rüyasında Musa'nın Gelişini Görmesi ve Çözüm Düşünmesi	III. Cilt	840-975	Uygun değildir
25	Halkın Ululaması ve Müşterilerin Rağbetleri Nedeniyle İnsanın Kuruntudan Rahatsızlanması ve Hoca Hikâyesi	III. Cilt	1521-1608	Uygundur
26	Hamza'nın Zirhsiz Olarak Savaşa Girmesi	III. Cilt	3418-3432	Uygun değildir
27	Hırsız Bulup Yakalamak Üzere Olan Ev Sahibine Birinin Seslenmesi Üzerine Hırsızın Ortadan Kaybolması	II. Cilt	2779-2796	Uygun değildir
28	İsa'nın Ahmaklardan Dağa Kaçışı	III. Cilt	2569-2593	Uygun değildir
29	İsa Dinini Yok Etmeye Çalışan Bir Başka Yahudi Padişahının Hikâyesi	I. Cilt	740-877	Uygun değildir
30	İsa'nın Yoldaşının Ondan Kemikleri Diriltmeyi Öğretmesini İstemesi	II. Cilt	140-467	Uygun değildir

Tablo 8: Devamı

31	Kadı Tarafından Görevlendirilen Tellalların Şehrin Çevresinde Bir Müflisi Teşhir Etmeleri	II. Cilt	582-675	Uygun değildir
32	Kalk Namaz Vakti Diye İblis'in Muaviye'yi Uyandırması	II. Cilt	2590-2778	Uygun değildir
33	Kayıp Devesini Arayıp Soran Kişinin Hikâyesi	II. Cilt	2897-2995	Uygun değildir
34	Kaza Gelince Aydın Gözlerin Bağlandığını Anlatan Hüthüt ile Süleyman'ın Hikâyesi.	I. Cilt	1203-1234	Uygundur
35	Kazvinlinin Omzuna Aslan Resmi Dövmesi Yaptırması ve İğne Yarası Yüzünden Pişman Olması	I. Cilt	2980-3000	Uygundur
36	Konuk Öldüren Mescit ve Orada Konuk Olan Ölümüne Susamış Pervasız Âşık.	III. Cilt	3920-4364	Uygundur
37	Kölelerle Kapı Yoldaşlarının "Getirdiğimiz Turfanda Meyveleri O Yedi." Diye Lokman'a İftira Etmelerinin Hikâyesi	I. Cilt	3583-3598	Uygundur
38	Köylünün Şehirliyi Kandırması ve Çokça Israr Edip Dil Dökerek Davet Etmesi.	III. Cilt	236-666	Uygundur
39	Mustafa'nın Ayakkabısını Kartalın Kapıp Havaya Götürmesi ve Havada Baş Aşağı Çevrilince Ayakkabının İçinden Kara Bir Yılanın Düşmesi	III. Cilt	3237-3253	Uygun değildir
40	Mustafa'nın Hasta Bir Sahabeyi Ziyarete Gitmesine ve Hasta Ziyaretinin Yararına Dair	II. Cilt	2130-2249	Uygun değildir
41	Münafıklara ve Onların Dırar Mescidini Yapışlarına İlişkin Hikâye	II. Cilt	2811-3007	Uygun değildir
42	Öğüt Verenin Öğüdünü Tutmayıp İhtiras Yüzünden Fil Yavrusu Yiyenlerin Öyküsü.	III. Cilt	69-155	Uygundur
43	Ömer Zamanında, Yoksulluk Gününde Allah için Mezarlıkta Çenk Çalan Yaşlı Çalgıcının Hikâyesi	I. Cilt	1913-2217	Uygun değildir
44	Padişahın Hasta Cariyeye Aşık Olması ve Onu İyileştirmek için Tedbir Alması	I. Cilt	36-218	Uygun değildir
45	Padişahın Yeni Aldığı İki Köleyi Sınaması	II. Cilt	839-1016	Uygundur
46	Palavracı Bir Adamın Her Sabah Kuyruk Derisiyle Dudak ve Bıyığını Yağlayarak Arkadaşlarının Arasına Gelip Şunu Yedim, Bunu Yedim Demesi	III. Cilt	732-765	Uygundur
47	Peygamberin Müminlerin Emiri Ali'nin Seyisinin Kulağına: "Ali'nin Öldürülmesi Senin Elinden Olacak, Sana Haber Eттіm Demesi	I. Cilt	3844-3947	Uygun değildir

Tablo 8: Devamı

48	Peygamberin Susuzluktan Bitkin Düşüp Ölümün Eşiğine Gelen ve Develerle İnsanlarının Dilleri Dışarı Sarkan Kervanın İmdadına Yetişi	III. Cilt	3129-3189	Uygun değildir
49	Rum Elçisinin Müminlerin Emiri Ömer'e Gelmesi ve Ömer'in Kerametlerini Görmesi.	I. Cilt	1391-1531	Uygun değildir
50	Rumlularla Çinlilerin Ressamlık Bilgisinde İddiaya Girmelerinin Hikâyesi.	I. Cilt	3467-3484	Uygundur
51	Sadr-ı Cihan'ın Töhmete Uğrayıp Can Korkusuyla Buhara'dan Kaçan Vezirinin Hikâyesi	III. Cilt	3685-4716	Uygun değildir
52	Sağırın Hasta Komşusunu Ziyarete Gitmesi	I. Cilt	3359-3392	Uygundur
53	Saraylıların Padişahın Has Kulunu Kiskanmaları	II. Cilt	1043-1592	Uygun değildir
54	Sivrisineğin Rüzgar Karşısında Süleyman'dan Yardım İstemesi	III. Cilt	4622-4655	Uygundur
55	Sorusuna Cevap Arayan Kişinin Kendini Deli Gösteren Büyük Zatı Hile ile Konuşturması.	II. Cilt	2326-2416	Uygun değildir
56	Sufilerin Sema Edebilmek için Yolcunun Bineğini Satmaları	II. Cilt	512-565	Uygun değildir
57	Sufinin Uşağa, Bineğine İyi Bakmasını Öğütlemesi ve Uşağın Lâhavle Çekmesi	II. Cilt	155-248	Uygundur
58	Şeyh Ahmet Hadraveyh'in Allah İlhamıyla Alacaklılar için Helva Satın Alması.	II. Cilt	374-442	Uygun değildir
59	Şeytanın Kureyş'e Ahmet ile Savaşa Gelin, Size Yardımlar Eder, Kabilemi Yardıma Çağırırım, Deyip de İki Ordu Karşı Karşıya Gelince Kaçması	III. Cilt	4034-4050	Uygun değildir
60	Uyurken Ağzına Yılan Giren Adama Bir Beyin Eziyet Etmesi	II. Cilt	1868-1921	Uygundur
61	Valinin Adama, Diktiği Dikeni Yoldan Sökmesini Emretmesi	II. Cilt	1223-1239	Uygundur
62	Yoksul Bir Bedevinin Hikâyesi, Darlık ve Yoksulluk Nedeniyle Karısıyla Onun Macerası	I. Cilt	2252-2858	Uygundur
63	Yusuf'un Yanına Misafir Gelmesi Ve Yusuf'un Ondan Armağan İstemesi	I. Cilt	3156-3201	Uygun değildir

Tablo 9. Mesnevi’de Yer Alan Masalların Tablosu

Sayı	Masalın İsmi	Cilt	Beyit Sayısı	Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılamayacağı
1	Sebe Halkının Hikâyesi İle Onların Ahmaklıkları Ve Peygamberlerin Öğütlerinin Ahmaklara Etki Etmeyişi	III. Cilt	2600-2626	Uygun değildir
2	Meyvesini Yiyenin Ölümsüzleştiği Ağacı Aramak	II. Cilt	3627-3666	Uygundur

Tablo 10. Mesnevi’de Yer Alan Fablların Tablosu

Sayı	Fablın İsmi	Cilt	Beyit Sayısı	Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılamayacağı
1	Av Hayvanlarının Aslana Tevekkül Etmesini Ve Çalışmayı Terk Etmesini Söylemelerinin Anlatılması	I. Cilt	901-1369	Uygundur
2	Ayının Dostluğuna Ve Vefasına Güvenmek	II. Cilt	1922-2122	Uygundur
3	Bakkal İle Papağan Hikayesi, Papağanın Dükkanda Yağı Dökmesi	I. Cilt	247-262	Uygundur
4	Çakalın Boya Küpüne Düşüp Boyanması Ve Çakallar Arasında Tavusluk Savlaması	III. Cilt	721-777	Uygundur
5	Farenin Devenin Yularını Çekmesi Ve Kendisiyle Gurur Duyması	II. Cilt	3422-3438	Uygundur
6	Katırın ben çok tökezliyorum da sen pek tökezlemiyorsun diye deveye yakınması	III. Cilt	1745-1753	Uygun değildir
7	Köpeklerin Her Kış, Yaz Gelince Kışlık Ev Yapacağız, Diye Ahdetmeleri Hikâyesi.	III. Cilt	2884-2898	Uygundur
8	Kurtla Tilkinin Aslanın Yanında Ava Gitmesi	I. Cilt	3012-3118	Uygundur
9	Padişahın Doğanının Baykuşların Mekanına Düşmesi	II. Cilt	1127-1173	Uygun değildir
10	Padişahın Doğanı Yaşlı Kadının Evinde Bulması	II. Cilt	321-347	Uygundur

Tablo 10: Mesnevi’de Yer Alan Fablların Tablosu

11	Seyislerin Işık Çalmaları Yüzünden Tayın Su İçmekten Ürkmesine Dair Misal.	III. Cilt	4293-4297	Uygundur
12	Tamamı Kelile Ve Dimne Kitabında Anlatıldığı Üzere “Ben Gökteki Ay Tarafından Sana Gönderilen Elçiyim. Şu Su Kaynağından Uzak Dur” Demesini Söyleyerek Bir Tavşanı Filin Huzuruna Elçi Olarak Gönderen Tavşanların Hikâyesi	III. Cilt	2738-2750	Uygundur
13	Tutsağı Olan Papağanının, Ticarete Giderken Hindistan’daki Papağanlara Kendisiyle Haber Gönderdiği Tacirin Hikâyesi	I. Cilt	1548-1848	Uygundur

Tablo 11: Mesnevi’de Yer Alan Fıkra ya da Özlü Sözlerin Tablosu

Sayı	Fıkra ya da Özlü Sözün Adı	Cilt	Beyit Sayısı	Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılıp kullanılmama yacağı
1	Aişe’nin Mustafa’ya “Nasıl Oluyor Da Seccade Olmadan Her Yerde Namaz Kılıyorsun?” Demesi.	II. Cilt	3410-3421	Uygun değildir
2	Alışverişte Zarar Etmekten Kurtuluş Yolu	III. Cilt	3493-3496	Uygundur
3	Arkadaşıyla Bir İş Konusunda Kavga Eden Ve Kendisinin De Aynı Hataya Düştüğünün Farkında Olmayan Hintlinin Hikâyesi	II. Cilt	3013-3019	Uygundur
4	Azgının Galipken Mağlup Ve Muzaffer Esir Oluşu Hakkında	III. Cilt	4559-4562	Uygundur
5	Babasının Cenazesi Önünde Ağlayan Çocukla Cuha’nın Hikâyesi	II. Cilt	3102-3114	Uygundur
6	Bâyezid Hikâyesi	III. Cilt	1698-1703	Uygun değildir
7	Bir Kimsenin Az Ağla Yoksa Kör Olursun Diye Bir Zahidi Korkutması	II. Cilt	443-446	Uygun değildir
8	Bir Kuşun Kendi Cinsinden Olmayan Bir Kuşla Uçup Yayılmasının Nedeni	II. Cilt	2092-2097	Uygundur

Tablo 11: Devamı

9	Bir Sevgilinin Gurbetten Dönen Aşığın Şehirlerden Hangisinin Güzel, Kalabalık, Görkemli, Nimeti Bol Ve Gönül Açıcı Bulduğunu Sorması	III. Cilt	3807-3810	Uygundur
10	Çocuğun İri Cüsseli Adamdan Korkması Ve Adamın, Korkma Çocuk, Benim Erkekliğim Yok Demesi	II. Cilt	3141-3144	Uygun değildir
11	Dağ Keçisinin Öyküsü	III. Cilt	808-818	Uygun değildir
12	Delinin Calinus'a Yakınlık Göstermesi Ve Calinus'un Korkması	II. Cilt	2084-2091	Uygundur
13	Delkak'ın Bir Fahişeyle Evlenmesinin Nedenini Seyyid Ecel'e Açıklaması	II. Cilt	2321-2325	Uygun değildir
14	Doğanın Kazları Sudan Bozkıra Çağırması	III. Cilt	432-438	Uygun değildir
15	Dostunun Kapısını Çalan Kimsenin Hikâyesi	I. Cilt	3055-3077	Uygundur
16	Dua Edenin Allah Demesi Hakkın Cevap Vermesinin Ta Kendisidir	III. Cilt	189-199	Uygun değildir
17	Eşek Kıssası	I. Cilt	154-156	Uygundur
18	Filin Şekli Ve Niteliği Konusundaki Görüş Ayrılığı	III. Cilt	1258-1268	Uygundur
19	Gece Yarısı Duvarın Dibinde Ne Yapıyorsun Diye Sorulunca Davul Çalıyorum Diye Cevap Veren Hırsızın Hikâyesi	III. Cilt	2798-2803	Uygundur
20	Hakk'ın Musa'ya, Bana Günah İşlemediğin Bir Ağızla Dua Et Diye Buyurması	III. Cilt	180-185	Uygun değildir
21	Hal Diliyle Konuşmak Ve Konuşulanı Anlamak	II. Cilt	3615-3621	Uygundur
22	Halifenin Leyla'yı Görmesinin Hikâyesi	I. Cilt	408-409	Uygundur
23	Hastaların Duasıyla Şifa Bulmak Amacıyla İsa'nın İbadet Evinde Her Sabah Toplanmaları	III. Cilt	298-306	Uygun değildir
24	Hayretin Tartışma Ve Düşünmeye Engel Olduğuna İlişkin Bir Mesel	III. Cilt	1375-1378	Uygundur
25	Hırs Ve Heves Yüzünden İhtiyatı Terk Eden Kuşun Durumunun Vehameti	III. Cilt	2861-2868	Uygundur
26	Hikâye	II. Cilt	2215-2320	Uygun değildir
27	Hikâye	III. Cilt	858-864	Uygun değildir

Tablo 11: Devamı

28	Kadının Kadılıktan Yakınması Ve Naibin Ona Cevap Vermesi	II. Cilt	2730-2741	Uygundur
29	Kâfir Kadın Süt Emen Bebeğiyle Mustafa'nın Huzuruna Gelinece Peygamberin İsavari Mucizesiyle Bebeğin Konuşması	III. Cilt	3219-3236	Uygun değildir
30	Köpeğin Yoksul Bir Köre Saldırması	II. Cilt	2342-2354	Uygundur
31	Kör Dilencinin İki Körlüğünün Olduğunu Söylemesi	II. Cilt	1982-1993	Uygundur
32	Köylünün Karanlıkta Kendi İneği Sanarak Aslanı Okşaması	II. Cilt	501-511	Uygundur
33	Kuyumcunun İşin Sonunu Görerek Teraziyi Ödünç Alan Kişiyle Ona Göre Konuşması.	III. Cilt	1623-1632	Uygundur
34	"Küfre Rıza Göstermek Küfürdür" Hadisiyle "Benim Kazama Rız Olmayan Benden Başka Tanrı Aramalıdır" Hadisi Arasındaki Uyum	III. Cilt	1361-1371	Uygun değildir
35	Lokman'ın Davut'u Halkalar Yapıyor Görünce Soru Sormayıp Sabretmenin Rahata Ermeye Neden Olacağını Düşünerek Sabretmesi	III. Cilt	1841-1853	Uygundur
36	Mecnun'un Leyla'nın Mahallesinde Yaşayan Köpeği Okşaması	III. Cilt	567-577	Uygundur
37	Muhtesibin Kör Kütük Sarhoş Birini Zindana Götürmeye Çalışması	II. Cilt	2375-2387	Uygun değildir
38	Musa'nın Peygamberliğine Ve Hakka Yakınlığına Karşın Hızır'ı Aramasının Sırrı.	III. Cilt	1961-1970	Uygun değildir
39	Oğuzların Öteki Korksun Diye Bir Adanı Öldürmeyi Amaçlamaları	II. Cilt	3032-3040	Uygun değildir
40	Ormanda Gitmekte Olan Atlıdan Korkan Okçunun Hikâyesi	II. Cilt	3149-3155	Uygun değildir
41	Ömer'in Zamanında Şehre Ateş Düşmesi	I. Cilt	3706-3716	Uygun değildir
42	Ömer Zamanında Bir Kişinin Hayali Hilâl Sanması	II. Cilt	111-122	Uygun değildir
43	Peygamberin Mucize Göstermesi, Taş Parçalarının Ebu Cehil'in Elinde Dile Gelmesi Ve Taş Parçalarının Muhammed'in(S.A.S) Onun Risaletinin Hak Oluşuna Tanıklık Etmesi.	I. Cilt	2154-2160	Uygun değildir
44	Samimi Kişinin Cemaat Namazını Kaçırışına Hayıflanmasının Erdemi	II. Cilt	2757-2765	Uygun değildir

Tablo 11: Devamı

45	Sevgili Açısından Sevenlerin Yanlışının Yabancıların Doğrusundan Daha İyi Olduğuna Dair	III. Cilt	172-179	Uygun değildir
46	Sırtında Mahmud'un Davulu Çalınan Deveyi Kovmak İçin Tef Çalan Tarla Bekçisinin Hikâyesi	III. Cilt	4086-4095	Uygundur
47	Sineğin Gevşek Tevilinin Değersizliği	I. Cilt	1083-1088	Uygundur
48	Suç İsnat Ederek Annesini Öldüren Kişinin Halk Tarafından Kınanması	II. Cilt	773-782	Uygun değildir
49	Sufinin Boş Sofraya Olan Aşkın Hikâyesi	III. Cilt	3013-3020	Uygun değildir
50	Sufilerin Şeyhin Yanında Çok Konuşan Sufiyi Yermeleri	II. Cilt	3492-3517	Uygun değildir
51	Susuz Kimsenin Duvar Üstünden Suya Kerpiç Atması	II. Cilt	1188-1209	Uygundur
52	"Suyunuz Çekiliverirse" Ayetinin Okunmasına Felsefecinin İtiraz Etmesi	II. Cilt	1624-1635	Uygun değildir
53	Şeyh ile Padişah	II. Cilt	1457-1460	Uygundur
54	Temsil	II. Cilt	736-739	Uygundur
55	Usta ve Şaşı Çırac	I. Cilt	327-332	Uygundur
56	Üzümü Ayrı Adlarla Tanıyan Dört Kişinin Kavgası	II. Cilt	3667-3678	Uygundur
57	Vahiy Işığının Kendisine Vurması, O Ayeti Peygamberden Önce Okuması Ve "Öyleyse Ben De Vahiy Mahalliyim" Demesi Nedeniyle Vahiy Kâtibinin Dinden Çıkması	I. Cilt	3227-3238	Uygun değildir
58	Yahya'nın Anne Karnundayken Mesih'e Secde Edişi	II. Cilt	3588-3601	Uygun değildir
59	Yaşlı Adamın Hekime Sıkıntılarında Yakınışı Ve Hekimin Ona Cevap Verişi	II. Cilt	3079-3086	Uygun değildir
60	Yılan Avcısının Başka Bir Yılan Avcısından Yılan Çalması	II. Cilt	134-139	Uygundur
61	Yılan Kıssası	III. Cilt	2969-2979	Uygundur
62	Yoksulları Dikkate Almadan Bahçelerdeki Meyveleri Toplamak İçin Açgözlülük Eden Darvanlıların Öyküsü	III. Cilt	474-478	Uygun değildir
63	Yüce Hakkın Musa'ya Niçin Ziyarettime Gelmedin Diye Vahyetmesi	II. Cilt	2145-2153	Uygun değildir
64	Zeyd'in Hikâyesi	III. Cilt	1379-1384	Uygundur

Tablo 12. Mesnevi’de Yer Alan Menkıbelerin Tablosu

Menkıbe Sayısı	Menkıbenin Adı	Cilt	Beyit Sayısı	11-14 yaş grubu çocukların Türkçe ders kitaplarında kaynak metin olarak kullanılması
1	Dağda Halvete Çekilen Dervişin Hikâyesi	III. Cilt	1613-1719	Uygun değildir
2	Dakûki Ve Kerametleri Hikâyesi	III. Cilt	1923-2294	Uygun değildir
3	Enes’in Ateş Dolu Tandıra Attığı Sofra Bezinin Yanmaması	III. Cilt	3109-3126	Uygun değildir
4	Gemide Suçlanan Dervişin Kerametleri	II. Cilt	3464-3481	Uygundur
5	Hacıların Çölde Yalnız Buldukları Zahidin Kerametleri Karşısında Şaşkırmaları	II. Cilt	3774-3796	Uygun değildir
6	İbrahim Edhem’in Deniz Kıyısındaki Kerametleri	II. Cilt	3196-3325	Uygun değildir

KAYNAKÇA

- AÇIL, Mahmut ve Abdullah Purtaş (2008), *Ergenlik Psikolojisi*, 1. Baskı, Hepsi Çocuk Yayınevi, İstanbul
- AKSOY, Ömer Asım (1993), *Atasözleri Sözlüğü*, 7. Baskı, İnkılâp Yayınevi, İstanbul.
- AKSOY, Ömer Asım (1993), *Deyimler Sözlüğü*, 7. Baskı, İnkılâp Yayınevi, İstanbul.
- ALBAYRAK, Nurettin (2004), *Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, 1. Baskı, Leyla ile Mecnun Yayıncılık, İstanbul.
- ALTAN, Abdulkadir, Serdar Arhan, Sema Başar, Songül Özaykut, Gülderen Öztürker, Derya Yılmaz ve Yavuz Yüksel (2008), *İlköğretim Türkçe 7 Öğretmen Kılavuz Kitabı*, 2. Baskı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- AŞIKOĞLU, İsmail (1997), *Anlatım Sözlüğü*, İmece Yayıncılık, Ankara.
- ARTUN, Erman (2004), *Halk Edebiyatına Giriş*, Kitabevi, İstanbul.
- AYDIN, Betül (2005), *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*, 2. Basım, Atlas Yayın, İstanbul.
- BACANLI, Hasan (2005), *Gelişim ve Öğrenme*, 10. Baskı, Nobel Yayın, Ankara
- BEKTAŞ, Ekrem (2007), “Mesnevi Hikâyeleri; Tespit ve Değerlendirme”, *Mevlana Araştırmaları-1*, 1. Baskı, Akçağ Basım Yayım, Ankara.
- BORATAV, Pertev Naili (1973), *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, 2. Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- BORATAV, Pertev Naili (2001), *Masallar -1: Uçar Leyli*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- BORATAV, Pertev Naili (2007), *Zaman Zaman İçinde*, 1. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- CANAN, İbrahim (1987), “Çocuk Edebiyatı Nasıl Olmalıdır”, *Çocuk Edebiyatı Yılığ 1987*, Gökyüzü Yayınları, İstanbul, s.72.

- CEYHAN, Erdal (1999), “Eğitim-Edebiyat İlişkileri”, *Edebiyat ve Toplum Sempozyumu*, Ankara Üniversitesi TÖMER Basın Yayın Müdürlüğü, Ankara, s. 86-87-93).
- CEYHAN, Yaşar ve Saliha Ceyhan (2009), *İlköğretim Türkçe 8 Öğretmen Kılavuz Kitabı*, Pasifik Yayınları, Ankara.
- CİRAVOĞLU, Öner (2000), *Çocuk Edebiyatı*, 4. Basım, Esin Yayınevi, İstanbul.
- CÜCELOĞLU, Doğan (2008a), *Yetişkin Çocuk*, 27. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- CÜCELOĞLU, Doğan (2008b), *İnsan ve Davranışı*, 17. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- ÇIKLA, Selçuk ve Sibel Üst (2007), “Mesnevi’deki Hikâyelerin Kaynakları ve Mevlana’nın Hikâyeler Üzerindeki Tasarrufları”, *Yedi İklim*, Sayı 211, Ekim, s. 93-94.
- ÇOKUM, Sevinç (1987), “Çocuklar Şiirdir”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987*, Gökyüzü Yayınları, İstanbul, s.230-231.
- ÇOKUM, Sevinç (1988), “1987’de Çocuk Edebiyatında Masal, Hikâye ve Roman”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1988*, Gökyüzü Yayınları, İstanbul, s.42.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (2004), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 21. Baskı, Aydın Kitabevi, Ankara.
- DİLİDÜZGÜN, Selahattin (2003a), *İletişim Odaklı Türkçe Derslerinde Çocuk Kitapları*, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
- DİLİDÜZGÜN, Selahattin (2003b), *Çağdaş Çocuk Yazını*, 2. Basım, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
- ELÇİN, Şükrü (1998), *Halk Edebiyatına Giriş*, 5. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.
- ENGİNÜN, İnci (2004), *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 5. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul.

- ERENDOR, Esat Mermi ve ALPASLAN Ali (1978), *Dil ve Edebiyat Kavramları Türler-Akımlar*, İTİ Akademisi N. Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayınevi İşletme Yayınları, İstanbul.
- ERGÜN, Mustafa (1991), *“Mevlana'nın Eğitim Görüşleri”*, Malatya.
- ERKEK, Gülten (2008), *“Mevlana'nın Mesnevi'sinden İlköğretim Okulları için Seçilen Öykülerin Eğitsel Yönünün İncelenmesi”*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı.
- EROL, Abdullah, Abulkadir Altan, Serdar Arhan, Sema Başar, Bahadır Gülbahar, Sedat Kansu, Zeynep Gökben Kazancıoğlu, Songül Özaykut, Gülderen Öztürker, Aslıhan Serin, Derya Yılmaz, Mihriban Yurt ve Yavuz Yüksel (2008), *İlköğretim Türkçe 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı*, 3. Baskı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- GANDER ve Harry W. Gardner (2007), *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, Çev., Ali Dönmez, Nermin Çelen ve Bekir Onur, 6. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara
- GÖĞÜŞ, Beşir (1998), *Anlatım Terimleri Sözlüğü*, 1. Baskı, Kurtuluş Ofset Basımevi, Ankara.
- GÖKŞEN, Enver Naci (1966), *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız*, 1. Baskı, Okat Yayınevi, İstanbul.
- GÖKTÜRK, Akşit (2001), *Okuma Uğraşısı*, 5. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- GÜLEÇ, İsmail (2008), *Türk Edebiyatında Mesnevi Tercüme ve Şerhleri*, 1. Baskı, Pan Yayıncılık, İstanbul.
- GÜLEÇ, Havise Çakmak ve Hulusi Geçgel (2006), *Çocuk Edebiyatı*, 2. Baskı, Kök yayıncılık, Ankara.
- GÜLERYÜZ, Hasan (2006), *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, 3. Baskı, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- GÜNAY, Umay (1987), “Kaynaklardan Faydalanma”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987*, Gökyüzü Yayınları, İstanbul, s.245.

- GÜNEY, Eflatun Cem (1992), *Masallar*, 3. Baskı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- GÜREL, Zeki, F. Temizyürek ve N. Kemal Şahbaz (2007), *Çocuk Edebiyatı*, 1. Baskı, Öncü Basımevi, Ankara.
- HELİMOĞLU YAVUZ, Muhsine (1994), *“Şahmaran Masallar”*, Doruk Yayınları, Ankara.
- K, Tarık Dursun (1987), “Soruşturma:1”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987*, Gökyüzü Yayınları, İstanbul, s.319.
- KABAKLI, Ahmet (2008), *Mevlâna*, 10. Baskı, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul.
- KAPULU, Ahmet, Süheyla Dedeoğlu Okuyucu, Şükran Kaplan ve Aliyar Karaca (2008), *6. Sınıf İlköğretim Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı*, Koza Yayın Dağıtım, Ankara.
- KARAALİOĞLU, Seyit Kemal (1980), *Edebiyat Sanatı*, 2. Basım, İnkılap ve Aka Basımevi, İstanbul.
- KARASAR, Niyazi (2000), *Bilimsel Araştırma Modeli*, Nobel Yayınları, Ankara.
- KARATAŞ, Turan (2004), *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.
- KAVCAR, Cahit, F. Oğuzkan ve S. Sever (2003), *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, 3. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.
- KAVCAR, Cahit, F. Oğuzkan ve S. Sever (2004), *Türkçe Öğretimi*, 7. Baskı, Engin Yayınevi, Ankara.
- KAVRUK, Hasan (2007), Mensur Hikâyeler, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Cilt 1, 2. Baskı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- KIBRIS, İbrahim (2002), *Uygulamalı Çocuk Edebiyatı*, 2. Baskı, Eylül Yayınevi, Ankara.
- KIRLANGIÇ, Hicabi (2007a), *Mevlana Celâleddin-i Rûmî Mesnevi 2*, Ekim Yayınları, İstanbul.

- KIRLANGIÇ, Hicabi (2007b), *Mevlana Celâleddin-i Rûmî Mesnevi 3*, Ekim Yayınları, İstanbul.
- KIRLANGIÇ, Hicabi (2007c), *Mevlana Celâleddin-i Rûmî Mesnevi 4*, Ekim Yayınları, İstanbul.
- KUDRET, Cevdet (1980), *Örneklerle Edebiyat Bilgileri 2*, İnkılap ve Aka Basımevi, İstanbul.
- KULAKSIZOĞLU, Adnan (2008), *Ergenlik Psikolojisi*, 10. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul
- KURT, Mustafa, Jülide Altay ve Mehmet Kara (2008), *İlköğretim Türkçe 8 Öğretmen Kılavuz Kitabı*, Batu Yayıncılık, İstanbul.
- MERİÇ, Cemil (2008), *Bir Dünyanın Eşiğinde*, 11. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2006), *İlköğretim Türkçe Dersi 6, 7, 8. Sınıflar Türkçe Öğretim Programı*, Ankara.
- NAS, Recep (2004), *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, 2. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- OĞUZKAN, A. Ferhan (2006), *Çocuk Edebiyatı*, 8. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.
- OKUR, Alpaslan (2006), “İnsanoğlunun Karşılaştığı İlk Edebi Ürünler: Hayvan Masalları”, *Edebiyat, Edebiyat Öğretimi ve Değişibilim Yazıları*, 1. Baskı, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- ÖRS, Derya (2007a), *Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî Mesnevi 1*, Ekim Yayınları, İstanbul.
- ÖZDEMİR, Emin (2002a), *Eleştirel Okuma*, 5. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara
- ÖZDEMİR, Emin (2002b), *Yazınsal Türler*, 5. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- ÖZDEMİR, Emin (1990), *Edebiyat Bilgileri Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- ÖZDEK, Refik (1994), *Yazı Yazmaktan Karnı Nasırlaşan Adam*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

- ÖZDEN, Mehtap (2009), “*Türkçe Kaynak Metinlerin Türkçe Öğretiminde Kullanılabilirliği*”, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- ÖZYER, Nuray (1997), “Çocuk Eğitiminde Edebiyatın Rolü Üzerine”, *Çağdaş Türk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*, Simurg Yayınları, s. 324-325.
- PALA, İskender (2008), *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, 17. Basım, İstanbul.
- ROUSSEAU, J.J. (2008), *Emile “Bir Çocuk Büyüyor”*, 7. Baskı, Selis Kitaplar, İstanbul.
- SAKAOĞLU, Saim (2007), *Masal Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, 3. Baskı, Ankara.
- SEVER, Sedat (2003), *Çocuk ve Edebiyat*, 1. Baskı, Kök Yayıncılık, Ankara.
- ŞAHİN, Abdullah, Ali Fuat Arıcı, Ayşegül Celepoğlu, Halit Dursunoğlu ve Hıfzı Toz (2007), *Eğitim Fakülteleri için Çocuk Edebiyatı*, 1. Baskı, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- ŞEN, Ülker (2008), “Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, s.769.
- ŞİMŞEK, Tacettin (2007), Doğu’da Kıssa Geleneği, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Cilt 4, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- ŞİMŞEK, Tacettin (2007), Çocuk ve Edebiyat, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Cilt 4, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- ŞİRİN, Mustafa Ruhi (2007a), *Masal Atlası*, 2. Basım, Kök Yayıncılık, Ankara.
- ŞİRİN, Mustafa Ruhi (2007b), *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*, 1. Baskı, Kök Yayıncılık, Ankara.
- ŞİRİN, Mustafa Ruhi (1998a), *Çocuk Yüzlü Yazılar*, 2. Basım, İz Yayıncılık, İstanbul.
- ŞİRİN, Mustafa Ruhi (1998b), *Çocukluğun Kozası*, İz Yayıncılık, İstanbul.

- ŞİRİN, Mustafa Ruhi (1988), “1987’de Çocuk Edebiyatı”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1988*, Gökyüzü Yayınları, İstanbul, s.25.
- ŞİRİN, Mustafa Ruhi, *Çocuk Edebiyatı Kültürü*, 1. Baskı, Kök Yayıncılık, Ankara.
- TAN, Nail (1987), “Soruşturma;2”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987*, Gökyüzü Yayınları, İstanbul, s.387.
- TOK, Mehmet (2007), “*Mevlana’nın Mesnevi’sindeki Hikâyelerin Çocuk Edebiyatı Açısından Değerlendirilmesi*”, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türk Dil Kurumu (1998), *Türkçe Sözlük*, 9. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler (1981), Yayımlı Kurulu: Ezel Erverdi, Mustafa Kutlu, İsmail Kara, Abubekir Erdem, Dergah Yayınları, IV. Cilt, İstanbul.
- Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü (2004), Proje Yürütücüsü: Prof. Dr. Sadık Tural, Can Reklamevi Basın Yayın Ofset Matbaacılık, Cilt 3, Ankara.
- Türk Dünyası Edebiyat Tarihi (2002), Proje Başkanı: Sadık Tural, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Cilt II, Ankara.
- YALÇIN, Alemdar ve Gıyasettin Aytas (2005), *Çocuk Edebiyatı*, 3. Baskı, Akçağ Basım Yayım, Ankara.
- YANGIN, Banu, Ayşegül Çelepoğlu ve Fatma Türkyılmaz (2008), *İlköğretim Türkçe 7 Öğretmen Kılavuz Kitabı*, Pasifik Yayınları, Ankara.
- YAVUZ, Kerim (1992), *Çocuğun Dünyası ve Gelişme*, 1. Basım, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- YAVUZER, Haluk (2008), *Çocuk Eğitimi El Kitabı*, 23. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul
- YAVUZER, Haluk (2007), *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi*, 30. Basım, Remzi Yayınları, İstanbul.

YÖRÜKOĞLU, Atalay (1989a), *Çocuk Ruh Sağlığı*, 15. Baskı, Özgür Yayın Dağıtım, İstanbul.

YÖRÜKOĞLU, Atalay (1989b), *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*, 6. Baskı, Özgür Yayın Dağıtım, İstanbul.

EKLER

EK 1: Kelime Çalışması

ANKET FORMU

Aşağıdaki cümlelerde bulunan altı çizili kelimelerin anlamlarını tahmin ederek, kelimelerin karşısına yazınız.

1.

Sarık :

“Sarığına, yüzüne, saçına, yakasına, göğsüne, koluna dokundu.”

2.

Ridâ :

“Aişe: Senin ridânı başıma örtü ettim, dedi.”

3.

Hikmet :

“Siddika: ‘Ey varlığın özü! Bugünkü yağmurun hikmeti neydi?’ dedi.”

4.

Rahmet :

Tehdit :

“Bu, rahmet yağmurlarından mıydı yoksa tehdit için, ulu Allah’ın adaleti için miydi?”

5.

Lütuf :

Âfet :

“Bu, baharların lütfundan mıydı, yoksa âfetlerle dolu güz yağmurlarından mı?”

6.

Musibet :

Keder :

“Peygamber: Bu yağmur, musibet yüzünden insan soyunun üzerine çöken kederi yatıştırmak içindir, dedi.”

7.

Harap :

“İnsanoğlu o keder ateşi içinde kalakalsaydı, pek harap olur, eksikliğe uğrardı.”

8.

Viran :

“Bu dünya derhal viran olurdu; hırslar insanların içinden çıkar giderdi.”

9.

Gaflet :

“Ey can, bu dünyanın direği gaflettir. Akıllılık, bu dünya için âfettir.”

10.

Hırs :

“Bu dünyada hırs ve kıskançlık azmasın diye o dünyadan bu dünyaya azıcık bir sızıntı gelir.”

11.

Gayp :

Hüner :

“Gayptan gelen sızıntı çoğalacak olursa, ne hüner kalır bu dünyada ne ayıp.”

ÖZGEÇMİŞ

Fatma DÜZCAN, 1985 yılında doğdu. İlkokulu 1995 yılında, ortaokulu 1998 yılında, liseyi de 2001 yılında bitirdi. 2002 yılında Sakarya Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü'nü kazanarak burda öğrenimine başladı. 2006 yılında bu bölümden mezun oldu. Aynı yıl Kocaeli ilinin Karamürsel ilçesine Türkçe öğretmeni olarak atandı. 2007 yılında Sakarya Üniversitesi Türkçe Anabilim Dalı'nda yüksek lisansa başladı. Kocaeli ili Karamürsel ilçesinde halen Türkçe öğretmenliği yapmaktadır.